194(2)

George Bancroft

Aristot

Polit

ARISTOTELIS

POLITICORUM

LIBRI OCTO SUPERSTITES.

GRAECA RECENSUIT EMENDAVIT ILLUSTRAVIT,
INTERPRETATIONEMQUE LATINAM
ADDIDIT

JO. GOTTLOB SCHNEIDER SAXO.

VOLUMEN I.

FRANCOFURTI AD VIADRUM.
SUMTIBUS TABERNAE LIBRARIAE ACADEMICAE,
MDCCCIX.

ARISTOTELIS

POLITICORUM

LIBRI OCTO SUPERSTITES.

GRAECA RECENSUIT EMENDAVIT ILLUSTRAVIT,
INTERPRETATIONEMQUE LATINAM
ADDIDIT

IO. GOTTLOB SCHNEIDER SAXO.

VOLUMEN I.

FRANCOFURTI AD VIADRUM.
SUMTIBUS TABERNAE LIBRARIAE ACADEMICAE,
MDCCCIX.

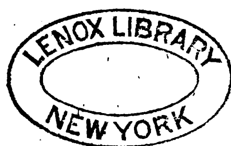

VIRO DOCTISSIMO,

CAR. DIT. HÜLLMANNO,

HISTORIAE PROFESSORI REGIOMONTANO,

ANTEA COLLEGAE CONJUNCTISSIMO,

GENERO DILECTISSIMO,

HANC

ARISTOTELICAM OPERAM SUAM,

TANQUAM AMORIS ET REVERENTIAE PIGNUS,

QUA PERFICIENDA TAM CARI CAPITIS DESIDERIUM LENIRE CONABATUR,

DAT, DONAT, DEDICAT,

EDITOR.

Praefatio Editoris.

Materiam disciplinae politicae et dignitatem Ariſtoteles initio Ethicorum Nicomacheorum explicuit his verbis. Si quis eſt, inquit, rerum agendarum finis, quem ipſum per ſe expetimus, cetera autem omnia propter ipſum, perſpicuum eſt eum in ſummo bono eſſe debere. Huius igitur cognitio maximum ad vitam humanam recte beneque inſtituendam momentum atque uſum habet; atque hunc veluti ſcopum, ſi volumus homin officiis bene fungi, omni modo attingere conandum eſt. Si quaerimus, quid ſit ſummum bonum, cuiusque artis vel doctrinae munus proprium ſit, boni ſummi notionem tradere atque explicare, omnium principem et maximam disciplinam eſſe reperiemus, quaeque ceteris omnibus tanquam architectus fabris atque operis praeſit atque imperet. Haec autem talisque politica ſcientia eſſe videtur: quippe quae quibus in civitate opus ſit artibus et diſcipli-

nis, et quam quisque et quousque discere atque exercere debeat civis, definit atque ordinat. Huic etenim omnes atque omnium maxime insignes laudatissimasque animi atque ingenii facultates, velut imperatoriam, oecononicam atque oratoriam artem, subjectas parere videmus. Itaque, cum ea ceterarum practicarum scientiarum opera utatur, et quid agendum quidque omittendum sit, praescribat, finis ejus ceterarum omnium disciplinarum finem in se comprehendere videtur. Hoc vero summum illud bonum est, quod in humanam naturam cadit. Quod si idem est bonum, quod singulis et quod civitati contingit, majus multo et perfectius illud esse debet, quod in civitate licet homini obtinere. Quippe singulis quidem optabilis et magni aestimanda est boni illius acquisitio; si vero nationi alicui et civitatibus idem humana prudentia et legibus consequi contigerit, haec multo major et quasi divina felicitas existimari debet. Atque hoc quomodo possit effici, scientiae politicae propositum est docere.

Sequitur de ratione docendi, quam ait in disciplina politica a summa ἀκριβείᾳ remotam, propter varias et diversas hominum opiniones, et multos errores a prima juventute conceptos, maxime probabili de justo atque honesto disputatione niti et constare. Deinde negat om-

nem hanc institutionem factam esse et pertinere ad aetatem juvenilem, quippe quae rerum agendarum imperita passionibus animi ut plurimum obsequatur, nec aliquem fructum capere possit e doctrina, quae tota non ad cognitionem sed ad actiones spectet. Hanc disciplinae politicae definitionem hic praemittere placuit, ne lectores nominis communione falsi quaerant in his libris praecepta, qualia hodie politicae scientiae doctores tradere solent, longe a morali disciplina remota et diversa, quam veteres philosophi a politicis disputationibus nunquam sejungendam esse censuerunt, adeo, ut homo, praeceptis moralibus instructus et bene educatus, perfectionem et felicitatem summam, quae quidem in hominem cadit, demum in civilem societatem introductus consequi posse illis visus sit. Qua de re num rectius illi veteres philophi graeci an secus senserint, nunc non quaero: sed illis tantum responsum volui, qui, cum Aristotelis politicam doctrinam minime desideriis suis satisfacere viderent, moralesque quaestiones ubique civilibus disputationibus immistas tractari reperirent, quas a rerum politicarum scriptore plane alienas esse existimabant, μικροπολιτικὴν eam contumeliose dicere quam causam diversitatis quaerere maluerunt.

Octo libros Πολιτικῶν superstites hodie ha-

bemus, cum Nicomacheorum Moralium argumento ordine quasi non interrupto continuatos et connexos: plures olim ab Aristotele scriptos fuisse vel libri extremi id est octavi inspectio docet, et pluribus in locis earum rerum tractationem promisit, quas hodie desideramus. Libro autem septimo novam reipublicae formam describere coepit, quam omnium maxime ad hominis virtutem felicitatemque perficiendam absolvendamque accommodatam esse existimavit. Postquam singulas partes et veluti membra, quibus summa reipublicae tanquam corpus aliquod constare solet, accurate descripserat, aggreditur omnium primam disputationem de generatione atque educatione liberorum ad finem reipublicae accommodanda. Non solum igitur aetatis nubilis tempora in utroque sexu diligenter persequitur, sed educationem etiam liberorum, quam publicam omnium et communem esse voluit, per annos puerilis et juvenilis aetatis et rerum discendarum varietatem et tempora accurate pertractat. Hanc vero disputationem, ad adolescentiam civium perductam, sed nondum absolutam, abrupit et truncavit temporum injuria: major itaque pars huius novae civitatis damno irreparabili periit.

Liber autem primus enumerat partes, quibus civitas constat, et ad quas disciplina poli-

tica describenda est ita, ut a ceteris disciplinis segregari et distingui possit. Origo igitur civitatis et civilis societatis inquiritur; notio civis explicatur, et de fine civilis societatis disputatur.

Transit hinc ad enarrandas veterum philosophorum et sapientium virorum cogitationes et scriptiones de optimo reipublicae statu, a Platone exorsus, cuius de Republica et de Legibus libros acriter nec sine invidiae atque obtrectationis suspicione atque odio insectatur. A Platone revertitur ad antiquiorum philosophorum scripta de eodem argumento recensenda: tandem quatuor respublicas, quae tum maxime laudibus celebrabantur, et ad comparationem quasi vocabantur, scilicet Lacedaemoniorum, Cretensium, Carthaginiensium atque Atheniensium, singulatim tractat, et per partes sed summatim examinat.

Liber tertius iterum notionem et naturam civitatis investigat, virtutemque civis exquirit. Deinde variae rerum publicarum formae recensentur, notis suis distinguuntur et generatim comparantur. Liber quartus scientiam legislatoriam tractat, deinde varias formas et species politiae proprie sic dictae, democratiae, oligarchiae, aristocratiae et tyrannidis recenset, caussasque diversitatis investigat. Adjunguntur praecepta quaedam generatim de legibus fe-

rendis, et postremis capitibus describuntur partes ad constituendam rempublicam praecipue necessariae, scilicet ea quae de summa reipublicae consultat, altera quae judicia exercet, denique magistratus necessarii recensentur, modique varii enumerantur electionis, quibus singulae hae partes diversis rerumpublicarum formis possint accommodari.

Liber quintus totus versatur in mutationibus et conversionibus rerumpublicarum earumque caussis cum generalibus tum formae cuique peculiaribus explicandis, et docet rationes, quibus obviam iri mutationibus, et forma quaeque reipublicae servari possit.

Liber sextus jacit fundamenta legum ferendarum, easque diversis rerumpublicarum formis, praecipue tamen democratiae et oligarchiae, accommodat. Caput postremum magistratus cuique formae peculiares sed necessarios pertractat.

Ex hac partium et librorum descriptione conjicere possumus, quantum novae reipublicae formae, ingenio Aristotelis excogitatae atque explicatae libris postremis, injuria temporum detraxerit. Nec, quod maxime dolemus, ulla ratione licet jacturae huius tam ingentis vel minimam partem e testimoniis veterum scriptorum sarcire. Altum enim et mirabile silentium est apud an-

tiquitatem graecam et romanam de nova Aristotelis republica, cum omnes fere scriptores graeci et romani mentione reipublicae Platonicae pleni vel laudibus vel vituperio ejus abundent. Quam sortem Aristotelicorum Politicorum cui causae assignem, equidem dubius haereo; non deerunt tamen qui in favorem et gratiam Platonis eam interpretentur.

Hactenus de numero atque argumento horum librorum; veniamus nunc ad ordinem et conditionem. De utroque genere multa a multis fuerunt disputata, quorum summa huc fere redit. Primum omnium antiquitatis graecae monumentorum communem sortem hi libri sunt experti; passim enim librariorum scriptorum errore vel negligentia fuerunt vitiati et corrupti; lacunas etiam alicubi, velut in extremo libro tertio, manifestas deprehendere licet. Deinde singularis etiam aliqua operum Aristotelicorum fortuna, diu apud heredes Nelei absconditorum, postea ab Apellicone Atheniensi vindicatorum ab interitu, et ab Andronico Rhodio ordinatorum, his etiam Politicis libris damnum attulisse et plagas multas inflixisse videtur. Certe in ordine et consecutione eorum jam a primis litterarum graecarum in Italia restitutarum temporibus fuerunt viri docti, qui quod reprehenderent, reperisse sibi visi sunt. Primus Antonius Scainus auctor

opinionis fuiſſe videtur, librum ſeptimum cum octavo locum alienum occupaſſe, eosque ante quartum eſſe collocandos: quam opinionem in Germania noſtra ſuſceptam propagavit argumentisque confirmare ſategit H. Conringius. Qua de re diſputavimus in annotationibus ad librum tertium extremum et initium quarti libri, ubi profeſſi ſumus, eam opinionem nullo idoneo argumento firmatam fuiſſe, nobisque temerariam et vanam videri. Poſtea conſentientem reperi Gallicum horum librorum interpretem, *Champagne*, qui tamen duobus aliis in locis turbatum a librariis fuiſſe cenſuit. Is igitur initio capitis 5 libri ſexti verba haec: Ἀκόλουθον δὲ τοῖς εἰρημένοις ἐστὶ τὸ διῃρεῖσθαι καλῶς τὰ περὶ τὰς ἀρχὰς, πόσαι καὶ τίνες καὶ τίνων, καθάπερ εἴρηται καὶ πρότερον· ita convertit: *La discuſſion nous conduit naturellement à traiter des autorités conſtituées, de leur nombre, de leurs eſpèces, de leurs attributions que nous n'avons fait qu'indiquer précédemment.* Ad quae ita commentatur in annotatione p. 333. Tomi II. *Non ſeulement Ariſtote a indiqué ces objets, mais encore il en a traité à fond, comme il le dit lui-même aux chap.* 14. 15 *et* 16. *du livre* 4, *où il a donné la théorie complête des élections, des pouvoirs délibérant, exécutif et judiciaire dans les différentes eſpèces de gou-*

vernements. Fabricius, Barthelémy, et d'autres savans critiques ont pensé qu'il y avoit des transpositions dans la politique d'Aristote telle que nous l'avons de nos jours. Cette observation d'Aristote, qu'il n'a pas encore traité la question des magistrats, tandis qu'il en a parlé déja d'une maniere très-approfondie, m'a donné lieu de penser, que les chap, 14, 15, 16 du livre 4, devoient être placés naturellement à la suite du chap. 8 de ce livre. En effet, dans le livre 4, Aristote examine seulement les espèces et les différences des gouvernemens. Il s'arrête là, et ne promet pas d'autres développemens dans cette partie de son ouvrage. Au contraire, le sixième livre est consacré tout entier à examiner les principes des loix qui conviennent aux divers gouvernemens. Or une théorie qui examine d'après quelles bases les magistrats doivent être élus dans toute espèce de gouvernement, appartient essentiellement à l'esprit des loix qui doivent régir chaque espèce d'organisation politique.

Quoique la nature des matières traitées dans le quatrième livre n'ait qu'un rapport éloigné avec les trois derniers chapitres, tandis que leur place naturelle est indiquée au livre 6; pour en former le complément, nous n'avons pas cru devoir nous permettre aucun

déplacement dans l'ordre de l'ouvrage, Nous propoſons ſeulement nos conjectures, qui ont beſoin de l'aſſentiment des hommes éclairés.

Huic tamen viri docti conjecturae aſſentiri equidem non poſſum. Video enim Philoſopho in capitibus illis tribus libri quarti fuiſſe propoſitum docere modos varios, quibus tres ſummae partes rerumpublicarum, conſilium nempe publicum, magiſtratus et judicia, conſtitui, informari atque eligi poſſunt, ſimulque demonſtrare, cui reipublicae formae quisque modus maxime accommodatus ſit. In capite autem de magiſtratibus quaeſtionem de numero neceſſariorum magiſtratuum his verbis tetigit: Ἐὰν οὖν ἔχωμεν λέγειν πόσας ἀναγκαῖον ὑπάρχειν πάσῃ πόλει, καὶ πόσας οὐκ ἀναγκαῖον μὲν, δεῖ δὲ ὑπάρχειν, ῥᾷον ἄν τις εἰδὼς ταῦτα συνάγοι ποίας ἁρμόττει συνάγειν ἀρχὰς εἰς μίαν ἀρχήν. Tetigit, inquam, hanc quaeſtionem Philoſophus, ſed minime explicuit; ſtatim enim ad aliud argumentum tranſiit. Paulo poſtea annotavit peculiares formarum reipublicae magiſtratus, veluti προβούλους oligarchiae, βουλὴν democratiae, παιδονόμους et γυναικονόμους ariſtocratiae, Atque hanc poſtremam diſtinctionem in libro ſexto pauciſſimis verbis repetiit extremo capite 8: contra vero quaeſtionem de numero magiſtratuum neceſſariorum copioſe explicuit per totum illud

caput octavum. Itaque manifeſtum eſt, ordinem horum capitum minime eſſe turbatum, neque apte transponi poſſe, niſi Philoſophum inepte ταυτολέγον facere volueris.

Altera ejusdem viri docti opinio libri octavi initium capiendum cenſet a capite XIV Editionis Conringianae, quam recentiores Editiones ſecutae ſunt. Hanc ipſe in annotatione p. 373 Tomi II. ita explicuit:

Les éditions de la politique d'Ariſtote renferment ce chapitre et les trois ſuivans dans le ſeptième livre. Je me ſuis écarté de la diſpoſition ordinaire de l'ouvrage. J'en dois rendre compte.

1. Ces trois chapitres n'appartiennent en aucune manière au livre ſeptième. Ariſtote l'a employé à organiſer ſa cité ſous le rapport de ſa poſition, de ſon commerce, de ſes fortifications, de ſes édifices et de ſa police. La matiere qu'il traite ici n'a aucun rapport avec ce qui précède, tandis qu'elle eſt intimément liée avec le huitième livre entièrement conſacré à l'éducation.

2. Cette diſpoſition avoit entrainé jusqu'ici une telle confuſion, que Regius, Heinſius, Lambin, ont a peine entrevu le ſens de ce premier chapitre, ils l'ont traduit d'une manière presque intelligible, en faiſant tous leurs efforts

pour le lier avec ce qui précède. Regius a regardé ce chapitre, comme composé de questions isolées, et tenant vaguement au sujet. „Les commandans et obéissans doivent-ils toujours être les mêmes? La fin de la république est la paix et le repos et non la domination.“ Tel est le titre qu'il lui donne. Heinsius a adopté ce titre, d'après les anciens éditeurs: il s'en est suivi que ce chapitre est dans leurs traductions sans liaison, sans suite, et réellement deplacé. Enfin l'habile critique Fabricius, qui avoit sous les yeux toutes les éditions d'Aristote et surtout celle de Victorius, de Perionius, et de Sylburge, avoit été tellement frappé de l'espèce d'incohérence de ce chapitre, qu'il a pensé qu'il étoit transposé, et qu'il devoit être placé au commencement du livre troisième, où Aristote traite diverses questions de morale et de metaphysique. V. Fabricii Biblioth. Graec. T. 2. p. 175. Je n'ai point dérangé l'ordre des chapitres. Mais embarassé, comme tous ceux qui m'ont précédé dans leurs travaux sur la politique d'Aristote, j'ai cherché une autre solution que celle de Fabricius, et je crois fermement l'avoir trouvée. En commençant le huitième livre par ce chapitre, qui, j'ose le dire, n'a pas été entendu; on reconnoit la méthode d'Aristote, qui a été jusqu'ici d'offrir

d'offrir à son lecteur une question générale au commencement de chacun de ses livres. Au lieu d'une discussion vague, ici se présente une véritable introduction à son Traité de l'Education. C'est un examen rapide de la science nécessaire au législateur, qui doit donner des loix sur cet important sujet.

C'est ainsi qu'il a commencé son quatrième livre, en traitant de la science nécessaire au législateur, qui veut donner un bon gouvernement à une cité.

J'observerai encore, contre l'opinion de Fabricius, que ce chapitre ne peut être reporté au livre troisieme, puisque Aristote renvoie au livre sept, à l'occasion d'une question, dont, dit il, il a déja parlé. Nous en ferons la remarque à la note 5 de ce chapitre.

Scilicet ad verba Capitis 13 libri septimi sect. 3 haec: ἀλλὰ μὴν ὅτι γε δεῖ τοὺς ἄρχοντας διαφέρειν τῶν ἀρχομένων, ἀναμφισβήτητον. Πῶς οὖν ταῦτ' ἔσται, καὶ πῶς μεθέξουσι, δεῖ σκέψασθαι τὸν νομοθέτην. Εἴρηται δὲ πρότερον περὶ αὐτοῦ· annotavit Gallus hoc argumentum a Philosopho tractatum fuisse libri septimi capite nono; itaque hoc caput 13 non posse transferri ad librum tertium. Verum Fabricius refert Scaini opinionem de libro septimo et octavo ante quartum transponendis; capitis vero 14 libri septimi se-

)(

paratim non meminit. Neſcio igitur cui glaucomati Galli errorem tribuendum eſſe putem. Nec major ei fides haberi poteſt de argumento capitis 13 ab Heinſio ignorato, cuius paraphraſis minime obſcure conſilium et ſententiam Ariſtotelis explicuit. Quod attinet ad rem ipſam, nullam equidem mutationis neceſſitatem video. Potuiſſet ſane initium ab eo loco, quem deſignavit Gallus, capere Philoſophus: verum haud improbabilis eſt diſtinctio vulgaris, quae librum octavum eruditioni puerorum atque adoleſcentium dedicavit, cum ſeptimus connubia, gravidarum victum atque infantium nutritionem usque ad annum ſeptimum pertractaſſet.

Hactenus de ordine librorum Politicorum. Obſcuritas, de qua interpretes plerique omnes conqueruntur, duplicem habere mihi videtur cauſam. Prima eſt a genere dicendi conciſo et Laconico, et ratione diſputandi peculiari, quae ſaltuatim progreditur, atque interpoſita ſaepiuscule particula γὰρ multa lectorum cogitationibus ſupplenda transmittit. Huic ante omnia lectorem, magis etiam interpretem, aſſueſcere, atque omnino philoſophiae Ariſtotelicae principia diſputandique methodum perdiſcere oportet. Inprimis, nequis ante perlecta Ethica Nicomachea ad Politica accedat, moneo; ſunt enim tam arcte invicem connexa, ut neutrum volu-

men ſine altero recte intelligi poſſit. Verum plurimis etiam in locis obſcuritatem fecerunt creberrima vitia ſcripturae et verſuum translocationes in alienum locum, quas ſine meliorum Codicum ope indagare ſaepe eſt perdifficile. Tertia cauſa eſt in brevitate notitiarum per ſex poſteriores libros diſſeminatarum, quas raro hodie intelligere vel interpretari licet comparatis hiſtoricorum aliorumve ſcriptorum locis, poſtquam libri illi perierunt, quos Stagirita de rebuspublicis ſibi notis conſcripſerat ad numerum usque centum quinquaginta et octo. Harum omnium originem, formam et fata copiose enarraverat; itaque ubicunque in his libris comparare eos inter ſe aut exemplo aliquo uti volebat, lectorem eo ablegare et brevitate verborum et mentionis defungi poterat. Huius autem rerumpublicarnm graecarum atque exterarum collectionis pauca tantum fragmenta, per varios graecorum ſcriptorum libros diſperſa, ſuperſunt; eaque plerumque Editionibus Ariſtotelicorum operum adjecta leguntur. Quae de Arabica ejus libri verſione ex Herbeloto Fabricius Bibliographiae Antiquariae Vol. II. p. 695 et ex eo Villoiſonus Anecdotor. II. p. 157 narrat, deſiderium ejus apud lectores intelligentes neque augere neque minuere poſſe equidem exiſtimo.

Facile ita apparet, quibus in rebus opera interpretis atque editoris occupata esse debeat, si munere suo recte fungi velit. Mihi quidem exemplo fuit Petri Victorii diligentia, qui bis hos libros edidit. In priore quidem editione, etiam a Frid. Sylburgio repetita, multa loca correxerat adhibita opera veteris versionis latinae. In altera plures Codices scriptos comparavit, etiam versionis antiquae, omnesque eruditionis suae copias in commentariis additis explicuit. Et codices quidem scriptos parum auxilii ad emendandam orationem vitiosam attulisse fatetur ipse in Praefatione; multo vero majorem fructum tulit e comparatione versionis antiquae, cuius auctor longe antiquiore et fideliore libro scripto, quam sunt plerique omnes hodie superstites codices, usus esse videtur. Praeter Victorianas editiones comparavi etiam reliquas, quas potui nancisci, et contraxi copias omnes, unde aliquid auxilii sperare licebat. Harum vero notitiam per annos digestam separatim ante Commentarios posui, ex qua lectores facile intelligent, quantum id sit, quod futuris interpretibus supplendum reliqui. Studium praecipue posui in verbis et sententiis difficilibus, ambiguis vel obscuris illustrandis atque explicandis; quam ob rem diligentissime versiones latinas veteris interpretis, Aretini, Camerarii, Victorii,

Lambini, Petri Rami, Oberti Giphanii et Heinsii paraphrasin comparavi; recentiores autem contemsi, quoniam pleraeque omnes non e graeco, sed ex Lambiniana versione aut Heinsiana paraphrasi factae sunt; quod inprimis de Schlosseriana vernacula dictum velim, quae doctrinam atque orationem Aristotelicorum librorum omnium pessime deformavit. Etsi vero annotandis interpretum latinorum erroribus satis didicerim, quantum difficultatis habeat interpretatio horum librorum latina et vera, ipse tamen laborem hunc lubenter suscepissem, nisi temporis angustiae, dum liber typis excudebatur, operam meam praecidissent. Interim tamen desideriis virorum doctorum, qui his libris a me emendatis uti volent, praecipue autem votis dilectissimi generi, *Hüllmanni*, satisfaciendum putavi; itaque Lambini versionem a me emendatam, et lectioni emendatae accommodatam textui graeco subjeci, adscriptis capitum et sectionum huius editionis numeris, quo facilius lectores, sicubi haereant, annotationes nostras comparare possint. Lambinum tamen deserui plurimis in locis ab extremo libro tertio, postquam Sepulvedae versionis notitiam habui, quam ut potiorem plerumque secutus sum.

Redeo nunc ad historiam litterariam horum librorum enarrandam, ubi in Petri Victorii ope-

ra egregia substiteram. Usum is versionis antiquae in his libris emendandis jam olim magnopere commendavit his verbis in Praefatione ad alteram Editionem: *me nulla alia re tantopere adjutum in tollendis mendis partibusque quibusdam instaurandis horum librorum, et cum olim ipsos emendare studui et nunc cum eosdem declarationibus meis explicare conatus sum, quam a vetere illa tralatione: quoscunque enim calamo exaratos codices indagare potui, cunctos deteriores mendosioresque inveni, quam fuerit exemplar, quo illa usa est.* Idem in libris de arte dicendi corrigendis et illustrandis primus cum laude versatus ejusdem versionis usum his verbis collaudavit in Praefatione ad alteram editionem anni 1579., quae huc apponere non gravabor, quo melius lectores non solum de pretio ejus statuere possint, sed etiam de taedio, quod mihi inter legendum fuit devorandum, existimare. *Sed alio,* inquit, *etiam, quod ejusdem generis est, non contemnendo auxilio usus sum. Veterem enim tralationem diligenter inspexi et quam scripturam suo in exemplari auctor ipsius habuerit, inde cognovi: qui sane rudis quidem et expers omnis politioris doctrinae manifesto fuit, negotium tamen hoc cum fide administravit. Quare cum barbaram illam tralationem in manibus*

haberem, graecum codicem tenere, ac voces ejus sermonis audire mihi videbar. Nam ne verborum quidem ordinem unquam variat, ac singula verba exprimit, saepeque etiam graecis ipsis utitur, cum aut vim eorum non perciperet, aut quomodo uno verbo reddi possent, non videret. Cum autem illa, cuicuimodo est, multis jam ante seculis confecta fuerit, Aristotelis libri tunc integriores emendatioresque erant, qui postea, ut fit, librariorum negligentia cotidie magis deformati sunt. Inveni autem illam plerumque concordem cum optimo libro, de quo supra locutus sum, et quem antiquissimum postea vocabo. Tralationis autem huius quoque ipsius manuscriptos ac satis vetustos libros secutus sum, quos diligenter cum graecis excusis contuli, ac si quid inter ipsos discreparet, animadverti, et omnem denique molestiam hanc patienter tuli et inquinatissimorum verborum fastidium exsorbui, ut optimo ac politissimo scriptori consulerem, ac viderem, si ex faece illa sinceri aliquid purique depromi atque erui conjectura posset.

Excusum typis exemplar versionis an versaverit etiam, Victorius disertis verbis non annotavit; nec usquam enarratam reperi historiam ejus versionis, unde constet, quo primum anno typis fuerit excusa. Equidem in histo-

ria animalium emendanda ad usum criticum adhibui Codicem scriptum Lipsiensem; in Politicis autem duo typis excusa exemplaria tantum comparavi. Habui e Bibliotheca Universitatis nostrae exemplum alterum inscriptum: *Libri Politicorum Aristotelis cum Commento multum utili et compendioso magistri Johannis Versoris.* In fine legitur: *Quaestiones — impressae in alma civitate Coloniensi per Henricum Quentell anno incarnationis Dominicae* 1492 *octavo ydus Martii feliciter finem habent. fol.*

Indidem habui Editionem operum Divi Thomae Aquinatis curatam a Cosma Merolles Antwerpiae 1612 fol. cuius Tomus quintus complectitur expositionem in X libros Ethicorum et in VIII libros Politicorum Aristotelis, *cum antiqua interpretatione eorundem Politicorum adjecta, per sectiones propriis restituta locis, quam olim Divus Thomas exponendo sequutus est.* Haec enim ipsa sunt verba Editoris in titulo proposita. Antiquiorem libri prioris Editionem nec a Panzero nec alibi memoratam reperi. Thomae vero operum extant quidem editiones antiquiores, sed eas nancisci et comparare non potui. Versionis quidem ipsius antiquae conditio in utroque exemplo est admodum diversa; magis tamen depravata est scriptura in Editione Merolliana. Caute igitur agen-

dum mihi fuit in usu scripturae variantis: nec aliter ea sum usus ad corrigendum vel illustrandum contextum graecum, nisi ubi utriusque libri scriptura invariata constat; aliis vero in locis varietatem utriusque exempli adscribendam putavi. Quod si quibusdam in locis verba versionis antiquae adscripsi, ubi nullus eorum usus esse poterat ad contextum illustrandum, id factum sciant velim lectores, quo rectius ipsi mecum, cognito loquendi usu et dictionis genere eo, quod auctor versionis frequentavit, de conjecturis atque emendationibus, quas alibi duxi e verbis interpretis istius, judicare possent. Nec operae me poenitet positae in comparanda hac versione; codicis enim antiquissimi et fidelissimi vices ubique sed inprimis in libro tertio mihi praestitit. Quod si plura et scripta etiam exemplaria ejus consulere et comparare mihi licuisset, fortasse etiam pluribus locis vitiosis certam medicinam adhibere ausus essem. Exempla emendationum ex hoc solo libro ductarum, et certissimarum reperiet lector in his locis, II, 2, 4. II, 7, 4. III, 2, 10. III, 4, 3. III, 5, 3. III, 6, 4. III, 11, 7. IV, 1, 5. IV, 8, 3. IV, 9, 1 et 2. IV, 11, 1 et 8. IV, 13, 1. V, 2, 9. V, 7, 6. V, 8, 6. VII, 6, 4. VIII, 6, 1.

In organo Aristotelis emendando maximum

fructum e comparanda versione vetusta latina a Philippo Venetiis 1481 fol. edita, cuius Codicem scriptum suppeditaverat etiam Bibliotheca Kulenkampiana, percepisse se profitetur Buhle in Praefatione Vol. II, p. VI. Atque utinam tandem in lucem proferatur versio operum Theophrasteorum, quam idem Guilelmus confecit. Latet ea sine dubio in variis Italiae bibliothecis. Notitiam eius debeo uni Gazae, qui in praefatione ad Theophrasti Historiam plantarum ita ait: *Denique singula textus graecae orationis adeo persequemur, ut ne minimum quidem praetermittere videamur, quoad scilicet sine absona et barbara illa Guilelmi interpretis locutione, quaeque graeca latine aliquo pacto exprimi possint.* Hunc enim Gulielmum eundem esse, hominem Brabantimum, cui versionem operum Aristotelicorum debemus, recte suspicatus est J. A. Fabricius in Bibl. Graeca.

Codicem graecum Lipsiensem Bibliothecae Paulinae tractavi anno 1797., eumque comparavi cum libro 8 et secundi cap. 8, sed varietas scripturae ibi reperta, cum Aldina plerumque congruens, deterruit me, quominus totius libri conferendi taedium devorarem. Nec majorem fructum e reliquis scriptis Codicibus perceptum iri spero, si qui aliis latent in bibliothecis, nisi quis forte superest, descriptus ex isto exemplo,

quod Guilelmus de Morbecka vertendo expresserat.

De Codice, quem Johannes Argyropulus expressit, liquido nemo pronunciabit, nisi qui versionem ipsam, de qua dubitant viri quidam docti, nactus comparare potuerit.

Aretini Leonardi Codex qualis fuerit, non satis apparet é versione, quae multis in locis veteris interpretis scripturam et verba retinuisse videtur. Hanc tamen diligentissime in locis dubiis comparandam esse censui.

Camerarii Codex, paucis in locis nominatus et comparatus a possessore, non multum auxilii praestitit ad scripturam vitiosam emendandam; tanto majorem opem Politicis Philosophi emendandis atque illustrandis ingenium Camerarii egregium, eruditio accurata et acerrimum judicium attulit.

Lambini Editione invitus carui; quaecunque enim posui ab ingenio eius profecta, ex Zuingeriana Editione repetii. Qualis liber fuerit, quem Lambinus interdum veteris Codicis nomine appellat, prorsus me latet. Fortasse in Praefatione is mentionem libri fecerat, et notitiam accuratiorem posuerat. Interim ex versione et annotationibus Lambini, quales in Zuingeriana Editione exstant, multum me profecisse ad orationem Philosophi vel interpretandam vi

emendandam gratus profiteor. Haud minus debeo diligentiae criticae Oberti Giphanii, qui non solum verba interdum bene emendavit, sed ipsum etiam argumentum exemplis ex historia graeca et romana petitis copiose illustravit.

Qualem se erga Sepulvedam Victorius gesserat, talem iterum erga Victorium se Montecatinus exhibuit, qui raro Victorium omnino nominavit, ubi debebat, rarius etiam cum laude, ubi laudare eum licebat atque oportebat. Sed ipsi Montecatino multo minus ingenii scientiaeque graeci sermonis adfuit quam Victorio; itaque opera eius Politicis non admodum fuit proficua. Quanquam de omni eius opera judicare non ausim; ea enim vidi et legi tantum, quae Italus ad librum secundum commentus est.

Dan. Heinsius ad emendandam orationem pauculas annotationes suppeditavit, exigui sane pretii: paraphrasi autem, in qua sibi magnopere ipse placuit, argumentum librorum Aristotelicorum magis perfudit quam illustravit. Insunt tamen, quae non sine fructu ad illustrandum Philosophum adhibere possis.

Conringii major fuit voluntas de Politicis, eorumque argumento et ordine bene merendi, quam graeci sermonis scientia. Hinc Editionis suae orationem graecam exaggeravit obeli-

lcis et ſtellulis, quibus lacunarum ſuſpiciones ſignificarentur, quas fere ubique reperiſſe vir doctus ſibi videbatur. Varietatem lectionis nec curioſe et diligenter collegit, neque accurate judicavit. Argumenta ſingulorum librorum copioſe enarrare conatus eſt in Prolegomenis, ubi Scaini opinionem de libris quarto, quinto, ſexto, ſeptimo et octavo transpoſitis omnibus ingenii viribus connititur affirmare. Cui ut olim Dan. Heinſius aſſentiri dubitaverat, ita Reizius tam plane adhaeſit, ut omni dubitatione rem carere exiſtimaſſe videatur. Mihi quid de tota hac diſputatione videretur, antea dixi.

De Geneſii Sepulvedae, Cordubenſis, qui ante Victorium erat commemorandus, opera judicare in Commentariis niſi ex aliena relatione non potui. Liber enim ipſe ex editione Colonienſi anni 1601 e bibliotheca Guelferbytana mecum ab humaniſſimo et doctiſſimo *Langero* communicatus, ad me perlatus demum fuit menſe Februario huius anni, cum annotationum mearum impreſſio jam ad extremum librum tertium proceſſiſſet. A libro vero quarto inde ſedulo Sepulvedae interpretationem conſului, dum Lambinianam textui graeco accommodare atque emendare conabar. Quicquid autem annotationis vel criticae vel alius generis reperi, quod ad rem pertinere exiſtimarem, id omne

in Addenda contuli. Ipse de interpretatione haec in Praefatione posuit: *Aristotelis de Republica libros non solum e graeco in latinum sermonem veterum et castigatorum exemplarium fidem secutus converti, sed eorum impeditissima quaeque loca brevibus scholiis expediënda enarrandaque curavi. — Neque vero mihi interpretanti consilium fuit, ut sententias solum more paraphrastis exprimerem, sed ut vetere meo instituto verba etiam, quantum ratio latini sermonis pateretur, consectarer. Nec enim meus esse, dum aliena interpretor, nec in Aristotele exprimendo Ciceronianus magis quam Aristotelicus videri volo. — De editione jam mihi cogitanti nuntiatum est, duas novas interpretationes prodivisse ab interpretibus emissas, qui se tum disertos et utraque lingua peritos, tum diu in philosophia exercitatos esse profiterentur. Quo nomine cum aetati nostrae de tanta felicitate gratularer, ac fore sperarem, ut horum industria me reliquo labore ac edendi cura liberaret, codices nactus coepi diligenter latina cum graecis conferre, ut meo quoque sensu de interpretum diligentia et virtutibus judicarem. Sed ne te teneam, non fuit longe progrediendum, ut statuerem, quantum his interpretationibus tribuendum esse putarem: tantumque abfuit,*

ut me a mearum lucubrationum editione deterrerent, ut fuerint potius ad edendum cohortatae, existimantem fore, ut noster hic labor latinis philosophis tanto magis utilis atque adeo necessarius esse videatur, cum pleraque loca a nobis illustrata expeditaque perspexerint, in quibus novi isti interpretes parum, nisi ego magis hallucinor, videntes offenderunt: ac ceteros incurrere necesse est, qui alterutrum secuti fuerint, in tanta ductorum coecitate. Nec ego nunc lapsus commemoro, qui possunt exemplaribus impressis assignari, quae ipsi secuti sunt multis in locis depravata; sed in quibus nihil est tale, quo suam culpam transferre queant: quod facile, ut arbitror, perspiciet, si quis paulo modo doctior nostram cum illorum interpretationibus ad graecam Aristotelis quasi libram examinare et conferre, nostraque scholia legere tanti putaverit. Non dubito Sepulvedam intelligi voluisse interpretationes Jac. Ludov. Strebaei Parisiis anno 1542 proditam, alteramque Joach. Perionii Parisiis anno 1543 vulgatam typis, qui cum in libris Aristotelicis interpretandis Ciceroniani usquequaque et toti videri atque haberi voluissent, miris modis deinde de ea laude inter se digladiati sunt. Ipse quidem neutram interpretationem nancisci atque inspicere potui; sed Perionii operam Lam-

binus multis in locis Ethicorum tam ſevere, et, ut mihi quidem videtur, tam vere judicavit, ut in Politicis interpretationem eius non magnopere deſiderarem. De Strebaei ingenio et doctrina majorem equidem opinionem ſemper habui; verumtamen de interpretatione Politicorum Ariſtotelicorum judicare non auſim, quod, ut eam comparare poſſem, mihi non contigit. Redeo ad Sepulvedam, de cuius ingenio ut non mediocris fuit hominum ſui temporis opinio, ita mihi non vulgarem laudem interpretandis his libris Politicis Ariſtotelis meruiſſe videtur. Jam olim Giphanio optima huius operis verſio Sepulvedae, proxima Lambini viſa fuit, atque ipſe non invitus confiteor, ſi Sepulvedae verſionem prius mihi inſpicere et comparare licuiſſet, eam, utpote brevitate et orationis colore Ariſtotelicae multo ſimiliorem, Lambinianae, verboſitate ſua moleſtae ſaepe et languidae, praetuliſſem, ſimulque multo labore ſuperſedere potuiſſem, quem caſtigandae illi verborum abundantiae impendere debui. Inter reliquas vero Lambiniana verſio mihi omnium maxime et fidelis et elegans viſa eſt. Heinſiana paraphraſis, quanquam oratione eleganti et jucunda lectori blandiatur, ſaepiuſcule tamen ſenſus Philoſophi nimia verborum abundantia obſcuravit, aut lectorem in errorem vel ambi-

gua

gna vel falsa interpretatione inducit. In Sepulveda vero statim praeter fidem diligentiam inprimis accuratam agnovi. Itaque ab extremo libro tertio, Lambino deserto, plerumque Sepulvedae auctoritatem in interpretatione latina secutus sum. Nec is fuit a critica arte alienus, quam comparandis Codicum scriptorum plurium lectionibus et judicandis exercuit. Inspexit etiam, sed rarius, antiquam versionem e graeco factam; sed omisit natales et conditionem librorum scriptorum annotare.

Paulo post allatum Sepulvedae librum notitiam accepi animadversionum Reiscianarum, quas vir doctissimus mihique amicissimus, *Gurlitt*, excerptas e margine Editionis Conringianae publicavit et inseruit libro vernaculo: *Fried. Aug. Wiedeburgs Philologisch - paedagogisches Magazin*: Vol. III. p. 167. *seqq.* addito interdum judicio suo de scriptura locorum a Reiscio tentatorum. Verum paucae admodum sunt, nec ad librum primum extremum pertingunt, quas inter legendum fudisse magis quam meditatus scripsisse vir egregius videtur. Agnovi tamen vel sic ingenium sagacissimum viri incomparabilis, qui a prima inde notitia, quae, cum Lipsiae operam dabam litteris graecis, inter nos facta erat, usque ad exitum ex hac vita patris affectum et consilia mihi Goettingae

)(

et Argentorati versanti repraesentavit; itaque, uti semper immensam Reiscii eruditionem admirabor, ita pia et grata recordatio amoris et meritorum, quibus juventutem meam cumulavit ille, nunquam hunc animum meum nisi cum vita deseret.

Absoluta demum hac disputatione et narratione de operis Aristotelici conditione, argumento, et subsidiis litterariis et criticis, quibus in enarrando eo atque emendando sum usus, recordatio subiit animum Disputationis Buhlianae *de Doctrina civili Aristotelis*, cuius argumentum excerpserunt Notitiae litterariae Goettingenses anni 1797. pag. 185—194. Haec cum typis nondum exscripta inter Commentationes Regiae Societatis Goettingensis publicata sit, operae pretium facturus esse mihi videor, si quae ibi, praeter argumentum librorum Politicorum, de tempore scriptorum, de conditione et ordine disputantur, excerpta huc transtulero. Primum igitur posuit Politica scripta fuisse ab Aristotele annos 55 nato, argumento usus ducto e libri tertii cap. 1. sect. 12, ubi Babylonem captam memoravit Philosophus, quod factum ab Alexandro scimus Olympiadis 112 anno tertio. Verum ibi tempora antiquiora Cyri, captamque ab eo Babylonem respici majore cum veri specie plures interprete

statuunt, quibuscum ipse etiam sentio. Quod cum Buhlius non ignoraret, subjecit alium locum libri quinti, ubi Philippi regis Macedoniae caedes memoratur, quae facta fuit, cum Philosophus annos 49 natus esset. Plura temporum vestigia supersunt in libris Politicis, veluti libri secundi capite de republica Cretensium: *νεωστί τε πόλεμος ξενικὸς διαβέβηκεν εἰς τὴν νῆσον, ὃς πεποίηκε φανερὸν τὴν ἀσθένειαν τῶν ἐκεῖ νόμων.* Aliud in capite antecedente de republica Lacedaemoniorum, ubi est de Ephoris: *καὶ νῦν δὲ ἐν τοῖς Ἀνδρίοις· διαφθαρέντες γὰρ ἀργυρίῳ τινὲς ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς ὅλην τὴν πόλιν ἀπώλεσαν.* Verum haec duo et plura, quae dispersa per hos libros, sed obscuriora etiam, leguntur, explicare et definire suo tempore mihi non licuit, cum apud historiae graecae scriptores superstites altum sit de rebus istis silentium.

De conditione atque ordine librorum Politicorum ponam ipsa Excerptoris verba: *Mit der von Conring vorgeschlagenen Versetzung der Bücher und Kapitel hat man indessen nicht Ursache zufrieden zu seyn; sie beruht meistens auf einem Missverständnisse einzelner Stellen, nicht auf einer Einsicht des Ganzen und seiner möglichen, wahrscheinlich auch vom Verfasser gedachten, innern Harmonie. Hr.*

Prof. Buhle hat sich daher die Conjectur einer andern Anordnung erlaubt, die sich hier nicht weiter entwickeln läſst.

Addit de aliis quibusdam Ariſtotelis libris politicis mentionem e Diogene Laertio ductam, veluti Τὰ ἐκ τῆς πολιτείας et τὰ ἐκ τῶν νόμων Πλάτωνος; quem utrumque librum hypomnematicum eiusdem argumenti, e Platone excerpti, fuiſſe probabliter cenſet. Tres alios, Alexandro inſcriptos, περὶ βασιλείας, alterum περὶ ἀποικιῶν, tertium περὶ συμβουλίας, memorant ſcriptores antiqui, de quibus nihil praeter titulos commemorare licet.

Eſt mihi in mundo diſputatio de republica Carthaginienſium, quam nemo accuratius deſcripſit, quam Ariſtoteles in his ipſis libris Politicis. Hanc conſcripſeram antea, quam ipſam horum librorum interpretationem publicis uſibus tradendam aggreſſus eram. Multos virorum doctorum errores ibi notaveram, e falſa librorum vulgatorum ſcriptura et prava locorum difficilium interpretatione ortos; quos nunc ſigillatim perſequi ſuosque auctores nominare ſuperſedi, cum copioſam rerum diſputationem volumen commentariorum ſic ſatis ſpiſſum excluderet. Facile tamen viri intelligentes ipſi fontes errorum apertos et perpurgatos animadvertent, ſi noſtras annotationes cum ſcriptoribus

novissimis vernaculis rerumpublicarum graecarum atque exterarum, hosque ipsos comparare cum Aristotele nostro atque inter se voluerint.

Praeterea fragmenta quaedam, excerpta ex historicis antiquis, de rebus Carthaginiensium earumque interiore constitutione latere videntur in Elogio Carthaginis, quod e Codice Msto editum posuit inter *Specimina operum Theodori Metochitae, quae inscribuntur ὑπομνηματισμοὶ καὶ σημειώσεις γνωμικαὶ Janus Bloch* Hauniae anno 1790 publicata, quorum cognitionem debeo Notitiis Goettingensibus litterariis anni 1790 pag. 1310. Librum inspicere ipse non potui.

Diu desideratum librum, quem de Spartana republica scripsit vir doctus, *Manso*, tandem hoc ipso tempore nactus sum, dum haec scribebam et operae in hac ipsa Praefatione typis excudenda occupabantur. Festinandum igitur mihi fuit, ut quicquid bonae frugis ibi reperissem, id ad usum lectorum meorum transferrem, omissis iis omnibus, in quibus dissensum viri docti nullum reperi, aut quae ad rem mihi non pertinere visa sunt. Breviter ad singula loca Aristotelica excerptas viri docti opiniones ponam, iisque judicium meum interponam.

Ad Libri 2 Cap. 6. f. 11. de Lacedaemoniorum republica διὰ τὸ προῖκας διδόναι μεγάλας. Prae-

ter loca allata in annotatione, *Manſo* Spartae I p. 13. appoſuit alium Plutarchi apophtegm. Lacon. p. 849 Reiskii p. 223 Hutten. Πυνθανομένυ δέ τινος, διὰ τί τὰς κόρας ἐνομοθέτησεν ἀπροίκυς ἐκδίδοσθαι. Putat autem Ariſtotelem tempora poſteriora reſpexiſſe, ubi mores a legibus Lycurgeis deſciverant.

In loco eo, qui deinceps ſequitur de filia ἐπικλήρῳ a patre inteſtato relicta, ὅν ἂν καταλίπῃ κληρονόμον, ὗτος ᾧ ἂν θέλῃ δίδωσι· quartam eamque novam interpretationem poſuit *Manſo* I. c. p. 131. *ſo iſt es auch dem nächſten männlichen Verwandten, der ihn beerben würde, wenn nähmlich keine Tochter vorhanden wäre, erlaubt ſie zu geben, an wen ihm beliebt.* Sed vere hereditatem adire dicitur ab inteſtato is, qui deinde filiam elocat euicunque lubet. Scilicet is eſt proximus cognatione, ad quem ſacra familiaria cum parte hereditatis transferuntur, quae ne interirent, ſedulo caverunt leges non ſolum Atticae (et ut videtur, Laconicae) ſed etiam Romanae. Ceterum morem ab Ariſtotele taxatum recentioribus demum temporibus in fraudem legis invectum invaluiſſe, antea vero reges ἐπικλήρῳ filiae ſponſum legiſſe poſuit *Manſo* ibi et p. 121, quod quo auctore fecerit, equidem nondum reperi.

Ad libri 5 Capitis 3 ſ. 5. καὶ ἐν Ἄργει οἱ

γνώριμοι εὐδοκιμήσαντες περὶ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην τὴν πρὸς Λακεδαιμονίους ἐπεχείρησαν καταλύειν τὸν δῆμον. et ad Cap. * §. 8. Καὶ ἐν Ἄργει — ἠναγκάσθησαν παραδέξασθαι τῶν περιοίκων τινάς. Hanc caedem Argivorum ſecutam eſſe reipublicae mutationem, arguunt exempla antea et poſt poſita a Philoſopho, eamque ipſam ob cauſam Argivorum caedes et vicini in civitatem aſſumti memorantur. De priore loco ſatis dictum videri poterat in annotatione, ſed video virum doctum, *Manſo*, de republica Argivorum T. II p. 432 tradere quaedam vel potius ſuspicari, quae propius inſpici et diſputari merentur, quia cum diſputatione Ariſtotelica ſunt conjuncta. De poſteriore loco primum dicam. Περιοίκους aſſumtos ponit e civitatibus; Mycenis, Tirynthe; Hyſiis Orneis et Midea deſtructis ab Argivis, auctore Pauſania 8, 27, 1 qui rem ita tradit: καταλύσαντες Τίρυνθα — καὶ εἰ δή τι ἄλλο πόλισμα οὐκ ἀξιόλογον ἐν τῇ Ἀργολίδι ἦν. Factum id ponit Manſo anno 1 Olymp. 79. Verum dubitationem affert locus Thucydidis 5, 67 et ſeqq. qui inter ſocios Argivorum Cleonaeos et Orneatas memorat anno 14 belli Peloponenſiaci id eſt 3 Olympiadis 90. Itaque Pauſaniae narratio falſa eſt, aut mitius interpretari verbum καταλύσαντες oportet. Horum igitur oppidorum incolis in civitatem aſſumtis Argivorum reipu-

blicae mutatus est status, ut e serie orationis Aristotelicae apparet; neque equidem dubito in popularem fuisse mutatum. Hinc autem initia factionum duarum, aristocraticae et democraticae, et frequentissimarum inter eas originem ducit *Manso* p. 435 qui ibidem p. 434 duo genera civium Argivorum statuit, πρεσβυτέρους, quos vocari ait a Thucydide 5, 32. ipse seniores vel honoratiores interpretatur, et plebem. E genere seniorum post Niciae pacem τοὺς χιλίους λογάδας lectos et a republica contra vicinos hostes, praecipue Lacedaemonios exercitatos fuisse. Hos vero mox democraticum statum reipublicae evertisse ponit cum Diodoro 12, 80. Primum falsum est, post Niciae demum pacem hos χιλίους λογάδας *Argivorum* fuisse institutos: nam Thucydides 5, 67. ita tradit: οἷς ἡ πόλις ἐκ πολλοῦ ἄσκησιν τῶν ἐς τὸν πόλεμον δημοσίᾳ παρεῖχε. Contra Lacedaemoniorum aggressus hos mille milites lectos atque exercitatos fuisse ab Argivis narrat Pausanias 2, 20, 1. qui ducis eorum Bryantis Argivi lasciviam atque injuriam in plebeii hominis filiam in causa fuisse narrat, ut tota illa manus a plebe pugna facta occideretur. Deinde falsum est hos ipsos mille lectos milites Argivorum a Thucydide 5, 72. πρεσβυτέρους vocatos esse. Is contra hos mille ait in praelio ad Mantineam commisso partem exercitus

Laconici ſibi oppoſitam viciſſe atque in fugam conjeciſſe. Alterum vero cornu exercitus et media pars, ubi Agis rex Lacedaemoniorum cum equitibus conſiſtebat, προςπεσόντες τῶν τε Ἀργείων τοῖς πρεσβυτέροις καὶ πέντε λόχοις ὠνομασμένοις καὶ Κλεωναίοις καὶ Ὀρνεάταις καὶ Ἀθηναίων τοῖς παρατεταγμένοις ἔτρεψαν. Vides igitur victos πρεσβυτέρους opponi victoribus τοῖς χιλίοις λογάσι; itaque diverſi ſunt. An vero iidem ſint, qui πρεσβύτεροι dicuntur, et qui deinceps memorantur πέντε λόχοι, dubitari poteſt. Si tamen articulus appoſitus eſſet καὶ τοῖς πέντε λόχοις, certior eſſet diverſitas.

Originem et conditionem horum mille lectorum paulo apertius arguit locus prior Ariſtotelis, ubi vocantur οἱ γνώριμοι, qui in praelio ad Mantineam excelluerant, et popularem ſtatum convellere conabantur. Plutarchus tamen in Alcibiade c. 15. diſertis verbis μετὰ τὴν μάχην εὐθὺς ἐπέθεντο καταλύειν ἐν Ἄργει τὸν δῆμον οἱ χίλιοι. Hinc lux verbis Thucydidis 5, 75 ἦσαν δὲ αὐτοῖς (Lacedaemoniis) πρότερόν τε ἄνδρες ἐπιτήδειοί καὶ βουλόμενοι τὸν δῆμον τὸν ἐν Ἄργει καταλῦσαι, καὶ ἐπειδὴ ἡ μάχη ἐγεγένητο, πολλῷ μᾶλλον ἐδύναντο πείθειν τοὺς πολλοὺς ἐς τὴν ὁμολογίαν· Patet inde mille lectos Argivorum milites ex optimatium factione fuiſſe; itaque non mirum eos Lacedaemoniis faviſſe,

plebi semper infestos. Contra οἱ πρεσβύτεροι καὶ πέντε λόχοι plebeii fuisse videntur. Ducem Bryantem mille lectorum ex optimatium factione similiter fuisse docet argumentum narrationis Pausaniae. Plura addere nunc non vacat. Sed de pugna ad Mantineam recte monuit Camerarius, priorem esse intelligendam, non posteriorem, duce Epaminonda factam, ut putavit Victorius.

Ad Libri 8 Cap. 4 f. 6. οἱ Λάκωνες· ἐκεῖνοι γὰρ ὐ μανθάνοντες ὅμως δύνανται κρίνειν ὀρθῶς, ὥς φασι, τὰ χρηστὰ καὶ τὰ μὴ χρηστὰ τῶν μελῶν. Contrarium docere viro docto I. p. 169. visus est Heracleotes Chamaeleo apud Athenaeum 4 p. 184 (195 Schw.) ubi ait: Λακεδαιμονίυς φησὶ καὶ Θηβαίυς πάντας αὐλεῖν μανθάνειν. Fortasse tamen id, quod addit ibi Chamaeleon de Heracleae Ponticae incolis Ἡρακλεώτας τε τὺς ἐν τῷ Πόντῳ καθ' ἑαυτὸν ἔτι: valet etiam contraria ratione de Lacedaemoniis et Thebanis, ita ut Chamaeleon morem eorum antiquum tradidisse videatur. Quae quidem conjectura non improbabilis videbitur ei, qui comparaverit locum nostri 8 Cap. 6 f. 6 de usu antiquo tibiarum: καὶ γὰρ ἐν Λακεδαίμονί τις χορηγὸς αὐτὸς ηὔλησε τῷ χορῷ. Ad quem locum fassus sum in annotatione mihi de usu ludorum scenicorum apud Lacedaemonios non con-

ſtare. Reperi tamen poſtea locum in libro *Manſonis* p. 177, ubi de theatro Spartano diſputat, et eo genere ludorum, quod mimis romanis ſimillimum Graeci nomine ſaltationis comprehendere ſolent. Mimi ipſi δεικηλικταὶ dialecto Laconica vocabantur. E loco vero Cornelii Nepotis in Praefatione ſect. 4. *Nulla Lacedaemone tam eſt nobilis vidua, quae non ad ſcenam eat mercede conducta* conjecit vir doctus ludos iſtos ſemper a Spartanis viris et mulieribus actos fuiſſe. Quodſi mercede viduae conducebantur, aliae etiam mulieres, quin et viri mercede conducti fuiſſe videntur ab eo, quem Ariſtoteles χορηγὸν more Attico vocavit, ſi quando domeſtica aliqua occaſione invitatus in honorem deorum ludos edere vellet. Locum Ariſtoteles ignoravit *Manſo*.

Atque his quidem, quae ſupra nominavi, ſubſidiis invitus carui; ſi quid autem praeterea ab aliis jam obſervatum aut rectius explicatum omiſi, id omne ut humanae imbecillicitatis communi culpae atque huic meae fortunae, meae ſtatui et bonorum librorum indigentiae quam negligentiae aſſignare malint, lectores oro atque rogo.

Saepiuſcule natare ſine cortice coactus, aliquo procedere viribus meis connixus malui, quam honeſtos conatus votis diuturnis et vanis prorogare, quos mors inopinata poterat ab-

rumpere. Quanquam enim finem illum, quem ab initio semper cogitavi, propter varias caussas attingere mihi non licuerit, vel ita tamen lectionem libri egregii, qui rerum graecarum scriptores vel lecturo vel enarraturo tanquam omnium fidelissimus dux adesse semper debet, et faciliorem et commodiorem reddidisse mihi videor. Quod si aliis item visum fuerit, gaudebo; nec majorem laboris fructum unquam sperare sum ausus.

Denique gratias publice ago et privatim habeo habeboque semper viris doctissimis, *Buttmann*, *Heindorf* et *Barby*, qui scripturae speciminum typographicorum emendandae operam impendere benevole susceperunt. Scribebam Trajecti ad Viadrum ipsis Calendis Maii 1809.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟ Α.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Εκ τῶν Ηθικῶν τῶν Νικομαχείων ἐν τῷ Κ.

Παραλιπόντων οὖν τῶν προτέρων ἀνερεύνητον τὸ περὶ τῆς νομοθεσίας, αὐτοὺς ἐπισκέψασθαι μᾶλλον, βέλτιον ἴσως, καὶ ὅλως δὴ περὶ πολιτείας, ὅπως εἰς δύναμιν ἡ περὶ τὰ ἀνθρώπινα φιλοσοφία τελειωθῇ. Πρῶτον μεν οὖν εἴτι κατὰ μέρος εἴρηται καλῶς ὑπὸ τῶν προγενεστέρων, πειραθῶμεν ἐπελθεῖν· εἶτα ἐκ τῶν συνηγμένων πολιτειῶν θεωρῆσαι τὰ ποῖα σώζει καὶ φθείρει τὰς πόλεις, καὶ τὰ ποῖα ἑκάστας τῶν πολιτειῶν (συνίστησι καὶ λύει), καὶ διὰ τίνας αἰτίας αἱ μὲν καλῶς, αἱ δὲ τοὐναντίον πολιτεύονται. Θεωρηθέντων γὰρ τούτων, τάχα ἂν μᾶλλον συνίδοιμεν καὶ ποία πολιτεία ἀρίστη καὶ πῶς ἑκάστη ταχθεῖσα καὶ τίσι νόμοις καὶ ἔθεσι χρωμένη. Λέγωμεν οὖν ἀρξάμενοι.

Τὸ αὐτὸ Προοίμιον παραφρασθέν.

Επεὶ δ' ἀκόλουθόν ἐστιν, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐδείχθη, τὸν τῆς ἀρετῆς διδάσκαλον καὶ περὶ τούτων (τῆς πολιτικῆς καὶ νομοθετικῆς) διεξιέναι, τῶν προτέρων οὐ πάνυ περὶ νόμων καὶ πολιτείας διερευνησαμένων, βέλτιον ἴσως ἡμᾶς ἐπισκέψασθαι περὶ τούτων, ὡς ἂν ἡ προκειμένη ἡμῖν φιλοσοφία περὶ τῶν ἀνθρωπίνων οὖσα παθῶν καὶ πράξεων τοῦ προσήκοντος τυχοῦσα τέλους μηδενὸς ἐλλείπῃ τῶν εἰς ταῦτα φερόντων. Πρῶτον μὲν οὖν εἴ τι καλῶς περὶ αὐτῶν εἴρηται τοῖς προγενεστέροις, κατὰ μέρος ἐπελθεῖν πειραθῶμεν· εἶτα συναγαγόντες τὰς πολιτείας θεωρῶμεν ἐν αὐταῖς ἅ τε φθείρει καὶ ἃ σώζει τὰς πόλεις, ἔτι τε τῶν πολιτειῶν ἑκάστην ἃ συνίστησι καὶ ἃ διαλύει, καὶ τίνα μὲν βασιλείαν συνέχει, τίνα δὲ δημοκρατίαν, καὶ τῶν ἄλλων ἑκάστην, καὶ τίνα πέφυκε λύειν. Καὶ μὴν κἀκεῖνο σκοπῶμεν, διὰ ποίας αἰτίας αἱ μὲν τῶν πολιτειῶν καλῶς πολιτεύονται, αἱ δ' ἐναντίως ἔχουσι. Τούτων γὰρ δὴ πάντων θεωρηθέντων, συνίδοιμεν ἂν καὶ ποία πολιτεία ἀρίστη, καὶ πῶς ἑκάστη ταχθεῖσα, καὶ τίσι νόμοις καὶ ἔθεσι χρωμένη τοῖς πολιτευομένοις λυσιτελήσει. Λέγωμεν οὖν ἀρξάμενοι.

Κεφάλαιον α.

Ἐπειδὴ πᾶσαν πόλιν ὁρῶμεν κοινωνίαν τινὰ οὖσαν, καὶ πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἕνεκεν συνεστηκυῖαν· τοῦ γὰρ εἶναι δοκοῦντος ἀγαθοῦ χάριν πάντα πράττουσι πάντες· δῆλον, ὡς πᾶσαι μὲν ἀγαθοῦ τινος στοχάζονται, μάλιστα δὲ καὶ τοῦ κυριωτάτου πάντων ἡ πασῶν κυριωτάτη καὶ πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας· αὕτη δ᾽ἐστὶν ἡ καλουμένη πόλις καὶ ἡ κοινωνία ἡ πολιτική. Ὅσοι μὲν οὖν 2.
οἴονται πολιτικὸν καὶ βασιλικὸν καὶ οἰκονομικὸν καὶ δεσποτικὸν εἶναι τὸν αὐτὸν οὐ καλῶς λέγουσι· πλήθει γὰρ καὶ ὀλιγότητι νομίζουσι διαφέρειν ἀλλ᾽ οὐκ εἴδει τούτων ἕκαστον· οἷον, ἂν μὲν ὀλίγων, δεσπότην, ἂν δὲ πλειόνων, οἰκονόμον, ἂν δ᾽ ἔτι πλειόνων, πολιτικὸν βασιλικόν· ὡς οὐδὲν διαφέρουσαν μεγάλην οἰκίαν ἢ μικρὰν πόλιν. Καὶ πολιτικὸν δὲ καὶ βασιλικόν, ὅταν μὲν αὐτὸς ἐφεστήκῃ, βασιλικόν, ὅταν δὲ κατὰ λόγους τῆς ἐπιστήμης τῆς τοιαύτης κατὰ μέρος ἄρχων καὶ ἀρχόμενος, πολιτικόν. Ταῦτα δ᾽ οὐκ ἔστιν ἀληθῆ. Δῆλον δ᾽ 3.
ἔσται τὸ λεγόμενον ἐπισκοποῦσι κατὰ τὴν ὑφηγημένην μέθοδον. Ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ σύνθετον μέχρι τῶν ἀσυνθέτων ἀνάγκη διαιρεῖν· ταῦτα γὰρ ἐλάχιστα μόρια τοῦ παντός· οὕτω καὶ πόλιν, ἐξ ὧν σύγκειται, σκοποῦντες ὀψόμεθα καὶ περὶ τούτων μᾶλλον, τί τε διαφέρουσιν ἀλλήλων, καὶ εἴ τι

τεχνικὸν ἐνδέχεται λαβεῖν περὶ ἕκαστον τῶν ῥηθέντων. Εἰ δή τις ἐξ ἀρχῆς τὰ πράγματα φυόμενα βλέψειεν, ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις καὶ ἐν τούτοις
4. κάλλιστ᾽ ἂν οὕτω θεωρήσειεν. Ἀνάγκη δὴ πρῶτον συνδυάζεσθαι τοὺς ἄνευ ἀλλήλων μὴ δυναμένους εἶναι, οἷον θῆλυ μὲν καὶ ἄῤῥεν τῆς γενέσεως ἕνεκεν. Καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ᾽ ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις καὶ φυτοῖς φυσικὸν, τὸ ἐφίεσθαι οἷον αὐτὸ τοιοῦτον καταλιπεῖν ἕτερον. Ἄρχον δὲ φύσει μὲν καὶ ἀρχόμενον διὰ τὴν σωτηρίαν· τὸ μὲν γὰρ δυνάμενον τῇ διανοίᾳ προορᾷν ἄρχον φύσει καὶ δεσπόζον φύσει· τὸ δὲ δυνάμενον τῷ σώματι ταῦ-
5. τα ποιεῖν, ἀρχόμενον καὶ φύσει δοῦλον. Διὸ δεσπότῃ καὶ δούλῳ ταὐτὸ συμφέρει. Φύσει μὲν οὖν διώρισται τὸ θῆλυ καὶ τὸ δοῦλον· οὐθὲν γὰρ ἡ φύσις ποιεῖ τοιοῦτον, οἷον χαλκοτύποι τὴν Δελφικὴν μάχαιραν πενιχρῶς, ἀλλ᾽ ἓν πρὸς ἕν· οὕτω γὰρ ἂν ἀποτελοῖτο κάλλιστα τῶν ὀργάνων ἕκαστον, μὴ πολλοῖς ἔργοις ἀλλ᾽ ἑνὶ δουλεῦον. Ἐν δὲ τοῖς βαρβάροις τὸ θῆλυ καὶ δοῦλον τὴν αὐτὴν ἔχει τάξιν· αἴτιον δ᾽ ὅτι τὸ φύσει ἄρχον οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ γίνεται ἡ κοινωνία αὐτῶν δούλης καὶ δούλου. Διό φασιν οἱ ποιηταὶ

βαρβάρων δ᾽ Ἕλληνας ἄρχειν εἰκός·

6. ὡς ταὐτὸ φύσει βάρβαρον καὶ δοῦλον ὄν. Ἐκ μὲν οὖν τούτων τῶν δύο κοινωνιῶν οἰκία πρώτη· καὶ ὀρθῶς Ἡσίοδος εἶπε ποιήσας

οἶκον μὲν πρώτιστα, γυναῖκά τε, βȣ̑ν τ' ἀροτῆρα· ὁ γὰρ βȣ̑ς ἀντὶ οἰκέτȣ τοῖς πένησίν ἐστιν. Ἡ μὲν ȣ̑ν εἰς πᾶσαν ἡμέραν συνεστηκυῖα κοινωνία κατὰ φύσιν οἶκός ἐστιν· ȣ̔̑ς Χαρώνδας μὲν καλεῖ ὁμοσιπύȣς, Ἐπιμενίδης δὲ ὁ Κρὴς ὁμοκάπȣς. Ἡ 7.
δ' ἐκ πλειόνων οἰκιῶν κοινωνία πρώτη χρήσεως ἕνεκεν μὴ ἐφημέρȣ κώμη. Μάλιστα δὲ κατὰ φύσιν ἔοικεν ἡ κώμη ἀποικία οἰκίας εἶναι· ȣ̔̑ς καλȣ̑σί τινες ὁμογάλακτας, παῖδας τε καὶ παίδων παῖδας. Διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἐβασιλεύοντο αἱ πόλεις, καὶ νῦν ἔτι τὰ ἔθνη· ἐκ βασιλευομένων γὰρ συνῆλθον· πᾶσα γὰρ οἰκία βασιλεύεται ὑπὸ τȣ̑ πρεσβυτάτȣ· ὥστε καὶ αἱ ἀποικίαι διὰ τὴν συγγένειαν. Καὶ τȣ̑τ' ἐστὶν, ὃ λέγει Ὅμηρος

θεμιστεύει δὲ ἕκαστος
Παίδων ἠδ' ἀλόχων·

σποράδες γάρ· καὶ ȣ̔́τω τὸ ἀρχαῖον ᾤκȣν. Καὶ τȣ̀ς θεȣ̀ς δὲ διὰ τȣ̑το πάντες φασὶ βασιλεύεσθαι, ὅτι καὶ αὐτοὶ, οἱ μὲν ἔτι καὶ νῦν, οἱ δὲ τὸ ἀρχαῖον ἐβασιλεύοντο; ὥσπερ δὲ καὶ τὰ εἴδη ἑαυτοῖς ἀφομοιȣ̑σιν οἱ ἄνθρωποι, ȣ̔́τω καὶ τȣ̀ς βίȣς τῶν θεῶν. 8.
Ἡ δ' ἐκ πλειόνων κωμῶν κοινωνία τέλειος πόλις ἤδη, πάσης ἔχȣσα πέρας τῆς αὐταρκείας, ὡς ἔπος εἰπεῖν, γενομένη μὲν ȣ̑ν τȣ̑ ζῆν ἕνεκεν, ȣ̑σα δὲ τȣ̑ εὖ ζῆν. Διὸ πᾶσα πόλις φύσει ἐστὶν, εἴπερ καὶ αἱ πρῶται κοινωνίαι· τέλος γὰρ αὕτη ἐκείνων· ἡ δὲ φύσις τέλος ἐστίν· οἷον γὰρ ἕκαστόν ἐστι τῆς

φύσεως τελεσθείσης, ταύτην φαμὲν τὴν φύσιν εἶναι ἑκάστου, ὥσπερ ἀνθρώπου, ἵππου, οἰκίας. Ἔτι τὸ οὗ ἕνεκα καὶ τὸ τέλος βέλτιστον· ἡ δ᾽ αὐτάρκεια

9. τέλος καὶ βέλτιστον. Ἐκ τούτων οὖν φανερὸν, ὅτι τῶν φύσει ἡ πόλις ἐστὶ, καὶ ὅτι ἄνθρωπος φύσει πολιτικὸν ζῶον· καὶ ὁ ἄπολις διὰ φύσιν καὶ οὐ διὰ τύχην ἤτοι φαῦλός ἐστιν ἢ κρείττων ἢ ἄνθρωπος· ὥσπερ καὶ ὁ ὑφ᾽ Ὁμήρου λοιδορηθεὶς ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέστιος· ἅμα γὰρ φύσει τοιοῦτος καὶ πολέμου ἐπιθυμητὴς, ἅτεπερ ἄζυξ (ὥσπερ) ἐν πετει-

10. νοῖς. Διότι δὲ πολιτικὸν ὁ ἄνθρωπος ζῶον πάσης μελίττης καὶ παντὸς ἀγελαίου ζώου μᾶλλον, δῆλον· οὐθὲν γὰρ, ὥς φαμεν, μάτην ἡ φύσις ποιεῖ· λόγον δὲ μόνον ἄνθρωπος ἔχει τῶν ζώων. Ἡ μὲν οὖν φωνὴ τοῦ λυπηροῦ καὶ ἡδέος ἐστὶ σημεῖον· διὸ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει ζώοις· μέχρι γὰρ τούτου ἡ φύσις αὐτῶν προῆλθεν, ὥστε αἰσθάνεσθαι τοῦ λυπηροῦ καὶ ἡδέος, καὶ ταῦτα σημαίνειν ἀλλήλοις· ὁ δὲ λόγος ἐπὶ τῷ δηλοῦν ἐστι τὸ συμφέρον καὶ τὸ βλαβερόν· ὥστε καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον.

11. Τοῦτο γὰρ πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα τοῖς ἀνθρώποις ἴδιον, τὸ μόνον ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ καὶ δικαίου καὶ ἀδίκου καὶ τῶν ἄλλων αἴσθησιν ἔχειν. Ἡ δὲ τούτων κοινωνία ποιεῖ οἰκίαν καὶ πόλιν. Καὶ πρότερον δὴ τῇ φύσει πόλις ἢ οἰκία καὶ ἕκαστος ἡμῶν ἐστι· τὸ γὰρ ὅλον πρότερον ἀναγκαῖον εἶναι τοῦ μέρους· ἀναιρουμένου γὰρ τοῦ ὅλου, οὐκ ἔσται ποὺς οὐδὲ χεὶρ, εἰ

μὴ ὁμωνύμως, ὥσπερ εἴ τις λέγει τὴν λιθίνην· διαφθαρεῖσα γὰρ ἔσται τοιαύτη. Πάντα δὲ τῷ ἔργῳ ὥρισται καὶ τῇ δυνάμει· ὥστε μηκέτι τοιαῦτα ὄντα ἐ λεκτέον τὰ αὐτὰ εἶναι, ἀλλ᾽ ὁμώνυμα. Ὅτι μὲν 12.
ἔν ἡ πόλις φύσει πρότερον ἢ ἕκαστος, δῆλον· εἰ γὰρ μὴ αὐτάρκης ἕκαστος χωρισθεὶς, ὁμοίως τοῖς ἄλλοις μέρεσιν ἕξει πρὸς τὸ ὅλον· ὁ δὲ μὴ δυνάμενος κοινωνεῖν, ἢ μηθὲν δεόμενος δι᾽ αὐτάρκειαν, ἐθὲν μέρος πόλεως· ὥστε ἢ θηρίον ἢ θεός. Φύσει μὲν ἔν ἡ ὁρμὴ ἐν πᾶσιν ἐπὶ τὴν τοιαύτην κοινωνίαν· ὁ δὲ πρῶτος συστήσας μεγίστων ἀγαθῶν αἴτιος· ὥσπερ γὰρ καὶ τελειωθὲν βέλτιστον τῶν ζώων ἄνθρωπός ἐστιν, ἕτω καὶ χωρισθὲν νόμε καὶ δίκης χείριστον πάντων· χαλεπωτάτη γὰρ ἀδικία ἔχεσα ὅπλα· ὁ δ᾽ ἄνθρωπος ὅπλα ἔχων φύεται φρονήσει καὶ ἀρετῇ, οἷς ἐπὶ τἀναντία ἐστὶ χρῆσθαι μάλιστα. Διὸ ἀνοσιώτατον καὶ ἀγριώτατον ἄνευ ἀρετῆς, καὶ πρὸς ἀφροδίσια καὶ ἐδωδὴν χείριστον. Ἡ δὲ δικαιοσύνη πολιτικόν· ἡ γὰρ δίκη πολιτικῆς κοινωνίας τάξις ἐστιν· ἡ δὲ δίκη τε δικαίε κρίσις.

Κεφ. β.

Ἐπεὶ δὲ φανερὸν, ἐξ ὧν μορίων ἡ πόλις συνέστηκεν, ἀνάγκη περὶ οἰκονομίας εἰπεῖν πρότερον· πᾶσα γὰρ πόλις ἐξ οἰκιῶν σύγκειται· οἰκονομίας δὲ μέρη, ἐξ ὧν αὖθις οἰκία συνίσταται· οἰκία δὲ τέ-

λειος ἐκ δούλων καὶ ἐλευθέρων. Ἐπεὶ δ' ἐν τοῖς ἐλα-
χίστοις πρῶτον ἕκαστον ζητητέον, πρῶτα δὲ καὶ
ἐλάχιστα μέρη οἰκίας δεσπότης καὶ δοῦλος καὶ πό-
σις καὶ ἄλοχος καὶ πατὴρ καὶ τέκνα, περὶ τριῶν
ἂν τούτων σκεπτέον εἴη, τί ἕκαστον καὶ ποῖον δεῖ
2. εἶναι. Ταῦτα δ' ἐστὶ δεσποτικὴ καὶ γαμικὴ, (ἀ-
νώνυμον γὰρ ἡ γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς σύζευξις) καὶ
τρίτον ἡ τεκνοποιητική· καὶ αὕτη γὰρ οὐκ ὠνόμασται
ἰδίῳ ὀνόματι. Ἔστωσαν δ' αὗται τρεῖς, ἃς εἴπομεν.
Ἔστι δέ τι μέρος, ὃ δοκεῖ τοῖς μὲν εἶναι οἰκονο-
μία, τοῖς δὲ μέγιστον μέρος αὐτῆς· ὅπως δ' ἔχει, θεω-
ρητέον. Λέγω δὲ περὶ τῆς καλουμένης χρηματιστι-
κῆς. Πρῶτον δὲ περὶ δεσπότου καὶ δούλου εἴπωμεν, ἵνα
τά τε πρὸς τὴν ἀναγκαίαν χρείαν ἴδωμεν, κἂν εἴ τι
πρὸς τὸ εἰδέναι περὶ αὐτῶν δυναίμεθα λαβεῖν βέλτιον
3. τῶν νῦν ὑπολαμβανομένων. Τοῖς μὲν γὰρ δοκεῖ
ἐπιστήμη τις εἶναι ἡ δεσποτεία, καὶ ἡ αὐτὴ οἰκο-
νομία καὶ δεσποτεία καὶ πολιτικὴ καὶ βασιλικὴ, κα-
θάπερ εἴπομεν ἀρχόμενοι. Τοῖς δὲ παρὰ φύσιν
τὸ δεσπόζειν· νόμῳ γὰρ τὸν μὲν δοῦλον εἶναι τὸν
δ' ἐλεύθερον· φύσει δ' οὐθὲν διαφέρειν· διόπερ οὐδὲ
δίκαιον· βίαιον γάρ. Ἐπεὶ οὖν ἡ κτῆσις μέρος τῆς
οἰκίας ἐστὶ, καὶ ἡ κτητικὴ μέρος τῆς οἰκονομίας·
ἄνευ γὰρ τῶν ἀναγκαίων ἀδύνατον καὶ ζῆν καὶ εὖ
4. ζῆν. Ὥσπερ δὲ ταῖς ὡρισμέναις τέχναις ἀναγκαῖον
ἂν εἴη ὑπάρχειν τὰ οἰκεῖα ὄργανα, εἰ μέλλει ἀπο-
τελεσθήσεσθαι τὸ ἔργον, οὕτω καὶ τῷ οἰκονομικῷ.

Τῶν δ' ὀργάνων τὰ μὲν ἄψυχα, τὰ δ' ἔμψυχα· οἷον τῷ κυβερνήτῃ ὁ μὲν οἴαξ ἄψυχον, ὁ δὲ πρωρεὺς ἔμψυχον· ὁ γὰρ ὑπηρέτης ἐν ὀργάνȣ εἴδει ταῖς τέχναις ἐστίν. Οὕτω καὶ τὸ κτῆμα ὄργανον πρὸς ζωήν ἐστι, καὶ ἡ κτῆσις πλῆθος ὀργάνων ἐστὶ, καὶ ὁ δȣ̃λος κτῆμά τι ἔμψυχον, καὶ ὥσπερ ὄργανον πρὸ ὀργάνων πᾶς ὁ ὑπηρέτης. Εἰ γὰρ ἠδύνατο ἕκα- 5.
στον τῶν ὀργάνων κελευσθὲν ἢ προαισθανόμενον ἀποτελεῖν τὸ αὑτȣ̃ ἔργον, ὥσπερ τὰ Δαιδάλȣ φασὶν, ἢ τȣ̀ς Ἡφαίστȣ τρίποδας, ȣ̃ς φησιν ὁ ποιητὴς αὐτομάτȣς θεῖον δύεσθαι ἀγῶνα, ȣ̃τως αἱ κερκίδες ἐκέρκιζον αὐταὶ, καὶ τὰ πλῆκτρα ἐκιθάριζεν, ȣ̉δὲν ἂν ἔδει ȣ̃τε τοῖς ἀρχιτέκτοσιν ὑπηρετῶν ȣ̃τε τοῖς δεσπόταις δȣ́λων. Τὰ μὲν ȣ̃ν λεγόμενα ὄργανά ποιητικὰ ὄργανά ἐστι· τὸ δὲ κτῆμα πρακτικόν· ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς κερκίδος ἕτερόν τι γίνεται παρὰ τὴν χρῆσιν αὐτῆς· ἀπὸ δὲ τῆς ἐσθῆτος καὶ τῆς κλίνης ἡ χρῆσις μόνον. Ἔτι δὲ ἐπεὶ διαφέρει ἡ ποίησις εἴδει καὶ 6.
ἡ πρᾶξις, δέονται δ' ἀμφότεραι ὀργάνων, ἀνάγκη καὶ ταῦτα τὴν αὐτὴν ἔχειν διαφοράν. Ὁ δὲ βίος πρᾶξις ȣ̉ ποίησίς ἐστι· διὸ καὶ ὁ δȣ̃λος ὑπηρέτης τῶν πρὸς τὴν πρᾶξιν. Τὸ δὲ κτῆμα λέγεται ὥσπερ καὶ τὸ μόριον· τό τε γὰρ μόριον ȣ̉ μόνον ἄλλȣ ἐστὶ μόριον, ἀλλὰ καὶ ὅλως ἄλλȣ. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ κτῆμα. Διὸ ὁ μὲν δεσπότης τȣ̃ δȣ́λȣ δεσπότης μόνον, ἐκείνȣ δ' ȣ̉κ ἔστιν· ὁ δὲ δȣ̃λος ȣ̉ μόνον δεσπότȣ δȣ̃λός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ὅλως ἐκείνȣ. Τίς μὲν ȣ̃ν 7.

ἡ φύσις τȣ̃ δȣ́λȣ, καὶ τίς ἡ δύναμις, ἐκ τȣ́των δῆλον. Ὁ γὰρ μὴ αὑτȣ̃ φύσει, ἀλλ' ἄλλȣ, ἄνθρωπος δὲ, ȣ̃τος φύσει δȣ̃λός ἐστιν. Ἄλλȣ δ' ἐστὶν ἄνθρωπος, ὃς ἂν κτῆμα ᾖ, ἄνθρωπος ὤν· κτῆμα δὲ ὄργανον πρακτικὸν καὶ χωριστόν. Πότερον δ' ἐστί τις φύσει τοιȣ̃τος ἢ ȣ̓, καὶ πότερον βέλτιον καὶ δίκαιόν τινι δȣλεύειν ἢ ȣ̓, ἀλλὰ πᾶσα δȣλεία παρὰ
8. φύσιν ἐστὶ, μετὰ ταῦτα σκεπτέον. Οὐ χαλεπὸν δὲ καὶ τῷ λόγῳ θεωρῆσαι, καὶ ἐκ τῶν γιγνομένων καταμαθεῖν. Τὸ γὰρ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι ȣ̓ μόνον τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν συμφερόντων ἐστί· καὶ εὐθὺς ἐκ γενετῆς ἔνια διέστηκε τὰ μὲν ἐπὶ τὸ ἄρχεσθαι, τὰ δ' ἐπὶ τὸ ἄρχειν, καὶ εἴδη πολλὰ καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων ἐστί· καὶ ἀεὶ βελτιόνων ἡ ἀρχὴ ἡ τῶν βελτιόνων ἀρχομένων, οἷον ἀνθρώπȣ ἢ θηρίȣ· τὸ γὰρ ἀποτελȣ́μενον ἀπὸ τῶν βελτιόνων βέλτιον ἔργον· ὅπȣ δὲ τὸ μὲν ἄρχει, τὸ
9. δ' ἄρχεται, ἔστι τι τȣ́των ἔργον. Ὅσα γὰρ ἐκ πλειόνων συνέστηκε, καὶ γίνεται ἕν τι κοινὸν εἴτε ἐκ συνεχῶν εἴτε ἐκ διῃρημένων, ἐν ἅπασιν ἐμφαίνεται τὸ ἄρχον καὶ τὸ ἀρχόμενον· καὶ τȣ̃το ἐκ τῆς ἁπάσης φύσεως ἐνυπάρχει τοῖς ἀψύχοις. Καὶ γὰρ (καὶ) ἐν τοῖς μὴ μετέχȣσι ζωῆς ἐστί τις ἀρχὴ οἷον ἁρμονίας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως ἐξωτερικωτέρας
10. ἐστὶ σκέψεως. Τὸ δὲ ζῶον πρῶτον συνέστηκεν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος· ὧν τὸ μὲν ἄρχον ἐστὶ φύσει, τὸ δ' ἀρχόμενον. Δεῖ δὲ σκοπεῖν ἐν τοῖς κα-

τὰ φύσιν ἔχȣσι μᾶλλον τὸ φύσει, καὶ μὴ ἐν τοῖς διεφθαρμένοις. Διὸ καὶ τὸν βέλτιστα διακείμενον καὶ κατὰ σῶμα καὶ κατὰ ψυχὴν ἄνθρωπον θεωρητέον, ἐν ᾧ τȣ̃το δῆλον. Τῶν γὰρ μοχθηρῶν ἢ μοχθηρῶς ἐχόντων δόξειεν ἂν ἄρχειν πολλάκις τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς, διὰ τὸ φαύλως καὶ παρὰ φύσιν ἔχειν. Ἔστι δ' ȣ̃ν, ὥσπερ λέγομεν, πρῶτον ἐν 11.
ζώῳ θεωρῆσαι καὶ δεσποτικὴν ἀρχὴν καὶ πολιτικήν. Ἡ μὲν γὰρ ψυχὴ τȣ̃ σώματος ἄρχει δεσποτικὴν ἀρχὴν, ὁ δὲ νȣ̃ς τῆς ὀρέξεως πολιτικὴν καὶ βασιλικήν· ἐν οἷς φανερόν ἐστιν, ὅτι κατὰ φύσιν καὶ συμφέρον τὸ ἄρχεσθαι τῷ σώματι ὑπὸ τῆς ψυχῆς, καὶ τῷ παθητικῷ μορίῳ ὑπὸ τȣ̃ νȣ̃ καὶ τȣ̃ μορίȣ τȣ̃ λόγον ἔχοντος· τὸ δ' ἐξ ἴσȣ ἢ ἀνάπαλιν βλαβερὸν πᾶσι. Πάλιν ἐν ἀνθρώπῳ καὶ τοῖς ἄλ- 12.
λοις ζώοις ὡσαύτως· τὰ μὲν γὰρ ἥμερα τῶν ἀγρίων βελτίω τὴν φύσιν· τȣ́τοις δὲ πᾶσι βέλτιον ἄρχεσθαι ὑπ' ἀνθρώπȣ· τυγχάνει γὰρ σωτηρίας ȣ̃τως. Ἔτι δὲ τὸ ἄῤῥεν πρὸς τὸ θῆλυ φύσει τὸ μὲν κρεῖττον, τὸ δὲ χεῖρον, τὸ μὲν ἄρχον, τὸ δ' ἀρχόμενον. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἀναγκαῖον εἶναι καὶ ἐπὶ πάντων ἀνθρώπων. Ὅσοι μὲν 13.
ȣ̃ν τοσȣ̃τον διεστᾶσιν, ὅσον ψυχὴ σώματος καὶ ἄνθρωπος θηρίȣ, (διάκεινται δὲ τȣ̃τον τὸν τρόπον, ὅσων ἐστὶν ἔργον ἡ τȣ̃ σώματος χρῆσις, καὶ τȣ̃τ' ἔστιν ἀπ' αὐτῶν βέλτιστον,) ȣ̃τοι μέν εἰσι φύσει δȣ̃λοι, οἷς βέλτιόν ἐστιν ἄρχεσθαι ταύτην τὴν ἀρχὴν,

εἴπερ καὶ τοῖς εἰρημένοις. Ἔστι γὰρ φύσει δοῦλος ὁ δυνάμενος ἄλλου εἶναι, (διὸ καὶ ἄλλου ἐστὶ) καὶ ὁ κοινωνῶν λόγου τοσοῦτον, ὅσον αἰσθάνεσθαι, ἀλλὰ μὴ ἔχειν· τὰ γὰρ ἄλλα ζῶα οὐ λόγου αἰσθανό-
14. μενα, ἀλλὰ παθήμασιν ὑπηρετεῖ. Καὶ ἡ χρεία δὲ παραλλάττει μικρόν· ἡ γὰρ πρὸς τἀναγκαῖα τῷ σώματι βοήθεια γίνεται παρ᾽ ἀμφοῖν, παρά τε τῶν δούλων καὶ παρὰ τῶν ἡμέρων ζώων. Βούλεται μὲν οὖν ἡ φύσις καὶ τὰ σώματα διαφέροντα ποιεῖν τὰ τῶν ἐλευθέρων καὶ τῶν δούλων, τὰ μὲν ἰσχυρὰ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν, τὰ δ᾽ ὀρθὰ καὶ ἄχρηστα πρὸς τὰς τοιαύτας ἐργασίας, ἀλλὰ χρήσιμα πρὸς πολιτικὸν βίον· (οὗτος δὲ καὶ γίνεται διῃρημένος εἴς τε τὴν πολεμικὴν χρείαν καὶ τὴν εἰρηνικήν·) συμβαίνει δὲ πολλάκις καὶ τοὐναντίον, τοὺς μὲν τὰ σώματα ἔχειν ἐλευθέρων, τοὺς δὲ τὰς ψυ-
15. χάς. Ἐπεὶ τοῦτό γε φανερὸν, ὡς εἰ τοσοῦτον γένοιντο διάφοροι τὸ σῶμα μόνον, ὅσον αἱ τῶν θεῶν εἰκόνες, τοὺς ὑπολειπομένους πάντες φαῖεν ἂν ἀξίους εἶναι τούτοις δουλεύειν. Εἰ δ᾽ ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦτ᾽ ἀληθὲς, πολὺ δικαιότερον ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦτο διωρίσθαι. Ἀλλ᾽ οὐχ ὁμοίως ῥάδιον ἰδεῖν τό τε τῆς ψυχῆς κάλλος καὶ τὸ τοῦ σώματος. Ὅτι μὲν τοίνυν εἰσὶ φύσει τινὲς οἱ μὲν ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δοῦλοι, οἷς καὶ συμφέρει τὸ δουλεύειν καὶ δίκαιόν ἐστι, φανερόν.
16. Ὅτι δὲ καὶ οἱ τἀναντία φάσκοντες τρόπον τινὰ λέγουσιν ὀρθῶς, οὐ χαλεπὸν ἰδεῖν. Διχῶς γὰρ λέγε-

ται τὸ δȣλεύειν καὶ ὁ δȣ̃λος. Ἔστι γάρ τις καὶ κατὰ νόμον δȣ̃λος καὶ δȣλεύων· ὁ γὰρ νόμος ὁμολογία τίς ἐστιν, ἐν ᾧ τὰ κατὰ πόλεμον κρατȣ́μενα τῶν κρατȣ́ντων εἶναί φασι. Τȣ̃το δὲ τὸ δίκαιον πολλοὶ τῶν ἐν τοῖς νόμοις ὥςπερ ῥήτορα γράφονται παρανόμων, ὡς δεινὸν, εἰ τȣ̃ βιάσασθαι δυναμένȣ καὶ κατὰ δύναμιν κρείττονος ἔσται δȣ̃λον καὶ ἀρχόμενον τὸ βιασθέν. Καὶ τοῖς μὲν ȣ̃τω δοκεῖ, τοῖς δ' ἐκείνως καὶ τῶν σοφῶν. Αἴτιον δὲ ταύτης 17.
τῆς ἀμφιςβητήσεως καὶ ὃ ποιεῖ τȣ̀ς λόγȣς ἐπαλλάττειν, ὅτι τρόπον τινὰ ἀρετὴ τυγχάνȣσα χορηγίας καὶ βιάζεσθαι δύναται μάλιστα· καί ἐστιν ἀεὶ τὸ κρατȣ̃ν ἐν ὑπεροχῇ ἀγαθȣ̃ τινος· ὥςτε δοκεῖν μὴ ἄνευ ἀρετῆς εἶναι τὴν βίαν, ἀλλὰ περὶ τȣ̃ δικαίȣ μόνον εἶναι τὴν ἀμφισβήτησιν· διὰ γὰρ τȣ̃το τοῖς μὲν εὔνοια δοκεῖ τὸ δίκαιον εἶναι, τοῖς δ' αὐτὸ τȣ̃το δίκαιον, τὸ τὸν κρείττονα ἄρχειν· ἐπεὶ διαστάντων γε χωρὶς τȣ́των τῶν λόγων ȣ̃τ' ἰσχυρὸν ȣ̓θὲν ἔχȣσιν ȣ̃τε πιθανὸν ἅτεροι λόγοι, ὡς ȣ̓ δεῖ τὸ βέλτιον κατ' ἀρετὴν ἄρχειν καὶ δεσπόζειν. Ὅλως 18.
δ' ἀντεχόμενοί τινες ὡς οἴονται δικαίȣ τινὸς, (ὁ γὰρ νόμος δίκαιόν τι) τὴν κατὰ πόλεμον δȣλείαν τιθέασι δικαίαν· ἅμα δ' ȣ̓ φασι· τήν τε γὰρ ἀρχὴν ἐνδέχεται μὴ δικαίαν εἶναι τῶν πολέμων· καὶ τὸν ἀνάξιον δȣλεύειν ȣ̓δαμῶς ἂν φαίη τις δȣ̃λον εἶναι· εἰ δὲ μὴ, συμβήσεται τȣ̀ς εὐγενεστάτȣς εἶναι δοκȣ̃ντας δȣ́λȣς εἶναι καὶ ἐκ δȣ́λων, ἐὰν συμβῇ πραθῆναι

ληφθέντας. Διόπερ αὐτὲς ἐ βέλονται λέγειν δέλες, ἀλλὰ τὲς βαρβάρες. Καίτοι ὅταν τῦτο λέγωσιν, ἐδὲν ἄλλο ζητῦσιν, ἢ τὸ φύσει δῦλον, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς εἴπομεν. Ἀνάγκη γὰρ εἶναί τινας φάναι τὲς μὲν πανταχῦ δέλες, τὲς δ' ἐδαμῦ. Τὸν
19. αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ εὐγενείας· αὐτὲς μὲν γὰρ ἐ μόνον παρ' αὐτοῖς εὐγενεῖς, ἀλλὰ πανταχῦ νομίζεσι· τὲς δὲ βαρβάρες οἴκοι μόνον· ὡς ὄν τί τὸ μὲν ἁπλῶς εὐγενὲς καὶ ἐλεύθερον, τὸ δ' ἐχ ἁπλῶς· ὥσπερ καὶ ἡ Θεοδέκτε Ἑλένη φησὶ

θείων δ' ἀπ' ἀμφοῖν ἔκγονον ῥιζωμάτων
τίς ἂν προσειπεῖν ἀξιώσειε λάτριν;

Ὅταν δὲ τῦτο λέγωσιν, ἐθένι ἀλλ' ἢ ἀρετῇ καὶ κακίᾳ διορίζεσι τὸ δῦλον καὶ ἐλεύθερον καὶ τὲς εὐγενεῖς καὶ τὲς δυσγενεῖς· ἀξιῦσι γὰρ ὥσπερ ἐξ ἀνθρώπε ἄνθρωπον καὶ ἐκ θηρίων γίνεσθαι θηρίον, ἔτω καὶ ἐξ ἀγαθῶν ἀγαθόν. Ἡ δὲ φύσις βέλεται μὲν τῦτο ποιεῖν πολλάκις, ἐ μέντοι δύναται. Ὅτι μὲν ἔν ἔχει τινὰ λόγον ἡ ἀμφισβήτησις, καὶ εἰσιν
20. οἱ μὲν φύσει δῦλοι, οἱ δ' ἐλεύθεροι, δῆλον· καὶ ὅτι ἔν τισι διώρισται τὸ τοιῦτον, ὧν συμφέρει τῷ μὲν τὸ δελεύειν, τῷ δὲ τὸ δεσπόζειν· καὶ δίκαιον καὶ δεῖ τὸ μὲν ἄρχεσθαι, τὸ δ' ἄρχειν ἣν πεφύκασιν ἀρχὴν ἄρχειν, ὥστε καὶ δεσπόζειν. Τὸ δὲ κακῶς, ἀσύμφορόν ἐστιν ἀμφοῖν. Τὸ γὰρ αὐτὸ συμφέρει τῷ μέρει καὶ τῷ ὅλῳ, καὶ σώματι καὶ ψυχῇ· ὁ δὲ δῦλος μέρος τι τῦ δεσπότε, οἷον ἔμψυχόν τι τῦ σώματος, κεχωρισ-

χωρισμένον δὲ μέρος. Διὸ καὶ συμφέρον ἐστί τι, 21.
καὶ φιλία δούλῳ καὶ δεσπότῃ πρὸς ἀλλήλους τοῖς
φύσει τούτων ἠξιωμένοις· τοῖς δὲ μὴ τοῦτον τὸν τρόπον, ἀλλὰ κατὰ νόμον καὶ βιασθεῖσι τοὐναντίον.
Φανερὸν δὲ καὶ ἐκ τούτων, ὅτι οὐ ταὐτόν ἐστι δεσποτεία καὶ πολιτικὴ, οὐδὲ πᾶσαι πρὸς ἀλλήλας αἱ
ἀρχαὶ, ὥσπερ τινές φασιν· ἡ μὲν γὰρ ἐλευθέρων
φύσει, ἡ δὲ δούλων ἐστίν· καὶ ἡ μὲν οἰκονομικὴ μοναρχία· μοναρχεῖται γὰρ πᾶς οἶκος· ἡ δὲ πολιτικὴ ἐλευθέρων καὶ ἴσων ἀρχή. Ὁ μὲν οὖν δε- 22.
σπότης οὐ λέγεται κατ' ἐπιστήμην, ἀλλὰ τῷ τοιόσδ' εἶναι· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ δοῦλος καὶ ὁ ἐλεύθερος.
Ἐπιστήμη δ' ἂν εἴη καὶ δεσποτικὴ καὶ δουλική· δουλικὴ μὲν, οἵανπερ ὁ ἐν Συρακούσαις ἐπαίδευεν· ἐκεῖ
γὰρ λαμβάνων τις μισθὸν ἐδίδασκε τὰ ἐγκύκλια
διακονήματα τοὺς παῖδας. Εἴη δ' ἂν καὶ ἐπὶ πλεῖον
τῶν τοιούτων μάθησις, οἷον ὀψοποιϊκὴ καὶ τἄλλα
τὰ τοιαῦτα γένη τῆς διακονίας. Ἔστι γὰρ ἕτερα
ἑτέρων τὰ μὲν ἐντιμότερα ἔργα, τὰ δ' ἀναγκαιότερα,
καὶ κατὰ τὴν παροιμίαν

δοῦλος πρὸ δούλου, δεσπότης πρὸ δεσπότου.

Αἱ μὲν οὖν τοιαῦται πᾶσαι δουλικαὶ ἐπιστῆμαί 23.
εἰσι· δεσποτικὴ δ' ἐπιστήμη ἐστὶν ἡ χρηστικὴ δούλων· ὁ γὰρ δεσπότης οὐκ ἐν τῷ κτᾶσθαι τοὺς δούλους, ἀλλ' ἐν τῷ χρῆσθαι δούλοις. Ἔστι δ' αὕτη ἡ
ἐπιστήμη οὐδὲν μέγα ἔχουσα οὐδὲ σεμνόν· ἃ γὰρ
τὸν δοῦλον ἐπίστασθαι δεῖ ποιεῖν, ἐκεῖνον δεῖ ταῦ-

τα ἐπίστασθαι ἐπιτάττειν. Διὸ ὅσοις ἐξȣσία, μὴ αὐτȣ̀ς κακοπαθεῖν, ἐπίτροπος λαμβάνει ταύτην τὴν τιμὴν, αὐτοὶ δὲ πολιτεύονται ἢ φιλοσοφȣ̃σιν. Ἡ δὲ κτητικὴ ἑτέρα ἀμφοτέρων τȣ́των, οἷον ἡ δικαία, πολεμική τις ȣ̓̃σα ἢ θηρευτική. Περὶ μὲν ȣ̓̃ν δȣ́λȣ καὶ δεσπότȣ τȣ̃τον διωρίσθω τὸν τρόπον.

Κεφ. γ.

Ὅλως δὲ περὶ πάσης κτήσεως καὶ χρηματιστικῆς θεωρήσωμεν κατὰ τὸν ὑφηγημένον τρόπον, ἐπείπερ καὶ ὁ δȣ̃λος τῆς κτήσεως μέρος τι ἦν. Πρῶτον μὲν ȣ̓̃ν ἀπορήσειεν ἄν τις, πότερον ἡ χρηματιστικὴ ἡ αὐτὴ τῇ οἰκονομικῇ ἐστιν, ἢ μέρος τι, ἢ ὑπηρετική· καὶ εἰ ὑπηρετικὴ, πότερον ὡς ἡ κερκιδοποιϊκὴ τῇ ὑφαντικῇ, ἢ ὡς ἡ χαλκȣργικὴ τῇ ἀνδριαντοποιΐᾳ· ȣ̓ γὰρ ὡσαύτως ὑπηρετȣ̃σιν, ἀλλ' ἡ μὲν τὰ ὄργανα παρέχει, ἡ δὲ τὴν ὕλην· λέγω δε ὕλην τὸ ὑποκείμενον, ἐξ ȣ̃ τι ἀποτελεῖται ἔργον, οἷον
2. ὑφάντῃ μὲν ἔρια, ἀνδριαντοποιῷ δὲ χαλκόν. Ὅτι μὲν ȣ̓̃ν ȣ̓χ ἡ αὐτὴ τῇ οἰκονομικῇ ἡ χρηματιστικὴ, δῆλον· τῆς μὲν γὰρ τὰ πορίσασθαι, τῆς δὲ τὸ χρήσασθαι. Τίς γὰρ ἔσται ἡ χρησομένη τοῖς κατὰ τὴν οἰκίαν παρὰ τὴν οἰκονομικήν; Πότερον δὲ μέρος αὐτῆς ἐστί τι, ἢ ἕτερον εἶδος, ἔχει διαμφισβήτησιν. Εἰ γὰρ ἐστι τȣ̃ χρηματιστικȣ̃ θεωρῆσαι, πόθεν χρήματα καὶ κτῆσις ἔσται, ἡ δὲ κτῆσις πολλὰ περιείληφε μέ-

ρη καὶ ὁ πλῦτος, ὥστε πρῶτον ἡ γεωργικὴ πότερον μέρος τι τῆς χρηματιστικῆς ἢ ἕτερόν τι γένος; καὶ καθόλυ ἡ περὶ τὴν τροφὴν ἐπιμέλεια καὶ κτῆσις. Ἀλλὰ μὴν εἴδη γε πολλὰ τροφῆς· διὸ καὶ 3.
βίοι πολλοὶ καὶ τῶν ζώων καὶ τῶν ἀνθρώπων εἰσίν· ὐ γὰρ οἷόντε ζῆν ἄνευ τροφῆς· ὥστε αἱ διαφοραὶ τῆς τροφῆς τὺς βίυς πεποιήκασι διαφέροντας τῶν ζώων. Τῶν τε γὰρ θηρίων τὰ μὲν ἀγελαῖα, τὰ δὲ σποραδικά ἐστιν, ὁποτέρως συμφέρει πρὸς τὴν τροφὴν αὐτοῖς, διὰ τὸ τὰ μὲν ζωοφάγα, τὰ δὲ καρποφάγα, τὰ δὲ παμφάγα αὐτῶν εἶναι· ὥστε πρὸς τὰς ῥαστώνας καὶ τὴν αἵρεσιν τὴν τύτων ἡ φύσις τὺς βίυς αὐτῶν διώρισεν. Ἐπεὶ δ' ὐ ταὐτὸ ἑκάστῳ ἡδὺ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ ἕτερα ἑτέροις, καὶ αὐτῶν τῶν ζωοφάγων καὶ τῶν καρποφάγων οἱ βίοι πρὸς ἄλληλα διεστᾶσιν. Ὁμοίως δὲ τὸ τῶν ἀν- 4.
θρώπων· πολλοῖς γὰρ διαφέρυσιν οἱ τύτων βίοι. Οἱ μὲν ὖν ἀργότατοι νομάδες εἰσίν· ἡ γὰρ ἀπὸ τῶν ἡμέρων τροφὴ ζώων ἄνευ πόνυ γίνεται σχολάζυσιν. Ἀναγκαίυ δ' ὄντος μεταβάλλειν τοῖς κτήνεσι διὰ τὰς νομὰς, καὶ αὐτοὶ ἀναγκάζονται συνακολυθεῖν, ὥςπερ γεωργίαν ζῶσαν γεωργῦντες. Οἱ δ' ἀπὸ θήρας ζῶσιν, καὶ θήρας ἕτεροι ἑτέρας· οἷον, οἱ μὲν ἀπὸ λῃστείας, οἱ δ' ἀφ' ἁλιείας, ὅσοι λίμνας καὶ ἕλη καὶ ποταμὺς ἢ θάλατταν τοιαύτην προσοικῦσιν· οἱ δ' ἀπ' ὀρνίθων ἢ θηρίων ἀγρίων· τὸ δὲ πλεῖστον γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς γῆς ζῇ καὶ τῶν ἡμέ-

ρων καρπῶν. Οἱ μὲν οὖν βίοι τοσοῦτοι σχεδόν εἰσιν, ὅσοι γε αὐτόφυτον ἔχουσι τὴν ἐργασίαν, καὶ μὴ δι' ἀλλαγῆς καὶ καπηλείας πορίζονται τὴν τροφὴν, νομαδικὸς, γεωργικὸς, λῃστρικὸς, ἁλιευτικὸς, θηρευτικός. Οἱ δὲ καὶ μιγνύντες, ἐκ τούτων ἡδέως ζῶσι, προσαναπληροῦντες τὸν ἐνδεέστατον βίον, ᾗ τυγχάνει ἐλλείπων πρὸς τὸ αὐτάρκης εἶναι· οἷον οἱ μὲν νομαδικὸν ἅμα καὶ λῃστρικὸν, οἱ δὲ γεωργικὸν καὶ θηρευτικόν· ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τοὺς ἄλλους, ὡς ἂν ἡ χρεία συναναγκάζῃ, τοῦτον τὸν τρόπον διάγουσιν.

6. Ἡ μὲν οὖν τοιαύτη κτῆσις ὑπ' αὐτῆς φαίνεται τῆς φύσεως διδομένη πᾶσιν, ὥσπερ κατὰ τὴν πρώτην γένεσιν εὐθὺς, οὕτω καὶ τελειωθεῖσι· καὶ γὰρ κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς γένεσιν τὰ μὲν συνεκτίκτει τῶν ζώων τοσαύτην τροφὴν, ὡς ἱκανὴν εἶναι μέχρις οὗ ἂν δύνηται αὐτὸ αὑτῷ πορίζειν τὸ γεννηθὲν, οἷον ὅσα σκωληκοτοκεῖ ἢ ᾠοτοκεῖ. Ὅσα δὲ ζῳοτοκεῖ, τοῖς γενομένοις ἔχει τροφὴν ἐν αὑτοῖς μέχρι τινὸς τὴν

7. τοῦ καλουμένου γάλακτος φύσιν. Ὥστε ὁμοίως δῆλον, ὅτι καὶ γενομένοις οἰητέον τά τε φυτὰ τῶν ζώων ἕνεκεν εἶναι, καὶ τὰ ἄλλα ζῶα τῶν ἀνθρώπων χάριν, τὰ μὲν ἥμερα καὶ διὰ τὴν χρῆσιν καὶ διὰ τὴν τροφήν· τῶν δ' ἀγρίων εἰ μὴ πάντα, ἀλλὰ τά γε πλεῖστα τῆς τροφῆς καὶ ἄλλης βοηθείας ἕνεκεν, ἵνα καὶ ἐσθὴς καὶ ἄλλα ὄργανα γίνηται ἐξ αὐτῶν. Εἰ οὖν ἡ φύσις μηθὲν μήτε ἀτελὲς ποιεῖ μήτε μάτην, ἀναγκαῖον τῶν ἀνθρώπων ἕνεκεν αὐτὰ

πάντα πεποιηκέναι τὴν Φύσιν. Διὸ καὶ ἡ πολεμικὴ Φύσει κτητική πως ἔσται· ἡ γὰρ θηρευτικὴ μέρος αὐτῆς, ᾗ δεῖ χρῆσθαι πρός τε τὰ θηρία καὶ τῶν ἀνθρώπων ὅσοι πεφυκότες ἄρχεσθαι μὴ θέλουσιν, ὡς Φύσει δίκαιον τοῦτον ὄντα τὸν πόλεμον. Ἓν μὲν οὖν εἶδος κτητικῆς κατὰ Φύσιν τῆς οἰκονομικῆς μέρος ἐστὶν, ὃ δεῖ ἤτοι ὑπάρχειν ἢ πορίζειν αὐτὴν, ὅπως ὑπάρχῃ, ὧν ἐστι θησαυρισμὸς χρημάτων πρὸς ζωὴν ἀναγκαίων καὶ χρησίμων εἰς κοινωνίαν πόλεως ἢ οἰκίας. Καὶ ἔοικεν ὅ γ' ἀληθινὸς πλοῦτος ἐκ τούτων 9.
εἶναι· ἡ γὰρ τῆς τοιαύτης κτήσεως αὐτάρκεια πρὸς ἀγαθὴν ζωὴν οὐκ ἄπειρός ἐστιν, ὥσπερ Σόλων Φησὶ ποιήσας

πλούτου δ' οὐθὲν τέρμα πεφασμένον ἀνδράσι κεῖται·

κεῖται γὰρ, ὥσπερ καὶ ταῖς ἄλλαις τέχναις· οὐδὲν γὰρ ὄργανον ἄπειρον οὐδεμιᾶς ἐστι τέχνης οὔτε πλήθει οὔτε μεγέθει· ὁ δὲ πλοῦτος ὀργάνων πλῆθός ἐστιν οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν. Ὅτι μὲν τοίνυν ἐστί τις κτητικὴ κατὰ Φύσιν τοῖς οἰκονόμοις καὶ τοῖς πολιτικοῖς καὶ δι' ἣν αἰτίαν, δῆλον.
Ἔστι δὲ γένος ἄλλο κτητικῆς, ἣν μάλιστα καλοῦσι, 10.
καὶ δίκαιον οὕτω καλεῖν, χρηματιστικὴν δι' ἣν οὐδὲν δοκεῖ πέρας εἶναι πλούτου καὶ κτήσεως· ἣν ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῇ λεχθείσῃ πολλοὶ νομίζουσι διὰ τὴν γειτνίασιν. Ἔστι δ' οὔτε ἡ αὐτὴ τῇ εἰρημένῃ οὔτε πόῤῥω ἐκείνης. Ἔστι δ' ἡ μὲν Φύσει, ἡ δ' οὐ Φύσει αὐτῶν, ἀλλὰ δι' ἐμπειρίας τινὸς καὶ τέχνης

γίνεται μᾶλλον. Λάβωμεν δὲ περὶ αὐτῆς τὴν ἀρ-
11. χὴν ἐντεῦθεν. Ἑκάστου γὰρ κτήματος διττὴ ἡ
χρῆσίς ἐστιν· ἀμφότεραι δὲ καθ' αὑτὸ μὲν, ἀλλ'
οὐχ ὁμοίως καθ' αὑτὸ, ἀλλ' ἡ μὲν οἰκεία, ἡ δ' οὐκ
οἰκεία τοῦ πράγματος· οἷον ὑποδήματος ἥ τε ὑπό-
δεσις καὶ ἡ μεταβλητική· ἀμφότεραι γὰρ ὑποδή-
ματος χρήσεις· καὶ γὰρ ὁ ἀλλαττόμενος τῷ δεο-
μένῳ ὑποδήματος ἀντὶ νομίσματος ἢ τροφῆς χρῆται
τῷ ὑποδήματι, ᾗ ὑπόδημα, ἀλλ' οὐ τὴν οἰκείαν
χρῆσιν· οὐ γάρ ἀλλαγῆς ἕνεκεν γέγονε. Τὸν αὐ-
τὸν δὲ τρόπον ἔχει καὶ περὶ τῶν ἄλλων κτημά-
των. Ἔστι γὰρ ἡ μεταβλητικὴ πάντων, ἀρξαμέ-
νη τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν, τῷ τὰ μὲν
πλείω, τὰ δ' ἐλάττω τῶν ἱκανῶν ἔχειν τοὺς ἀνθρώ-
12. πους. Ἡι καὶ δῆλον, ὅτι οὐκ ἔστι φύσει τῆς χρη-
ματιστικῆς ἡ καπηλική· ὅσον γὰρ ἱκανὸν αὐτοῖς,
ἀναγκαῖον ἦν ποιεῖσθαι τὴν ἀλλαγήν. Ἐν μὲν οὖν
τῇ πρώτῃ κοινωνίᾳ (τοῦτο δ' ἐστὶν οἰκία,) φανερὸν
ὅτι οὐδέν ἐστιν ἔργον αὐτῆς, ἀλλ' ἤδη πλείονος τῆς
κοινωνίας οὔσης. Οἱ μὲν γὰρ τῶν αὐτῶν ἐκοινώνουν
πάντων, οἱ δὲ κεχωρισμένοι πολλῶν πάλιν καὶ ἑτέ-
ρων, ὧν κατὰ τὰς δεήσεις ἀναγκαῖον ποιεῖσθαι
τὰς μεταδέσεις· καθάπερ ἔτι πολλὰ ποιεῖ καὶ τῶν
βαρβαρικῶν ἐθνῶν κατὰ τὴν ἀλλαγήν· αὐτὰ γὰρ τὰ
χρήσιμα πρὸς αὐτὰ καταλλάττονται, ἐπὶ πλέον
δ' οὐθέν· οἷον οἶνον πρὸς σῖτον διδόντες καὶ λαμβά-
13. νοντες, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων ἕκαστον. Ἡ

μὲν οὖν τοιαύτη μεταβλητικὴ οὔτε παρὰ φύσιν οὔτε χρηματιστικῆς ἐστιν εἶδος οὐδέν· εἰς ἀναπλήρωσιν γὰρ τῆς κατὰ φύσιν αὐταρκείας ἦν· ἐκ μέντοι ταύτης ἐγένετο ἐκείνη κατὰ λόγον· ξενικωτέρας γὰρ γινομένης τῆς βοηθείας τῷ εἰσάγεσθαι, ὧν ἐνδεεῖς, καὶ ἐκπέμπειν, ὧν ἐπλεόναζον, ἐξ ἀνάγκης ἡ τοῦ νομίσματος ἐπορίσθη χρῆσις· οὐ γὰρ εὐβάστακτον ἕκαστον τῶν κατὰ φύσιν ἀναγκαίων. Διὸ 14.
πρὸς τὰς ἀλλαγὰς τοιοῦτόν τι συνέθεντο πρὸς σφᾶς αὐτοὺς διδόναι καὶ λαμβάνειν, ὃ τῶν χρησίμων αὐτὸ ὂν εἶχε τὴν χρείαν εὐμεταχείριστον πρὸς τὸ ζῆν, οἷον ὁ σίδηρος καὶ ἄργυρος, κἂν εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον, τὸ μὲν πρῶτον ἁπλῶς ὁρισθὲν μεγέθει καὶ σταθμῷ, τὸ δὲ τελευταῖον καὶ χαρακτῆρι ἐπιβαλλόντων, ἵνα ἀπολύσῃ τῆς μετρήσεως αὐτάς· ὁ γὰρ χαρακτὴρ ἐτέθη τοῦ ποσοῦ σημεῖον. Πορισθέντος 15.
οὖν ἤδη νομίσματος ἐκ τῆς ἀναγκαίας ἀλλαγῆς θάτερον εἶδος τῆς χρηματιστικῆς ἐγένετο, τὸ καπηλικὸν, τὸ μὲν πρῶτον ἁπλῶς ἴσως γινόμενον, εἶτα δι' ἐμπειρίας ἤδη τεχνικώτερον, πόθεν καὶ πῶς μεταβαλλόμενον πλεῖστον ποιήσει κέρδος. Διὸ δοκεῖ ἡ χρηματιστικὴ μάλιστα περὶ τὸ νόμισμα εἶναι, καὶ ἔργον αὐτῆς, τὸ δύνασθαι θεωρῆσαι, πόθεν ἔσται πλῆθος χρημάτων· ποιητικὴ γὰρ εἶναι τοῦ πλούτου καὶ χρημάτων. Καὶ γὰρ τὸν πλοῦτον 16.
πολλάκις τιθέασι νομίσματος πλῆθος, διὰ τὸ περὶ τοῦτ' εἶναι τὴν χρηματιστικὴν καὶ τὴν καπηλι-

κήν. Ὅτε δὲ πάλιν λῆρος εἶναι δοκεῖ τὸ νόμισμα
καὶ νόμος παντάπασι, φύσει δ' οὐθὲν, ὅτι μεταθε-
μένων τε τῶν χρωμένων, οὐθενὸς ἄξιον οὔτε χρήσι-
μον πρὸς οὐδὲν τῶν ἀναγκαίων ἐστὶ, καὶ νομίσμα-
τος πλουτῶν πολλάκις ἀπορήσει τῆς ἀναγκαίας τρο-
φῆς. Καίτοι ἄτοπον τοιοῦτον εἶναι πλοῦτον, οὗ εὐπο-
ρῶν λιμῷ ἀπολεῖται· καθάπερ καὶ τὸν Μίδαν ἐκεῖνον
1 μυθολογοῦσι διὰ τὴν ἀπληστίαν τῆς εὐχῆς πάντων
αὐτῷ γιγνομένων τῶν παρατιθεμένων χρυσῶν. Διὸ
17. ζητοῦσιν ἕτερόν τι τὸν πλοῦτον καὶ τὴν χρηματιστι-
κὴν, ὀρθῶς ζητοῦντες· ἔστι γὰρ ἑτέρα ἡ χρηματι-
στικὴ καὶ ὁ πλοῦτος ὁ κατὰ φύσιν· καὶ αὕτη μὲν
οἰκονομικὴ, ἡ δὲ καπηλικὴ ποιητικὴ χρημάτων, οὐ
πάντως, ἀλλ' ἢ διὰ χρημάτων μεταβολῆς. Καὶ
δοκεῖ περὶ τὸ νόμισμα αὕτη εἶναι· τὸ γὰρ νόμι-
σμα στοιχεῖον καὶ πέρας ἐστὶ τῆς ἀλλαγῆς. Καὶ
ἄπειρος δὴ οὗτος ὁ πλοῦτος ὁ ἀπὸ ταύτης τῆς χρη-
ματιστικῆς. Ὥσπερ γὰρ ἡ ἰατρικὴ τοῦ ὑγιαίνειν
εἰς ἄπειρόν ἐστι, καὶ ἑκάστη τῶν τεχνῶν τοῦ τέ-
λους εἰς ἄπειρον· ὅτι μάλιστα γὰρ ἐκεῖνο βού-
λονται ποιεῖν· τῶν δὲ πρὸς τὸ τέλος οὐκ εἰς ἄπειρον·
πέρας γὰρ τὸ τέλος πάσαις. Οὕτω καὶ ταύτης τῆς
χρηματιστικῆς οὐκ ἔστι τοῦ τέλους πέρας· τέλος δὲ
18. ὁ τοιοῦτος πλοῦτος καὶ χρημάτων κτῆσις. Τῆς δὲ
οἰκονομικῆς, οὐ χρηματιστικῆς, ἐστὶ πέρας· οὐ γὰρ
τοῦτο τῆς οἰκονομικῆς ἔργον. Διὸ τῇ μὲν φαίνεται
ἀναγκαῖον εἶναι παντὸς πλούτου πέρας, ἐπὶ δὲ τῶν

γινομένων ὁρῶμεν συμβαῖνον τὐναντίον· πάντες γὰρ εἰς ἄπειρον αὔξεσιν οἱ χρηματιζόμενοι τὸ νόμισμα. Αἴτιον δὲ τὸ σύνεγγυς αὐτῶν· ἐπαλλάττει γὰρ ἡ χρῆσις τᾶ αὐτᾶ ὄσα ἑκατέρα τῆς χρηματιστικῆς· τῆς γὰρ αὐτῆς ἐστι χρήσεως κτῆσις, ἀλλ' ἐ κατὰ ταὐτόν· ἀλλὰ τῆς μὲν ἕτερον τέλος (ἡ κτῆσις,) τῆς δ' ἡ αὔξησις. Ὥστε δοκεῖ τισι τᾶτ' εἶναι τῆς οἰκονομικῆς ἔργον, καὶ διατελᾶσιν ἢ σώζειν οἰόμενοι δεῖν ἢ αὔξειν τὴν τᾶ νομίσματος ἐσίαν εἰς ἄπειρον. Αἴτιον δὲ ταύτης τῆς διαθέσεως τὸ σπεδάζειν 19.
περὶ τὸ ζῆν, ἀλλὰ μὴ τὸ εὖ ζῆν· εἰς ἄπειρον ἐν ἐκείνης τῆς ἐπιθυμίας ἔσης, καὶ τῶν ποιητικῶν ἀπείρων ἐπιθυμᾶσιν. Ὅσοι δὲ καὶ τᾶ εὖ ζῆν ἐπιβάλλονται, τὸ πρὸς τὰς ἀπολαύσεις τὰς σωματικὰς ζητᾶσιν, ὥστ', ἐπεὶ καὶ τᾶτ' ἐν τῇ κτήσει φαίνεται ὑπάρχειν, πᾶσα ἡ διατριβὴ περὶ τὸν χρηματισμόν ἐστι· καὶ τὸ ἕτερον εἶδος τῆς χρηματιστικῆς διὰ τᾶτ' ἐλήλυθεν· ἐν ὑπερβολῇ γὰρ ἔσης τῆς ἀπολαύσεως, τὴν τῆς ἀπολαυστικῆς ὑπερβολῆς ποιητικὴν ζητᾶσι· κἂν μὴ διὰ τῆς χρηματιστικῆς δύνωνται πορίζειν, δι' ἄλλης αἰτίας τᾶτο πειρῶνται, ἑκάστῃ χρώμενοι τῶν δυνάμεων ἐ κατὰ φύσιν. Ἀνδρείας γὰρ ἐ χρήματα ποιεῖν ἐστιν, 20.
ἀλλὰ θάρσος· ἐδὲ στρατηγικῆς καὶ ἰατρικῆς· ἀλλὰ τῆς μὲν νίκην, τῆς δ' ὑγίειαν· οἱ δὲ πάσας ποιᾶσι χρηματιστικὰς, ὡς τᾶτο τέλος ὄν, πρὸς δὲ τὸ τέλος ἅπαντα δέον ἀπαντᾶν. Περὶ μὲν ἐν τῆς τε

μὴ ἀναγκαίας χρηματιστικῆς, καὶ τίς καὶ δι' αἰτίαν τίνα ἐν χρείᾳ ἐσμὲν αὐτῆς, εἴρηται, καὶ περὶ τῆς ἀναγκαίας, ὅτι ἑτέρα μὲν αὐτῆς, οἰκονομικὴ δὲ κατὰ φύσιν, ἡ περὶ τὴν τροφὴν, ὐχ ὥσπερ αὐτὴ ἄπει-
21. ρος, ἀλλ' ἔχυσα ὅρον. Δῆλον δὲ καὶ τὸ ἀπορύμενον ἐξ ἀρχῆς, πότερον τῦ οἰκονομικῦ καὶ πολιτικῦ ἐστὶν ἡ χρηματιστικὴ ἢ ὔ, ἀλλὰ δεῖ τῦτο μὲν ὑπάρχειν· (ὥσπερ γὰρ καὶ ἀνθρώπυς ὐ ποιεῖ ἡ πολιτικὴ, ἀλλὰ λαβῦσα παρὰ τῆς φύσεως χρῆται αὐτοῖς, ὕτω καὶ τροφὴν τὴν φύσιν δεῖ παραδῦναι γῆν ἢ θάλατταν ἢ ἄλλο τι·) ἐκ δὲ τύτων, ὡς δεῖ, ταῦτα διαθεῖναι προσήκει τὸν οἰκονόμον· ὐ γὰρ τῆς ὑφαντικῆς ἔρια ποιῆσαι, ἀλλὰ χρήσασθαι αὐτοῖς· καὶ γνῶναι δὲ τὸ ποῖον χρηστὸν καὶ ἐπι-
22. τήδειον, ἢ φαῦλον καὶ ἀνεπιτήδειον. Καὶ γὰρ ἀπορήσειεν ἄν τις, διὰ τί ἡ μὲν χρηματιστικὴ μόριον τῆς οἰκονομίας, ἡ δ' ἰατρικὴ ὐ μόριον· καίτοι δεῖ ὑγιαίνειν τὺς κατὰ τὴν οἰκίαν, ὥσπερ ζῆν ἢ ἄλλο τι τῶν ἀναγκαίων. Ἐπεὶ δ' ἔστι μὲν ὡς τῦ οἰκονόμυ καὶ τῦ ἄρχοντος καὶ περὶ τῆς ὑγιείας ἰδεῖν, ἔστι δ' ὡς ὔ, ἀλλὰ τῦ ἰατρῦ, ὕτω καὶ περὶ τῶν χρημάτων ἔστι μὲν ὡς τῦ οἰκονόμυ, ἔστι δ' ὡς ὔ, ἀλλὰ τῆς ὑπηρετικῆς. Μάλιστα δὲ, καθάπερ εἴρηται πρότερον, δεῖ φύσει τῦτο ὑπάρχειν· φύσεως γὰρ ἐστὶν ἔργον τροφὴν τῷ γεννηθέντι παρέχειν· παντὶ γὰρ, ἐξ ὗ γίνεται, τροφὴ τὸ λειπόμενόν ἐστι· διὸ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἡ χρηματιστικὴ πᾶσιν ἡ

ἀπὸ τῶν καρπῶν καὶ τῶν ζώων. Διπλῆς δ' ἔσης 23.
αὐτῆς, ὥσπερ εἴπομεν, καὶ τῆς μὲν καπηλικῆς, τῆς δ' οἰκονομικῆς, καὶ ταύτης μὲν ἀναγκαίας καὶ ἐπαινεμένης, τῆς δὲ μεταβλητικῆς ψεγομένης δικαίως, (ȣ̓ γὰρ κατὰ φύσιν ἀλλ' ἀπ' ἀλλήλων ἐστὶν·) εὐλογώτατα μισεῖται ἡ ὀβολοστατικὴ, διὰ τὸ ἀπ' αὐτȣ̃ τȣ̃ νομίσματος εἶναι τὴν κτῆσιν, καὶ ȣ̓κ ἐφ' ὅπερ ἐποϱίσθη· μεταβολῆς γὰρ ἐγένετο χάριν· ὁ δὲ τόκος αὐτὸ ποιεῖ πλέον. Ὅθεν καὶ τȣ̈́νομα τȣ̃τ' εἴληφεν· ὅμοια γὰρ τὰ τικτόμενα τοῖς γεννῶσιν αὐτά ἐστιν· ὁ δὲ τόκος γίνεται νόμισμα νομίσματος· ὥστε καὶ μάλιστα παρὰ φύσιν ȣ̂τος τῶν χρηματισμῶν ἐστι.

Κεφ. δ.

Ἐπεὶ δὲ τὰ πρὸς τὴν γνῶσιν διωρίκαμεν ἱκανῶς, τὰ πρὸς τὴν χρῆσιν δεῖ διελθεῖν. Πάντα δὲ τὰ τοιαῦτα τὴν μὲν θεωρίαν ἐλεύθερον ἔχει, τὴν δ' ἐμπειρίαν ἀναγκαίαν. Ἔστι δὲ χρηματιστικῆς μέρη χρήσιμα τὸ περὶ τὰ κτήματα ἔμπειρον εἶναι, ποῖα λυσιτελέστατα, καὶ πȣ̃ καὶ πῶς; οἷον ἵππων κτῆσις, ποία τις, ἢ βοῶν ἢ προβάτων· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν λοιπῶν ζώων· δεῖ γὰρ ἔμπειρον εἶναι, πρὸς ἄλληλά τε τȣ́των τίνα λυσιτελέστατα, καὶ ποῖα ἐν ποίοις τόποις· ἄλλα γὰρ ἐν ἄλλαις εὐθηνεῖ χώραις. Εἶτα περὶ γεωργίας, καὶ ταύτης ἤδη ψιλῆς τε καὶ πε-

φυτευμένης· καὶ μελιττεργίας καὶ τῶν ἄλλων ζώων τῶν πλωτῶν ἢ πτηνῶν, ἀφ' ὅσων ἐστὶ τυγχάνειν βο-
2. ηθείας. Τῆς μὲν οὖν οἰκειοτάτης χρηματιστικῆς ταῦτα μόρια καὶ πρῶτα· τῆς δὲ μεταβλητικῆς μέγιστον μὲν ἐμπορία· καὶ ταύτης μέρη τρία, ναυκληρία, φορτηγία, παράστασις. Διαφέρει δὲ τούτων ἕτερα ἑτέρων τῷ τὰ μὲν ἀσφαλέστερα εἶναι, τὰ δὲ πλείω πορίζειν τὴν ἐμπορίαν. Δεύτερον δὲ τοκισμὸς, τρίτον δὲ μισθαρνία· ταύτης δ' ἡ μὲν τῶν βαναύσων τεχνῶν, ἡ δὲ τῶν ἀτέχνων καὶ τῷ σώματι μόνῳ χρησίμων. Τρίτον δ' εἶδος χρηματιστικῆς μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς πρώτης· ἔχει γὰρ καὶ τῆς κατὰ φύσιν τι μέρος καὶ τῆς μεταβλητικῆς, ὅσα ἀπὸ γῆς καὶ τῶν ἀπὸ γῆς γινομένων ἀκάρπων μὲν, χρησίμων δὲ, οἷον ὑλοτομία τε καὶ πᾶσα μεταλλευτική. αὕτη δὲ πολλὰ ἤδη περιείληφε γένη· πολλὰ
3. γὰρ εἴδη τῶν ἐκ γῆς μεταλλευομένων ἐστί. Περὶ ἑκάστου δὲ τούτων καθόλου μὲν εἴρηται καὶ νῦν, τὸ δὲ κατὰ μέρος ἀκριβολογεῖσθαι χρήσιμον μὲν πρὸς τὰς ἐργασίας, φορτικὸν δὲ τὸ ἐνδιατρίβειν. Εἰσὶ δὲ τεχνικώταται μὲν τῶν ἐργασιῶν, ὅπου ἐλάχιστον τῆς τύχης· βαναυσόταται δὲ, ἐν αἷς τὰ σώματα λωβῶνται μάλιστα· δουλικώταται δὲ, ὅπου τοῦ σώματος πλεῖσται χρήσεις· ἀγενέσταται δὲ, ὅπου ἐλά-
4. χιστον προσδεῖ ἀρετῆς. Ἐπεὶ δ' ἐστὶν ἐνίοις γεγραμμένα περὶ τούτων, οἷον Χάρητι δὴ τῷ Παρίῳ καὶ Ἀπολλοδώρῳ τῷ Λημνίῳ περὶ γεωργίας καὶ

ψιλῆς καὶ πεφυτευμένης, ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλοις περὶ ἄλλων, ταῦτα μὲν ἐκ τούτων θεωρητέον, ὅτῳ ἐπιμελές, ἔτι δὲ καὶ τὰ λεγόμενα σποράδην, δι' ὧν ἐπιτετυχήκασιν ἔνιοι χρηματιζόμενοι, δεῖ συλλέγειν· πάντα γὰρ ὠφέλιμα ταῦτ' ἐστὶ τοῖς τιμῶσι τὴν χρηματιστικήν. Οἷον καὶ τὸ Θάλεω τοῦ Μι- 5.
λησίου· τοῦτο γάρ ἐστι κατανόημά τι χρηματιστικὸν· ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν διὰ τὴν σοφίαν προσάπτουσι, τυγχάνει δὲ καθόλου τι ὄν. Ὀνειδιζόντων γὰρ αὐτῷ διὰ τὴν πενίαν, ὡς ἀνωφελοῦς τῆς φιλοσοφίας οὔσης, κατανοήσαντά φασιν αὐτὸν ἐλαιῶν φορὰν ἐσομένην ἐκ τῆς ἀστρολογίας ἔτι χειμῶνος ὄντος, εὐπορήσαντα χρημάτων ὀλίγων ἀῤῥαβῶνας διαδοῦναι τῶν ἐλαιουργίων τῶν ἐν Μιλήτῳ καὶ Χίῳ πάντων ὀλίγου μισθωσάμενον, ἅτ' οὐθενὸς ἐπιβάλλοντος· ἐπειδὴ δ' ὁ καιρὸς ἧκε, πολλῶν ζητουμένων ἅμα καὶ ἐξαίφνης, ἐκμισθοῦντα ὃν τρόπον ἠβούλετο, πολλὰ χρήματα συλλέξαντος, ἐπιδεῖξαι, ὅτι ῥάδιόν ἐστι πλουτεῖν τοῖς φιλοσόφοις, ἂν βούλωνται, ἀλλ' οὐ τοῦτ' ἐστὶ, περὶ ὃ σπουδάζουσι. Θαλῆς μὲν οὖν λέγεται τοῦ- 6.
τον τὸν τρόπον ἐπίδειξιν ποιήσασθαι τῆς σοφίας· ἔστι δὲ, ὥσπερ εἴπομεν, καθόλου τὸ τοιοῦτον χρηματιστικὸν, ἐάν τις δύνηται μονοπωλίαν αὑτῷ κατασκευάζειν. Διὸ καὶ τῶν πόλεων ἔνιαι τοῦτον ποιοῦνται τὸν πόρον, ὅταν ἀπορῶσι χρημάτων· μονοπωλίαν γὰρ τῶν ὠνίων ποιοῦσιν. Ἐν Σικελίᾳ δέ τις, τεθέντος παρ' 7.
αὐτῷ νομισματος, συνεπρίατο πάντα τὸν σίδηρον ἐκ

φυτευμένης· καὶ μελιττεργίας καὶ τῶν ἄλλων ζώων τῶν πλωτῶν ἢ πτηνῶν, ἀφ' ὅσων ἐστὶ τυγχάνειν βο-
2. ηθείας. Τῆς μὲν ὖν οἰκειοτάτης χρηματιστικῆς ταῦτα μόρια καὶ πρῶτα· τῆς δὲ μεταβλητικῆς μέγιστον μὲν ἐμπορία· καὶ ταύτης μέρη τρία, ναυκληρία, φορτηγία, παράστασις. Διαφέρει δὲ τέτων ἕτερα ἑτέρων τῷ τὰ μὲν ἀσφαλέστερα εἶναι, τὰ δὲ πλείω πορίζειν τὴν ἐμπορίαν. Δεύτερον δὲ τοκισμὸς, τρίτον δὲ μισθαρνία· ταύτης δ' ἡ μὲν τῶν βαναύσων τεχνῶν, ἡ δὲ τῶν ἀτέχνων καὶ τῷ σώματι μόνῳ χρησίμων. Τρίτον δ' εἶδος χρηματιστικῆς μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς πρώτης· ἔχει γὰρ καὶ τῆς κατὰ φύσιν τι μέρος καὶ τῆς μεταβλητικῆς, ὅσα ἀπὸ γῆς καὶ τῶν ἀπὸ γῆς γινομένων ἀκάρπων μὲν, χρησίμων δὲ, οἷον ὑλοτομία τε καὶ πᾶσα μεταλλευτική. αὕτη δὲ πολλὰ ἤδη περιείληφε γένη· πολλὰ
3. γὰρ εἴδη τῶν ἐκ γῆς μεταλλευομένων ἐστί. Περὶ ἑκάστε δὲ τέτων καθόλε μὲν εἴρηται καὶ νῦν, τὸ δὲ κατὰ μέρος ἀκριβολογεῖσθαι χρήσιμον μὲν πρὸς τὰς ἐργασίας, φορτικὸν δὲ τὸ ἐνδιατρίβειν. Εἰσὶ δὲ τεχνικώταται μὲν τῶν ἐργασιῶν, ὅπε ἐλάχιστον τῆς τύχης· βαναυσόταται δὲ, ἐν αἷς τὰ σώματα λωβῶνται μάλιστα· δελικώταται δὲ, ὅπε τε σώματος πλεῖσται χρήσεις· ἀγενέσταται δὲ, ὅπε ἐλά-
4. χιστον προσδεῖ ἀρετῆς. Ἐπεὶ δ' ἐστὶν ἐνίοις γεγραμμένα περὶ τέτων, οἷον Χάρητι δὴ τῷ Παρίῳ καὶ Ἀπολλοδώρῳ τῷ Λημνίῳ περὶ γεωργίας καὶ

ψιλῆς καὶ πεφυτευμένης, ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλοις
περὶ ἄλλων, ταῦτα μὲν ἐκ τούτων θεωρητέον, ὅτῳ
ἐπιμελές, ἔτι δὲ καὶ τὰ λεγόμενα σποράδην, δι'
ὧν ἐπιτετυχήκασιν ἔνιοι χρηματιζόμενοι, δεῖ συλλέ-
γειν· πάντα γὰρ ὠφέλιμα ταῦτ' ἐστὶ τοῖς τιμῶσι
τὴν χρηματιστικήν. Οἷον καὶ τὸ Θάλεω τοῦ Μι- 5.
λησίου· τοῦτο γάρ ἐστι κατανόημά τι χρηματιστι-
κόν· ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν διὰ τὴν σοφίαν προσάπτουσι,
τυγχάνει δὲ καθόλου τι ὄν. Ὀνειδιζόντων γὰρ αὐ-
τῷ διὰ τὴν πενίαν, ὡς ἀνωφελοῦς τῆς φιλοσοφίας
οὔσης, κατανοήσαντά φασιν αὐτὸν ἐλαιῶν φορὰν
ἐσομένην ἐκ τῆς ἀστρολογίας ἔτι χειμῶνος ὄντος,
εὐπορήσαντα χρημάτων ὀλίγων ἀῤῥαβῶνας διαδοῦναι
τῶν ἐλαιουργίων τῶν ἐν Μιλήτῳ καὶ Χίῳ πάντων ὀλί-
γου μισθωσάμενον, ἅτ' οὐθενὸς ἐπιβάλλοντος· ἐπει-
δὴ δ' ὁ καιρὸς ἧκε, πολλῶν ζητουμένων ἅμα καὶ
ἐξαίφνης, ἐκμισθοῦντα ὃν τρόπον ἠβούλετο, πολλὰ
χρήματα συλλέξαντος, ἐπιδεῖξαι, ὅτι ῥᾴδιόν ἐστι
πλουτεῖν τοῖς φιλοσόφοις, ἂν βούλωνται, ἀλλ' οὐ τοῦτ'
ἐστὶ, περὶ ὃ σπουδάζουσι. Θαλῆς μὲν οὖν λέγεται τοῦ- 6.
τον τὸν τρόπον ἐπίδειξιν ποιήσασθαι τῆς σοφίας· ἔ-
στι δὲ, ὥσπερ εἴπομεν, καθόλου τὸ τοιοῦτον χρηματιστι-
κὸν, ἐάν τις δύνηται μονοπωλίαν αὑτῷ κατασκευάζειν.
Διὸ καὶ τῶν πόλεων ἔνιαι τοῦτον ποιοῦνται τὸν πό-
ρον, ὅταν ἀπορῶσι χρημάτων· μονοπωλίαν γὰρ
τῶν ὠνίων ποιοῦσιν. Ἐν Σικελίᾳ δέ τις, τεθέντος παρ' 7.
αὐτῷ νομίσματος, συνεπρίατο πάντα τὸν σίδηρον ἐκ

τῶν σιδηρείων· μετὰ δὲ ταῦτα, ὡς ἀφίκοντο ἐκ τῶν ἐμπορίων οἱ ἔμποροι, ἐπώλει μόνος ȣ̓ πολλὴν ποιήσας ὑπερβολὴν τῆς τιμῆς· ἀλλ᾽ ὅμως ἐπὶ τοῖς
8. πεντήκοντα ταλάντοις ἐπέλαβεν ἑκατόν. Τȣ̃τον μὲν ȣ̓̃ν ὁ Διονύσιος αἰσθόμενος τὰ μὲν χρήματα ἐκέλευσεν ἐκκομίσασθαι, μὴ μέντοι γ᾽ ἔτι μένειν ἐν Συρακȣ́σαις, ὡς πόρȣς εὑρίσκοντα τοῖς αὐτȣ̃ πράγμασιν ἀσυμφόρȣς. Τὸ μέντοι ὅραμα Θάλεω καὶ τȣ̃το ταὐτόν ἐστιν· ἀμφότεροι γὰρ ἑαυτοῖς ἐτέχνασαν γενέσθαι μονοπωλίαν. Χρήσιμον δὲ γνωρίζειν ταῦτα καὶ τοῖς πολιτικοῖς· πολλαῖς γὰρ πόλεσι δεῖ χρηματισμȣ̃ καὶ τοιȣ́των πόρων, ὥσπερ οἰκίᾳ, μᾶλλον δέ· διόπερ τινὲς καὶ πολιτεύονται τῶν πολιτευομένων ταῦτα μόνον.

Κεφ. ε.

Ἐπεὶ δὲ τρία μέρη τῆς οἰκονομικῆς ἦν, ἓν μὲν δεσποτική, περὶ ἧς εἴρηται πρότερον, ἓν δὲ πατρική, τρίτον δὲ γαμική· καὶ γὰρ γυναικὸς ἄρχει καὶ τέκνων, ὡς ἐλευθέρων μὲν ἀμφοῖν, ȣ̓ τὸν αὐ-
2. τὸν δὲ τρόπον τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ γυναικὸς μὲν πολιτικῶς, τέκνων δὲ βασιλικῶς· τό τε γὰρ ἄῤῥεν φύσει τȣ̃ θήλεος ἡγεμονικώτερον, εἰ μή πȣ συνέστηκεν παρὰ φύσιν, καὶ τὸ πρεσβύτερον καὶ τέλειον τȣ̃ νεωτέρȣ καὶ ἀτελȣ̃ς. Ἐν μὲν ȣ̓̃ν ταῖς πολιτικαῖς ἀρχαῖς ταῖς πλείσταις μεταβάλλει τὸ ἄρχον καὶ τὸ ἀρχόμενον· ἐξ ἴσȣ γὰρ εἶναι βȣ́λεται τὴν

φύσιν καὶ διαφέρειν μηδέν· ὅμως δὲ, ὅταν τὸ μὲν ἄρχῃ, τὸ δ' ἄρχηται, ζητεῖ διαφορὰν εἶναι καὶ σχήμασι καὶ λόγοις καὶ τιμαῖς· ὥσπερ καὶ Ἄμασις εἶπε τὸν περὶ τοῦ ποδανιπτῆρος λόγον. Τὸ δ' ἄῤῥεν ἀεὶ πρὸς τὸ θῆλυ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. Ἡ δὲ τῶν τέκνων ἀρχὴ βασιλική· τὸ γὰρ γεννῆσαν καὶ κατὰ φιλίαν ἄρχον καὶ κατὰ πρεσβείαν ἐστὶν, ὅπερ ἐστὶ βασιλικῆς εἶδος ἀρχῆς. Διὸ καλῶς Ὅμηρος τὸν Δία προσηγόρευσεν εἰπὼν

πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε

τὸν βασιλέα τούτων ἁπάντων· φύσει γὰρ τὸν βασιλέα διαφέρειν μὲν δεῖ, τῷ γένει δ' εἶναι τὸν αὐτόν· ὅπερ πέπονθε τὸ πρεσβύτερον πρὸς τὸ νεώτερον, καὶ ὁ γεννήσας πρὸς τὸ τέκνον. Φανερὸν τοίνυν, ὅτι 3.
πλείων ἡ σπουδὴ τῆς οἰκονομίας περὶ τοὺς ἀνθρώπους ἢ περὶ τὴν τῶν ἀψύχων κτῆσιν, καὶ περὶ τὴν ἀρετὴν τούτων ἢ περὶ τῆς κτήσεως, ὃν καλοῦμεν πλοῦτον, καὶ τῶν ἐλευθέρων μᾶλλον ἢ δούλων. Πρῶτον μὲν οὖν περὶ δούλων ἀπορήσειεν ἄν τις, πότερόν ἐστιν ἀρετή τις δούλου παρὰ τὰς ὀργανικὰς καὶ διακονικὰς ἄλλη τιμιωτέρα τούτων, οἷον σωφροσύνη καὶ ἀνδρεία καὶ δικαιοσύνη καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων ἕξεων, ἢ οὐκ ἔστιν οὐδεμία παρὰ τὰς σωματικὰς ὑπηρεσίας. Ἔχει γὰρ ἀπορίαν ἀμφοτέρως· εἴτε γὰρ ἔστι, τί διοίσουσι τῶν ἐλευθέρων; εἴ τε μὴ ἔστιν, ὄντων ἀνθρώπων καὶ λόγου κοινωνούντων, ἄτοπον. Σχεδὸν δὲ ταὐτόν ἐστι τὸ ζητούμε- 4.

νον καὶ περὶ γυναικὸς καὶ παιδὸς, πότερα καὶ τού-
των εἰσὶν ἀρεταὶ, καὶ δεῖ τὴν γυναῖκα εἶναι σώ-
φρονα καὶ ἀνδρείαν καὶ δικαίαν, καὶ παῖς ἐστι καὶ
ἀκόλαστος καὶ σώφρων ἢ οὔ; καὶ καθόλου δὲ τοῦτ'
ἔστιν ἐπισκεπτέον περὶ ἀρχομένου φύσει καὶ ἄρ-
χοντος, πότερον ἡ αὐτὴ ἀρετὴ ἢ ἑτέρα. Εἰ μὲν
γὰρ δεῖ ἀμφοτέρους μετέχειν καλοκαγαθίας, διὰ
τί τὸν μὲν ἄρχειν δέοι ἂν, τὸν δὲ ἄρχεσθαι κα-
θάπαξ; Οὐδὲ γὰρ τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον οἷόντε
διαφέρειν· τὸ μὲν γὰρ ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν εἴδει
5. διαφέρει, τῷ δὲ μᾶλλον καὶ ἧττον οὐδέν. Εἰ δὲ τὸν
μὲν δεῖ, τὸν δὲ μὴ, θαυμαστόν· εἴτε γὰρ ὁ ἄρ-
χων μὴ ἔσται σώφρων καὶ δίκαιος, πῶς ἄρξει κα-
λῶς; εἴθ' ὁ ἀρχόμενος, πῶς ἀρχθήσεται καλῶς;
ἀκόλαστος γὰρ ὢν καὶ δειλὸς οὐθὲν ποιήσει τῶν προς-
ηκόντων. Φανερὸν τοίνυν, ὅτι ἀνάγκη μὲν μετέ-
χειν ἀμφοτέρους ἀρετῆς, ταύτης δ' εἶναι διαφορὰς,
ὥσπερ καὶ τῶν φύσει ἀρχομένων. Καὶ τοῦτο εὐ-
θὺς ὑφήγηται περὶ τὴν ψυχήν· ἐν ταύτῃ γὰρ ἐ-
στι φύσει τὸ μὲν ἄρχον, τὸ δὲ ἀρχόμενον· ὧν ἑτέ-
ραν φαμὲν εἶναι ἀρετὴν, οἷον τοῦ λόγον ἔχοντος
6. καὶ τοῦ ἀλόγου. Δῆλον τοίνυν, ὅτι τὸν αὐτὸν τρό-
πον ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· ὥστε φύσει τὰ
πλείω ἄρχοντα καὶ ἀρχόμενα. Ἄλλον γὰρ τρό-
πον τὸ ἐλεύθερον τοῦ δούλου ἄρχει, καὶ τὸ ἄῤῥεν
τοῦ θήλεος, καὶ ἀνὴρ παιδός· καὶ πᾶσιν ἐνυπάρχει
μὲν τὰ μόρια τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἐνυπάρχει διαφε-

ρόντως. Ὁ μὲν γὰρ δȣ̃λος ὅλως ȣ̓κ ἔχει τὸ βȣλευτικὸν, τὸ δὲ θῆλυ ἔχει μὲν, ἀλλ' ἄκυρον, ὁ δὲ παῖς ἔχει μὲν, ἀλλ' ἀτελές. Ὁμοίως τοίνυν ἀναγ- 7.
καῖον ἔχειν καὶ περὶ τὰς ἠθικὰς ὑποληπτέον, δεῖν μὲν μετέχειν πάντας, ἀλλ' ȣ̓ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλ' ὅσον ἑκάστῳ πρὸς τὸ αὐτȣ̃ ἔργον. Διὸ τὸν μὲν ἄρχοντα τελέαν ἔχειν δεῖ τὴν ἠθικὴν ἀρετήν· τὸ γὰρ ἔργον ἐστὶν ἁπλῶς τȣ̃ ἀρχιτέκτονος· ὁ δὲ λόγος ἀρχιτέκτων· τῶν δ' ἄλλων ἕκαστον, ὅσον ἐπιβάλλει αὐτοῖς. Ὥστε φανερὸν, ὅτι ἐστὶν ἠθικὴ 8.
ἀρετὴ τῶν εἰρημένων πάντων, καὶ ȣ̓χ ἡ αὐτὴ σωφροσύνη γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς, ȣ̓δ' ανδρεία καὶ δικαιοσύνη, καθάπερ ᾤετο Σωκράτης, ἀλλ' ἡ μὲν ἀρχικὴ ἀνδρεία, ἡ δ' ὑπηρετική. Ὁμοίως δ' ἔχει καὶ περὶ τὰς ἄλλας. Δῆλον δὲ τȣ̃το καὶ κατὰ μέρος μᾶλλον ἐπισκοπȣ̃σι· καθόλȣ γὰρ οἱ λέγοντες ἐξαπατῶσιν ἑαυτȣ̀ς, ὅτι τὸ εὖ ἔχειν τὴν ψυχὴν ἀρετὴ, ἢ τὸ ὀρθοπραγεῖν, ἤ τι τῶν τοιȣ́των. Πολὺ γὰρ ἄμεινον λέγȣσιν οἱ ἐξαριθμȣ̃ντες τὰς ἀρετὰς, ὥσπερ ὀργίας, τῶν ȣ̓́τως ὁριζομένων. Διὸ δεῖ, ὥσπερ ὁ ποιητὴς εἴρηκε περὶ γυναικὸς, ȣ̓́τω νομίζειν ἔχειν περὶ πάντων,

γυναικὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει

ἀλλ' ἀνδρὶ ȣ̓κ ἔτι τȣ̃το. Ἐπεὶ δ' ὁ παῖς ἀτελὴν, 9.
δῆλον, ὅτι τȣ́τȣ μὲν καὶ ἡ ἀρετὴ ȣ̓κ αὐτȣ̃ πρὸς αὐτόν ἐστιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν τέλειον καὶ τὸν ἡγȣ́μενον. Ὁμοίως δὲ καὶ δȣ́λȣ πρὸς δεσπότην. Ἐθε-

νον καὶ περὶ γυναικὸς καὶ παιδὸς, πότερα καὶ τέτων εἰσὶν ἀρεταὶ, καὶ δεῖ τὴν γυναῖκα εἶναι σώφρονα καὶ ἀνδρείαν καὶ δικαίαν, καὶ παῖς ἐστι καὶ ἀκόλαστος καὶ σώφρων ἢ ἔ; καὶ καθόλε δὲ τἔτ' ἔστιν ἐπισκεπτέον περὶ ἀρχομένε φύσει καὶ ἄρχοντος, πότερον ἡ αὐτὴ ἀρετὴ ἢ ἑτέρα. Εἰ μὲν γὰρ δεῖ ἀμφοτέρες μετέχειν καλοκἀγαθίας, διὰ τί τὸν μὲν ἄρχειν δέοι ἂν, τὸν δὲ ἄρχεσθαι καθάπαξ; Οὐδὲ γὰρ τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον οἷόντε διαφέρειν· τὸ μὲν γὰρ ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν εἴδει
5. διαφέρει, τῷ δὲ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐδέν. Εἰ δὲ τὸν μὲν δεῖ, τὸν δὲ μὴ, θαυμαστόν· εἴτε γὰρ ὁ ἄρχων μὴ ἔσται σώφρων καὶ δίκαιος, πῶς ἄρξει καλῶς; εἴθ' ὁ ἀρχόμενος, πῶς ἀρχθήσεται καλῶς; ἀκόλαστος γὰρ ὢν καὶ δειλὸς ἐθὲν ποιήσει τῶν προσηκόντων. Φανερὸν τοίνυν, ὅτι ἀνάγκη μὲν μετέχειν ἀμφοτέρες ἀρετῆς, ταύτης δ' εἶναι διαφορὰς, ὥσπερ καὶ τῶν φύσει ἀρχομένων. Καὶ τἔτο εὐθὺς ὑφήγηται περὶ τὴν ψυχήν· ἐν ταύτῃ γὰρ ἐστι φύσει τὸ μὲν ἄρχον, τὸ δὲ ἀρχόμενον· ὧν ἑτέραν φαμὲν εἶναι ἀρετὴν, οἷον τἔ λόγον ἔχοντος
6. καὶ τἔ ἀλόγε. Δῆλον τοίνυν, ὅτι τὸν αὐτὸν τρόπον ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· ὥστε φύσει τὰ πλείω ἄρχοντα καὶ ἀρχόμενα. Ἄλλον γὰρ τρόπον τὸ ἐλεύθερον τἔ δέλε ἄρχει, καὶ τὸ ἄῤῥεν τἔ θήλεος, καὶ ἀνὴρ παιδός· καὶ πᾶσιν ἐνυπάρχει μὲν τὰ μόρια τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἐνυπάρχει διαφερον-

ϱόντως. Ὁ μὲν γὰϱ δῦλος ὅλως ὐκ ἔχει τὸ βϐλευτικὸν, τὸ δὲ θῆλυ ἔχει μὲν, ἀλλ' ἄκυϱον, ὁ δὲ παῖς ἔχει μὲν, ἀλλ' ἀτελές. Ὁμοίως τοίνυν ἀναγ- 7.
καῖον ἔχειν καὶ πεϱὶ τὰς ἠθικὰς ὑποληπτέον, δεῖν μὲν μετέχειν πάντας, ἀλλ' ὐ τὸν αὐτὸν τϱόπον, ἀλλ' ὅσον ἑκάστῳ πϱὸς τὸ αὐτῦ ἔϱγον. Διὸ τὸν μὲν ἄϱχοντα τελέαν ἔχειν δεῖ τὴν ἠθικὴν ἀϱετήν· τὸ γὰϱ ἔϱγον ἐστὶν ἁπλῶς τῦ ἀϱχιτέκτονος· ὁ δὲ λόγος ἀϱχιτέκτων· τῶν δ' ἄλλων ἕκαστον, ὅσον ἐπιβάλλει αὐτοῖς. Ὥστε Φανεϱὸν, ὅτι ἐστὶν ἠθικὴ 8.
ἀϱετὴ τῶν εἰϱημένων πάντων, καὶ ὐχ ἡ αὐτὴ σωφϱοσύνη γυναικὸς καὶ ἀνδϱὸς, ὐδ' ανδϱεία καὶ δικαιοσύνη, καθάπεϱ ᾤετο Σωκϱάτης, ἀλλ' ἡ μὲν ἀϱχικὴ ἀνδϱεία, ἡ δ' ὑπηϱετική. Ὁμοίως δ' ἔχει καὶ πεϱὶ τὰς ἄλλας. Δῆλον δὲ τῦτο καὶ κατὰ μέϱος μᾶλλον ἐπισκοπῦσι· καθόλυ γὰϱ οἱ λέγοντες ἐξαπατῶσιν ἑαυτὺς, ὅτι τὸ εὖ ἔχειν τὴν ψυχὴν ἀϱετὴ, ἢ τὸ ὀϱθοπϱαγεῖν, ἤ τι τῶν τοιύτων. Πολὺ γὰϱ ἄμεινον λέγυσιν οἱ ἐξαϱιθμῦντες τὰς ἀϱετὰς, ὥσπεϱ Γοϱγίας, τῶν ὕτως ὁϱιζομένων. Διὸ δεῖ, ὥσπεϱ ὁ ποιητὴς εἴϱηκε πεϱὶ γυναικὸς, ὕτω νομίζειν ἔχειν πεϱὶ πάντων,

γυναικὶ κόσμον ἡ σιγὴ Φέϱει

ἀλλ' ἀνδϱὶ ὐκ ἔτι τῦτο. Ἐπεὶ δ' ὁ παῖς ἀτελὴν, 9.
δῆλον, ὅτι τύτυ μὲν καὶ ἡ ἀϱετὴ ὐκ αὐτῦ πϱὸς αὐτόν ἐστιν, ἀλλὰ πϱὸς τὸν τέλειον καὶ τὸν ἡγύμενον. Ὁμοίως δὲ καὶ δύλυ πϱὸς δεσπότην. Ἐθε-

μὲν δὲ πρὸς τἀναγκαῖα χρήσιμον εἶναι τὸν δοῦλον·
ὥστε δῆλον, ὅτι καὶ ἀρετῆς δεῖται μικρᾶς, καὶ το-
σαύτης, ὅπως μήτε δι' ἀκολασίαν μήτε διὰ δειλί-
10. αν ἐλλείψῃ τῶν ἔργων. Ἀπορήσειε δ' ἄν τις, τὸ
νῦν εἰρημένον εἰ ἀληθὲς, ἆρα καὶ τοὺς τεχνίτας
δεήσει ἔχειν ἀρετήν; πολλάκις γὰρ δι' ἀκολασίαν
ἐλλείπουσι τῶν ἔργων· ἢ διαφέρει τοῦτο πλεῖστον;
ὁ μὲν γὰρ δοῦλος κοινωνὸς ζωῆς, ὁ δὲ πορρώτερον
καὶ τοσοῦτον ἐπιβάλλει ἀρετῆς ὅσονπερ καὶ δουλεί-
ας· ὁ γὰρ βάναυσος τεχνίτης ἀφωρισμένην τινὰ
ἔχει δουλείαν· καὶ ὁ μὲν δοῦλος τῇ φύσει, σκυτοτό-
11. μος δ' οὐθεὶς οὐδὲ τῶν ἄλλων τεχνιτῶν. Φανερὸν τοί-
νυν, ὅτι τῆς τοιαύτης ἀρετῆς αἴτιον εἶναι δεῖ τῷ δούλῳ
τὸν δεσπότην, ἀλλ' (οὐ τὸν) τὴν διδασκαλικὴν ἔχοντα
τῶν ἔργων δεσποτικήν. Διὸ λέγουσιν οὐ καλῶς οἱ λό-
γου τοὺς δούλους ἀποστεροῦντες, καὶ φάσκοντες ἐπιτά-
ξει χρῆσθαι μόνον· νουθετητέον γὰρ μᾶλλον τοὺς
δούλους ἢ τοὺς παῖδας. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων διω-
ρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον. Περὶ δ' ἀνδρὸς καὶ γυναι-
κὸς καὶ τέκνων καὶ πατρὸς, τῆς τε περὶ ἕκαστον
αὐτῶν ἀρετῆς καὶ τῆς πρὸς σφᾶς αὐτοὺς ὁμιλίας, τί
τὸ καλῶς καὶ μὴ καλῶς ἐστι, καὶ πῶς δεῖ τὸ
μὲν εὖ διώκειν, τὸ δὲ κακῶς φεύγειν, ἐν τοῖς περὶ
12. τὰς πολιτείας ἀναγκαῖον διελθεῖν. Ἐπεὶ γὰρ οἰ-
κία μὲν πᾶσα μέρος πόλεως, ταῦτα δ' οἰκίας, τὴν
δὲ τοῦ μέρους πρὸς τὴν τοῦ ὅλου δεῖ βλέπειν ἀρετὴν,
ἀναγκαῖον πρὸς τὴν πολιτείαν βλέποντας παιδεύ-

ειν καὶ τὰς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας, εἴπερ τι διαφέρει, πρὸς τὸ τὴν πόλιν εἶναι σπȣδαίαν, καὶ τὰς παῖδας εἶναι σπȣδαίȣς καὶ τὰς γυναῖκας σπȣδαίας. Ἀναγκαῖον δὲ διαφέρειν· αἱ μὲν γὰρ γυναῖκες ἥμισυ μέρος τῶν ἐλευθέρων· ἐκ δὲ τῶν παίδων οἱ κοίνωνοὶ γίνονται τῆς πολιτείας. Ὥστ', ἐπεὶ περὶ μὲν τȣτων διώρισται, περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἐν ἄλλοις λεκτέον, ἀφέντες ὡς τέλος ἔχοντας τȣς νῦν λόγȣς, ἄλλην ἀρχὴν ποιησάμενοι λέγωμεν, καὶ πρῶτον ἐπισκεψώμεθα περὶ τῶν ἀποφηναμένων περὶ τῆς πολιτείας τῆς ἀρίστης.

Τέλος τȣ̃ πρώτȣ.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟ Β.

Κεφάλαιον α.

Ἐπεὶ δὲ προαιρούμεθα θεωρῆσαι περὶ τῆς κοινωνίας τῆς πολιτικῆς, ἣ κρατίστη πάντων τοῖς δυναμένοις ζῆν ὅτι μάλιστα κατ᾽ εὐχὴν, δεῖ καὶ τὰς ἄλλας ἐπισκέψασθαι πολιτείας, αἷς τε χρῶνταί τινες τῶν πόλεων τῶν εὐνομεῖσθαι λεγομένων, κᾂν εἴ τινες ἕτεραι τυγχάνουσιν ὑπό τινων εὑρημέναι καὶ δοκοῦσαι καλῶς ἔχειν, ἵνα τό τ᾽ ὀρθῶς ἔχον ὀφθῇ καὶ τὸ χρήσιμον, ἔτι δὲ (ἵνα) τὸ ζητεῖν τι παρ᾽ αὐτὰς ἕτερον μὴ δοκῇ πάντως εἶναι σοφίζεσθαι βουλομένων, ἀλλὰ, διὰ τὸ μὴ καλῶς ἔχειν ταύτας τὰς νῦν ὑπαρχούσας, διὰ τοῦτο ταύτην δοκῶμεν ἐπι-
2. βαλέσθαι τὴν μέθοδον. Ἀρχὴν δὲ πρῶτον ποιητέον, ἥπερ πέφυκεν ἀρχὴ ταύτης τῆς σκέψεως· ἀνάγκη γὰρ ἤτοι πάντας πάντων κοινωνεῖν τοὺς πολίτας ἢ μηδενὸς, ἢ τινων μὲν, τινῶν δὲ μή. Τὸ

μὲν ἂν μηδενὸς κοινωνεῖν, φανερὸν ὡς ἀδύνατον· ἡ γὰρ πολιτεία κοινωνία τις ἐστιν. Καὶ πρῶτον ἀνάγκη τοῦ τόπου κοινωνεῖν· ὁ μὲν γὰρ τόπος εἷς ὁ τῆς μιᾶς πόλεως, οἱ δὲ πολῖται κοινωνοὶ τῆς μιᾶς πόλεως. Ἀλλὰ πότερον, ὅσων ἐνδέχεται κοινωνῆσαι, πάντων βέλτιον κοινωνεῖν τὴν μέλλουσαν οἰκήσεσθαι πόλιν καλῶς, ἢ τινων μὲν, τινῶν δ' οὐ βέλτιον; ἐνδέχεται γὰρ καὶ τέκνων καὶ γυναικῶν καὶ κτημάτων κοινωνεῖν τοὺς πολίτας ἀλλήλοις, ὥσπερ ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Πλάτωνος· ἐκεῖ γὰρ ὁ Σωκράτης φησὶ δεῖν κοινὰ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας εἶναι καὶ τὰς κτήσεις· τοῦτο δὴ πότερον ὡς νῦν, οὕτω βέλτιον ἔχειν, ἢ κατὰ τὸν ἐν τῇ πολιτείᾳ γεγραμμένον νόμον; Ἔχει δὴ δυσχερείας ἄλλας τε πολ- 3.
λὰς τὸ πάντων εἶναι τὰς γυναῖκας κοινὰς, καὶ δι' ἣν αἰτίαν φησὶ δεῖν νενομοθετῆσθαι τὸν τρόπον τοῦτον ὁ Σωκράτης, οὐ φαίνεται συμβαῖνον ἐκ τῶν λόγων. Ἔτι δὲ πρὸς τὸ τέλος, ὅ φησι τῇ πόλει δεῖν ὑπάρχειν, ὡς μὲν εἴρηται νῦν, ἀδύνατον, πῶς δὲ δεῖ διελεῖν, οὐδὲν διώρισται. Λέγω δὲ τὸ μίαν εἶναι τὴν πόλιν πᾶσαν, ὡς ἄριστον ὂν ὅτι μάλιστα· λαμβάνει γὰρ ταύτην ὑπόθεσιν ὁ Σωκράτης.
Καίτοι φανερόν ἐστιν, ὡς προϊοῦσα καὶ γινομένη 4.
μία μᾶλλον οὐδὲ πόλις ἔσται· πλῆθος γάρ τι τὴν φύσιν ἐστὶν ἡ πόλις· γινομένη τε μία μᾶλλον, οἰκία μὲν ἐκ πόλεως, ἄνθρωπος δ' ἐξ οἰκίας ἔσται· μᾶλλον γὰρ μίαν τὴν οἰκίαν τῆς πόλεως φαίημεν

ἂν, καὶ τὸν ἕνα τῆς οἰκίας· ὥστ', εἴ καὶ δυνατός τις εἴη τῦτο δρᾶν, ἐ ποιητέον· ἀναιρήσει γὰρ τὴν πόλιν. Οὐ μόνον δ' ἐκ πλειόνων ἀνθρώπων ἐστὶν ἡ πόλις, ἀλλὰ καὶ ἐξ εἴδει διαφερόντων· ἐ γὰρ γίνεται πόλις ἐξ ὁμοίων· ἕτερον γὰρ συμμαχία καὶ πόλις· τὸ μὲν γὰρ τῷ ποσῷ χρήσιμον, κἂν ᾖ τὸ αὐτὸ τῷ εἴδει, (βοηθείας γὰρ χάριν ἡ συμμαχία πέφυκεν·) ὥσπερ ἂν εἰ σταθμὸς πλεῖον ἑλ-
5. κύσει. Διοίσει δὲ τῷ τοιὅτῳ καὶ πόλις ἔθνυς, ὅταν μὴ κατὰ κώμας ὦσι κεχωρισμένοι τὸ πλῆθος, ἀλλ' οἷον Ἀρκάδες. Ἐξ ὧν δὲ δεῖ ἓν γενέσθαι, εἴδει διαφέρει. Διόπερ τὸ ἴσον τὸ ἀντιπεπονθὸς σώζει τὰς πόλεις, ὥσπερ ἐν τοῖς Ἠθικοῖς εἴρηται πρότερον· ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς ἐλευθέροις καὶ ἴσοις ἀνάγκη τῦτ' εἶναι· ἅμα γὰρ ἐχ οἷόν τε πάντας ἄρχειν, ἀλλ' ἢ κατ' ἐνιαυτὸν ἢ κατά τινα ἄλλην τάξιν ἢ χρόνον. Καὶ συμβαίνει δὴ τὸν τρόπον τῦτον, ὥστε πάντας ἄρχειν, ὥσπερ ἂν εἰ μετέβαλλον οἱ σκυτεῖς καὶ οἱ τέκτονες, καὶ μὴ οἱ αὐτοὶ ἀεὶ σκυτοτόμοι καὶ τέκ-
6. τονες ἦσαν. Ἐπεὶ δὲ βέλτιον ὅτως ἔχειν καὶ τὰ περὶ τὴν κοινωνίαν τὴν πολιτικὴν, δῆλον ὡς τὸς αὐτὸς ἀεὶ βέλτιον ἄρχειν, εἰ δυνατόν. Ἐν οἷς δὲ μὴ δυνατὸν, διὰ τὸ τὴν φύσιν ἴσος εἶναι πάντας, (ἅμα δὲ καὶ δίκαιον, εἴτ' ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον τὸ ἄρχειν, πάντας αὐτῦ μετέχειν,) ἐν τότοις δεῖ μιμεῖσθαι τῷ ἐν μέρει τὸς ἴσος εἴκειν ὁμοίως τοῖς ἐξ ἀρχῆς· οἱ μὲν γὰρ ἄρχυσιν, οἱ δ' ἄρχονται πα-

ρα μέρος, ὥσπερ ἂν ἄλλοι γενόμενοι. Τὸν αὐτὸν δὴ τὸν τρόπον τῶν ἀρχόντων ἕτεροι ἑτέρας ἄρχουσιν ἀρχάς. Φανερὸν τοίνυν ἐκ τούτων, ὡς οὔτε πέφυκε μίαν 7.
οὕτως εἶναι τὴν πόλιν, ὥσπερ λέγουσί τινες· καὶ τὸ λεχθὲν ὡς μέγιστον ἀγαθὸν ἐν ταῖς πόλεσιν ὅτι τὰς πόλεις ἀναιρεῖ. Καίτοι τό γε ἑκάστου ἀγαθὸν σώζει ἕκαστον. Ἔστι δὲ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον φανερὸν, ὅτι τὸ λίαν ἑνοῦν ζητεῖν τὴν πόλιν οὐκ ἔστιν ἄμεινον. Οἰκία μὲν γὰρ αὐταρκέστερον ἑνὸς, πόλις δ' οἰκίας· καὶ βούλεταί γ' ἤδη τότε εἶναι πόλις, ὅταν αὐτάρκη συμβαίνῃ τὴν κοινωνίαν εἶναι τοῦ πλήθους. Εἴπερ οὖν αἱρετώτερον τὸ αὐταρκέστερον, καὶ τὸ ἧττον ἓν τοῦ μᾶλλον αἱρετώτερον. Ἀλλὰ 8.
μὴν οὐδ' εἰ τοῦτο ἄριστόν ἐστι, τὸ μίαν ὅτι μάλιστα εἶναι τὴν κοινωνίαν, οὐδὲ τοῦτ' ἀποδείκνυσθαι φαίνεται κατὰ τὸν λόγον, ἐὰν πάντες ἅμα λέγωσι τὸ ἐμὸν καὶ τὸ μὴ ἐμόν· τοῦτο γὰρ οἴεται ὁ Σωκράτης σημεῖον εἶναι τοῦ τὴν πόλιν τελέως εἶναι μίαν. Τὸ γὰρ πάντες διττόν. Εἰ μὲν οὖν ὡς ἕκαστος, τάχ' ἂν εἴη μᾶλλον, ὃ βούλεται ποιεῖν ὁ Σωκράτης· ἕκαστος γὰρ υἱὸν ἑαυτοῦ φήσει τὸν αὐτὸν, καὶ γυναῖκα δὴ τὴν αὐτὴν, καὶ περὶ τῆς οὐσίας καὶ περὶ ἑκάστου δὴ τῶν συμβαινόντων ὡσαύτως. Νῦν δ' 9.
οὐχ οὕτω φήσουσιν οἱ κοιναῖς χρώμενοι ταῖς γυναιξὶ καὶ τοῖς τέκνοις, ἀλλὰ πάντες μὲν, οὐχ ὡς ἕκαστος δ' αὐτῶν· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν οὐσίαν πάντες μὲν, οὐχ ὡς ἕκαστος δ' αὐτῶν. Ὅτι μὲν τοίνυν παρα-

λογισμός τίς ἐστι, τὸ λέγειν πάντας, φανερόν· τὸ
γὰρ πάντες καὶ ἀμφότερα καὶ περιττὰ καὶ ἄρτια
διὰ τὸ διττὸν, καὶ ἐν τοῖς λόγοις ἐριστικοὺς ποιεῖ
συλλογισμούς· διό ἐστι τὸ, πάντας τὸ αὐτὸ λέγειν,
ὡδὶ μὲν καλὸν, ἀλλ' οὐ δυνατόν, ὡδὶ δ' οὐδὲν ὁμο-
10. νοητικόν. Πρὸς δὲ τούτοις ἑτέραν ἔχει βλάβην τὸ
λεγόμενον· ἥκιστα γὰρ ἐπιμελείας τυγχάνει τὸ
πλείστων κοινόν· τῶν γὰρ ἰδίων μάλιστα φροντίζου-
σι, τῶν δὲ κοινῶν ἧττον, ἢ ὅσον ἑκάστῳ ἐπιβάλ-
λει· πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις, ὡς ἑτέρου φροντίζοντος,
ὀλιγωροῦσι μᾶλλον. Ὥσπερ ἐν ταῖς οἰκετικαῖς δια-
κονίαις οἱ πολλοὶ θεράποντες ἐνιότε χεῖρον ὑπηρε-
11. τοῦσι τῶν ἐλαττόνων. Γίγνονται δ' ἑκάστῳ χίλιοι
τῶν πολιτῶν υἱοὶ, καὶ οὗτοι οὐχ ὡς ἑκάστου, ἀλλὰ
τοῦ τυχόντος ὁ τυχὼν ὁμοίως ἐστὶν υἱός· ὥστε
πάντες ὁμοίως ὀλιγωρήσουσιν. Ἔτι οὕτως ἕκαστος
ἐμὸς λέγει τὸν εὖ πράττοντα τῶν πολιτῶν ἢ κα-
κῶς ὁπόστος τυγχάνει τὸν ἀριθμὸν ὢν, οἷον ἐμὸς
ἢ τοῦ δεῖνος· τοῦτον τὸν τρόπον λέγων καθ' ἕκαστον
τῶν χιλίων ἢ ὅσων ἡ πόλις ἐστὶ, καὶ τοῦτο διστά-
ζων· ἄδηλον γὰρ, ᾧ συνέβη γενέσθαι τέκνον καὶ
12. σωθῆναι γενόμενον. Καίτοι πότερον οὕτω κρεῖττον
τὸ ἐμὸν λέγειν ἕκαστον τὸ αὐτὸ μὲν προσαγορεύ-
οντας δισχιλίων ἢ μυρίων, ἢ μᾶλλον ὡς νῦν ἐν ταῖς
πόλεσι τὸν ἐμὸν λέγουσιν; ὁ μὲν γὰρ υἱὸν αὐτοῦ,
ὁ δ' ἀδελφὸν αὐτοῦ προσαγορεύει τὸν αὐτὸν, ὁ δ'
ἀνεψιὸν ἢ κατ' ἄλλην τινὰ συγγένειαν ἢ πρὸς αἱ-

ματος ἢ κατ' οἰκειότητα καὶ κηδείαν αὐτȣ͂ πρῶτον ἢ τῶν αὐτȣ͂· πρὸς δὲ τȣ́τοις ἕτερον Φράτορα ἢ Φυλέτην· κρεῖττον γὰρ ἴδιον ἀνεψιὸν εἶναι, ἢ τὸν τρόπον τȣ͂τον υἱόν. Οὐ μὴν ἀλλ' ȣ̓δὲ διαφυγεῖν 13.
δυνατὸν τὸ μή τινας ὑπολαμβάνειν ἑαυτῶν ἀδελφȣ̀ς τε καὶ παῖδας καὶ πατέρας καὶ μητέρας· κατὰ γὰρ τὰς ὁμοιότητας, αἳ γίνονται τοῖς τέκνοις πρὸς τȣ̀ς γεννήσαντας, ἀναγκαῖον λαμβάνειν περὶ ἀλλήλων τὰς πίστεις. Ὅπερ φασὶ καὶ συμβαίνειν τινὲς τῶν τὰς τῆς γῆς περιόδȣς πραγματευομένων· εἶναι γάρ τισι τῶν ἄνω Λιβύων κοινὰς τὰς γυναῖκας· τὰ μέντοι γενόμενα τέκνα διαιρεῖσθαι κατὰ τὰς ὁμοιότητας. Εἰσὶ δέ τινες καὶ γυναῖκες καὶ τῶν ἄλλων ζώων, οἷον ἵπποι καὶ βόες, αἳ σφόδρα πεφύκασιν ὅμοια ἀποδιδόναι τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσιν, ὥσπερ ἡ ἐν Φαρσάλῳ κληθεῖσα δικαία ἵππος.
Ἔτι δὲ καὶ τὰς τοιαύτας δυσχερείας ȣ̓ ῥάδιον εὐ- 14.
λαβηθῆναι τοῖς ταύτην κατασκευάζȣσι τὴν κοινωνίαν, οἷον αἰκίας καὶ φόνȣς ἀκȣσίȣς, τȣ̀ς δ' ἑκȣσίȣς, καὶ μάχας καὶ λοιδορίας· ὧν ȣ̓δὲν ὅσιόν ἐστι γίνεσθαι πρὸς πατέρας καὶ μητέρας, καὶ τȣ̀ς μὴ πόῤῥω τῆς συγγενείας ὄντας, ὥσπερ πρὸς τȣ̀ς ἄπωθεν· ἀλλὰ καὶ πλεῖον συμβαίνειν ἀναγκαῖον ἀγνοȣ́ντων ἢ γνωριζόντων. Καὶ γενομένων, τῶν μὲν γνωριζόντων ἐνδέχεται τὰς νομιζομένας γίνεσθαι
λύσεις, τῶν δὲ μὴ, μηδεμίαν. Ἄτοπον δὲ καὶ τὸ κοι- 15.
νȣ̀ς ποιήσαντα τȣ̀ς υἱȣ̀ς, τὸ συνεῖναι μόνον ἀφελεῖν

τῶν ἐρώντων, τὸ δ' ἐρᾷν μὴ κωλῦσαι, μηδὲ τὰς χρήσεις τὰς ἄλλας, ἃς πατρὶ πρὸς υἱὸν εἶναι πάντων ἐστὶν ἀπρεπέστατον, καὶ ἀδελφῷ πρὸς ἀδελφόν· ἐπεὶ καὶ τὸ ἐρᾷν μόνον. Ἄτοπον δὲ καὶ τὸ τὴν συνȣσίαν ἀφελεῖν δι' ἄλλην μὲν αἰτίαν μηδεμίαν, ὡς λίαν δὲ ἰσχυρᾶς τῆς ἡδονῆς γινομένης· ὅτι δ' ὁ μὲν πατὴρ ἢ υἱὸς, οἱ δ' ἀδελφοὶ ἀλλήλων, μηθὲν οἴεσθαι διαφέρειν. Ἔοικε δὲ μᾶλλον τοῖς γεωργοῖς εἶναι χρήσιμον τὸ κοινὰς εἶναι τὰς γυναῖκας καὶ τȣ̀ς παῖδας ἢ τοῖς φύλαξιν· ἧττον γὰρ ἔσται φιλία κοινῶν ὄντων τῶν τέκνων καὶ τῶν γυναικῶν· δεῖ δὲ τοιȣ́τȣς εἶναι τȣ̀ς ἀρχομένȣς πρὸς
16. τὸ πειθαρχεῖν καὶ μὴ νεωτερίζειν. Ὅλως δὲ συμβαίνειν ἀνάγκη τȣ̓ναντίον διὰ τὸν τοιȣ̃τον νόμον, ὧν προσήκει τȣ̀ς ὀρθῶς κειμένȣς νόμȣς αἰτίȣς γίνεσθαι, καὶ δι' ἣν αἰτίαν ὁ Σωκράτης ȣ̔́τως οἴεται δεῖν τάττειν τὰ περὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας· φιλίαν τε γὰρ οἰόμεθα μέγιστον εἶναι τῶν ἀγαθῶν ταῖς πόλεσιν· ȣ̔́τω γὰρ ἂν ἥκιστα στασιάζοιεν· καὶ τὸ μίαν εἶναι τὴν πόλιν ἐπαινεῖ μάλισθ' ὁ Σωκράτης, ὃ καὶ δοκεῖ, κᾳκεῖνος εἶναί φησι, τῆς φιλίας ἔργον· καθάπερ ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς λόγοις ἴσμεν λέγοντα τὸν Ἀριστοφάνην, ὡς τῶν ἐρώντων διὰ τὸ σφόδρα φιλεῖν ἐπιθυμȣ́ντων συμφῦναι καὶ
17. γενέσθαι ἐκ δύο ὄντων ἀμφοτέρȣς ἕνα. Ἐνταῦθα μὲν ȣ̓̃ν ἀνάγκη ἀμφοτέρȣς ἐφθάρθαι ἢ τὸν ἕνα· ἐν δὲ τῇ πόλει τὴν φιλίαν ἀναγκαῖον ὑδαρῆ γίνε-

σθαι διὰ τὴν κοινωνίαν τὴν τοιαύτην, καὶ ἥκιστα λέγειν τὸν ἐμὸν ἢ υἱὸν πατέρα, ἢ πατέρα υἱόν. Ὥσπερ γὰρ μικρὸν γλυκὺ εἰς πολὺ ὕδωρ μιχθὲν ἀναίσθητον ποιεῖ τὴν κρᾶσιν, οὕτω συμβαίνει καὶ τὴν οἰκειότητα τὴν πρὸς ἀλλήλους τὴν ἀπὸ τῶν ὀνομάτων τούτων . . . . διαφροντίζειν ἥκιστα ἀναγκαῖον ὂν ἐν τῇ πολιτείᾳ τῇ τοιαύτῃ ἢ πατέρα ὡς υἱῶν, ἢ υἱὸν ὡς πατρὸς, ἢ ὡς ἀδελφοὺς ἀλλήλων. Δύο γάρ ἐστιν, ἃ μάλιστα ποιεῖ κήδεσθαι τοὺς ἀνθρώπους καὶ φιλεῖν, τό τε ἴδιον καὶ τὸ ἀγαπητόν· ὧν οὐδέτερον οἷόν τε ὑπάρχειν τοῖς οὕτω πολιτευομένοις.

Ἀλλὰ μὴν καὶ περὶ τοῦ μεταφέρειν τὰ γινόμε- 18
να τέκνα, τὰ μὲν ἐκ τῶν γεωργῶν καὶ τεχνιτῶν εἰς τοὺς φύλακας, τὰ δ' ἐκ τούτων εἰς ἐκείνους, πολλὴν ἔχει ταραχὴν, τίνα ἔσται τρόπον· καὶ γινώσκειν ἀναγκαῖον τοὺς διδόντας καὶ μεταφέροντας, τίσι τίνας διδόασιν. Ἔτι δὲ καὶ τὰ πάλαι λεχθέντα μᾶλλον ἐπὶ τούτων ἀναγκαῖον συμβαίνειν, οἷον αἰκίας, ἔρωτας, φόνους· οὐ γὰρ ἔτι προσαγορεύουσιν ἀδελφοὺς καὶ τέκνα καὶ πατέρας καὶ μητέρας τοὺς φύλακας οἵ τε εἰς τοὺς ἄλλους πολίτας δοθέντες καὶ πάλιν οἱ παρὰ τοῖς φύλαξι τοὺς εἰς ἄλλους πολίτας, ὥστ' εὐλαβεῖσθαι τῶν τοιούτων τι πράττειν διὰ τὴν συγγένειαν. Περὶ μὲν οὖν τῆς περὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας κοινωνίας διωρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον.

Κεφ. β.

Ἐχόμενον δὲ τούτων ἐστὶν ἐπισκέψασθαι περὶ τῆς κτήσεως, τίνα τρόπον δεῖ κατασκευάζεσθαι τοῖς μέλλουσι πολιτεύεσθαι τὴν ἀρίστην πολιτείαν, πότερον κοινὴν ἢ μὴ κοινὴν εἶναι τὴν κτῆσιν. Τοῦτο δ' ἄν τις καὶ χωρὶς σκέψαιτο ἀπὸ τῶν περὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας νενομοθετημένων· λέγω δὲ τὰ περὶ τὴν κτῆσιν, πότερον κἂν ᾖ ἐκεῖνα χωρὶς, καθ' ὃν νῦν τρόπον ἔχει πᾶσι, τάς τε κτήσεις κοινὰς εἶναι βέλτιον
2. καὶ τὰς χρήσεις; Ἑτέρων μὲν οὖν ὄντων τῶν γεωργούντων, ἄλλος ἂν εἴη τρόπος καὶ ῥᾴων· αὐτῶν δ' αὐτοῖς διαπονούντων, τὰ περὶ τὰς κτήσεις πλείους ἂν παρέχοι δυσκολίας: καὶ γὰρ ἐν ταῖς ἀπολαύσεσι καὶ ἐν τοῖς ἔργοις μὴ γινομένων ἴσων (ἀλλ' ἀνίσων,) ἀναγκαῖον ἐγκλήματα γίνεσθαι πρὸς τοὺς ἀπολαύοντας μὲν ἢ λαμβάνοντας πολλὰ, ὀλίγα δὲ πονοῦντας τοῖς ἐλάττω μὲν λαμβάνουσι πλείω δὲ
3. πονοῦσιν. Ὅλως δὲ τὸ συζῆν καὶ κοινωνεῖν τῶν ἀνθρωπικῶν πάντων χαλεπὸν, καὶ μάλιστα τῶν τοιούτων· δηλοῦσι δ' αἱ τῶν συναποδήμων κοινωνίαι· σχεδὸν γὰρ οἱ πλεῖστοι διαφερόμενοι ἐκ τῶν ἐν ποσὶ καὶ ἐκ μικρῶν προσκρούοντες ἀλλήλοις. Ἔτι δὲ τῶν θεραπόντων τούτοις μάλιστα προσκρούομεν, οἷς πλεῖστα προσχρώμεθα πρὸς τὰς διακονίας τὰς ἐγκυκλίους. Τὸ μὲν οὖν κοινὰς εἶναι τὰς κτήσεις ταύτας τε καὶ ἄλλας τοιαύτας ἔχει δυσχερείας.

Ὃν δὲ νῦν τρόπον ἔχει καὶ ἐπικοσμηθὲν ἔθεσι καὶ 4.
τάξει νόμων ὀρθῶν, ἐ μικρὸν ἂν διενέγκαι· ἕξει γὰρ τὸ ἐξ ἀμφοτέρων ἀγαθόν· λέγω δὲ τὸ ἐξ ἀμφοτέρων τὸ ἐκ τῦ κοινὰς εἶναι τὰς κτήσεις καὶ τὸ ἐκ τῦ ἰδίας· δεῖ γάρ πως μὲν εἶναι κοινὰς, ὅλως δ' ἰδίας. Αἱ μὲν γὰρ ἐπιμέλειαι διῃρημέναι τὰ ἐγκλήματα πρὸς ἀλλήλυς ὐ ποιήσυσι, μᾶλλον δ' ἐπιδώσυσιν, ὡς πρὸς ἴδιον ἑκάστυ προσεδρεύοντος· δι' ἀρετὴν δ' ἔσται πρὸς τὸ χρῆσθαι κατὰ τὴν παροιμίαν κοινὰ τὰ φίλων. Ἔστι δὲ καὶ νῦν τὸν τρόπον τῦτον ἐν 5.
ἐνίαις πόλεσιν ὕτως ὑπογεγραμμένον, ὡς ὐκ ὂν ἀδύνατον, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς καλῶς οἰκυμέναις τὰ μέν ἐστι, τὰ δὲ γένοιτ' ἄν· ἰδίαν γὰρ ἕκαστος τὴν κτῆσιν ἔχων τὰ μὲν χρήσιμα ποιεῖ τοῖς φίλοις, τοῖς δὲ χρῆται ὡς κοινοῖς· οἷον καὶ ἐν Λακεδαίμονι τοῖς τε δύλοις χρῶνται τοῖς ἀλλήλων ὡς ἰδίοις, ἔτι δ' ἵπποις καὶ κυσὶ κἂν δεηθῶσιν ἐφοδίων ἐν τοῖς ἀγροῖς κατὰ τὴν χώραν. Φανερὸν τοίνυν, ὅτι βέλτιον εἶναι μὲν ἰδίας τὰς κτήσεις, τῇ δὲ χρήσει ποιεῖν κοινάς. Ὅπως δὲ γίνωνται τοιῦτοι, τῦ νομοθέτυ τῦτ' ἔργον ἴδιόν ἐστιν. Ἔτι δὲ 6.
καὶ πρὸς ἡδονὴν ἀμύθητον ὅσον διαφέρει τὸ νομίζειν ἴδιόν τι· μὴ γὰρ ὐ μάτην τὴν πρὸς αὑτὸν ἔχῃ φιλίαν ἕκαστος. ἀλλ' ἐστὶ τῦτο φυσικόν· τὸ δὲ φίλαυτον εἶναι ψέγεται δικαίως. Οὐκ ἔστι δὲ τῦτο φιλεῖν ἑαυτὸν, ἀλλὰ τὸ μᾶλλον ἢ δεῖ φιλεῖν· καθάπερ καὶ τὸ φιλοχρήματον· ἐπεὶ φιλῦσί γε

πάντες ὡς εἰπεῖν ἕκαστον τῶν τοιύτων. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ χαρίσασθαι καὶ τὸ βοηθῆσαι φίλοις ἢ ξέ-
7. νοις ἢ ἑταίροις ἥδιστον· ὃ γίνεται τῆς κτήσεως ἰδίας ὕσης. Ταῦτά τε δὴ ὐ συμβαίνει τοῖς λίαν ἓν ποιῦσι τὴν πόλιν, καὶ πρὸς τύτοις ἀναιρῦσιν ἔργα δυοῖν ἀρεταῖν φανερῶς, σωφροσύνης μὲν τὸ περὶ τὰς γυναῖκας· ἔργον γὰρ καλὸν ἀλλοτρίας ὕσης ἀπέχεσθαι διὰ σωφροσύνην· ἐλευθεριότητος δὲ τὸ περὶ τὰς κτήσεις· ὔτε γὰρ ἔσται φανερὸς ἐλευθέριος ὢν, ὔτε πράξει πρᾶξιν ἐλευθέριον ὐδεμίαν·
8. ἐν τῇ γὰρ χρήσει τῶν κτημάτων τὸ τῆς ἐλευθεριότητος ἔργον ἐστίν. Εὐπρόσωπος μὲν ὖν ἡ τοιαύτη νομοθεσία, καὶ φιλάνθρωπος ἂν εἶναι δόξειεν· ὁ γὰρ ἀκροώμενος ἄσμενος ἀποδέχεται, νομίζων ἔσεσθαι φιλίαν τινὰ θαυμαστὴν πᾶσι πρὸς ἅπαντας, ἄλλως τε καὶ ὅταν κατηγορῇ τὶς τῶν νῦν ὑπαρχόντων ἐν ταῖς πολιτείαις κακῶν, ὡς γινομένων διὰ τὸ μὴ κοινὴν εἶναι τὴν ὐσίαν· λέγω δὲ δίκας τε πρὸς ἀλλήλυς περὶ συμβολαίων καὶ ψευδομαρτυριῶν κρίσεις, καὶ πλυσίων κολακείας, ὧν ὐδὲν
9. γίνεται διὰ τὴν ἀκοινωνησίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν μοχθηρίαν. Ἐπεὶ καὶ τὺς κοινὰ κεκτημένυς καὶ κοινωνῦντας πολλῷ διαφερομένυς μᾶλλον ὁρῶμεν ἢ τὺς χωρὶς τὰς ὐσίας ἔχοντας· ἀλλὰ θεωρῦμεν ὀλίγυς τῶν ἐκ τῶν κοινωνιῶν διαφερομένυς, πρὸς πολλὺς συμβάλλοντες τὺς κεκτημένυς ἰδίᾳ τὰς κτήσεις. Ἔτι δὲ δίκαιον μὴ μόνον λέγειν, ὅσων στε-

ῥήσονται κακῶν κοινωνήσαντες, ἀλλὰ καὶ ὅσων ἀγα-
θῶν. Φαίνεται δ' εἶναι πάμπαν ἀδύνατος ὁ βίος.
Αἴτιον δὲ τῷ Σωκράτει τῆς παρακρούσεως χρὴ νομί-
ζειν τή ὑπόθεσιν οὐκ οὖσαν ὀρθήν· δεῖ μὲν γὰρ εἶναί
πως μίαν καὶ τὴν οἰκίαν καὶ τὴν πόλιν, ἀλλ' οὐ πάντως·
ἔστι μὲν γὰρ ὡς οὐκ ἔσται προϊοῦσα πόλις· ἔστι δ' ὡς
ἔσται μὲν, ἐγγὺς δ' οὖσα τοῦ μὴ πόλις εἶναι ἔσται χεί-
ρων πόλις. Ὥσπερ κἂν εἴ τις τὴν συμφωνίαν ποι- 10.
ήσειεν ὁμοφωνίαν, ἢ τὸν ῥυθμὸν βάσιν μίαν. Ἀλλὰ
δεῖ πλῆθος ὂν, ὥσπερ εἴρηται πρότερον, διὰ τὴν
παιδείαν κοινὴν καὶ μίαν ποιεῖν· καὶ τόν γε μέλ-
λοντα παιδείαν εἰσάγειν, καὶ νομίζοντα διὰ ταύτης
ἔσεσθαι τὴν πόλιν σπουδαίαν, ἄτοπον τοῖς τοιούτοις
οἴεσθαι διορθοῦν, ἀλλὰ μὴ τοῖς ἔθεσι καὶ τῇ φι-
λοσοφίᾳ καὶ τοῖς νόμοις· ὥσπερ τὰ περὶ τὰς κτή-
σεις ἐν Λακεδαίμονι καὶ Κρήτῃ τοῖς συσσιτίοις ὁ
νομοθέτης ἐκοίνωσε. Δεῖ δὲ μηδὲ τοῦτο αὐτὸ ἀ-
γνοεῖν, ὅτι χρὴ προσέχειν τῷ πολλῷ χρόνῳ καὶ
τοῖς πολλοῖς ἔτεσιν, ἐν οἷς οὐκ ἂν ἔλαθεν, εἰ ταῦ-
τα καλῶς εἶχε. Πάντα γὰρ σχεδὸν εὕρηται μὲν,
ἀλλὰ τὰ μὲν οὐ συνῆκται, τοῖς δ' οὐ χρῶνται γι- 11.
νώσκοντες. Μάλιστα δ' ἂν γένοιτο φανερὸν, εἴ
τις τοῖς ἔργοις ἴδοι τὴν τοιαύτην πολιτείαν κατα-
σκευαζομένην· οὐ γὰρ δυνήσεται μὴ μερίζων (αὐτὰ
καὶ χωρίζων) ποιῆσαι τὴν πόλιν, τὰ μὲν εἰς συσ-
σίτια, τὰ δ' εἰς φρατρίας καὶ φυλάς· ὥστε οὐδὲν
ἄλλο συμβήσεται νενομοθετημένον, πλὴν μὴ γεωρ-

πάντες ὡς εἰπεῖν ἕκαστον τῶν τοιούτων. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ χαρίσασθαι καὶ τὸ βοηθῆσαι φίλοις ἢ ξέ-
7. νοις ἢ ἑταίροις ἥδιστον· ὃ γίνεται τῆς κτήσεως ἰδίας οὔσης. Ταῦτά τε δὴ οὐ συμβαίνει τοῖς λίαν ἓν ποιοῦσι τὴν πόλιν, καὶ πρὸς τούτοις ἀναιροῦσιν ἔργα δυοῖν ἀρεταῖν φανερῶς, σωφροσύνης μὲν τὸ περὶ τὰς γυναῖκας· ἔργον γὰρ καλὸν ἀλλοτρίας οὔσης ἀπέχεσθαι διὰ σωφροσύνην· ἐλευθεριότητος δὲ τὸ περὶ τὰς κτήσεις· οὔτε γὰρ ἔσται φανερὸς ἐλευθέριος ὤν, οὔτε πράξει πρᾶξιν ἐλευθέριον οὐδεμίαν·
8. ἐν τῇ γὰρ χρήσει τῶν κτημάτων τὸ τῆς ἐλευθεριότητος ἔργον ἐστίν. Εὐπρόσωπος μὲν οὖν ἡ τοιαύτη νομοθεσία, καὶ φιλάνθρωπος ἂν εἶναι δόξειεν· ὁ γὰρ ἀκροώμενος ἄσμενος ἀποδέχεται, νομίζων ἔσεσθαι φιλίαν τινὰ θαυμαστὴν πᾶσι πρὸς ἅπαντας, ἄλλως τε καὶ ὅταν κατηγορῇ τις τῶν νῦν ὑπαρχόντων ἐν ταῖς πολιτείαις κακῶν, ὡς γινομένων διὰ τὸ μὴ κοινὴν εἶναι τὴν οὐσίαν· λέγω δὲ δίκας τε πρὸς ἀλλήλους περὶ συμβολαίων καὶ ψευδομαρτυριῶν κρίσεις, καὶ πλουσίων κολακείας, ὧν οὐδὲν
9. γίνεται διὰ τὴν ἀκοινωνησίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν μοχθηρίαν. Ἐπεὶ καὶ τοὺς κοινὰ κεκτημένους καὶ κοινωνοῦντας πολλῷ διαφερομένους μᾶλλον ὁρῶμεν ἢ τοὺς χωρὶς τὰς οὐσίας ἔχοντας· ἀλλὰ θεωροῦμεν ὀλίγους τῶν ἐκ τῶν κοινωνιῶν διαφερομένους, πρὸς πολλοὺς συμβάλλοντες τοὺς κεκτημένους ἰδίᾳ τὰς κτήσεις. Ἔτι δὲ δίκαιον μὴ μόνον λέγειν, ὅσων στε-

ῥήσονται κακῶν κοινωνήσαντες, ἀλλὰ καὶ ὅσων ἀγα-
θῶν. Φαίνεται δ' εἶναι πάμπαν ἀδύνατος ὁ βίος.
Αἴτιον δὲ τῷ Σωκράτει τῆς παρακρούσεως χρὴ νομί-
ζειν τὴν ὑπόθεσιν οὐκ οὖσαν ὀρθήν· δεῖ μὲν γὰρ εἶναί
πως μίαν καὶ τὴν οἰκίαν καὶ τὴν πόλιν, ἀλλ' οὐ πάντως·
ἔστι μὲν γὰρ ὡς οὐκ ἔσται προϊοῦσα πόλις· ἔστι δ' ὡς
ἔσται μὲν, ἐγγὺς δ' οὖσα τοῦ μὴ πόλις εἶναι ἔσται χεί-
ρων πόλις. Ὥσπερ κἂν εἴ τις τὴν συμφωνίαν ποι- 10.
ήσειεν ὁμοφωνίαν, ἢ τὸν ῥυθμὸν βάσιν μίαν. Ἀλλὰ
δεῖ πλῆθος ὂν, ὥσπερ εἴρηται πρότερον, διὰ τὴν
παιδείαν κοινὴν καὶ μίαν ποιεῖν· καὶ τόν γε μέλ-
λοντα παιδείαν εἰσάγειν, καὶ νομίζοντα διὰ ταύτης
ἔσεσθαι τὴν πόλιν σπουδαίαν, ἄτοπον τοῖς τοιούτοις
οἴεσθαι διορθοῦν, ἀλλὰ μὴ τοῖς ἔθεσι καὶ τῇ φι-
λοσοφίᾳ καὶ τοῖς νόμοις· ὥσπερ τὰ περὶ τὰς κτή-
σεις ἐν Λακεδαίμονι καὶ Κρήτῃ τοῖς συσσιτίοις ὁ
νομοθέτης ἐκοίνωσε. Δεῖ δὲ μηδὲ τοῦτο αὐτὸ ἀ-
γνοεῖν, ὅτι χρὴ προσέχειν τῷ πολλῷ χρόνῳ καὶ
τοῖς πολλοῖς ἔτεσιν, ἐν οἷς οὐκ ἂν ἔλαθεν, εἰ ταῦ-
τα καλῶς εἶχε. Πάντα γὰρ σχεδὸν εὕρηται μὲν,
ἀλλὰ τὰ μὲν οὐ συνῆκται, τοῖς δ' οὐ χρῶνται γι- 11.
νώσκοντες. Μάλιστα δ' ἂν γένοιτο φανερὸν, εἴ
τις τοῖς ἔργοις ἴδοι τὴν τοιαύτην πολιτείαν κατα-
σκευαζομένην· οὐ γὰρ δυνήσεται μὴ μερίζων (αὐτὰ
καὶ χωρίζων) ποιῆσαι τὴν πόλιν, τὰ μὲν εἰς συσ-
σίτια, τὰ δ' εἰς φρατρίας καὶ φυλάς· ὥστε οὐδὲν
ἄλλο συμβήσεται νενομοθετημένον, πλὴν μὴ γεωρ-

γεῖν τὰς Φύλακας, ὅπερ καὶ νῦν Λακεδαιμόνιοι ποιεῖν ἐπιχειρᾶσιν. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐδὲ ὁ τρόπος τῆς ὅλης πολιτείας τίς ἔσται τοῖς κοινωνᾶσιν, ἔτ' εἴρηκεν ὁ Σωκράτης, ἔτε ῥάδιον εἰπεῖν. Καίτοι σχεδὸν τό γε πλῆθος τῆς πόλεως τὸ τῶν ἄλλων πολιτῶν γίνεται πλῆθος, περὶ ὧν ἐδὲν διώρισται, πότερον καὶ τοῖς γεωργοῖς κοινὰς εἶναι δεῖ τὰς
12. κτήσεις, ἢ καθ' ἕκαστον ἰδίας· ἔτι δὲ γυναῖκας καὶ παῖδας ἰδίες ἢ κοινές; Εἰ μὲν γὰρ τὸν αὐτὸν τρόπον κοινὰ πάντα πάντων, τί διοίσεσιν ἔτοι ἐκείνων τῶν Φυλάκων; ἢ τί πλεῖον τοῖς ὑπομένεσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν; ἢ τί μαθόντες ὑπομενᾶσι τὴν ἀρχὴν, ἐὰν μή τι σοφίζωνται τοιᾶτον, οἷον Κρῆτες· ἐκεῖνοι γὰρ τἄλλα ταὐτὰ τοῖς δέλοις ἐφιέντες μόνον ἀπειρήκασι τὰ γυμνάσια καὶ τὴν τῶν ὅπλων κτῆσιν. Εἰ δὲ, καθάπερ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι, καὶ παρ' ἐκείνοις ἔσται τὰ τοιαῦτα, τίς ὁ τρόπος ἔσται τῆς κοινωνίας; ἐν μιᾷ γὰρ πόλει δύο πόλεις ἀναγκαῖον εἶναι, καὶ ταύτας ὑπεναντίας ἀλλήλαις· ποιεῖ γὰρ
13. τὰς μὲν Φύλακας οἷον Φρερὰς, τὰς δὲ γεώργὰς καὶ τὰς τεχνίτας καὶ τὰς ἄλλες πολίτας. Ἐγκλήματα δὲ καὶ δίκαι καὶ ὅσα ἄλλα ταῖς πόλεσιν ὑπάρχειν φησὶ κακὰ, πάνθ' ὑπάρξει καὶ τέτοις. Καίτοι λέγει ὁ Σωκράτης, ὡς ἐ πολλῶν δεήσονται νομίμων διὰ τὴν παιδείαν, οἷον ἀστυνομικῶν καὶ ἀγορανομικῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιέτων, ἀποδιδὲς μόνον τὴν παιδείαν τοῖς Φύλαξιν. Ἔτι

δὲ

δὲ κυρίως ποιεῖ τῶν κτημάτων τὲς γεωργὲς, ἀποφορὰν φέροντας. Ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον εἰκὸς εἶναι χαλεπὲς καὶ φρονημάτων πλήρεις, ἢ τὰς παρ' ἐνίοις εἱλωτείας καὶ πενεστείας καὶ δελείας. Ἀλλὰ 14
γὰρ εἴτ' ἀναγκαῖα ταῦθ' ὁμοίως, εἴτε μὴ, νῦν γ' ἐδὲν διώρισται· καὶ περὶ τῶν ἐχομένων, τίς ἡ τέτων τε πολιτεία καὶ παιδεία, καὶ νόμοι τίνες. Ἔστι δ' ἔθ' εὑρεῖν ῥάδιον, ἔτε τὸ διαφέρον μικρὸν, τὸ ποιές τινας εἶναι τέτες πρὸς τὸ σώζεσθαι τὴν τῶν φυλάκων κοινωνίαν. Ἀλλὰ μὴν εἴγε τὰς μὲν γυναῖκας ποιήσει κοινὰς, τὰς δὲ κτήσεις ἰδίας, κἂν εἰ κοιναὶ αἱ κτήσεις καὶ αἱ τῶν γεωργῶν γυναῖκες, τίς οἰκονομήσει, ὥςπερ τὰ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν οἱ ἄνδρες αὐτῶν; Ἄτοπον δὲ καὶ τὸ ἐκ τῶν θηρίων ποιεῖ- 15
σθαι τὴν παραβολὴν, ὅτι δεῖ τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν τὰς γυναῖκας τοῖς ἀνδράσιν, οἷς οἰκονομίας ἐδὲν μέτεστιν. Ἐπισφαλὲς δὲ καὶ τὲς ἄρχοντας ὡς καθίστησιν ὁ Σωκράτης· ἀεὶ γὰρ ποιεῖ τὲς αὐτὲς ἄρχοντας· τἕτο δὲ στάσεως αἴτιον γίνεται καὶ παρὰ τοῖς μηδὲν ἀξίωμα κεκτημένοις, ἤπε γε δὴ παρά γε θυμοειδέσι καὶ πολεμικοῖς ἀνδράσιν. Ὅτι δ' ἀναγκαῖον αὐτῷ ποιεῖν τὲς αὐτὲς ἄρχοντας, φανερόν· ἐ γὰρ ὁτὲ μὲν ἄλλοις, ὁτὲ δ' ἄλλοις μέμικται ταῖς ψυχαῖς ὁ παρὰ τε θεε χρυσὸς, ἀλλ' ἀεὶ τοῖς αὐτοῖς. Φησὶ δὲ τοῖς μὲν εὐθὺ γινομένοις μίξαι χρυσὸν, τοῖς δ' ἄργυρον, χαλκὸν δὲ καὶ σίδηρον τοῖς τεχνίταις μέλλεσιν ἔσεσθαι καὶ γε-

16. ωργοῖς. Ἔτι δὲ καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἀφαιρέμενος τῶν φυλάκων, ὅλην φησὶ δεῖν εὐδαίμονα ποιεῖν τὴν πόλιν τὸν νομοθέτην. Ἀδύνατον δὲ εὐδαιμονεῖν ὅλην, μὴ τῶν πλείστων, εἰ μὴ πάντων μερῶν ἤ τινων, ἐχόντων τὴν εὐδαιμονίαν. Οὐ γὰρ τῶν αὐτῶν τὸ εὐδαιμονεῖν, ὥσπερ τὸ ἄρτιον· τῦτο μὲν γὰρ ἐνδέχεται τῷ ὅλῳ ὑπάρχειν, τῶν δὲ μερῶν μηδετέρῳ· τὸ δ' εὐδαιμονεῖν ἀδύνατον. Ἀλλὰ μὴν εἰ οἱ φύλακες μὴ εὐδαίμονες, τίνες ἕτεροι; ȣ̓ γὰρ δὴ οἵ γε τεχνῖται καὶ τὸ πλῆθος τὸ τῶν βαναύσων. Ἡ μὲν ȣ̓̃ν πολιτεία, περὶ ἧς ὁ Σωκράτης εἴρηκε, ταύτας τε τὰς ἀπορίας ἔχει καὶ τȣ́των ȣ̓κ ἐλάττȣς ἑτέρας.

Κεφ. γ.

Σχεδὸν δὲ παραπλησίως καὶ περὶ τȣ̀ς νόμȣς ἔχει τȣ̀ς ὕστερον γραφέντας· διὸ καὶ περὶ τῆς ἐνταῦθα πολιτείας ἐπισκέψασθαι μικρὰ βέλτιον· καὶ γὰρ ἐν τῇ πολιτείᾳ περὶ ὀλίγων πάμπαν διώρικεν ὁ Σωκράτης, περί τε γυναικῶν καὶ τέκνων κοινωνίας, πῶς ἔχειν δεῖ, καὶ περὶ κτήσεως, καὶ τῆς πολιτείας τὴν τάξιν· διαιρεῖται γὰρ εἰς δύο μέρη τὸ πλῆθος τῶν οἰκȣ́ντων, τὸ μὲν εἰς τȣ̀ς γεωργȣ́ς, τὸ δὲ εἰ τὸς προπολεμȣ̃ν μέρος, τρίτον δ' ἐκ τȣ́των τὸ βȣλευόμενον καὶ κύριον τῆς πόλεως. Περὶ δὲ τῶν γεωργῶν καὶ τῶν τεχνιτῶν πότερον

οὐδεμιᾶς ἢ μετέχουσί τινος ἀρχῆς, καὶ πότερον ὅπλα
δεῖ κεκτῆσθαι καὶ τούτους καὶ συμπολεμεῖν, ἢ μή,
περὶ τούτων οὐδὲν διώρικεν ὁ Σωκράτης, ἀλλὰ τὰς
μὲν γυναῖκας οἴεται δεῖν συμπολεμεῖν καὶ παιδείας
μετέχειν τῆς αὐτῆς τοῖς Φύλαξι, τὰ δ' ἄλλα τοῖς
ἔξωθεν λόγοις πεπλήρωκε τὸν λόγον, καὶ περὶ
τῆς παιδείας, ποίαν τινὰ δεῖ γίνεσθαι τῶν Φυλά-
κων. Τῶν δὲ νόμων τὸ μὲν πλεῖστον μέρος νόμοι 2.
τυγχάνουσιν ὄντες, ὀλίγα δὲ περὶ τῆς πολιτείας εἴ-
ρηκε, καὶ ταύτην βουλόμενος κοινοτέραν ποιεῖν ταῖς
πόλεσι κατὰ μικρὸν περιάγει πάλιν πρὸς τὴν ἑτέ-
ραν πολιτείαν. Ἔξω γὰρ τῆς τῶν γυναικῶν κοι-
νωνίας καὶ τῆς κτήσεως τὰ ἄλλα ταὐτὰ ἀποδίδω-
σιν ἀμφοτέραις ταῖς πολιτείαις· καὶ γὰρ παιδείαν
τὴν αὐτὴν καὶ τὸ τῶν ἔργων τῶν ἀναγκαίων ἀπε-
χομένους ζῆν, καὶ περὶ συσσιτίων ὡσαύτως· πλὴν
ἐν ταύτῃ Φησὶ δεῖν εἶναι συσσίτια καὶ γυναικῶν·
καὶ τὴν μὲν χιλίων τῶν τὰ ὅπλα κεκτημένων,
ταύτην δὲ πεντακισχιλίων. Τὸ μὲν οὖν περιττὸν 3.
ἔχουσι πάντες οἱ τοῦ Σωκράτους λόγοι καὶ τὸ κομ-
ψὸν καὶ τὸ καινοτόμον καὶ τὸ ζητητικόν, καλῶς
δὲ πάντα ἴσως χαλεπόν. Ἐπεὶ καὶ τὸ νῦν εἰρη-
μένον πλῆθος δεῖ μὴ λανθάνειν, ὅτι χώρας δεήσει
τοῖς τοσούτοις Βαβυλωνίας ἤ τινος ἄλλης ἀπεράντου
τὸ πλῆθος, ἐξ ἧς ἀργοὶ πεντακισχίλιοι θρέψονται,
καὶ παρὰ τούτους γυναικῶν καὶ θεραπόντων ἕτερος
ὄχλος πολλαπλάσιος. Δεῖ μὲν οὖν ὑποθέσθαι

4. κατ' εὐχὴν, μηδὲν μέντοι τῶν ἀδυνάτων. Λέγεται δὲ, ὡς δεῖ τὸν νομοθέτην πρὸς δύο βλέποντα τιθέναι τὰς νόμους, πρός τε τὴν χώραν καὶ τὰς ἀνθρώπους. Ἔτι δὲ καλῶς ἔχει προσθεῖναι καὶ πρὸς τὰς γειτνιῶντας τόπους, εἰ δεῖ τὴν πόλιν ζῆν βίον πολιτικόν· ὁ γὰρ μόνον ἀναγκαῖόν ἐστιν αὐτὴν τοιούτοις χρῆσθαι πρὸς τὸν πόλεμον ὅπλοις, ἃ χρήσιμα κατὰ τὴν οἰκείαν χώραν ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἔξω τόπους. Εἰ δέ τις μὴ τοιοῦτον ἀποδέχεται βίον μήτε τὸν ἴδιον μήτε τὸν κοινὸν τῆς πόλεως, ὅμως οὐδὲν ἧττον δεῖ φοβερὰς εἶναι τοῖς πολεμίοις μὴ μόνον ἐλθοῦσιν εἰς τὴν χώραν, ἀλλὰ
5. καὶ ἀπελθοῦσι. Καὶ τὸ πλῆθος δὲ τῆς κτήσεως ὁρᾶν δεῖ, μήποτε βέλτιον ἑτέρως διορίσαι τῷ σαφῶς μᾶλλον· τοσαύτην γὰρ εἶναί φησι δεῖν, ὥστε ζῆν σωφρόνως, ὥσπερ ἂν εἴ τις εἶπεν, ὥστε ζῆν εὖ· τοῦτο γάρ ἐστι καθόλου μᾶλλον. Ἔτι δ' ἐστὶ σωφρόνως μὲν ταλαιπώρως δὲ ζῆν· ἀλλὰ βελτίων ὅρος τὸ σωφρόνως καὶ ἐλευθερίως· χωρὶς γὰρ ἑκάτερον, τὸ μὲν τῷ τρυφᾶν ἀκολουθήσει, τὸ δὲ τῷ ἐπιπόνως. Ἐπεὶ μόναι γ' εἰσὶν ἕξεις αἱρεταὶ περὶ τὴν τῆς οὐσίας χρῆσιν αὗται, οἷον οὐσίᾳ πρᾴως ἢ ἀνδρείως χρῆσθαι οὐκ ἔστι, σωφρόνως δὲ καὶ ἐλευθερίως ἐστίν· ὥστε καὶ τὰς χρήσεις ἀναγκαῖον πε-
6. ρὶ αὐτὴν εἶναι ταύτας. Ἄτοπον δὲ καὶ τὸ τὰς κτήσεις ἰσάζοντα τὸ περὶ τὸ πλῆθος τῶν πολιτῶν μὴ κατασκευάζειν, ἀλλ' ἀφεῖναι τὴν τεκνοποιΐαν

ἀόριστον, ὡς ἱκανῶς ἂν ὁμαλισθησομένην εἰς τὸ αὐτὸ πλῆθος διὰ τὰς ἀτεκνίας ὁσωνȣ̃ν γεννωμένων, ὅτι δοκεῖ τȣ̃το καὶ νῦν συμβαίνειν περὶ τὰς πόλεις. Δεῖ δὲ τȣ̃τ' ȣ̓χ ὁμοίως ἀκριβῶς ἔχειν περὶ τὰς πόλεις τότε καὶ νῦν· νῦν μὲν γὰρ ȣ̓δεὶς ἀπορεῖ διὰ τὸ μερίζεσθαι τὰς ȣ̓σίας εἰς ὁποσονȣ̃ν πλῆθος· τότε δὲ ἀδιαιρέτων ȣ̓σῶν, ἀνάγκη τȣ̀ς παράζυγας μηδὲν ἔχειν, ἐάντ' ἐλάττȣς ὦσι τὸ πλῆθος ἐάντε πλείȣς. Μᾶλλον δὲ δεῖν ὑπολάβοι τις ἂν ὡρίσθαι τῆς ȣ̓σίας τὴν τεκνοποιΐαν, ὥστε ἀριθμȣ̃ τινος μὴ πλείονα γεννᾷν. Τȣ̃το δὲ τιθέναι τὸ πλῆθος ἀποβλέποντα πρὸς τὰς τύχας, ἂν συμβαίνῃ τελευτᾷν τινας τῶν γεννηθέντων, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ἀτεκνίαν, τὸ δ' ἀφεῖσθαι καθάπερ ἐν ταῖς πλείσταις πόλεσι, πενίας ἀναγκαῖον αἴτιον γίνεσθαι τοῖς πολίταις· ἡ δὲ πενία στάσιν ἐμποιεῖ καὶ κακȣργίαν. Φείδων μὲν ȣ̃ν ὁ Κορίνθιος, ὢν νομοθέτης τῶν ἀρχαιοτάτων, τȣ̀ς οἴκȣς ἴσȣς ᾠήθη δεῖν διαμένειν καὶ τὸ πλῆθος τῶν πολιτῶν· καὶ εἰ τὸ πρῶτον τȣ̀ς κλήρȣς ἀνίσȣς εἶχον πάντες κατὰ μέγεθος· ἐν δὲ τοῖς νόμοις τȣ́τοις τȣ̓ναντίον ἐστίν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τȣ́των πῶς οἰόμεθα βέλτιον ἂν ἔχειν, λεκτέον ὕστερον. Ἐλλέ- 7.
λειπται δὲ τοῖς νόμοις τȣ́τοις καὶ τὰ περὶ τȣ̀ς ἄρχοντας, ὅπως ἔσονται διαφέροντες τῶν ἀρχομένων. Φησὶ γὰρ δεῖν, ὥσπερ ἐξ ἑτέρȣ τὸ στημόνιον ἐρίȣ γίνεται τῆς κρόκης, ȣ̃τω καὶ τȣ̀ς ἄρχοντας ἔχειν

δεῖν πρὸς τὰς ἀρχομένας. Ἐπεὶ δὲ τὴν πᾶσαν ἐσίαν ἐφίησι γίνεσθαι μείζονα μέχρι πενταπλασίας, διὰ τί τῦτ' ἐκ ἂν εἴη ἐπὶ τῆς γῆς μέχρι τινός; Καὶ τὴν τῶν οἰκοπέδων δὲ διαίρεσιν δεῖ σκοπεῖν, μή ποτ' ἐ συμφέρῃ πρὸς οἰκονομίαν· δύο γὰρ οἰκόπεδα ἑκάστῳ ἔνειμε διελὼν χωρίς· χαλεπὸν δὲ οἰκίας
9. δύο οἰκεῖν. Ἡ δὲ σύνταξις ὅλη βέλεται μὲν εἶναι μήτε δημοκρατία μήτε ὀλιγαρχία, μέση δὲ τέτων, ἣν καλῦσι πολιτείαν· ἐκ γὰρ τῶν ὁπλιτευόντων ἐστίν. Εἰ μὲν ἓν ὡς κοινοτάτην ταύτην κατασκευάζει ταῖς πόλεσι τῶν ἄλλων πολιτειῶν, καλῶς εἴρηκεν ἴσως· εἰ δ' ὡς ἀρίστην μετὰ τὴν πρώτην πολιτείαν, ἐ καλῶς· τάχα γὰρ τὴν τῶν Λακώνων ἄν τις ἐπαινέσειε μᾶλλον ἢ κἂν ἄλλην τινὰ
10. ἀριστοκρατικωτέραν. Ἔνιοι μὲν ἓν λέγεσιν, ὡς δεῖ τὴν ἀρίστην πολιτείαν ἐξ ἁπασῶν εἶναι τῶν πολιτειῶν μεμιγμένην· διὸ καὶ τὴν τῶν Λακεδαιμονίων ἐπαινῦσιν· εἶναι γὰρ αὐτὴν οἱ μὲν ἐξ ὀλιγαρχίας καὶ μοναρχίας καὶ δημοκρατίας φασὶ, λέγοντες τὴν μὲν βασιλείαν μοναρχίαν, τὴν δὲ τῶν γερόντων ἀρχὴν ὀλιγαρχίαν, δημοκρατεῖσθαι δὲ κατὰ τὴν τῶν ἐφόρων ἀρχὴν, διὰ τὸ ἐκ τῦ δήμυ εἶναι τὰς ἐφόρας. Οἱ δὲ τὴν μὲν ἐφορίαν εἶναι τυραννίδα, δημοκρατεῖσθαι δὲ κατά τε τὰ συσσίτια
11. καὶ τὸν ἄλλον βίον τὸν καθ' ἡμέραν. Ἐν δὲ τοῖς νόμοις εἴρηται τύτοις, ὡς δέοι συγκεῖσθαι τὴν ἀρίστην πολιτείαν ἐκ δημοκρατίας καὶ τυραννίδος, ἃς

ἢ τοπαράπαν ȣ̓κ ἂν τις θείη πολιτείας ἢ χειρίστας πασῶν. Βέλτιον ȣ̃ν λέγȣσιν οἱ πλείȣς μιγνύντες· ἡ γὰρ ἐκ πλειόνων συγκειμένη πολιτεία βελτίων. Ἔπειτ' ȣ̓δ' ἔχȣσα φαίνεται μοναρχικὸν ȣ̓δὲν, ἀλλ' ὀλιγαρχικὰ καὶ δημοκρατικὰ, μᾶλλον δ' ἐγκλίνειν βȣ́λεται πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν. Δῆλον δ' ἐκ τῆς τῶν ἀρχόντων καταστάσεως· τὸ μὲν γὰρ ἐξ αἱρετῶν κληρωτȣ̀ς, κοινὸν ἀμφοῖν· τὸ δὲ τοῖς μὲν εὐπορωτέροις ἐπάναγκες ἐκκλησιάζειν εἶναι, καὶ φέρειν ἄρχοντας, ἤτοι ποιεῖν ἄλλο τῶν πολιτικῶν, τȣ̀ς δ' ἀφεῖσθαι, τȣ̃το δ' ὀλιγαρχικόν. Καὶ τὸ πειρᾶσθαι πλείȣς ἐκ τῶν εὐπόρων εἶναι τȣ̀ς ἄρχοντας, καὶ τὰς μεγίστας ἐκ τῶν μεγίστων τιμημάτων. Ὀλιγαρχικὴν δὲ ποιεῖ καὶ τὴν 12.
τῆς βȣλῆς αἵρεσιν· αἱρȣ̃νται μὲν γὰρ πάντες ἐπάναγκες, ἀλλ' ἐκ τȣ̃ πρώτȣ τιμήματος· εἶτα πάλιν ἐκ τȣ̃ δευτέρȣ, εἶτ' ἐκ τῶν τρίτων· πλὴν ȣ̓ πᾶσιν ἐπάναγκες ἦν τοῖς ἐκ τῶν τρίτων ἢ τετάρτων· ἐκ δὲ τȣ̃ τετάρτȣ τῶν τετάρτων μόνον ἐπάναγκες τοῖς πρώτοις καὶ τοῖς δευτέροις· εἶτ' ἐκ τȣ́των ἴσον ἀφ' ἑκάστȣ τιμήματος ἀποδεῖξαί φησι δεῖν ἀριθμόν. Ἔσονται δὴ πλείȣς οἱ ἐκ τῶν μεγίστων τιμημάτων καὶ βελτίȣς, διὰ τὸ ἐνίȣς μὴ αἱρεῖσθαι τῶν δημοτικῶν, διὰ τὸ μὴ ἐπάναγκες. Ὡς μὲν 13.
ȣ̃ν ȣ̓κ ἐκ δημοκρατίας καὶ μοναρχίας δεῖ συνιστάναι τὴν τοιαύτην πολιτείαν, ἐκ τȣ́των φανερὸν καὶ τῶν ὕστερον ῥηθησομένων, ὅταν ἐπιβάλῃ περὶ τῆς

τοιαύτης πολιτείας ἡ σκέψις. Ἔχει δὲ καὶ περὶ τὴν αἵρεσιν τῶν ἀρχόντων τὸ ἐξ αἱρετῶν αἱρετοὺς ἐπικίνδυνον· εἰ γάρ τινες συστῆναι θέλουσι καὶ μέτριοι τὸ πλῆθος, αἰεὶ κατὰ τὴν τούτων αἱρεθήσονται βούλησιν. Τὰ μὲν οὖν περὶ τὴν πολιτείαν τὴν ἐν τοῖς νόμοις τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον.

Κεφ. δ.

Εἰσὶ δέ τινες πολιτεῖαι καὶ ἄλλαι, αἱ μὲν ἰδιωτῶν αἱ δὲ φιλοσόφων· πᾶσαι δὲ τῶν καθεστηκυιῶν, καὶ καθ' ἃς πολιτεύονται νῦν, ἐγγύτερόν εἰσι τούτων ἀμφοτέρων. Οὐδεὶς γὰρ οὔτε τὴν περὶ τὰ τέκνα κοινότητα καὶ τὰς γυναῖκας ἄλλος κεκαινοτόμηκεν, οὔτε περὶ τὰ συσσίτια τῶν γυναικῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀναγκαίων ἄρχονται μᾶλλον. Δοκεῖ γάρ τισι τὸ περὶ τὰς οὐσίας εἶναι μέγιστον τετάχθαι καλῶς· περὶ γὰρ τούτων ποιεῖσθαί φασι τὰς στάσεις πάντας. Διὸ Φαλέας ὁ Χαλκηδόνιος τοῦτ' εἰσήνεγκε πρῶτον. Φησὶ γὰρ δεῖν ἴσας εἶναι
2. τὰς κτήσεις τῶν πολιτῶν. Τοῦτο δὲ κατοικιζομέναις μὲν εὐθὺς οὐ χαλεπὸν ᾤετο ποιεῖν, τὰς δ' ἤδη κατοικουμένας ἐργωδέστερον μὲν ὅμως δὲ τάχιστ' ἂν ὁμαλισθῆναι τῷ τὰς προῖκας τοὺς μὲν πλουσίους διδόναι μὲν λαμβάνειν δὲ μή· τοὺς δὲ πένητας μὴ διδόναι μὲν λαμβάνειν δέ. Πλάτων δὲ τοὺς νόμους γράφων ἄχρι μέν τινος ᾤετο δεῖν ἐᾶν, πλεῖον δὲ τοῦ

πενταπλασίαν εἶναι τῆς ἐλαχίστης μηδενὶ τῶν πολιτῶν ἐξουσίαν εἶναι κτήσασθαι, καθάπερ εἴρηται καὶ πρότερον. Δεῖ δὲ μηδὲ τοῦτο λανθάνειν 3.
τοὺς οὕτω νομοθετοῦντας, ὃ λανθάνει νῦν, ὅτι τὸ τῆς οὐσίας τάττοντας πλῆθος προσήκει καὶ τῶν τέκνων τὸ πλῆθος τάττειν· ἐὰν γὰρ ὑπεραίρῃ τῆς οὐσίας τὸ μέγεθος ὁ τῶν τέκνων ἀριθμὸς, ἀνάγκη τόν γε νόμον λύεσθαι· καὶ χωρὶς τῆς λύσεως φαῦλον τὸ πολλοὺς ἐκ πλουσίων γίνεσθαι πένητας· ἔργον γὰρ μὴ νεωτεροποιοὺς εἶναι τοὺς τοιούτους. Διότι μὲν 4.
οὖν ἔχει τινὰ δύναμιν εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν ἡ τῆς οὐσίας ὁμαλότης, καὶ τῶν πάλαι τινὲς φαίνονται διεγνωκότες, οἷον καὶ Σόλων ἐνομοθέτησε, καὶ παρ' ἄλλοις ἐστὶ νόμος, ὃς κωλύει κτᾶσθαι γῆν, ὁπόσην ἂν βούληταί τις· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν οὐσίαν πωλεῖν οἱ νόμοι κωλύουσιν, ὥσπερ ἐν Λοκροῖς νόμος ἐστὶ μὴ πωλεῖν, ἐὰν μὴ φανερὰν ἀτυχίαν δείξῃ συμβεβηκυῖαν. Ἔτι δὲ τοὺς παλαιοὺς κλήρους διασώζειν· τοῦτο δὲ λυθὲν καὶ περὶ Λευκάδα δημοτικὴν ἐποίησε λίαν τὴν πολιτείαν αὐτῶν· οὐ γὰρ ἔτι συνέβαινεν ἀπὸ τῶν ὡρισμένων τιμημάτων εἰς τὰς ἀρχὰς βαδίζειν. Ἀλλ' ἔστι τὴν ἰσότητα μὲν ὑπάρ- 5.
χειν τῆς οὐσίας, ταύτην δ' ἢ λίαν εἶναι πολλὴν, ὥστε τρυφᾷν, ἢ λίαν ὀλίγην, ὥστε ζῆν γλίσχρως. Δῆλον οὖν, ὡς οὐχ ἱκανὸν τὸ τὰς οὐσίας ἴσας ποιῆσαι τὸν νομοθέτην, ἀλλὰ τοῦ μέσου στοχαστέον. Ἔτι δ' εἴ τις καὶ τὴν μετρίαν τάξειεν οὐσίαν πᾶ-

σιν, ȣδὲν ὄφελος· μᾶλλον γὰρ δεῖ τὰς ἐπιθυμίας ὁμαλίζειν ἢ τὰς ȣσίας· τȣ̃το δ' ȣ̓κ ἔστι μὴ
6. παιδευομένοις ἱκανῶς ὑπὸ τῶν νόμων. Ἀλλ' ἴσως εἴποι ἂν ὁ Φαλέας; ὅτι ταῦτα τυγχάνει λέγων αὐτός· οἴεται γὰρ δυοῖν τȣ́τοιν ἰσότητα δεῖν ὑπάρχειν ταῖς πόλεσι, κτήσεως καὶ παιδείας· ἀλλὰ τήν τε παιδείαν, ἥτις ἔσται, δεῖ λέγειν, καὶ τὸ μίαν εἶναι καὶ τὴν αὐτὴν, ȣδὲν ὄφελος· ἔστι γὰρ τὴν αὐτὴν μὲν εἶναι καὶ μίαν, ἀλλὰ ταύτην εἶναι τοιαύτην, ἐξ ἧς ἔσονται προαιρετικοὶ τȣ̃ πλεονεκτεῖν ἢ χρημά-
7. των ἢ τιμῆς ἢ συναμφοτέρων. Ἔτι στασιάζȣσιν ȣ̓ μόνον διὰ τὴν ἀνισότητα τῆς κτήσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τῶν τιμῶν. Τȣ̓ναντίον δὲ περὶ ἑκάτερον· οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ διὰ τὸ περὶ τὰς κτήσεις ἄνισον, οἱ δὲ χαρίεντες περὶ τῶν τιμῶν, ἐὰν ἴσαι· ὅθεν καὶ

ἐν δ' ἰῇ τιμῇ ἠμὲν κακὸς ἠδὲ καὶ ἐσθλός.

Ὀυ μόνον δ' οἱ ἄνθρωποι διὰ τἀναγκαῖα ἀδικȣ̃σιν, ὧν ἄκος εἶναι νομίζει τὴν ἰσότητα τῆς ȣ̓σίας, ὥστε μὴ λωποδυτεῖν διὰ τὸ ῥιγȣ̃ν ἢ πεινῆν, ἀλλὰ καὶ ὅπως χαίρωσι καὶ μὴ ἐπιθυμῶσι· ἐὰν γὰρ μείζω ἔχωσιν ἐπιθυμίαν τῶν ἀναγκαίων, διὰ τὴν ταύτης ἰατρείαν ἀδικήσȣσιν. Οὐ τοίνυν διὰ ταύτην μόνον, ἀλλὰ καὶ ἂν (μὴ) ἐπιθυμῶσιν, ἵνα
8. χαίρωσι ταῖς ἄνευ λυπῶν ἡδοναῖς. Τί ȣ̓̃ν ἄκος τῶν τριῶν τȣ́των; τοῖς μὲν ȣ̓σία βραχεῖα καὶ ἐργασία, τοῖς δὲ σωφροσύνη· τρίτον δ', εἴ τινες βȣ́λοιντο δι' αὑτῶν χαίρειν, ȣ̓κ ἂν ἐπιζητοῖεν, εἰ μὴ

παρὰ φιλοσοφίας ἄκος· αἱ γὰρ ἄλλαι ἀνθρώπων
δέονται· ἐπεὶ ἀδικȣσί γε τὰ μέγιστα διὰ τὰς ὑπερ-
βολὰς, ἀλλ' ȣ διὰ τἀναγκαῖα, οἷον τυραννȣσιν, ȣχ
ἵνα μὴ ῥιγῶσι· διὸ καὶ αἱ τιμαὶ μεγάλαι, ἂν ἀπο-
κτείνῃ τις ȣ κλέπτην ἀλλὰ τύραννον· ὥστε πρὸς
τὰς μικρὰς ἀδικίας βοηθητικὸς μόνος ὁ τρόπος τῆς
Φαλέȣ πολιτείας. Ἔτι τὰ πολλὰ βȣλεται κατα- 9.
σκευάζειν, ἐξ ὧν τὰ πρὸς αὐτȣς πολιτεύσονται κα-
λῶς. Δεῖ δὲ καὶ πρὸς τȣς γειτνιῶντας καὶ τȣς
ἔξωθεν πάντας· ἀναγκαῖον ἄρα τὴν πολιτείαν συν-
τετάχθαι πρὸς τὴν πολεμικὴν ἰσχὺν, περὶ ἧς ἐκεῖ-
νος ȣδὲν εἴρηκεν. Ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῆς κτήσε-
ως· δεῖ γὰρ ȣ μόνον πρὸς τὰς πολιτικὰς χρήσεις
ἱκανὴν ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τȣς ἔξωθεν κιν-
δύνȣς. Διόπερ ȣδὲ τοσȣτον δεῖ πλῆθος ὑπάρχειν,
ὧν οἱ πλησίον καὶ κρείττȣς ἐπιθυμήσȣσιν, οἱ δ'
ἔχοντες ἀμύνειν ȣ δυνήσονται τȣς ἐπιόντας· ȣθ'
ȣτως ὀλίγην, ὥστε μὴ δύνασθαι πόλεμον ὑπενεγ-
κεῖν μηδὲ τῶν ἴσων καὶ τῶν ὁμοίων. Ἐκεῖνος μὲν 10.
ȣν ȣδὲν διώρικε. Δεῖ δὲ τȣτο μὴ λανθάνειν, ὅτι
συμφέρει πλῆθος ȣσίας. Ἴσως ȣν ἄριστος ὅρος
τὸ μὴ λυσιτελεῖν τοῖς κρείττοσι διὰ τὴν ὑπερβο-
λὴν πολεμεῖν, ἀλλ' ȣτως, ὡς ἂν καὶ μὴ ἐχόντων
τοσαύτην ȣσίαν· οἷον Εὔβȣλος Αὐτοφραδάτȣ
μέλλοντος Ἀταρνέα πολιορκεῖν, ἐκέλευσεν αὐτὸν
σκεψάμενον, ἐν πόσῳ χρόνῳ λήψεται τὸ χωρίον,
λογίσασθαι τȣ χρόνȣ τȣτȣ τὴν δαπάνην· ἐθέ-

λειν γὰρ ἐλάττω τȣ̃τȣ λαβὼν ἐκλιπεῖν ἤδη τὸν Ἀταρνέα· ταῦτα διειπὼν ἐποίησε τὸν Αὐτοφραδάτην σύννȣν γενόμενον παύσασθαι τῆς πολι-
11. ορκίας. Ἔστι μὲν ȣ̃ν τι τῶν συμφερόντων τὸ τὰς ȣ̓σίας εἶναι ἴσας τῶν πολιτῶν πρὸς τὸ μὴ στασιάζειν πρὸς ἀλλήλȣς, ἀλλὰ μὴν μέγ' ȣ̓δὲν ὡς εἰπεῖν· καὶ γὰρ ἂν οἱ χαρίεντες ἀγανακτοῖεν ἄν, ὡς ȣ̓κ ἴσων ὄντες ἄξιοι· διὸ καὶ φαίνονται πολλάκις ἐπιτιθέμενοι καὶ στασιάζοντες. Ἔτι δ' ἡ πονηρία τῶν ἀνθρώπων ἄπληστον· καὶ τὸ πρῶτον μὲν ἱκανὸν διωβολία μόνον, ὅταν δ' ἤδη τȣ̃τ' ᾖ πάτριον, ἀεὶ δέονται τȣ̃ πλείονος, ἕως εἰς ἄπειρον ἔλθωσιν· ἄπειρος γὰρ ἡ τῆς ἐπιθυμίας φύσις, ἧς
12. πρὸς τὴν ἀναπλήρωσιν οἱ πολλοὶ ζῶσιν. Τῶν ȣ̃ν τοιȣ́των ἀρχὴ μᾶλλον τȣ̃ τὰς ȣ̓σίας ὁμαλίζειν τὸ τȣ̀ς μὲν ἐπιεικεῖς τῇ φύσει τοιȣ́τȣς παρασκευάζειν, ὥστε μὴ βȣ́λεσθαι πλεονεκτεῖν, τȣ̀ς δὲ φαύλȣς, ὥστε μὴ δύνασθαι· τȣ̃το δ' ἐστίν, ἂν ἥττȣς τε ὦσι καὶ μὴ ἀδικῶνται. Οὐ καλῶς δ' ȣ̓δὲ τὴν ἰσότητα τῆς ȣ̓σίας εἴρηκε· περὶ γὰρ τὴν τῆς γῆς κτῆσιν ἰσάζει μόνον. Ἔστι δὲ καὶ δȣ́λων καὶ βοσκημάτων πλῆθος καὶ νομίσματος καὶ κατασκευὴ πολλὴ τῶν καλȣμένων ἐπίπλων. Ἢ πάντων ȣ̃ν τȣ́των ἰσότητα ζητητέον, ἢ τάξιν τινὰ μετρίαν, ἢ
13. πάντα ἐατέον. Φαίνεται δ' ἐκ τῆς νομοθεσίας κατασκευάζων τὴν πόλιν μικράν, εἴ γ' οἱ τεχνῖται πάντες δημόσιοι ἔσονται καὶ μὴ πλήρωμά τι παρέ-

ζονται τῆς πόλεως. Ἀλλ' εἴπερ δεῖ δημοσίυς εἶναι τὺς τὰ κοινὰ ἐργαζομένυς, δεῖ, καθάπερ ἐν Ἐπιδάμνῳ τε καὶ ὡς Διόφαντός ποτε κατεσκεύαζεν Ἀθήνησι, τῦτον ἔχειν τὸν τρόπον. Περὶ μὲν ὖν τῆς Φαλέυ πολιτείας σχεδὸν ἐκ τύτων ἄν τις θεωρήσειεν, εἴ τι τυγχάνει καλῶς εἰρηκὼς ἢ μὴ καλῶς.

Κ ε φ. ε.

Ἱππόδαμος δὲ Εὐρυφῶντος, Μιλήσιος, ὃς καὶ τὴν τῶν πόλεων διαίρεσιν εὗρε, καὶ τὸν Πειραιᾶ κατέτεμε, γενόμενος καὶ περὶ τὸν ἄλλον βίοτον περιττότερος διὰ φιλοτιμίαν, ὅτως ὥςτε δοκεῖν ἐνίοις ζῆν περιεργότερον τριχῶν τε πλήθει καὶ κόσμῳ πολυτελεῖ [ἔτι δὲ] ἐσθῆτος εὐτελῦς μὲν ἀλεεινῆς δὲ, ὐκ ἐν τῷ χειμῶνι μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τὺς θερινὺς χρόνυς, λόγιος δὲ καὶ περὶ τὴν ὅλην φύσιν εἶναι βυλόμενος, πρῶτος τῶν μὴ πολιτευομένων ἐνεχείρησέ τι περὶ πολιτείας εἰπεῖν τῆς ἀρίστης. Κατεσκεύαζε δὲ τὴν πόλιν τῷ πλήθει μὲν μυριάνδρον, εἰς τρία δὲ μέρη διῃρημένην· ἐποίει γὰρ 2.
ἓν μὲν μέρος τεχνίτας, ἓν δὲ γεωργὺς, τρίτον δὲ τὸ προπολεμῦν καὶ τὰ ὅπλα ἔχον. Διῄρει δ' εἰς τρία μέρη τὴν χώραν, τὴν μὲν ἱερὰν, τὴν δὲ δημοσίαν, τὴν δ' ἰδίαν· ὅθεν μὲν τὰ νομιζόμενα ποιήσυσι πρὸς τὺς θεὺς, ἱεράν· ἀφ' ὧν δ' οἱ προπολεμῦντες βιώσονται, κοινήν· τὴν δὲ τῶν γεωργῶν ἰδίαν. Ωἴε-

το δ' εἴδη καὶ τῶν νόμων εἶναι τρία μόνον· περὶ ὧν γὰρ αἱ δίκαι γίνονται, τρία ταῦτ' εἶναι τὸν
3. ἀριθμὸν, ὕβριν, βλάβην, θάνατον. Ἐνομοθέτει δὲ καὶ δικαστήριον ἓν τὸ κύριον, εἰς ὃ πάσας ἀνάγεσθαι δεῖν τὰς μὴ καλῶς κεκρίσθαι δοκέσας δίκας· τἔτο δὲ κατεσκεύαζεν ἔκ τινων γερόντων αἱρετῶν. Τὰς δὲ κρίσεις ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἐ διὰ ψηφοφορίας ᾤετο γίγνεσθαι δεῖν, ἀλλὰ φέρειν ἕκαστον πινάκιον, ἐν ᾧ γράφειν, εἰ καταδικάζοι ἁπλῶς τὴν δίκην· εἰ δ' ἀπολύοι ἁπλῶς, κενὸν, εἰ δὲ τὸ μὲν, τὸ δὲ μὴ, τἔτο διορίζειν. Νῦν γὰρ ἐκ ᾤετο νενομοθετῆσθαι καλῶς· ἀναγκάζειν γὰρ ἐπιορκεῖν ἢ
4. ταῦτα ἢ ταῦτα δικάζοντας. Ἐτίθει δὲ νόμον περὶ τῶν εὑρισκόντων τι τῇ πόλει συμφέρον, ὅπως τυγχάνωσι τιμῆς. Καὶ τοῖς παισὶ τῶν ἐν τῷ πολέμῳ τελευτώντων ἐκ δημοσίε γίνεσθαι τὴν τροφὴν, ὡς ἔπω τἔτο παρ' ἄλλοις νενομοθετημένον· ἔστι δὲ καὶ ἐν Ἀθήναις ἔτος ὁ νόμος νῦν καὶ ἐν ἑτέραις τῶν πόλεων. Τὲς δ' ἄρχοντας αἱρετὲς ὑπὸ τἔ δήμε εἶναι πάντας· δῆμον δ' ἐποίει τὰ τρία μέρη τῆς πόλεως· τὲς δ' αἱρεθέντας ἐπιμελεῖσθαι κοινῶν καὶ ξενικῶν καὶ ὀρφανικῶν. Τὰ μὲν ἔν πλεῖστα καὶ τὰ μάλιστα ἀξιόλογα τῆς Ἱπποδά-
5. με τάξεως ταῦτ' ἐστιν. Ἀπορήσειε δ' ἄν τις πρῶτον μὲν τὴν διαίρεσιν τἔ πλήθες τῶν πολιτῶν· οἵ τε γὰρ τεχνῖται καὶ οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ τὰ ὅπλα ἔχοντες κοινωνἔσι τῆς πολιτείας πάντες, οἱ μὲν

γεωργοὶ οὐκ ἔχοντες ὅπλα· οἱ δὲ τεχνῖται οὔτε γῆν οὔτε ὅπλα. Ὥστε γίνονται σχεδὸν δοῦλοι τῶν τὰ ὅπλα κεκτημένων. Μετέχειν μὲν οὖν πασῶν τῶν τιμῶν ἀδύνατον· ἀνάγκη γὰρ ἐκ τῶν τὰ ὅπλα ἐχόντων καθίστασθαι καὶ στρατηγοὺς καὶ πολιτοφύλακας καὶ τὰς κυριωτάτας ἀρχὰς ὡς εἰπεῖν· μὴ μετέχοντας δὲ τῆς πολιτείας πῶς οἷόντε φιλικῶς ἔχειν πρὸς τὴν πολιτείαν; Ἀλλὰ δεῖ κρείττους εἶ- 6.
ναι τοὺς τὰ ὅπλα κεκτημένους ἀμφοτέρων τῶν μερῶν· τοῦτο δ' οὐ ῥάδιον μὴ πολλοὺς ὄντας· εἰ δὲ τοῦτ' ἔσται, τί δεῖ τοὺς ἄλλους μετέχειν τῆς πολιτείας καὶ κυρίους εἶναι τῆς τῶν ἀρχόντων καταστάσεως; Ἔτι οἱ γεωργοὶ τί χρήσιμοι τῇ πόλει; τεχνίτας μὲν γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι· πᾶσα γὰρ δεῖται πόλις τεχνιτῶν, καὶ δύνανται διαγίγνεσθαι, καθάπερ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν, ἀπὸ τῆς τέχνης. Οἱ δὲ γεωργοὶ, πορίζοντες μὲν τοῖς τὰ ὅπλα κεκτημένοις τὴν τροφὴν, εὐλόγως ἂν ἦσάν τι τῆς πόλεως μέρος· νῦν δ' ἰδίαν ἔχουσι, καὶ ταύτην ἰδίᾳ γεωργοῦσιν. Ἔτι δὲ τὴν κοινὴν, ἀφ' ἧς οἱ προπο- 7.
λεμοῦντες ἕξουσι τὴν τροφὴν, εἰ μὲν αὐτοὶ γεωργήσουσιν, οὐκ ἂν εἴη τὸ μάχιμον ἕτερον καὶ τὸ γεωργοῦν· βούλεται δὲ ὁ νομοθέτης. Εἰ δ' ἕτεροί τινες ἔσονται τῶν τὰ ἴδια γεωργούντων καὶ τῶν μαχίμων, τέταρτον οὖν μόριον ἔσται τοῦτο τῆς πόλεως, οὐδενὸς μετέχον, ἀλλὰ (καὶ) ἀλλότριον τῆς πολιτείας. Ἀλλὰ μὴν εἴ τις τοὺς αὐτοὺς θήσει τούς τε

τὴν ἰδίαν καὶ τὲς τὴν κοινὴν γεωργᾶντας, τό τε πλῆθος ἄπορον ἔσται τῶν καρπῶν, ἐξ ὧν ἕκαστος ὑπεργήσει δύο οἰκίας, καὶ τίνος ἕνεκεν ἐκ εὐθὺς ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τῶν αὐτῶν κλήρων αὐτοῖς τε τὴν τροφὴν λήψονται καὶ τοῖς μαχίμοις παρέξεσι;

8. Ταῦτα δὴ πάντα πολλὴν ἔχει ταραχήν. Οὐ καλῶς δ' ἐδ' ὁ περὶ τῆς κρίσεως ἔχει νόμος, τὸ κρίνειν ἀξιᾶν διαιρᾶντα, τῆς κρίσεως ἁπλῶς γεγραμμένης, καὶ γίνεσθαι τὸν δικαστὴν διαιτητήν, Τᾶτο δ' ἐν μὲν τῇ διαίτῃ καὶ πλείοσιν ἐνδέχεται· κοινολογᾶνται γὰρ ἀλλήλοις περὶ τῆς κρίσεως· ἐν δὲ τοῖς δικαστηρίοις ἐκ ἔστιν, ἀλλὰ καὶ τἐναντίον τέτω τῶν νομοθετῶν οἱ πολλοὶ παρασκευάζεσιν, ὅπως οἱ δικασταὶ μὴ κοινολογῶνται πρὸς ἀλλήλες.

9. Ἔπειτα πῶς ἐκ ἔσται ταραχώδης ἡ κρίσις, ὅταν ὀφείλειν ὁ μὲν δικαστὴς οἴηται, μὴ τοσᾶτον δὲ, ὅσον ὁ δικαζόμενος. Ὁ μὲν γὰρ εἴκοσι μνᾶς, ὁ δὲ δικαστὴς κρίνει δέκα μνᾶς, ἢ ὁ μὲν πλέον, ὁ δ' ἔλασσον, ἄλλος δὲ πέντε, ὁ δὲ τέτταρας, καὶ τᾶτον δὴ τὸν τρόπον δηλονότι μεριᾶσιν, οἱ δὲ πάντα καταδικάσεσιν, οἱ δ' ἐδὲν. Τίς ἇν ὁ τρόπος ἔσται τῆς διαλογῆς τῶν ψήφων; Ἔτι δ' ἐδεὶς ἐπιορκεῖν ἀναγκάζει τὸν ἁπλῶς ἀποδικάσαντα ἢ καταδικάσαντα, εἴπερ ἁπλῶς τὸ ἔγκλημα γέγραπται δικαίως· ἐ γὰρ, μηδὲν ὀφείλειν, ὁ ἀποδικάσας κρίνει, ἀλλὰ τὰς εἴκοσι μνᾶς· ἀλλ' ἐκεῖνος ἤδη ἐπιορκεῖ ὁ

10. καταδικάσας, μὴ νομίζων ὀφείλειν τὰς εἴκοσι μνᾶς.

Περὶ

Περὶ δὲ τοῦ τοῖς εὑρίσκουσί τι τῇ πόλει συμφέρον, 10.
ὡς δεῖ γίνεσθαί τινα τιμὴν, οὐκ ἔστιν ἀσφαλὲς τὸ
νομοθετεῖν, ἀλλ' εὐόφθαλμον ἀκοῦσαι μόνον· ἔχει
γὰρ συκοφαντίας καὶ κινήσεις ἂν τύχῃ πολιτείας.
Ἐμπίπτει δὲ εἰς ἄλλο πρόβλημα καὶ σκέψιν ἑτέ-
ραν· ἀποροῦσι γάρ τινες, πότερον βλαβερὸν ἢ συμ-
φέρον ταῖς πόλεσι τὸ κινεῖν τοὺς πατρίους νόμους,
ἂν ᾖ τις ἄλλος βελτίων. Διόπερ οὐ ῥᾴδιον τῷ λεχ-
θέντι ταχὺ συγχωρεῖν, εἴπερ μὴ συμφέρει κινεῖν.
Ἐνδέχεται δ' εἰσηγεῖσθαί τινας νόμων λύσιν ἢ πο-
λιτείας, ὡς κοινὸν ἀγαθόν. Ἐπεὶ δὲ πεποιήμεθα 11.
μνείαν, ἔτι μικρὰ περὶ αὐτοῦ διαστείλασθαι βέλτι-
ον· ἔχει γὰρ ὥσπερ εἴπομεν ἀπορίαν, καὶ δόξειεν
ἂν βέλτιον εἶναι τὸ κινεῖν. Ἐπὶ γοῦν τῶν ἄλλων
ἐπιστημῶν τοῦτο συνενήνοχεν· οἷον ἰατρικὴ κινηθεῖ-
σα παρὰ τὰ πάτρια, καὶ γυμναστικὴ, καὶ ὅλως
αἱ τέχναι πᾶσαι καὶ αἱ δυνάμεις· ὥστ', ἐπεὶ μίαν
τούτων θετέον καὶ τὴν πολιτικὴν, δῆλον ὅτι καὶ περὶ
ταύτην ἀναγκαῖον ὁμοίως ἔχειν. Σημεῖον δ' ἂν γε-
γονέναι φαίη τις ἐπ' αὐτῶν τῶν ἔργων· τοὺς γὰρ
ἀρχαίους νόμους λίαν ἁπλοῦς εἶναι καὶ βαρβαρικούς·
ἐσιδηροφόρουν τότε γὰρ οἱ Ἕλληνες, καὶ τὰς γυ-
ναῖκας ἐωνοῦντο παρ' ἀλλήλων. Ὅσα τε λοιπὰ τῶν 12.
ἀρχαίων ἐστί που νομίμων, εὐήθη πάμπαν ἐστίν·
οἷον ἐν Κύμῃ περὶ τὰ φονικὰ νόμος ἐστὶν, ἂν πλῆ-
θός τι παράστηται μαρτύρων ὁ διώκων τὸν φόνον
τῶν αὐτοῦ συγγενῶν, ἔνοχον εἶναι τῷ φόνῳ τὸν

φεύγοντα. Ζητῦσι δ᾽ ὅλως ἐ τὸ πάτριον, ἀλλὰ τἀγαθὸν πάντες· εἰκός τε τὲς πρώτες, εἴτε γηγενεῖς ἦσαν εἴτ᾽ ἐκ φθορᾶς τινος ἐσώθησαν, ὁμοίες εἶναι καὶ τὲς τυχόντας καὶ τὲς ἀνοήτες, ὥσπερ καὶ λέγεται κατὰ τῶν γηγενῶν· ὥστε ἄτοπον μένειν ἐν τοῖς τέτων δόγμασι. Πρὸς δὲ τέτοις ἐδὲ τὲς γεγραμμένες ἐᾶν ἀκινήτες βέλτιον· ὥσπερ γὰρ καὶ περὶ τὰς ἄλλας τέχνας καὶ τὴν πολιτικὴν τάξιν ἀδύνατον ἀκριβῶς πάντα γραφῆναι· καθόλε γὰρ ἀναγκαῖον γραφῆναι· αἱ δὲ πράξεις περὶ τῶν καθ᾽ ἕκαστόν εἰσιν. Ἐκ μὲν ἐν τέτων φανερὸν, ὅτι
13. κινητέοι καί τινες καί πότε τῶν νόμων εἰσίν. Ἄλλον δὲ τρόπον ἐπισκοπῦσιν εὐλαβείας ἂν δόξειεν εἶναι πολλῆς· ὅταν γὰρ ᾖ τὸ μὲν βέλτιον μικρὸν, τὸ δ᾽ ἐθίζειν εὐχερῶς λύειν τὲς νόμες φαῦλον, φανερὸν, ὡς ἐατέον ἐνίας ἁμαρτίας καὶ τῶν νομοθετῶν καὶ τῶν ἀρχόντων· ἐ γὰρ τοσῦτον ὠφελήσεται (ὁ) κινήσας, ὅσον βλαβήσεται (ὁ) τοῖς ἄρχεσιν ἀπει-
14. θεῖν ἐθισθείς. Ψεῦδος δὲ καὶ τὸ παράδειγμα τὸ περὶ τῶν τεχνῶν· ἐ γὰρ ὅμοιον τὸ κινεῖν τέχνην καὶ νόμον. Ὁ γὰρ νόμος ἰσχὺν ἐδὲ μίαν ἔχει πρὸς τὸ πείθεσθαι πλὴν παρὰ τὸ ἔθος· τῦτο δ᾽ ἐ γίνεται εἰ μὴ διὰ χρόνε πλῆθος· ὥστε τὸ ῥαδίως μεταβάλλειν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων νόμων εἰς ἑτέρες νόμες καινὲς, ἀσθενῆ ποιεῖν ἐστι τὴν τῦ νόμε δύναμιν. Ἔτι δὲ, εἰ καὶ κινητέον, πότερον καὶ πάντες καὶ ἐν πάσῃ πολιτείᾳ, ἢ ἔ, καὶ πότερον τῷ τυχόν-

τι, ἢ τίσι· ταῦτα γὰρ ἔχει μεγάλην διαφοράν· διὸ νῦν μὲν ἀφῶμεν ταύτην τὴν σκέψιν· ἄλλων γάρ ἐστι καιρῶν.

Κ ε φ. ς.

Περὶ δὲ τῆς Λακεδαιμονίων πολιτείας καὶ τῆς Κρητικῆς, σχεδὸν δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων πολιτειῶν δύο εἰσὶν αἱ σκέψεις, μία μὲν, εἴ τι καλῶς ἢ μὴ καλῶς πρὸς τὴν ἀρίστην νενομοθέτηται τάξιν· ἑτέρα δὲ, εἴτι πρὸς τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὸν τρόπον (ἢ) ὑπεναντίως τῆς προκειμένης αὐτοῖς πολιτείας·
Ὅτι μὲν οὖν δεῖ τῇ μελλούσῃ καλῶς πολιτεύεσθαι 2.
τὴν τῶν ἀναγκαίων ὑπάρχειν σχολὴν, ὁμολογούμενόν ἐστι. Τίνα δὲ τρόπον ὑπάρχειν, οὐ ῥᾴδιον λαβεῖν. Ἥ τε γὰρ Θετταλῶν πενεστεία πολλάκις ἐπέθετο τοῖς Θετταλοῖς· ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς Λάκωσιν οἱ εἵλωτες· ὥσπερ γὰρ ἐφεδρεύοντες τοῖς
ἀτυχήμασι διατελοῦσι. Περὶ δὲ τοὺς Κρῆτας οὐδέν πω 3.
τοιοῦτον συμβέβηκεν. Αἴτιον δ' ἴσως τὸ τὰς γειτνιώσας πόλεις, καίπερ πολεμούσας ἀλλήλαις, μηδεμίαν εἶναι σύμμαχον τοῖς ἀφισταμένοις, διὰ τὸ μὴ συμφέρειν καὶ αὐταῖς κεκτημέναις περιοίκους. Τοῖς δὲ Λάκωσιν οἱ γειτνιῶντες ἐχθροὶ πάντες ἦσαν, Ἀργεῖοι καὶ Μεσσήνιοι καὶ Ἀρκάδες. Ἐπεὶ καὶ τοῖς Θετταλοῖς κατ' ἀρχὰς ἀφίσταντο, διὰ τὸ πολεμεῖν ἔτι τοῖς προσχώροις Ἀχαιοῖς καὶ Περραιβοῖς καὶ Μάγνησιν. Ἔοικε δὲ καὶ, εἰ μηδὲν ἕτερον, 4.

ἀλλὰ τόγε τῆς ἐπιμελείας ἐργῶδες εἶναι, τίνα δεῖ
πρὸς αὐτοὺς ὁμιλῆσαι τρόπον· ἀνιέμενοί τε γὰρ
ὑβρίζουσι καὶ τῶν ἴσων ἀξιοῦσιν ἑαυτοὺς τοῖς κυρίοις·
καὶ κακοπαθῶς ζῶντες ἐπιβουλεύουσι καὶ μισοῦσι.
Δῆλον οὖν, ὡς οὐκ ἐξευρίσκουσι τὸν βέλτιστον τρό-
5. πον, οἷς τοῦτο συμβαίνει περὶ τὴν εἱλωτείαν. Ἔτι
δὲ ἡ περὶ τὰς γυναῖκας ἄνεσις καὶ πρὸς τὴν προαίρε-
σιν τῆς πολιτείας βλαβερὰ καὶ πρὸς εὐδαιμονίαν πό-
λεως. Ὥσπερ γὰρ οἰκίας μέρος ἀνὴρ καὶ γυνή, δῆ-
λον ὅτι καὶ πόλιν ἐγγὺς τοῦ δίχα διῃρῆσθαι δεῖ νο-
μίζειν, εἴς τε τὸ τῶν ἀνδρῶν πλῆθος καὶ τὸ τῶν
γυναικῶν. Ὥστ᾽ ἐν ὅσαις πολιτείαις φαύλως ἔχει
τὸ περὶ τὰς γυναῖκας, τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως εἶναι
δεῖ νομίζειν ἀνομοθέτητον. Ὅπερ ἐκεῖ συμβέβη-
κεν· ὅλην γὰρ τὴν πόλιν ὁ νομοθέτης εἶναι βουλόμε-
νος καρτερικήν, κατὰ μὲν τοὺς ἄνδρας φανερός ἐστι
τοιοῦτος ὤν, ἐπὶ δὲ τῶν γυναικῶν ἐξημέληκε· ζῶσι
γὰρ ἀκολάστως πρὸς ἅπασαν ἀκολασίαν καὶ τρυ-
6. φῶσι. Ὥστ᾽ ἀναγκαῖον ἐν τῇ τοιαύτῃ πολιτείᾳ τι-
μᾶσθαι τὸν πλοῦτον, ἄλλως τε κἂν τυγχάνωσι γυ-
ναικοκρατούμενοι, καθάπερ τὰ πολλὰ τῶν στρατιω-
τικῶν καὶ πολεμικῶν γενῶν ἔξω Κελτῶν (ἢ) κἂν
εἴτινες ἕτεροι φανερῶς τετιμήκασι τὴν πρὸς τοὺς
ἄῤῥενας συνουσίαν. Ἔοικε γὰρ ὁ μυθολογήσας
πρῶτος οὐκ ἀλόγως συζεῦξαι τὸν Ἄρη πρὸς τὴν
Ἀφροδίτην· ἢ γὰρ πρὸς τὴν τῶν ἀῤῥένων ὁμιλίαν
ἢ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν φαίνονται κατακώχιμοι

πάντες αἱ τοιῦται. Διὸ παρὰ τοῖς Λάκωσι τῦθ' 7.
ὑπῆρχε· καὶ πολλὰ διῳκεῖτο ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἐπὶ
τῆς ἀρχῆς αὐτῶν. Καίτοι τί διαφέρει γυναῖκας
ἄρχειν ἢ τὺς ἄρχοντας ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἄρχεσθαι;
ταὐτὸ γὰρ συμβαίνει. Χρησίμυ δ' ὔσης τῆς θρα-
σύτητος πρὸς ὐδὲν τῶν ἐγκυκλίων, ἀλλ', εἴπερ,
πρὸς τὸν πόλεμον, βλαβερώταται καὶ πρὸς ταῦθ'
αἱ τῶν Λακώνων ἦσαν. Ἐδήλωσαν δ' ἐπὶ τῆς
Θηβαίων ἐμβολῆς· χρήσιμοι μὲν γὰρ ὐδὲν ἦσαν,
ὥσπερ ἐν ἑτέραις πόλεσι, θόρυβον δὲ παρεῖχον
πλείω τῶν πολεμίων. Ἐξ ἀρχῆς μὲν ὖν ἔοικε 8.
συμβεβηκέναι τοῖς Λάκωσιν εὐλόγως ἡ τῶν γυναι-
κῶν ἄνεσις· ἔξω γὰρ τῆς οἰκείας διὰ τὰς στρατεί-
ας ἀπεξενῦντο πολὺν χρόνον πολεμῦντες τόν τε
πρὸς Ἀργείυς πόλεμον καὶ πάλιν τὸν πρὸς Ἀρκά-
δας καὶ Μεσσηνίυς· σχολάσαντες δὲ αὐτὺς μὲν
παρεῖχον τῷ νομοθέτῃ προωδοπεποιημένυς διὰ τὴν
στρατιωτικὸν βίον· πολλὰ γὰρ ἔχει μέρη τῆς ἀρε-
τῆς· τὰς δὲ γυναῖκάς φασι μὲν ἄγειν ἐπιχειρῆσαι
τὸν Λυκῦργον ἐπὶ τὺς νόμυς, ὡς δ' ἀντέκρυον, ἀπο-
στῆναι πάλιν. Αἰτίαι μὲν ὖν εἰσιν αὗται τῶν γε- 9.
νομένων, ὥστε δῆλον ὅτι καὶ ταύτης τῆς ἁμαρτίας.
Ἀλλ' ἡμεῖς ὐ τῦτο σκοπῦμεν, τίνι δεῖ συγγνώ-
μην ἔχειν ἢ μὴ ἔχειν, ἀλλὰ περὶ τῦ ὀρθῶς καὶ
μὴ ὀρθῶς. Τὰ δὲ περὶ τὰς γυναῖκας ἔχοντα μὴ
καλῶς ἔοικεν, ὥσπερ ἐλέχθη καὶ πρότερον, ὐ μόνον
ἀπρέπειάν τινα ποιεῖν τῆς πολιτείας αὐτῆς καθ'

αὐτὴν, ἀλλὰ συμβάλλεσθαί τι πρὸς τὴν φιλοχρη-
10. ματίαν. Μετὰ γὰρ τὰ νῦν ῥηθέντα τοῖς περὶ
τὴν ἀνωμαλίαν τῆς κτήσεως ἐπιτιμήσειεν ἄν τις·
τοῖς μὲν γὰρ αὐτῶν συμβέβηκε κεκτῆσθαι πολ-
λὴν λίαν ȣσίαν, τοῖς δὲ πάμπαν μικράν· διόπερ
εἰς ὀλίγȣς ἧκεν ἡ χώρα. Τȣ̃το δὲ καὶ διὰ τῶν
νόμων τέτακται φαύλως· ὠνεῖσθαι μὲν γὰρ ἢ πω-
λεῖν τὴν ὑπάρχȣσαν ἐποίησεν ȣ̓ καλὸν, ὀρθῶς ποιή-
σας· διδόναι δὲ καὶ καταλείπειν ἐξȣσίαν ἔδωκε τοῖς
βȣλομένοις. Καίτοι ταὐτὸ συμβαίνειν ἀναγκαῖον
11. ἐκείνως τε καὶ ȣ̔́τως. Ἔστι δὲ καὶ τῶν γυναικῶν
σχεδὸν τῆς πάσης χώρας τῶν πέντε μερῶν τὰ δύο,
τῶν τ' ἐπικλήρων πολλῶν γινομένων, καὶ διὰ τὸ
προῖκας διδόναι μεγάλας. Καίτοι βέλτιον ἦν μηδὲ
μίαν ἢ ὀλίγην ἢ καὶ μετρίαν τετάχθαι· νῦν δ'
ἔξεστι δȣ̃ναί τε τὴν ἐπίκληρον, ὅτῳ ἂν βȣ́ληται·
κἂν ἀποθάνῃ μὴ διαθέμενος, ὃν ἂν καταλίπῃ κλη-
ρονόμον, ȣ̔̃τος ᾧ ἂν θέλῃ δίδωσι. Τοιγαρȣ̃ν δυ-
ναμένης τῆς χώρας χιλίȣς ἱππεῖς τρέφειν καὶ πεν-
τακοσίȣς, καὶ ὁπλίτας τρισμυρίȣς, ȣ̓δὲ χίλιοι τὸ
12. πλῆθος ἦσαν. Γέγονε δὲ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν
δῆλον, ὅτι φαύλως αὐτοῖς εἶχε τὰ περὶ τὴν τάξιν
ταύτην· μίαν γὰρ πληγὴν ȣ̓χ ὑπήνεγκεν ἡ πόλις,
ἀλλ' ἀπώλετο διὰ τὴν ὀλιγανθρωπίαν. Λέγȣσι
δὲ, ὡς ἐπὶ μὲν τῶν προτέρων βασιλέων μετεδίδο-
σαν τῆς πολιτείας, ὥστ' ȣ̓ γίνεσθαι τότε ὀλιγαν-
θρωπίαν πολεμȣ́ντων πολὺν χρόνον· καί φασιν εἶ-

καί ποτε τοῖς Σπαρτιάταις καὶ μυρίȣς. Οὐ μὴν ἀλλ', εἴτ' ἐστὶν ἀληθῆ ταῦτα εἴτε μὴ, βέλτιον τὸ διὰ τῆς κτήσεως ὡμαλισμένης πληθύειν ἀνδρῶν τὴν πόλιν. Ὑπεναντίος δὲ καὶ ὁ περὶ τὴν τεκνοποιίαν 13.
νόμος πρὸς ταύτην τὴν διόρθωσιν. Βȣλόμενος γὰρ ὁ νομοθέτης ὡς πλείστȣς εἶναι τȣ̀ς Σπαρτιάτας, προάγεται τȣ̀ς πολίτας ὅτι πλείστȣς ποιεῖσθαι παῖδας· ἔστι γὰρ αὐτοῖς νόμος, τὸν μὲν γεννήσαντα τρεῖς υἱȣ̀ς ἄφρȣρον εἶναι, τὸν δὲ τέτταρας ἀτελῆ πάντων. Καίτοι φανερὸν, ὅτι πολλῶν γινομένων, τῆς δὲ χώρας ȣ̓́τω διῃρημένης, ἀναγκαῖον πολλȣ̀ς γίνεσθαι πένητας. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ περὶ 14.
τὴν ἐφορίαν ἔχει φαύλως· ἡ γὰρ ἀρχὴ κυρία μὲν αὐτὴ τῶν μεγίστων αὐτοῖς ἐστι, γίνονται δ' ἐκ τȣ̃ δήμȣ πάντες· ὥστε πολλάκις ἐμπίπτȣσιν ἄνθρωποι σφόδρα πένητες εἰς τὸ ἀρχεῖον, οἳ διὰ τὴν ἀπορίαν ὤνιοι ἦσαν. Ἐδήλωσαν δὲ πολλάκις μὲν καὶ πρότερον, καὶ νῦν δὲ ἐν τοῖς Ἀνδρίοις· διαφθαρέντες γὰρ ἀργυρίῳ τινὲς, ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς, ὅλην τὴν πόλιν ἀπώλεσαν. Καὶ, διὰ τὸ τὴν ἀρχὴν εἶναι λίαν μεγάλην καὶ ἰσοτύραννον, δημαγωγεῖν αὐτȣ̀ς ἠναγκάζοντο καὶ οἱ βασιλεῖς· ὥστε καὶ ταύτῃ συνεπιβλάπτεσθαι τὴν πολιτείαν· δημοκρατία γὰρ ἐξ ἀριστοκρατίας συνέβαινε. Συνέχει μὲν ȣ̓̃ν τὴν πολιτείαν τὸ ἀρχεῖον τȣ̃το· ἡσυχάζει γὰρ ὁ δῆμος 15.
διὰ τὸ μετέχειν τῆς μεγίστης ἀρχῆς· ὥστε, εἴτε διὰ τὸν νομοθέτην εἴτε διὰ τύχην τȣ̃το συμπέπτω-

κε, συμφερόντως ἔχει τοῖς πράγμασι. Δεῖ γὰρ τὴν πολιτείαν τὴν μέλλȣσαν σώζεσθαι πάντα βȣλέσθαι τὰ μέρη τῆς πόλεως εἶναι καὶ διαμένειν ταὐτά. Οἱ μὲν ȣ̓͂ν βασιλεῖς διὰ τὴν αὐτῶν τιμὴν ȣ̔́τως ἔχȣσιν· οἱ δὲ καλοὶ κἀγαθοὶ διὰ τὴν γερȣσίαν· ἆθλον γὰρ ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς ἀρετῆς ἐστιν· ὁ δὲ δῆμος διὰ τὴν ἐφορίαν· καθίσταται γὰρ ἐξ ἀ-
16. πάντων. Ἀλλ' αἱρετὴν ἔδει τὴν ἀρχὴν εἶναι ταύτην ἐξ ἁπάντων μὲν, μὴ τὸν τρόπον δὲ τȣ̃τον, ὃν νῦν· παιδαριώδης γάρ ἐστι λίαν. Ἔτι δὲ καὶ κρίσεών εἰσι μεγάλων κύριοι, ὄντες οἱ τυχόντες· διόπερ ȣ̓κ αὐτογνώμονας βέλτιον κρίνειν, ἀλλὰ κατὰ τὰ γράμματα καὶ τȣ̀ς νόμȣς. Ἔστι δὲ καὶ ἡ δίαιτα τῶν ἐφόρων ȣ̓χ ὁμολογȣμένη τῷ βȣλήματι τῆς πόλεως· αὕτη μὲν γὰρ ἀνειμένη λίαν ἐστίν· ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις μᾶλλον ὑπερβάλλει ἐπὶ τὸ σκληρόν· ὥστε μὴ δύνασθαι καρτερεῖν, ἀλλὰ λάθρα τὸν νόμον ἀποδιδράσκοντας ἀπολαύειν τῶν σωματικῶν ἡ-
17. δονῶν. Ἔχει δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν τῶν γερόντων ἀρχὴν ȣ̓ καλῶς αὐτοῖς· ἐπιεικῶν μὲν γὰρ ὄντων καὶ πεπαιδευμένων ἱκανῶς πρὸς ἀνδραγαθίαν, τάχ' ἂν εἴποι τις συμφέρειν τῇ πόλει· καίτοι τόγε διὰ βίȣ κυρίȣς εἶναι κρίσεων μεγάλων ἀμφισβητήσιμον· ἔστι γὰρ ὥσπερ καὶ σώματος καὶ διανοίας γῆρας· τὸν τρόπον δὲ τȣ̃τον πεπαιδευμένων, ὥστε καὶ τὸν νομοθέτην αὐτὸν ἀπιστεῖν, ὡς ȣ̓κ ἀγαθοῖς ἀνδρά-
18. σιν, ȣ̓κ ἀσφαλές. Φαίνονται δὲ καὶ καταδωροδοκȣ́-

μενοι καὶ καταχαριζόμενοι πολλὰ τῶν κοινῶν οἱ
κεκοινωνηκότες τῆς ἀρχῆς ταύτης· διόπερ βέλτιον
αὐτοὺς μὴ ἀνυπευθύνους εἶναι· νῦν δ' εἰσί. Δόξειε
δ' ἂν ἡ τῶν ἐφόρων ἀρχὴ πάσας εὐθύνειν τὰς ἀρ-
χάς· τοῦτο δὲ τῇ ἐφορίᾳ μέγα λίαν τὸ δῶρον· καὶ
τὸν τρόπον οὐ τοῦτον λέγομεν διδόναι δεῖν τὰς εὐ-
θύνας. Ἔτι δὲ τὴν αἵρεσιν ἣν ποιοῦνται τῶν γε-
ρόντων κατά τε τὴν κρίσιν ἐστὶ παιδαριώδης, καὶ
τὸ αὐτὸν αἰτεῖσθαι τὸν ἀξιωθησόμενον τῆς ἀρ-
χῆς οὐκ ὀρθῶς ἔχει· δεῖ γὰρ καὶ βουλόμενον καὶ
μὴ βουλόμενον ἄρχειν τὸν ἄξιον τῆς ἀρχῆς. Νῦν 19.
δὲ, ὅπερ καὶ περὶ τὴν ἄλλην πολιτείαν, ὁ νομοθέ-
της φαίνεται ποιῶν· φιλοτίμους γὰρ κατασκευάζων
τοὺς πολίτας τούτοις κέχρηται πρὸς τὴν αἵρεσιν τῶν
γερόντων· οὐδεὶς γὰρ ἂν ἄρχειν αἰτήσαιτο μὴ φι-
λότιμος ὤν. Καίτοι τῶν γ' ἀδικημάτων (ἑκουσίων)
τὰ πλεῖστα συμβαίνει σχεδὸν διὰ φιλοτιμίαν καὶ
διὰ φιλοχρηματίαν τοῖς ἀνθρώποις. Περὶ δὲ βα- 20.
σιλείας, εἰ μὲν μὴ βέλτιόν ἐστιν ὑπάρχειν ταῖς πό-
λεσιν ἢ βέλτιον, ἄλλος ἔστω λόγος· ἀλλὰ μὴν
βέλτιόν γε μὴ καθάπερ νῦν, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐ-
τοῦ βίον ἕκαστον κρίνεσθαι τῶν βασιλέων. Ὅτι
δ' ὁ νομοθέτης οὐδ' αὐτὸς οἴεται δύνασθαι ποιεῖν
καλοὺς κἀγαθοὺς, δῆλον· ἀπιστεῖ γοῦν, ὡς οὐκ οὖσιν
ἱκανῶς ἀγαθοῖς ἀνδράσι· διόπερ ἐξέπεμπον συμ-
πρεσβευτὰς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ σωτηρίαν ἐνόμιζον τῇ
πόλει εἶναι τὸ στασιάζειν τοὺς βασιλεῖς. Οὐ καλῶς 21.

δ' ὐδὲ περὶ τὰ συσσίτια τὰ καλὐμενα Φιδίτια νενομοθέτηται τῷ καταστήσαντι πρῶτον· ἔδει γὰρ ἀπὸ τῦ κοινῦ μᾶλλον εἶναι τὴν σύνοδον, καθάπερ ἐν Κρήτῃ. Παρὰ δὲ τοῖς Λάκωσιν ἕκαστον δεῖ φέρειν, καὶ σφόδρα πενήτων ἐνίων ὄντων, καὶ τῦτο τὸ ἀνάλωμα ὐ δυναμένων δαπανᾷν· ὥςτε συμβαίνειν τὐναντίον τῷ νομοθέτῃ τῆς προαιρέσεως. Βὔλεται μὲν γὰρ δημοκρατικὸν εἶναι τὸ κατασκεύασμα τῶν συσσιτίων· γίνεται δ' ἥκιστα δημοκρατικὸν ὕτω νενομοθετημένον· μετέχειν μὲν γὰρ ὐ ῥάδιον τοῖς λίαν πένησιν· ὅρος δὲ τῆς πολιτείας ὗτός ἐστιν αὐτοῖς ὁ πάτριος, τὸν μὴ δυνάμενον τῦτο τὸ
22. τέλος φέρειν μὴ μετέχειν αὐτῆς. Τῷ δὲ περὶ τὺς ναυάρχυς νόμῳ καὶ ἕτεροί τινες ἐπιτετιμήκασιν, ὀρθῶς ἐπιτιμῶντες· στάσεως γὰρ γίνεται αἴτιος· ἐπὶ γὰρ τοῖς βασιλεῦσιν ὖσι στρατηγοῖς ἀϊδίοις ἡ ναυαρχία σχεδὸν ἑτέρα βασιλεία καθέστηκε. Καὶ ὡδὶ δὲ τῇ ὑποθέσει τῦ νομοθέτυ ἐπιτιμήσειεν ἄν τις, ὅπερ καὶ Πλάτων ἐν τοῖς νόμοις ἐπιτετίμηκε· πρὸς γὰρ μέρος ἀρετῆς ἡ πᾶσα σύνταξις τῶν νόμων ἐστὶ τὴν πολεμικήν. Αὕτη γὰρ χρησίμη πρὸς τὸ κρατεῖν· τοιγαρῦν ἐσώζοντο μὲν πολεμῦντες, ἀπώλλυντο δὲ ἄρξαντες, διὰ τὸ μὴ ἐπίστασθαι σχολάζειν, μηδὲ ἠσκηκέναι μηδεμίαν ἄσκη-
23. σιν ἑτέραν κυριωτέραν τῆς πολεμικῆς. Τῦτυ δὲ ἁμάρτημα ὐκ ἔλαττον· νομίζυσι μὲν γὰρ γίνεσθαι τἀγαθὰ τὰ περιμάχητα δι' ἀρετῆς μᾶλλον ἢ κα-

κίας· καὶ τῦτο μὲν καλῶς· ὅτι μέντοι ταῦτα κρείττω τῆς ἀρετῆς ὑπολαμβάνυσιν, ὐ καλῶς. Φαύλως δ' ἔχει καὶ περὶ τὰ κοινὰ χρήματα τοῖς Σπαρτιάταις· ὔτε γὰρ ἐν τῷ κοινῷ τῆς πόλεως ἐστὶν ὐδὲν, πολέμυς τε μεγάλυς ἀναγκαζόμενοι πολεμεῖν εἰςφέρυσι κακῶς· διὰ γὰρ τὸ τῶν Σπαρτιατῶν εἶναι τὴν πλείστην γῆν, ὐκ ἐξετάζυσιν ἀλλήλων τὰς εἰςφοράς, ἀποβέβηκέ τε τὐναντίον τῷ νομοθέτῃ τῦ συμφέροντος· τὴν μὲν γὰρ πόλιν πεποίηκεν ἀχρήματον, τὺς δ' ἰδιώτας φιλοχρημάτυς. Περὶ μὲν ὖν τῆς Λακεδαιμονίων πολιτείας ἐπὶ τοσῦτον εἰρήσθω· ταῦτα γάρ ἐστιν, ἃ μάλιστ' ἄν τις ἐπιτιμήσειεν.

Κεφ. ζ.

Ἡ δὲ Κρητικὴ πολιτεία πάρεγγυς μέν ἐστι ταύτης, ἔχει δὲ μικρὰ μὲν ὐ χεῖρον, τὸ δὲ πλεῖον ἧττον γλαφυρῶς· καὶ γὰρ ἔοικε καὶ λέγεται δὲ τὰ πλεῖστα μεμιμῆσθαι τὴν Κρητικὴν πολιτείαν ἡ τῶν Λακώνων· τὰ δὲ πλεῖστα τῶν ἀρχαίων ἧττον διήρθρωται τῶν νεωτέρων. Φασὶ γὰρ τὸν Λυκῦργον, ὅτε τὴν ἐπιτροπείαν τὴν Χαριλάυ τῦ βασιλέως καταλιπὼν ἀπεδήμησε, τότε τὸν πλεῖστον διατρίψαι χρόνον περὶ τὴν Κρήτην διὰ τὴν συγγένειαν· ἄποικοι γὰρ οἱ Λύκτιοι τῶν Λακώνων ἦσαν· κατέλαβον δ' οἱ πρὸς τὴν ἀποικίαν ἐλθόντες τὴν τάξιν τῶν νόμων ὑπάρχυσαν ἐν τοῖς τότε

κατοικῦσι· διὸ καὶ νῦν οἱ περίοικοι τὸν αὐτὸν τρόπον χρῶνται αὐτοῖς, ὡς κατασκευάσαντος Μίνω
2. πρώτυ τὴν τάξιν τῶν νόμων. Δοκεῖ δ' ἡ νῆσος καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν τὴν ἑλληνικὴν πεφυκέναι καὶ κεῖσθαι καλῶς· πάσῃ γὰρ ἐπίκειται τῇ θαλάσσῃ, σχεδὸν τῶν Ἑλλήνων ἱδρυμένων περὶ τὴν θάλασσαν πάντων· ἀπέχει γὰρ τῇ μὲν ὀλίγον τῆς Πελοποννήσυ, τῇ δὲ τῆς Ἀσίας τῦ περὶ Τριόπιον τόπυ καὶ Ῥόδον. Διὸ καὶ τὴν τῆς θαλάσσης ἀρχὴν κατέσχεν ὁ Μίνως, καὶ τὰς νήσυς τὰς μὲν ἐχειρώσατο, τὰς δ' ᾤκισε· τέλος δ' ἐπιθέμενος τῇ Σικε-
3. λίᾳ τὸν βίον ἐτελεύτησεν ἐκεῖ περὶ Κάμικον. Ἔχει δ' ἀνάλογον ἡ Κρητικὴ τάξις πρὸς τὴν Λακωνικήν· γεωργῦσί τε γὰρ τοῖς μὲν εἵλωτες, τοῖς δὲ Κρησὶν οἱ περίοικοι· καὶ συσσίτια παρ' ἀμφοτέροις ἐστί· καὶ τό γε ἀρχαῖον ἐκάλυν οἱ Λάκωνες ὐ φιδίτια ἀλλὰ ἄνδρεια, καθάπερ οἱ Κρῆτες· ᾗ καὶ δῆλον, ὅτι ἐκεῖθεν ἐλήλυθεν. Ἔτι δὲ τῆς πολιτείας ἡ τάξις· οἱ μὲν γὰρ ἔφοροι τὴν αὐτὴν ἔχυσι δύναμιν τοῖς ἐν τῇ Κρήτῃ καλυμένοις κόσμοις· πλὴν οἱ μὲν ἔφοροι πέντε τὸν ἀριθμὸν, οἱ δὲ κόσμοι δέκα εἰσί. Οἱ δὲ γέροντες τοῖς γέρυσιν, ὓς καλῦσιν οἱ Κρῆτες βυλὴν, ἴσοι. Βασιλεία δὲ πρότερον μὲν ἦν, εἶτα κατέλυσαν οἱ Κρῆτες, καὶ τὴν ἡγεμονίαν
4. οἱ κόσμοι τὴν κατὰ πόλεμον ἔχυσιν. Ἐκκλησίας δὲ μετέχυσι πάντες· κυρία δ' ὐδενός ἐστιν, ἀλλ' ἢ συνεπιψηφίσαι τὰ δόξαντα τοῖς γέρυσι καὶ τοῖς

κόσμοις. Τὰ μὲν ȣ̓ν τῶν συσσιτίων ἔχει βέλτιον
τοῖς Κρησὶν ἢ τοῖς Λάκωσιν· ἐν μὲν γὰρ Λακεδαί-
μονι κατὰ κεφαλὴν ἕκαστος εἰςφέρει τὸ τεταγμέ-
νον· εἰ δὲ μὴ, μετέχειν νόμος κωλύει τῆς πολιτεί-
ας, καθάπερ εἴρηται καὶ πρότερον. Ἐν δὲ Κρήτῃ
κοινοτέρως· ἀπὸ πάντων γὰρ τῶν γινομένων καρ-
πῶν τε καὶ βοσκημάτων καὶ ἐκ τῶν δημοσίων καὶ
φόρων, ȣ̔̀ς φέρȣσιν οἱ περίοικοι, τέτακται μέρος τὸ
μὲν πρὸς τȣ̀ς θεȣ̀ς καὶ τὰς κοινὰς λειτȣργίας, τὸ δὲ
τοῖς συσσιτίοις, ὥστε ἐκ κοινȣ͂ τρέφεσθαι πάντας
καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας καὶ ἄνδρας. Πρὸς δὲ 5.
τὴν ὀλιγοσιτίαν ὡς ὠφέλιμον πολλὰ πεφιλοσόφη-
κεν ὁ νομοθέτης, καὶ πρὸς τὴν διάζευξιν τῶν γυ-
ναικῶν, ἵνα μὴ πολυτεκνῶσι, τὴν πρὸς τȣ̀ς ἄῤῥενας
ποιήσας ὁμιλίαν, περὶ ἧς, εἰ φαύλως ἢ μὴ φαύ-
λως, ἕτερος ἔσται τȣ͂ διασκέψασθαι καιρός. Ὅτι
δὲ τὰ περὶ τὰ συσσίτια βέλτιον τέτακται τοῖς
Κρησὶν ἢ τοῖς Λάκωσι, φανερόν. Τὰ δὲ περὶ τȣ̀ς
κόσμȣς ἔτι χεῖρον τῶν ἐφόρων· ὃ μὲν γὰρ ἔχει
κακὸν τὸ τῶν ἐφόρων ἀρχεῖον, ὑπάρχει καὶ τȣ-
τοις· γίνονται γὰρ οἱ τυχόντες· ὃ δ' ἐκεῖ συμφέρει
πρὸς τὴν πολιτείαν, ἐνταῦθ' ȣ̓κ ἔστιν. Ἐκεῖ μὲν
γὰρ, διὰ τὸ τὴν αἵρεσιν ἐκ πάντων εἶναι, με-
τέχων ὁ δῆμος τῆς μεγίστης ἀρχῆς βȣ́λεται μέ-
νειν τὴν πολιτείαν· ἐνταῦθα δ' ȣ̓κ ἐξ ἁπάντων αἱ-
ρȣ͂νται τȣ̀ς κόσμȣς, ἀλλ' ἐκ τινων γενῶν· καὶ τȣ̀ς
γέροντας ἐκ τῶν κεκοσμηκότων. Περὶ ὧν τȣ̀ς αὐ- 6.

τοὺς ἄν τις εἴπειε λόγους καὶ περὶ τῶν ἐν Λακεδαίμονι γινομένων· τὸ γὰρ ἀνυπεύθυνον καὶ τὸ διὰ βίου μεῖζόν ἐστι γέρας τῆς ἀξίας αὐτοῖς, καὶ τὸ μὴ κατὰ γράμματα ἄρχειν, ἀλλ' αὐτογνώμονας, ἐπισφαλές. Τὸ δὲ ἡσυχάζειν μὴ μετέχοντα τὸν δῆμον, οὐδὲν σημεῖον τοῦ τετάχθαι καλῶς· οὐδὲ γὰρ λήμματός τι τοῖς κόσμοις, ὥσπερ τοῖς ἐφόροις, πόῤῥω γ' ἀποικοῦσιν ἐν νήσῳ τῶν διαφθερούντων. Ἣν δὲ ποιοῦνται τῆς ἁμαρτίας ταύτης ἰατρείαν, ἄτοπος
7. καὶ οὐ πολιτική, ἀλλὰ δυναστευτική. Πολλάκις γὰρ ἐκβάλλουσι συστάντες τινὲς τοὺς κόσμους ἢ τῶν συναρχόντων αὐτῶν ἢ τῶν ἰδιωτῶν. Ἔξεστι δὲ καὶ μεταξὺ τοῖς κόσμοις ἀπειπεῖν τὴν ἀρχήν. Ταῦτα δὴ πάντα βέλτιον γίνεσθαι κατὰ νόμον ἢ κατὰ ἀνθρώπων βούλησιν· οὐ γὰρ ἀσφαλὴς ὁ κανών. Πάντων δὲ φαυλότατον τὸ τῆς ἀκοσμίας, ἣν καθιστᾶσι πολλάκις, ὅταν μὴ δίκας βούλωνται δοῦναι τῶν δυνατῶν· ᾗ καὶ δῆλον, ὡς ἔχει τι πολιτείας ἡ τάξις, ἀλλ' οὐ πολιτεία ἐστὶν, ἀλλὰ δυναστεία μᾶλλον. Εἰώθασι δὲ διαλαμβάνοντες τὸν δῆμον καὶ τοὺς φίλους μοναρχίαν ποιεῖν καὶ στασιάζειν καὶ
8. μάχεσθαι πρὸς ἀλλήλους. Καίτοι τί διαφέρει τὸ τοιοῦτον ἢ διά τινος χρόνου μηκέτι πόλιν εἶναι τὴν τοιαύτην, ἀλλὰ λύεσθαι τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν; Ἔστι δ' ἐπικίνδυνος οὕτως ἔχουσα πόλις, τῶν βουλομένων ἐπιτίθεσθαι καὶ δυναμένων· ἀλλὰ, καθάπερ εἴρηται, σώζεται διὰ τὸν τόπον· ξενηλασίας γὰρ

τὸ πόῤῥω πεποίηκε. Διὸ καὶ τὸ τῶν περιοίκων μένει τοῖς Κρησίν· οἱ δ' εἵλωτες ἀφίστανται πολλάκις· ὅτε γὰρ ἐξωτερικῆς ἀρχῆς κοινωνοῦσιν οἱ Κρῆτες, νεωστί τε πόλεμος ξενικὸς διαβέβηκεν εἰς τὴν νῆσον, ὃς πεποίηκε φανερὰν τὴν ἀσθένειαν τῶν ἐκεῖ νόμων. Περὶ μὲν οὖν ταύτης εἰρήσθω τοσαῦθ' ἡμῖν τῆς πολιτείας.

Κεφ. η.

Πολιτεύεσθαι δὲ δοκοῦσι καὶ Καρχηδόνιοι καλῶς, καὶ πολλὰ περιττῶς πρὸς τοὺς ἄλλους, μάλιστα δ' ἔνια παραπλησίως τοῖς Λάκωσιν· αὗται γὰρ αἱ πολιτεῖαι τρεῖς ἀλλήλαις τε σύνεγγύς πώς εἰσι, καὶ τῶν ἄλλων πολὺ διαφέρουσιν, ἥτε Κρητικὴ καὶ ἡ Λακωνικὴ καὶ τρίτη τούτων ἡ τῶν Καρχηδονίων. Καὶ πολλὰ τῶν τεταγμένων ἔχει παρ' αὐτοῖς καλῶς· σημεῖον δὲ πολιτείας (εὖ) συντεταγμένης τὸ τὸν δῆμον ἔχουσαν διαμένειν ἐν τῇ τάξει τῆς πολιτείας, καὶ μήτε στάσιν, ὅ, τι καὶ ἄξιον εἰπεῖν, γεγενῆσθαι μήτε τύραννον. Ἔχει δὲ παρα- 2.
πλήσια τῇ Λακωνικῇ πολιτείᾳ τὰ μὲν συσσίτια τῶν ἑταιριῶν τοῖς συσσιτίοις, τὴν δὲ τῶν ἑκατὸν καὶ τεττάρων ἀρχὴν τοῖς ἐφόροις πλὴν οὐ χεῖρον· οἱ μὲν γὰρ ἐκ τῶν τυχόντων εἰσὶ, ταύτην δ' αἱροῦνται τὴν ἀρχὴν ἀριστίνδην. Τοὺς δὲ βασιλεῖς καὶ τὴν γερουσίαν ἀνάλογον τοῖς ἐκεῖ βασιλεῦσι καὶ γέρουσι· καὶ βέλτιον δὲ τοὺς βασιλεῖς, μήτε κατὰ

τὸ αὐτὸ εἶναι γένος, μήτε τοῦτο τὸ τυχὸν εἴτε δια-
φέρον, ἐκ τούτων αἱρετοὺς μᾶλλον ἢ καθ' ἡλικίαν·
μεγάλων γὰρ κύριοι καθεστῶτες, ἂν εὐτελεῖς ὦσι,
μεγάλα βλάπτουσι, καὶ ἔβλαψαν ἤδη τὴν πόλιν
3. τὴν τῶν Λακεδαιμονίων. Τὰ μὲν οὖν πλεῖστα τῶν
ἐπιτιμηθέντων ἂν διὰ τὰς παρεκβάσεις κοινὰ τυγ-
χάνει πάσαις ὄντα ταῖς εἰρημέναις πολιτείαις· τῶν
δὲ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῆς
πολιτείας τὰ μὲν εἰς δῆμον ἐκκλίνει μᾶλλον, τὰ
δ' εἰς ὀλιγαρχίαν. Τοῦ μὲν γὰρ τὸ μὲν προσάγειν
τὸ δὲ μὴ προσάγειν πρὸς τὸν δῆμον οἱ βασιλεῖς
κύριοι μετὰ τῶν γερόντων, ἂν ὁμογνωμονῶσι πάν-
τες· εἰ δὲ μή, καὶ τούτων ὁ δῆμος. Ἃ δ' ἂν εἰσ-
φέρωσιν οὗτοι, οὐ διακοῦσαι μόνον ἀποδιδόασι τῷ δή-
μῳ τὰ δόξαντα τοῖς ἄρχουσιν, ἀλλὰ κύριοι κρίνειν
εἰσί· καὶ τῷ βουλομένῳ τοῖς εἰσφερομένοις ἀντει-
πεῖν ἔξεστιν· ὅπερ ἐν ταῖς ἑτέραις πολιτείαις οὐκ
4. ἔστι. Τὸ δὲ τὰς πενταρχίας κυρίας οὔσας πολλῶν
καὶ μεγάλων ὑφ' αὑτῶν αἱρετὰς εἶναι, καὶ τὴν
τῶν ἑκατὸν ταύτας αἱρεῖσθαι τὴν μεγίστην ἀρχήν,
ἔτι δὲ ταύτας πλείονα ἄρχειν χρόνον τῶν ἄλλων,
(καὶ γὰρ ἐξεληλυθότες ἄρχουσι καὶ μένοντες) ὀλι-
γαρχικόν. Τὸ δ' ἀμίσθους καὶ μὴ κληρωτάς, ἀρι-
στοκρατικὸν θετέον, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον. Καὶ
τὸ τὰς δίκας ὑπὸ τῶν ἀρχείων δικάζεσθαι πάσας,
καὶ μὴ ἄλλας ὑπ' ἄλλων, καθάπερ ἐν Λακεδαί-
5. μονι. Παρεκβαίνει δὲ τῆς ἀριστοκρατίας ἡ τάξις

τῶν

τῶν Καρχηδονίων μάλιστα πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν
κατά τινα διάνοιαν, ἣ συνδοκεῖ τοῖς πολλοῖς· οὐ γὰρ
μόνον ἀριστίνδην, ἀλλὰ καὶ πλουτίνδην οἴονται δεῖν
αἱρεῖσθαι τοὺς ἄρχοντας· ἀδύνατον γὰρ τὸν ἀποροῦν-
τα καλῶς ἄρχειν καὶ σχολάζειν. Εἴπερ οὖν τὸ
μὲν αἱρεῖσθαι πλουτίνδην ὀλιγαρχικὸν, τὸ δὲ κατ'
ἀρετὴν ἀριστοκρατικὸν, αὕτη τις ἂν εἴη τάξις τρί-
τη, καθ' ἥνπερ συντέτακται καὶ τοῖς Καρχηδονί-
οις τὰ περὶ τὴν πολιτείαν· αἱροῦνται γὰρ εἰς δύο
ταῦτα βλέποντες καὶ μάλιστα τὰς μεγίστας, τούς
τε βασιλεῖς καὶ τοὺς στρατηγούς. Δεῖ δὲ νομίζειν 6
ἁμάρτημα νομοθέτου τὴν παρέκβασιν εἶναι τῆς
ἀριστοκρατείας ταύτην· ἐξ ἀρχῆς γὰρ τοῦθ' ὁρᾶν
ἐστι τῶν ἀναγκαιοτάτων, ὅπως οἱ βέλτιστοι δύνων-
ται σχολάζειν, καὶ μηδὲν ἀσχημονεῖν μὴ μόνον
ἄρχοντες ἀλλὰ μηδ' ἰδιωτεύοντες. Εἰ δὲ δεῖ βλέ-
πειν καὶ πρὸς εὐπορίαν χάριν σχολῆς, φαῦλον τὸ
τὰς μεγίστας ὠνητὰς εἶναι τῶν ἀρχῶν, τήν τε βα-
σιλείαν καὶ τὴν στρατηγίαν· ἔντιμον γὰρ ὁ νόμος
οὗτος ποιεῖ τὸν πλοῦτον μᾶλλον τῆς ἀρετῆς, καὶ
τὴν πόλιν ὅλην φιλοχρήματον. Ὅτι δ' ἂν ὑπολά- 7
βῃ τίμιον εἶναι τὸ κύριον, ἀνάγκη καὶ τὴν τῶν
ἄλλων πολιτῶν δόξαν ἀκολουθεῖν τούτοις· ὅπου δὲ
μὴ μάλιστα ἀρετὴ τιμᾶται, ταύτην οὐχ οἷόντε εἶναι
βεβαίως ἀριστοκρατικὴν πολιτείαν. Ἐθίζεσθαι δ'
εὔλογον κερδαίνειν τοὺς ὠνουμένους, ὅταν δαπανήσαν-
τες ἄρχωσι· ἄτοπον γὰρ, εἰ πένης μὲν ὢν ἐπιει-

κῆς δὲ βȣλήσεται κερδαίνειν, φαυλότερος δ᾽ ὢν ȣ̓ βȣλήσεται δαπανήσας. Διὸ δεῖ τȣ̀ς δυναμένȣς ἀριστ αρχεῖν τȣ́τȣς ἄρχειν. Βέλτιον δ᾽ εἰ καὶ προεῖτο τὴν ἀπορίαν τῶν ἐπιεικῶν ὁ νομοθέτης, ἀλλὰ ἀρ-
8. χόντων γε ἐπιμελεῖσθαι τῆς σχολῆς. Φαῦλον δ᾽ ἂν δόξειεν εἶναι καὶ τὸ πλείȣς ἀρχὰς τὸν αὐτὸν ἄρχειν, ὅπερ εὐδοκιμεῖ παρὰ τοῖς Καρχηδονίοις· ἓν γὰρ ὑφ᾽ ἑνὸς ἔργον ἄριστ᾽ ἀποτελεῖται. Δεῖ δ᾽ ὅπως γίνηται τȣ̃θ᾽ ὁρᾶν τὸν νομοθέτην, καὶ μὴ προστάττειν τὸν αὐτὸν αὐλεῖν καὶ σκυτοτομεῖν. Ὥσθ᾽ ὅπȣ μὴ μικρὰ πόλις, πολιτικώτερον πλείονας μετέχειν τῶν ἀρχῶν, καὶ δημοτικώτερον· κοινότερόν τε γὰρ, καθάπερ εἴπομεν, καὶ κάλλιον ἕκαστον ἀποτελεῖται ὑπὸ τῶν αὐτῶν καὶ θᾶττον. Δῆλον δὲ τȣ̃το ἐπὶ τῶν πολεμικῶν καὶ τῶν ναυτικῶν· ἐν τȣ́τοις γὰρ ἀμφοτέροις διὰ πάντων ὡς εἰ-
9. πεῖν διελήλυθε τὸ ἄρχειν καὶ τὸ ἄρχεσθαι. Ὀλιγαρχικῆς δ᾽ ȣ̓́σης τῆς πολιτείας, ἄριστα ἐκφεύγȣσι τῷ πλȣτίζειν αἰεί, τι τȣ̃ δήμȣ μέρος ἐκπέμποντες ἐπὶ τὰς πόλεις· τȣ́τῳ γὰρ ἰῶνται καὶ ποιȣ̃σι μόνιμον τὴν πολιτείαν. Ἀλλὰ τȣ̃τό ἐστι τύχης ἔργον· δεῖ δὲ ἀστασιάστȣς εἶναι διὰ τὸν νομοθέτην· νῦν δ᾽, ἂν ἀτυχία γένηταί τις, καὶ τὸ πλῆθος ἀποστῇ τῶν ἀρχομένων, ȣ̓δέν ἐστι φάρμακον διὰ τῶν νόμων τῆς ἡσυχίας. Περὶ μὲν ȣ̓̃ν τῆς τῶν Λακεδαιμονίων πολιτείας καὶ (τῆς) Κρητικῆς καὶ τῆς Καρχηδονίων, αἵπερ δικαίως εὐδοκιμȣ̃σι, τȣ̃τον ἔχει τὸν τρόπον.

Κεφ. θ.

Τῶν δ' ἀποφηναμένων τι περὶ πολιτείας ἔνιοι μὲν οὐκ ἐκοινώνησαν πράξεων πολιτικῶν οὐδ' ὡντινωνοῦν, ἀλλὰ διετέλεσαν ἰδιωτεύοντες τὸν βίον· περὶ ὧν, εἴ τι ἀξιόλογον, εἴρηται σχεδὸν περὶ πάντων. Ἔνιοι δὲ νομοθέται γεγόνασιν, οἱ μὲν ταῖς οἰκείαις πόλεσιν, οἱ δὲ καὶ τῶν ὀθνείων τισὶ πολιτευθέντες αὐτοί· καὶ τούτων οἱ μὲν νόμων ἐγένοντο δημιουργοὶ μόνον, οἱ δὲ καὶ πολιτείας, οἷον καὶ Λυκοῦργος καὶ Σόλων· οὗτοι γὰρ καὶ νόμους καὶ πολιτείας κατέστησαν. Περὶ μὲν οὖν τῆς Λακεδαιμονίων εἴρηται. 2.
Σόλωνα δ' ἔνιοι μὲν οἴονται νομοθέτην γενέσθαι σπουδαῖον· ὀλιγαρχίαν τε γὰρ καταλῦσαι λίαν ἄκρατον οὖσαν, καὶ δουλεύοντα τὸν δῆμον παῦσαι, καὶ δημοκρατίαν καταστῆσαι τὴν πάτριον, μίξαντα καλῶς τὴν πολιτείαν. Εἶναι γὰρ τὴν μὲν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλὴν ὀλιγαρχικὸν, τὸ δὲ τὰς ἀρχὰς αἱρετὰς ἀριστοκρατικὸν, τὰ δὲ δικαστήρια δημοτικόν. Ἔοικε δὲ Σόλων ἐκεῖνα μὲν ὑπάρχοντα πρότερον οὐ καταλῦσαι, τήν τε βουλὴν καὶ τὴν τῶν ἀρχῶν αἵρεσιν· τὸν δὲ δῆμον καταστῆσαι, τὰ δικαστήρια ποιήσας ἐκ πάντων. Διὸ καὶ μέμφονταί τινες αὐ- 3.
τῷ· λῦσαι γὰρ θάτερον κύρια ποιήσαντα τὰ δικαστήρια πάντων, κληρωτὰ ὄντα· ἐπεὶ γὰρ ταῦτ' ἴσχυεν, ὥσπερ τυράννῳ τῷ δήμῳ χαριζόμενοι τὴν πολιτείαν εἰς τὴν νῦν δημοκρατίαν κατέστησαν. Καὶ

τὴν μὲν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βȣλὴν Ἐφιάλτης ἐκόλȣσε καὶ Περικλῆς, τὰ δὲ δικαστήρια μισθοφόρα κατέστησε Περικλῆς· καὶ τȣ̃τον δὴ τὸν τρόπον ἕκαστος τῶν δημαγωγῶν προήγαγεν αὔξων εἰς τὴν νῦν δημοκρατίαν. Φαίνεται δ' ȣ̓ κατὰ τὴν Σόλωνος γενέσθαι τȣ̃το προαίρεσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ
4. συμπτώματος. Τῆς ναυαρχίας γὰρ ἐν τοῖς Μηδικοῖς ὁ δῆμος αἴτιος γενόμενος ἐφρονηματίσθη, καὶ δημαγωγȣ̀ς ἔλαβε φαύλȣς, ἀντιπολιτευομένων τῶν ἐπιεικῶν· ἐπεὶ Σόλων γε ἔοικε τὴν ἀναγκαιοτάτην ἀποδιδόναι τῷ δήμῳ δύναμιν, τὸ τὰς ἀρχὰς αἱρεῖσθαι καὶ εὐθύνειν· μηδὲ γὰρ τȣ́τȣ κύριος ὢν ὁ δῆμος δȣ̃λος ἂν εἴη καὶ πολέμιος. Τὰς δ' ἀρχὰς ἐκ τῶν γνωρίμων καὶ τῶν εὐπόρων κατέστησε πάσας, ἐκ τῶν πεντακοσιομεδίμνων καὶ ζευγιτῶν καὶ τρίτȣ τέλȣς τῆς καλȣμένης ἱππάδος· τὸ δὲ τέταρ-
5. τον θητικὸν, οἷς ȣ̓δεμιᾶς ἀρχῆς μετῆν. Νομοθέται δ' ἐγένοντο Ζάλευκός τε Λοκροῖς τοῖς Ἐπιζεφυρίοις, καὶ Χαρώνδας ὁ Καταναῖος τοῖς αὐτȣ̃ πολίταις καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς Χαλκιδικαῖς πόλεσι ταῖς περὶ Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν. Πειρῶνται δέ τινες καὶ συνάγειν ὡς Ὀνομακρίτȣ μὲν γενομένȣ πρώτȣ δεινȣ̃ περὶ νομοθεσίαν, γυμνασθῆναι δ' αὐτὸν ἐν Κρήτῃ Λοκρὸν ὄντα, καὶ ἐπιδημȣ̃ντα κατὰ τέχνην μαντικήν· τȣ́τȣ δὲ γενέσθαι Θάλητα ἑταῖρον, Θάλητος δ' ἀκροατὴν Λυκȣ̃ργον καὶ Ζάλευκον, Ζαλεύκȣ δὲ Χαρώνδαν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν λέγȣσιν ἀσκεπτότερον τῶν χρόνων

λέγοντες. Ἐγένετο δὲ καὶ Φιλόλαος ὁ Κορίνθιος 6.
νομοθέτης Θηβαίοις· ἦν δ' ὁ Φιλόλαος τὸ μὲν γέ-
νος τῶν Βακχιαδῶν, ἐραστὴς δὲ γενόμενος Διοκλέους
τοῦ νικήσαντος Ὀλυμπιάσιν, ὡς ἐκεῖνος τὴν πόλιν
ἔλιπε, διαμισήσας τὸν ἔρωτα τὸν τῆς μητρὸς Ἀλ-
κυόνης, ἀπῆλθεν εἰς Θήβας, κἀκεῖ τὸν βίον ἐτε-
λεύτησαν ἀμφότεροι· καὶ νῦν ἔτι δεικνύουσι τοὺς τά-
φους αὐτῶν ἀλλήλοις μὲν εὐσυνόπτους ὄντας, πρὸς
δὲ τὴν τῶν Κορινθίων χώραν τοῦ μὲν συνόπτου, τοῦ
δ' οὐ συνόπτου. Μυθολογοῦσι γὰρ αὐτοὺς οὕτω τά- 7.
ξασθαι τὴν ταφήν, τὸν μὲν Διοκλέα, διὰ τὴν
ἀπέχθειαν τοῦ πάθους, ὅπως μὴ ἄποπτος ἔσται ἡ
Κορινθία ἀπὸ τοῦ χώματος, τὸν δὲ Φιλόλαον, ὅπως
ἄποπτος. Ὤκησαν μὲν οὖν διὰ τὴν τοιαύτην αἰτί-
αν παρὰ τοῖς Θηβαίοις· νομοθέτης δ' αὐτοῖς ἐγέ-
νετο Φιλόλαος περί τ' ἄλλων τινῶν καὶ περὶ τῆς
παιδοποιΐας, οὓς καλοῦσιν ἐκεῖνοι νόμους θετικούς· καὶ
τοῦτ' ἐστὶν ἰδίως ὑπ' ἐκείνου νενομοθετημένον, ὅπως
ὁ ἀριθμὸς σώζηται τῶν κλήρων. Χαρώνδου δ' ἴδιον 8.
μὲν οὐδέν ἐστι πλὴν αἱ δίκαι τῶν ψευδομαρτυριῶν·
πρῶτος γὰρ ἐποίησε τὴν ἐπίσκηψιν· τῇ δ' ἀκριβείᾳ
τῶν νόμων ἐστὶ γλαφυρώτερος καὶ τῶν νῦν νομο-
θετῶν. Φιλολάου δ' ἴδιον ἡ τῶν οὐσιῶν ἀνομάλω-
σις. Πλάτωνος δὲ ἥ τε τῶν γυναικῶν καὶ παίδων
καὶ τῆς οὐσίας κοινότης καὶ τὰ συσσίτια τῶν γυναι-
κῶν, ἔτι δ' ὁ περὶ τὴν μέθην νόμος, τὸ τοὺς νήφον-
τας συμποσιαρχεῖν, καὶ τὴν ἐν τοῖς πολεμικοῖς

ἄσκησιν, ὅπως ἀμφιδέξιοι γίνωνται κατὰ τὴν μελέτην, ὡς δέον μὴ τὴν μὲν χρήσιμον εἶναι ταῖν χεροῖν τὴν δ' ἄχρηστον.
9. Δράκοντος δὲ νόμοι μέν εἰσι, πολιτείᾳ δ' ὑπαρχέσῃ τὰς νόμας ἔθηκεν. Ἴδιον δ' ἐν τοῖς νόμοις ἀδὲν ἐστιν, ὅ, τι καὶ μνείας ἄξιον, πλὴν ἡ χαλεπότης διὰ τὸ τῆς ζημίας μέγεθος. Ἐγένετο δὲ καὶ Πιττακὸς νόμων δημιεργὸς, ἀλλ' ἀ πολιτείας. Νόμος δ' ἴδιος αὐτᾶ, τὸ τὰς μεθύοντας, ἄν τι πταίωσι, πλείω ζημίαν ἀποτίνειν τῶν νηφόντων. Διὰ γὰρ τὸ πλείας ὑβρίζειν μεθύοντας ἢ νήφοντας, ὰ πρὸς τὴν συγγνώμην ἀπέβλεψεν, ὅτι δεῖ μεθύασιν ἔχειν μᾶλλον, ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον. Ἐγένετο δὲ καὶ Ἀνδροδάμας Ῥηγῖνος νομοθέτης Χαλκιδεῦσι τοῖς ἐπὶ Θράκης, ὃ περί τε τὰ φονικὰ καὶ τὰς ἐπικλήρας ἐστίν· ὰ μὴν ἀλλ' ἴδιόν γε ἀδὲν αὐτᾶ λέγειν ἔχοι τις ἄν. Τὰ μὲν ἂν περὶ τὰς πολιτείας τάς τε κυρίας καὶ τὰς ὑπό τινων εἰρημένας ἔστω τεθεωρημένα τὸν τρόπον τᾶτον.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟ Γ.

Κεφάλαιον α.

Τῷ περὶ πολιτείας ἐπισκοποῦντι καὶ τίς ἑκάστη καὶ ποία τις, σχεδὸν πρώτη σκέψις περὶ πόλεως ἰδεῖν, τί ποτέ ἐστιν ἡ πόλις· νῦν γὰρ ἀμφισβητοῦσιν, οἱ μὲν φάσκοντες τὴν πόλιν πεπραχέναι τὴν πρᾶξιν, οἱ δ᾽ οὐ τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὴν ὀλιγαρχίαν ἢ τὸν τύραννον. Τοῦ δὲ πολιτικοῦ καὶ τοῦ νομοθέτου πᾶσαν ὁρῶμεν τὴν πραγματείαν οὖσαν περὶ πόλιν· ἡ δὲ πολιτεία τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων ἐστὶ τάξις
τις. Ἐπεὶ δὲ ἡ πόλις τῶν συγκειμένων, καθάπερ 2.
ἄλλο τι τῶν ὅλων μὲν συνεστώτων δ᾽ ἐκ πολλῶν μορίων, δῆλον ὅτι πρότερον ὁ πολίτης ζητητέος· ἡ γὰρ πόλις πολιτῶν τι πλῆθός ἐστιν· ὥστε τίνα χρὴ καλεῖν πολίτην, καὶ τίς ὁ πολίτης ἐστὶ, σκεπτέον. Καὶ γὰρ ὁ πολίτης ἀμφισβητεῖται πολλάκις· οὐ γὰρ τὸν αὐτὸν ὁμολογοῦσι πάντες εἶναι πολίτην.

Ἔστι γάρ τις ὃς ἐν δημοκρατίᾳ πολίτης ὢν ἐν ὀλι-
3. γαρχίᾳ πολλάκις οὐκ ἔστι πολίτης. Τοὺς μὲν οὖν ἄλλως πὼς τυγχάνοντας ταύτης τῆς προσηγορίας, οἷον τοὺς ποιητοὺς πολίτας, ἀφετέον. Ὁ δὲ πολίτης οὐ τῷ οἰκεῖν που πολίτης ἐστί· καὶ γὰρ μέτοικοι καὶ δοῦλοι κοινωνοῦσι τῆς οἰκήσεως· οὐδ' οἱ τῶν δικαίων μετέχοντες οὕτως, ὥστε καὶ δίκην ὑπέχειν καὶ δικάζεσθαι· τοῦτο γὰρ ὑπάρχει καὶ τοῖς ἀπὸ συμβόλων κοινωνοῦσι. Πολλαχοῦ μὲν οὖν οὐδὲ τούτων τελέως οἱ μέτοικοι μετέχουσιν, ἀλλ' ἀνάγκη νέμειν προστάτην· διὸ ἀτελῶς πως μετέχουσι τῆς τοιαύτης
4. κοινωνίας. Ἀλλὰ καθάπερ καὶ παῖδας τοὺς μήπω δι' ἡλικίαν ἐγγεγραμμένους καὶ τοὺς γέροντας τοὺς ἀφειμένους φατέον εἶναι μέν πως πολίτας, οὐχ ἁπλῶς δὲ λίαν, ἀλλὰ προστιθέντας τοὺς μὲν ἀτελεῖς, τοὺς δὲ παρηκμακότας ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον· οὐδὲν γὰρ διαφέρει· δῆλον γὰρ τὸ λεγόμενον· ζητοῦμεν γὰρ τὸν ἁπλῶς πολίτην καὶ μηδὲν ἔχοντα τοιοῦτον ἔγκλημα διορθώσεως δεόμενον. Ἐπεὶ καὶ περὶ τῶν ἀτίμων καὶ φυγάδων ἐστὶ τὰ τοιαῦτα καὶ διαπορεῖν καὶ λύειν. Πολίτης δὲ ἁπλῶς οὐδενὶ τῶν ἄλλων ὁρίζεται μᾶλλον ἢ τῷ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς. Τῶν δ' ἀρχῶν αἱ μέν εἰσι διῃρημέναι κατὰ χρόνον, ὥστ' ἐνίας μὲν ὅλως δὶς τὸν αὐτὸν οὐκ ἔξεστιν ἄρχειν, ἢ διά τινων ὡρισμένων χρόνων· ὁ δ' ἀόριστος, οἷον ὁ δικαστὴς καὶ ἐκκλησι-
5. αστής. Τάχα μὲν οὖν ἂν φαίη τις, οὐδ' ἄρχοντας

εἶναι τοὺς τοιούτους, οὐδὲ μετέχειν διὰ ταῦτ᾽ ἀρχῆς·
Καίτοι γελοῖον τοὺς κυριωτάτους ἀποστερεῖν ἀρχῆς·
ἀλλὰ διαφερέτω μηδέν· περὶ ὀνόματος γὰρ ὁ λό-
γος· ἀνώνυμον γὰρ τὸ κοινὸν ἐπὶ δικαστοῦ καὶ ἐκ-
κλησιαστοῦ, τί δεῖ ταῦτ᾽ ἄμφω καλεῖν· ἔστω δὴ διο-
ρισμοῦ χάριν ἀόριστος ἀρχή· τίθεμεν δὴ πολίτας
τοὺς οὕτω μετέχοντας. Ὁ μὲν οὖν μάλιστ᾽ ἂν ἐφαρ-
μόσας πολίτης ἐπὶ πάντας τοὺς λεγομένους πολίτας
σχεδὸν τοιοῦτός ἐστι. Δεῖ δὲ μὴ λανθάνειν, ὅτι 6.
τῶν πραγμάτων, ἐν οἷς τὰ ὑποκείμενα διαφέρει τῷ
εἴδει, καὶ τὸ μὲν αὐτῶν ἐστι πρῶτον, τὸ δὲ δεύτε-
ρον, τὸ δ᾽ ἐχόμενον, ἢ τὸ παράπαν οὐδέν ἐστιν, ᾗ
τοιαῦτα, τὸ κοινὸν ἢ γλίσχρως. Τὰς δὲ πολιτεί-
ας ὁρῶμεν εἴδει διαφερούσας ἀλλήλων, καὶ τὰς μὲν
ὑστέρας, τὰς δὲ προτέρας οὔσας· τὰς γὰρ ἡμαρτη-
μένας καὶ παρεκβεβηκυίας ἀναγκαῖον ὑστέρας εἶναι
τῶν ἀναμαρτήτων· τὰς δὲ παρεκβεβηυίκας πῶς λέγο-
μεν, ὕστερον ἔσται φανερόν. Ὥςτε καὶ τὸν πολί-
την ἕτερον ἀναγκαῖον εἶναι τὸν καθ᾽ ἑκάστην πο-
λιτείαν· διόπερ ὁ λεχθεὶς ἐν μὲν δημοκρατίᾳ μά-
λιστ᾽ ἐστὶ πολίτης. Ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἐνδέχε- 7.
ται μέν, οὐ μὴν ἀναγκαῖον· ἐνίαις γὰρ οὐκ ἔστι δῆ-
μος, οὐδ᾽ ἐκκλησίαν νομίζουσιν ἀλλὰ συγκλήτους·
καὶ τὰς δίκας δικάζουσι κατὰ μέρος, οἷον ἐν Λακε-
δαίμονι τὰς τῶν συμβολαίων δικάζει τῶν ἐφόρων
ἄλλος ἄλλας, οἱ δὲ γέροντες τὰς φονικάς, ἑτέρα
δ᾽ ἴσως ἀρχή τις ἑτέρας. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ

περὶ Καρχηδόνα· πάσας γὰρ ἀρχαί τινες κρίνουσι
8. τὰς δίκας. Ἀλλ' ἔχει γὰρ διόρθωσιν ὁ τοῦ πολί-
του διορισμός· ἐν γὰρ ταῖς ἄλλαις πολιτείαις οὐχ
ὁ ἀόριστος ἄρχων ἐκκλησιαστής ἐστι καὶ δικαστὴς,
ἀλλὰ ὁ κατὰ τὴν ἀρχὴν ὡρισμένος. Τούτων γὰρ ἢ
πᾶσιν ἢ τισιν ἀποδέδοται τὸ βουλεύεσθαι καὶ δικά-
ζειν ἢ περὶ πάντων ἢ περί τινων. Τίς μὲν οὖν ἐ-
στιν ὁ πολίτης, ἐκ τούτων φανερόν· ᾧ γὰρ ἐξουσία
κοινωνεῖν ἀρχῆς βουλευτικῆς ἢ κριτικῆς, πολίτην
ἤδη λέγομεν εἶναι ταύτης τῆς πόλεως· πόλιν δὲ
τὸ τῶν τοιούτων πλῆθος, ἱκανὸν πρὸς αὐτάρκειαν
9. ζωῆς, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν. Ὁρίζονται δὲ πρὸς τὴν χρῆ-
σιν πολίτην τὸν ἐξ ἀμφοτέρων πολιτῶν, καὶ μὴ θατέ-
ρου μόνον οἷον πατρὸς ἢ μητρός· οἱ δὲ καὶ τοῦτ' ἐπὶ
πλέον ζητοῦσιν, οἷον ἔτι πάππους δύο ἢ τρεῖς ἢ πλεί-
ους. Οὕτω δὴ ὁριζομένων πολιτικῶς καὶ παχέως,
ἀποροῦσί τινες τὸν τρίτον ἐκεῖνον ἢ τέταρτον, πῶς
ἔσται πολίτης. Γοργίας μὲν οὖν ὁ Λεοντῖνος τὰ
μὲν ἴσως ἀπορῶν τὰ δ' εἰρωνευόμενος ἔφη, καθά-
περ ὅλμους εἶναι τοὺς ὑπὸ τῶν ὁλμοποιῶν πεποιη-
μένους, οὕτω καὶ Λαρισσαίους τοὺς ὑπὸ τῶν δημιουρ-
γῶν πεποιημένους· εἶναι γάρ τινας Λαρισσαιοποιούς.
Ἔστι δὲ ἁπλοῦν· εἰ γὰρ μετεῖχον κατὰ τὸν ῥηθέν-
τα διορισμὸν τῆς πολιτείας, ἦσαν ἂν πολῖται· καὶ
γὰρ οὐδὲ δυνατὸν ἐφαρμόττειν τὸ ἐκ πολίτου ἢ ἐκ
πολίτιδος ἐπὶ τῶν πρώτων οἰκησάντων ἢ κτισάντων.
10. Ἀλλ' ἴσως ἐκεῖνοι μᾶλλον ἔχουσιν ἀπορίαν, ὅσοι

μετέσχον μεταβολῆς γενομένης πολιτείας, οἷον Ἀθήνησιν ἐποίησε Κλεισθένης μετὰ τὴν τῶν τυράννων ἐκβολήν· πολλὲς γὰρ ἐφυλέτευσε ξένες καὶ δέλες καὶ μετοίκες. Τὸ δ' ἀμφισβήτημα πρὸς τέτες ἐστὶν, ἐ τίς πολίτης, ἀλλὰ πότερον ἀδίκως ἢ δικαίως. Καίτοι καὶ τῦτό τις ἔτι προσαπορήσειεν, ἆρ', εἰ μὴ δικαίως πολίτης, ἐ πολίτης, ὡς ταὐτὸ δυναμένε τῦ τ' ἀδίκε καὶ τῦ ψευδῦς. Ἐπεὶ δὲ ὁρῶμεν καὶ ἄρχοντάς τινας ἀδίκως, ὓς ἄρχειν μὲν φήσομεν, ἀλλ' ἐ δικαίως· ὁ δὲ πολίτης ἀρχῇ τινι διωρισμένος ἐστίν· ὁ γὰρ κοινωνῶν τῆς τοιᾶσδε ἀρχῆς πολίτης ἐστὶν, ὡς ἔφαμεν· δῆλον ὅτι πολίτας μὲν εἶναι φατέον καὶ τέτες, περὶ δὲ τῦ δικαίως ἢ μὴ δικαίως συνάπτει πρὸς τὴν εἰρημένην πρότερον ἀμφισβήτησιν. Εἴπερ ὖν καὶ δημοκρατῦνταί τινες, 11.
κατὰ τὸν τρόπον τῦτον ὁμοίως τῆς πόλεως φατέον εἶναι ταύτης τὰς τῆς πολιτείας ταύτης πράξεις, καὶ τὰς ἐκ τῆς ὀλιγαρχίας καὶ τῆς τυραννίδος. Ἔοικε δ' οἰκεῖος ὁ λόγος εἶναι τῆς ἀπορίας ταύτης, πῶς ποτε χρὴ λέγειν τὴν πόλιν εἶναι τὴν αὐτὴν ἢ μὴ τὴν αὐτὴν ἀλλ' ἑτέραν. Ἡ μὲν ὖν ἐπιπολαιοτάτη τῆς ἀπορίας ζήτησις περὶ τὸν τόπον καὶ τὲς ἀνθρώπες ἐστίν. Ἐνδέχεται γὰρ διαζευχθῆναι τὸν τόπον καὶ τὲς ἀνθρώπες, καὶ τὲς μὲν ἕτερον, τὲς δ' ἕτερον οἰκῆσαι τόπον. Ταύτην μὲν ὖν πρᾳοτέραν θετέον τὴν ἀπορίαν· πολλαχῶς γὰρ τῆς πόλεως λεγομένης, ἐστί πως εὐμάρεια τοῖς

12. τοιαύτης ζητήσεως. Ὁμοίως δὲ καὶ τῶν τὸν αὐτὸν τόπον κατοικούντων ἀνθρώπων πότε δεῖ νομίζειν μίαν εἶναι πόλιν; οὐ γὰρ δὴ τοῖς τείχεσιν· εἴη γὰρ ἂν Πελοποννήσῳ περιβαλεῖν ἓν τεῖχος. Τοιαύτη δ' ἴσως ἐστὶ καὶ Βαβυλὼν καὶ πᾶσα, ἥτις ἔχει περιγραφὴν μᾶλλον ἔθνους ἢ πόλεως, ἧςγε φασὶν ἑαλωκυίας τρίτην ἡμέραν οὐκ αἰσθέσθαι τι μέρος τῆς πόλεως. Ἀλλὰ περὶ μὲν ταύτης τῆς ἀπορίας εἰς ἄλλον καιρὸν χρήσιμος ἡ σκέψις· περὶ γὰρ μεγέθους τῆς πόλεως τό τε ποσὸν καὶ πότερον ἔθνος ἓν ἢ πλείω συμφέρει, δεῖ μὴ λανθάνειν τὸν πολιτικόν.
13. Ἀλλὰ τῶν αὐτῶν κατοικούντων τὸν αὐτὸν τόπον, πότερον, ἕως ἂν ᾖ τὸ γένος ταὐτὰ τῶν κατοικούντων, τὴν αὐτὴν εἶναι φατέον πόλιν, καίπερ αἰεὶ τῶν μὲν φθειρομένων τῶν δὲ γινομένων; ὥσπερ καὶ ποταμοὺς εἰώθαμεν λέγειν τοὺς αὐτοὺς καὶ κρήνας τὰς αὐτὰς, καίπερ αἰεὶ τοῦ μὲν ἐπιγινομένου νάματος τοῦ δ' ὑπεξιόντος. Ἢ τοὺς μὲν ἀνθρώπους φατέον εἶναι τοὺς αὐτοὺς διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν, τὴν δὲ πόλιν ἑτέραν; Εἴπερ γάρ ἐστι κοινωνία τις ἡ πόλις, ἔστι δὲ κοινωνία πολιτῶν πολιτείας, γιγνομένης ἑτέρας τῷ εἴδει καὶ διαφερούσης τῆς πολιτείας, ἀναγκαῖον εἶναι δόξειεν ἂν καὶ τὴν πόλιν εἶναι μὴ τὴν αὐτή· ὥσπερ γε καὶ χορὸν ὁτὲ μὲν κωμικὸν ὁτὲ δὲ τραγικὸν ἕτερον εἶναί φαμεν, τῶν αὐτῶν πολλάκις ἀνθρώπων ὄντων.
14. Ὁμοίως δὲ καὶ πᾶσαν ἄλλην κοινωνίαν καὶ σύνθε-

σιν ἑτέραν, ἂν εἶδος ἕτερον ᾖ τῆς συνθέσεως, οἷον ἁρμονίαν, τῶν αὐτῶν φθόγγων, ἑτέραν εἶναι λέγοιμεν ἄν, ὅτε μὲν ᾖ δώριος, ὅτε δὲ φρύγιος. Εἰ δὴ τȣ̃τον ἔχει τὸν τρόπον, φανερὸν ὅτι μάλιστα λεκτέον τὴν αὐτὴν πόλιν εἰς τὴν πολιτείαν βλέποντας. Ὄνομα δὲ καλεῖν ἕτερον ἢ ταὐτὸν ἔξεστι καὶ τῶν αὐτῶν κατοικȣ́ντων αὐτὴν καὶ πάμπαν ἑτέρων ἀνθρώπων. Εἰ δὲ δίκαιον διαλύειν ἢ μὴ διαλύειν, ὅταν εἰς ἑτέραν μεταβάλλῃ πολιτείαν ἡ πόλις, λόγος ἕτερος.

Κεφ. β.

Τῶν δὲ νῦν εἰρημένων ἐχόμενόν ἐστιν ἐπισκέψασθαι, πότερον τὴν αὐτὴν ἀρετὴν ἀνδρὸς ἀγαθȣ̃ καὶ πολίτȣ σπȣδαίȣ θετέον ἢ μὴ τὴν αὐτήν. Ἀλλὰ μὴν εἴγε τȣ̃το τυχεῖν δεῖ ζητήσεως, τὴν τȣ̃ πολίτȣ τύπῳ τινὶ πρῶτον ληπτέον. Ὥσπερ ȣ̃ν ὁ πλωτὴρ εἷς τις τῶν κοινωνῶν ἐστιν, ȣ̃τω καὶ τὸν πολίτην φαμέν. Τῶν δὲ πλωτήρων καίπερ ἀνομοίων ὄντων τὴν δύναμιν (ὁ μὲν γάρ ἐστιν ἐρέτης, ὁ δὲ κυβερνήτης, ὁ δὲ πρωρεὺς, ὁ δ' ἄλλην τιν' ἔχων τοιαύτην ἐπωνυμίαν) δῆλον ὡς ὁ μὲν ἀκριβέστατος ἑκάστȣ λόγος ἴδιος ἔσται τῆς ἀρετῆς, ὅμως δὲ καὶ κοινός τις ἐφαρμόσει πᾶσιν· ἡ γὰρ σωτηρία τῆς ναυτιλίας ἔργον ἐστὶν αὐτῶν πάντων· τȣ́τȣ γὰρ ἕκαστος ὀρέγεται τῶν πλωτήρων. Ὁμοίως τοίνυν καὶ τῶν πολιτῶν καίπερ ἀνομοίων ὄντων

ἡ σωτηρία τῆς κοινωνίας ἔργον ἐστίν· κοινωνία δ'
ἐστὶν ἡ πολιτεία· διὸ τὴν ἀρετὴν ἀναγκαῖον εἶναι
τοῦ πολίτου πρὸς τὴν πολιτείαν. Εἴπερ οὖν ἔστι
πλείω πολιτείας εἴδη, δῆλον ὡς οὐκ ἐνδέχεται τοῦ
σπουδαίου πολίτου μίαν ἀρετὴν εἶναι τὴν τελείαν.
Τὸν δ' ἀγαθὸν ἄνδρα φαμὲν εἶναι κατ' ἀρετὴν
τελείαν. Ὅτι μὲν οὖν ἐνδέχεται πολίτην ὄντα
σπουδαῖον μὴ κεκτῆσθαι τὴν ἀρετήν, καθ' ἣν σπου-
3. δαῖος ἀνήρ, φανερόν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλ-
λον τρόπον ἐστὶ διαποροῦντας ἐπελθεῖν τὸν αὐτὸν
λόγον περὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας. Εἰ γὰρ ἀδύ-
νατον ἐξ ἁπάντων σπουδαίων ὄντων εἶναι πόλιν,
δεῖ δὲ ἕκαστον τὸ καθ' αὐτὸν ἔργον εὖ ποιεῖν,
τοῦτο δὲ ἀπ' ἀρετῆς, ἐπειδὴ ἀδύνατον ὁμοίους εἶναι
πάντας τοὺς πολίτας, οὐκ ἂν εἴη μία ἀρετὴ πολίτου
καὶ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ. Τὴν μὲν γὰρ τοῦ σπουδαίου πο-
λίτου δεῖ πᾶσιν ὑπάρχειν· οὕτω γὰρ ἀρίστην ἀναγ-
καῖον εἶναι τὴν πόλιν· τὴν δὲ τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ἀγα-
θοῦ ἀδύνατον, εἰ μὴ πάντας ἀναγκαῖον ἀγαθοὺς εἶ-
4. ναι τοὺς ἐν τῇ σπουδαίᾳ πόλει πολίτας. Ἔτι ἐπεὶ
ἐξ ἀνομοίων ἡ πόλις, ὥσπερ ζῶον εὐθὺς ἐκ ψυχῆς
καὶ σώματος, καὶ ψυχὴ ἐκ λόγου καὶ ὀρέξεως, καὶ οἰκία
ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, καὶ κτῆσις ἐκ δεσπότου καὶ
δούλου, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ πόλις ἐξ ἁπάντων
τε τούτων καὶ πρὸς τούτοις ἐξ ἄλλων ἀνομοίων συν-
έστηκεν εἰδῶν· ἀνάγκη μὴ μίαν εἶναι τὴν τῶν πο-
λιτῶν πάντων ἀρετήν, ὥσπερ οὐδὲ τῶν χορευτῶν

κορυφαίȣ καὶ παραστάτȣ. Διότι μὲν τοίνυν ἁπλῶς 5.
ȣ̓χ ἡ αὐτὴ, Φανερὸν ἐκ τȣ́των. Ἀλλ᾽ ἆρα ἔσται τινὸς ἡ αὐτὴ ἀρετὴ πολίτȣ τε σπȣδαίȣ καὶ ἀνδρὸς σπουδαίȣ; Φαμὲν δὴ τὸν ἄρχοντα τὸν σπȣδαῖον ἀγαθὸν εἶναι καὶ Φρόνιμον, τὸν δὲ πολιτικὸν ἀναγκαῖον εἶναι Φρόνιμον. Καὶ τὴν παιδείαν δ᾽ εὐθὺς ἑτέραν εἶναι λέγȣσί τινες τȣ̃ ἄρχοντος, ὥσπερ καὶ Φαίνονται οἱ τῶν βασιλέων υἱεῖς ἱππικὴν καὶ πολεμικὴν παιδευόμενοι. Καὶ Εὐριπίδης Φησὶ

Μή μοι τὰ κόμψ᾽, ἀλλ᾽ ὧν πόλει δεῖ·

ὡς ȣ̓σάν τινα ἄρχοντος παιδείαν. Εἰ δὲ ἡ αὐτὴ 6.
ἀρετὴ ἄρχοντός τε ἀγαθȣ̃ καὶ ἀνδρὸς ἀγαθȣ̃, πολίτης δ᾽ ἐστὶ καὶ ὁ ἀρχόμενȣς, ȣ̓χ ἡ αὐτὴ ἁπλῶς ἂν εἴη πολίτȣ καὶ ἀνδρὸς, τινὸς μέντοι πολίτȣ· ȣ̓ γὰρ ἡ αὐτὴ ἄρχοντος καὶ πολίτȣ. Καὶ διὰ τȣ̃τ᾽ ἴσως Ἰάσων ἔΦη πεινῆν ὅτε μὴ τυραννοῖ, ὡς ȣ̓κ ἐπιστάμενος ἰδιώτης εἶναι. Ἀλ- 7.
λὰ μὴν ἐπαινεῖταί γε τὸ δύνασθαι ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι, καὶ πολίτȣ δοκίμȣ ἡ ἀρετὴ εἶναι τὸ δύνασθαι καὶ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι καλῶς. Εἰ ȣ̓̃ν τὴν μὲν τȣ̃ ἀγαθȣ̃ ἀνδρὸς τίθεμεν ἀρχικὴν, τὴν δὲ τȣ̃ πολίτȣ ἄμΦω, ȣ̓κ ἂν εἴη ἄμΦω ἐπαινετὰ ὁμοίως. Ἐπεὶ ȣ̓̃ν ποτὲ δοκεῖ ἀμΦότερα καὶ ȣ̓ ταὐτὰ δεῖν τὸν ἄρχοντα μανθάνειν καὶ τὸν ἀρχόμενον, τὸν δὲ πολίτην ἀμΦότερ᾽ ἐπίστασθαι καὶ μετέχειν ἀμΦοῖν, τἀντεῦθεν ἂν κατίδοι τις. Ἔστι- 8.
γὰρ ἀρχὴ δεσποτική· ταύτην δὲ τὴν περὶ τἀναγ-

καῖα λέγομεν, ἃ ποιεῖν ἐπίστασθαι τὸν ἄρχοντ' ἐκ ἀναγκαῖον, ἀλλὰ χρῆσθαι μᾶλλον· θάτερον δὲ καὶ ἀνδραποδῶδες· λέγω δὲ θάτερον τὸ δύνασθαι καὶ ὑπηρετεῖν τὰς διακονικὰς πράξεις. Δέλε δ' εἴδη πλείω λέγομεν· αἱ γὰρ ἐργασίαι πλείες· ὧν ἓν μέρος κατέχεσιν οἱ χερνῆτες· ἔτοι δ' εἰσὶν, ὥσπερ σημαίνει καὶ τἔνομ' αὐτὲς, οἱ ζῶντες ἀπὸ τῶν χειρῶν· ἐν οἷς ὁ βάναυσος τεχνίτης ἐστί. Διὸ παρ' ἐνίοις ἐ μετεῖχον οἱ δημιεργοὶ τὸ παλαιὸν ἀρχῶν, πρὶν

9. δῆμον γενέσθαι τὸν ἔσχατον. Τὰ μὲν ἒν ἔργα τῶν ἀρχομένων ἕτως ἐ δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἐδὲ τὸν πολιτικὸν ἐδὲ τὸν πολίτην τὸν ἀγαθὸν μανθάνειν, εἰ μήποτε χρείας χάριν αὐτῷ πρὸς αὐτόν· ἐ γὰρ ἔτι συμβαίνει γίνεσθαι τὸν μὲν δεσπότην, τὸν δὲ δῆλον, ἀλλ' ἐστί τις ἀρχὴ, καθ' ἣν ἄρχει τῶν ὁμοίων τῷ γένει καὶ τῶν ἐλευθέρων. Ταύτην γὰρ λέγομεν εἶναι τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν, ἣν δεῖ τὸν ἄρχοντα ἀρχόμενον μαθεῖν, οἷον ἱππαρχεῖν ἱππαρχηθέντα, στρατηγεῖν στρατηγηθέντα, (καὶ ταξιαρχήσαντα καὶ λοχαγήσαντα.) Διὸ καὶ λέγεται τἕτο καλῶς, ὡς ἐκ ἔστιν εὖ ἄρξαι μὴ ἀρχθέντα.

10. Τέτων δὲ ἀρετὴ μὲν ἑτέρα, δεῖ δὲ τὸν πολίτην τὸν ἀγαθὸν ἐπίστασθαι καὶ δύνασθαι καὶ ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν· καὶ αὕτη ἀρετὴ πολίτε, τὸ τὴν τῶν ἐλευθέρων ἀρχὴν ἐπίστασθαι ἐπ' ἀμφότερα. Ἀνδρὸς δὴ ἀγαθἒ ἄμφω. Καὶ εἰ ἕτερον εἶδος σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης ἀρχικῆς· καὶ γὰρ ἀρχομένε

μένε μὲν ἐλευθέρε δὲ τε̃ ἀγαθε̃ δῆλον ὅτι ἐ μία ἂν εἴη ἀρετὴ, οἷον δικαιοσύνη, ἀλλ᾽ εἴδη ἔχεσα, καθ᾽ ἃ ἄρξει καὶ ἄρξεται· ὥσπερ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἑτέρα σωφροσύνη καὶ ἀνδρεία. Δόξαι γὰρ ἂν εἶναι δειλὸς ἀνὴρ, εἰ ἕτως ἀνδρεῖος εἴη, ὥσπε γυνὴ ἀνδρεία· καὶ γυνὴ λάλος, εἰ ἕτω κοσμία εἴη, ὥσπερ ὁ ἀνὴρ ὁ ἀγαθός. Ἐπεὶ καὶ οἰκονομία ἑτέρα ἀνδρὸς καὶ γυναικός· τε̃ μὲν γὰρ κτᾶσθαι, τῆς δὲ φυλάττειν ἔργον ἐστίν. Ἡ δὲ φρόνησις ἄρχοντος ἴδιος ἀρετὴ μόνη· τὰς γὰρ ἄλλας ἔοικεν ἀναγκαῖον εἶναι κοινὰς καὶ τῶν ἀρχομένων καὶ τῶν ἀρχόντων. Ἀρχομένε δέ γ᾽ ἐκ ἔστιν ἀρετὴ φρόνησις, ἀλλὰ δόξα ἀληθής. Ὥσπερ αὐλοποιὸς γὰρ ὁ ἀρχόμενος, ὁ δ᾽ ἄρχων αὐλητὴς ὁ χρώμενος. Πότερον μὲν ἐν ἡ αὐτὴ ἀρετὴ ἀνδρὸς ἀγαθε̃ καὶ πολίτε σπεδαίε ἢ ἑτέρα, καὶ πῶς ἡ αὐτὴ καὶ πῶς ἑτέρα, φανερὸν ἐκ τέτων.

11.

Κεφ. γ.

Περὶ δὲ τὸν πολίτην ἔτι λείπεταί τις τῶν ἀποριῶν, πότερον ὡς ἀληθῶς πολίτης ἐστὶν, ᾧ κοινωνεῖν ἔξεστιν ἀρχῆς, ἢ καὶ τὲς βαναύσες πολίτας θετέον; Εἰ μὲν ἐν καὶ τέτες θετέον, οἷς μὴ μέτεστιν ἀρχῶν, ἐχ οἷόν τε παντὸς εἶναι πολίτε τὴν αὐτὴν ἀρετήν· ἕτος γὰρ πολίτης· εἰ δὲ μηδεὶς τῶν τοιέτων πολίτης, ἐν τίνι μέρει θετέος ἕκαστος; ἐδὲ γὰρ μέτοικος ἐδὲ ξένος. Ἢ διά γε τε̃τον

τὸν λόγον ἐδὲν φήσομεν συμβαίνειν ἄτοπον· ἐδὲ γὰρ οἱ δȣ̃λοι τῶν εἰρημένων ἐδὲν, ἐδ᾽ οἱ ἀπελεύθε-
2. ροι. Τȣ̃το γὰρ ἀληθὲς, ὡς ἐ πάντας θετέον πολίτας, ὧν ἄνευ ἐκ ἂν εἴη πόλις. Ἐπεὶ ἐδ᾽ οἱ παῖδες ὡσαύτως πολῖται καὶ οἱ ἄνδρες, ἀλλ᾽ οἱ μὲν ἁπλῶς, οἱ δ᾽ ἐξ ὑποθέσεως· πολῖται μὲν γάρ εἰσιν, ἀλλ᾽ ἀτελεῖς. Ἐν μὲν ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις παρ᾽ ἐνίοις ἦν δȣ̃λον τὸ βάναυσον ἢ ξενικόν· διόπερ οἱ πολλοὶ τοιȣ̃τοι καὶ νȣ̃ν. Ἡ δὲ βελτίστη πόλις ἐ ποιήσει βάναυσον πολίτην. Εἰ δὲ καὶ ἐτος πολίτης, ἀλλὰ πολίτȣ ἀρετὴν, ἣν εἴπομεν, λεκτέον ἐ παντὸς ἐδ᾽ ἐλευθέρȣ μόνον, ἀλλ᾽ ὅσοι
3. τῶν ἔργων εἰσὶν ἀφειμένοι τῶν ἀναγκαίων. Τῶν δ᾽ ἀναγκαίων οἱ μὲν ἑνὶ λειτȣργȣ̃ντες τὰ τοιαῦτα δȣ̃λοι, οἱ δὲ κοινῇ, βάναυσοι καὶ θῆτες. Φανερὸν δ᾽ ἐντεῦθεν μικρὸν ἐπισκεψαμένοις, πῶς ἔχει περὶ αὐτῶν· αὐτὸ γὰρ φανὲν τὸ λεχθὲν ποιεῖ δῆλον. Ἐπεὶ γὰρ πλείȣς εἰσὶν αἱ πολιτεῖαι, καὶ εἴδη πολίτȣ ἀναγκαῖον εἶναι πλείω, καὶ μάλιστα τȣ̃ ἀρχομένȣ πολίτȣ. Ὥστ᾽ ἐν μέν τινι πολιτείᾳ τὸν βάναυσον ἀναγκαῖον εἶναι καὶ τὸν θῆτα πολίτας, ἐν τισι δ᾽ ἀδύνατον, οἷον εἴ τίς ἐστιν, ἣν καλȣ̃μεν ἀριστοκρατικὴν, καὶ ἐν ᾗ κατ᾽ ἀρετὴν αἱ τιμαὶ δίδονται καὶ κατ᾽ ἀξίαν· ἐ γὰρ οἷόν τ᾽ ἐπιτηδεῦσαι τὰ
4. τῆς ἀρετῆς ζῶντα βίον βάναυσον ἢ θητικόν. Ἐν δὲ ταῖς ὀλιγαρχίαις θῆτα μὲν ἐκ ἐνδέχεται εἶναι πολίτην· ἀπὸ τιμημάτων γὰρ μακρῶν αἱ μεθέξεις

τῶν ἀρχῶν· βάναυσον δ' ἐνδέχεται· πλȣτȣ̃σι γὰρ καὶ οἱ πολλοὶ τῶν τεχνιτῶν. Ἐν Θήβαις δὲ νόμος ἦν τὸν δέκα ἐτῶν μὴ ἀπεσχημένον τῆς ἀγορᾶς μὴ μετέχειν ἀρχῆς. Ἐν πολλαῖς δὲ πολιτείαις προσεφέλκεται καὶ τῶν ξένων ὁ νόμος· ὁ γὰρ ἐκ πολίτιδος ἔν τισι δημοκρατίαις πολίτης ἐστί. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἔχει καὶ τὰ περὶ 5. τȣ̀ς νόθȣς παρὰ πολλοῖς· οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεὶ δι' ἔνδειαν τῶν γνησίων πολιτῶν ποιȣ̃νται πολίτας τȣ̀ς τοιȣ́τȣς, (διὰ γὰρ ὀλιγανθρωπίαν ȣ̃τω χρῶνται τοῖς νόμοις·) εὐπορȣ̃ντες ὄχλȣ κατὰ μικρὸν παραιρȣ̃νται τȣ̀ς ἐκ δȣ́λȣ πρῶτον ἢ δȣ́λης, εἶτα τȣ̀ς ἀπὸ γυναικῶν, τέλος δὲ μόνον τȣ̀ς ἐξ ἀμφῶν ἀστῶν πολίτας ποιȣ̃σιν. Ὅτι μὲν ȣ̃ν εἴδη πλείω πολίτȣ, 6. φανερὸν ἐκ τȣ́των, καὶ ὅτι μάλιστα πολίτης ὁ μετέχων τῶν τιμῶν, ὥσπερ καὶ Ὅμηρος ἐποίησεν

ὡσεί τιν' ἀτίμητον μετανάστην·

ὥσπερ μέτοικος γάρ ἐστιν ὁ τῶν τιμῶν μὴ μετέχων· ἀλλ' ὅπȣ τὸ τοιȣ̃τον ἐπικεκρυμμένον ἐστὶν, ἀπάτης χάριν τῶν συνοικȣ́ντων ἐστίν. Πότερον μὲν ȣ̃ν ἑτέραν ἢ τὴν αὐτὴν θετέον, καθ' ἣν ἀνὴρ ἀγαθός ἐστι καὶ πολίτης σπȣδαῖος, δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι τινὸς μὲν πόλεως ὁ αὐτὸς, τινὸς δὲ ἕτερος, κἀκεῖνος ȣ̓ πᾶς, ἀλλ' ὁ πολιτικὸς καὶ κύριος (ἢ δυνάμενος εἶναι κύριος) ἢ καθ' αὑτὸν ἢ μετ' ἄλλων τῆς τῶν κοινῶν ἐπιμελείας.

Κεφ. δ.

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα διώρισται, τὸ μετὰ ταῦτα σκεπτέον, πότερον μίαν θετέον πολιτείαν ἢ πλείȣς· κἂν εἰ πλείȣς, τίνες καὶ πόσαι, καὶ διαφοραὶ τίνες αὐτῶν εἰσιν· Ἔστι δὲ πολιτεία πόλεως τάξις τῶν τ' ἄλλων ἀρχῶν καὶ μάλιστα τῆς κυρίας πάντων· κύριον μὲν γὰρ πανταχȣ̃ τὸ πολίτευμα τῆς πόλεως· πολίτευμα δ' ἐστὶν ἡ πολιτεία. Λέγω δὲ οἷον ἐν μὲν ταῖς δημοκρατίαις κύριος ὁ δῆμος, οἱ δ' ὀλίγοι τȣ̓ναντίον ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις. Φαμὲν δὲ καὶ πολιτείαν ἑτέραν εἶναι τȣ́των. Τὸν αὐτὸν δὲ τȣ̃τον ἐρȣ̃μεν λόγον καὶ περὶ τῶν ἄλ-
2 λων. Ὑποθετέον δὲ πρῶτον τίνος χάριν συνέστηκε πόλις, καὶ τῆς ἀρχῆς εἴδη πόσα τῆς περὶ ἄνθρωπον καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς ζωῆς. Εἴρηται δὴ καὶ κατὰ τȣ̀ς πρώτȣς λόγȣς, ἐν οἷς περὶ οἰκονομίας διωρίσθη καὶ δεσποτείας, ὅτι φύσει μέν ἐστιν ἄνθρωπος ζῶον πολιτικόν· διὸ καὶ μηδὲν δεόμενοι τῆς παρ' ἀλλήλων βοηθείας ȣ̓κ ἔλαττον ὀρέγονται
3 τȣ̃ συζῆν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ κοινῇ συμφέρον συνάγει, καθ' ὅσον ἐπιβάλλει μέρος ἑκάστῳ τȣ̃ ζῆν καλῶς. Μάλιστα μὲν ȣ̓̃ν τȣ̃τ' ἐστὶ τέλος καὶ κοινῇ πᾶσι καὶ χωρὶς, συνέρχονται δὲ καὶ τȣ̃ ζῆν ἕνεκεν αὐτȣ̃, καὶ συνέχȣσι τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν· ἴσως γὰρ ἔνεστί τι τȣ̃ καλȣ̃ μόριον καὶ κατὰ τὸ ζῆν αὐτὸ μόνον, ἂν μὴ τοῖς χαλεποῖς κατὰ τὸν

βίον ὑπερβάλλῃ λίαν. Δῆλον δὲ ὡς καρτεροῦσι
πολλὴν κακοπάθειαν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων
γλιχόμενοι τοῦ ζῆν, ὡς ἐνούσης τινὸς εὐημερίας ἐν
αὐτῷ καὶ γλυκύτητος φυσικῆς. Ἀλλὰ μὴν καὶ 4.
τῆς ἀρχῆς τοὺς λεγομένους τρόπους ῥᾴδιον διελεῖν·
καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις διοριζόμεθα
περὶ αὐτῶν πολλάκις. Ἡ μὲν γὰρ δεσποτεία,
καίπερ ὄντος κατ' ἀλήθειαν τῷ τε φύσει δούλῳ καὶ
τῷ φύσει δεσπότῃ ταὐτοῦ συμφέροντος, ὅμως ἄρχει
πρὸς τὸ τοῦ δεσπότου συμφέρον οὐδὲν ἧττον, πρὸς
δὲ τὸ τοῦ δούλου κατὰ συμβεβηκός· οὐ γὰρ ἐνδέ-
χεται φθειρομένου τοῦ δούλου σώζεσθαι τὴν δεσπο-
τείαν. Ἡ δὲ τέκνων ἀρχὴ καὶ γυναικὸς καὶ τῆς 5.
οἰκίας πάσης, ἣν δὴ καλοῦμεν οἰκονομικὴν, ἤτοι τῶν
ἀρχομένων χάριν ἐστὶν ἢ κοινοῦ τινος ἀμφοῖν. Καθ'
αὐτὸ μὲν τῶν ἀρχομένων, ὥσπερ ὁρῶμεν καὶ τὰς
ἄλλας τέχνας οἷον ἰατρικὴν καὶ γυμναστικήν· κα-
τὰ συμβεβηκὸς δὲ κἂν αὐτῶν εἶεν. Οὐδὲν γὰρ
κωλύει τὸν παιδοτρίβην ἕνα τῶν γυμναζομένων
ἐνιότ' εἶναι καὶ αὐτὸν, ὥσπερ ὁ κυβερνήτης εἷς
ἐστιν ἀεὶ τῶν πλωτήρων. Ὁ μὲν οὖν παιδοτρίβης
ἢ κυβερνήτης σκοπεῖ τὸ τῶν ἀρχομένων ἀγαθόν·
ὅταν δὲ τούτων εἷς γένηται καὶ αὐτὸς, κατὰ συμ-
βεβηκὸς μετέχει τῆς ἀσφαλείας· ὁ μὲν γὰρ πλω-
τὴρ, ὁ δὲ τῶν γυμναζομένων εἷς γίνεται παιδοτρί-
βης ὤν. Διὸ καὶ τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς, ὅταν ᾖ 6.
κατ' ἰσότητα τῶν πολιτῶν συνεστηκυῖα καὶ καθ'

ὁμοιότητα (ἡ πολιτεία,) κατὰ μέρος ἀξιᾶσιν ἄρχειν· πρότερον μὲν ᾗ πέφυκεν, ἀξιᾶντες ἐν μέρει λειτουργεῖν, καὶ σκοπεῖν τινα πάλιν τὸ αὐτᾶ ἀγαθὸν, ὥσπερ πρότερον αὐτὸς ἄρχων ἐσκόπει τὸ ἐκείνα συμφέρον· νῦν δὲ διὰ τὰς ὠφελείας τὰς ἀπὸ τῶν κοινῶν καὶ τὰς ἐκ τῆς ἀρχῆς βάλονται συνεχῶς ἄρχειν· οἷον εἰ συνέβαινεν ὑγιαίνειν ἀεὶ τοῖς ἄρχασι, νοσακεροῖς ἆσι· καὶ γὰρ ἂν ἅτως ἴσως
7. ἐδίωκον τὰς ἀρχάς. Φανερὸν τοίνυν, ὡς ὅσαι μὲν πολιτεῖαι τὸ κοινῇ συμφέρον σκοπᾶσιν, αὗται μὲν ὀρθαὶ τυγχάνασιν ἆσαι κατὰ τὸ ἁπλῶς δίκαιον· ὅσαι δὲ σφέτερον μόνον τῶν ἀρχόντων, ἡμαρτημέναι πᾶσαι, καὶ παρεκβάσεις τῶν ὀρθῶν πολιτειῶν· δεσποτικαὶ γάρ· ἡ δὲ πόλις κοινωνία τῶν ἐλευθέρων ἐστί. Διωρισμένων δὲ τάτων ἐχόμενόν ἐστι τὰς πολιτείας ἐπισκέψασθαι, πόσαι τὸν ἀριθμὸν καὶ τίνες εἰσί· καὶ πρῶτον τὰς ὀρθὰς αὐτῶν· καὶ γὰρ αἱ παρεκβάσεις ἔσονται φανεραὶ τάτων διορισθεισῶν.

Κεφ. ε.

Ἐπεὶ δὲ πολιτεία μὲν καὶ πολίτευμα σημαίνει ταὐτὸν, πολίτευμα δ' ἐστὶ τὸ κύριον τῶν πόλεων, ἀνάγκη δ' εἶναι κύριον ἢ ἕνα ἢ ὀλίγας ἢ πολλάς· ὅταν μὲν ὁ εἷς ἢ οἱ ὀλίγοι ἢ οἱ πολλοὶ πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον ἄρχωσι, ταύτας μὲν ὀρθὰς ἀναγκαῖον εἶναι τὰς πολιτείας, τὰς δὲ πρὸς

τὸ ἴδιον ἢ τῦ ἑνὸς ἢ τῶν ὀλίγων ἢ τῦ πλήθυς, παρεκβάσεις· ἢ γὰρ ἐ πολίτας φατέον εἶναι τὺς μετέχοντας ἢ δεῖ κοινωνεῖν τῦ συμφέροντος. Κα- 2.
λεῖν δ' εἰώθαμεν τῶν μὲν μοναρχιῶν τὴν πρὸς τὸ κοινὸν ἀποβλέπυσαν συμφέρον βασιλείαν, τὴν δὲ τῶν ὀλίγων μὲν, πλειόνων δὲ ἑνὸς ἀριστοκρατίαν, ἢ διὰ τὸ τὺς ἀρίστυς ἄρχειν ἢ διὰ τὸ πρὸς τὸ ἄριστον τῇ πόλει καὶ τοῖς κοινωνῦσιν αὐτοῖς. Ὅταν δὲ τὸ πλῆθος πρὸς τὸ κοινὸν πολιτεύηται συμφέρον, καλεῖται τὸ κοινὸν ὄνομα πασῶν τῶν πολιτειῶν πολιτεία. Συμβαίνει δ' εὐλόγως· ἕνα μὲν γὰρ 3.
διαφέρειν κατ' ἀρετὴν ἢ ὀλίγυς ἐνδέχεται, πλείυς δ' ἤδη χαλεπὸν ἠκριβῶσθαι πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν, ἀλλὰ μάλιστα τὴν πολεμικήν· αὕτη γὰρ ἐν πλήθει γίγνεται. Διόπερ κατὰ ταύτην τὴν πολιτείαν κυριώτατον τὸ προπολεμῦν, καὶ μετέχυσιν αὐτῆς οἱ κεκτημένοι τὰ ὅπλα. Παρεκβάσεις δὲ τῶν εἰ- 4.
ρημένων, τυραννὶς μὲν βασιλείας, ὀλιγαρχία δὲ ἀριστοκρατίας, δημοκρατία δὲ πολιτείας. Ἡ μὲν γὰρ τυραννίς ἐστι μοναρχία πρὸς τὸ συμφέρον τὸ τῦ μοναρχῦντος, ἡ δ' ὀλιγαρχία πρὸς τὸ τῶν εὐπόρων, ἡ δὲ δημοκρατία πρὸς τὸ συμφέρον τὸ τῶν ἀπόρων· πρὸς δὲ τὸ τῷ κοινῷ λυσιτελῦν ὐδεμία αὐτῶν. Δεῖ δὲ μικρῷ διὰ μακροτέρων εἰπεῖν, τίς ἑκάστη τύτων τῶν πολιτειῶν ἐστι· καὶ γὰρ ἔχει τινὰς ἀπορίας. Τῷ δὲ περὶ ἑκάστην μέθοδον φιλοσοφῦντι καὶ μὴ μόνον ἀποβλέποντι πρὸς τὸ

πράττειν οἰκεῖόν ἐστι τὸ μὴ παρορᾷν μηδέ τι καταλείπειν, ἀλλὰ δηλȣ̃ν τὴν περὶ ἕκαστον ἀλή-
5. θειαν. Ἔστι δὲ τυραννὶς μὲν μοναρχία, καθάπερ εἴρηται, δεσποτικὴ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας· ὀλιγαρχία δὲ, ὅταν ὦσι κύριοι τῆς πολιτείας οἱ τὰς ȣ̉σίας ἔχοντες· δημοκρατία δὲ τȣ̉ναντίον, ὅταν οἱ μὴ κεκτημένοι πλῆθος ȣ̉σίας ἀλλ' ἄποροι. Πρώτη δ' ἀπορία πρὸς τὸν διορισμόν ἐστιν· εἰ γὰρ εἶεν οἱ πλείȣς, ὄντες εὔποροι, κύριοι τῆς πολιτείας· δημοκρατία δ' ἐστὶν, ὅταν ᾖ κύριον τὸ πλῆθος· ὁμοίως δὲ πάλιν, κἂν εἴπȣ συμβαίνοι τȣ̀ς ἀπόρȣς ἐλάττȣς μὲν εἶναι τῶν εὐπόρων, κρείττȣς δ' ὄντας κυρίȣς εἶναι τῆς πολιτείας· ὅπȣ δ' ὀλίγον κύριον πλῆθος, ὀλιγαρχίαν εἶναί φασιν· ȣ̉κ ἂν καλῶς δό-
6. ξειεν διωρίσθαι περὶ τῶν πολιτειῶν. Ἀλλὰ μὴν κἂν τις συνθεὶς τῇ μὲν εὐπορίᾳ τὴν ὀλιγότητα, τῇ δ' ἀπορίᾳ τὸ πλῆθος, ȣ̃τω προσαγορεύῃ τὰς πολιτείας, ὀλιγαρχίαν μὲν, ἐν ᾗ τὰς ἀρχὰς ἔχȣσιν οἱ εὔποροι, ὀλίγοι τὸ πλῆθος ὄντες, δημοκρατίαν δὲ, ἐν ᾗ οἱ ἄποροι πολλοὶ τὸ πλῆθος ὄντες, ἄλλην ἀπορίαν ἔχει. Τίνας γὰρ ἐρȣ̃μεν τὰς ἄρτι λεχθείσας πολιτείας, τὴν, ἐν ᾗ πλείȣς οἱ εὔποροι, καὶ ἐν ᾗ ἐλάττȣς οἱ ἄποροι, κύριοι δὲ ἑκάτεροι τῶν πολιτειῶν; εἴπερ μηδεμία ἄλλη πολιτεία παρὰ τὰς εἰ-
7. ρημένας ἐστίν. Ἔοικε τοίνυν ὁ λόγος ποιεῖν δῆλον, ὅτι τὸ μὲν ὀλίγȣς ἢ πολλȣ̀ς εἶναι κυρίȣς συμβεβηκός ἐστι, τὸ μὲν ταῖς ὀλιγαρχίαις τὸ δὲ ταῖς

δημοκρατίαις, διὰ τὸ τὲς μὲν εὐπόρες ὀλίγες, πλείες δ' εἶναι τὲς ἀπόρες πανταχȣ̃. Διὸ καὶ ἐ συμβαίνει τὰς ῥηθείσας αἰτίας γίνεσθαι διαφορᾶς· ᾧ δὲ διαφέρȣσιν ἥ τε δημοκρατία καὶ ἡ ὀλιγαρχία ἀλλήλων, πενία καὶ πλȣ̃τός ἐστι· καὶ ἀναγκαῖον μὲν, ὅπȣ ἂν ἄρχωσι διὰ πλȣ̃τον ἄν τ' ἐλάττȣς ἄν τε πλείȣς, εἶναι ταύτην ὀλιγαρχίαν, ὅπȣ δὲ οἱ ἄποροι, δημοκρατίαν. Ἀλλὰ συμβαίνει, καθάπερ εἴπομεν, τὲς μὲν ὀλίγȣς εἶναι, τὲς δὲ πολλȣ́ς· εὐπορȣ̃σι μὲν γὰρ ὀλίγοι, τῆς δ' ἐλευθερίας μετέχȣσι πάντες· δι' ἃς αἰτίας ἀμφισβητȣ̃σιν ἀμφότεροι τῆς πολιτείας. Ληπτέον δὲ πρῶτον, 8.
τίνας ὅρȣς λέγȣσι τῆς ὀλιγαρχίας καὶ δημοκρατίας, καὶ τί τὸ δίκαιον τό τε ὀλιγαρχικὸν καὶ δημοκρατικόν· πάντες γὰρ ἅπτονται δικαίȣ τινὸς, ἀλλὰ μέχρι τινὸς προέρχονται, καὶ λέγȣσιν ἐ πᾶν τὸ κυρίως δίκαιον· οἷον δοκεῖ τὸ ἴσον δίκαιον εἶναι, καὶ ἔστιν, ἀλλ' ἐ πᾶσιν ἀλλὰ τοῖς ἴσοις· καὶ τὸ ἄνισον δοκεῖ δίκαιον εἶναι, καὶ (γὰρ) ἔστιν, ἀλλ' ἐ πᾶσιν ἀλλὰ τοῖς ἀνίσοις· οἱ δὲ τȣ̃τ' ἀφαιρȣ̃σι τὸ οἷς, καὶ κρίνȣσι κακῶς. Τὸ δ' αἴτιον, ὅτι περὶ αὐτῶν ἡ κρίσις· σχεδὸν δὲ οἱ πλεῖστοι φαῦλοι κριταὶ περὶ τῶν οἰκείων. Ὥστ' ἐπεὶ τὸ δίκαιόν 9.
τισι, καὶ διῄρηται τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπί τε τῶν πραγμάτων καὶ οἷς, καθάπερ εἴρηται πρότερον ἐν τοῖς ἠθικοῖς, τὴν μὲν τȣ̃ πράγματος ἰσότητα ὁμολογȣ̃σι, τὴν δὲ οἷς ἀμφισβητȣ̃σι, μάλιστα μὲν

διὰ τὸ λεχθὲν ἄρτι, διότι κρίνουσι τὰ περὶ αὑτοὺς
κακῶς· ἔπειτα δὲ καὶ, διὰ τὸ λέγειν μέχρι τινὸς
ἑκατέρους δίκαιόν τι, νομίζουσι δίκαιον λέγειν ἁπλῶς.
Οἱ μὲν γὰρ, ἂν κατά τι ἄνισοι ὦσιν οἷον χρήμα-
σιν, ὅλως οἴονται ἄνισοι εἶναι· οἱ δ', ἂν κατά τι
ἴσοι οἷον ἐλευθερίᾳ, ὅλως ἴσοι· τὸ δὲ κυριώτατον
10. οὐ λέγουσιν. Εἰ μὲν γὰρ τῶν κτημάτων χάριν ἐκοι-
νώνησαν καὶ συνῆλθον, τοσοῦτον μετέχουσι τῆς πό-
λεως, ὅσονπερ καὶ τῆς κτήσεως· ὥσθ' ὁ τῶν ὀλι-
γαρχικῶν λόγος δόξειεν ἂν ἰσχύειν· οὐ γὰρ εἶναι
δίκαιον, ἴσον μετέχειν τῶν ἑκατὸν μνῶν τὸν εἰσεν-
έγκαντα μίαν μνᾶν τῷ δόντι τὸ λοιπὸν πᾶν, οὔτε
τῶν ἐξ ἀρχῆς οὔτε τῶν ἐπιγινομένων. Εἰ δὲ μήτε
τοῦ ζῆν μόνον ἕνεκεν, ἀλλὰ τοῦ εὖ ζῆν· (καὶ γὰρ
ἂν δούλων καὶ τῶν ἄλλων ζώων ἦν πόλις· νῦν δ'
οὐκ ἔστι, διὰ τὸ μὴ μετέχειν εὐδαιμονίας μηδὲ τοῦ
ζῆν κατὰ προαίρεσιν·) μήτε συμμαχίας ἕνεκεν,
ὅπως ὑπὸ μηδενὸς ἀδικῶνται, μήτε διὰ τὰς ἀλλα-
γὰς καὶ τὴν χρῆσιν τὴν πρὸς ἀλλήλους· (καὶ γὰρ
ἂν Τυῤῥηνοὶ καὶ Καρχηδόνιοι καὶ πάντες, οἷς ἔστι
σύμβολα πρὸς ἀλλήλους, ὡς μιᾶς ἂν πολῖται πό-
11. λεως ἦσαν· εἰσὶ γοῦν αὐτοῖς συνθῆκαι περὶ τῶν εἰσ-
αγωγίμων, καὶ σύμβολα περὶ τοῦ μὴ ἀδικεῖν, καὶ
γραφαὶ περὶ συμμαχίας· ἀλλ' οὔτ' ἀρχαὶ πᾶσιν
ἐπὶ τούτοις κοιναὶ καθεστᾶσιν, ἀλλ' ἕτεραι παρ'
ἑκατέροις, οὔτε τοῦ ποίους τινὰς εἶναι δεῖ φροντίζουσιν
ἅτεροι τοὺς ἑτέρους, οὐδ' ὅπως μηδεὶς ἄδικος ἔσται

τῶν ὑπὸ τὰς συνθήκας, μηδὲ μοχθηρίαν ἕξει μηδεμίαν, ἀλλὰ μόνον, ὅπως μηδὲν ἀδικήσωσιν ἀλλήλȣς·) περὶ δ' ἀρετῆς καὶ κακίας πολιτικῆς διασκοπȣ̃σιν, ὅσοι Φροντίζȣσιν εὐνομίας. Ἧι καὶ Φανερὸν, ὅτι δεῖ περὶ ἀρετῆς ἐπιμελὲς εἶναι τῇ γ' ὡς ἀληθῶς ὀνομαζομένῃ πόλει, μὴ λόγȣ χάριν· γίνεται γὰρ ἡ κοινωνία συμμαχία τῶν ἄλλων τόπῳ διαφέρȣσα μόνον τῶν ἄπωθεν συμμάχων· καὶ ὁ νόμος συνθήκη, καθάπερ ἔΦη ΛυκόΦρων ὁ σοΦιστὴς, ἐγγυητὴς ἀλλήλοις τῶν δικαίων, ἀλλ' ȣ̓χ οἷος ποιεῖν ἀγαθȣ̀ς καὶ δικαίȣς τȣ̀ς πολίτας. Ὅτι δὲ 12.
τȣ̃τον ἔχει τὸν τρόπον, Φανερόν· εἰ γάρ τις καὶ συνάγοι τȣ̀ς τόπȣς εἰς ἓν, ὥστε ἅπτεσθαι τὴν Μεγαρέων πόλιν καὶ Κορινθίων τοῖς τείχεσιν, ὅμως ȣ̓ μία πόλις· ȣ̓δ' εἰ πρὸς ἀλλήλȣς ἐπιγαμίας ποιήσαιντο· καίτοι τȣ̃το τῶν ἰδίων ταῖς πόλεσι κοινωνημάτων ἐστίν. Ὁμοίως δ' ȣ̓δ' εἴτινες οἰκοῖεν χωρὶς μὲν, μὴ μέντοι τοσȣ̃τον ἄπωθεν, ὥστε μὴ κοινωνεῖν, ἀλλ' εἴησαν αὐτοῖς νόμοι, τȣ̃ μὴ σφᾶς αὐτȣ̀ς ἀδικεῖν περὶ τὰς μεταδόσεις· οἷον εἰ ὁ μὲν εἴη τέκτων, ὁ δὲ γεωργὸς, ὁ δὲ σκυτοτόμος, ὁ δ' ἄλλο τι τοιȣ̃τον, καὶ τὸ πλῆθος εἶεν μυρίοι, μὴ μέντοι κοινωνοῖεν ἄλλȣ μηδενὸς ἢ τῶν τοιȣ́των, οἷον ἀλλαγῆς καὶ συμμαχίας, ȣ̓δ' ȣ̆τω πω πόλις. Διὰ 13.
τίνα δήποτ' αἰτίαν; ȣ̓ γὰρ δὴ διὰ τὸ μὴ σύνεγγυς τῆς κοινωνίας· εἰ γὰρ καὶ συνέλθοιεν ȣ̆τω κοινωνȣ̃ντες, ἕκαστος μέντοι χρῷτο τῇ ἰδίᾳ οἰκίᾳ ὥσπερ

πόλει, καὶ σφίσιν αὐτοῖς ὡς ἐπιμαχίας οὔσης βοη-
θοῦντες ἐπὶ τοὺς ἀδικοῦντας μόνον, οὐδ' οὕτως ἂν εἶναι
δόξειε πόλις τοῖς ἀκριβῶς θεωροῦσιν, εἴπερ ὁμοίως
ὁμιλοῖεν συνελθόντες καὶ χωρίς. Φανερὸν τοίνυν,
ὅτι ἡ πόλις οὐκ ἔστι κοινωνία τόπου καὶ τοῦ μὴ
ἀδικεῖν σφᾶς αὐτοὺς, καὶ τῆς μεταδόσεως χάριν,
ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν, εἴπερ ἔσται
πόλις, οὐ μὴν, οὐδ' ὑπαρχόντων τούτων ἁπάντων, ἤδη
πόλις, ἀλλ' ἡ τοῦ εὖ ζῆν κοινωνία καὶ ταῖς οἰκίαις
καὶ τοῖς γένεσι ζωῆς τελείας χάριν καὶ αὐτάρκους.
14. Οὐκ ἔσται μέντοι τοῦτο μὴ τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα κα-
τοικούντων τόπον καὶ χρωμένων ἐπιγαμίαις· διὸ κη-
δεῖαί τ' ἐγένοντο κατὰ τὰς πόλεις καὶ φρατρίαι καὶ
θυσίαι καὶ διαγωγαὶ τοῦ συζῆν· τὸ δὲ τοιοῦτον φι-
λίας ἔργον· ἡ γὰρ τοῦ συζῆν προαίρεσις φιλία.
Τέλος μὲν οὖν πόλεως τὸ εὖ ζῆν, ταῦτα δὲ τοῦ
τέλους χάριν. Πόλις δὲ ἡ γενῶν καὶ κωμῶν κοι-
νωνία ζωῆς τελείας καὶ αὐτάρκους. Τοῦτο δ' ἐστὶν,
ὡς φαμὲν, τὸ ζῆν εὐδαιμόνως καὶ καλῶς. Τῶν
καλῶν ἄρα πράξεων χάριν θετέον εἶναι τὴν πολι-
15. τικὴν κοινωνίαν, ἀλλ' οὐ τοῦ συζῆν. Διόπερ ὅσοι
συμβάλλονται πλεῖστον εἰς τὴν τοιαύτην κοινωνί-
αν, τούτοις τῆς πόλεως μέτεστι πλεῖον ἢ τοῖς κα-
τὰ μὲν ἐλευθερίαν καὶ γένος ἴσοις ἢ μείζοσι, κα-
τὰ δὲ τὴν πολιτικὴν ἀρετὴν ἀνίσοις, ἢ τοῖς κατὰ
πλοῦτον (μὲν) ὑπερέχουσι, κατ' ἀρετὴν δ' ὑπερεχο-
μένοις. Ὅτι μὲν οὖν πάντες οἱ περὶ τῶν πολιτει-

ὧν ἀμφισβητοῦντες μέρος τι τοῦ δικαίου λέγουσι, φανερὸν ἐκ τῶν εἰρημένων.

Κεφ. ς.

Ἔχει δ' ἀπορίαν, τί δεῖ τὸ κύριον εἶναι τῆς πόλεως· ἢ γάρ τοι τὸ πλῆθος ἢ τοὺς πλουσίους ἢ τοὺς ἐπιεικεῖς ἢ τὸν βέλτιστον ἕνα πάντων ἢ τύραννον. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἔχειν φαίνεται δυσκολίαν. Τί γὰρ ἂν οἱ πένητες, διὰ τὸ πλείους εἶναι, διανέμωνται τὰ τῶν πλουσίων, τοῦτ' οὐκ ἄδικόν ἐστι; Ἔδοξε γὰρ, νὴ Δία, τῷ κυρίῳ δικαίως. Τὴν οὖν ἀδικίαν τί χρὴ λέγειν τὴν ἐσχάτην; Πάλιν τε πάντων ληφθέντων οἱ πλείους τὰ τῶν ἐλαττόνων ἂν διανέμωνται, φανερὸν ὅτι φθείρουσι τὴν πόλιν. Ἀλλὰ μὴν οὐχ ἥ γ' ἀρετὴ φθείρει τὸ ἔχον αὐτὴν, οὐδὲ τὸ δίκαιον πόλεως φθαρτικόν. Ὥστε δῆλον, ὅτι καὶ τὸν νόμον τοῦτον οὐχ οἷόν τ' εἶναι δίκαιον. Ἔτι καὶ τὰς πράξεις, ὅσας ὁ τύραννος ἔπραξεν, 2.
ἀναγκαῖον εἶναι ἀδίκους· βιάζεται γὰρ ὢν κρείττων, ὥσπερ καὶ τὸ πλῆθος τοὺς πλουσίους. Ἀλλ' ἆρα τοὺς ἐλάττους δίκαιον ἄρχειν καὶ τοὺς πλουσίους; ἂν οὖν κἀκεῖνοι ταῦτα ποιῶσι, καὶ διαρπάζωσι καὶ τὰ κτήματα ἀφαιρῶνται τοῦ πλήθους, τοῦτ' ἐστὶ δίκαιον; Καὶ θάτερον ἄρα. Ταῦτα μὲν τοίνυν ὅτι πάντα φαῦλα καὶ οὐ δίκαια, φανερόν. Ἀλλὰ τοὺς 3.
ἐπιεικεῖς ἄρχειν δεῖ καὶ κυρίους εἶναι πάντων; οὐκ-

ἂν ἀνάγκη τὰς ἄλλους ἀτίμους εἶναι πάντας μὴ τιμωμένους ταῖς πολιτικαῖς ἀρχαῖς· τιμὰς γὰρ λέγομεν εἶναι τὰς ἀρχάς· ἀρχόντων δ' αἰεὶ τῶν αὐτῶν, ἀναγκαῖον εἶναι τὰς ἄλλους ἀτίμους. Ἀλλ' ἕνα τὸν σπουδαιότατον ἄρχειν βέλτιον; ἀλλ' ἔτι τοῦτο ὀλιγαρχικώτερον· οἱ γὰρ ἄτιμοι πλείους. Ἀλλ' ἴσως φαίη τις ἂν τὸ κύριον ὅλως ἄνθρωπον εἶναι, ἔχοντά γε τὰ συμβαίνοντα πάθη περὶ τὴν ψυχήν, ἀλλὰ μὴ νόμον, φαῦλον. Ἂν οὖν ᾖ νόμος μὲν, ὀλιγαρχικὸς δὲ ἢ δημοκρατικὸς, τί διοίσει περὶ τῶν ἠπορημένων; συμβήσεται γὰρ ὁμοίως τὰ λεχθέντα
4. πρότερον. Περὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων ἔσται τις ἕτερος λόγος· ὅτι δὲ δεῖ κύριον εἶναι μᾶλλον τὸ πλῆθος ἢ τοὺς ἀρίστους μὲν ὀλίγους δὲ, δόξειεν ἂν λύεσθαι (δεῖν), καί τιν' ἔχειν (μὲν) ἀπορίαν τάχα δὲ κἂν ἀλήθειαν. Τοὺς γὰρ πολλοὺς, ὧν ἕκαστός ἐστιν οὐ σπουδαῖος ἀνὴρ, ὅμως ἐνδέχεται συνελθόντας εἶναι βελτίους ἐκείνων, οὐχ ὡς ἕκαστον, ἀλλ' ὡς σύμπαντας· οἷον τὰ συμφορητὰ δεῖπνα τῶν ἐκ μιᾶς δαπάνης χορηγηθέντων. Πολλῶν γὰρ ὄντων ἕκαστον μόριον ἔχειν ἀρετῆς καὶ φρονήσεως, καὶ γίνεσθαι συνελθόντας ὥσπερ ἕνα ἄνθρωπον τὸ πλῆθος πολύποδα καὶ πολύχειρα καὶ πολλὰς ἔχοντα αἰσθήσεις· οὕτω καὶ περὶ τὰ ἤθη καὶ τὴν διάνοιαν. Διὸ καὶ κρίνουσιν ἄμεινον οἱ πολλοὶ καὶ τὰ τῆς μουσικῆς ἔργα καὶ τὰ τῶν ποιητῶν· ἄλλοι γὰρ ἄλλο τι μό-
5. ριον, πάντες δὲ πάντα. Ἀλλὰ τούτῳ διαφέρουσιν οἱ

σπȣδαῖοι τῶν ἀνδρῶν ἑκάστȣ τῶν πολλῶν, ὥσπερ καὶ τῶν μὴ καλῶν τȣ̀ς καλȣ̀ς φασι, καὶ τὰ γεγραμμένα διὰ τέχνης τῶν ἀληθινῶν, τῷ συνῆχθαι τὰ διεσπαρμένα χωρὶς εἰς ἕν· ἐπεὶ κεχωρισμένων γε κάλλιον ἔχειν τȣ̃ γεγραμμένȣ τȣδὶ μὲν τὸν ὀφθαλμὸν, ἑτέρȣ δέ τινος ἕτερον μόριον. Εἰ μὲν ȣ̃ν περὶ πάντα δῆμον καὶ περὶ πᾶν πλῆθος ἐνδέχεται ταύτην εἶναι τὴν διαφορὰν τῶν πολλῶν πρὸς τȣ̀ς ὀλίγȣς σπȣδαίȣς, ἄδηλον· ἴσως δὲ, νὴ Δία, δῆλον, ὅτι περὶ ἐνίων ἀδύνατον. Ὁ γὰρ αὐτὸς κἂν ἐπὶ τῶν θηρίων ἁρμόσειε λόγος. Καίτοι τί διαφέρȣσιν ἔνιοι τῶν θηρίων, ὡς ἔπος εἰπεῖν; ἀλλὰ περί τι πλῆθος ȣ̉δὲν εἶναι κωλύει τὸ λεχθὲν ἀληθές. Διὸ καὶ τὴν πρότερον εἰρημένην ἀπορίαν 6.
λύσειεν ἄν τις διὰ τȣ́των, καὶ τὴν ἐχομένην αὐτῆς, τίνων δεῖ κυρίȣς εἶναι τȣ̀ς ἐλευθέρȣς καὶ τὸ πλῆθος τῶν πολιτῶν· τοιȣ̃τοι δ' εἰσὶν, ὅσοι μήτε πλȣ́σιοι μήτε ἀξίωμα ἔχȣσιν ἀρετῆς μηδέν. Τὸ μὲν γὰρ μετέχειν αὐτȣ̀ς τῶν ἀρχῶν τῶν μεγίστων, ȣ̉κ ἀσφαλές· διά τε γὰρ ἀδικίαν καὶ δι' ἀφροσύνην τὰ μὲν ἀδικοῖεν ἂν, τὰ δὲ ἁμαρτάνοιεν· τὸ δὲ μὴ μεταδιδόναι μηδὲ μετέχειν φοβερόν· ὅταν γὰρ ἄτιμοι πολλοὶ καὶ πένητες ὑπάρχωσι, πολεμίων ἀναγκαῖον εἶναι πλήρη τὴν πόλιν ταύτην. Λείπεται δὴ τȣ̃ βȣλεύεσθαι καὶ κρίνειν μετέχειν αὐτȣ́ς. Διόπερ 7.
καὶ Σόλων καὶ τῶν ἄλλων τινὲς νομοθετῶν τάττȣσιν ἐπί τε τὰς ἀρχαιρεσίας καὶ τὰς εὐθύνας τῶν

ἀρχόντων, ἄρχειν δὲ καταμόνας ἐκ ἐῶσι. Πάντες μὲν γὰρ ἔχουσι συνελθόντες ἱκανὴν αἴσθησιν, καὶ μιγνύμενοι τοῖς βελτίοσι τὰς πόλεις ὠφελοῦσι, καθάπερ ἡ μὴ καθαρὰ τροφὴ μετὰ τῆς καθαρᾶς τὴν πᾶσαν ποιεῖ χρησιμωτέραν τῆς ὀλίγης· χωρὶς
8. δ' ἕκαστος ἀτελὴς περὶ τὸ κρίνειν ἐστίν. Ἔχει δὲ ἡ τάξις αὕτη τῆς πολιτείας ἀπορίαν, πρώτην μὲν, ὅτι δόξειεν ἂν τοῦ αὐτοῦ εἶναι τὸ κρῖναι, τίς ὀρθῶς ἰάτρευκεν, οὗπερ καὶ τὸ ἰατρεῦσαι καὶ ποιῆσαι ὑγιᾶ τὸν κάμνοντα τῆς νόσου τῆς παρούσης· οὗτος δ' ἐστὶν ἰατρός. Ὁμοίως δὲ τοῦτο καὶ περὶ τὰς ἄλλας ἐμπειρίας καὶ τέχνας. Ὥσπερ οὖν ἰατρὸν δεῖ διδόναι τὰς εὐθύνας ἐν ἰατροῖς, οὕτω καὶ τοὺς ἄλλους ἐν τοῖς ὁμοίοις. Ἰατρὸς δὲ ὅ τε δημιουργὸς καὶ ὁ ἀρχιτεκτονικὸς καὶ τρίτος ὁ πεπαιδευμένος περὶ τὴν τέχνην· εἰσὶ γάρ τινες τοιοῦτοι περὶ πάσας ὡς εἰπεῖν τὰς τέχνας· ἀποδίδομεν δὲ τὸ κρίνειν οὐδὲν ἧττον τοῖς πεπαιδευμένοις ἢ τοῖς
9. εἰδόσιν. Ἔπειτα καὶ περὶ τὴν αἵρεσιν τὸν αὐτὸν ἂν δόξειεν ἔχειν τρόπον· καὶ γὰρ τὸ ἑλέσθαι ὀρθῶς τῶν εἰδότων ἔργον ἐστὶν, οἷον γεωμέτρην τε τῶν γεωμετρικῶν καὶ κυβερνήτην τῶν κυβερνητικῶν· εἰ γὰρ καὶ περὶ ἐνίων ἔργων καὶ τεχνῶν μετέχουσι καὶ τῶν ἰδιωτῶν τινες, ἀλλ' οὔτι τῶν εἰδότων γε μᾶλλον. Ὥστε κατὰ μὲν τοῦτον τὸν λόγον οὐκ ἂν εἴη τὸ πλῆθος ποιητέον κύριον οὔτε τῶν
10. ἀρχαιρεσιῶν οὔτε τῶν εὐθυνῶν. Ἀλλ' ἴσως οὐ πάντα

ταῦτα

ταῦτα λέγεται καλῶς διά τε τὸν πάλαι λόγον, ἂν ᾖ τὸ πλῆθος μὴ λίαν ἀνδραποδῶδες· ἔσται γὰρ ἕκαστος μὲν χείρων κριτὴς τῶν εἰδότων, ἅπαντες δὲ συνελθόντες ἢ βελτίȣς ἢ ȣ̓ χείρȣς· καὶ ὅτι περὶ ἐνίων ȣ̓͂τε μόνον ὁ ποιήσας ȣ̓͂τ' ἄριστ' ἂν κρίνειεν, ὅσων τὰ ἔργα γιγνώσκȣσι καὶ οἱ μὴ ἔχοντες τὴν τέχνην· οἷον οἰκίαν ȣ̓ μόνον ἐστὶ γνῶναι τȣ͂ ποιήσαντος, ἀλλὰ καὶ βέλτιον ὁ χρώμενος αὐτῇ κρινεῖ· χρῆται δὲ ὁ οἰκονόμος· καὶ πηδάλιον κυβερνήτης τέκτονος· καὶ θοίνην ὁ δαιτυμὼν ἀλλ' ȣ̓χ ὁ μάγειρος. Ταύτην μὲν ȣ̓͂ν τὴν ἀπορίαν τάχα δόξειέ τις ἂν ȣ̓͂τω λύειν ἱκανῶς. Ἄλλη δ' ἐστὶν 11.
ἐχομένη ταύτης· δοκεῖ γὰρ ἄτοπον εἶναι τὸ μειζόνων εἶναι κυρίȣς τȣ̀ς φαύλȣς τῶν ἐπιεικῶν. Αἱ δ' εὐθύναι καὶ αἱ τῶν ἀρχῶν αἱρέσεις εἰσὶ μέγιστον, ἃς ἐν ἐνίαις πολιτείαις ὥσπερ εἴρηται τοῖς δήμοις ἀποδιδόασιν. Ἡ γὰρ ἐκκλησία κυρία πάντων τῶν τοιȣ́των ἐστί. Καίτοι τῆς μὲν ἐκκλησίας μετέχȣσι καὶ βȣλεύȣσι καὶ δικάζȣσιν ἀπὸ μικρῶν τιμημάτων καὶ τῆς τυχȣ́σης ἡλικίας, ταμιεύȣσι δὲ καὶ στρατηγȣ͂σι καὶ τὰς μεγίστας ἀρχὰς ἄρχȣσιν ἀπὸ μεγάλων. Ὁμοίως δή τις ἂν λύσειε καὶ ταύτην τὴν 12.
ἀπορίαν· ἴσως γὰρ ἔχει καὶ τȣ͂τ' ὀρθῶς· ȣ̓ γὰρ ὁ δικαστὴς ȣ̓δ' ὁ βȣλευτὴς ȣ̓δ' ὁ ἐκκλησιαστὴς ἄρχων ἐστὶν, ἀλλὰ τὸ δικαστήριον καὶ ἡ βȣλὴ καὶ ὁ δῆμος. Τῶν δὲ ῥηθέντων ἕκαστος μόριόν ἐστι τȣ́των· λέγω δὲ μόριον τὸν βȣλευτὴν καὶ τὸν

ἐκκλησιαστὴν καὶ τὸν δικαστήν. Ὥςτε δικαίως κύριον μειζόνων τὸ πλῆθος· ἐκ γὰρ πολλῶν ὁ δῆμος καὶ ἡ βȣλὴ καὶ τὸ δικαστήριον· καὶ τὸ τίμημα δὲ πλεῖον τὸ πάντων τȣ́των ἢ τὸ τῶν καθ' ἕνα καὶ κατ' ὀλίγȣς μεγάλας ἀρχὰς ἀρχόντων.

13. Ταῦτα μὲν ȣ̃ν διωρίσθω τȣ̃τον τὸν τρόπον. Ἡ δὲ πρώτη λεχθεῖσα ἀπορία ποιεῖ φανερὸν ȣ̓δὲν ȣ̃τως ἕτερον ὡς ὅτι δεῖ τȣ̀ς νόμȣς εἶναι κυρίȣς κειμένȣς ὀρθῶς, τὸν ἄρχοντα δὲ, ἄντε εἷς ἄντε πλείȣς ὦσι, περὶ τȣ́των εἶναι κυρίȣς, περὶ ὅσων ἐξαδυνατȣ̃σιν οἱ νόμοι λέγειν ἀκριβῶς, διὰ τὸ μὴ ῥᾴδιον εἶναι καθόλȣ δηλῶσαι περὶ πάντων. Ὁποίȣς μέντοι τινὰς εἶναι δεῖ τȣ̀ς ὀρθῶς κειμένȣς νόμȣς, ȣ̓δέν πω δῆλον, ἀλλ' ἔτι μένει τὸ πάλαι διαπορηθέν· πλὴν τȣ̃τό γε φανερὸν, ὅτι δεῖ πρὸς τὴν πολιτείαν κεῖσθαι τȣ̀ς νόμȣς· ἀλλὰ μὴν εἰ τȣ̃το, δῆλον ὅτι τȣ̀ς μὲν κατὰ τὰς ὀρθὰς πολιτείας ἀναγκαῖον εἶναι δικαίȣς, τȣ̀ς δὲ κατὰ τὰς παρεκβεβηκυίας ȣ̓ δικαίȣς. [Ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁμοίως ταῖς πολιτείαις ἀνάγκη καὶ τȣ̀ς νόμȣς φαύλȣς σπȣδαίȣς εἶναι καὶ δικαίȣς ἢ ἀδίκȣς.]

Κεφ. ζ.

Ἐπεὶ δ' ἐν πάσαις μὲν ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τέχναις ἀγαθὸν τὸ τέλος, μέγιστον δὲ καὶ μάλιστα ἐν τῇ κυριωτάτῃ πασῶν· αὕτη δ' ἐστὶν ἡ πολιτικὴ δύναμις· ἔστι δὲ πολιτικὸν ἀγαθὸν τὸ δίκαιον, τȣ̃το δ' ἐστὶ τὸ κοινῇ συμφέρον. Δοκ

δὲ πᾶσιν ἴσον τι τὸ δίκαιον εἶναι, καὶ μέχρι γέ τινος ὁμολογοῦσι τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν λόγοις, ἐν οἷς διώρισται περὶ τῶν ἠθικῶν· τὶ γὰρ καὶ τισὶ τὸ δίκαιον, καὶ δεῖν τοῖς ἴσοις ἴσον εἶναί φασι, ποίων δ' ἰσότης ἐστὶ καὶ ποίων ἀνισότης, δεῖ μὴ λανθάνειν· ἔχει γὰρ τοῦτ' ἀπορίαν καὶ φιλοσοφίαν πολιτικήν. Ἴσως γὰρ ἂν φαίη τις κατὰ 2.
παντὸς ὑπεροχὴν ἀγαθοῦ δεῖν ἀνίσως νενεμῆσθαι τὰς ἀρχὰς, εἰ πάντα τὰ λοιπὰ μηδὲν διαφέροιεν, ἀλλ' ὅμοιοι τυγχάνοιεν ὄντες· τοῖς γὰρ διαφέρουσιν ἕτερον εἶναι τὸ δίκαιον καὶ τὸ κατ' ἀξίαν. Ἀλλὰ μὴν εἰ τοῦτ' ἀληθὲς, ἔσται καὶ κατὰ χρῶμα καὶ κατὰ μέγεθος καὶ καθ' ὅτι οὖν τῶν ἀγαθῶν πλεονεξία τις τῶν πολιτικῶν δικαίων τοῖς ὑπερέχουσιν. Ἢ τοῦτο ἐπιπόλαιον τὸ ψεῦδος; Φανερὸν δ' ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν καὶ δυνάμεων· τῶν γὰρ ὁμοίων αὐλητῶν (κατὰ) τὴν τέχνην οὐ δοτέον πλεονεξίαν τῶν αὐλῶν τοῖς εὐγενεστέροις· οὐδὲν γὰρ αὐλήσουσι βέλτιον· δεῖ δὲ τῷ κατὰ τὸ ἔργον ὑπερέχοντι διδόναι καὶ τῶν ὀργάνων τὴν ὑπεροχήν. Εἰ δὲ μήπω 3.
δῆλον τὸ λεγόμενον, ἔτι μᾶλλον αὐτὸ προαγαγοῦσιν ἔσται φανερόν· εἰ γὰρ εἴη τις ὑπερέχων μὲν κατὰ τὴν αὐλητικὴν, πολὺ δ' ἐλλείπων κατ' εὐγένειαν ἢ κάλλος, εἰ καὶ μεῖζον ἕκαστον ἐκείνων ἀγαθόν ἐστι τῆς αὐλητικῆς, (λέγω δὲ τὴν, τ' εὐγένειαν καὶ τὸ κάλλος,) καὶ κατὰ τὴν ἀναλογίαν ὑπερέχουσι πλέον τῆς αὐλητικῆς ἢ ἐκεῖνος κατὰ τὴν αὐλητικὴν, ὅμως τούτῳ δοτέον τοὺς διαφέροντας

τῶν αὐλῶν· δεῖ γὰρ εἰς τὸ ἔργον συμβάλλεσθαι
τὴν ὑπεροχὴν καὶ τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐγενείας·
4. συμβάλλονται δ' οὐδέν. Ἔτι κατά γε τοῦτον τὸν
λόγον πᾶν ἀγαθὸν πρὸς πᾶν ἂν εἴη συμβλητόν·
εἰ γὰρ μᾶλλον τὸ τὶ μέγεθος, καὶ ὅλως ἂν τὸ
μέγεθος ἐνάμιλλον εἴη καὶ πρὸς πλοῦτον καὶ πρὸς
ἐλευθερίαν· ὥστ' εἰ πλεῖον ὁδὶ διαφέρει κατὰ μέ-
γεθος ἢ ὁδὶ κατ' ἀρετὴν, καὶ πλεῖον ὑπερέχει
ὅλως ἀρετῆς μέγεθος, εἴη ἂν συμβλητὰ πάντα.
Τοσόνδε γὰρ μέγεθος εἰ κρεῖττον τοσοῦδε, τοσόνδε
5. δῆλον ὡς ἴσον. Ἐπεὶ δὲ τοῦτ' ἀδύνατον, δῆλον ὡς
καὶ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν εὐλόγως οὐ κατὰ πᾶσαν
ἀνισότητα ἀμφισβητοῦσι τῶν ἀρχῶν· εἰ γὰρ οἱ
μὲν βραδεῖς οἱ δὲ ταχεῖς, οὐδὲν διὰ τοῦτο δεῖ
τοὺς μὲν πλεῖον τοὺς δ' ἔλαττον ἔχειν· ἀλλ' ἐν
τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν ἡ τούτων διαφορὰ λαμβά-
νει τὴν τιμήν· ἀλλ' ἐξ ὧν πόλις συνέστηκεν,
ἐν τούτοις ἀναγκαῖον ποιεῖσθαι τὴν ἀμφισβήτη-
σιν. Διόπερ εὐλόγως ἀντιποιοῦνται τῆς τιμῆς οἱ
εὐγενεῖς καὶ ἐλεύθεροι καὶ πλούσιοι· δεῖ γὰρ ἐλευ-
θέρους τ' εἶναι καὶ τίμημα φέροντας· οὐ γὰρ ἂν
εἴη πόλις ἐξ ἀπόρων πάντων, ὥσπερ οὐδ' ἐκ δούλων.
6. Ἀλλὰ μὴν εἰ δεῖ τούτων, δῆλον ὅτι καὶ δικαιοσύνης
καὶ τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς· οὐδὲ γὰρ ἄνευ τούτων
οἰκεῖσθαι πόλιν δυνατόν· πλὴν ἄνευ μὲν τῶν προ-
τέρων ἀδύνατον εἶναι πόλιν, ἄνευ δὲ τούτων, οἰκεῖ-
σθαι καλῶς. Πρὸς μὲν οὖν τὸ πόλιν εἶναι, δόξειεν
ἂν ἢ πάντα ἢ ἔνιά γε τούτων ὀρθῶς ἀμφισβητεῖν,

πρὸς μέντοι ζωὴν ἀγαθὴν ἡ παιδεία καὶ ἡ ἀρετὴ μάλιστα δικαίως ἂν ἀμφισβητοίησαν, καθάπερ εἴρηται καὶ πρότερον. Ἐπεὶ δ' ὔτε πάντων ἴσον 7.
ἔχειν δεῖ τὺς ἴσυς ἕν τι μόνον ὄντας, ὔτε ἄνισον τὺς ἀνίσυς καθ' ἓν, ἀνάγκη πάσας εἶναι τὰς τοιαύτας πολιτείας παρεκβάσεις. Εἴρηται μὲν ὖν καὶ πρότερον, ὅτι διαμφισβητῦσι τρόπον τινὰ δικαίως, ἁπλῶς δ' ὐ πάντες δικαίως· οἱ πλύσιοι μὲν, ὅτι πλεῖον μέτεστι τῆς χώρης αὐτοῖς· ἡ δὲ χώρα κοινόν· ἔτι πρὸς τὰ συμβόλαια πιστοὶ μᾶλλον, ὡς ἐπιτοπλέον. Οἱ δ' ἐλεύθεροι καὶ εὐγενεῖς, ὡς ἐγγὺς ἀλλήλων· πολῖται γὰρ μᾶλλον οἱ γενναιότεροι τῶν ἀγεννῶν· ἡ δ' εὐγένεια παρ' ἑκάστοις οἴκοι τίμιος· ἔτι διότι βελτίυς εἰκὸς τὺς ἐκ βελτιόνων· εὐγένεια γάρ ἐστιν ἀρετὴ γένυς. Ὁμοίως δὲ 8.
φήσομεν δικαίως καὶ τὴν ἀρετὴν ἀμφισβητεῖν· κοινωνικὴν γὰρ ἀρετὴν εἶναί φαμεν τὴν δικαιοσύνην, ᾗ πάσας ἀναγκαῖον ἀκολυθεῖν τὰς ἄλλας. Ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ πλείυς πρὸς τὺς ἐλάττυς· καὶ γὰρ κρείττυς καὶ πλυσιώτεροι καὶ βελτίυς εἰσὶν, ὡς λαμβανομένων τῶν πλειόνων πρὸς τὺς ἐλάττυς. Ἆρ' ὖν, εἰ πάντες εἶεν ἐν μιᾷ πόλει, λέγω δὲ οἷον οἵτ' ἀγαθοὶ καὶ οἱ πλύσιοι καὶ εὐγενεῖς, ἔτ δὲ πλῆθος ἄλλο τι πολιτικὸν, πότερον ἀμφισβήτησις ἔσται, τίνας ἄρχειν δεῖ, ἢ ὐκ ἔσται; Καθ' 9.
ἑκάστην μὲν ὖν πολιτείαν τῶν εἰρημένων ἀναμφισβήτητος ἡ κρίσις, τίνας ἄρχειν δεῖ· τοῖς γὰρ κυρί-

οις διαφέρουσιν ἀλλήλων· οἷον ἡ μὲν τῷ διὰ πλουσίων, ἡ δὲ τῷ διὰ τῶν σπουδαίων ἀνδρῶν εἶναι, καὶ τῶν ἄλλων ἑκάστη τὸν αὐτὸν τρόπον· ἀλλ' ὅμως σκοπῶμεν, ὅταν περὶ τὸν αὐτὸν ταῦθ' ὑπάρχῃ
10. χρόνον, πῶς διοριστέον. Εἰ δὴ τὸν ἀριθμὸν εἶεν ὀλίγοι πάμπαν οἱ τὴν ἀρετὴν ἔχοντες, τίνα δεῖ διελεῖν τὸν τρόπον; ἢ τὸ ὀλίγοι πρὸς τὸ ἔργον δεῖ σκοπεῖν εἰ δυνατοὶ διοικεῖν τὴν πόλιν (ἢ) τοσοῦτοι τὸ πλῆθος, ὥστ' εἶναι πόλιν ἐξ αὐτῶν; Ἔστι δ' ἀπορία τις πρὸς ἅπαντας τοὺς διαμφισβητοῦντας περὶ τῶν πολιτικῶν τιμῶν· δόξαιεν γὰρ οὐδὲν λέγειν δίκαιον οἱ διὰ τὸν πλοῦτον ἀξιοῦντες ἄρχειν· ὁμοίως δὲ καὶ οἱ κατὰ γένος· δῆλον γὰρ ὡς, εἴ τις πάλιν εἷς πλουσιώτερος ἁπάντων ἐστὶ, κατὰ τὸ αὐτὸ δίκαιον τοῦτον ἄρχειν τὸν ἕνα ἁπάντων δεήσει. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸν εὐγενείᾳ διαφέροντα τῶν ἀμ-
11. φισβητούντων δι' ἐλευθερίαν. Ταὐτὸ δὲ τοῦτ' ἴσως συμβήσεται καὶ περὶ τὰς ἀριστοκρατίας ἐπὶ τῆς ἀρετῆς· εἰ γάρ τις εἷς ἀμείνων ἀνὴρ εἴη τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῷ πολιτεύματι σπουδαίων ὄντων, τοῦτον εἶναι δεῖ κύριον κατὰ ταὐτὸ δίκαιον. Οὐκοῦν εἰ καὶ τὸ πλῆθος εἶναί γε δεῖ κύριον, διότι κρείττους εἰσὶ τῶν ὀλίγων· κἂν εἷς ἢ πλείους μὲν τοῦ ἑνὸς, ἐλάττους δὲ τῶν πολλῶν, κρείττους ὦσι τῶν ἄλλων, τούτους ἂν δέοι κυρίους εἶναι μᾶλλον ἢ τὸ
12. πλῆθος. Πάντα δὴ ταῦτ' ἔοικε φανερὸν ποιεῖν, ὅτι τούτων τῶν ὅρων οὐδεὶς ὀρθός ἐστι, καθ' ὃν ἀξι-

οὖσιν αὐτοὶ μὲν ἄρχειν, τοὺς δ' ἄλλους ὑπὸ σφῶν
ἄρχεσθαι πάντας. καὶ γὰρ δὴ καὶ πρὸς τοὺς κατ'
ἀρετὴν ἀξιοῦντας κυρίους εἶναι τοῦ πολιτεύματος,
ὁμοίως δὲ καὶ πρὸς τοὺς κατὰ πλοῦτον ἔχοιεν ἂν
λέγειν τὰ πλήθη λόγον τινὰ δίκαιον. Οὐδὲν γὰρ
κωλύει ποτὲ τὸ πλῆθος εἶναι βέλτιον τῶν ὀλίγων
καὶ πλουσιώτερον, οὐχ ὡς ἕκαστον ἀλλ' ὡς ἀθρόους.
Διὸ καὶ πρὸς τὴν ἀπορίαν, ἣν ζητοῦσι καὶ προβάλ- 13.
λουσί τινες, ἐνδέχεται τοῦτον τὸν τρόπον ἀπαντᾶν·
ἀποροῦσι γάρ τινες, πότερον τῷ νομοθέτῃ νομοθετη-
τέον, βουλομένῳ τίθεσθαι τοὺς ὀρθοτάτους νόμους,
πρὸς τὸ τῶν βελτιόνων συμφέρον ἢ πρὸς τὰ τῶν
πλειόνων, ὅταν συμβαίνῃ τὸ λεχθέν. Τὸ δ' ὀρ-
θὸν ληπτέον ἴσως· τὸ δ' ἴσως ὀρθὸν πρὸς τὰ τῆς
πόλεως ὅλης συμφέρον καὶ πρὸς τὸ κοινὸν τὸ τῶν
πολιτῶν. Πολίτης δὲ κοινῇ μὲν ὁ μετέχων τοῦ ἄρ-
χειν καὶ ἄρχεσθαί ἐστι· καθ' ἑκάστην δὲ πολιτεί-
αν ἕτερος· πρὸς δὲ τὴν ἀρίστην ὁ δυνάμενος καὶ
προαιρούμενος ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν πρὸς τὸν βίον
τὸν κατ' ἀρετήν.

Κεφ. η.

Εἰ δέ τίς ἐστιν εἷς τοσοῦτον διαφέρων κατ' ἀρε-
τῆς ὑπερβολήν, ἢ πλείους μὲν ἑνὸς μὴ μέντοι δυνά-
μενοι πλήρωμα παρασχέσθαι πόλεως, ὥστε μὴ
συμβλητὴν εἶναι τὴν τῶν ἄλλων ἀρετὴν πάντων,
μηδὲ τὴν δύναμιν ἑαυτῶν τὴν πολιτικὴν πρὸς τὴν

ἐκείνων, εἰ πλείους, εἰ δὲ εἷς, ἐκείνου μόνον, οὐκέτι θετέον τούτους μέρος πόλεως· ἀδικήσονται γὰρ ἀξιούμενοι τῶν ἴσων, ἄνισοι τοσοῦτον κατ' ἀρετὴν ὄντες καὶ τὴν πολιτικὴν δύναμιν· ὥσπερ γὰρ θεὸν ἐν
2. ἀνθρώποις εἰκὸς εἶναι τὸν τοιοῦτον. Ὅθεν δῆλον ὅτι καὶ τὴν νομοθεσίαν ἀναγκαῖον εἶναι περὶ τοὺς ἴσους καὶ τῷ γένει καὶ τῇ δυνάμει· κατὰ δὲ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι νόμος· αὐτοὶ γάρ εἰσι νόμος. Καὶ γὰρ γελοῖος εἴη νομοθετεῖν τις πειρώμενος κατ' αὐτῶν· λέγοιεν γὰρ ἂν ἴσως, ἅπερ Ἀντισθένης ἔφη τοὺς λέοντας, δημηγορούντων τῶν δασυπόδων καὶ τὸ ἴσον ἀξιούντων πάντας ἔχειν. Διὸ καὶ τίθενται τὸν ὀστρακισμὸν αἱ δημοκρατούμεναι πόλεις διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν· αὗται γὰρ δὴ δοκοῦσι διώκειν τὴν ἰσότητα μάλιστα πάντων· ὥστε τοὺς δοκοῦντας ὑπερέχειν δυνάμει διὰ πλοῦτον ἢ πολυφιλίαν ἤ τινα ἄλλην πολιτικὴν ἰσχὺν ὠστράκιζον, καὶ μεθίστασαν ἐκ τῆς πόλεως χρόνους ὡρισμένους.
3. Μυθολογεῖται δὲ καὶ τοὺς Ἀργοναύτας τὸν Ἡρακλέα καταλιπεῖν διὰ τοιαύτην αἰτίαν· οὐ γὰρ ἐθέλειν αὐτὸν ἄγειν τὴν Ἀργὼ μετὰ τῶν ἄλλων ὡς ὑπερβάλλοντα πολὺ τῶν πλωτήρων. Διὸ καὶ τοὺς ψέγοντας τὴν τυραννίδα καὶ τὴν Περιάνδρου Θρασυβούλῳ συμβουλὴν οὐχ ἁπλῶς οἰητέον ὀρθῶς ἐπιτιμᾶν· Φασὶ γὰρ τὸν Περίανδρον εἰπεῖν μὲν οὐδὲν πρὸς τὸν πεμφθέντα κήρυκα περὶ τῆς συμβουλίας, ἀφαιροῦντα δὲ τοὺς ὑπερέχοντας τῶν στα-

χύων ὁμαλῦναι τὴν ἄρουραν· ὅθεν, ἀγνοοῦντος μὲν
τοῦ κήρυκος τοῦ γινομένου τὴν αἰτίαν, ἀπαγγείλαντος
δὲ τὸ συμπεσὸν συννοῆσαι τὸν Θρασύβουλον, ὅτι
δεῖ τοὺς ὑπερέχοντας ἄνδρας ἀναιρεῖν. Τοῦτο γὰρ 4.
οὐ μόνον συμφέρει τοῖς τυράννοις, οὐδὲ μόνον οἱ τύ-
ραννοι ποιοῦσιν, ἀλλ' ὁμοίως ἔχει καὶ περὶ τὰς ὀλιγ-
αρχίας καὶ τὰς δημοκρατίας· ὁ γὰρ ὀστρακισμὸς
τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν τρόπον τινὰ τῷ κολούειν
τοὺς ὑπερέχοντας καὶ φυγαδεύειν. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ
περὶ τὰς πόλεις καὶ τὰ ἔθνη ποιοῦσιν οἱ κύριοι τῆς
δυνάμεως· οἷον Ἀθηναῖοι μὲν περὶ Σαμίους καὶ Χί-
ους καὶ Λεσβίους· ἐπεὶ γὰρ θᾶττον ἐγκρατῶς ἔσχον
τὴν ἀρχήν, ἐταπείνωσαν αὐτοὺς παρὰ τὰς συνθήκας.
Ὁ δὲ Περσῶν βασιλεὺς Μήδους καὶ Βαβυλωνίους
καὶ τῶν ἄλλων τοὺς πεφρονηματισμένους διὰ τὸ γε-
νέσθαι ποτ' ἐπ' ἀρχῆς ἐπέκοπτε πολλάκις. Τὸ 5.
δὲ πρόβλημα καθόλου περὶ πάσας ἐστὶ τὰς πολι-
τείας καὶ τὰς ὀρθάς· αἱ μὲν γὰρ παρεκβεβηκυῖαι
πρὸς τὸ ἴδιον ἀποσκοποῦσαι τοῦτο δρῶσιν· οὐ μὴν
ἀλλὰ περὶ τὰς τὸ κοινὸν ἀγαθὸν ἐπισκοπούσας
τὸν αὐτὸν ἔχει τρόπον. Δῆλον δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ
τῶν ἄλλων τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν· οὔτε γὰρ γρα-
φεὺς ἐάσειεν ἂν τὸν ὑπερβάλλοντα πόδα τῆς συμ-
μετρίας ἔχειν τὸ ζῶον, οὐδ' εἰ διαφέροι τὸ κάλλος·
οὔτε ναυπηγὸς πρύμναν ἢ τῶν ἄλλων τι μορίων
τῶν τῆς νεώς· οὔτε δὴ χοροδιδάσκαλος τὸν μεῖζον
καὶ κάλλιον τοῦ παντὸς χοροῦ φθεγγόμενον ἐάσειε

6 συγχορεύειν. Ὥστε διὰ τοῦτο μὲν οὐδὲν κωλύει τοὺς μονάρχους συμφωνεῖν ταῖς πόλεσιν, εἰ τῆς οἰκείας (ἕνεκεν) ἀρχῆς ὠφελίμου ταῖς πόλεσιν οὔσης τοῦτο δρῶσι. Διὸ κατὰ τὰς ὁμολογουμένας ὑπεροχὰς ἔχει τι δίκαιον πολιτικὸν ὁ λόγος ὁ περὶ τοὺς ὀστρακισμούς. Βέλτιον μὲν οὖν τὸν νομοθέτην ἐξ ἀρχῆς οὕτω συστῆσαι τὴν πολιτείαν, ὥστε μὴ δεῖσθαι τοιαύτης ἰατρείας· δεύτερος δὲ πλοῦς, ἂν συμβῇ, πειρᾶσθαι τοιούτῳ τινὶ διορθώματι διορθοῦν. Ὅπερ οὐκ ἐγένετο περὶ τὰς πόλεις· οὐ γὰρ ἔβλεπον πρὸς τὸ τῆς πολιτείας τῆς οἰκείας συμφέρον, ἀλλὰ στασιαστικῶς ἐχρῶντο τοῖς ὀστρακισμοῖς. Ἐν μὲν οὖν καὶ ταῖς παρεκβεβηκυίαις πολιτείαις ὅτι μὲν ἰδίᾳ συμφέρει καὶ δίκαιόν ἐστι, φανερόν· ἴσως δὲ καὶ ὅτι οὐχ ἁπλῶς
7. δίκαιον, καὶ τοῦτο φανερόν. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας ἔχει πολλὴν ἀπορίαν οὐ κατὰ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν τὴν ὑπεροχὴν, οἷον ἰσχύος καὶ πλούτου καὶ πολυφιλίας, ἀλλ' ἄν τις γένηται διαφέρων κατ' ἀρετὴν, τί χρὴ ποιεῖν· οὐ γὰρ δὴ φαῖεν ἂν δεῖν ἐκβάλλειν καὶ μεθιστάναι τὸν τοιοῦτον. Ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἄρχειν γε τοῦ τοιούτου· παραπλήσιον γὰρ κἂν εἰ τοῦ Διὸς ἄρχειν ἀξιοῖεν μερίζοντες τὰς ἀρχάς. Λείπεται τοίνυν, ὅπερ ἔοικε πεφυκέναι, πείθεσθαι τῷ τοιούτῳ πάντας ἀσμένως, ὥστε βασιλέας εἶναι τοὺς τοιούτους ἀϊδίους ἐν ταῖς πόλεσιν.

Κεφ. θ.

Ἴσως δὲ καλῶς ἔχει μετὰ τὰς εἰρημένας λόγες μεταβῆναι καὶ σκέψασθαι περὶ βασιλείας· φαμὲν γὰρ τῶν ὀρθῶν πολιτειῶν μίαν εἶναι ταύτην. Σκεπτέον δὲ πότερον συμφέρει τῇ μελλέσῃ καλῶς οἰκήσεσθαι καὶ πόλει καὶ χώρᾳ βασιλεύεσθαι ἢ ἔ, ἀλλ' ἄλλη τις πολιτεία μᾶλλον, ἢ τισὶ μὲν συμφέρει, τισὶ δ' ἐ συμφέρει; Δεῖ δὲ πρῶτον διελέσθαι, πότερον ἓν τὸ γένος ἐστὶν αὐτῆς ἢ πλείες ἔχει διαφοράς. Ῥάδιον δὴ τἕτό γε 2. καταμαθεῖν, ὅτι πλείω τε γένη περιέχει, καὶ τῆς ἀρχῆς ὁ τρόπος ἐστὶν ἐχ εἷς πασῶν. Ἡ γὰρ ἐν τῇ Λακωνικῇ πολιτείᾳ δοκεῖ μὲν εἶναι βασιλεία μάλιστα τῶν κατὰ νόμες, ἐκ ἔστι δὲ κυρία πάντων· ἀλλ' ὅταν ἐξέλθῃ τὴν χώραν, ἡγεμών ἐστι τῶν πρὸς τὸν πόλεμον, ἔτι δὲ τὰ πρὸς τὲς θεὲς ἀποδέδοται τοῖς βασιλεῦσιν. Αὕτη μὲν ἕν ἡ βασιλεία οἷον στρατηγία τις αὐτοκράτωρ καὶ ἀΐδιός ἐστι· κτεῖναι γὰρ ἐ κύριος, εἰ μὴ ἐν ταῖς πολεμικαῖς ἐξόδοις ἐν χειρὸς νόμῳ καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων. Δηλοῖ δὲ Ὅμηρος· ὁ γὰρ Ἀγαμέμνων κακῶς μὲν ἀκέων ἠνείχετο ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ἐξελθόντων δὲ καὶ κτεῖναι κύριος ἦν. Λέγει γἕν

ὃν δέ κ' ἐγὼν ἀπάνευθε μάχης φεύγοντα κιχείω,
ἔ οἱ (ἔπειτα)
ἄρκιον ἐσσεῖται φυγέειν κύνας ἠδ' οἰωνές·

Παῖ γάρ ἐμοὶ θάνατος.

3. Ἓν μὲν οὖν τοῦτ' εἶδος βασιλείας, στρατηγία διὰ βίου. Τούτων δὲ αἱ μὲν κατὰ γένος εἰσὶν, αἱ δὲ αἱρεταί. Παρὰ ταύτην δ' ἄλλο μοναρχίας εἶδος, οἷαι παρ' ἐνίοις εἰσὶ βασιλεῖαι τῶν βαρβάρων. Ἔχουσι δὲ αὗται τὴν δύναμιν πᾶσαν παραπλησίαν τυραννικῇ, εἰσὶ δὲ ὅμως κατὰ νόμον καὶ πατρικαί. Διὰ γὰρ τὸ δουλικώτεραι εἶναι τὰ ἤθη φύσει οἱ μὲν βάρβαροι τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ περὶ τὴν Ἀσίαν τῶν περὶ τὴν Εὐρώπην, ὑπομένουσι τὴν δεσποτικὴν ἀρχὴν οὐδὲν δυσχεραίνοντες. Τυραννικαὶ μὲν οὖν διὰ τὸ τοιοῦτόν εἰσιν, ἀσφαλεῖς δὲ διὰ τὸ πα-

4. τρικαὶ καὶ κατὰ νόμον εἶναι. Καὶ ἡ φυλακὴ δὲ βασιλικὴ καὶ οὐ τυραννική, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν· οἱ γὰρ πολῖται φυλάττουσιν ὅπλοις τοὺς βασιλεῖς, τοὺς δὲ τυράννους (τὸ) ξενικόν· οἱ μὲν γὰρ κατὰ νόμον καὶ ἑκόντων, οἱ δ' ἀκόντων ἄρχουσιν· ὥσθ' οἱ μὲν παρὰ τῶν πολιτῶν, οἱ δ' ἐπὶ τοὺς πολίτας ἔχουσι τὴν φυλακήν. Δύο μὲν οὖν εἴδη ταῦτα μο-

5. ναρχίας. Ἕτερον δὲ, ὅπερ ἦν ἐν τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, οὓς καλοῦσιν αἰσυμνήτας· ἔστι δὲ τοῦθ' ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν αἱρετὴ τυραννίς, διαφέρουσα δὲ τῆς βαρβαρικῆς οὐ τῷ μὴ κατὰ νόμον ἀλλὰ τῷ μὴ πάτριος εἶναι μόνον. Ἦρχον δὲ οἱ μὲν διὰ βίου τὴν ἀρχὴν ταύτην, οἱ δὲ μέχρι τινῶν ὡρισμένων χρόνων ἢ πράξεων· οἷον εἵλοντό ποτε Μιτυληναῖοι Πιττακὸν πρὸς τοὺς φυγάδας, ὧν προειστήκεσαν

Ἀντιμενίδης καὶ Ἀλκαῖος ὁ ποιητής. Δηλοῖ δ' 6.
Ἀλκαῖος, ὅτι τύραννον εἵλοντο τὸν Πιττακὸν ἔν
τινι τῶν σκολιῶν μελῶν· ἐπιτιμᾷ γὰρ ὅτι τὸν κα-
κοπατρίδα Πιττακὸν πόλεως τᾶς ἀσχόλω καὶ βα-
ρυδαίμονος ἐστάσαντο τύραννον μέγ' ἐπαινέοντες
ἀολλέες. Αὗται μὲν ὖν εἰσί τε καὶ ἦσαν διὰ μὲν
τὸ δεσποτικαὶ εἶναι τυραννικαὶ, διὰ δὲ τὸ αἱρεταὶ
καὶ ἑκόντων βασιλικαί. Τέταρτον δ' εἶδος μοναρ- 7.
χίας βασιλικῆς αἱ κατὰ τὲς ἡρωϊκὲς χρόνες ἑκέ-
σιαί τε καὶ πάτριοι γιγνόμεναι κατὰ νόμον· διὰ
γὰρ τὸ τὲς πρώτες γενέσθαι τε πλήθες εὐεργέ-
τας κατὰ τέχνας ἢ πόλεμον, ἢ διὰ τὸ συναγαγεῖν
ἢ πορίσαι χώραν, ἐγίγνοντο βασιλεῖς ἑκόντων, καὶ
τοῖς παραλαμβάνεσι πάτριοι. Κύριοι δ' ἦσαν τῆς
τε κατὰ πόλεμον ἡγεμονίας καὶ τῶν θυσιῶν, ὅσαι
μὴ ἱερατικαί· καὶ πρὸς τέτοις τὰς δίκας ἔκρινον·
τῦτο δ' ἐποίεν οἱ μὲν ὐκ ὀμνύοντες, οἱ δ' ὀμνύοντες·
ὁ δὲ ὅρκος ἦν τε σκήπτρε ἐπανάτασις. Οἱ μὲν 8.
ὖν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων καὶ τὰ κατὰ πόλιν
καὶ τὰ ἔνδημα καὶ τὰ ὑπερόρια συνεχῶς ἦρχον,
ὕστερον δὲ, τὰ μὲν αὐτῶν παριέντων τῶν βασιλέ-
ων, τὰ δὲ τῶν ὄχλων παραιρεμένων, ἐν μὲν ταῖς
ἄλλαις πόλεσι θυσίαι κατελείφθησαν τοῖς βασι-
λεῦσι μόνον, ὅπε δ' ἄξιον εἰπεῖν εἶναι βασιλείαν,
ἐν τοῖς ὑπερορίοις τῶν πολεμικῶν τὴν ἡγεμονίαν
μόνον εἶχον.

Κεφ. ι.

Βασιλείας μὲν οὖν εἴδη ταῦτα, τέτταρα τὸν
ἀριθμὸν, μία μὲν ἡ περὶ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους· αὕ-
τη δ' ἦν ἑκόντων μὲν, ἐπὶ τισὶ δὲ ὡρισμένοις· στρα-
τηγὸς γὰρ ἦν καὶ δικαστὴς ὁ βασιλεὺς καὶ τῶν
πρὸς τοὺς θεοὺς κύριος. Δευτέρα δὲ ἡ βαρβαρική·
αὕτη δ' ἐστὶν ἐκ γένους ἀρχὴ δεσποτικὴ κατὰ νό-
μον. Τρίτη δὲ ἣν αἰσυμνητείαν προσαγορεύουσιν·
αὕτη δ' ἐστὶν αἱρετὴ τυραννίς. Τετάρτη δὲ ἡ
Λακωνικὴ τούτων· αὕτη δ' ἐστὶν, ὡς εἰπεῖν ἁπλῶς,
στρατηγία κατὰ γένος ἀΐδιος. Αὗται μὲν οὖν τοῦ-
2. τον τὸν τρόπον διαφέρουσιν ἀλλήλων. Πέμπτον δ'
εἶδος βασιλείας, ὅταν ᾖ πάντων κύριος εἷς ὢν, ὥς-
περ ἕκαστον ἔθνος καὶ πόλις ἑκάστη τῶν κοινῶν,
τεταγμένη κατὰ τὴν οἰκονομικήν. Ὥσπερ γὰρ ἡ
οἰκονομικὴ βασιλεία τις οἰκίας ἐστὶν, οὕτως ἡ βα-
σιλεία πόλεως καὶ ἔθνους ἑνὸς ἢ πλειόνων οἰκονο-
μία. Σχεδὸν δὴ δύο ἐστὶν ὡς εἰπεῖν εἴδη βασιλεί-
ας, περὶ ὧν σκεπτέον· αὕτη τε καὶ ἡ Λακωνική·
τῶν γὰρ ἄλλων αἱ πολλαὶ μεταξὺ τούτων εἰσίν·
ἐλαττόνων γὰρ κύριοι τῆς παμβασιλείας, πλειόνων
δ' εἰσὶ τῆς Λακωνικῆς. Ὥστε τὸ σκέμμα σχεδὸν
περὶ δυοῖν ἐστιν· ἓν μὲν, πότερον συμφέρει ταῖς
πόλεσι στρατηγὸν ἀΐδιον εἶναι, καὶ τοῦτον ἢ κατὰ
γένος ἢ κατὰ μέρος, ἢ οὐ συμφέρει· ἓν δὲ πότερον
3. ἕνα συμφέρει κύριον εἶναι πάντων ἢ οὐ συμφέρει. Τὸ

μὲν ὖν περὶ τῆς τοιαύτης στρατηγίας ἐπισκοπεῖν, νόμων ἔχει μᾶλλον εἶδος ἢ πολιτείας· ἐν ἁπάσαις γὰρ ἐνδέχεται γίγνεσθαι τῦτο ταῖς πολιτείαις· ὥστ' ἀφείσθω τὴν πρώτην· ὁ δὲ λοιπὸς τρόπος τῆς βασιλείας πολιτείας εἶδός ἐστιν· ὥστε περὶ τύτυ δεῖ θεωρῆσαι, καὶ τὰς ἀπορίας ἐπιδραμεῖν τὰς ἐνύσας. Ἀρχὴ δ' ἐστὶ τῆς ζητήσεως αὕτη, πότερον συμφέρει μᾶλλον ὑπὸ τῦ ἀρίστυ ἀνδρὸς ἄρχεσθαι ἢ ὑπὸ τῶν ἀρίστων νόμων. Δοκῦσι δὴ τοῖς 4.
νομίζυσι συμφέρειν βασιλεύεσθαι τὸ καθόλυ μόνον οἱ νόμοι λέγειν, ἀλλ' ὐ πρὸς τὰ προσπίπτοντα ἐπιτάττειν· ὥστ' ἐν ὁποιαῦν τέχνῃ τὸ κατὰ γράμματα ἄρχειν ἠλίθιον. Καὶ ἐν Αἰγύπτῳ μετὰ τὴν τετρήμερον κινεῖν ἔξεστι τοῖς ἰατροῖς· ἐὰν δὲ πρότερον, ἐπὶ τῷ αὐτῶν κινδύνῳ. Φανερὸν τοίνυν, ὡς ὐκ ἔστιν ἡ κατὰ γράμματα καὶ νόμυς ἀρίστη πολιτεία διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. Ἀλλὰ μὴν κἀκεῖνον δεῖ ὑπάρχειν τὸν λόγον τὸν καθόλυ τοῖς ἄρχυσι· κρεῖττον δὲ, ᾧ μὴ πρόσεστι τὸ παθητικὸν ὅλως, ἢ ᾧ συμφυές. Τῷ μὲν ὖν νόμῳ τῦτο ὐχ ὑπάρχει, ψυχὴν δ' ἀνθρωπίνην ἀνάγκη τῦτ' ἔχειν πᾶσαν. Ἀλλ' ἴσως ἂν φαίη τις, ὡς 5.
ἀντὶ τύτυ βυλεύσεται περὶ τῶν καθ' ἕκαστα κάλλιον. Ὅτι μὲν τοίνυν ἀνάγκη νομοθέτην αὐτὸν εἶναι, δῆλον· καὶ κεῖσθαι νόμυς, ἀλλὰ μὴ κυρίυς, ᾗ παρεκβαίνυσιν· ἐπεὶ περὶ τῶν γ' ἄλλων εἶναι δεῖ κυρίυς. Ὅσα δὲ μὴ δυνατὸν τὸν νόμον κρίνειν ἢ

ρλως ἢ εὖ, πότερον ἕνα τὸν ἄριστον δεῖ ἄρχειν ἢ
πάντας; καὶ γὰρ νῦν συνιόντες δικάζουσι καὶ βου-
λεύονται καὶ κρίνουσιν· αὗται δὲ αἱ κρίσεις εἰσὶ
πᾶσαι περὶ τῶν καθ' ἕκαστον. Καθ' ἕνα μὲν οὖν
συμβαλλόμενος ὁστισοῦν ἴσως χείρων, ἀλλ' ἔστιν ἡ
πόλις ἐκ πολλῶν ὥσπερ ἑστίασις συμφορητὸς καλ-
λίων μιᾶς καὶ ἁπλῆς· διὰ τοῦτο καὶ κρίνει ἄμει-
6. νον ὄχλος πολλὰ ἢ εἷς ὁστισοῦν. Ἔτι μᾶλλον
ἀδιάφθορον τὸ πολὺ, καθάπερ ὕδωρ τὸ πλεῖον,
οὕτω καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὀλίγων ἀδιαφθορώτερον.
Τοῦ δ' ἑνὸς ὑπ' ὀργῆς κρατηθέντος ἤ τινος ἑτέρου
πάθους τοιούτου, ἀναγκαῖον διεφθάρθαι τὴν κρίσιν·
ἐκεῖ δ' ἔργον ἅμα πάντας ὀργισθῆναι καὶ ἁμαρ-
τεῖν. Ἔστω δὲ τὸ πλῆθος οἱ ἐλεύθεροι, μηδὲν
παρὰ τὸν νόμον πράττοντες ἀλλ' ἢ περὶ ὧν ἐκλεί-
πειν ἀναγκαῖον αὐτόν. Εἰ δὲ δὴ τοῦτο μὴ ῥᾴδιον
ἐν πολλοῖς, ἀλλ' εἰ πλείους εἶεν ἀγαθοὶ καὶ ἄν-
δρες καὶ πολῖται, πότερον ὁ εἷς ἀδιαφθορώτερος
ἄρχων, ἢ μᾶλλον οἱ πλείους μὲν τὸν ἀριθμὸν, ἀγα-
θοὶ δὲ πάντες; ἢ δῆλον ὡς οἱ πλείους; Ἀλλ' οἱ
μὲν στασιάζουσιν, ὁ δὲ εἷς ἀστασίαστος. Ἀλλὰ
πρὸς τοῦτ' ἀντιθετέον ἴσως, ὅτι σπουδαῖοι τὴν ψυ-
7. χὴν, ὥσπερ κἀκεῖνος ὁ εἷς. Εἰ δὴ τὴν μὲν τῶν
πλειόνων ἀρχὴν ἀγαθῶν δ' ἀνδρῶν πάντων ἀρι-
στοκρατίαν θετέον, τὴν δὲ τοῦ ἑνὸς βασιλείαν, αἱ-
ρετώτερον ἂν εἴη ταῖς πόλεσιν ἀριστοκρατία βασι-
λείας καὶ μετὰ δυνάμεως καὶ χωρὶς δυνάμεως οὔσης

τῆς

τῆς ἀρχῆς, ἂν ᾖ λαβεῖν πλείȣς ὁμοίȣς. Καὶ διὰ τȣ̃τ' ἴσως ἐβασιλεύοντο πρότερον, ὅτι σπάνιον ἦν εὑρεῖν ἄνδρας πολλȣ̀ς διαφέροντας κατ' ἀρετὴν, ἄλλως τε καὶ τότε μικρὰς οἰκȣ̃ντας πόλεις· ἔτι δ' ἀπ' εὐεργεσίας καθίστασαν τȣ̀ς βασιλεῖς, ὅπερ ἐστὶν ἔργον τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν. Ἐπεὶ δὲ συνέβαινε γίγνεσθαι πολλȣ̀ς ὁμοίȣς πρὸς ἀρετὴν, ȣ̓κέτι ὑπέμενον, ἀλλ' ἐζήτȣν κοινόν τι, καὶ πολιτείαν καθίστασαν. Ἐπεὶ δὲ χείρȣς γιγνόμενοι ἐχρηματίζοντο ἀπὸ τῶν κοινῶν, ἐντεῦθέν ποθεν εὔλογον γενέσθαι τὰς ὀλιγαρχίας· ἔντιμον γὰρ ἐποίησαν τὸν πλȣ̃τον. Ἐκ δὲ τȣ́των πρῶτον εἰς τυραννίδα μετέβαλλον, ἐκ δὲ τῶν τυραννίδων εἰς δημοκρατίαν· ἀεὶ γὰρ εἰς ἐλάττȣς ἄγοντες δι' αἰσχροκέρδειαν ἰσχυρότερον τὸ πλῆθος κατέστησαν, ὥστ' ἐπιθέσθαι καὶ γενέσθαι δημοκρατίας. Ἐπεὶ δὲ καὶ μείζȣς εἶναι συμβέβηκε τὰς πόλεις, ἴσως ȣ̓δὲ ῥάδιον ἔτι γίγνεσθαι πολιτείαν ἑτέραν παρὰ δημοκρατίαν. 8.

Εἰ δὲ δή τις ἄριστον θείη τὸ βασιλεύεσθαι ταῖς πόλεσι, πῶς ἕξει τὰ περὶ τῶν τέκνων; πότερον καὶ τὸ γένος δεῖ βασιλεύειν; Ἀλλὰ γιγνομένων, ὁποίων τινὲς ἔτυχον, βλαβερόν. Ἀλλ' ȣ̓ παραδώσει κύριος ὢν τοῖς τέκνοις. Ἀλλ' ȣ̓κέτι τȣ̃το ῥάδιον πιστεῦσαι· χαλεπὸν γὰρ καὶ μείζονος ἀρετῆς ἢ κατ' ἀνθρωπίνην φύσιν. 9.

Ἔχει δ' ἀπορίαν καὶ περὶ τῆς δυνάμεως, πότερον ἔχειν δεῖ τὸν μέλλοντα βασιλεύειν ἰσχύν τινα περὶ αὐτὸν, ᾗ δυνή- 10.

σεται βιάζεσθαι τοὺς μὴ βουλομένους πειθαρχεῖν, ἢ πῶς ἐνδέχεται τὴν ἀρχὴν διοικεῖν; Εἰ γὰρ καὶ κατὰ νόμον εἴη κύριος, μηδὲν πράττων κατὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν παρὰ τὸν νόμον, ὅμως ἀναγκαῖον ὑπάρχειν αὐτῷ δύναμιν, ᾗ φυλάξει τοὺς νόμους. Τάχα μὲν οὖν τὰ περὶ τὸν βασιλέα τὸν τοιοῦτον οὐ χαλεπὸν διορίσαι· δεῖ γὰρ αὐτὸν μὲν ἔχειν ἰσχὺν, εἶναι δὲ τοσαύτην τὴν ἰσχὺν, ὥστε ἑκάστου μὲν καὶ ἑνὸς καὶ συμπλειόνων κρείττω, τοῦ δὲ πλήθους ἥττω· καθάπερ οἵ τ' ἀρχαῖοι τὰς φυλακὰς ἐδίδοσαν, ὅτε καθισταῖέν τινα τῆς πόλεως ὃν ἐκάλουν αἰσυμνήτην ἢ τύραννον· καὶ Διονυσίῳ τις, ὅτ' ᾔτει τοὺς φύλακας, συνεβούλευε τοῖς Συρακουσίοις διδόναι τοσούτους τοὺς φύλακας.

Κεφ. ιά

Περὶ δὲ τοῦ βασιλέως τοῦ κατὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν πάντα πράττοντος ὅ τε λόγος ἐφέστηκε νῦν καὶ ποιητέον τὴν σκέψιν· ὁ μὲν γὰρ κατὰ νόμον λεγόμενος βασιλεὺς οὐκ ἔστιν εἶδος καθάπερ εἴπομεν πολιτείας· ἐν πάσαις γὰρ ὑπάρχειν ἐνδέχεται στρατηγίαν ἀΐδιον, οἷον ἐν δημοκρατίᾳ καὶ ἀριστοκρατίᾳ· καὶ πολλοὶ ποιοῦσιν ἕνα κύριον τῆς διοικήσεως· τοιαύτη γὰρ ἀρχή τίς ἐστι καὶ περὶ Ἐπίδαμνον, καὶ περὶ Ὀποῦντα δὲ κατά τι μέρος
2. ἐλάττων. Περὶ δὲ τῆς παμβασιλείας καλουμένης
(αὕτη δ' ἐστὶ, καθ' ἣν ἄρχει πάντων κατὰ τὴν

ἑαυτȣ̃ βȣ́λησιν ὁ βασιλεὺς) δοκεῖ [δὲ] τισιν ȣ̓ κατὰ φύσιν εἶναι τὸ κύριον ἕνα πάντων εἶναι τῶν πολιτῶν, ὅπȣ συνέστηκεν ἐξ ὁμοίων ἡ πόλις· τοῖς γὰρ ὁμοίοις φύσει τὸ αὐτὸ δίκαιον ἀναγκαῖον καὶ τὴν αὐτὴν ἀξίαν κατὰ φύσιν εἶναι. Ὥστ', εἴπερ καὶ τὸ ἴσην ἔχειν τȣ̀ς ἀνίσȣς τροφὴν ἢ ἐσθῆτα βλαβερὸν τοῖς σώμασιν, ȣ̃τως ἔχει καὶ τὰ περὶ τὰς τιμὰς, ὁμοίως τοίνυν καὶ τὸ ἄνισον τȣ̀ς ἴσȣς. Διόπερ ȣ̓δὲν μᾶλλον ἄρχειν ἢ ἄρχεσθαι δίκαιον, 3.
καὶ τὸ ἀνὰ μέρος τοίνυν ὡσαύτως. Τȣ̃το δ' ἤδη νόμος· ἡ γὰρ τάξις νόμος. Τὸν ἄρα νόμον ἄρχειν αἱρετώτερον μᾶλλον ἢ τῶν πολιτῶν ἕνα τινά. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον τȣ̃τον, κἂν εἴ τινας ἄρχειν βέλτιον, τȣ́τȣς καταστατέον νομοφύλακας καὶ ὑπηρέτας τοῖς νόμοις· ἀναγκαῖον γὰρ εἶναί τινας ἀρχὰς, ἀλλ' ȣ̓χ ἕνα τȣ̃τον εἶναί φασι δίκαιον, ὁμοίων γ' ὄντων πάντων. Ἀλλὰ μὴν ὅσα γε μὴ 4.
δοκεῖ δύνασθαι διορίζειν ὁ νόμος, ȣ̓δ' ἄνθρωπος ἂν δύναιτο γνωρίζειν. Ἀλλ' ἐπίτηδες παιδεύσας ὁ νόμος ἐφίστησι, τὰ λοιπὰ τῇ δικαιοτάτῃ γνώμῃ κρίνειν καὶ διοικεῖν τȣ̀ς ἄρχοντας. Ἔτι δ' ἐπανορθȣ̃σθαι δίδωσιν ὅ, τι ἂν δόξῃ πειρωμένοις ἄμεινον εἶναι τῶν κειμένων. Ὁ μὲν ȣ̃ν τὸν νόμον κελεύων ἄρχειν δοκεῖ κελεύειν ἄρχειν τὸν θεὸν καὶ τὸν νȣ̃ν μόνȣς· ὁ δ' ἄνθρωπον κελεύων, προστίθησι καὶ θηρίον· ἥ τε γὰρ ἐπιθυμία τοιȣ̃τον, καὶ ὁ θυμὸς ἄρχοντας διαστρέφει καὶ τȣ̀ς ἀρίστȣς ἄνδρας· διό-

5. περ ἄνευ ὀρέξεως νȣ̃ς ὁ νόμος ἐστί. Τὸ δὲ τῶν τεχνῶν εἶναι δοκεῖ παράδειγμα ψεῦδος· ὅτι τὸ κατὰ γράμματα ἰατρεύεσθαι φαῦλον, (ἀλλὰ) καὶ αἱρετώτερον χρῆσθαι τοῖς ἔχȣσι τὰς τέχνας. Οἱ μὲν γὰρ ȣ̓δὲν διὰ φιλίαν παρὰ τὸν λόγον ποιȣ̃σιν, ἀλλ' ἄρνυνται τὸν μισθὸν, τȣ̀ς κάμνοντας ὑγιάσαντες· οἱ δ' ἐν ταῖς πολιτικαῖς ἀρχαῖς πολλὰ πρὸς ἐπήρειαν καὶ χάριν εἰώθασι πράττειν. Ἐπεὶ καὶ τȣ̀ς ἰατρȣ̀ς, ὅταν ὑποπτεύωσι πεισθέντας τοῖς ἐχθροῖς διαφθείρειν διὰ κέρδος, τότε τὴν ἐκ τῶν
6. γραμμάτων θεραπείαν ζητήσαιεν ἂν μᾶλλον. Ἀλλὰ μὴν εἰσάγονταί γε ἐφ' ἑαυτȣ̀ς οἱ ἰατροὶ κάμνοντες ἄλλȣς ἰατρȣ̀ς, καὶ οἱ παιδοτρῖβαι γυμναζόμενοι παιδοτρίβας, ὡς ȣ̓ δυνάμενοι κρίνειν τὸ ἀληθὲς, διὰ τὸ κρίνειν περί τε οἰκείων καὶ ἐν πάθει ὄντες. Ὥςτε δῆλον, ὅτι τὸ δίκαιον ζητȣ̃ντες τὸ μέσον ζητȣ̃σιν· ὁ γὰρ νόμος τὸ μέσον. Ἔτι κυριώτεροι καὶ περὶ κυριωτέρων τῶν κατὰ γράμματα νόμων οἱ κατὰ τὰ ἔθη εἰσίν· ὥςτε (εἰ καὶ) τῶν κατὰ γράμματα ἄνθρωπος ἄρχων ἀσφαλέστερος,
7. ἀλλ' ȣ̓ τῶν κατὰ τὸ ἔθος. Ἀλλὰ μὴν ȣ̓δὲ ῥάδιον ἐφορᾶν πολλὰ τὸν ἕνα· δεήσει ἄρα πλείονας εἶναι τȣ̀ς ὑπ' αὐτȣ̃ καθισταμένȣς ἄρχοντας· ὥςτε τί διαφέρει, τȣ̃το ἐξ ἀρχῆς εὐθὺς ὑπάρχειν ἢ τὸν ἕνα καταστῆσαι τȣ̃τον τὸν τρόπον; Ἔτι ὃ καὶ πρότερον εἰρημένον ἐστὶν, εἴπερ ὁ ἀνὴρ ὁ σπȣδαῖ-

ος, διότι βελτίων, ἄρχειν δίκαιος, τȣ̃ δὴ ἑνὸς οἱ δύο ἀγαθοὶ βελτίȣς, (τȣ̃το γάρ ἐστι τὸ

σύν τε δύ' ἐρχομένω

καὶ ἡ εὐχὴ τȣ̃ Ἀγαμέμνονος

τοιȣ̃τοι δέκα μοι συμφράδμονες) (ὡς ȣ̓κ ἤδη ἄρχειν δίκαιον) Εἰσὶ δὲ καὶ νῦν περὶ ἐνίων αἱ ἀρχαὶ κύριαι κρίνειν, ὥσπερ ὁ δικαστής; περὶ ὧν ὁ νόμος ἀδυνατεῖ διορίζειν· ἐπεὶ περὶ ὧν δυνατὸς, ȣ̓δεὶς ἀμφισβητεῖ περὶ τȣ́των ὡς ȣ̓κ ἂν ἄριστα ὁ νόμος ἄρξειε καὶ κρίνειεν. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ μὲν ἐνδέχεται περιληφθῆναι τοῖς νόμοις, τὰ δὲ ἀδύνατα, ταῦτ' ἔστιν, ἃ ποιεῖ διαπορεῖν καὶ ζητεῖν, πότερον τὸν ἄριστον 8.
νόμον ἄρχειν αἱρετώτερον ἢ τὸν ἄνδρα τὸν ἄριστον. Περὶ ὧν γὰρ βȣλεύονται, νομοθετῆσαι τῶν ἀδυνάτων ἐστίν. Οὐ τοίνυν τȣ̃τό γ' ἀντιλέγȣσιν, ὡς ȣ̓κ ἀναγκαῖον ἄνθρωπον εἶναι τὸν κρινȣ̃ντα περὶ τῶν τοιȣ́των, ἀλλ' ὅτι ȣ̓χ ἕνα μόνον, ἀλλὰ πολλȣ́ς· κρίνει γὰρ ἕκαστος ἄρχων πεπαιδευμένος ὑπὸ τȣ̃ νόμȣ καλῶς. Ἄτοπον δ' ἴσως ἂν εἶναι δόξειεν, εἰ 9.
βέλτιον ἴδοι τις δυσὶν ὄμμασι καὶ δυσὶν ἀκοαῖς κρίνων καὶ πράττων δυσὶ ποσὶ καὶ χερσὶν ἢ πολλοὶ πολλοῖς· ἐπεὶ καὶ νῦν ὀφθαλμȣ̀ς πολλȣ̀ς οἱ μόναρχοι ποιȣ̃σιν αὐτῶν καὶ ὦτα καὶ χεῖρας καὶ πόδας· τȣ̀ς γὰρ τῇ ἀρχῇ καὶ αὐτοῖς φίλȣς ποιȣ̃νται συνάρχȣς. Μὴ φίλοι μὲν ȣ̓̃ν ὄντες, ȣ̓ ποιήσȣσι κατὰ τὴν τȣ̃ μονάρχȣ προαίρεσιν· εἰ δὲ φίλοι, κἀκείνȣ καὶ τῆς ἀρχῆς· ὁ δὲ φίλος ἴσος καὶ ὅμοιος·

ὥστ᾽, εἰ τούτους οἴεται δεῖν ἄρχειν, τοὺς ἴσους καὶ ὁμοίους ἄρχειν οἴεται δεῖν ὁμοίως. Ἃ μὲν οὖν οἱ διαμφισβητοῦντες πρὸς τὴν βασιλείαν λέγουσι, σχε-
10. δὸν ταῦτ᾽ ἐστίν. Ἀλλ᾽ ἴσως ταῦτ᾽ ἐπὶ μέν τινων ἔχει τὸν τρόπον τοῦτον, ἐπὶ δέ τινων οὐχ οὕτως. Ἔστι γάρ τι φύσει δεσποστὸν, καὶ ἄλλο βασιλευτὸν, καὶ ἄλλο πολιτικὸν καὶ δίκαιον καὶ συμφέρον· τυραννικὸν δ᾽ οὐκ ἔστι κατὰ φύσιν· οὐδὲ τῶν ἄλλων πολιτειῶν ὅσαι παρεκβάσεις εἰσί· ταῦτα γὰρ γίνεται παρὰ φύσιν. Ἀλλ᾽ ἐκ τῶν εἰρημένων γε φανερὸν, ὡς ἐν μὲν τοῖς ὁμοίοις καὶ ἴσοις οὔτε συμφέρον ἐστὶν οὔτε δίκαιον, ἕνα κύριον εἶναι, οὔτε μὴ νόμων ὄντων ἀλλ᾽ αὐτὸν ὡς νόμον ὄντα, οὔτε νόμων ὄντων, οὔτε ἀγαθὸν ἀγαθῶν, οὔτε μὴ ἀγαθῶν μὴ ἀγαθὸν, οὔτ᾽ ἂν κατ᾽ ἀρετὴν ἀμείνων. ἤ, εἰ μὴ τρόπον τινά. Τίς δὲ ὁ τρόπος, λεκτέον. Εἴρηται δέ πως ἤδη καὶ
11. πρότερον. Πρῶτον δὲ διοριστέον, τί τὸ βασιλευτὸν, καὶ τί τὸ ἀριστοκρατικὸν, καὶ τί τὸ πολιτικόν. Βασιλευτὸν μὲν οὖν τὸ τοιοῦτόν ἐστι πλῆθος, ὃ πέφυκε φέρειν γένος ὑπερέχον κατ᾽ ἀρετὴν πρὸς ἡγεμονίαν πολιτικήν. Ἀριστοκρατικὸν δὲ πλῆθος, ὃ πέφυκε φέρειν (πλῆθος ἄρχεσθαι δυνάμενον) τὴν τῶν ἐλευθέρων ἀρχὴν ὑπὸ τῶν κατ᾽ ἀρετὴν ἡγεμονικῶν πρὸς πολιτικὴν ἀρχήν. Πολιτικὸν δὲ πλῆθος, ἐν ᾧ πέφυκε ἐγγίνεσθαι πλῆθος πολεμικὸν, δυνάμενον ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν κατὰ νόμον τὸν κατ᾽ ἀξίαν διανέμοντα τοῖς ἀπόροις τὰς ἀρχάς.

Οταν ὖν ἢ γένος ὅλον ἢ καὶ τῶν ἄλλων ἕνα τινὰ 12.
συμβῇ διαφέροντα γενέσθαι κατ' ἀρετὴν τοσῦτον,
ὥστ' ὑπερέχειν τὴν ἐκείνυ τῆς τῶν ἄλλων πάντων,
τότε δίκαιον τὸ γένος εἶναι τῦτο βασιλικὸν, καὶ
κύριον πάντων καὶ βασιλέα τὸν ἕνα τῦτον. Καθάπερ γὰρ εἴρηται πρότερον, ὐ μόνον ὕτως ἔχει
κατὰ τὸ δίκαιον, ὃ προφέρειν εἰώθασιν οἱ τὰς πολιτείας καθιστάντες, οἵτε τὰς ἀριστοκρατικὰς καὶ
οἱ τὰς ὀλιγαρχικὰς, καὶ πάλιν οἱ τὰς δημοκρατικάς. Πάντες γὰρ καθ' ὑπεροχὴν ἀξιῦσιν, ἀλλ' 13.
ὑπεροχὴν ὐ τὴν αὐτήν· ἀλλὰ (καὶ) κατὰ τὸ πρότερον λεχθέν· ὔτε γὰρ κτείνειν ἢ φυγαδεύειν, ὐδ'
ὀστρακίζειν δήπυ τὸν τοιῦτον πρέπον ἐστὶ, ὔτ' ἀξιῦν ἄρχεσθαι κατὰ μέρος· ὐ γὰρ πέφυκε τὸ μέρος ὑπερέχειν τῦ παντός· τῷ δὲ τηλικαύτην ὑπερβολὴν ἔχοντι τῦτο συμβέβηκεν. Ὥστε λείπεται
μόνον τὸ πείθεσθαι τῷ τοιύτῳ, καὶ κύριον εἶναι
μὴ κατὰ μέρος τῦτον, ἀλλ' ἁπλῶς. Περὶ μὲν ὖν
βασιλείας, τίνας ἔχει διαφορὰς, καὶ πότερον ὐ
συμφέρει ταῖς πόλεσιν ἢ συμφέρει, καὶ τίσι καὶ
πῶς, διωρίσθω τὸν τρόπον τῦτον.

Κεφ. ιβ.

Ἐπεὶ δὲ τρεῖς φαμεν εἶναι τὰς ὀρθὰς πολιτείας, τύτων δ' ἀναγκαῖον ἀρίστην εἶναι τὴν ὑπὸ
τῶν ἀρίστων οἰκονομυμένην, τοιαύτη δ' ἐστὶν, ἐν ᾗ
συμβέβηκεν ἢ ἕνα τινὰ συμπάντων ἢ γένος ὅλον

ἢ πλῆθος ὑπερέχον εἶναι κατ' ἀρετὴν, τῶν μὲν ἄρχεσθαι δυναμένων, τῶν δ' ἄρχειν, πρὸς τὴν αἱρετωτάτην ζωὴν, ἐν δὲ τοῖς πρώτοις ἐδείχθη λόγοις ὅτι τὴν αὐτὴν ἀναγκαῖον ἀνδρὸς ἀρετὴν εἶναι καὶ πολίτȣ τῆς πόλεως τῆς ἀρίστης. Φανερὸν ὅτι τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἀνήρ τε γίνεται σπȣδαῖος καὶ πόλιν συστήσειεν ἄν τις ἀριστοκρα-
2. τȣμένην ἢ βασιλευομένην. Ὥστ' ἔσται καὶ παιδεία καὶ ἔθη ταὐτὰ σχεδὸν τὰ ποιȣ̃ντα σπȣδαῖον ἄνδρα καὶ τὰ ποιȣ̃ντα πολιτικὸν καὶ βασιλικόν. Διωρισμένων δὲ τȣ́των, περὶ τῆς πολιτείας ἤδη πειρατέον λέγειν τῆς ἀρίστης, τίνα πέφυκε γίγνεσθαι τρόπον καὶ καθίστασθαι πῶς. Ἀνάγκη δὴ τὸν μέλλοντα περὶ αὐτῆς ποιήσασθαι τὴν προσήκȣσαν σκέψιν. . . . .

. . . .

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟ Δ.

Κεφάλαιον α.

Ἐν ἁπάσαις ταῖς τέχναις καὶ ταῖς ἐπιστήμαις, ταῖς μὴ κατὰ μόριον γινομέναις, ἀλλὰ περὶ γένος ἕν τι τελείαις ὕσαις, μιᾶς ἐστι θεωρίας τὸ περὶ ἕκαστον γένος ἁρμόττον· οἷον ἄσκησις σώματι ποία τε ποίῳ συμφέρει, καὶ τίς ἀρίστη· (τῷ γὰρ κάλλιστα πεφυκότι καὶ κεχορηγημένῳ τὴν ἀρίστην ἀναγκαῖον ἁρμόττειν·) καὶ τίς τοῖς πλείστοις, μία πᾶσι· καὶ γὰρ τοῦτο τῆς γυμναστικῆς. Ἔτι δ' ἐάν τις μὴ τῆς ἱκνουμένης ἐπιθυμῇ μήθ' ἕξεως μήτ' ἐπιστήμης τῶν περὶ τὴν ἀγωνίαν, μηδὲν ἧττον τοῦ παιδοτρίβου καὶ τοῦ γυμναστικοῦ παρασκευάσαι τε καὶ ταύτην ἔτι τὴν δύναμιν. Ὁμοίως δὲ τοῦτο καὶ 2.
περὶ ἰατρικὴν καὶ περὶ ναυπηγίαν καὶ ἐσθῆτα καὶ περὶ πᾶσαν ἄλλην τέχνην ὁρῶμεν συμβαῖνον. Ὥστε δῆλον, ὅτι καὶ πολιτείαν τῆς αὐτῆς ἐστιν ἐπιστή-

μης τὴν ἀρίστην θεωρῆσαι, τίς ἐστι, καὶ ποία τις ἂν ὖσα μαλιστ᾽ εἴη κατ᾽ εὐχὴν, μηδενὸς ἐμποδίζοντος τῶν ἐκτὸς, καὶ τίς τίσιν ἁρμόττυσα· πολλοῖς γὰρ τῆς ἀρίστης τυχεῖν ἴσως ἀδύνατον. Ὥςτε τὴν κρατίστην τε ἁπλῶς καὶ τὴν ἐκ τῶν ὑποκειμένων ἀρίστην ἐ δεῖ λεληθέναι τὸν νομοθέτην καὶ τὸν ὡς ἀληθῶς πολιτικόν· ἔτι δὲ τρίτην τὴν ἐξ ὑποθέσεως· δεῖ γὰρ καὶ τὴν δοθεῖσαν δύνασθαι θεωρεῖν ἐξ ἀρχῆς τε πῶς ἂν γένοιτο, καὶ γενομένη τίνα τρόπον ἂν σώζοιτο πλεῖστον χρόνον. Λέγω δὲ, οἷον εἴ τινι πόλει συμβέβηκε μήτε τὴν ἀρίστην πολιτεύεσθαι πολιτείαν, ἀχορήγητόν τε εἶναι καὶ τῶν ἀναγκαίων, μήτε τὴν ἐνδεχομένην ἐκ
3. τῶν ὑπαρχόντων, ἀλλά τινα φαυλοτέραν. Παρὰ πάντα δὲ ταῦτα τὴν μάλιστα πάσαις ταῖς πόλεσιν ἁρμόττυσαν δεῖ γνωρίζειν· ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν ἀποφαινομένων περὶ πολιτείας, καὶ εἰ τἄλλα λέγυσι καλῶς, τῶν γε χρησίμων διαμαρτάνυσιν· ὐ γὰρ μόνον τὴν ἀρίστην δεῖ θεωρεῖν, ἀλλὰ καὶ τὴν δυνατήν· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ῥᾴω καὶ κοινοτέραν ἁπάσαις. Νῦν δ᾽ οἱ μὲν τὴν ἀκροτάτην καὶ δεομένην πολλῆς χορηγίας ζητῦσι μόνον, οἱ δὲ μᾶλλον κοινήν τινα λέγοντες τὰς ὑπαρχύσας ἀναιρῦντες πολιτείας τὴν Λακωνικὴν ἤ τινα ἄλλην ἐπαι-
4. νῦσι. Χρὴ δὲ τοιαύτην εἰσηγεῖσθαι τάξιν, ἣν ῥᾳδίως ἐκ τῶν ὑπαρχυσῶν καὶ πεισθήσονται καὶ δυνήσονται κοινωνεῖν· ὡς ἐστὶν ὐκ ἔλαττον ἔργον τὸ

ἐπανορθῶσαι πολιτείαν ἢ κατασκευάζειν ἐξ ἀρχῆς, ὥσπερ καὶ τὸ μεταμανθάνειν τοῦ μανθάνειν ἐξ ἀρχῆς. Διὸ πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ ταῖς ὑπαρχούσαις πολιτείαις δεῖ δύνασθαι βοηθεῖν τὸν πολιτικὸν, καθάπερ ἐλέχθη καὶ πρότερον· τοῦτο δ' ἀδύνατον ἀγνοοῦντα πόσα πολιτείας ἐστὶν εἴδη. Νῦν δὲ μίαν δημοκρατίαν οἴονταί τινες εἶναι, καὶ μίαν
ὀλιγαρχίαν· οὐκ ἔστι δὲ τοῦτ' ἀληθές. Ὥστε δεῖ 5.
τὰς διαφορὰς μὴ λανθάνειν τὰς τῶν πολιτειῶν, πόσαι καὶ συντίθενται ποσαχῶς· μετὰ δὲ τῆς αὐτῆς φρονήσεως ταύτης καὶ νόμους τοὺς ἀρίστους ἰδεῖν, καὶ τοὺς ἑκάστῃ τῶν πολιτειῶν ἁρμόττοντας. Πρὸς γὰρ τὰς πολιτείας τοὺς νόμους δεῖ τίθεσθαι, καὶ τίθενται πάντες, ἀλλ' οὐ τὰς πολιτείας πρὸς τοὺς νόμους. Πολιτεία μὲν γάρ ἐστι τάξις ταῖς πόλεσιν ἡ περὶ τὰς ἀρχὰς, τίνα τρόπον νενέμηνται, καὶ τί τὸ κύριον τῆς πολιτείας, καὶ τί τὸ τέλος ἑκάστοις τῆς κοινωνίας ἐστί. Νόμοι δὲ κεχωρισμένοι τῶν δηλούντων τὴν πολιτείαν, καθ' οὓς δεῖ τοὺς ἄρχοντας ἄρχειν καὶ φυλάττειν τοὺς παραβαίνοντας
αὐτούς. Ὥστε δῆλον, ὅτι τὰς διαφορὰς ἀναγκαῖον 6.
καὶ τὸν ἀριθμὸν ἔχειν τῆς πολιτείας ἑκάστης καὶ πρὸς τὰς τῶν νόμων θέσεις· οὐ γὰρ οἷόν τε τοὺς αὐτοὺς νόμους συμφέρειν ταῖς ὀλιγαρχίαις, οὐδὲ ταῖς δημοκρατίαις πάσαις, εἴπερ δὴ πλείους καὶ μὴ μία δημοκρατία μηδὲ ὀλιγαρχία μόνον ἐστίν.

Κεφ. β.

Ἐπεὶ δ' ἐν τῇ πρώτῃ μεθόδῳ περὶ τῶν πολιτειῶν διειλόμεθα τρεῖς μὲν τὰς ὀρθὰς πολιτείας, βασιλείαν, ἀριστοκρατίαν, πολιτείαν, τρεῖς δὲ τὰς τούτων παρεκβάσεις, τυραννίδα μὲν βασιλείας, ὀλιγαρχίαν δὲ ἀριστοκρατίας, δημοκρατίαν δὲ πολιτείας, καὶ περὶ μὲν ἀριστοκρατίας καὶ βασιλείας εἴρηται· (τὸ γὰρ περὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας θεωρῆσαι ταὐτὸ καὶ περὶ τούτων ἐστὶν εἰπεῖν τῶν ὀνομάτων· βούλεται γὰρ ἑκατέρα κατ' ἀρετὴν συνεστάναι κεχορηγημένην·) ἔτι δὲ τί διαφέρουσιν ἀλλήλων ἀριστοκρατία καὶ βασιλεία, καὶ πότε δεῖ βασιλείαν νομίζειν, διώρισται πρότερον· λοιπὸν περὶ πολιτείας διελθεῖν τῆς τῷ κοινῷ προσαγορευομένης ὀνόματι, καὶ περὶ τῶν ἄλλων πολιτειῶν, ὀλι-
2. γαρχίας τε καὶ δημοκρατίας καὶ τυραννίδος. Φανερὸν μὲν οὖν καὶ τούτων τῶν παρεκβάσεων τίς χειρίστη καὶ δευτέρα τίς· ἀνάγκη γὰρ τὴν μὲν τῆς πρώτης καὶ θειοτάτης παρέκβασιν εἶναι χειρίστην. Τὴν δὲ βασιλείαν ἀναγκαῖον ἢ τοὔνομα μόνον ἔχειν οὐκ οὖσαν, ἢ διὰ πολλὴν ὑπεροχὴν εἶναι τὴν τοῦ βασιλεύοντος· ὥστε καὶ τὴν τυραννίδα χειρίστην οὖσαν πλεῖστον ἀπέχειν πολιτείας. Δεύτερον δὲ τὴν ὀλιγαρχίαν· ἡ γὰρ ἀριστοκρατία διέστηκεν ἀπὸ ταύτης πολὺ τῆς πολιτείας· μετριωτάτην δὲ τὴν
3. δημοκρατίαν. Ἤδη μὲν οὖν τις ἀπεφήνατο τῶν

πρότερον ὅτως, ὀ μὴν εἰς ταὐτὸ βλέψας ἡμῖν· ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἔκρινε, πασῶν μὲν ὀσῶν ἐπιεικῶν οἷον ὀλιγαρχίας τε χρηστῆς καὶ τῶν ἄλλων, χειρίστην δημοκρατίαν, φαύλων δὲ ἀρίστην. Ἡμεῖς 4. δ' ὅλως ταύτας ἐξημαρτημένας εἶναί φαμεν· καὶ βελτίω μὲν ὀλιγαρχίαν ἄλλην ἄλλης, ὀ καλῶς ἔχει λέγειν, ἧττον δὲ φαύλην. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς τοιαύτης κρίσεως ἀφείσθω τανῦν. Ἡμῖν δὲ πρῶτον μὲν διαιρετέον, πόσαι διαφοραὶ τῶν πολιτειῶν, εἴπερ ἐστὶν εἴδη πλείονα τῆς τε δημοκρατίας καὶ τῆς ὀλιγαρχίας· ἔπειτα τίς κοινοτάτη, καὶ τίς αἱρετωτάτη μετὰ τὴν ἀρίστην πολιτείαν, κἂν εἴ τις ἄλλη τετύχηκεν ἀριστοκρατικὴ καὶ συνεστῶσα καλῶς, ἀλλὰ ταῖς πλείσταις ἁρμόττουσα πόλεσι τίς ἐστιν. Ἔπειτά καὶ τῶν ἄλλων τίς τίσιν 5. αἱρετή· τάχα γὰρ τοῖς μὲν ἀναγκαία δημοκρατία μᾶλλον ὀλιγαρχίας, τοῖς δὲ αὕτη μᾶλλον ἐκείνης. Μετὰ δὲ ταῦτα τίνα τρόπον δεῖ καθιστάναι τὸν βουλόμενον ταύτας τὰς πολιτείας, λέγω δὲ δημοκρατίας τε καθ' ἕκαστον εἶδος καὶ πάλιν ὀλιγαρχίας. Τέλος δὲ, πάντων τούτων ὅταν ποιησώμεθα συντόμως τὴν ἐνδεχομένην μνείαν, πειρατέον ἐπελθεῖν, τίνες φθοραὶ καὶ τίνες σωτηρίαι τῶν πολιτειῶν καὶ κοινῇ καὶ χωρὶς ἑκάστης, καὶ διὰ τίνας αἰτίας ταύτας μάλιστα γίνεσθαι πέφυκε.

Κεφ. γ.

Τȣ̃ μὲν ȣ̓̃ν εἶναι πλείȣς πολιτείας αἴτιον, ὅτι πάσης ἐστὶ μέρη πλείω πόλεως τὸν ἀριθμόν· πρῶτον μὲν γὰρ ἐξ οἰκιῶν συγκειμένας πάσας ὁρῶμεν τὰς πόλεις· ἔπειτα πάλιν τȣ́τȣ τȣ̃ πλήθȣς τȣ̀ς μὲν εὐπόρȣς ἀναγκαῖον εἶναι, τȣ̀ς δ' ἀπόρȣς, τȣ̀ς δὲ μέσȣς· καὶ τῶν εὐπόρων δὲ καὶ τῶν ἀπόρων τὸ μὲν ὁπλιτικὸν, τὸ δ' ἄοπλον. Καὶ τὸν μὲν γεωργικὸν δῆμον ὁρῶμεν ὄντα, τὸν δ' ἀγοραῖον, τὸν δὲ βάναυσον. Καὶ τῶν γνωρίμων εἰσὶ διαφοραὶ καὶ κατὰ τὸν πλȣ̃τον καὶ κατὰ τὰ μεγέθη τῆς ȣ̓σίας, οἷον ἱπποτροφίας· τȣ̃το γὰρ ȣ̓ ῥάδιον μὴ πλȣτȣ̃ντας ποιεῖν. Διό-
2. περ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων ὅσαις πόλεσιν ἐν τοῖς ἵπποις ἡ δύναμις ἦν, ὀλιγαρχίαι παρὰ τȣ́τοις ἦσαν· ἐχρῶντο δὲ πρὸς τȣ̀ς πολεμίȣς ἵπποις πρὸς τȣ̀ς ἀστυγείτονας, οἷον Ἐρετριεῖς καὶ Χαλκιδεῖς, καὶ Μάγνητες οἱ ἐπὶ Μαιάνδρῳ καὶ τῶν ἄλλων πολλοὶ περὶ τὴν Ἀσίαν. Ἔτι πρὸς ταῖς κατὰ πλȣ̃τον διαφοραῖς ἐστιν ἡ μὲν κατὰ γένος, ἡ δὲ κατ' ἀρετὴν, κἂν εἴ τι δὴ τοιȣ̃τον ἕτερον εἴρηται πόλεως εἶναι μέρος ἐν τοῖς περὶ τὴν ἀριστοκρατίαν· ἐκεῖ γὰρ διειλόμεθα, ἐκ πόσων μερῶν ἀναγκαίων ἐστὶ πᾶσα πόλις. Τȣ́των γὰρ τῶν μερῶν ὁτὲ μὲν πάντα μετέχει τῆς πολιτείας, ὁτὲ δὲ ἐλάττω, ὁτὲ δὲ πλείω.
3. Φανερὸν τοίνυν, ὅτι πλείȣς ἀναγκαῖον εἶναι πολιτείας εἴδει διαφερȣ́σας ἀλλήλων· καὶ γὰρ ταῦτ'

εἴδει διαφέρει τὰ μέρη σφῶν αὐτῶν. Πολιτεία μὲν γὰρ ἡ τάξις τῶν ἀρχῶν ἐστι· ταύτην δὲ διανέμονται πάντες ἢ κατὰ τὴν δύναμιν τῶν μετεχόντων, ἢ κατά τινα αὐτῶν ἰσότητα κοινήν· λέγω δὲ οἷον τῶν ἀπόρων ἢ τῶν εὐπόρων, ἢ κοινήν τιν᾽ ἀμφοῖν. Ἀναγκαῖον ἄρα πολιτείας εἶναι τοσαύτας, ὅσαιπερ τάξεις κατὰ τὰς ὑπεροχάς εἰσι καὶ κατὰ τὰς διαφορὰς τῶν μορίων. Μάλιστα δὲ δοκοῦσιν 4.
εἶναι δύο, καθάπερ ἐπὶ τῶν πνευμάτων λέγεται τὰ μὲν βόρεια τὰ δὲ νότια, τὰ δ᾽ ἄλλα τούτων παρεκβάσεις· οὕτω καὶ τῶν πολιτειῶν δύο, δῆμος καὶ ὀλιγαρχία· τὴν γὰρ ἀριστοκρατίαν τῆς ὀλιγαρχίας εἶδος τιθέασιν, ὡς οὖσαν ὀλιγαρχίαν τινὰ, καὶ τὴν καλουμένην πολιτείαν δημοκρατίας, ὥσπερ ἐν τοῖς πνεύμασι τὸν μὲν ζέφυρον τοῦ βορέου, τοῦ δὲ νότου τὸν εὗρον. Ὁμοίως δ᾽ ἔχει καὶ περὶ τὰς ἁρμονίας, ὥς φασί τινες· καὶ γὰρ ἐκεῖ τίθενται εἴδη δύο, τὴν Δωριστὶ καὶ τὴν Φρυγιστὶ, τὰ δ᾽ ἄλλα συντάγματα τὰ μὲν Δώρια τὰ δὲ Φρύγια καλοῦσι. Μάλιστα μὲν οὖν εἰώθασιν οὕτως ὑπολαμβάνειν περὶ 5.
τῶν πολιτειῶν· ἀληθέστερον καὶ βέλτιον, ὡς ἡμεῖς διείλομεν, δυοῖν ἢ μιᾶς οὔσης τῆς καλῶς συνεστηκυίας, τὰς ἄλλας εἶναι παρεκβάσεις, τὰς μὲν τῆς εὖ κεκραμένης ἁρμονίας, τὰς δὲ τῆς ἀρίστης πολιτείας, ὀλιγαρχικὰς μὲν τὰς συντονωτέρας καὶ δεσποτικωτέρας, τὰς δ᾽ ἀνειμένας καὶ μαλακὰς δημοτικάς. Οὐ δεῖ δὲ τιθέναι δημοκρατίαν, καθάπερ 6.

εἰώθασί τινες νῦν ἁπλῶς ὅτως, ὅπȣ κύριον τὸ πλῆθος· καὶ γὰρ ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις καὶ πανταχȣ̃ τὸ πλέον μέρος κύριον· ὅδ' ὀλιγαρχίαν, ὅπȣ κύριοι τῆς πολιτείας ὀλίγοι. Εἰ γὰρ εἴησαν οἱ πάντες χίλιοι καὶ τριακόσιοι, καὶ τȣ́των οἱ χίλιοι πλȣ́σιοι καὶ μὴ μεταδιδοῖεν ἀρχῆς τοῖς τριακοσίοις καὶ πένησιν, ἐλευθέροις ȣ̃σι καὶ τἄλλα ὁμοίοις, ȣ̓θεὶς ἂν φαίη δημοκρατεῖσθαι τȣ́τȣς. Ὁμοίως δὲ καὶ, εἰ πένητες μὲν ὀλίγοι εἶεν, κρείττȣς δὲ τῶν εὐπόρων, πλειόνων ὄντων, ȣ̓δεὶς ἂν ὀλιγαρχίαν προσαγορεύσειεν ȣ̓δὲ τὴν τοιαύτην, εἰ τοῖς ἄλλοις ȣ̃σί πλȣσίοις μὴ μετείη τῶν τιμῶν. Μᾶλλον τοίνυν λεκτέον,
7. ὅτι δῆμος μέν ἐστιν, ὅταν οἱ ἐλεύθεροι κύριοι ὦσιν, ὀλιγαρχία δ', ὅταν οἱ πλȣ́σιοι. Ἀλλὰ συμβαίνει τȣ̀ς μὲν πολλȣ̀ς εἶναι, τȣ̀ς δ' ὀλίγȣς· ἐλεύθεροι μὲν γὰρ πολλοὶ, πλȣ́σιοι δ' ὀλίγοι. Καὶ γὰρ ἂν, εἰ κατὰ μέγεθος διενέμοντο τὰς ἀρχὰς, ὥσπερ ἐν Αἰθιοπίᾳ φασί τινες, ἢ κατὰ κάλλος, ὀλιγαρχία ἦν ἄν· ὀλίγον γὰρ τὸ πλῆθος καὶ τὸ τῶν καλῶν καὶ
8. τὸ τῶν μεγάλων. Οὐ μὴν ἀλλ' ȣ̓δὲ τȣ́τοις μόνον ἱκανῶς ἔχει διωρίσθαι τὰς πολιτείας ταύτας, ἀλλ' ἐπεὶ πλείονα μόρια καὶ τȣ̃ δήμȣ καὶ τῆς ὀλιγαρχίας εἰσὶν, ἔτι διαληπτέον, ὡς, ȣ̓τ' ἂν οἱ ἐλεύθεροι ὀλίγοι ὄντες πλειόνων καὶ μὴ ἐλευθέρων ἄρχωσι, δῆμος· οἷον ἐν Ἀπολλωνίᾳ τῇ ἐν τῷ Ἰονίῳ καὶ ἐν Θήρᾳ· ἐν τȣ́των γὰρ ἑκατέρᾳ τῶν πόλεων ἐν ταῖς τιμαῖς ἦσαν οἱ διαφέροντες κατ' εὐγένειαν

καὶ

καὶ πρῶτοι κατασχόντες τὰς ἀποικίας, ὀλίγοι ὄντες πολλῶν· οὔτ᾽ ἂν οἱ πλούσιοι διὰ τὸ κατὰ πλῆθος ὑπερέχειν, δῆμος· οἷον ἐν Κολοφῶνι τὸ παλαιόν· ἐκεῖ γὰρ ἐκέκτηντο μακρὰν οὐσίαν οἱ πλείους, πρὶν γενέσθαι τὸν πόλεμον τὸν πρὸς Λυδούς. Ἀλλ᾽ ἔστι δημοκρατία μὲν, ὅταν οἱ ἐλεύθεροι καὶ ἄποροι πλείους ὄντες κύριοι τῆς ἀρχῆς ὦσιν· ὀλιγαρχία δὲ, ὅταν οἱ πλούσιοι καὶ εὐγενέστεροι ὀλίγοι
ὄντες. Ὅτι μὲν οὖν πολιτεῖαι πλείους, καὶ δι᾽ ἣν 9.
αἰτίαν, εἴρηται. Διότι δὲ πλείους τῶν εἰρημένων, καὶ τίνες καὶ διὰ τί, λέγωμεν, ἀρχὴν λαβόντες τὴν εἰρημένην πρότερον. Ὁμολογοῦμεν γὰρ οὐχ ἓν μέρος, ἀλλὰ πλείω πᾶσαν ἔχειν πόλιν· ὥσπερ οὖν εἰ ζώου προῃρούμεθα λαβεῖν εἴδη, πρῶτον ἂν ἀποδιωρίζομεν, ὅπερ ἀναγκαῖον πᾶν ἔχειν ζῶον, οἷον ἔνιά τε τῶν αἰσθητηρίων καὶ τὸ τῆς τροφῆς ἐργαστικὸν καὶ δεκτικὸν, οἷον στόμα καὶ κοιλίαν, πρὸς
δὲ τούτοις, οἷς κινεῖται μορίοις ἕκαστον αὐτῶν. Εἰ 10.
δὴ τοσαῦτα εἴδη μόνον, τούτων δ᾽ εἶεν διαφοραί, λέγω δ᾽ οἷον στόματός τινα πλείω γένη καὶ κοιλίας καὶ τῶν αἰσθητηρίων, ἔτι δὲ καὶ τῶν κινητικῶν μορίων, ὁ τῆς συζεύξεως τῆς τούτων ἀριθμὸς ἐξ ἀνάγκης ποιήσει πλείω γένη ζώων· οὐ γὰρ οἷόν τε ταὐτὸν ζῶον ἔχειν πλείους στόματος διαφοράς· ὁμοίως δ᾽ οὐδ᾽ ὤτων· ὥστ᾽, ὅταν ληφθῶσι τούτων πάντες οἱ ἐνδεχόμενοι συνδυασμοὶ, ποιήσουσιν εἴδη ζώου, καὶ τοσαῦτ᾽ εἴδη τοῦ ζώου, ὅσαιπερ αἱ συζεύξεις τῶν

11. ἀναγκαίων μερίων εἰσί. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ
τῶν εἰρημένων πολιτειῶν· καὶ γὰρ αἱ πόλεις οὐκ ἐξ
ἑνὸς ἀλλ' ἐκ πολλῶν σύγκεινται μερῶν, ὥσπερ εἴ-
ρηται πολλάκις. Ἓν μὲν οὖν ἐστι τὸ περὶ τὴν τρο-
φὴν πλῆθος, οἱ καλούμενοι γεωργοί. Δεύτερον δὲ
τὸ καλούμενον βάναυσον· ἔστι δὲ τοῦτο περὶ τὰς
τέχνας, ὧν ἄνευ πόλιν ἀδύνατον οἰκεῖσθαι· τούτων
δὲ τῶν τεχνῶν τὰς μὲν ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχειν δεῖ,
τὰς δ' εἰς τρυφὴν ἢ τὸ καλῶς ζῆν. Τρίτον δὲ (τὸ)
ἀγοραῖον· λέγω δὲ ἀγοραῖον τὸ περὶ τὰς πράσεις
καὶ τὰς ὠνὰς καὶ τὰς ἐμπορίας καὶ καπηλείας
διατρῖβον. Τέταρτον δὲ τὸ θητικόν. Πέμπτον δὲ
γένος τὸ προπολεμῆσον, ὃ τούτων οὐθὲν ἧττόν
ἐστιν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν, εἰ μέλλουσι μὴ δου-
λεύσειν τοῖς ἐπιοῦσι· μὴ γὰρ ἓν τῶν ἀδυνάτων ᾖ
πόλιν ἄξιον εἶναι καλεῖν τὴν φύσει δούλην· αὐτάρ-
12. κης γὰρ ἡ πόλις· τὸ δὲ δοῦλον οὐκ αὔταρκες. Διό-
περ ἐν τῇ πολιτείᾳ κομψῶς τοῦτο οὐχ ἱκανῶς δ'
εἴρηται· φησὶ γὰρ ὁ Σωκράτης ἐκ τεττάρων τῶν
ἀναγκαιοτάτων πόλιν συγκεῖσθαι· λέγει δὲ τούτους
ὑφάντην καὶ γεωργὸν καὶ σκυτοτόμον καὶ οἰκοδό-
μον. Πάλιν δὲ προστίθησιν, ὡς οὐκ αὐταρκῶν τού-
των, χαλκέα καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις βοσκή-
μασιν, ἔτι δὲ ἔμπορόν τε καὶ κάπηλον, καὶ ταῦτα
πάντα γίνεται πλήρωμα τῆς πρώτης πόλεως· ὡς
τῶν ἀναγκαίων γε χάριν πᾶσαν πόλιν συνεστηκυῖ-
αν, ἀλλ' οὐ τοῦ καλοῦ μᾶλλον, ἴσον τε δεομένην
13. σκυτέων τε καὶ γεωργῶν. Τὸ δὲ προπολεμοῦν

πρότερον ἀποδίδωσι μέρος, πρὶν ἢ τῆς χώρας αὐ-
ξομένης καὶ τῆς τῶν πλησίον ἁπτομένης εἰς πό-
λεμον καταστῶσιν. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἐν τοῖς τέτ-
ταρσι καὶ τοῖς ὁποσοισοῦν κοινωνοῖς ἀναγκαῖον εἶ-
ναί τινα τὸν ἀποδώσοντα καὶ κρινοῦντα τὸ δίκαιον.
Εἴπερ οὖν καὶ ψυχὴν ἄν τις θείη ζώου μόριον μᾶλ-
λον ἢ σῶμα, καὶ πόλεων τὰ τοιαῦτα μᾶλλον θε-
τέον τῶν εἰς τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν συντεινόντων,
τὸ πολεμικὸν καὶ τὸ μετέχον δικαιοσύνης δικαστι-
κῆς· πρὸς δὲ τούτοις τὸ βουλευόμενον, ὅπερ ἐστὶ
συνέσεως πολιτικῆς ἔργον. Καὶ ταῦτ' εἴτε κεχω-
ρισμένως ὑπάρχει τισὶν, εἴτε τοῖς αὐτοῖς, οὐθὲν δια-
φέρει πρὸς τὸν λόγον· καὶ γὰρ ὁπλιτεύειν καὶ
γεωργεῖν συμβαίνει τοῖς αὐτοῖς πολλάκις. Ὥστε, 14.
εἴπερ καὶ ταῦτα καὶ ἐκεῖνα θετέα μόρια τῆς πό-
λεως, φανερὸν, ὅτι τό γε ὁπλιτικὸν ἀναγκαῖόν ἐστι
μόριον τῆς πόλεως. Ἕβδομον δὲ τὸ ταῖς οὐσίαις
λειτουργοῦν,| ὃ καλοῦμεν εὐπόρους. Ὄγδοον δὲ τὸ
δημιουργικὸν καὶ τὸ περὶ τὰς ἀρχὰς λειτουργοῦν, εἴ-
περ ἄνευ ἀρχόντων ἀδύνατον εἶναι πόλιν. Ἀναγ-
καῖον οὖν εἶναί τινας τοὺς δυναμένους ἄρχειν, καὶ λει-
τουργοῦντας ἢ συνεχῶς ἢ κατὰ μέρος τῇ πόλει ταύ-
την τὴν λειτουργίαν. Λοιπὰ δὲ, περὶ ὧν τυγχάνομεν
διωρικότες ἀρτίως, τὸ βουλευόμενον καὶ κρῖνον περὶ
τῶν δικαίων τοῖς ἀμφισβητοῦσιν. Εἴπερ οὖν ταῦτα δεῖ
γενέσθαι ταῖς πόλεσι καὶ καλῶς γενέσθαι καὶ δι-
καίως, ἀναγκαῖον καὶ μετέχοντας εἶναί τινας ἀρε-

τῆς τῶν πολιτικῶν. Τὰς μὲν οὖν ἄλλας δυνάμεις τοῖς αὐτοῖς ὑπάρχειν ἐνδέχεσθαι δοκεῖ πολλοῖς, οἷον τοὺς αὐτοὺς εἶναι προπολεμοῦντας καὶ γεωργοῦντας καὶ τεχνίτας, ἔτι δὲ τοὺς βουλευομένους τε καὶ κρίνοντας· ἀντιποιοῦνται δὲ καὶ τῆς ἀρετῆς πάντες, καὶ τὰς πλείστας ἄρχειν οἴονται δύνασθαι, ἀλλὰ πένεσθαι καὶ πλουτεῖν τοὺς αὐτοὺς ἀδύνατον· διὸ ταῦτα μέρη μάλιστα εἶναι δοκεῖ πόλεως οἱ εὔποροι καὶ οἱ ἄποροι. Ἔτι δὲ διὰ τὸ ὡς ἐπιτοπολὺ τοὺς μὲν ὀλίγους εἶναι, τοὺς δὲ πολλοὺς, ταῦτα ἐναντία μέρη φαίνεται τῶν τῆς πόλεως μορίων· ὥστε καὶ τὰς πολιτείας κατὰ τὰς ὑπεροχὰς τούτων καθιστᾶσι· καὶ δύο πολιτεῖαι δοκοῦσιν εἶναι, δημοκρατία καὶ ὀλιγαρχία. Ὅτι μὲν οὖν εἰσὶ πολιτεῖαι πλείους καὶ διὰ τίνας αἰτίας, εἴρηται πρότερον· ὅτι δ' ἐστὶ καὶ δημοκρατίας εἴδη πλείω καὶ ὀλιγαρχίας, λέγωμεν.

Κεφ. δ.

Φανερὸν δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων· εἴδη γὰρ πλείω τοῦ τε δήμου καὶ τῶν λεγομένων γνωρίμων ἐστίν· οἷον δήμου μὲν εἴδη ἓν μὲν οἱ γεωργοὶ, ἕτερον δὲ τὸ περὶ τὰς τέχνας· ἄλλο δὲ τὸ ἀγοραῖον, τὸ περὶ ὠνὴν καὶ πρᾶσιν διατρῖβον· ἄλλο δὲ τὸ περὶ τὴν θάλατταν· καὶ τούτου τὸ μὲν πολεμικὸν, τὸ δὲ χρηματιστικὸν, τὸ δὲ πορθμευτικὸν, τὸ δὲ ἁλιευτικόν. Πολλαχοῦ γὰρ ἕκαστα τούτων πολύοχλα· οἷον ἁλιεῖς μὲν ἐν Τάραντι καὶ Βυζαντίῳ, τριηρικὸν

δ' Ἀθήνησιν, ἐμπορικὸν δ' ἐν Αἰγίνῃ καὶ Χίῳ, πορθμευτικὸν δ' ἐν Τενέδῳ. Πρὸς δὲ τούτοις τὸ χερνητικὸν καὶ τὸ μικρὰν ἔχον οὐσίαν, ὥστε μὴ δύνασθαι σχολάζειν· ἔτι τὸ μὴ ἐξ ἀμφοτέρων πολιτῶν ἐλεύθερον, κἂν εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον πλήθους εἶδος. Τῶν δὲ γνωρίμων πλοῦτος, εὐγένεια, ἀρετὴ, παιδεία, καὶ τὰ τούτοις (ὅμοια) λεγόμενα κατὰ τὴν αὐτὴν διαφοράν. Δημοκρατία μὲν οὖν ἐστι πρώτη ἡ λε- 2.
γομένη μάλιστα κατὰ τὸ ἴσον· ἴσον γάρ φησιν ὁ νόμος ὁ τῆς τοιαύτης δημοκρατίας, τὸ μηδὲν μᾶλλον ἄρχειν τοὺς ἀπόρους, μηδὲ κυρίους εἶναι ὁποτερουσοῦν, ἀλλ' ὁμοίως ἀμφοτέρους. Εἴπερ γὰρ ἐλευθερία μάλιστ' ἐστὶν ἐν δημοκρατίᾳ, καθάπερ ὑπολαμβάνουσί τινες, καὶ ἰσότης, οὕτως ἂν εἴη μάλιστα, κοινωνούντων ἁπάντων μάλιστα τῆς πολιτείας ὁμοίως. Ἐπεὶ δὲ πλείων ὁ δῆμος, κύριον δὲ τὸ δόξαν τοῖς πλείοσιν, ἀνάγκη δημοκρατίαν εἶναι ταύτην. Ἓν μὲν οὖν εἶδος δημοκρατίας τοῦτο. Ἄλλο δὲ τὸ 3.
τὰς ἀρχὰς ἀπὸ τιμημάτων εἶναι, βραχέων δὲ τούτων ὄντων· δεῖ δὲ τῷ κτωμένῳ ἐξουσίαν εἶναι μετέχειν, καὶ τὸν ἀποβάλλοντα μὴ μετέχειν. Ἕτερον εἶδος δημοκρατίας, τὸ μετέχειν ἅπαντας τοὺς πολίτας, ὅσοι ἀνυπεύθυνοι, ἄρχειν δὲ τὸν νόμον. Ἕτερον δ' εἶδος δημοκρατίας, τὸ πᾶσι μετεῖναι τῶν ἀρχῶν, ἐὰν μόνον ᾖ πολίτης, ἄρχειν δὲ τὸν νόμον. Ἕτερον δ' εἶδος δημοκρατίας, τἆλλα μὲν εἶναι ταὐτὰ, κύριον δ' εἶναι τὸ πλῆθος καὶ μὴ τὸν νόμον. Τοῦτο 4.

δὲ γίνεται, ὅταν τὰ ψηφίσματα κύρια ᾖ, ἀλλὰ μὴ ὁ νόμος· συμβαίνει δὲ τοῦτο διὰ τοὺς δημαγωγούς· ἐν μὲν γὰρ ταῖς κατὰ νόμον δημοκρατουμέναις οὐ γίνεται δημαγωγὸς, ἀλλ' οἱ βέλτιστοι τῶν πολιτῶν εἰσιν ἐν προεδρίᾳ· ὅπου δ' οἱ νόμοι μὴ εἰσι κύριοι, ἐνταῦθα γίνονται δημαγωγοί. Μόναρχος γὰρ ὁ δῆμος γίνεται σύνθετος εἷς ἐκ πολλῶν· οἱ γὰρ πολλοὶ κύριοί εἰσιν, οὐχ ὡς ἕκαστος, ἀλλὰ πάντες. Ὅμηρος δὲ ποίαν λέγει οὐκ ἀγαθὸν εἶναι πολυκοιρανίην, πότερον ταύτην, ἢ ὅταν πλείους ὦσιν οἱ
5. ἄρχοντες, ὡς ἕκαστος, ἄδηλον. Ὁ δ' οὖν τοιοῦτος δῆμος, ἅτε μόναρχος ὢν, ζητεῖ μοναρχεῖν, διὰ τὸ μὴ ἄρχεσθαι ὑπὸ νόμου, καὶ γίνεται δεσποτικός· ὥστε οἱ κόλακες ἔντιμοι. Καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος δῆμος ἀνάλογον τῶν μοναρχιῶν τῇ τυραννίδι· διὸ καὶ τὸ ἦθος τὸ αὐτὸ, καὶ ἄμφω δεσποτικὰ τῶν βελτιόνων. Καὶ τὰ ψηφίσματα, ὥσπερ ἐκεῖ τὰ ἐπιτάγματα· καὶ ὁ δημαγωγὸς καὶ ὁ κόλαξ οἱ αὐτοὶ καὶ ἀνάλογον· καὶ μάλιστα δ' ἑκάτεροι παρ' ἑκατέροις ἰσχύουσιν, οἱ μὲν κόλακες παρὰ τυράννοις, οἱ δὲ δημαγωγοὶ παρὰ τοῖς δήμοις τοῖς τοιούτοις.
6. Αἴτιοι δέ εἰσι τοῦ εἶναι τὰ ψηφίσματα κύρια ἀλλὰ μὴ τοὺς νόμους οὗτοι, πάντα ἀνάγοντες εἰς τὸν δῆμον· συμβαίνει γὰρ αὐτοῖς γίνεσθαι μεγάλοις, διὰ τὸ τὸν μὲν δῆμον εἶναι κύριον, τῆς δὲ τοῦ δήμου δόξης τούτους· πείθεται γὰρ τὸ πλῆθος τούτοις. Ἔτι δὲ οἱ ταῖς ἀρχαῖς ἐγκαλοῦντες τὸν δῆμόν φασι

δεῖν κρίνειν· ὁ δ᾽ ἀσμένως δέχεται τὴν πρόκλησιν· ὥςτε καταλύονται πᾶσαι αἱ ἀρχαί. Εὐλόγως δ᾽ ἂν 7. δόξειεν ἐπιτιμᾶν ὁ φάσκων τὴν τοιαύτην εἶναι δημοκρατείαν, ἐ πολιτείαν· ὅπȣ γὰρ μὴ νόμοι ἄρχȣσιν, ἐκ ἔστι πολιτεία· δεῖ γὰρ τὸν μὲν νόμον ἄρχειν πάντων, τῶν δὲ καθ᾽ ἕκαστα τὰς ἀρχὰς, καὶ τὴν πολιτείαν κρίνειν. Ὥςτ᾽, εἴπερ ἐστὶ δημοκρατία μία τῶν πολιτειῶν, φανερὸν, ὡς ἡ τοιαύτη κατάστασις, ἐν ᾗ ψηφίσμασι πάντα διοικεῖται, ἐδὲ δημοκρατία κυρίως· ἐδὲν γὰρ ἐνδέχεται ψήφισμα εἶναι καθόλȣ. Τὰ μὲν ἐν τῆς δημοκρατίας εἴδη διωρίσθω τὸν τρόπον τȣτον.

Κ ε φ. ε.

Ὀλιγαρχίας δ᾽ εἴδη ἓν μὲν, τὸ ἀπὸ τιμημάτων εἶναι τὰς ἀρχὰς τηλικȣτων, ὥςτε τȣς ἀπόρȣς μὴ μετέχειν πλείȣς ὄντας, ἐξεῖναι δὲ τῷ κτωμένῳ μετέχειν τῆς πολιτείας. Ἄλλο δὲ, ὅταν ἀπὰ τιμημάτων μακρῶν ὦσιν αἱ ἀρχαὶ, καὶ αἱρῶνται αὐτοὶ τȣς ἐλλείποντας. Ἂν μὲν ἐν ἐκ πάντων τȣτων τȣτο ποιῶσι, δοκεῖ τȣτ᾽ εἶναι μᾶλλον ἀριστοκρατικὸν, ἐὰν δ᾽ ἔκ τινων ἀφωρισμένων, ὀλιγαρχικόν. Ἕτερον δ᾽ εἶδος ὀλιγαρχίας, ὅταν παῖς ἀντὶ πατρὸς εἰσίῃ. Τέταρτον δ᾽, ὅταν ὑπάρχῃ τό, τε νῦν λεχθὲν, καὶ ἄρχῃ μὴ ὁ νόμος ἀλλ᾽ οἱ ἄρχοντες· καὶ ἔστιν ἀντίστροφος αὕτη ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις, ὥςπερ ἡ τυραννὶς ἐν ταῖς μοναρχίαις, καὶ

περὶ ἧς τελευταίας εἴπομεν δημοκρατίας ἐν ταῖς δημοκρατίαις· καὶ καλῦσι δὴ τὴν τοιαύτην ὀλιγαρ-
2. χίαν δυναστείαν. Ὀλιγαρχίας μὲν ὖν εἴδη τοσαῦτα καὶ δημοκρατίας. Οὐ δεῖ δὲ λανθάνειν, ὅτι πολλαχῦ συμβέβηκεν, ὥστε τὴν μὲν πολιτείαν τὴν κατὰ τὺς νόμυς μὴ δημοτικὴν εἶναι, διὰ δὲ τὸ ἦθος καὶ τὴν ἀγωγὴν πολιτεύεσθαι δημοτικῶς· ὁμοίως δὲ πάλιν παρ' ἄλλοις τὴν μὲν κατὰ τὺς νόμυς εἶναι πολιτείαν δημοτικωτέραν, τῇ δ' ἀγωγῇ καὶ τοῖς ἤθεσιν ὀλιγαρχεῖσθαι μᾶλλον. Συμβαίνει δὲ τῦτο μάλιστα μετὰ τὰς μεταβολὰς τῶν πολιτειῶν· ὐ γὰρ εὐθὺς μεταβαίνυσιν, ἀλλ' ἀγαπῶσί τὰ πρῶτα μικρὰ πλεονεκτῦντες παρ' ἀλλήλων· ὥςθ' οἱ μὲν νόμοι διαμένυσιν οἱ προϋπάρχοντες, κρατῦσι
3. δὲ οἱ μεταβάλλοντες τὴν πολιτείαν. Ὅτι δ' ἐστὶ τοσαῦτα εἴδη δημοκρατίας καὶ ὀλιγαρχίας, ἐξ αὐτῶν τῶν εἰρημένων φανερόν ἐστιν· ἀνάγκη γὰρ ἢ πάντα τὰ εἰρημένα μέρη τῦ δήμυ κοινωνεῖν τῆς πολιτείας, ἢ τὰ μὲν, τὰ δὲ μή. Ὅταν μὲν ὖν τὸ γεωργικὸν καὶ τὸ κεκτημένον μετρίαν ὐσίαν κύριον ᾖ τῆς πολιτείας, πολιτεύονται κατὰ νόμυς· ἔχυσι γὰρ ἐργαζόμενοι ζῆν, ὐ δύνανται δὲ σχολάζειν· ὥστε τὸν νόμον ἐπιστήσαντες ἐκκλησιάζυσι τὰς ἀναγκαίας ἐκκλησίας. Τοῖς δ' ἄλλοις μετέχειν ἔξεστιν, ὅταν κτήσωνται τὸ τίμημα τὸ διωρισμένον ὑπὸ τῶν νόμων· (διὸ πᾶσι τοῖς κτωμένοις ἔξεστι μετέχειν·) ὅλως μὲν γὰρ τὸ μὲν μὴ ἐξεῖναι πᾶσιν, ὀλι-

γαρχικόν· τὸ δὲ δὴ ἐξεῖναι σχολάζειν ἀδύνατον, μὴ προσόδων ὄσων. Τοῦτο μὲν οὖν εἶδος ἐν δημοκρατίας διὰ ταύτας τὰς αἰτίας. Ἕτερον δὲ εἶδος 4. (διὰ τὴν ἐχομένην αἵρεσιν·) ἔστι (γὰρ καὶ) πᾶσιν ἐξεῖναι τοῖς ἀνυπευθύνοις κατὰ τὸ γένοςμετέχειν, δυναμένοις μέντοι σχολάζειν· διόπερ ἐν τῇ τοιαύτῃ δημοκρατίᾳ οἱ νόμοι ἄρχουσι, διὰ τὸ μὴ εἶναι πρόσοδον. Τρίτον δ' εἶδος, τὸ πᾶσιν ἐξεῖναι, ὅσοι ἂν ἐλεύθεροι ὦσι, μετέχειν τῆς πολιτείας, μὴ μέντοι μετέχειν διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν· ὥστ' ἀναγκαῖον καὶ ἐν ταύτῃ ἄρχειν τὸν νόμον. Τέταρτον δ' εἶδος δημοκρατίας ἡ τελευταία τοῖς χρόνοις ἐν ταῖς πόλεσι γεγενημένη. Διὰ γὰρ τὸ μείζους 5. γεγονέναι πολὺ τὰς πόλεις τῶν ἐξ ὑπαρχῆς, καὶ προσόδων ὑπάρχειν εὐπορίας, μετέχουσι μὲν πάντες τῆς πολιτείας διὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πλήθους, κοινωνοῦσι δὲ καὶ πολιτεύονται διὰ τὸ δύνασθαι σχολάζειν καὶ τοὺς ἀπόρους, λαμβάνοντας μισθόν. Καὶ μάλιστα δὲ σχολάζει τὸ τοιοῦτον πλῆθος· οὐ γὰρ ἐμποδίζει αὐτοὺς οὐθὲν ἡ τῶν ἰδίων ἐπιμέλεια, τοὺς δὲ πλουσίους ἐμποδίζει· ὥστε πολλάκις οὐ κοινωνοῦσι τῆς ἐκκλησίας οὔτε τοῦ δικάζειν· διὸ γίνεται τὸ τῶν ἀπόρων πλῆθος κύριον τῆς πολιτείας, ἀλλ' οὐχ οἱ νόμοι. Τὰ μὲν οὖν τῆς δημοκρατίας εἴδη τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα διὰ ταύτας τὰς ἀνάγκας ἐστί. Τὰ 6. δὲ τῆς ὀλιγαρχίας, ὅταν μὲν πλείους ἔχωσιν οὐσίαν, ἐλάττω δὲ καὶ μὴ πολλὴν λίαν, τὸ τῆς πρώτης

ὀλιγαρχίας εἶδός ἐστι· ποιᾶσι γὰρ ἐξᾶσίαν μετέχειν τῷ κτωμένῳ, καὶ, διὰ τὸ πλῆθος εἶναι τῶν μετεχόντων τᾶ πολιτεύματος, ἀνάγκη μὴ τὰς ἀνθρώπας ἀλλὰ τὸν νόμον εἶναι κύριον. Ὅσῳ γὰρ ἂν πλεῖον ἀπέχωσι τῆς μοναρχίας, καὶ μήτε τοσαύτην ἔχωσιν ᾶσίαν, ὥστε σχολάζειν ἀμελᾶντας, μήθ' ὅτως ὀλίγην, ὥστε τρέφεσθαι ἀπὸ τῆς πόλεως, ἀνάγκη τὸν νόμον ἀξιᾶν αὐτοῖς ἄρχειν, ἀλλὰ
7. μὴ αὐτάς. Ἐὰν δὲ δὴ ἐλάττας ὦσιν οἱ τὰς ᾶσίας ἔχοντες ἢ οἱ τὸ πρότερον, πλείω δὲ, τὸ τῆς δευτέρας ὀλιγαρχίας γίνεται εἶδος· μᾶλλον γὰρ ἰσχύοντες πλεονεκτεῖν ἀξιᾶσι· διὸ αὐτοὶ μὲν αἱρᾶνται ἐκ τῶν ἄλλων τὰς εἰς τὸ πολίτευμα βαδίζοντας διὰ δὲ τὸ μήπω ὅτως ἰσχυραὶ εἶναι, ὥστ'
8. ἄνευ νόμα ἄρχειν, τὸν νόμον τίθενται τοιᾶτον. Ἐὰν δ' ἐπιτείνωσι τῷ ἐλάττονες ὄντες μείζονας ᾶσίας ἔχειν, ἡ τρίτη ἐπίδοσις γίνεται τῆς ὀλιγαρχίας, τὸ δι' αὐτῶν μὲν τὰς ἀρχὰς ἔχειν, κατὰ νόμον δὲ τὸν κελεύοντα τῶν τελευτώντων διαδέχεσθαι τὰς υἱεῖς. Ὅταν δ' ἤδη πολὺ ὑπερτείνωσι ταῖς ᾶσίαις καὶ ταῖς πολυφιλίαις, ἐγγὺς ἡ τοιαύτη δυναστεία μοναρχίας ἐστὶ, καὶ κύριοι γίνονται οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' ᾶχ ὁ νόμος· καὶ τὸ τέταρτον εἶδος τῆς ὀλιγαρχίας τᾶτ' ἐστὶν, ἀντίστροφον τῷ τελευταίῳ τῆς
9. δημοκρατίας. Ἔτι δ' εἰσὶ δύο πολιτεῖαι παρὰ δημοκρατίαν τε καὶ ὀλιγαρχίαν, ὧν τὴν μὲν ἑτέραν λέγασί τε πάντες, καὶ εἴρηται τῶν τεττάρων πο-

λιτειῶν εἶδος ἕν· λέγουσι δὲ τέτταρας, μοναρχίαν,
ὀλιγαρχίαν, δημοκρατίαν, τέταρτον δὲ τὴν καλουμέ-
νην ἀριστοκρατίαν. Πέμπτη δ' ἐστὶν, ἣ προσαγο-
ρεύεται τὸ κοινὸν ὄνομα πασῶν· πολιτείαν γὰρ κα-
λοῦσι· ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ πολλάκις γίνεσθαι, λανθά-
νει τοὺς πειρωμένους ἀριθμεῖν τὰ τῶν πολιτειῶν εἴδη,
καὶ χρῶνται ταῖς τέτταρσι μόνον, ὥσπερ Πλάτων
ἐν ταῖς πολιτείαις. Ἀριστοκρατίαν μὲν οὖν καλῶς 10.
ἔχει καλεῖν, περὶ ἧς διήλθομεν ἐν τοῖς πρώτοις
λόγοις· τὴν γὰρ ἐκ τῶν ἀρίστων ἁπλῶς κατ' ἀρε-
τὴν πολιτείαν καὶ μὴ πρὸς ὑπόθεσίν τινα ἀγαθῶν
ἀνδρῶν, μόνην δίκαιον προσαγορεύειν ἀριστοκρατίαν·
ἐν μόνῃ γὰρ ἁπλῶς ὁ αὐτὸς ἀνὴρ καὶ πολίτης
ἀγαθός ἐστιν· οἱ δ' ἐν ταῖς ἄλλαις ἀγαθοὶ πρὸς
τὴν πολιτείαν εἰσὶ τὴν αὑτῶν. Οὐ μὴν ἀλλ' εἰσί
τινες, αἳ πρός τε τὰς ὀλιγαρχουμένας ἔχουσι διαφο-
ρὰς καὶ καλοῦνται ἀριστοκρατίαι, καὶ πρὸς τὴν κα-
λουμένην πολιτείαν· ὅπου γε μὴ μόνον πλουτίνδην
ἀλλὰ καὶ ἀριστίνδην αἱροῦνται τὰς ἀρχάς. Αὕτη 11.
ἡ πολιτεία διαφέρει τε ἀμφοῖν καὶ ἀριστοκρατικὴ
καλεῖται. Καὶ γὰρ ἐν ταῖς μὴ ποιουμέναις κοινὴν
ἐπιμέλειαν ἀρετῆς εἰσιν ὅμως τινὲς οἱ εὐδοκιμοῦντες
καὶ δοκοῦντες εἶναι ἐπιεικεῖς. Ὅπου οὖν ἡ πολιτεία
βλέπει εἴς τε πλοῦτον καὶ ἀρετὴν καὶ δῆμον, οἷον
ἐν Καρχηδόνι, αὕτη ἀριστοκρατική ἐστι· καὶ ἐν αἷς
εἰς τὰ δύο μόνον, οἷον ἡ Λακεδαιμονίων εἰς ἀρε-
τήν τε καὶ δῆμον, καὶ ἔστι μίξις τῶν δύο τούτων

δημοκρατίας τε καὶ ἀρετῆς. Ἀριστοκρατίας μὲν ἓν παρὰ τὴν πρώτην, τὴν ἀρίστην πολιτείαν, ταῦτα δύο εἴδη, καὶ τρίτον, ὅσαι τῆς καλουμένης πολιτείας ῥέπουσι πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν μᾶλλον.

Κεφ. ϛ.

Λοιπὸν δ' ἐστὶν ἡμῖν περί τε τῆς ὀνομαζομένης πολιτείας εἰπεῖν καὶ περὶ τυραννίδος. Ἐτάξαμεν δὲ οὕτως οὐκ οὖσαν οὔτε ταύτην παρέκβασιν οὔτε τὰς ἄρτι ῥηθείσας ἀριστοκρατίας, ὅτι τὸ μὲν ἀληθὲς πᾶσαι διημαρτήκασι τῆς ὀρθοτάτης πολιτείας· ἔπειτα καταριθμοῦνται μετὰ τούτων, εἰσί τ' (αὐτῶν) αὗται παρεκβάσεις, ὥσπερ ἐν τοῖς κατ' ἀρχὴν εἴπομεν. Τελευταῖον δὲ περὶ τυραννίδος εὔλογόν ἐστι ποιήσασθαι μνείαν, διὰ τὸ πασῶν ἥκιστα ταύτην εἶναι πολιτείαν, ἡμῖν δὲ τὴν μέθοδον εἶναι περὶ πολιτείας. Δι' ἣν μὲν οὖν αἰτίαν τέτακται τὸν τρόπον τοῦτον, εἴρηται· νῦν δὲ δεικτέον ἡμῖν
2. περὶ πολιτείας. Φανερωτέρα γὰρ ἡ δύναμις αὐτῆς, διωρισμένων τῶν περὶ ὀλιγαρχίας καὶ δημοκρατίας· ἔστι γὰρ ἡ πολιτεία ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν μίξις ὀλιγαρχίας καὶ δημοκρατίας. Εἰώθασι δὲ καλεῖν τὰς μὲν ἀποκλινούσας ὡς πρὸς τὴν δημοκρατίαν πολιτείας, τὰς δὲ πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν μᾶλλον ἀριστοκρατίας, διὰ τὸ μᾶλλον ἀκολουθεῖν παιδείαν καὶ ευγένειαν τοῖς εὐπορωτέροις· ἔτι δὲ δοκοῦσιν ἔχειν οἱ εὔποροι, ὧν ἕνεκεν οἱ ἀδικοῦντες ἀδι-

κῦσιν· ὅθεν καὶ καλὺς καὶ ἀγαθὺς καὶ γνωρίμυς τύτυς προσαγορεύυσι. Ἐπεὶ ὖν ἡ ἀριστοκρατία 3.
βύλεται τὴν ὑπεροχὴν ἀπονέμειν τοῖς ἀρίστοις τῶν πολιτῶν, καὶ τὰς ὀλιγαρχίας εἶναί φασιν ἐκ τῶν καλῶν κἀγαθῶν μᾶλλον. Δοκεῖ δ' εἶναι τῶν ἀδυνάτων, τὸ μὴ εὐνομεῖσθαι τὴν ἀριστοκρατυμένην πόλιν, (ἀλλὰ τὴν πονηροκρατυμένην·) ὁμοίως δὲ καὶ ἀριστοκρατεῖσθαι τὴν μὴ εὐνομυμένην. Οὐκ ἔστι δὲ εὐνομία τὸ εὖ κεῖσθαι τὺς νόμυς, μὴ πείθεσθαι δέ· διὸ μίαν μὲν εὐνομίαν ὑποληπτέον εἶναι τὸ πείθεσθαι τοῖς κειμένοις νόμοις, ἑτέραν δὲ τὸ καλῶς κεῖσθαι τὺς νόμυς, οἷς ἐμμένυσιν· ἔστι γὰρ πείθεσθαι καὶ κακῶς κειμένοις. Τῦτο δ' ἐνδέχεται διχῶς· ἢ γὰρ τοῖς ἀρίστοις τῶν ἐνδεχομένων αὐτοῖς, ἢ τοῖς ἁπλῶς ἀρίστοις. Δοκεῖ δὲ ἀρι- 4.
στοκρατία μὲν εἶναι μάλιστα τὸ τὰς τιμὰς νενεμῆσθαι κατ' ἀρετήν· ἀριστοκρατίας μὲν γὰρ ὅρος ἀρετὴ, ὀλιγαρχίας δὲ πλῦτος, δήμυ δ' ἐλευθερία. Τὸ δὲ ὅ, τι ἂν δόξῃ τοῖς πλείοσιν, ἐν πάσαις ὑπάρχει· καὶ γὰρ ἐν ὀλιγαρχίᾳ καὶ ἐν ἀριστοκρατίᾳ καὶ ἐν δήμοις ὅ, τι ἂν δόξῃ τῷ πλείονι μέρει τῶν μετεχόντων τῆς πολιτείας, τῦτ' ἐστὶ κύριον. Ἐν μὲν ὖν ταῖς πλείσταις πόλεσι τὸ τῆς πολιτείας εἶδος καλεῖται· μόνον γὰρ ἡ μίξις στοχάζεται τῶν εὐπόρων καὶ τῶν ἀπόρων, πλύτυ καὶ ἐλευθερίας· σχεδὸν γὰρ παρὰ τοῖς πλείστοις οἱ εὔποροι τῶν καλῶν κἀγαθῶν δοκῦσι κατέχειν χώραν. Ἐπεὶ δὲ 5.

τρία ἐστὶ τὰ ἀμφισβητοῦντα τῆς ἰσότητος τῆς πολιτείας, ἐλευθερία, πλοῦτος, ἀρετή· (τὸ γὰρ τέταρτον, ὃ καλοῦσιν εὐγένειαν, ἀκολουθεῖ τοῖς δυσίν· ἡ γὰρ εὐγένειά ἐστιν ἀρχαῖος πλοῦτος καὶ ἀρετή·) φανερὸν, ὅτι τὴν μὲν τοῖν δυοῖν μίξιν, τῶν εὐπόρων καὶ τῶν ἀπόρων, πολιτείαν λεκτέον, τὴν δὲ τῶν τριῶν, ἀριστοκρατίαν μάλιστα τῶν ἄλλων παρὰ τὴν ἀληθινὴν καὶ πρώτην. Ὅτι μὲν οὖν ἔστι καὶ ἕτερα πολιτείας εἴδη παρὰ μοναρχίαν τε καὶ δημοκρατίαν καὶ ὀλιγαρχίαν, εἴρηται, καὶ ποῖα ταῦτα, καὶ τί διαφέρουσιν ἀλλήλων αἵ τ' ἀριστοκρατίαι καὶ αἱ πολιτεῖαι τῆς ἀριστοκρατίας, καὶ ὅτι οὐ πόρρω αὗται ἀλλήλων, φανερόν.

Κ ε φ. ζ.

Τίνα δὲ τρόπον γίνεται παρὰ δημοκρατίαν καὶ ὀλιγαρχίαν ἡ καλουμένη πολιτεία, καὶ πῶς αὐτὴν δεῖ καθιστάναι, λέγωμεν ἐφεξῆς τοῖς εἰρημένοις. Ἅμα δὲ δῆλον ἔσται καὶ οἷς ὁρίζονται τὴν δημοκρατίαν καὶ τὴν ὀλιγαρχίαν· ληπτέον γὰρ τὴν τούτων διαίρεσιν, εἶτα ἐκ τούτων ἀφ' ἑκατέρας ὥσπερ
2. σύμβολον λαμβάνοντας συνθετέον. Εἰσὶ δὲ οἱ ὅροι τρεῖς τῆς συνθέσεως καὶ μίξεως· ἢ γὰρ ἀμφότερα ληπτέον, ὧν ἑκάτεροι νομοθετοῦσι, οἷον περὶ τοῦ δικάζειν· ἐν μὲν γὰρ ταῖς ὀλιγαρχίαις τοῖς εὐπόροις ζημίαν τάττουσιν, ἂν μὴ δικάζωσι, τοῖς δ' ἀπόροις οὐδένα μισθόν· ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις τοῖς μὲν

ἀπόροις μισθὸν, τοῖς δ' εὐπόροις ἐδεμίαν ζημίαν. Κοινὸν δὲ καὶ μέσον τέτων ἀμφότερα ταῦτα· διὸ καὶ πολιτικόν· μέμικται γὰρ ἐξ ἀμφοῖν. Εἷς μὲν ἐν ἔτος τῦ συνδυασμῦ τρόπος. Ἕτερος δὲ, τὸ μέ- 3.
σον λαμβάνειν ὧν ἑκάτεροι τάττεσιν, οἷον ἐκκλησιάζειν οἱ μὲν ἀπὸ τιμήματος ἐθενὸς ἢ μικρῦ πάμπαν, οἱ δ' ἀπὸ μακρῦ τιμήματος· κοινὸν δέ γε ἐδέτερον, ἀλλὰ τὸ μέσον ἑκατέρε τιμήματος τέτων. Τρίτον δ' ἐκ δυοῖν ταγμάτοιν τὰ μὲν ἐκ τῦ ὀλιγαρχικῦ νόμε, τὰ δ' ἐκ τῦ δημοκρατικῦ· λέγω δὲ, οἷον δοκεῖ δημοκρατικὸν μὲν εἶναι τὸ κληρωτὰς εἶναι τὰς ἀρχὰς, τὸ δ' αἱρετὰς, ὀλιγαρχικόν· καὶ δημοκρατικὸν μὲν τὰ μὴ ἀπὸ τιμήματος, ὀλιγαρχικὸν δὲ τὸ ἀπὸ τιμήματος. Ἀριστοκρατικὸν τοίνυν καὶ πολιτικὸν τὸ ἐξ ἑκατέρας ἑτάτερον λαβεῖν, ἐκ μὲν τῆς ὀλιγαρχίας τὸ αἱρετὰς ποιεῖν τὰς ἀρχὰς, ἐκ δὲ τῆς δημοκρατίας τὸ μὴ ἀπὸ τιμήματος. Ὁ μὲν ἐν τρόπος τῆς μίξεως ἔτος. Τῦ δ' εὖ μεμίχ- 4.
θαι δημοκρατίαν καὶ ὀλιγαρχίαν ὅρος, ὅταν ἐνδέχηται λέγειν τὴν αὐτὴν πολιτείαν δημοκρατίαν καὶ ὀλιγαρχίαν· δῆλον γὰρ, ὅτι τῦτο πάσχεσιν οἱ λέγοντες διὰ τὸ μεμίχθαι καλῶς. Πέπονθε δὲ τῦτο καὶ τὸ μέσον· ἐμφαίνεται γὰρ ἑκάτερον ἐν αὐτῷ τῶν ἄκρων· ὅπερ συμβαίνει περὶ τὴν Λακεδαιμονίων πολιτείαν. Πολλοὶ γὰρ ἐγχειρῦσι λέγειν, ὡς δη- 5.
μοκρατίας ἔσης, διὰ τὸ δημοτικὰ πολλὰ τὴν τάξιν ἔχειν· οἷον πρῶτον τὸ περὶ τὴν τροφὴν τῶν

παίδων· ὁμοίως γὰρ οἱ τῶν πλȣσίων τρέφονται τοῖς τῶν πενήτων, καὶ παιδεύονται τὸν τρόπον τȣ̃τον, ὃν ἂν δύναιντο καὶ τῶν πενήτων οἱ παῖδες. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἐχομένης ἡλικίας, καὶ ὅταν ἄνδρες γένωνται, τὸν αὐτὸν τρόπον· ȣ̓θὲν γὰρ εὔδηλος ὁ πλȣ́σιος καὶ ὁ πένης· ȣ̔́τω τὰ περὶ τὴν τροφὴν ταὐτὰ πᾶσιν ἐν τοῖς συσσιτίοις. Καὶ τὴν ἐσθῆτα οἱ πλȣ́σιοι τοιαύτην, οἵαν ἄν τις παρασκευάσαι δύναιτο καὶ τῶν πενήτων ὁστισȣ̃ν. Ἔτι τὸ δύο τὰς μεγίστας ἀρχὰς τὴν μὲν αἱρεῖσθαι τὸν δῆμον, τῆς δὲ μετέχειν· τȣ̀ς μὲν γὰρ γέροντας αἱρȣ̃νται, τῆς δ᾽ ἐφορείας μετέχȣσιν. Οἱ δ᾽ ὀλιγαρχίαν, διὰ τὸ πολλὰ ἔχειν ὀλιγαρχικά, οἷον τὸ πάσας αἱρετὰς εἶναι καὶ μηδεμίαν κληρωτήν, καὶ ὀλίγȣς εἶναι κυρίȣς θανάτȣ καὶ φυγῆς, καὶ ἄλλα
6. τοιαῦτα πολλά. Δεῖ δ᾽ ἐν τῇ πολιτείᾳ τῇ μεμιγμένῃ καλῶς ἀμφότερα δοκεῖν εἶναι καὶ μηδέτερον· καὶ σώζεσθαι δι᾽ αὐτῆς καὶ μὴ ἔξωθεν· καὶ δι᾽ αὐτῆς, μὴ τῷ πλείȣς ἔξωθεν εἶναι τȣ̀ς βȣλομένȣς· εἴη γὰρ ἂν καὶ πονηρᾷ πολιτείᾳ τȣ̃θ᾽ ὑπάρχον· ἀλλὰ τῷ μηδ᾽ ἂν βȣ́λεσθαι πολιτείαν ἑτέραν μηθὲν τῶν τῆς πόλεως μορίων ὅλως. Τίνα μὲν ȣ̃ν τρόπον δεῖ καθιστάναι τὴν πολιτείαν, ὁμοίως δὲ καὶ τὰς ὀνομαζομένας ἀριστοκρατίας, νῦν εἴρηται.

Κεφ. η.

Περὶ δὲ τυραννίδος ἦν ἡμῖν λοιπὸν εἰπεῖν, ὐχ ὡς ἐνύσης πολυλογίας περὶ αὐτὴν, ἀλλ' ὅπως λάβῃ τῆς μεθόδυ τὸ μέρος· ἐπειδὴ καὶ ταύτην τίθεμεν τῶν πολιτειῶν τι μέρος. Περὶ μὲν ὖν βασιλείας διωρίσαμεν ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις, ἐν οἷς περὶ τῆς μάλιστα λεγομένης βασιλείας ἐποιύμεθα τὴν σκέψιν, πότερον ἀσύμφορον ἢ συμφέρει ταῖς πόλεσι, καὶ τίνα καὶ πόθεν δεῖ καθιστάναι καὶ πῶς. Τυραννίδος δ' εἴδη δύο μὲν διείλομεν ἐν οἷς 2.
περὶ βασιλείας ἐπεσκοπῦμεν, διὰ τὸ τὴν δύναμιν ἐπαλλάττειν πως αὐτῶν καὶ πρὸς τὴν βασιλείαν, διὰ τὸ κατὰ νόμον εἶναι ἀμφοτέρας ταύτας τὰς ἀρχάς· ἔν τε γὰρ τῶν βαρβάρων τισὶν αἱρῦνται αὐτοκράτορας μονάρχυς, καὶ τὸ παλαιὸν ἐν τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐγίγνοντό τινες μόναρχοι τὸν τρόπον τῦτον, ὓς ἐκάλυν αἰσυμνήτας. Ἔχυσι δέ τινας πρὸς ἀλλήλυς αὗται διαφοράς· ἦσαν δὲ διὰ μὲν τὸ κατὰ νόμον βασιλικαὶ καὶ διὰ τὸ μοναρχεῖν ἑκόντων, τυραννικαὶ δὲ διὰ τὸ δεσποτικῶς ἄρχειν καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν γνώμην. Τρίτον δ' εἶδος τυ- 3.
ραννίδος, ἥπερ μάλιστ' εἶναι δοκεῖ τυραννὶς, ἀντίστροφος ὖσα τῇ παμβασιλείᾳ. Τοιαύτην δ' ἀναγκαῖον εἶναι τυραννίδα τὴν μοναρχίαν, ἥτις ἀνυπεύθυνος ἄρχει τῶν ὁμοίων καὶ βελτιόνων πάντων πρὸς τὸ σφέτερον αὐτῆς συμφέρον, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ τῶν

ἀρχομένων. Διόπερ ἀκούσιος· οὐδεὶς γὰρ ἑκὼν ὑπομένει τῶν ἐλευθέρων τὴν τοιαύτην ἀρχήν. Τυραννίδος μὲν οὖν εἴδη ταῦτα καὶ τοσαῦτα διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας.

Κεφ. θ.

Τίς δ' ἀρίστη πολιτεία καὶ τίς ἄριστος βίος ταῖς πλείσταις πόλεσι καὶ τοῖς πλείστοις τῶν ἀνθρώπων, μήτε πρὸς ἀρετὴν συγκρίνουσι τὴν ὑπὲρ τοὺς ἰδιώτας, μήτε πρὸς παιδείαν, ἣ φύσεως δεῖται καὶ χορηγίας τυχηρᾶς, μήτε πρὸς πολιτείαν τὴν κατ' εὐχὴν γινομένην, ἀλλὰ πρὸς βίον τε τὸν τοῖς πλείστοις κοινωνῆσαι δυνατὸν καὶ πολιτείαν, ἧς τὰς
2. πλείστας πόλεις ἐνδέχεται μετασχεῖν; Καὶ γὰρ ἃς καλοῦσιν ἀριστοκρατίας, περὶ ὧν νῦν εἴπομεν, τὰ μὲν ἐξωτέρω πίπτουσι ταῖς πλείσταις τῶν πόλεων, τὰ δὲ γειτνιῶσι τῇ καλουμένῃ πολιτείᾳ· διὸ περὶ ἀμφῶν ὡς μιᾶς λεκτέον. Ἡ δὲ δὴ κρίσις περὶ ἁπάντων τούτων ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων ἐστίν. Εἰ γὰρ καλῶς ἐν τοῖς Ἠθικοῖς εἴρηται τὸ τὸν εὐδαίμονα βίον εἶναι τὸν κατ' ἀρετὴν ἀνεμπόδιστον, μεσότητα δὲ τὴν ἀρετὴν, τὸν μέσον ἀναγκαῖον εἶναι βίον βέλτιστον τῆς δὲ ἑκάστοις ἐνδεχομένης τυ-
3. χεῖν μεσότητος. Τοὺς δ' αὐτοὺς τούτους ὅρους ἀναγκαῖον εἶναι καὶ πόλεως ἀρετῆς καὶ κακίας καὶ πολιτείας· ἡ γὰρ πολιτεία βίος τίς ἐστι πόλεως. Ἐν ἁπάσαις δὴ ταῖς πόλεσίν ἐστι τρία μέρη τῆς

πόλεως, οἱ μὲν εὔποροι σφόδρα, οἱ δ' ἄποροι σφόδρα, οἱ δὲ τρίτοι οἱ μέσοι τέτων. Ἐπεὶ τοίνυν ὁμολογεῖται τὸ μέτρον ἄριστον καὶ τὸ μέσον, φανερὸν ὅτι καὶ τῶν εὐτυχημάτων ἡ κτῆσις ἡ μέση βελτίστη πάντων. Ῥᾴστη γὰρ τῷ λόγῳ πειθαρχεῖν· ὑπέρκαλον δὲ ἢ ὑπερίσχυρον ἢ ὑπερευγενῆ ἢ ὑπερπλέσιον, ἢ τἀναντία τέτοις ὑπέρπτωχον ἢ ὑπερασθενῆ καὶ σφόδρα ἄτιμον χαλεπὸν τῷ λόγῳ ἀκολεθεῖν. Γίγνονται γὰρ οἱ μὲν ὑβρισταὶ καὶ μεγαλοπόνηροι μᾶλλον, οἱ δὲ κακῆργοι καὶ μικροπόνηροι λίαν· τῶν δ' ἀδικημάτων τὰ μὲν γίγνεται δι' ὕβριν, τὰ δὲ διὰ κακεργίαν. Ἔτι δὲ ἥκισθ' ἗τοι φυλαρχῆσι καὶ βελαρχῆσι· ταῦτα δ' ἀμφότερα βλαβερὰ ταῖς πόλεσι. Πρὸς δὲ τέτοις οἱ 4. 5.

μὲν ἐν ὑπεροχαῖς εὐτυχημάτων ὄντες, ἰσχύος καὶ πλέτε καὶ φίλων καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιέτων, ἄρχεσθαι ἔτε βέλονται ἔτε ἐπίστανται, καὶ τῆτ' εὐθὺς οἴκοθεν ὑπάρχει παισὶν ἆσι· διὰ γὰρ τὴν τρυφὴν ἐδ' ἐν τοῖς διδασκαλείοις ἄρχεσθαι σύνηθες αὐτοῖς. Οἱ δὲ καθ' ὑπερβολὴν ἐν ἐνδείᾳ τέτων ταπεινοὶ λίαν· ὥσθ' οἱ μὲν ἄρχειν ἐκ ἐπίστανται, ἀλλ' ἄρχεσθαι δελικὴν ἀρχήν, οἱ δ' ἄρχεσθαι μὲν ἐδεμιᾷ ἀρχῇ, ἄρχειν δὲ δεσποτικὴν ἀρχήν. Γίνεται ἆν δέλων καὶ δεσποτῶν πόλις, ἀλλ' ἐκ ἐλευθέρων, καὶ τῶν μὲν φθονέντων, τῶν δὲ καταφρονέντων· ἃ πλεῖστον ἀπέχει φιλίας καὶ κοινωνίας πολιτικῆς· ἡ γὰρ κοινωνία φιλικόν· ἐδὲ γὰρ ὁδῷ 6.

βȣ́λονται κοινωνεῖν τοῖς ἐχθροῖς. Βȣ́λεται δέ γ' ἡ πόλις ἐξ ἴσων εἶναι καὶ ὁμοίων ὅτι μάλιστα· τȣ̃το δ' ὑπάρχει μάλιστα τοῖς μέσοις. Ὥστ' ἀναγκαῖον ἄριστα πολιτεύεσθαι ταύτην τὴν πόλιν ἐστὶν, ἐξ ὧν φαμεν φύσει τὴν σύστασιν εἶναι τῆς πόλε-
7. ως. Καὶ σώζονται δ' ἐν ταῖς πόλεσιν ȣ̃τοι μάλιστα τῶν πολιτῶν· ȣ̃τε γὰρ αὐτοὶ τῶν ἀλλοτρίων, ὥσπερ οἱ πένητες, ἐπιθυμȣ̃σιν, ȣ̃τε τῆς τȣ́των (ȣ̓σίας) ἕτεροι, καθάπερ τῆς τῶν πλȣσίων οἱ πένητες ἐπιθυμȣ̃σι, καὶ διὰ τὸ μήτ' ἐπιβȣλεύεσθαι μήτ' ἐπιβȣλεύειν ἀκινδύνως διάγȣσι. Διὰ τȣ̃το καλῶς ηὔξατο Φωκυλίδης

πολλὰ μέσοισιν ἄριστα· μέσος θέλω ἐν πόλει εἶναι.

8. Δῆλον ἄρα, ὅτι καὶ ἡ κοινωνία ἡ πολιτικὴ ἀρίστη ἡ διὰ τῶν μέσων· καὶ τὰς τοιαύτας ἐνδέχεται εὖ πολιτεύεσθαι πόλεις, ἐν αἷς δὴ πολὺ τὸ μέσον καὶ κρεῖττον, μάλιστα μὲν ἀμφοῖν, εἰ δὲ μὴ, θατέρȣ μέρȣς· προστιθέμενον γὰρ ποιεῖ ῥοπὴν, καὶ κωλύει γίνεσθαι τὰς ἐναντίας ὑπερβολάς. Διόπερ εὐτυχία μεγίστη τȣ̃ς πολιτευομένȣς ȣ̓σίαν ἔχειν μέσην καὶ ἱκανήν· ὡς ὅπȣ οἱ μὲν πολλὰ σφόδρα κέκτηνται, οἱ δὲ μηθὲν, ἢ δῆμος ἔσχατος γίνεται ἢ ὀλιγαρχία ἄκρατος ἢ τυραννὶς, δι' ἀμφοτέρας τὰς ὑπερβολάς· καὶ γὰρ ἐκ δημοκρατίας τῆς νεανικωτάτης καὶ ἐξ ὀλιγαρχίας γίνεται τυραννὶς, ἐκ δὲ τῶν μέσων καὶ τῶν σύνεγγυς πολὺ ἧττον. Τὴν

δ' αἰτίαν ὕστερον ἐν τοῖς περὶ τὰς μεταβολὰς τῶν πολιτειῶν ἐρῦμεν. Ὅτι δὲ ἡ μέση βελτίστη, φα- 9.
νερόν· μόνη γὰρ ἀστασίαστος· ὅπȣ γὰρ πολὺ τὸ διὰ μέσȣ, ἥκιστα στάσεις καὶ διαστάσεις γίγνονται τῶν πολιτῶν. Καὶ αἱ μεγάλαι πόλεις ἀστασιαστότεραι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ὅτι πολὺ τὸ μέσον· ἐν δὲ ταῖς μικραῖς ῥᾴδιόν τε διαλαβεῖν εἰς δύο πάντας, ὥστε μηθὲν καταλιπεῖν μέσον, καὶ πάντες σχεδὸν ἄποροι ἢ εὔποροί εἰσι. Καὶ αἱ δημοκρατίαι δὲ ἀσφαλέστεραι τῶν ὀλιγαρχιῶν εἰσι καὶ πολυχρονιώτεραι διὰ τȣ̀ς μέσȣς· πλείȣς τε γὰρ καὶ μᾶλλον μετέχȣσι τῶν τιμῶν ἐν ταῖς δημοκρατίαις ἢ ταῖς ὀλιγαρχίαις· ἐπεὶ ὅταν ἄνευ τȣ́των τῷ πλήθει ὑπερτείνωσιν οἱ ἄποροι, κακοπραγία γίνεται, καὶ ἀπόλλυνται ταχέως. Σημεῖον δὲ δεῖ νομί- 10.
ζειν καὶ τὸ τȣ̀ς βελτίστȣς νομοθέτας εἶναι τῶν μέσων πολιτῶν. Σόλων τε γὰρ ἦν τȣ́των· δηλοῖ δ' ἐκ τῆς ποιήσεως· καὶ Λυκȣ̃ργος· ȣ̓ γὰρ ἦν βασιλεύς· καὶ Χαρώνδας, καὶ σχεδὸν οἱ πλεῖστοι τῶν ἄλλων. Φανερὸν δ' ἐκ τȣ́των καὶ διότι αἱ πολιτεῖαι αἱ μὲν δημοκρατικαί εἰσιν, αἱ δ' ὀλιγαρχικαί· διὰ γὰρ τὸ ἐν ταύταις πολλάκις ὀλίγον εἶναι τὸ μέσον, αἰεὶ ὁπότεροι ἂν ὑπερέχωσιν, εἴθ' οἱ τὰς ȣ̓σίας ἔχοντες εἴθ' ὁ δῆμος, οἱ τὸ μέσον ἐκβαίνοντες καθ' αὑτȣ̀ς ἄγȣσι τὴν πολιτείαν· ὥστε ἢ δῆμος γίγνεται ἢ ὀλιγαρχία.
Πρὸς δὲ τȣ́τοις διὰ τὸ στάσεις γίνεσθαι καὶ μάχας 11.
πρὸς ἀλλήλȣς τῷ δήμῳ καὶ τοῖς εὐπόροις, ὁποτέ-

βέλονται κοινωνεῖν τοῖς ἐχθροῖς. Βέλεται δέ γ' ἡ πόλις ἐξ ἴσων εἶναι καὶ ὁμοίων ὅτι μάλιστα· τῦτο δ' ὑπάρχει μάλιστα τοῖς μέσοις. Ὥστ' ἀναγκαῖον ἄριστα πολιτεύεσθαι ταύτην τὴν πόλιν ἐστὶν, ἐξ ὧν φαμεν φύσει τὴν σύστασιν εἶναι τῆς πόλε-
7. ως. Καὶ σώζονται δ' ἐν ταῖς πόλεσιν ἦτοι μάλιστα τῶν πολιτῶν· ὅτε γὰρ αὐτοὶ τῶν ἀλλοτρίων, ὥσπερ οἱ πένητες, ἐπιθυμῦσιν, ὅτε τῆς τύτων (ἐσίας) ἕτεροι, καθάπερ τῆς τῶν πλεσίων οἱ πένητες ἐπιθυμῦσι, καὶ διὰ τὸ μήτ' ἐπιβελεύεσθαι μήτ' ἐπιβελεύειν ἀκινδύνως διάγεσι. Διὰ τῦτο καλῶς ηὔξατο Φωκυλίδης

πολλὰ μέσοισιν ἄριστα· μέσος θέλω ἐν πόλει εἶναι.

8. Δῆλον ἄρα, ὅτι καὶ ἡ κοινωνία ἡ πολιτικὴ ἀρίστη ἡ διὰ τῶν μέσων· καὶ τὰς τοιαύτας ἐνδέχεται εὖ πολιτεύεσθαι πόλεις, ἐν αἷς δὴ πολὺ τὸ μέσον καὶ κρεῖττον, μάλιστα μὲν ἀμφοῖν, εἰ δὲ μὴ, θατέρε μέρες· προστιθέμενον γὰρ ποιεῖ ῥοπὴν, καὶ κωλύει γίνεσθαι τὰς ἐναντίας ὑπερβολάς. Διόπερ εὐτυχία μεγίστη τὲς πολιτευομένες ἐσίαν ἔχειν μέσην καὶ ἱκανήν· ὡς ὅπε οἱ μὲν πολλὰ σφόδρα κέκτηνται, οἱ δὲ μηθὲν, ἢ δῆμος ἔσχατος γίνεται ἢ ὀλιγαρχία ἄκρατος ἢ τυραννὶς, δι' ἀμφοτέρας τὰς ὑπερβολάς· καὶ γὰρ ἐκ δημοκρατίας τῆς νεανικωτάτης καὶ ἐξ ὀλιγαρχίας γίνεται τυραννὶς, ἐκ δὲ τῶν μέσων καὶ τῶν σύνεγγυς πολὺ ἧττον. Τὴν

δ' αἰτίαν ὕστερον ἐν τοῖς περὶ τὰς μεταβολὰς τῶν πολιτειῶν ἐρȣ̃μεν. Ὅτι δὲ ἡ μέση βελτίστη, φα- 9.
νερόν· μόνη γὰρ ἀστασίαστος· ὅπȣ γὰρ πολὺ τὸ διὰ μέσȣ, ἥκιστα στάσεις καὶ διαστάσεις γίγνονται τῶν πολιτῶν. Καὶ αἱ μεγάλαι πόλεις ἀστασιαστότεραι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ὅτι πολὺ τὸ μέσον· ἐν δὲ ταῖς μικραῖς ῥᾴδιόν τε διαλαβεῖν εἰς δύο πάντας, ὥςτε μηθὲν καταλιπεῖν μέσον, καὶ πάντες σχεδὸν ἄποροι ἢ εὔποροί εἰσι. Καὶ αἱ δημοκρατίαι δὲ ἀσφαλέστεραι τῶν ὀλιγαρχιῶν εἰσι, καὶ πολυχρονιώτεραι διὰ τȣ̀ς μέσȣς· πλείȣς τε γὰρ καὶ μᾶλλον μετέχȣσι τῶν τιμῶν ἐν ταῖς δημοκρατίαις ἢ ταῖς ὀλιγαρχίαις· ἐπεὶ ὅταν ἄνευ τȣ́των τῷ πλήθει ὑπερτείνωσιν οἱ ἄποροι, κακοπραγία γίνεται, καὶ ἀπόλλυνται ταχέως. Σημεῖον δὲ δεῖ νομί- 10.
ζειν καὶ τὸ τȣ̀ς βελτίστȣς νομοθέτας εἶναι τῶν μέσων πολιτῶν. Σόλων τε γὰρ ἦν τȣ́των· δηλοῖ δ' ἐκ τῆς ποιήσεως· καὶ Λυκȣ̃ργος· ȣ̓ γὰρ ἦν βασιλεύς· καὶ Χαρώνδας, καὶ σχεδὸν οἱ πλεῖστοι τῶν ἄλλων. Φανερὸν δ' ἐκ τȣ́των καὶ διότι αἱ πολιτεῖαι αἱ μὲν δημοκρατικαί εἰσιν, αἱ δ' ὀλιγαρχικαί· διὰ γὰρ τὸ ἐν ταύταις πολλάκις ὀλίγον εἶναι τὸ μέσον, αἰεὶ ὁπότεροι ἂν ὑπερέχωσιν, εἴθ' οἱ τὰς ȣ̓σίας ἔχοντες εἴθ' ὁ δῆμος, οἱ τὸ μέσον ἐκβαίνοντες καθ' αὑτȣ̀ς ἄγȣσι τὴν πολιτείαν· ὥςτε ἢ δῆμος γίγνεται ἢ ὀλιγαρχία.
Πρὸς δὲ τȣ́τοις διὰ τὸ στάσεις γίνεσθαι καὶ μάχας 11.
πρὸς ἀλλήλȣς τῷ δήμῳ καὶ τοῖς εὐπόροις, ὁποτέ-

ροις ἂν μᾶλλον συμβῇ κρατῆσαι τῶν ἐναντίων, ἐ καθιστᾶσι κοινὴν πολιτείαν ἐδ᾽ ἴσην, ἀλλὰ τῆς νίκης ἆθλον τὴν ὑπεροχὴν τῆς πολιτείας λαμβάνεσι, καὶ οἱ μὲν δημοκρατίαν οἱ δ᾽ ὀλιγαρχίαν ποιεσιν. Ἔτι δὲ καὶ τῶν ἐν ἡγεμονίᾳ γενομένων τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν παρ᾽ αὐτοῖς ἑκάτεροι πολιτείαν ἀποβλέποντες οἱ μὲν δημοκρατίας ἐν ταῖς πόλεσι καθίστασαν, οἱ δ᾽ ὀλιγαρχίας, ἐ πρὸς τὸ τῶν πόλεων συμφέρον σκοπεντες, ἀλλὰ πρὸς τὸ σφέτε-
12. ρον αὐτῶν· ὥστε διὰ ταύτας τὰς αἰτίας ἢ μηδέποτε τὴν μέσην γίνεσθαι πολιτείαν ἢ ὀλιγάκις καὶ παρ᾽ ὀλίγοις· εἷς γὰρ ἀνὴρ συνεπείσθη μόνος τῶν πρότερον ἐφ᾽ ἡγεμονίᾳ γενόμενος ταύτην ἀποδεναι τὴν τάξιν. Ἤδη δὲ καὶ τοῖς ἐν ταῖς πόλεσιν ἔθος καθέστηκε, μηδὲ βελεσθαι τὸ ἴσον, ἀλλ᾽ ἢ ἄρχειν ζητεῖν ἢ κρατεμένες ὑπομένειν. Τίς μὲν ἐν ἀρίστη πολιτεία, καὶ διὰ τίν᾽ αἰτίαν, ἐκ τετων
13. φανερόν. Τῶν δ᾽ ἄλλων πολιτειῶν (ἐπειδὴ πλείες δημοκρατίας καὶ πλείες ὀλιγαρχίας φαμὲν εἶναι) ποίαν πρώτην θετέον καὶ δευτέραν καὶ τετον δὴ τὸν τρόπον ἐχομένην, τῷ τὴν μὲν εἶναι βελτίω τὴν δὲ χείρω, διωρισμένης τῆς ἀρίστης, ἐ χαλεπὸν ἰδεῖν. Δεῖ γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι βελτίω τὴν ἐγγύτατα ταύτης, χείρω δὲ τὴν ἀφεστηκυῖαν τε μέσε πλεῖον, ἂν μὴ πρὸς ὑπόθεσιν κρίνῃ τις. Λέγω δὲ τὸ πρὸς ὑπόθεσιν, ὅτι πολλάκις ἔσης ἄλλης

πολιτείας αἱρετωτέρας, ἐνίοις ὐθὲν κωλύσει συμφέρειν ἑτέραν μᾶλλον εἶναι πολιτείαν.

Κεφ. ι.

Τίς δὲ πολιτεία τίσι καὶ ποία συμφέρει ποίοις, ἐχόμενόν ἐστι τῶν εἰρημένων διελθεῖν. Ληπτέον δὴ πρῶτον περὶ πασῶν καθόλυ ταὐτό· δεῖ γὰρ κρεῖττον εἶναι τὸ βυλόμενον μέρος τῆς πόλεως τῦ μὴ βυλομένυ μένειν τὴν πολιτείαν. Ἔστι δὲ πᾶσα πόλις ἔκ τε τῦ ποιῦ καὶ ποσῦ· λέγω δὲ ποιὸν μὲν ἐλευθερίαν, πλῦτον, παιδείαν, εὐγένειαν· ποσὸν δὲ τὴν τῦ πλήθυς ὑπεροχήν. Ἐνδέ- 2.
χεται δὲ τὸ μὲν ποιὸν ὑπάρχειν ἑτέρῳ μέρει τῆς πόλεως, ἐξ ὧν συνέστηκε μερῶν ἡ πόλις, ἄλλῳ δὲ μέρει τὸ ποσόν· οἷον πλείυς τὸν ἀριθμὸν εἶναι τῶν γενναίων τὺς ἀγεννεῖς, ἢ τῶν πλυσίων τὺς ἀπόρυς, μὴ μέντοι τοσῦτον ὑπερέχειν τῷ ποσῷ, ὅσον λείπεσθαι τῷ ποιῷ· διὸ ταῦτα πρὸς ἄλληλα συγκριτέον. Ὅπυ μὲν ὖν ὑπερέχει τὸ τῶν ἀπόρων πλῆθος τὴν εἰρημένην ἀναλογίαν, ἐνταῦθα πέφυκεν εἶναι δημοκρατίαν, καὶ ἕκαστον εἶδος δημοκρατίας κατὰ τὴν ὑπεροχὴν τῦ δήμυ ἑκάστυ· οἷον ἐὰν μὲν τὸ τῶν γεωργῶν ὑπερτείνῃ πλῆθος, τὴν πρώτην δημοκρατίαν· ἐὰν δὲ τὸ τῶν βαναύσων καὶ μισθαρνύντων, τὴν τελευταίαν· ὁμοίως δὲ καὶ τὰς ἄλλας τὰς μεταξὺ τύτων. Ὅπυ δὲ τὸ τῶν 3.
εὐπόρων καὶ γνωρίμων μᾶλλον ὑπερτείνει τῷ ποιῷ

ἢ λείπεται τῷ ποσῷ, ἐνταῦθα δὲ ὀλιγαρχίαν καὶ τῆς ὀλιγαρχίας τὸν αὐτὸν τρόπον ἕκαστον εἶδος κατὰ τὴν ὑπεροχὴν τȣ̃ ὀλιγαρχικȣ̃ πλήθȣς. Δεῖ δ' ἀεὶ τὸν νομοθέτην ἐν τῇ πολιτείᾳ προςλαμβάνειν τȣ̀ς μέσȣς· ἄν τε γὰρ ὀλιγαρχικȣ̀ς τȣ̀ς νόμȣς τιθῇ, στοχάζεσθαι χρὴ τῶν μέσων, ἐάν τε δημο-
4. κρατικȣ̀ς, προσάγεσθαι τοῖς νόμοις τȣ́τȣς. Ὅπȣ δὲ τὸ τῶν μέσων ὑπερτείνει πλῆθος ἢ συναμφοτέρων τῶν ἄκρων ἢ καὶ θατέρȣ μόνον, ἐνταῦθ' ἐνδέχεται πολιτείαν εἶναι μόνιμον· ȣ̓θὲν γὰρ φοβερὸν μήποτε συμφωνήσωσιν οἱ πλȣ́σιοι τοῖς πένησιν ἐπὶ τȣ́τȣς· ȣ̓δέποτε γὰρ ἅτεροι βȣλήσονται δȣλεύειν τοῖς ἑτέροις. Κοινοτέραν δ' ἂν ζητῶσιν, ȣ̓δεμίαν εὑρήσȣσιν ἄλλην ταύτης· ἐν μέρει γὰρ ἄρχειν ȣ̓κ ἂν ὑπομείνειαν διὰ τὴν ἀπιστίαν τὴν πρὸς ἀλλήλȣς· πανταχȣ̃ δὲ πιστότατος ὁ διαιτητής· διαιτητὴς δὲ ὁ μέσος. Ὅσῳ δ' ἂν ἄμεινον ἡ πο-
5. λιτεία μιχθῇ, τοσȣ́τῳ μονιμωτέρα. Διαμαρτάνȣσι δὲ πολλοὶ καὶ τῶν τὰς ἀριστοκρατικὰς βȣλομένων ποιεῖν πολιτείας, ȣ̓ μόνον ἐν τῷ πλεῖον νέμειν τοῖς εὐπόροις, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρακρȣ́εσθαι τὸν δῆμον· ἀνάγκη γὰρ χρόνῳ ποτὲ ἐκ τῶν ψευδῶν ἀγαθῶν ἀληθὲς συμβαίνειν κακόν· αἱ γὰρ πλεονεξίαι τῶν πλȣσίων ἀπολλύȣσι μᾶλλον τὴν πολιτείαν ἢ
6. αἱ τȣ̃ δήμȣ. Ἔστι δὲ, ὅσα προφάσεως χάριν ἐν ταῖς πολιτείαις σοφίζονται πρὸς τὸν δῆμον, πέντε τὸν ἀριθμὸν, περὶ ἐκκλησίαν, περὶ τὰς ἀρχὰς,

περὶ δικαστήρια, περὶ ὅπλισιν, περὶ γυμνασίαν. Περὶ ἐκκλησίαν μὲν, τὸ ἐξεῖναι ἐκκλησιάζειν πᾶσι, ζημίαν δ' ἐπικεῖσθαι τοῖς εὐπόροις, ἐὰν μὴ ἐκκλησιάζωσιν, ἢ μόνοις ἢ μείζω πολλῷ· περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς, τὸ τοῖς μὲν ἔχȣσι τίμημα μὴ ἐξεῖναι ἐξόμνυσθαι, τοῖς δ' ἀπόροις ἐξεῖναι· καὶ περὶ τὰ δικαστήρια, τοῖς μὲν εὐπόροις εἶναι ζημίαν, ἂν μὴ δικάζωσι, τοῖς δ' ἀπόροις ἄδειαν, ἢ τοῖς μὲν μεγάλην, τοῖς δὲ μικρὰν, ὥσπερ ἐν τοῖς Χαρώνδȣ νόμοις. Ἐνιαχȣ̃ δ' ἔξεστι μὲν πᾶσιν 7.
ἀπογραψαμένοις ἐκκλησιάζειν καὶ δικάζειν, ἐὰν δ' ἀπογραψάμενοι μήτε ἐκκλησιάζωσι μήτε δικάζωσιν, ἐπίκεινται μεγάλαι ζημίαι τȣ́τοις, ἵνα διὰ μὲν τὴν ζημίαν φεύγωσι τὸ ἀπογράφεσθαι, διὰ δὲ τὸ μὴ ἀπογράφεσθαι μὴ δικάζωσι, μηδ' ἐκκλησιάζωσι. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ τȣ̃ ὅπλα κεκτῆσθαι καὶ τȣ̃ γυμνάζεσθαι νομοθετȣ̃σι· τοῖς μὲν γὰρ ἀπόροις ἔξεστι μὴ κεκτῆσθαι, τοῖς δ' εὐπόροις ἐπιζήμιον μὴ κεκτημένοις. Κἂν μὴ γυμνάζωνται, τοῖς μὲν ȣ̓δεμία ζημία, τοῖς δ' εὐπόροις ἐπιζήμιον, ὅπως οἱ μὲν διὰ τὴν ζημίαν μετέχωσιν, οἱ δὲ διὰ τὸ μὴ φοβεῖσθαι μὴ μετέχωσι. Ταῦτα μὲν ȣ̃ν ὀλιγαρχικὰ σοφίσματα τῆς νομοθεσίας. Ἐν δὲ ταῖς δη- 8.
μοκρατίαις πρὸς ταῦτ' ἀντισοφίζονται· τοῖς μὲν γὰρ ἀπόροις μισθὸν πορίζȣσιν ἐκκλησιάζȣσι καὶ δικάζȣσι, τοῖς δ' εὐπόροις ȣ̓δεμίαν τάττȣσι ζημίαν. Ὥστε φανερὸν, ὅτι εἴ τις βȣ́λεται μιγνύναι δικαίως,

δεῖ τὰ παρ' ἑκατέροις συνάγειν, καὶ τοῖς μὲν μισθὸν πορίζειν, τοῖς δὲ ζημίαν· οὕτω γὰρ ἂν κοινωνοῖεν ἅπαντες, ἐκείνως δ' ἡ πολιτεία γίγνεται τῶν ἑτέρων μόνον. Δεῖ δὲ τὴν πολιτείαν εἶναι μὲν ἐκ τῶν τὰ ὅπλα ἐχόντων μόνον, τοῦ δὲ τιμήματος τὸ πλῆθος ἁπλῶς μὲν ὁρισαμένους οὐκ ἔστιν εἰπεῖν τοσοῦτον ὑπάρχειν, ἀλλὰ σκεψαμένους τὸ ποῖον ἐπιβάλλει μακρότατον, ὥστε τοὺς μετέχοντας τῆς πολιτείας εἶναι πλείους τῶν μὴ μετεχόντων, τοῦτο τάττειν. Ἐθέλουσι γὰρ οἱ πένητες καὶ μὴ μετέχοντες τῶν τιμῶν ἡσυχίαν ἔχειν, ἐὰν μὴ ὑβρίζῃ τις
10. αὐτοὺς, μήτε ἀφαιρῆται μηθὲν τῆς οὐσίας. Ἀλλὰ τοῦτο οὐ ῥάδιον· οὐ γὰρ ἀεὶ συμβαίνει χαρίεντας εἶναι τοὺς μετέχοντας τοῦ πολιτεύματος. Καὶ εἰώθασι δὲ, ὅταν πόλεμος ᾖ, ὀκνεῖν, ἂν μὴ λαμβάνωσι τροφὴν, ἄποροι δ' ὦσιν· ἐὰν δὲ πορίζῃ τις τροφὴν, βούλονται πολεμεῖν. Ἔστι δὲ ἡ πολιτεία παρ' ἐνίοις οὐ μόνον ἐκ τῶν ὁπλιτευόντων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ὡπλιτευκότων· ἐν Μαλιεῦσι δὲ ἡ μὲν πολιτεία ἦν ἐκ τούτων, τὰς δ' ἀρχὰς ᾑροῦντο ἐκ τῶν στρατευομένων. Καὶ ἡ πρώτη δὲ πολιτεία ἐν τοῖς Ἕλλησιν ἐγένετο μετὰ τὰς βασιλείας ἐκ τῶν πολεμούντων· ἡ μὲν ἐξ ἀρχῆς ἐκ τῶν ἱππέων· τὴν γὰρ ἰσχὺν καὶ τὴν ὑπεροχὴν ἐν τοῖς ἱππεῦσιν ὁ πόλεμος εἶχεν· ἄνευ μὲν γὰρ συντάξεως ἄχρηστον τὸ ὁπλιτικόν· αἱ δὲ περὶ τῶν τοιούτων ἐμπειρίαι καὶ τάξεις ἐν τοῖς ἀρχαίοις οὐχ ὑπῆρχον· ὥστ' ἐν τοῖς

ἱππεῦσιν εἶναι τὴν ἰσχύν. Αὐξανομένων δὲ τῶν 11.
πόλεων καὶ τῶν ἐν τοῖς ὅπλοις ἰσχυσάντων μᾶλλον, πλείȣς μετεῖχον τῆς πολιτείας· διόπερ ἃς νῦν καλȣ̃μεν πολιτείας, οἱ πρότερον ἐκάλȣν δημοκρατίας. Ἦσαν δὲ αἱ ἀρχαῖαι πολιτεῖαι εὐλόγως ὀλιγαρχικαὶ καὶ βασιλικαί· δι' ὀλιγανθρωπίαν γὰρ ȣ̓κ εἶχον πολὺ τὸ μέσον· ὥςτ' ὀλίγοι τε ὄντες τὸ πλῆθος καὶ κατὰ τὴν σύνταξιν, μᾶλλον ὑπέμενον τὸ ἄρχεσθαι. Διὰ τίνα μὲν ȣ̃ν εἰσιν αἰτίαν αἱ πολιτεῖαι πλείȣς, καὶ διὰ τί παρὰ τὰς λεγομένας ἕτεραι, (δημοκρατία τε γὰρ ȣ̓ μία τὸν ἀριθμόν ἐστι, καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως·) ἔτι δὲ τίνες αἱ διαφοραὶ, καὶ διὰ τίνα αἰτίαν συμβαίνει, πρὸς δὲ τȣ́τοις τίς ἀρίστη τῶν πολιτειῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰπεῖν, καὶ τῶν ἄλλων ποία ποίοις ἁρμόττει τῶν πολιτειῶν, εἴρηται.

Κεφ. ιά.

Πάλιν δὲ λέξαντες καὶ κοινῇ καὶ χωρὶς περὶ ἑκάστης, λέγωμεν περὶ τῶν ἐφεξῆς λαβόντες ἀρχὴν τὴν προσήκȣσαν αὐτῶν. Ἔστι δὴ τρία μόρια τῶν πολιτειῶν πασῶν, περὶ ὧν δεῖ θεωρεῖν τὸν σπȣδαῖον νομοθέτην ἑκάστῃ τὸ συμφέρον· ὧν ἐχόντων καλῶς, ἀνάγκη τὴν πολιτείαν ἔχειν καλῶς, καὶ τὰς πολιτείας ἀλλήλων διαφέρειν ἐν τῷ διαφέρειν ἕκαστον τȣ́των. Ἔστι δὲ τῶν τριῶν τȣ́των ἓν μέν τι

τὸ βȣλευόμενον περὶ τῶν κοινῶν· δεύτερον δὲ τὸ περὶ τὰς ἀρχάς· τȣτὸ δ' ἐστὶν, ἃς δεῖ καὶ τίνων εἶναι κυρίας, καὶ ποίαν τινὰ δεῖ γίγνεσθαι τὴν αἵρεσιν αὐτῶν· τρίτον δέ τι τὸ δικάζον. Κύριον δ' ἐστὶ τὸ βȣλευόμενον περὶ πολέμȣ, καὶ εἰρήνης, καὶ συμμαχίας καὶ διαλύσεως, καὶ περὶ νόμων καὶ περὶ θανάτȣ καὶ φυγῆς καὶ δημεύσεως καὶ τῶν
2. εὐθυνῶν. Ἀναγκαῖον δ' ἤτοι πᾶσι τοῖς πολίταις ἀποδεδόσθαι πάσας ταύτας τὰς κρίσεις, ἢ τισι πάσας· οἷον ἀρχῇ τινι μιᾷ· ἢ πλείοσιν, ἢ ἑτέροις ἑτέρας, ἢ τινας μὲν αὐτῶν πᾶσι, τινὰς δέ τισι. Τὸ μὲν ȣ̃ν πάντας καὶ περὶ ἁπάντων, δημοτικόν·
3. τὴν τοιαύτην γὰρ ἰσότητα ζητεῖ ὁ δῆμος. Εἰσὶ δὲ οἱ τρόποι τȣ̃ πάντας πλείȣς· εἷς μὲν, τὸ κατὰ μέρος, ἀλλὰ μὴ πάντας ἀθρόȣς, ὥςπερ ἐν τῇ πολιτείᾳ τῇ Τηλεκλέȣς ἐστὶ τȣ̃ Μιλησίȣ. Καὶ ἐν ἄλλαις δὲ πολιτείαις βȣλεύονται αἱ συναρχίαι συνιȣ̃σαι, εἰς δὲ τὰς ἀρχὰς βαδίζȣσι πάντες κατὰ μέρος ἐκ τῶν φυλῶν καὶ τῶν μορίων τῶν ἐλαχίστων παντελῶς, ἕως ἂν διέλθῃ διὰ πάντων. Συνιέναι δὲ μόνον περί τε νόμων θέσεως καὶ περὶ τῶν τῆς πολιτείας, καὶ τὰ παραγγελλόμενα ἀκȣ-
4. σομένȣς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων. Ἄλλος δὲ τρόπος, τὸ πάντας ἀθρόȣς, συνιέναι δὲ μόνον πρός τε τὰς ἀρχαιρεσίας αἱρησομένȣς, καὶ πρὸς τὰς νομοθεσίας, καὶ περὶ πολέμȣ καὶ εἰρήνης, καὶ πρὸς εὐθύνας, τὰ δ' ἄλλα τὰς ἀρχὰς βȣλεύεσθαι τὰς ἐφ' ἑκά-

στοις τεταγμένας, αἱρετὰς ὅσας ἐξ ἁπάντων ἢ κληρωτάς. Ἄλλος δὲ τρόπος, τὸ περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς εὐθύνας ἀπαντᾷν τοὺς πολίτας, καὶ περὶ πολέμου βουλευσομένους καὶ συμμαχίας, τὰ δ᾽ ἄλλα τὰς ἀρχὰς διοικεῖν αἱρετὰς οὔσας, ὅσας ἐνδέχεται· τοιαῦται δ᾽ εἰσὶν, ὅσας ἄρχειν ἀναγκαῖον τοὺς ἐπι-
σταμένους. Τέταρτος δὲ τρόπος, τὸ πάντας περὶ 5.
πάντων βουλεύεσθαι συνιόντας, τὰς δ᾽ ἀρχὰς περὶ μηθενὸς κρίνειν, ἀλλὰ μόνον προανακρίνειν, ὅνπερ ἡ τελευταία δημοκρατία νῦν διοικεῖται τρόπον· ἣν ἀνάλογόν φαμεν εἶναι ὀλιγαρχίᾳ τε δυναστευτικῇ καὶ μοναρχίᾳ τυραννικῇ. Οὗτοι μὲν οὖν οἱ τρόποι δη-
μοκρατικοὶ πάντες. Τὸ δέ τινας περὶ πάντων, ὀλι- 6.
γαρχικόν. Ἔχει δὲ καὶ τοῦτο διαφορὰς πλείους. Ὅταν μὲν γὰρ ἀπὸ τιμημάτων μετριωτέρων αἱρετοί τε ὦσι, καὶ πλείους διὰ τὴν μετριότητα τοῦ τιμήματος, καὶ περὶ ὧν ὁ νόμος ἀπαγορεύει μὴ κινῶσιν, ἀλλ᾽ ἀκολουθῶσι, καὶ ἐξῇ κτωμένῳ τὸ τίμημα μετέχειν, ὀλιγαρχία μὲν, πολιτικὴ δ᾽ ἐστὶν ἡ τοιαύτη διὰ τὸ μετριάζειν. Ὅταν δὲ μὴ πάντες τοῦ βουλεύεσθαι μετέχωσιν, ἀλλ᾽ αἱρετοὶ, κατὰ νόμον δ᾽ ἄρχωσιν, ὥσπερ καὶ πρότερον, ὀλιγαρχικόν. Ὅταν δὲ καὶ αἱρῶνται αὐτοὶ αὑτοὺς οἱ κύριοι τοῦ βουλεύεσθαι, καὶ ὅταν παῖς ἀντὶ πατρὸς εἰσίῃ, καὶ κύριοι τῶν νόμων ὦσιν, ὀλιγαρχικὴν ἀναγκαῖον εἶναι
τὴν τάξιν ταύτην. Ὅταν δὲ τινῶν (τινὲς), οἷον 7.
πολέμου μὲν καὶ ὑπὲρ εἰρήνης καὶ εὐθυνῶν πάντες,

τὸ βȣλευόμενον περὶ τῶν κοινῶν· δεύτερον δὲ τὸ περὶ τὰς ἀρχάς· τȣτὸ δ' ἐστὶν, ἃς δεῖ καὶ τίνων εἶναι κυρίας, καὶ ποίαν τινὰ δεῖ γίγνεσθαι τὴν αἵρεσιν αὐτῶν· τρίτον δέ τι τὸ δικάζον. Κύριον δ' ἐστὶ τὸ βȣλευόμενον περὶ πολέμȣ, καὶ εἰρήνης, καὶ συμμαχίας καὶ διαλύσεως, καὶ περὶ νόμων καὶ περὶ θανάτȣ καὶ φυγῆς καὶ δημεύσεως καὶ τῶν
2. εὐθυνῶν. Ἀναγκαῖον δ' ἤτοι πᾶσι τοῖς πολίταις ἀποδεδόσθαι πάσας ταύτας τὰς κρίσεις, ἢ τισι πάσας· οἷον ἀρχῇ τινι μιᾷ· ἢ πλείοσιν, ἢ ἑτέροις ἑτέρας, ἢ τινας μὲν αὐτῶν πᾶσί, τινὰς δέ τισι. Τὸ μὲν ȣν πάντας καὶ περὶ ἁπάντων, δημοτικόν·
3. τὴν τοιαύτην γὰρ ἰσότητα ζητεῖ ὁ δῆμος. Εἰσὶ δὲ οἱ τρόποι τȣ πάντας πλείȣς· εἷς μὲν, τὸ κατὰ μέρος, ἀλλὰ μὴ πάντας ἀθρόȣς, ὥσπερ ἐν τῇ πολιτείᾳ τῇ Τηλεκλέȣς ἐστὶ τȣ Μιλησίȣ. Καὶ ἐν ἄλλαις δὲ πολιτείαις βȣλεύονται αἱ συναρχίαι συνιȣσαι, εἰς δὲ τὰς ἀρχὰς βαδίζȣσι πάντες κατὰ μέρος ἐκ τῶν φυλῶν καὶ τῶν μορίων τῶν ἐλαχίστων παντελῶς, ἕως ἂν διέλθῃ διὰ πάντων. Συνιέναι δὲ μόνον περί τε νόμων θέσεως καὶ περὶ τῶν τῆς πολιτείας, καὶ τὰ παραγγελλόμενα ἀκȣ-
4. σομένȣς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων. Ἄλλος δὲ τρόπος, τὸ πάντας ἀθρόȣς, συνιέναι δὲ μόνον πρός τε τὰς ἀρχαιρεσίας αἱρησομένȣς, καὶ πρὸς τὰς νομοθεσίας, καὶ περὶ πολέμȣ καὶ εἰρήνης, καὶ πρὸς εὐθύνας, τὰ δ' ἄλλα τὰς ἀρχὰς βȣλεύεσθαι τὰς ἐφ' ἑκά-

στοις τεταγμένας, αἱρετὰς ἔσας ἐξ ἁπάντων ἢ κληρωτάς. Ἄλλος δὲ τρόπος, τὸ περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς εὐθύνας ἀπαντᾷν τὰς πολίτας, καὶ περὶ πολέμε βελευσομένες καὶ συμμαχίας, τὰ δ' ἄλλα τὰς ἀρχὰς διοικεῖν αἱρετὰς ἔσας, ὅσας ἐνδέχεται· τοιαῦται δ' εἰσὶν, ὅσας ἄρχειν ἀναγκαῖον τὰς ἐπισταμένες. Τέταρτος δὲ τρόπος, τὸ πάντας περὶ 5.
πάντων βελεύεσθαι συνιόντας, τὰς δ' ἀρχὰς περὶ μηθενὸς κρίνειν, ἀλλὰ μόνον προανακρίνειν, ὅνπερ ἡ τελευταία δημοκρατία νῦν διοικεῖται τρόπον· ἣν ἀνάλογόν φαμεν εἶναι ὀλιγαρχίᾳ τε δυναστευτικῇ καὶ μοναρχίᾳ τυραννικῇ. Οὗτοι μὲν ἒν οἱ τρόποι δημοκρατικοὶ πάντες. Τὸ δέ τινας περὶ πάντων, ὀλι- 6.
γαρχικόν. Ἔχει δὲ καὶ τἔτο διαφορὰς πλείες. Ὅταν μὲν γὰρ ἀπὸ τιμημάτων μετριωτέρων αἱρετοί τε ὦσι, καὶ πλείες διὰ τὴν μετριότητα τἒ τιμήματος, καὶ περὶ ὧν ὁ νόμος ἀπαγορεύει μὴ κινῶσιν, ἀλλ' ἀκολεθῶσι, καὶ ἐξῇ κτωμένῳ τὸ τίμημα μετέχειν, ὀλιγαρχία μὲν, πολιτικὴ δ' ἐστὶν ἡ τοιαύτη διὰ τὸ μετριάζειν. Ὅταν δὲ μὴ πάντες τἒ βελεύεσθαι μετέχωσιν, ἀλλ' αἱρετοὶ, κατὰ νόμον δ' ἄρχωσιν, ὥσπερ καὶ πρότερον, ὀλιγαρχικόν. Ὅταν δὲ καὶ αἱρῶνται αὐτοὶ αὐτὲς οἱ κύριοι τἒ βελεύεσθαι, καὶ ὅταν παῖς ἀντὶ πατρὸς εἰσίῃ, καὶ κύριοι τῶν νόμων ὦσιν, ὀλιγαρχικὴν ἀναγκαῖον εἶναι τὴν τάξιν ταύτην. Ὅταν δὲ τινῶν (τινὲς), οἷον 7.
πολέμε μὲν καὶ ὑπὲρ εἰρήνης καὶ εὐθυνῶν πάντες,

τῶν δ' ἄλλων ἄρχοντες καὶ ἤτοι αἱρετοὶ ἢ κληρωτοὶ, ἀριστοκρατία μέν ἐστιν ἡ πολιτεία. Ἐὰν δ' ἐνίων μὲν αἱρετοὶ, ἐνίων δὲ κληρωτοὶ, καὶ κληρωτοὶ ἢ ἁπλῶς ἢ ἐκ προκρίτων, ἢ κοινῇ αἱρετοὶ καὶ κληρωτοὶ, τὰ μὲν πολιτείας ἀριστοκρατικῆς ἐστι τούτων, τὰ δὲ πολιτείας αὐτῆς. Διήρηται μὲν οὖν τὸ βουλευόμενον πρὸς τὰς πολιτείας τοῦτον τὸν τρόπον, καὶ διοικεῖται ἑκάστη πολιτεία

8. κατὰ τὸν εἰρημένον διορισμόν. Συμφέρει δὲ δημοκρατίᾳ τε τῇ μάλιστ' εἶναι δοκούσῃ δημοκρατίᾳ τῇ νῦν, (λέγω δὲ τοιαύτην, ἐν ᾗ κύριος ὁ δῆμος καὶ τῶν νόμων ἐστὶ) πρὸς τὸ βουλεύεσθαι βέλτιόν τε αὐτὸ ποιεῖν, ὅπερ ἐπὶ τῶν δικαστηρίων ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις· τάττουσι γὰρ ζημίαν τούτοις, οὓς βούλονται δικάζειν, ἵνα δικάζωσιν· ἡ δὲ δημοκρατία μισθὸν τοῖς ἀπόροις· τοῦτο δὲ καὶ περὶ τὰς ἐκκλησίας ποιεῖν. Βουλεύονται γὰρ βέλτιον κοινῇ βουλευόμενοι πάντες, ὁ μὲν δῆμος μετὰ τῶν γνωρίμων, οὗτοι δὲ μετὰ τοῦ πλήθους. Συμφέρει δὲ καὶ τὸ αἱρετοὺς εἶναι τοὺς βουλευομένους ἢ κληρωτοὺς ἴσους ἐκ τῶν μορίων. Συμφέρει δὲ κἂν ὑπερβάλλωσι πολὺ κατὰ τὸ πλῆθος οἱ δημοτικοὶ τῶν πολιτικῶν ἢ μὴ πᾶσι διδόναι μισθὸν, ἀλλ' ὅσοι σύμμετροι πρὸς τὸ τῶν γνωρίμων

9. πλῆθος, ἢ ἀποκληροῦν τοὺς πλείους. Ἐν δὲ ταῖς ὀλιγαρχίαις ἢ προαιρεῖσθαί τινας ἐκ τοῦ πλήθους ἢ κατασκευάσαι ἀρχεῖον, οἷον ἐν ἐνίαις πολιτείαις ἐστὶν, οὓς καλοῦσι προβούλους καὶ νομοφύλακας, καὶ

περὶ τούτων χρηματίζειν, περὶ ὧν ἂν οὗτοι προβουλεύσωσιν· οὕτω γὰρ μεθέξει ὁ δῆμος τοῦ βουλεύεσθαι, καὶ λύειν οὐθὲν δυνήσεται τῶν περὶ τὴν πολιτείαν. Ἔτι ἢ ταὐτὰ ψηφίζεσθαι τὸν δῆμον ἢ μηθὲν ἐναντίον τοῖς εἰςφερομένοις· ἢ συμβουλῆς μὲν μεταδιδόναι πᾶσι, βουλεύεσθαι δὲ τοὺς ἄρχοντας. Καὶ τὸ ἀντικείμενον δὲ τοῦ ἐν ταῖς πολιτεί- 10.
αις γιγνομένου δεῖ ποιεῖν· ἀποψηφιζόμενον γὰρ κύριον δεῖ ποιεῖν τὸ πλῆθος, καταψηφιζόμενον δὲ μὴ κύριον, ἀλλ' ἐπανάγεσθαι πάλιν ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας. Ἐν γὰρ ταῖς πολιτείαις ἀντεστραμμένως ποιοῦσιν· οἱ γὰρ ὀλίγοι ἀποψηφισάμενοι μὲν κύριοι, καταψηφισάμενοι δὲ οὐ κύριοι, ἀλλ' ἐπανάγεται εἰς τοὺς πλείστους αἰεί.

Κεφ. ιβ.

Περὶ μὲν οὖν τοῦ βουλευομένου καὶ τοῦ κυρίου δὴ τῆς πολιτείας τοῦτον διωρίσθω τὸν τρόπον. Ἐχομένη δὲ τούτων ἐστὶν ἡ περὶ τὰς ἀρχὰς διαίρεσις· ἔχει γὰρ καὶ τοῦτο τὸ μόριον τῆς πολιτείας πολλὰς διαφορὰς, πόσαι τε ἀρχαὶ, καὶ κύριαι τίνων, καὶ περὶ χρόνου, πόσος ἑκάστης ἀρχῆς· οἱ μὲν γὰρ ἑξαμήνους, οἱ δ' ἐλάττονος, οἱ δ' ἐνιαυσίας, οἱ δὲ πολυχρονιωτέρας ποιοῦσι τὰς ἀρχάς· καὶ πότερον εἶναι δεῖ τὰς ἀρχὰς ἀϊδίους ἢ πολυχρονίους, ἢ μηδέτερον, ἀλλὰ πλεονάκις τοὺς αὐτοὺς, ἢ μὴ τὸν αὐ-

2. τὸν δὶς, ἀλλ' ἅπαξ μόνον. Ἔτι περὶ τὴν κατά-
στασιν τῶν ἀρχῶν, ἐκ τίνων δεῖ γίνεσθαι καὶ ὑπὸ
τίνων καὶ πῶς· περὶ πάντων γὰρ τούτων δεῖ δύνα-
σθαι διελεῖν, κατὰ πόσους ἐνδέχεται γενέσθαι τρό-
πους, κἄπειτα προσαρμόσαι, ποίαις ποῖαι πολιτείαις
συμφέρουσιν. Ἔστι δὲ οὐδὲ τοῦτο διορίσαι ῥάδιον,
ποίας δεῖ καλεῖν ἀρχάς· πολλῶν γὰρ ἐπιστατῶν
ἡ πολιτικὴ κοινωνία δεῖται· διόπερ πάντας οὔτε τοὺς
αἱρετοὺς οὔτε τοὺς κληρωτοὺς ἄρχοντας θετέον, οἷον
τοὺς ἱερεῖς πρῶτον· τοῦτο γὰρ ἕτερόν τι παρὰ τὰς
πολιτικὰς ἀρχὰς θετέον. Ἔτι δὲ καὶ χορηγοὶ
3. καὶ κήρυκες· αἱροῦνται δὲ καὶ πρεσβευταί. Εἰσὶ
δὲ αἱ μὲν πολιτικαὶ τῶν ἐπιμελειῶν ἢ πάντων τῶν
πολιτῶν πρός τινα πρᾶξιν, οἷον στρατηγὸς στρα-
τευομένων· ἢ κατὰ μέρος, οἷον ὁ γυναικονόμος ἢ
παιδονόμος· αἱ δ' οἰκονομικαί· πολλάκις γὰρ αἱροῦν-
ται σιτομέτρας· αἱ δ' ὑπηρετικαί, πρὸς ἃς, ἂν εὐ-
πορῶσι, τάττουσι δούλους. Μάλιστα δ' ὡς ἁπλῶς εἰ-
πεῖν ἀρχὰς λεκτέον ταύτας, ὅσαις ἀποδέδοται βου-
λεύεσθαί τε περί τινων, καὶ κρῖναι καὶ ἐπιτάξαι,
καὶ μάλιστα τοῦτο· τὸ γὰρ ἐπιτάττειν ἀρχικώτε-
ρόν ἐστιν. Ἀλλὰ τοῦτο διαφέρει πρὸς μὲν τὰς
χρήσεις οὐθὲν ὡς εἰπεῖν· οὐ γάρ πω κρίσις γέγονεν
ἀμφισβητούντων περὶ τοῦ ὀνόματος· ἔχει δέ τιν'
4. ἄλλην διανοητικὴν πραγματείαν. Ποῖαι δ' ἀρχαὶ
καὶ πόσαι ἀναγκαῖαι, εἰ ἔσται πόλις, καὶ ποῖαι
ἀναγκαῖαι μὲν οὔ, χρήσιμοι δὲ πρὸς σπουδαίαν πο-
λιτείαν,

λιτείαν, μᾶλλον ἄν τις ἀπορήσειε πρὸς ἅπασάν τε δὴ πολιτείαν καὶ δὴ καὶ τὰς μικρὰς πόλεις. Ἐν μὲν γὰρ δὴ ταῖς μεγάλαις ἐνδέχεταί τε καὶ δεῖ μίαν τετάχθαι πρὸς ἓν ἔργον· πολλούς τε γὰρ εἰς τὰ ἀρχεῖα ἐνδέχεται βαδίζειν, διὰ τὸ πολλοὺς εἶναι τοὺς πολίτας· ὥστε τοὺς μὲν διαλείπειν πολὺν χρόνον, τοὺς δὲ ἅπαξ ἄρχειν· καὶ βέλτιον ἕκαστον ἔργον τυγχάνει τῆς ἐπιμελείας μονοπραγματούσης ἢ πολυπραγματούσης. Ἐν δὲ ταῖς μικραῖς ἀνάγκη 5.
συνάγειν εἰς ὀλίγους πολλὰς ἀρχάς· διὰ γὰρ ὀλιγανθρωπίαν οὐ ῥάδιόν ἐστι πολλοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς εἶναι· τίνες γὰρ οἱ τούτους ἔσονται διαδεξόμενοι πάλιν; Δέονται δ' ἐνιότε τῶν αὐτῶν ἀρχῶν καὶ νόμων αἱ μικραὶ ταῖς μεγάλαις, πλὴν αἱ μὲν δέονται πολλάκις τῶν αὐτῶν, ταῖς δ' ἐν πολλῷ χρόνῳ τοῦτο συμβαίνει. Διόπερ οὐθὲν κωλύει πολλὰς ἐπιμελείας ἅμα προστάττειν· οὐ γὰρ ἐμποδιοῦσιν ἀλλήλαις· καὶ πρὸς τὴν ὀλιγανθρωπίαν ἀναγκαῖον τὰ ἀρχεῖα οἷον ὀβελισκολύχνια ποιεῖν. Ἐὰν οὖν ἔχωμεν 6.
λέγειν, πόσας ἀναγκαῖον ὑπάρχειν πάσῃ πόλει, καὶ πόσας οὐκ ἀναγκαῖον μὲν δεῖ δ' ὑπάρχειν, ῥᾷον ἄν τις εἰδὼς ταῦτα συνάγοι, ποίας ἁρμόττει συνάγειν ἀρχὰς εἰς μίαν ἀρχήν· δεῖ δὲ καὶ τοῦτο μὴ λεληθέναι, ποῖα ἁρμόττει κατὰ τόπον ἀρχεῖα πολλῶν ἐπιμελεῖσθαι, καὶ ποίων πανταχοῦ μίαν ἀρχὴν εἶναι κυρίαν, οἷον εὐκοσμίας πότερον ἐν ἀγορᾷ μὲν ἀγορανόμον, ἄλλον δὲ κατ' ἄλλον τόπον, ἢ παν-

ταχῦ τὸν αὐτόν· καὶ πότερον κατὰ τὸ πρᾶγμα δεῖ διαιρεῖν ἢ κατὰ τὰς ἀνθρώπους, λέγω δὲ οἷον ἕνα τῆς εὐκοσμίας, ἢ παιδῶν ἄλλον καὶ γυναικῶν.

7. Καὶ κατὰ τὰς πολιτείας δὲ, πότερον διαφέρει καθ' ἑκάστην καὶ τὸ τῶν ἀρχῶν γένος ἢ ἐθέν· οἷον ἐν δημοκρατίᾳ καὶ ὀλιγαρχίᾳ καὶ ἀριστοκρατίᾳ καὶ μοναρχίᾳ πότερον αἱ αὐταὶ μέν εἰσιν ἀρχαὶ κύριαι, ἐκ ἐξ ἴσων δὲ, ἐδ' ἐξ ὁμοίων, ἀλλ' ἕτεραι ἐν ἑτέραις, οἷον ἐν μὲν ταῖς ἀριστοκρατίαις ἐκ πεπαιδευμένων, ἐν δὲ ταῖς ὀλιγαρχίαις ἐκ τῶν πλεσίων, ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις ἐκ τῶν ἐλευθέρων· ἢ τυγχάνεσι μέν τινες ἔσαι καὶ κατ' αὐτὰς διαφοραὶ τῶν ἀρχῶν, ἔστι δὲ ὅπε συμφέρεσιν αἱ αὐταί, καὶ ὅπε διαφέρεσιν· ἔνθα μὲν γὰρ ἁρμόττει μεγάλας, ἔνθα

8. δ' εἶναι μικρὰς τὰς αὐτάς. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἴδιαί τινές εἰσιν, οἷον ἡ τῶν προβέλων· αὕτη γὰρ ἐ δημοκρατική, βελὴ δὲ δημοτικόν· δεῖ μὲν γὰρ εἶναί τι τοιῦτον, ᾧ ἐπιμελές ἔσται τῷ δήμῳ προβελεύειν, ὅπως ἀσχολῶν ἔσται. Τῦτο δὲ, ἂν ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν ὦσιν, ὀλιγαρχικόν· τὰς δὲ προβέλες ὀλίγες ἀναγκαῖον εἶναι τὸ πλῆθος· ὥστ' ὀλιγαρχικόν. Ἀλλ' ὅπε ἄμφω αὗται αἱ ἀρχαί, οἱ πρόβελοι καθεστᾶσιν ἐπὶ τοῖς βελευταῖς· ὁ μὲν γὰρ βελευτὴς δημοτικὸν, ὁ δὲ πρόβελος ὀλιγαρχικόν.

9. Καταλύεται δὲ καὶ τῆς βελῆς ἡ δύναμις ἐν ταῖς τοιαύταις δημοκρατίαις, ἐν αἷς αὐτὸς συνιὼν ὁ δῆμος χρηματίζει περὶ πάντων. Τῦτο δὲ συμβαίνειν

εἴωθεν, ὅταν εὐπορία τις ᾖ ἢ μισθὸς τοῖς ἐκκλη-
σιάζουσι· σχολάζοντες γὰρ συλλέγονταί τε πολλά-
κις καὶ ἅπαντα αὐτοὶ κρίνουσι. Παιδονόμος δὲ καὶ
γυναικονόμος καὶ εἴ τις ἄλλος ἄρχων κύριός ἐστι
τοιαύτης ἐπιμελείας, ἀριστοκρατικὸν, δημοκρατικὸν
δ' οὔ· πῶς γὰρ οἷόν τε κωλύειν ἐξιέναι τὰς τῶν
ἀπόρων; οὐδ' ὀλιγαρχικόν· τρυφῶσι γὰρ αἱ τῶν
ὀλιγαρχούντων. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἐπὶ τοσοῦ-
τον εἰρήσθω νῦν. Περὶ δὲ τὰς τῶν ἀρχῶν κατα- 10.
στάσεις πειρατέον ἐξ ἀρχῆς διελθεῖν. Εἰσὶ δὲ αἱ
διαφοραὶ ἐν τρισὶν ὅροις, ὧν συντιθεμένων ἀναγκαῖ-
ον πάντας εἰλῆφθαι τοὺς τρόπους. Ἔστι δὲ τῶν
τριῶν τούτων ἓν μὲν, τίνες οἱ καθιστάντες τὰς ἀρ-
χὰς, δεύτερον δὲ, ἐκ τίνων, λοιπὸν δὲ, τίνα τρό-
πον; Ἑκάστου δὲ τῶν τριῶν τούτων διαφοραὶ τρεῖς
εἰσιν· ἢ γὰρ πάντες οἱ πολῖται καθιστᾶσιν, ἤ τι-
νες· καὶ ἢ ἐκ πάντων ἢ ἔκ τινων ἀφωρισμένων οἷ-
ον ἢ τιμήματι ἢ γένει ἢ ἀρετῇ ἤ τινι τοιούτῳ ἄλ-
λῳ· ὥσπερ ἐν Μεγάροις ἐκ τῶν συγκατελθόντων
καὶ συμμαχεσαμένων πρὸς τὸν δῆμον· καὶ ταῦ-
τα ἢ αἱρέσει ἢ κλήρῳ. Πάλιν ταῦτα συνδυα- 11.
ζόμενα, λέγω δὲ τὰς μέν τινες, τὰς δὲ πάντες,
καὶ τὰς μὲν ἐκ πάντων, τὰς δ' ἔκ τινων, καὶ
τὰς μὲν αἱρέσει, τὰς δὲ κλήρῳ. Τούτων δ' ἑκά-
στης ἔσονται τῆς διαφορᾶς τρόποι τέσσαρες· ἢ
γὰρ πάντες ἐκ πάντων αἱρέσει, ἢ πάντες ἐκ
πάντων κλήρῳ· καὶ (ἢ) ἐξ ἁπάντων ἢ ὡς ἀνὰ

μέρος, οἷον κατὰ φυλὰς καὶ δήμους καὶ φρατρίας, ἕως ἂν διέλθῃ διὰ πάντων τῶν πολιτῶν· ἢ ἀεὶ ἐξ ἁπάντων· καὶ τὰ μὲν οὕτω, τὰ δ᾽ ἐκείνως. Πάλιν εἴ τινες οἱ καθιστάντες ἢ ἐκ πάντων αἱρέσει ἢ ἐκ πάντων κλήρῳ, ἢ ἔκ τινων αἱρέσει, ἢ ἔκ τινων κλήρῳ· ἢ τὰ μὲν οὕτω, τὰ δ᾽ ἐκείνως· λέγω δὲ τὰ μὲν ἐκ πάντων αἱρέσει, τὰ δὲ κλήρῳ· ὥστε δώδεκα οἱ τρόποι γίνονται χωρὶς τῶν δύο συνδυασμῶν.

12. Τούτων δ᾽ αἱ μὲν δύο καταστάσεις δημοτικαὶ, τὸ πάντας ἐκ πάντων αἱρέσει ἢ κλήρῳ γίνεσθαι, ἢ ἀμφοῖν, τὰς μὲν κλήρῳ τὰς δ᾽ αἱρέσει τῶν ἀρχῶν. Τὸ δὲ μὴ πάντας ἅμα μὲν καθιστάναι, ἐξ ἁπάντων δ᾽ ἢ ἔκ τινων, ἢ κλήρῳ ἢ αἱρέσει, (ἢ ἀμφοῖν) ἢ τὰς μὲν ἐκ πάντων, τὰς δ᾽ ἔκ τινων, ἀμφοῖν, (τὸ δ᾽ ἀμφοῖν λέγω, τὰς μὲν κλήρῳ, τὰς δ᾽ αἱρέσει,) πολιτικόν. Καὶ τό τινας ἐκ πάντων, τὰς μὲν αἱρέσει καθιστάναι, τὰς δὲ κλήρῳ, ἢ ἀμφοῖν, (τὰς μὲν κλήρῳ τὰς δ᾽ αἱρέσει) ὀλιγαρχικόν· ὀλιγαρχι-

13. κώτερον δὲ καὶ τὸ ἐξ ἀμφοῖν. Τὸ δὲ, τὰς μὲν ἐκ πάντων, τὰς δ᾽ ἔκ τινων, πολιτικὸν ἀριστοκρατικῶς, ἢ τὰς μὲν αἱρέσει, τὰς δὲ κλήρῳ. Τὸ δέ τινας ἔκ τινων, ὀλιγαρχικόν· καὶ τό τινας ἔκ τινων κλήρῳ· (μὴ γενόμενον δ᾽ ὁμοίως,) καὶ τό τινας ἔκ τινων ἀμφοῖν. Τὸ δέ τινας ἐξ ἁπάντων, οὐκ ὀλιγαρχικόν· τὸ δ᾽ ἔκ τινων αἱρέσει πάντας, ἀριστοκρατικόν. Οἱ μὲν οὖν τρόποι τῶν περὶ τὰς ἀρχὰς τοσοῦτοι τὸν ἀριθμόν εἰσι, καὶ διῄρηνται κατὰ τὰς πολιτεί-

ας ἔτω. Τίνα δὲ τίσι συμφέρει, καὶ πῶς δεῖ γίνεσθαι τὰς καταστάσεις ἅμα ταῖς δυνάμεσι τῶν ἀρχῶν, καὶ τίνες εἰσὶν, ἔσται φανερόν. Λέγω δὲ δύναμιν ἀρχῆς, οἷον τὴν κυρίαν τῶν προσόδων, καὶ τὴν κυρίαν τῆς φυλακῆς· ἄλλο γὰρ εἶδος δυνάμεως, οἷον στρατηγίας καὶ τῆς τῶν περὶ τὴν ἀγορὰν συμβολαίων κυρίας.

Κεφ. ιγ.

Λοιπὸν δὲ τῶν τριῶν τὸ δικαστικὸν περὶ τῶν δικαστηρίων εἰπεῖν. Ληπτέον δὲ καὶ τούτων τοὺς τρόπους κατὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν. Ἔστι δὲ διαφορὰ τῶν δικαστηρίων ἐν τρισὶν ὅροις, ἐξ ὧν τε, καὶ περὶ ὧν, καὶ πῶς. Λέγω δὲ ἐξ ὧν μὲν, πότερον ἐκ πάντων ἢ ἔκ τινων· περὶ ὧν δὲ, πόσα εἴδη δικαστηρίων· τὸ δὲ πῶς, πότερον κλήρῳ ἢ αἱρέσει. Πρῶτον οὖν διαιρείσθω, πόσα εἴδη δικαστηρίων. Ἔστι δὲ τὸν ἀριθμὸν ὀκτώ· ἓν μὲν εὐθυντικόν· ἄλλο δὲ, εἴ τίς τι τῶν κοινῶν ἀδικεῖ· ἕτερον, ὅσα εἰς τὴν πολιτείαν φέρει· τέταρτον καὶ ἄρχουσι καὶ ἰδιώταις, ὅσα περὶ ζημιώσεων ἀμφισβητοῦσι· πέμπτον τὸ περὶ τῶν ἰδίων συναλλαγμάτων καὶ ἐχόντων μέγεθος· καὶ παρὰ ταῦτα τό τε φονικὸν καὶ τὸ ξενικόν. Φονικοῦ μὲν οὖν 2.
εἴδη, ἄντ' ἐν τοῖς αὐτοῖς δικασταῖς ἄντ' ἐν ἄλλοις περί τε τῶν ἐκ προνοίας καὶ περὶ τῶν ἀκουσίων, καὶ ὅσα μὲν ὁμολογεῖται, ἀμφισβητεῖται δὲ περὶ τοῦ δικαίου· τέταρτον δὲ, ὅσα τοῖς φεύγουσι φόνου ἐπὶ κα-

θόδῳ ἐπιφέρεται, οἷον Ἀθήνησι λέγεται καὶ τὸ ἐν
Φρεαττοῖ δικαστήριον. Συμβαίνει δὲ τὰ τοιαῦτα
ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ ὀλίγα καὶ ἐν ταῖς μεγάλαις
πόλεσι. Τοῦ δὲ ξενικοῦ ἓν μὲν ξένοις πρὸς ξένους,
ἄλλο ξένοις πρὸς ἀστούς. Ἔτι δὲ παρὰ πάντα
ταῦτα περὶ τῶν μικρῶν συναλλαγμάτων, ὅσα δρα-
χμιαῖα καὶ πεντάδραχμα καὶ μικρῷ πλείονος· δεῖ
μὲν γὰρ καὶ περὶ τούτων γίνεσθαι κρίσιν· οὐκ ἐμ-
3. πίπτει δὲ εἰς δικαστῶν πλῆθος. Ἀλλὰ περὶ μὲν
τούτων ἀφείσθω καὶ τῶν φονικῶν καὶ τῶν ξενικῶν.
Περὶ δὲ τῶν πολιτικῶν λέγωμεν, περὶ ὧν μὴ γινο-
μένων καλῶς διαστάσεις γίνονται καὶ τῶν πολιτει-
ῶν αἱ κινήσεις. Ἀνάγκη δ' ἤτοι πάντας περὶ πάν-
των κρίνειν τῶν διῃρημένων αἱρέσει ἢ κλήρῳ ἢ πάν-
τας περὶ πάντων τὰ μὲν κλήρῳ τὰ δὲ αἱρέσει· ἢ
περὶ ἐνίων τῶν αὐτῶν τοὺς μὲν κλήρῳ τοὺς δὲ αἱρε-
τούς. Οὗτοι μὲν οὖν οἱ τρόποι τέτταρες τὸν ἀρι-
θμόν. Τοσοῦτοι δὲ ἕτεροι καὶ οἱ κατὰ μέρος· πάλιν
γὰρ ἔκ τινων καὶ οἱ δικάζοντες περὶ πάντων αἱρέ-
σει, ἢ ἔκ τινων περὶ πάντων κλήρῳ, ἢ τὰ μὲν κλή-
ρῳ τὰ δὲ αἱρέσει, ἢ ἔνια δικαστήρια περὶ τῶν αὐ-
τῶν ἐκ κληρωτῶν καὶ αἱρετῶν. Οὗτοι μὲν οὖν ὥς-
4. περ ἐλέχθησαν οἱ τρόποι τοῖς εἰρημένοις. Ἔτι δὲ
τὰ αὐτὰ συνδυαζόμενα, λέγω δὲ, οἷον τὰ μὲν ἐκ
πάντων, τὰ δ' ἔκ τινων· τὰ δ' ἐξ ἀμφοῖν, οἷον, εἰ
τοῦ αὐτοῦ δικαστηρίου οἱ μὲν ἐκ πάντων, οἱ δ' ἔκ τι-
νων, καὶ ἢ κλήρῳ ἢ αἱρέσει, ἢ ἀμφοῖν. Ὅσους μὲν

ȣ̓ν ἐνδέχεται τρόπȣς εἶναι τὰ δικαστήρια, εἴρηται. Τȣ́των δὲ τὰ μὲν πρῶτα δημοτικὰ, ὅσα ἐκ πάντων ἢ περὶ πάντων· τὰ δὲ δεύτερα ὀλιγαρχικὰ, ὅσα ἔκ τινων περὶ πάντων· τὰ δὲ τρίτα ἀριστοκρατικὰ καὶ πολιτικὰ, ὅσα τὰ μὲν ἐκ πάντων, τὰ δ᾽ ἔκ τινων.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟ Ε.

Κεφάλαιον α.

Περὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων, ὧν προειλόμεθα, σχεδὸν εἴρηται περὶ πάντων· ἐκ τίνων δὲ μεταβάλλουσιν αἱ πολιτεῖαι καὶ πόσων καὶ ποίων, καὶ τίνες ἑκάστης πολιτείας φθοραὶ, καὶ ἐκ ποίων εἰς ποίας μάλιστα μεθίστανται, ἔτι δὲ σωτηρίαι τίνες καὶ κοινῇ καὶ χωρὶς ἑκάστης εἰσὶν, (ἔτι δὲ διὰ τίνων ἂν μάλιστα σώζοιτο τῶν πολιτειῶν ἑκάστη,) σκεπτέ-
2. ον ἐφεξῆς τοῖς εἰρημένοις. Δεῖ δὲ πρῶτον ὑπολαβεῖν τὴν ἀρχὴν, ὅτι πολλαὶ γεγένηνται πολιτεῖαι, πάντων μὲν ὁμολογούντων τὸ δίκαιον καὶ τὸ κατ' ἀναλογίαν ἴσον, τούτου δὲ ἁμαρτανόντων, ὥσπερ εἴρηται καὶ πρότερον· δῆμος μὲν γὰρ ἐγένετο ἐκ τοῦ ἴσους ὁτιοῦν ὄντας οἴεσθαι ἁπλῶς ἴσους εἶναι· ὅτι γὰρ ἐλεύθεροι πάντες ὁμοίως, ἁπλῶς εἶναι νομίζουσιν (ἴσοι.) Ὀλιγαρχία δὲ ἐκ τοῦ ἀνίσους ἕν τι

ὄντας ὅλως εἶναι ἀνίσους ὑπολαμβάνειν· κατ' οὐσίαν
γὰρ ἄνισοι ὄντες ἁπλῶς ἄνισοι ὑπολαμβάνουσιν εἶ-
ναι. Εἶτα οἱ μὲν ὡς ἴσοι ὄντες πάντων τῶν ἴσων 3.
ἀξιοῦσι μετέχειν, οἱ δὲ ὡς ἄνισοι ὄντες πλεονεκτεῖν
ζητοῦσι· τὸ γὰρ πλεῖον ἄνισον· ἔχουσι μὲν οὖν τι
πᾶσαι δίκαιον, ἡμαρτημέναι δὲ ἁπλῶς εἰσι. Καὶ
διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, ὅταν μὴ κατὰ τὴν ὑπόλη-
ψιν, ἣν ἑκάτεροι τυγχάνουσιν ἔχοντες, μετέχωσι
τῆς πολιτείας, στασιάζουσι. Πάντων δὲ δικαιότατα
μὲν ἂν στασιάζοιεν, ἥκιστα δὲ τοῦτο πράττουσιν, οἱ
κατ' ἀρετὴν διαφέροντες· μάλιστα γὰρ εὔλογον
ἀνίσους ἁπλῶς εἶναι τούτους μόνους. Εἰσὶ δέ τινες,
οἳ κατὰ γένος ὑπερέχοντες οὐκ ἀξιοῦσι τῶν ἴσων αὑ-
τοὺς διὰ τὴν ἀνισότητα ταύτην· εὐγενεῖς γὰρ εἶναι
δοκοῦσιν, οἷς ὑπάρχει προγόνων ἀρετὴ καὶ πλοῦτος.
Ἀρχαὶ μὲν οὖν ὡς εἰπεῖν αὗται καὶ πηγαὶ τῶν 4.
στάσεών εἰσι· διὸ καὶ αἱ μεταβολαὶ γίγνονται δι-
χῶς· ὁτὲ μὲν γὰρ στασιάζουσι πρὸς τὴν πολιτεί-
αν, ὅπως ἐκ τῆς καθεστηκυίας ἄλλην μεταστήσω-
σιν· οἷον ἐκ δημοκρατίας ὀλιγαρχίαν, ἢ δημοκρατί-
αν ἐξ ὀλιγαρχίας, ἢ πολιτείαν καὶ ἀριστοκρατίαν
ἐκ τούτων, ἢ ταύτας ἐξ ἐκείνων. Ὁτὲ δ' οὐ πρὸς
τὴν καθεστηκυῖαν πολιτείαν, ἀλλὰ τὴν μὲν κατά-
στασιν προαιροῦνται τὴν αὐτὴν, δι' αὐτῶν δ' εἶναι
βούλονται ταύτην, οἷον τὴν ὀλιγαρχίαν ἢ τὴν μο-
ναρχίαν. Ἔτι περὶ τοῦ μᾶλλον καὶ ἧττον· οἷον ἢ 5.
ὀλιγαρχίαν οὖσαν εἰς τὸ μᾶλλον ὀλιγαρχεῖσθαι ἢ

εἰς τὸ ἧττον, ἢ δημοκρατίαν ἦσαν εἰς τὸ μᾶλλον δημοκρατεῖσθαι ἢ εἰς τὸ ἔλαττον. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν πολιτειῶν, ἢ ἵνα ἐπιταθῶσιν ἢ ἀνεθῶσιν. Ἔτι πρὸς τὸ μέρος τι κινῆσαι τῆς πολιτείας· οἷον ἀρχήν τινα καταστῆσαι ἢ ἀνελεῖν· ὥσπερ ἐν Λακεδαίμονί φασι Λύσανδρόν τινες ἐπιχειρῆσαι καταλῦσαι τὴν βασιλείαν, καὶ Παυσανί-
6. αν τὸν βασιλέα τὴν ἐφορίαν. Καὶ ἐν Ἐπιδάμνῳ δὲ μετέβαλεν ἡ πολιτεία κατὰ μόριον· ἀντὶ γὰρ τῶν φυλάρχων βουλὴν ἐποίησαν. Εἰς δὲ τὴν ἡλιαίαν ἐπάναγκές ἐστιν ἔτι τῶν ἐν τῷ πολιτεύματι βαδίζειν τὰς ἀρχὰς, ὅταν ἐπιψηφίζηται ἀρχή τις. Ὀλιγαρχικὸν δὲ καὶ ὁ ἄρχων ὁ εἷς ἦν ἐν τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ· πανταχοῦ γὰρ διὰ τὸ ἄνισον ἡ στάσις, οὐ μὴ τοῖς ἀνίσοις ὑπάρχει ἀνάλογον· ἀΐδιος γὰρ βασιλεία ἄνισος, ἐὰν ᾖ ἐν ἴσοις· ὅλως γὰρ
7. τὸ ἴσον ζητοῦντες στασιάζουσιν. Ἔστι δὲ διττὸν τὸ ἴσον· τὸ μὲν γὰρ ἀριθμῷ, τὸ δὲ κατ᾽ ἀξίαν ἐστί· λέγω δ᾽ ἀριθμῷ μὲν τὸ πλήθει ἢ μεγέθει ταὐτὸν καὶ ἴσον, κατ᾽ ἀξίαν δὲ τὸ τῷ λόγῳ. Οἷον ὑπερέχει κατ᾽ ἀριθμὸν μὲν ἴσον τὰ τρία τοῖν δυοῖν, καὶ ταῦτα τοῦ ἑνός· λόγῳ δὲ τέτταρα τοῖν δυοῖν, καὶ ταῦτα τοῦ ἑνός· ἴσον γὰρ μέρος τὰ δύο τῶν τεττάρων καὶ τὸ ἓν τοῖν δυοῖν· ἄμφω γὰρ ἡμίση. Ὁμολογοῦντες δὲ ἁπλῶς (τὸ ἴσον) εἶναι δίκαιον, ἐν τῷ κατ᾽ ἀξίαν διαφέρονται, καθάπερ ἐλέχθη πρότερον· οἱ μὲν, ὅτι, ἐὰν κατά τι ἴσοι ὦσιν, ὅλως

ἴσοι νομίζουσιν εἶναι, οἱ δὲ ὅτι, ἐὰν κατά τι ἄνισοι, πάντων ἀνίσων ἀξιοῦσιν ἑαυτούς. Διὸ καὶ μάλιστα 8.
δύο γίνονται πολιτεῖαι, δῆμος καὶ ὀλιγαρχία· εὐγένεια γὰρ καὶ ἀρετὴ ἐν ὀλίγοις, τἀναντία δ' ἐν πλείοσιν· εὐγενεῖς γὰρ καὶ ἀγαθοὶ οὐδαμοῦ ἑκατὸν, ἄποροι δὲ πολλοὶ πολλαχοῦ. Τὸ δὲ ἁπλῶς πάντη καθ' ἑκατέραν τετάχθαι τὴν ἰσότητα, φαῦλον· φανερὸν δ' ἐκ τοῦ συμβαίνοντος· οὐδεμία γὰρ μόνιμος ἐκ τῶν τοιούτων πολιτειῶν. Τούτου δ' αἴτιον, ὅτι ἀδύνατον ἀπὸ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ἡμαρτημένου μὴ ἀπαντᾶν εἰς τὸ τέλος κακόν τι. Διὸ δεῖ τὰ μὲν ἀριθμητικῇ ἰσότητι χρῆσθαι, τὰ δὲ τῇ κατ' ἀξίαν. Ὅμως δ' ἀσφαλεστέρα καὶ ἀστασίαστος 9.
μᾶλλον ἡ δημοκρατία τῆς ὀλιγαρχίας· ἐν μὲν γὰρ ταῖς ὀλιγαρχίαις ἐγγίγνονται δύο, ἥ τε πρὸς ἀλλήλους στάσις καὶ ἔτι ἡ πρὸς τὸν δῆμον· ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις ἡ πρὸς ὀλιγαρχίαν μόνον· αὐτῷ δὲ πρὸς αὐτὸν, ὅ, τι καὶ ἄξιον εἰπεῖν, οὐκ ἐγγίνεται τῷ δήμῳ στάσις. Ἔτι δὲ ἡ ἐκ τῶν μέσων πολιτεία ἐγγυτέρω τοῦ δήμου ἢ ἡ τῶν ὀλίγων, ἥπερ ἐστὶν ἀσφαλεστάτη τῶν τοιούτων πολιτειῶν.

εἰς τὸ ἧττον, ἢ δημοκρατίαι ὖσαν εἰς τὸ μᾶλλον δημοκρατεῖσθαι ἢ εἰς τὸ ἔλαττον. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν πολιτειῶν, ἢ ἵνα ἐπιταθῶσιν ἢ ἀνεθῶσιν. Ἔτι πρὸς τὸ μέρος τι κινῆσαι τῆς πολιτείας· οἷον ἀρχήν τινα καταστῆσαι ἢ ἀνελεῖν· ὥςπερ ἐν Λακεδαίμονί φασι Λύσανδρόν τινες ἐπιχειρῆσαι καταλῦσαι τὴν βασιλείαν, καὶ Παυσανίαν τὸν βασιλέα τὴν ἐφορίαν. Καὶ ἐν Ἐπιδάμνῳ
6. δὲ μετέβαλεν ἡ πολιτεία κατὰ μόριον· ἀντὶ γὰρ τῶν φυλάρχων βȣλὴν ἐποίησαν. Εἰς δὲ τὴν ἡλιαίαν ἐπάναγκές ἐστιν ἔτι τῶν ἐν τῷ πολιτεύματι βαδίζειν τὰς ἀρχὰς, ὅταν ἐπιψηφίζηται ἀρχή τις. Ὀλιγαρχικὸν δὲ καὶ ὁ ἄρχων ὁ εἷς ἦν ἐν τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ· πανταχȣ̃ γὰρ διὰ τὸ ἄνισον ἡ στάσις, ȣ̓ μὴ τοῖς ἀνίσοις ὑπάρχει ἀνάλογον· ἀΐδιος γὰρ βασιλεία ἄνισος, ἐὰν ᾖ ἐν ἴσοις· ὅλως γὰρ
7. τὸ ἴσον ζητȣ̃ντες στασιάζȣσιν. Ἔστι δὲ διττὸν τὸ ἴσον· τὸ μὲν γὰρ ἀριθμῷ, τὸ δὲ κατ᾽ ἀξίαν ἐστί· λέγω δ᾽ ἀριθμῷ μὲν τὸ πλήθει ἢ μεγέθει ταὐτὸν καὶ ἴσον, κατ᾽ ἀξίαν δὲ τὸ τῷ λόγῳ. Οἷον ὑπερέχει κατ᾽ ἀριθμὸν μὲν ἴσον τὰ τρία τοῖν δυοῖν, καὶ ταῦτα τȣ̃ ἑνός· λόγῳ δὲ τέτταρα τοῖν δυοῖν, καὶ ταῦτα τȣ̃ ἑνός· ἴσον γὰρ μέρος τὰ δύο τῶν τεττάρων καὶ τὸ ἓν τοῖν δυοῖν· ἄμφω γὰρ ἡμίση. Ὁμολογȣ̃ντες δὲ ἁπλῶς (τὸ ἴσον) εἶναι δίκαιον, ἐν τῷ κατ᾽ ἀξίαν διαφέρονται, καθάπερ ἐλέχθη πρότερον· οἱ μὲν, ὅτι, ἐὰν κατά τι ἴσοι ὦσιν, ὅλως

ἴσοι νομίζουσιν εἶναι, οἱ δὲ ὅτι, ἐὰν κατά τι ἄνισοι, πάντων ἀνίσων ἀξιοῦσιν ἑαυτούς. Διὸ καὶ μάλιστα 8.
δύο γίνονται πολιτεῖαι, δῆμος καὶ ὀλιγαρχία· εὐγένεια γὰρ καὶ ἀρετὴ ἐν ὀλίγοις, τἀναντία δ' ἐν πλείοσιν· εὐγενεῖς γὰρ καὶ ἀγαθοὶ οὐδαμοῦ ἑκατὸν, ἄποροι δὲ πολλοὶ πολλαχοῦ. Τὸ δὲ ἁπλῶς πάντη καθ' ἑκατέραν τετάχθαι τὴν ἰσότητα, φαῦλον· φανερὸν δ' ἐκ τοῦ συμβαίνοντος· οὐδεμία γὰρ μόνιμος ἐκ τῶν τοιούτων πολιτειῶν. Τούτου δ' αἴτιον, ὅτι ἀδύνατον ἀπὸ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ἡμαρτημένου μὴ ἀπαντᾶν εἰς τὸ τέλος κακόν τι. Διὸ δεῖ τὰ μὲν ἀριθμητικῇ ἰσότητι χρῆσθαι, τὰ δὲ τῇ κατ' ἀξίαν. Ὅμως δ' ἀσφαλεστέρα καὶ ἀστασίαστος μᾶλλον ἡ δημοκρατία τῆς ὀλιγαρχίας· ἐν 9.
μὲν γὰρ ταῖς ὀλιγαρχίαις ἐγγίγνονται δύο, ἥ τε πρὸς ἀλλήλους στάσις καὶ ἔτι ἡ πρὸς τὸν δῆμον· ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις ἡ πρὸς ὀλιγαρχίαν μόνον· αὐτῷ δὲ πρὸς αὐτὸν, ὅ, τι καὶ ἄξιον εἰπεῖν, οὐκ ἐγγίνεται τῷ δήμῳ στάσις. Ἔτι δὲ ἡ ἐκ τῶν μέσων πολιτεία ἐγγυτέρω τοῦ δήμου ἢ ἡ τῶν ὀλίγων, ἥπερ ἐστὶν ἀσφαλεστάτη τῶν τοιούτων πολιτειῶν.

Κεφ. β.

Ἐπεὶ δὲ σκοπῦμεν ἐκ τίνων αἵτε στάσεις γίγνονται καὶ αἱ μεταβολαὶ περὶ τὰς πολιτείας, ληπτέον καθόλυ πρῶτον τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς αἰτίας αὐτῶν. Εἰσὶ δὲ σχεδὸν ὡς εἰπεῖν τρεῖς τὸν ἀριθμὸν, ἃς διοριστέον καθ' αὑτὰς τύπῳ πρῶτον. Δεῖ γὰρ λαβεῖν πῶς τε ἔχοντες στασιάζυσι, καὶ τίνων ἕνεκεν καὶ τρίτον, τίνες ἀρχαὶ γίνονται τῶν πολιτικῶν ταραχῶν καὶ τῶν πρὸς ἀλλήλυς στάσεων. Τῦ μὲν ὖν αὐτὺς ἔχειν πως πρὸς τὴν μεταβολὴν αἰτίαν καθόλυ μάλιστα θετέον, περὶ ἧς ἤδη τυγχάνομεν εἰρηκότες· οἱ μὲν γὰρ ἰσότητος ἐφιέμενοι στασιάζυσιν, ἂν νομίζωσιν ἔλαττον ἔχειν ὄντες ἴσοι τοῖς πλεονεκτῦσι· οἱ δὲ τῆς ἀνισότητος καὶ τῆς ὑπεροχῆς, ἂν ὑπολαμβάνωσιν ὄντες ἄνισοι
2. μὴ πλέον ἔχειν, ἀλλ' ἴσον ἢ ἔλαττον. Τύτων δ' ἔστι μὲν ὀρέγεσθαι δικαίως, ἔστι δὲ καὶ ἀδίκως· ἐλάττυς τε γὰρ ὄντες, ὅπως ἴσοι ὦσι, στασιάζυσι, καὶ ἴσοι ὄντες, ὅπως μείζυς. Πῶς μὲν ὖν ἔχοντες στασιάζυσιν, εἴρηται. Περὶ ὧν δὲ στασιάζυσιν, ἔστι κέρδος καὶ τιμὴ καὶ τἀναντία τύτοις· καὶ γὰρ ἀτιμίαν φεύγοντες καὶ ζημίαν ἢ ὑπὲρ αὑτῶν ἢ
3. τῶν φίλων στασιάζυσιν ἐν ταῖς πόλεσιν. Αἱ δ' αἰτίαι καὶ ἀρχαὶ τῶν κινήσεων, ὅθεν αὐτοί τε διατίθενται τὸν εἰρημένον τρόπον καὶ περὶ τῶν λεχθέντων, ἔστι μὲν ὡς τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ τυγχάνυσιν

ἔσαι, ἔστι δὲ ὡς πλείους· ὧν δύο μέν ἐστι ταὐτὰ τοῖς εἰρημένοις, ἀλλ' οὐχ ὡσαύτως· διὰ κέρδος γὰρ καὶ διὰ τιμὴν παροξύνονται πρὸς ἀλλήλους, οὐχ ἵνα κτήσωνταί σφισιν αὐτοῖς, ὥσπερ εἴρηται πρότερον, ἀλλ' ἑτέρους ὁρῶντες τοὺς μὲν δικαίως τοὺς δ' ἀδίκως πλεονεκτοῦντας τούτων. Ἔτι διὰ ὕβριν, διὰ φόβον, διὰ ὑπεροχὴν, διὰ καταφρόνησιν, διὰ αὔξησιν τὴν παρὰ τὸ ἀνάλογον· ἔτι δὲ ἄλλον τρόπον δι' ἐριθείαν, δι' ὀλιγωρίαν, διὰ μικρότητα, δι' ἀνομοιότητα. Τούτων δὲ ὕβρις μὲν 4.
καὶ κέρδος τίνα ἔχουσι δύναμιν, καὶ πῶς αἴτια, σχεδόν ἐστι φανερόν· ὑβριζόντων τε γὰρ τῶν ἐν ταῖς ἀρχαῖς καὶ πλεονεκτούντων, στασιάζουσι καὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὰς πολιτείας τὰς διδούσας τὴν ἐξουσίαν· ἡ δὲ πλεονεξία γίνεται ὁτὲ μὲν ἀπὸ τῶν ἰδίων, ὁτὲ δὲ ἀπὸ τῶν κοινῶν. Δῆλον δὲ καὶ ἡ τιμὴ καὶ τί δύναται καὶ πῶς αἰτία στάσεως· καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀτιμαζόμενοι καὶ ἄλλους ὁρῶντες τιμουμένους στασιάζουσι. Ταῦτα δὲ ἀδίκως μὲν γίνεται, ὅταν παρὰ τὴν ἀξίαν ἢ τιμῶνταί τινες ἢ ἀτιμάζωνται· δικαίως δὲ, ὅταν κατὰ τὴν ἀξίαν. Δι' ὑπεροχὴν δὲ, ὅταν τις ᾖ τῇ δυνάμει μείζων ἢ εἷς ἢ πλείους ἢ κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ πολιτεύματος· γίνεσθαι γὰρ εἰώθεν ἐκ τῶν τοιούτων μοναρχία ἢ δυναστεία. Διὸ ἐνιαχοῦ 5.
εἰώθασιν ὀστρακίζειν, οἷον ἐν Ἄργει καὶ Ἀθήνησι· καίτοι βέλτιον ἐξ ἀρχῆς ὁρᾷν, ὅπως μὴ ἐνέσονται

τοσȣ̃τον ὑπερέχοντες, ἢ ἐάσαντας γενέσθαι ἰᾶσθαι ὕστερον. Διὰ δὲ φόβον στασιάζȣσιν οἵ τε ἀδικηκότες, δεδιότες μὴ δῶσι δίκην, καὶ οἱ μέλλοντες ἀδικεῖσθαι, βȣλόμενοι φθᾶσαι πρὶν ἀδικηθῆναι· ὥσπερ ἐν Ῥόδῳ συνέστησαν οἱ γνώριμοι ἐπὶ τὸν
6. δῆμον διὰ τὰς ἐπιφερομένας δίκας. Διὰ καταφρόνησιν δὲ καὶ στασιάζȣσι καὶ ἐπιτίθενται, οἷον ἔν τε ταῖς ὀλιγαρχίαις, ὅταν πλείȣς ὦσιν οἱ μὴ μετέχοντες τῆς πολιτείας· κρείττȣς γὰρ οἴονται εἶναι· καὶ ἐν ταῖς δημοκρατίαις οἱ εὔποροι, καταφρονήσαντες τῆς ἀταξίας καὶ ἀναρχίας· οἷαν καὶ ἐν Θήβαις μετὰ τὴν ἐν Οἰνοφύτοις μάχην, κακῶς πολιτευομένων ἡ δημοκρατία διεφθάρη· καὶ ἡ Μεγαρέων δι' ἀταξίαν καὶ ἀναρχίαν ἡττηθέντων· καὶ ἐν Συρακȣ́σαις πρὸ τῆς Γέλωνος τυραννίδος, καὶ
7. ἐν Ῥόδῳ ὁ δῆμος πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως. Γίνονται δὲ καὶ δι' αὔξησιν τὴν παρὰ τὸ ἀνάλογον μεταβολαὶ τῶν πολιτειῶν· ὥσπερ γὰρ σῶμα ἐκ μερῶν σύγκειται, καὶ δεῖ αὐξάνεσθαι ἀνάλογον, ἵνα μένῃ συμμετρία· εἰ δὲ μή, φθείρεται, ὅταν ὁ μὲν πȣ̃ς τεττάρων πηχῶν ᾖ, τὸ δ' ἄλλο σῶμα δυοῖν σπιθαμαῖν· ἐνιότε δὲ κἂν εἰς ἄλλȣ ζώȣ μεταβάλλοι μορφὴν, εἰ μὴ μόνον κατὰ τὸ ποσὸν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ποιὸν αὐξάνοιτο παρὰ τὸ ἀνάλογον. Οὕτω καὶ πόλις σύγκειται ἐκ μερῶν, ὧν πολλάκις λανθάνει τι αὐξανόμενον, οἷον τὸ τῶν ἀπόρων πλῆ-
8. θος ἐν ταῖς δημοκρατίαις καὶ πολιτείαις. Συμβαί-

νει δ᾽ ἐνιότε τȣτο· καὶ διὰ τύχας· οἷον ἐν Τάραντι ἡττηθέντων καὶ ἀπολομένων πολλῶν γνωρίμων ὑπὸ τῶν Ἰαπύγων, μικρὸν ὕστερον τῶν Μηδικῶν, δημοκρατία ἐγένετο ἐκ πολιτείας. Καὶ ἐν Ἄργει, τῶν ἐν τῇ Ἑβδόμῃ ἀπολομένων ὑπὸ Κλεομένȣς τȣ Λάκωνος, ἠναγκάσθησαν παραδέξασθαι τῶν περιοίκων τινάς. Καὶ ἐν Ἀθήναις ἀτυχȣ́ντων πεζῇ οἱ γνώριμοι ἐλάττȣς ἐγένοντο, διὰ τὸ ἐκ καταλόγȣ στρατεύεσθαι ὑπὸ τὸν Λακωνικὸν πόλεμον. Συμβαίνει δὲ τȣτο καὶ ἐν ταῖς δημοκρατίαις, ἧττον δέ· πλειόνων γὰρ τῶν ἀπόρων γινομένων ἢ τῶν ȣ̓σιῶν αὐξανομένων μεταβάλλȣσιν εἰς ὀλιγαρχίας καὶ δυναστείας. Μεταβάλλȣσι δὲ αἱ πολιτεῖαι καὶ ἄνευ 9.
στάσεως διά τε τὰς ἐριθείας, ὥσπερ ἐν Ἡραίᾳ· ἐξ αἱρετῶν γὰρ διὰ τȣτο ἐποίησαν κληρωτȣ̀ς, ὅτι ᾕρȣντο τȣ̀ς ἐριθευομένȣς· καὶ δι᾽ ὀλιγωρίαν, ὅταν ἐάσωσιν εἰς τὰς ἀρχὰς τὰς κυρίας παριέναι τȣ̀ς μὴ τῆς πολιτείας φίλȣς· ὥσπερ ἐν Ὠρεῷ κατελύθη ἡ ὀλιγαρχία, τῶν ἀρχόντων γενομένȣ Ἡρακλεοδώρȣ, ὃς ἐξ ὀλιγαρχίας πολιτείαν καὶ δημοκρατίαν κατεσκεύασεν. Ἔτι διὰ τὸ παρὰ μικρόν· λέγω δὲ παρὰ μικρὸν, ὅτι πολλάκις λανθάνει μεγάλη γινομένη μετάβασις τῶν νομίμων, ὅταν παρορῶσι τὸ μικρόν· ὥσπερ ἐν Ἀμβρακίᾳ μικρὸν ἦν τὸ τίμημα, τέλος δ᾽ (ἀπ᾽) ȣ̓θενὸς ἦρχον, ὡς ἐγγὺς ὂν ἢ μηθὲν διαφέρον τȣ μηδὲν τὸ μικρόν. Στασιωτικὸν 10.
δὲ καὶ τὸ μὴ ὁμόφυλον, ἕως ἂν συμπνεύσῃ· ὥσπερ

γὰρ ἐδ' ἐκ τῦ τυχόντος πλήθυς πόλις γίγνεται, ὅτως ἐδ' ἐν τῷ τυχόντι χρόνῳ. Διὸ ὅσαι ἤδη συνοίκυς ἐδέξαντο ἢ ἐποίκυς, οἱ πλεῖστοι ἐστασίασαν, οἷον Τροιζηνίοις Ἀχαιοὶ συνῴκησαν Σύβαριν· εἶτα πλείυς οἱ Ἀχαιοὶ γενόμενοι ἐξέβαλον τὺς Τροιζηνίυς· ὅθεν τὸ ἄγος συνέβη τοῖς Συβαρίταις. Καὶ ἐν Θυρίοις Συβαρῖται τοῖς συνοικήσασι· πλεονεκτεῖν γὰρ ἀξιῦντες, ὡς σφετέρας, τῆς χώρας, ἐξέπεσον. Καὶ Βυζαντίοις οἱ ἔποικοι ἐπιβυλεύον-
11. τες φωραθέντες ἐξέπεσον διὰ μάχης. Καὶ Ἀντισσαῖοι τὺς Χίων φυγάδας εἰσδεξάμενοι διὰ μάχης ἐξέβαλον. Ζαγκλαῖοι δὲ Σαμίυς ὑποδεξάμενοι ἐξέπεσον καὶ αὐτοί. Καὶ Ἀπολλωνιᾶται οἱ ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ ἐποίκυς ἐπαγαγόμενοι ἐστασίασαν· καὶ Συρακύσιοι μετὰ τὰ τυραννικὰ τὺς ξένυς καὶ τὺς μισθοφόρυς πολίτας ποιησάμενοι ἐστασίασαν, καὶ εἰς μάχην ἦλθον. Καὶ Ἀμφιπολῖται δεξάμενοι Χαλκιδέων ἀποίκυς ἐξέπεσον ὑπὸ τύτων οἱ πλεῖστοι αὐτῶν. Στασιάζυσι δ' ἐν μὲν ταῖς ὀλιγαρχίαις οἱ πολλοὶ ὡς ἀδικύμενοι, ὅτι ὐ μετέχυσι τῶν ἴσων, καθάπερ εἴρηται πρότερον, ἴσοι ὄντες· ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις οἱ γνώριμοι, ὅτι μετέχυσι
12. τῶν ἴσων ὐκ ἴσοι ὄντες. Στασιάζυσι δ' ἐνιότε αἱ πόλεις καὶ διὰ τὺς τόπυς, ὅταν μὴ εὐφυῶς ἔχῃ ἡ χώρα πρὸς τὸ μίαν εἶναι πόλιν· οἷον ἐν Κλαζομεναῖς οἱ ἐπὶ Χύτρῳ πρὸς τὺς ἐν νήσῳ· καὶ Κολοφώνιοι καὶ Νοτιεῖς· καὶ Ἀθήνησιν ὐχ ὁμοίως εἰσὶν

ἀλλὰ

ἀλλὰ μᾶλλον δημοτικοὶ οἱ τὸν Πειραιᾶ οἰκοῦντες τῶν τὸ ἄστυ. Ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς πολέμοις αἱ διαβάσεις τῶν ὀχετῶν καὶ τῶν πάνυ σμικρῶν διασπῶσι τὰς φάλαγγας, οὕτως ἔοικε πᾶσα διαφορὰ ποιεῖν διάστασιν. Μεγίστη μὲν οὖν ἴσως διάστασις ἀρετὴ καὶ μοχθηρία· εἶτα πλοῦτος καὶ πενία, καὶ οὕτω δὴ ἑτέρα ἑτέρας μᾶλλον, ὧν μία καὶ ἡ εἰρημένη ἐστίν.

Κεφ. γ.

Γίγνονται μὲν οὖν αἱ στάσεις οὐ περὶ μικρῶν ἀλλ' ἐκ μικρῶν· στασιάζουσι δὲ περὶ μεγάλων. Μάλιστα δὲ καὶ αἱ μικραὶ ἰσχύουσιν, ὅταν ἐν τοῖς κυρίοις γένωνται· οἷον συνέβη καὶ ἐν Συρακούσαις ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις· μετέβαλε γὰρ ἡ πολιτεία ἐκ δύο νεανίσκων στασιασάντων, ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὄντων, περὶ ἐρωτικὴν αἰτίαν· θατέρου γὰρ ἀποδημοῦντος, ἑταῖρος ὤν τις τὸν ἐρώμενον αὐτοῦ ὑπεποιήσατο· πάλιν δ' ἐκεῖνος τούτῳ χαλεπήνας τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἀνέπεισεν ὡς αὐτὸν ἐλθεῖν· ὅθεν προσλαμβάνοντες τοὺς ἐν τῷ πολιτεύματι διεστασίασαν
πάντας. Διόπερ ἀρχομένων εὐλαβεῖσθαι δεῖ τῶν 2.
τοιούτων, καὶ διαλύειν τὰς τῶν ἡγεμόνων καὶ δυναμένων στάσεις· ἐν ἀρχῇ γὰρ γίγνεται τὸ ἁμάρτημα· ἡ δ' ἀρχὴ λέγεται ἥμισυ εἶναι παντός· ὥστε καὶ τὸ ἐν αὐτῇ μικρὸν ἁμάρτημα ἀνάλογόν ἐστι πρὸς τὰ ἐν τοῖς ἄλλοις μέρεσιν. Ὅλως δὲ αἱ τῶν

γνωρίμων στάσεις συναπολαύειν ποιȣ͂σι καὶ τὴν ὅλην πόλιν· οἷον ἐν Ἑστιαίᾳ συνέβη μετὰ τὰ Μηδικὰ, δύο ἀδελφῶν περὶ τῆς τῶν πατρῴων νομῆς διενεχθέντων· ὁ μὲν γὰρ ἀπορώτερος, ὡς ȣ̓κ ἀποφαίνοντος θἀτέρȣ τὴν ȣ̓σίαν ȣ̓δὲ τὸν θησαυρὸν, ὃν εὗρεν ὁ πατὴρ, προσήγετο τȣ̀ς δημοτικȣ̀ς, ὁ δὲ ἕτερος ἔχων ȣ̓σίαν πολλὴν τȣ̀ς εὐ-
3. πόρȣς. Καὶ ἐν Δελφοῖς, ἐκ κηδείας γενομένης διαφορᾶς, ἀρχὴ πασῶν ἐγένετο τῶν στάσεων τῶν ὕστερον· ὁ μὲν γὰρ οἰωνισάμενός τι σύμπτωμα, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὴν νύμφην, ȣ̓ λαβὼν ἀπῆλθεν· οἱ δὲ ὡς ὑβρισθέντες ἐνέβαλον τῶν ἱερῶν χρημάτων θύοντος, κἄπειτα ὡς ἱερόσυλον ἀπέκτειναν. Καὶ περὶ Μιτυλήνην δὲ ἐξ ἐπικλήρων στάσεως γενομένης, πολλῶν ἐγένετο ἀρχὴ κακῶν καὶ τȣ͂ πολέμȣ τȣ͂ πρὸς Ἀθηναίȣς, ἐν ᾧ Πάχης ἔλαβε τὴν πόλιν αὐτῶν. Τιμοφάνȣς γὰρ τῶν εὐπόρων τινὸς καὶ καταλιπόντος δύο θυγατέρας ὁ περιωσθεὶς καὶ ȣ̓ λαβὼν τοῖς υἱέσιν αὐτȣ͂ Δόξανδρος ἦρξε τῆς στάσεως, καὶ τȣ̀ς Ἀθηναίȣς παρώξυνε,
4. πρόξενος ὢν τῆς πόλεως. Καὶ ἐν Φωκεῦσιν ἐξ ἐπικλήρȣ στάσεως γενομένης περὶ Μνάσεαν τὸν Μνήσωνος πατέρα καὶ Εὐθυκράτη τὸν Ὀνομάρχȣ, ἡ στάσις αὕτη ἀρχὴ τȣ͂ ἱερȣ͂ πολέμȣ κατέστη τοῖς Φωκεῦσι. Μετέβαλε δὲ καὶ ἐν Ἐπιδάμνῳ ἡ πολιτεία ἐκ γαμικῶν· ὑπομνηστευσάμενος γάρ τις θυγατέρα, ὡς ἐζημίωσεν αὐτὸν ὁ τȣ͂ ὑπομνηστευ-

θέντος πατὴρ γενόμενος τῶν ἀρχόντων, ἅτερος συμ-
παρέλαβε τοὺς ἐκτὸς τῆς πολιτείας, ὡς ἐπηρεα-
σθείς. Μεταβάλλουσι δὲ καὶ εἰς ὀλιγαρχίαν καὶ 5.
εἰς δῆμον καὶ εἰς πολιτείαν ἐκ τοῦ εὐδοκιμῆσαί τι
ἢ αὐξηθῆναι ἢ ἀρχεῖον ἢ μόριον τῆς πόλεως· οἷον
ἡ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλὴ εὐδοκιμήσασα ἐν τοῖς Μη-
δικοῖς ἔδοξε συντονωτέραν ποιῆσαι τὴν πολιτείαν.
Καὶ πάλιν ὁ ναυτικὸς ὄχλος γενόμενος αἴτιος τῆς
περὶ Σαλαμῖνα νίκης καὶ διὰ ταύτης τῆς ἡγεμονί-
ας διὰ τὴν κατὰ θάλατταν δύναμιν, τὴν δημοκρα-
τίαν ἰσχυροτέραν ἐποίησε. Καὶ ἐν Ἄργει οἱ γνώ-
ριμοι εὐδοκιμήσαντες περὶ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην,
τὴν πρὸς Λακεδαιμονίους ἐπεχείρησαν καταλύειν
τὸν δῆμον. Καὶ ἐν Συρακούσαις ὁ δῆμος, αἴτιος γε- 6.
νόμενος τῆς νίκης τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς Ἀθηναίους,
ἐκ πολιτείας εἰς δημοκρατίαν μετέβαλε. Καὶ ἐν
Χαλκίδι Φόξον τὸν τύραννον μετὰ τῶν γνωρίμων ὁ
δῆμος ἀνελὼν εὐθὺς εἴχετο τῆς πολιτείας. Καὶ ἐν
Ἀμβρακίᾳ πάλιν ὡσαύτως Περίανδρον συνεκβαλὼν
τοῖς ἐπιτιθεμένοις ὁ δῆμος τὸν τύραννον εἰς ἑαυτὸν
περιέστησε τὴν πολιτείαν. Καὶ ὅλως δὴ δεῖ τοῦτο 7.
μὴ λανθάνειν, ὡς οἱ δυνάμεως αἴτιοι γενόμενοι καὶ
ἰδιῶται καὶ ἀρχαὶ καὶ φυλαὶ καὶ ὅλως μέρος καὶ
ὁποιονοῦν πλῆθος, στάσιν κινοῦσιν· ἢ γὰρ οἱ τούτοις
φθονοῦντες τιμωμένοις ἄρχουσι τῆς στάσεως, ἢ οὗτοι
διὰ τὴν ὑπεροχὴν οὐ θέλουσι μένειν ἐπὶ τῶν ἴσων.
Κινοῦνται δὲ αἱ πολιτεῖαι καὶ ὅταν τἀναντία εἶναι

δοκȣ̂ντα μέρη τῆς πόλεως ἰσάζῃ ἀλλήλοις, οἷον οἱ πλȣ́σιοι καὶ ὁ δῆμος, μέσον δὲ ἢ μικρὸν ἢ μηθὲν πάμπαν· ἂν γὰρ πολὺ ὑπερέχῃ ὁποτερονȣ̂ν τῶν μερῶν πρὸς τὸ Φανερῶς κρεῖττον, τὸ λοιπὸν ȣ̓ θέλει κινδυνεύειν. Διὸ καὶ οἱ κατ' ἀρετὴν διαΦέροντες ȣ̓ ποιȣ̂σι στάσιν, ὡς εἰπεῖν· ὀλίγοι γὰρ γίγνονται πρὸς πολλȣ́ς. Καθόλȣ μὲν ȣ̂ν περὶ πάσας τὰς πολιτείας αἱ ἀρχαὶ καὶ αἰτίαι τῶν στάσεων καὶ
8. τῶν μεταβολῶν τȣ̂τον ἔχȣσι τὸν τρόπον. Κινȣ̂σι δὲ τὰς πολιτείας ὁτὲ μὲν διὰ βίας, ὁτὲ δὲ δι' ἀπάτης· διὰ βίας μὲν ἢ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἢ ὕστερον ἀναγκάζοντες· καὶ γὰρ ἡ ἀπάτη διττή. Ὁτὲ μὲν γὰρ ἐξαπατήσαντες τὸ πρῶτον ἑκόντων μεταβάλλȣσι τὴν πολιτείαν, εἶθ' ὕστερον βίᾳ κατέχȣσιν ἀκόντων· οἷον ἐπὶ τῶν τετρακοσίων τὸν δῆμον ἐξηπάτησαν, Φάσκοντες τὸν βασιλέα χρήματα παρέξειν πρὸς τὸν πόλεμον πρὸς Λακεδαιμονίȣς· ψευσάμενοι δὲ κατέχειν ἐπειρῶντο τὴν πολιτείαν. Ὁτὲ δὲ ἐξ ἀρχῆς τε πείσαντες καὶ ὕστερον πάλιν πεισθέντων ἑκόντων ἄρχȣσιν αὐτῶν. Ἁπλῶς μὲν ȣ̂ν περὶ πάσας τὰς πολιτείας ἐκ τῶν εἰρημένων συμβέβηκε γίγνεσθαι τὰς μεταβολάς.

Κεφ. δ.

Καθ᾽ ἕκαστον δ᾽ εἶδος πολιτείας ἐκ τούτων μερίζοντας τὰ συμβαίνοντα δεῖ θεωρεῖν. Αἱ μὲν οὖν δημοκρατίαι μάλιστα μεταβάλλουσι διὰ τὴν τῶν δημαγωγῶν ἀσέλγειαν· τὰ μὲν γὰρ ἰδίᾳ συκοφαντοῦντες τοὺς τὰς οὐσίας ἔχοντας συστρέφουσιν αὐτοὺς, (συνάγει γὰρ καὶ τοὺς ἐχθίστους ὁ κοινὸς φόβος,) τὰ δὲ κοινῇ, τὸ πλῆθος ἐπάγοντες· καὶ τοῦτο ἐπὶ πολλῶν ἄν τις ἴδοι γιγνόμενον οὕτω. Καὶ γὰρ ἐν Κῷ ἡ δημο- 2.
κρατία μετέβαλε πονηρῶν ἐγγενομένων δημαγωγῶν· οἱ γὰρ γνώριμοι συνέστησαν. Καὶ ἐν Ῥόδῳ· μισθοφοράν τε γὰρ οἱ δημαγωγοὶ ἐπόριζον, καὶ ἐκώλυαν ἀποδιδόναι τὰ ὀφειλόμενα τοῖς τριηράρχοις· οἱ δὲ διὰ τὰς ἐπιφερομένας δίκας ἠναγκάσθησαν συστάντες καταλῦσαι τὸν δῆμον. Κατελύθη δὲ καὶ ἐν Ἡρακλείᾳ ὁ δῆμος μετὰ τὸν ἀποικισμὸν εὐθὺς διὰ τοὺς δημαγωγούς· ἀδικούμενοι γὰρ ὑπ᾽ αὐτῶν οἱ γνώριμοι ἐξέπιπτον· ἔπειτα ἀθροισθέντες οἱ ἐκπίπτοντες καὶ κατελθόντες κατέλυσαν τὸν δῆμον. Πα- 3.
ραπλησίως δὲ καὶ ἡ ἐν Μεγάροις κατελύθη δημοκρατία· οἱ γὰρ δημαγωγοὶ, ἵνα χρήματα ἔχωσι δημεύειν, ἐξέβαλον πολλοὺς τῶν γνωρίμων· ἕως πολλοὺς ἐποίησαν τοὺς φεύγοντας· οἱ δὲ κατιόντες ἐνίκησαν μαχόμενοι τὸν δῆμον, καὶ κατέστησαν τὴν ὀλιγαρχίαν. Συνέβη δὲ ταὐτὸν καὶ περὶ Κύμην ἐπὶ τῆς δημοκρατίας, ἣν κατέλυσε Θρασύμαχος. Σχεδὸν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἄν τις ἴδοι θεωρῶν

τὰς μεταβολὰς τῦτον ἐχέσας τὸν τρόπον. Ὁτὲ μὲν γὰρ, ἵνα χαρίζωνται, ἀδικῦντες τὲς γνωρίμες συνιστᾶσιν, ἢ τὰς ἐσίας ἀναδάστες ποιῦντες, ἢ τὰς προσόδες ταῖς λειτεργίαις· ὁτὲ δὲ διαβάλλοντες,
4. ἵν᾽ ἔχωσι δημεύειν τὰ κτήματα τῶν πλεσίων. Ἐπὶ δὲ τῶν ἀρχαίων, ὅτε γένοιτο ὁ αὐτὸς δημαγωγὸς καὶ στρατηγὸς, εἰς τυραννίδα μετέβαλλον· σχεδὸν γὰρ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχαίων τυράννων ἐκ δημαγωγῶν γεγόνασιν. Αἴτιον δὲ τῦ τότε μὲν γίγνεσθαι, νῦν δὲ μὴ, ὅτι τότε μὲν οἱ δημαγωγοὶ ἦσαν ἐκ τῶν στρατηγέντων· ὐ γάρ πω δεινοὶ ἦσαν λέγειν. Νῦν δὲ τῆς ῥητορικῆς ηὐξημένης οἱ δυνάμενοι λέγειν δημαγωγῦσι μὲν, δι᾽ ἀπειρίαν δὲ τῶν πολεμικῶν ὐκ ἐπιτίθενται, πλὴν εἴπε βραχύ τι
5. γέγονε τοιῦτον. Ἐγίγνοντο δὲ τυραννίδες πρότερον μᾶλλον ἢ νῦν καὶ διὰ τὸ μεγάλας ἀρχὰς ἐγχειρίζεσθαί τισιν, ὥσπερ ἐν Μιλήτῳ τὲκ τῆς πρυτανείας· πολλῶν γὰρ ἦν καὶ μεγάλων κύριος ὁ πρύτανις. Ἔτι δὲ, διὰ τὸ μὴ μεγάλας εἶναι τότε τὰς πόλεις, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν οἰκεῖν τὸν δῆμον ἄσχολον ὄντα πρὸς τοῖς ἔργοις, οἱ προστᾶται τῦ δήμε, ὅτε πολεμικοὶ γένοιντο, τυραννίδι ἐπετίθεντο· Πάντες δὲ τῦτο ἔδρων ὑπὸ τῦ δήμε πιστευθέντες· ἡ δὲ πίστις ἦν ἡ ἀπέχθεια ἡ πρὸς τὲς πλεσίες. Οἷον Ἀθήνησί τε Πεισίστρατος στασιάσας πρὸς τὲς πεδιακὲς, καὶ Θεαγένης ἐν Μεγάροις τῶν εὐπόρων τὰ κτήνη ἀποσφάξας, λαβὼν παρὰ τὸν

ποταμὸν ἐπινέμοντας· καὶ Διονύσιος κατηγορῶν Δαφναίυ καὶ τῶν πλυσίων ἠξιώθη τῆς τυραννίδος, διὰ τὴν ἔχθραν πιστευθεὶς ὡς δημοτικὸς ὤν. Με- 6.
ταβάλλυσι δὲ καὶ ἐκ τῆς πατρίας δημοκρατίας εἰς τὴν νεωτάτην· ὅπυ γὰρ αἱρεταὶ μὲν αἱ ἀρχαὶ, μὴ ἀπὸ τιμημάτων δὲ, αἱρεῖται δὲ ὁ δῆμος, δημαγωγῦντες οἱ σπυδαρχιῶντες εἰς τῦτο καθιστᾶσιν, ὡς κύριον εἶναι τὸν δῆμον καὶ τῶν νόμων. Ἄκος δὲ τῦ ἢ μὴ γίνεσθαι ἢ τῦ γίνεσθαι ἧττον τὸ τὰς φυλὰς φέρειν τὺς ἄρχοντας, ἀλλὰ μὴ πάντα τὸν δῆμον. Τῶν μὲν ῦν δημοκρατιῶν αἱ μεταβολαὶ γίγνονται πᾶσαι σχεδὸν διὰ ταύτας τὰς αἰτίας.

Κεφ. ε.

Αἱ δ' ὀλιγαρχίαι μεταβάλλυσι διὰ δύο μάλιστα τρόπυς τὺς φανερωτάτυς, ἕνα μὲν, ἐὰν ἀδικῶσι τὸ πλῆθος· πᾶς γὰρ ἱκανὸς γίνεται προστάτης· μάλιστα δὲ, ὅταν ἐξ αὐτῆς συμβῇ τῆς ὀλιγαρχίας γίγνεσθαι τὸν ἡγεμόνα· καθάπερ ἐν Νάξῳ Λύγδαμις, ὃς καὶ ἐτυράννησεν ὕστερον τῶν Ναξίων. Ἔχει δὲ καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ἀρχὴ στάσεως 2.
διαφοράς· ὁτὲ μὲν γὰρ ἐξ αὐτῶν τῶν εὐπόρων ὐκ ὄντων δ' ἐν ταῖς ἀρχαῖς γίγνεται κατάλυσις, ὅταν ὀλίγοι σφόδρα ὦσιν οἱ ἐν ταῖς τιμαῖς· οἷον ἐν Μασσαλίᾳ καὶ ἐν Ἴστρῳ καὶ ἐν Ἡρακλείᾳ καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι συμβέβηκεν· οἱ γὰρ μὴ μετέχοντες τῶν ἀρχῶν ἐκίνυν, ἕως μετέλαβον, οἱ πρεσβύ-

τεροι πρότερον τῶν ἀδελφῶν, ὕστερον δὲ οἱ νεώτεροι πάλιν· ἐ γὰρ ἄρχεσιν ἐνιαχῆ μὲν ἅμα πατήρ τε καὶ υἱὸς, ἐνιαχῆ δὲ ὁ πρεσβύτερος καὶ ὁ νεώτερος ἀδελφός. Καὶ ἔνθα μὲν πολιτικωτέρα ἐγένετο ὀλιγαρχία, ἐν Ἴστρῳ δ' εἰς δῆμον ἀπετελεύτησεν, ἐν Ἡρακλείᾳ δ' ἐξ ἐλαττόνων εἰς ἑξακοσίες ἦλθε.
3. Μετέβαλε δὲ καὶ ἐν Κνίδῳ ἡ ὀλιγαρχία, στασιασάντων τῶν γνωρίμων αὐτῶν πρὸς αὐτὲς, διὰ τὸ ὀλίγες μετέχειν, καὶ, καθάπερ εἴρηται, εἰ πατὴρ, υἱὸν μὴ μετέχειν, μηδ', εἰ πλείες ἀδελφοὶ, ἀλλ' ἢ τὸν πρεσβύτατον· ἐπιλαβόμενος γὰρ στασιαζόντων ὁ δῆμος καὶ λαβὼν προστάτην ἐκ τῶν γνωρίμων, ἐπιθέμενος ἐκράτησεν· ἀσθενὲς γὰρ τὸ στασιάζον.
4. Καὶ ἐν Ἐρυθραῖς δὲ ἐπὶ τῆς τῶν Βασιλιδῶν ὀλιγαρχίας ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις, καίπερ καλῶς ἐπιμελεμένων τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ, ὅμως διὰ τὸ ὑπ' ὀλίγων ἄρχεσθαι, ἀγανακτῶν ὁ δῆμος μετέβαλε τὴν πολιτείαν. Κινεῦνται δὲ αἱ ὀλιγαρχίαι καὶ ἐξ αὐτῶν διὰ φιλονεικίαν δημαγωγέντων. Ἡ δημαγωγία δὲ διττὴ, ἡ μὲν ἐν αὐτοῖς τοῖς ὀλίγοις· ἐγγίνεται γὰρ δημαγωγὸς, κἂν πάνυ ὀλίγοι ὦσιν· οἷον ἐν τοῖς τριάκοντα Ἀθήνησιν οἱ περὶ Χαρικλέα ἴσχυσαν τὲς τριάκοντα δημαγωγεῦντες, καὶ ἐν τοῖς τετρακοσίοις οἱ περὶ Φρύνιχον τὸν αὐτὸν τρόπον.
5. Ἢ ὅταν τὸν ὄχλον δημαγωγῶσιν οἱ ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ ὄντες· οἷον ἐν Λαρίσσῃ οἱ πολιτοφύλακες, διὰ τὸ αἱρεῖσθαι αὐτὲς, τὸν ὄχλον

ἐδημαγώγουν. Καὶ ἐν ὅσαις ὀλιγαρχίαις οὐχ οὗτοι αἱροῦνται τὰς ἀρχὰς, ἐξ ὧν οἱ ἄρχοντές εἰσιν, ἀλλ' αἱ μὲν ἀρχαὶ ἐκ τιμημάτων μεγάλων εἰσὶν ἢ ἑταιριῶν, αἱροῦνται δὲ οἱ ὁπλῖται ἢ ὁ δῆμος, ὅπερ ἐν Ἀβύδῳ συνέβαινε. Καὶ ὅπου τὰ δικαστήρια μὴ ἐκ τοῦ πολιτεύματός ἐστι· δημαγωγοῦντες γὰρ πρὸς τὰς κρίσεις μεταβάλλουσι τὴν πολιτείαν· ὅπερ καὶ ἐν Ἡρακλείᾳ ἐγένετο τῇ ἐν τῷ Πόντῳ. Ἔτι δὲ, 6.
ὅταν ἔνιοι εἰς ἐλάττους ἕλκωσι τὴν ὀλιγαρχίαν· οἱ γὰρ τὸ ἴσον ζητοῦντες ἀναγκάζονται βοηθὸν ἐπαγαγέσθαι τὸν δῆμον. Γίγνονται δὲ μεταβολαὶ τῆς ὀλιγαρχίας καὶ ὅταν ἀναλώσωσι τὰ ἴδια ζῶντες ἀσελγῶς· καὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι καινοτομεῖν ζητοῦσι, καὶ ἢ τυραννίδι ἐπιτίθενται αὐτοὶ ἢ κατασκευάζουσιν ἕτερον, ὥσπερ ὁ Ἱππαρῖνος Διονύσιον ἐν Συρακούσαις. Καὶ ἐν Ἀμφιπόλει, ᾧ ὄνομα ἦν Κλεότιμος, τοὺς ἐποίκους τοὺς Χαλκιδέων ἤγαγε, καὶ ἐλθόντων διεστασίασεν αὐτοὺς πρὸς τοὺς εὐπόρους. Καὶ ἐν Αἰγίνῃ ὁ τὴν πρᾶξιν τὴν πρὸς Χάρητα πράξας ἐνεχείρησε μεταβαλεῖν τὴν πολιτείαν διὰ τοιαύτην αἰτίαν. Ὁτὲ μὲν οὖν ἐπιχειροῦσί τι κινεῖν, ὁτὲ δὲ 7.
κλέπτουσι τὰ κοινά· ὅθεν πρὸς αὐτοὺς στασιάζουσιν ἢ οὗτοι ἢ οἱ πρὸς τούτους μαχόμενοι κλέπτοντας· ὅπερ ἐν Ἀπολλωνίᾳ συνέβη τῇ ἐν Πόντῳ. Ὁμονοοῦσα δὲ ὀλιγαρχία οὐκ εὐδιάφθορος ἐξ αὐτῆς· σημεῖον δὲ ἡ ἐν Φαρσάλῳ πολιτεία· ἐκεῖνοι γὰρ ὀλίγοι ὄντες πολλῶν κύριοί εἰσι, διὰ τὸ χρῆσθαι

8. σφίσιν αὐτοῖς καλῶς. Καταλύονται δὲ καὶ ὅταν ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ ἑτέραν ὀλιγαρχίαν ἐμποιῶσι· τοῦτο δ' ἐστὶν, ὅταν, τοῦ παντὸς πολιτεύματος ὀλίγου ὄντος, τῶν μεγίστων ἀρχῶν μὴ μετέχωσιν οἱ ὀλίγοι πάντες· ὅπερ ἐν Ἤλιδι συνέβη ποτέ· τῆς πολιτείας γὰρ δι' ὀλίγων οὔσης, τῶν γερόντων ὀλίγοι πάμπαν ἐγίγνοντο, διὰ τὸ ἀϊδίους εἶναι ἐννενήκοντα ὄντας, τὴν δὲ αἵρεσιν δυναστευτικὴν εἶναι καὶ ὁμοίαν τῇ τῶν ἐν Λακεδαίμονι γερόντων.
9. Γίγνεται δὲ μεταβολὴ τῶν ὀλιγαρχιῶν καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ· ἐν μὲν πολέμῳ διὰ τὴν πρὸς τὸν δῆμον ἀπιστίαν στρατιώταις ἀναγκαζομένων χρῆσθαι· ᾧ γὰρ ἂν ἐγχειρίσωσιν, οὗτος πολλάκις γίγνεται τύραννος, ὥσπερ ἐν Κορίνθῳ Τιμοφάνης· ἂν δὲ πλείους, οὗτοι αὑτοῖς περιποιοῦνται δυναστείαν· ὁτὲ δὲ ταῦτα δεδιότες μεταδιδόασι τῷ πλήθει τῆς πολιτείας, διὰ τὸ ἀναγκάζεσθαι τῷ δήμῳ χρῆσθαι. Ἐν δὲ τῇ εἰρήνῃ διὰ τὴν ἀπιστίαν τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐγχειρίζουσι τὴν φυλακὴν στρατιώταις καὶ ἄρχοντι μεσιδίῳ, ὃς ἐνίοτε γίνεται κύριος ἀμφοτέρων· ὅπερ συνέβη ἐν Λαρίσσῃ ἐπὶ τῆς τῶν Ἀλευαδῶν ἀρχῆς τῶν περὶ Σάμον, καὶ ἐν Ἀβύδῳ ἐπὶ τῶν
10. ἑταιριῶν, ὧν ἦν μία ἡ Ἰφιάδου. Γίνονται δὲ στάσεις καὶ ἐκ τοῦ περιωθεῖσθαι ἑτέρους ὑφ' ἑτέρων τῶν ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ αὐτῶν, καὶ καταστασιάζεσθαι κατὰ γάμους ἢ δίκας· οἷον ἐκ γαμικῆς μὲν αἰτίας αἱ εἰρημέναι πρότερον· καὶ τὴν ἐν Ἐρετρίᾳ δ' ὀλιγ-

αρχίαν τὴν τῶν ἱππέων Διαγόρας κατέλυσεν ἀδικηθεὶς περὶ γάμον. Ἐκ δὲ δικαστηρίȣ κρίσεως ἡ ἐν Ἡρακλείᾳ στάσις ἐγένετο, καὶ ἐν Θήβαις ἐπ' αἰτίᾳ μοιχείας, δικαίως μὲν στασιωτικῶς δὲ ποιησαμένων τὴν κόλασιν, τῶν μὲν ἐν Ἡρακλείᾳ κατ' Εὐρυτίωνος, τῶν δ' ἐν Θήβαις κατ' Ἀρχίȣ· ἐφιλονείκησαν γὰρ αὐτȣ̀ς οἱ ἐχθροὶ, ὥςτε δεθῆναι ἐν ἀγορᾷ ἐν τῷ κύφωνι. Πολλαὶ δὲ καὶ διὰ τὸ ἄγαν 11.
δεσποτικὰς εἶναι τὰς ὀλιγαρχίας ὑπὸ τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ τινῶν δυσχερανάντων κατελύθησαν, ὥςπερ ἡ ἐν Κνίδῳ καὶ ἡ ἐν Χίῳ ὀλιγαρχία. Γίγνονται δὲ καὶ ἀπὸ συμπτώματος μεταβολαὶ καὶ τῆς καλȣμένης πολιτείας καὶ τῶν ὀλιγαρχιῶν, ἐν ὅσαις ἀπὸ τιμήματος βȣλεύȣσι καὶ δικάζȣσι καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς ἄρχȣσι· πολλάκις γὰρ τὸ ταχθὲν πρῶτον τίμημα πρὸς τȣ̀ς παρόντας καιρȣ̀ς, ὥςτε μετέχειν ἐν μὲν τῇ ὀλιγαρχίᾳ ὀλίγȣς, ἐν δὲ τῇ πολιτείᾳ τȣ̀ς μέσȣς, εὐετηρίας γιγνομένης δι' εἰρήνην ἢ δι' ἄλλην τινὰ εὐτυχίαν, συμβαίνει πολλαπλασίȣ γίγνεσθαι τιμήματος ἀξίας τὰς αὐτὰς κτήσεις, ὥςτε πάντας πάντων μετέχειν, ὁτὲ μὲν ἐκ προσαγωγῆς καὶ κατὰ μικρὸν γινομένης τῆς μεταβολῆς καὶ λανθανȣ́σης, ὁτὲ δὲ καὶ θᾶττον. Αἱ 12.
μὲν οὖν ὀλιγαρχίαι μεταβάλλȣσι καὶ στασιάζȣσι διὰ τοιαύτας αἰτίας· ὅλως δὲ καὶ αἱ δημοκρατίαι καὶ ὀλιγαρχίαι ἐξίστανται ἐνίοτε ȣ̓κ εἰς τὰς ἐναντίας πολιτείας, ἀλλ' εἰς τὰς ἐν τῷ αὐτῷ γένει·

οἷον ἐκ τῶν ἐννόμων δημοκρατιῶν καὶ ὀλιγαρχιῶν εἰς τὰς κυρίας, καὶ ἐκ τέτων εἰς ἐκείνας.

Κεφ. ς.

Ἐν δὲ ταῖς ἀριστοκρατίαις γίγνονται αἱ στάσεις αἱ μὲν διὰ τὸ ὀλίγες τῶν τιμῶν μετέχειν, ὅπερ εἴρηται κινεῖν καὶ τὰς ὀλιγαρχίας, διὰ τὸ καὶ τὴν ἀριστοκρατίαν ὀλιγαρχίαν εἶναί πως· ἐν ἀμφοτέραις γὰρ ὀλίγοι οἱ ἄρχοντες· ἐ μέντοι διὰ ταὐτὸν ὀλίγοι· (ἐπεὶ δοκεῖ γε διὰ ταῦτα καὶ ἡ ἀριστοκρατία ὀλιγαρχία εἶναι·) μάλιστα δὲ τῦτο συμβαίνειν ἀναγκαῖον, ὅταν ᾖ τὸ πλῆθος τῶν πεφρονηματισμένων ὡς ὅμοιον κατ' ἀρετήν· οἷον ἐν Λακεδαίμονι οἱ λεγόμενοι παρθενίαι· ἐκ τῶν ὁμοίων γὰρ ἦσαν· ὃς φωράσαντες ἐπιβελεύσαντας ἀπέ-
2. στειλαν Τάραντος οἰκιστάς. Ἢ ὅταν τινὲς ἀτιμάζωνται μεγάλοι ὄντες καὶ μηθενὸς ἧττες κατ' ἀρετὴν ὑπό τινων ἐντιμοτέρων, οἷον Λύσανδρος ὑπὸ τῶν βασιλέων. Ἢ ὅταν ἀνδρώδης τις ὢν μὴ μετέχῃ τῶν τιμῶν, οἷον Κινάδων ὁ τὴν ἐπ' Ἀγησιλάε συστήσας ἐπίθεσιν ἐπὶ τὲς Σπαρτιάτας. Ἔτι ὅταν οἱ μὲν ἀπορῶσι λίαν, οἱ δ' εὐπορῶσι· καὶ μάλιστα ἐν τοῖς πολέμοις τῦτο γίνεται. Συνέβη δὲ καὶ τῦτο ἐν Λακεδαίμονι ὑπὸ τὸν Μεσσηνιακὸν πόλεμον. Δῆλον δὲ καὶ τῦτο ἐκ τῆς Τυρταίε ποιήσεως τῆς καλεμένης Εὐνομίας· θλιβόμενοι γάρ τινες διὰ τὸν πόλεμον ἠξίεν ἀνάδαστον ποιεῖν τὴν χώ-

ραν. Ἔτι ἐάν τις μέγας ᾖ, καὶ δυνάμενος ἔτι μείζων εἶναι, ἵνα μοναρχῇ· ὥςπερ ἐν Λακεδαίμονι δοκεῖ Παυσανίας ὁ στρατηγήσας κατὰ τὸν Μηδικὸν πόλεμον, καὶ ἐν Καρχηδόνι Ἄννων. Λύονται δὲ 3.
μάλιστα αἵ τε πολιτεῖαι καὶ αἱ ἀριστοκράτιαι διὰ τὴν ἐν αὐτῇ τῇ πολιτείᾳ τȣ̃ δικαίȣ παρέκβασιν· ἀρχὴ γὰρ τὸ μὴ μεμίχθαι καλῶς ἐν μὲν τῇ πολιτείᾳ δημοκρατίαν καὶ ὀλιγαρχίαν, ἐν δὲ τῇ ἀριστοκρατίᾳ ταῦτά τε καὶ τὴν ἀρετὴν, μάλιστα δὲ τὰ δύο· λέγω δὲ τὰ δύο, δῆμον καὶ ὀλιγαρχίαν. Ταῦτα γὰρ αἱ πολιτεῖαί τε πειρῶνται μιγνύναι καὶ αἱ πολλαὶ τῶν καλȣμένων ἀριστοκρατιῶν. Δια- 4.
φέρȣσι γὰρ τῶν ὀνομαζομένων πολιτειῶν αἱ ἀριστοκρατίαι τȣ́τῳ· καὶ διὰ τȣ̃τ' εἰσὶν αἱ μὲν ἧττον, αἱ δὲ μᾶλλον μόνιμοι αὐτῶν· τὰς γὰρ ἀποκλινȣ́σας μᾶλλον πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν ἀριστοκρατίας καλȣ̃σι, τὰς δὲ πρὸς τὸ πλῆθος πολιτείας. Διόπερ ἀσφαλέστεραι αἱ τοιαῦται τῶν ἑτέρων εἰσί· κρεῖττόν τε γὰρ τὸ πλεῖον, καὶ μᾶλλον ἀγαπῶσιν ἴσον ἔχοντες· οἱ δ' ἐν ταῖς εὐπορίαις, ἂν ἡ πολιτεία διδῷ τὴν ὑπεροχὴν, ὑβρίζειν ζητȣ̃σι καὶ πλεονεκτεῖν. Ὅλως δ' ἐφ' ὁπότερον ἂν ἐγκλίνῃ ἡ 5.
πολιτεία, ἐπὶ ταῦτα μεθίσταται, ἑκατέρων τὸ σφέτερον αὐξανόντων· οἷον ἡ μὲν πολιτεία εἰς δῆμον, ἀριστοκρατία δ' εἰς ὀλιγαρχίαν. Ἢ εἰς τἀναντία· οἷον ἡ μὲν ἀριστοκρατία εἰς δῆμον· ὡς ἀδικȣ́μενοι γὰρ περισπῶσιν εἰς τȣ̉ναντίον οἱ ἀπορώτεροι· αἱ

οἷον ἐκ τῶν ἐννόμων δημοκρατιῶν καὶ ὀλιγαρχιῶν εἰς τὰς κυρίους, καὶ ἐκ τούτων εἰς ἐκείνας.

Κεφ. ς.

Ἐν δὲ ταῖς ἀριστοκρατίαις γίγνονται αἱ στάσεις αἱ μὲν διὰ τὸ ὀλίγους τῶν τιμῶν μετέχειν, ὅπερ εἴρηται κινεῖν καὶ τὰς ὀλιγαρχίας, διὰ τὸ καὶ τὴν ἀριστοκρατίαν ὀλιγαρχίαν εἶναί πως· ἐν ἀμφοτέραις γὰρ ὀλίγοι οἱ ἄρχοντες· οὐ μέντοι διὰ ταὐτὸν ὀλίγοι· (ἐπεὶ δοκεῖ γε διὰ ταῦτα καὶ ἡ ἀριστοκρατία ὀλιγαρχία εἶναι·) μάλιστα δὲ τοῦτο συμβαίνειν ἀναγκαῖον, ὅταν ᾖ τὸ πλῆθος τῶν πεφρονηματισμένων ὡς ὅμοιον κατ' ἀρετήν· οἷον ἐν Λακεδαίμονι οἱ λεγόμενοι παρθενίαι· ἐκ τῶν ὁμοίων γὰρ ἦσαν· οὓς φωράσαντες ἐπιβουλεύσαντας ἀπέ-
2. στειλαν Τάραντος οἰκιστάς. Ἢ ὅταν τινὲς ἀτιμάζωνται μεγάλοι ὄντες καὶ μηθενὸς ἥττους κατ' ἀρετὴν ὑπό τινων ἐντιμοτέρων, οἷον Λύσανδρος ὑπὸ τῶν βασιλέων. Ἢ ὅταν ἀνδρώδης τις ὢν μὴ μετέχῃ τῶν τιμῶν, οἷον Κινάδων ὁ τὴν ἐπ' Ἀγησιλάου συστήσας ἐπίθεσιν ἐπὶ τοὺς Σπαρτιάτας. Ἔτι ὅταν οἱ μὲν ἀπορῶσι λίαν, οἱ δ' εὐπορῶσι· καὶ μάλιστα ἐν τοῖς πολέμοις τοῦτο γίνεται. Συνέβη δὲ καὶ τοῦτο ἐν Λακεδαίμονι ὑπὸ τὸν Μεσσηνιακὸν πόλεμον. Δῆλον δὲ καὶ τοῦτο ἐκ τῆς Τυρταίου ποιήσεως τῆς καλουμένης Εὐνομίας· θλιβόμενοι γάρ τινες διὰ τὸν πόλεμον ἠξίουν ἀνάδαστον ποιεῖν τὴν χώ-

ραν. Ἔτι ἐάν τις μέγας ᾖ, καὶ δυνάμενος ἔτι μείζων εἶναι, ἵνα μοναρχῇ· ὥσπερ ἐν Λακεδαίμονι δοκεῖ Παυσανίας ὁ στρατηγήσας κατὰ τὸν Μηδικὸν πόλεμον, καὶ ἐν Καρχηδόνι Ἄννων. Λύονται δὲ 3.
μάλιστα αἵ τε πολιτεῖαι καὶ αἱ ἀριστοκρατίαι διὰ τὴν ἐν αὐτῇ τῇ πολιτείᾳ τῦ δικαίυ παρέκβασιν· ἀρχὴ γὰρ τὸ μὴ μεμίχθαι καλῶς ἐν μὲν τῇ πολιτείᾳ δημοκρατίαν καὶ ὀλιγαρχίαν, ἐν δὲ τῇ ἀριστοκρατίᾳ ταῦτά τε καὶ τὴν ἀρετὴν, μάλιστα δὲ τὰ δύο· λέγω δὲ τὰ δύο, δῆμον καὶ ὀλιγαρχίαν. Ταῦτα γὰρ αἱ πολιτεῖαί τε πειρῶνται μιγνύναι καὶ αἱ πολλαὶ τῶν καλυμένων ἀριστοκρατιῶν. Δια- 4.
φέρυσι γὰρ τῶν ὀνομαζομένων πολιτειῶν αἱ ἀριστοκρατίαι τύτῳ· καὶ διὰ τῦτ᾽ εἰσὶν αἱ μὲν ἧττον, αἱ δὲ μᾶλλον μόνιμοι αὐτῶν· τὰς γὰρ ἀποκλινύσας μᾶλλον πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν ἀριστοκρατίας καλῦσι, τὰς δὲ πρὸς τὸ πλῆθος πολιτείας. Διόπερ ἀσφαλέστεραι αἱ τοιαῦται τῶν ἑτέρων εἰσί· κρεῖττόν τε γὰρ τὸ πλεῖον, καὶ μᾶλλον ἀγαπῶσιν ἴσον ἔχοντες· οἱ δ᾽ ἐν ταῖς εὐπορίαις, ἂν ἡ πολιτεία διδῷ τὴν ὑπεροχὴν, ὑβρίζειν ζητῦσι καὶ πλεονεκτεῖν. Ὅλως δ᾽ ἐφ᾽ ὁπότερον ἂν ἐγκλίνῃ ἡ 5.
πολιτεία, ἐπὶ ταῦτα μεθίσταται, ἑκατέρων τὸ σφέτερον αὐξανόντων· οἷον ἡ μὲν πολιτεία εἰς δῆμον, ἀριστοκρατία δ᾽ εἰς ὀλιγαρχίαν. Ἢ εἰς τἀναντία· οἷον ἡ μὲν ἀριστοκρατία εἰς δῆμον· ὡς ἀδικύμενοι γὰρ περισπῶσιν εἰς τὐναντίον οἱ ἀπορώτεροι· αἱ

δὲ πολιτεῖαι εἰς ὀλιγαρχίαν· μόνον γὰρ μόνιμον
6. τὸ κατ' ἀξίαν ἴσον, καὶ τὸ ἔχειν τὰ αὐτῶν. Συνέβη δὲ τὸ εἰρημένον ἐν Θερίοις· διὰ μὲν γὰρ τὸ ἀπὸ πλείονος τιμήματός εἶναι τὰς ἀρχὰς, εἰς ἔλαττον μετέβη, καὶ εἰς ἀρχεῖα πλείω· διὰ δὲ τὸ τὴν χώραν ὅλην τοὺς γνωρίμους συγκτήσασθαι παρὰ τὸν νόμον· ἡ γὰρ πολιτεία ὀλιγαρχικωτέρα ἦν· ὥστε ἐδύναντο πλεονεκτεῖν· ὁ δὲ δῆμος γυμνασθεὶς ἐν τῷ πολέμῳ τῶν Φρουρῶν ἐγένετο κρείττων, ἕως ἀφεῖσαν τῆς χώρας, ὅσοι πλείω ἦσαν ἔχοντες.
7. Ἔτι διὰ τὸ πάσας τὰς ἀριστοκρατικὰς πολιτείας ὀλιγαρχικὰς εἶναι, μᾶλλον πλεονεκτοῦσιν οἱ γνώριμοι· οἷον καὶ ἐν Λακεδαίμονι εἰς ὀλίγους αἱ οὐσίαι ἔρχονται, καὶ ἔξεστι ποιεῖν ὅ τι ἂν θέλωσι τοῖς γνωρίμοις μᾶλλον, καὶ κηδεύειν ὅτῳ θέλουσι. Διὸ καὶ ἡ Λοκρῶν πόλις ἀπώλετο ἐκ τῆς πρὸς Διονύσιον κηδείας· ὃ ἐν δημοκρατίᾳ οὐκ ἂν ἐγένετο, οὐδ' ἂν ἐν ἀριστοκρατίᾳ εὖ μεμιγμένῃ. Μάλιστα δὲ λανθάνουσιν αἱ ἀριστοκρατίαι μεταβάλλουσαι τῷ λύεσθαι κατὰ μικρόν· ὅπερ εἴρηται ἐν τοῖς πρότερον καθόλου κατὰ πασῶν τῶν πολιτειῶν, ὅτι αἴτιον τῶν μεταβολῶν καὶ τὸ μικρόν ἐστιν· ὅταν γάρ τι πρόωνται τῶν πρὸς τὴν πολιτείαν, μετὰ τοῦτο καὶ ἄλλο μικρῷ μεῖζον εὐχερέστερον κινοῦσιν, ἕως
8. ἂν πάντα κινήσωσι τὸν κόσμον. Συνέβη δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς Θερίων πολιτείας· νόμου γὰρ ὄντος διὰ πέντε ἐτῶν στρατηγεῖν, γενόμενοί τινες πολε-

νιμοὶ τῶν νεωτέρων, καὶ παρὰ τῷ πλήθει τῶν Φρȣρῶν εὐδοκιμȣ̃ντες, καταφρονήσαντες τῶν ἐν τοῖς πράγμασι, καὶ νομίζοντες ῥαδίως κατασχήσειν, τȣ̃τον τὸν νόμον λύειν ἐπεχείρησαν πρῶτον, ὥστ᾽ ἐξεῖναι τȣ̀ς αὐτȣ̀ς συνεχῶς στρατηγεῖν, ὁρῶντες τὸν δῆμον αὐτȣ̀ς χειροτονήσοντα προθύμως. Οἱ δ᾽ ἐπὶ τȣ́τῳ τεταγμένοι τῶν ἀρχόντων, οἱ καλȣ́μενοι σύμβȣλοι, ὁρμήσαντες τὸ πρῶτον ἐναντιȣ̃σθαι, συνεπείσθησαν, ὑπολαμβάνοντες τȣ̃τον κινήσαντας τὸν νόμον ἐάσειν τὴν ἄλλην πολιτείαν· ὕστερον δὲ βȣλόμενοι κωλύειν, ἄλλων κινȣμένων, ȣ̓κέτι πλέον ἐποίȣν ȣ̓θὲν, ἀλλὰ μετέβαλεν ἡ τάξις πᾶσα τῆς πολιτείας εἰς δυναστείαν τῶν ἐπιχειρησάντων νεωτερίζειν. Πᾶσαι δὲ αἱ πολιτεῖαι λύονται ὁτὲ μὲν ἐξ 9. αὐτῶν, ὁτὲ δ᾽ ἔξωθεν, ὅταν ἐναντία πολιτεία ᾖ ἢ πλησίον ἢ πόῤῥω μὲν, ἔχȣσα δὲ δύναμιν· ὅπερ συνέβαινεν ἐπ᾽ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων. Οἱ μὲν γὰρ Ἀθηναῖοι πανταχȣ̃ τὰς ὀλιγαρχίας, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τȣ̀ς δήμȣς κατέλυον. Ὅθεν μὲν ȣ̃ν μεταβολαὶ γίνονται τῶν πολιτειῶν καὶ αἱ στάσεις, εἴρηται σχεδόν.

Κεφ. ζ.

Περὶ δὲ σωτηρίας καὶ κοινῇ καὶ χωρὶς ἑκάστης πολιτείας ἐχόμενόν ἐστιν εἰπεῖν. Πρῶτον μὲν ȣ̃ν δῆλον, ὅτι, εἴπερ ἔχομεν δι᾽ ὧν φθείρονται αἱ πολιτεῖαι, ἔχομεν καὶ δι᾽ ὧν σώζονται· τῶν γὰρ

ἐναντίων τὰ ἐναντία ποιητικά· Φθορὰ δὲ σωτηρίᾳ ἐναντίον. Ἐν μὲν οὖν ταῖς εὖ κεκραμέναις πολιτείαις ὥσπερ ἄλλο τι δεῖ τηρεῖν, ὅπως μηθὲν παρα-
2. νομῶσι, καὶ μάλιστα τὸ μικρὸν φυλάττειν. Λανθάνει γὰρ ἐπεισδύουσα ἡ παρέκβασις, ὥσπερ τὰς οὐσίας αἱ μικραὶ δαπάναι δαπανῶσι πολλάκις γινόμεναι. Λανθάνει δὲ ἡ μετάβασις διὰ τὸ μὴ ἀθρόα γίγνεσθαι· παραλογίζεται γὰρ ἡ διάνοια ὑπ' αὐτῶν· ὥσπερ ὁ σοφιστικὸς λόγος, εἰ ἕκαστον μικρὸν καὶ πάντα· τοῦτο δ' ἐστὶ μὲν ὥς, ἔστι δὲ ὡς οὔ· τὸ γὰρ ὅλον καὶ τὰ πάντα οὐ μικρὸν, ἀλλὰ σύγκειται ἐκ μικρῶν. Μίαν μὲν οὖν φυλακὴν πρὸς ταύτην τὴν ἀρχὴν δεῖ ποιεῖσθαι. Ἔπειτα μὴ πιστεύειν τοῖς σοφίσματος χάριν πρὸς τὸ πλῆθος συγκειμένοις· ἐξελέγχεται γὰρ ὑπὸ τῶν ἔργων. Ποῖα δὲ λέγομεν τῶν πολιτειῶν σοφίσματα, πρό-
3. τερον εἴρηται. Ἔστι δὲ ὁρᾶν, ὅτι ἔνιαι μένουσιν οὐ μόνον ἀριστοκρατίαι, ἀλλὰ καὶ ὀλιγαρχίαι, οὐ διὰ τὸ ἀσφαλεῖς εἶναι τὰς πολιτείας, ἀλλὰ διὰ τὸ εὖ χρῆσθαι τοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς γινομένους καὶ τοῖς ἔξω τῆς πολιτείας καὶ τοῖς ἐν τῷ πολιτεύματι· τοὺς μὲν μὴ μετέχοντας τῷ μὴ ἀδικεῖν, καὶ τῷ τοὺς ἡγεμονικοὺς αὐτῶν εἰσάγειν εἰς τὴν πολιτείαν, καὶ τοὺς μὲν φιλοτίμους μὴ ἀδικεῖν εἰς ἀτιμίαν, τοὺς δὲ πολλοὺς εἰς κέρδος· πρὸς αὐτοὺς δὲ καὶ τοὺς μετέχοντας τῷ χρῆσθαι ἀλλήλοις δημοτικῶς· ὃ γὰρ ἐπὶ τοῦ πλήθους ζητοῦσιν οἱ δημοτικοὶ, τὸ ἴσον, τοῦτ'

ἐπὶ

ἐπὶ τῶν ὁμοίων ἐ μόνον δίκαιον, ἀλλὰ καὶ συμφέρον ἐστί. Διὸ ἐὰν πλείες ὦσιν ἐν τῷ πολιτεύματι, 4. πολλὰ συμφέρει τῶν δημοτικῶν νομοθετημάτων, οἷον τὸ ἑξαμήνες τὰς ἀρχὰς εἶναι, ἵνα πάντες οἱ ὅμοιοι μετέχωσιν· ἔστι γὰρ ὥσπερ δῆμος ἤδη οἱ ὅμοιοι· διὸ καὶ ἐν τέτοις ἐγγίγνονται δημαγωγοὶ πολλάκις, ὥσπερ εἴρηται πρότερον. Ἔπειθ' ἧττον εἰς δυναστείαν ἐμπίπτεσιν αἱ ὀλιγαρχίαι καὶ ἀριστοκρατίαι· ἐ γὰρ ὁμοίως ῥᾴδιον κακεργῆσαι ὀλίγον χρόνον ἄρχοντας καὶ πολύν. Ἐπεὶ διὰ τῦτο ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις καὶ δημοκρατίαις γίγνονται τυραννίδες· ἢ γὰρ οἱ μέγιστοι ἐν ἑκατέρᾳ ἐπιτίθενται τυραννίδι, ἔνθα μὲν οἱ δημαγωγοί, ἔνθα δὲ οἱ δυνασταί, ἢ οἱ τὰς μεγίστας ἔχοντες ἀρχάς, ὅταν πολὺν χρόνον ἄρχωσι. Σώζονται δὲ αἱ πο- 5. λιτεῖαι ἐ μόνον διὰ τὸ πόῤῥω εἶναι τῶν διαφθειρόντων, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ διὰ τὸ ἐγγύς· φοβέμενοι γὰρ διὰ χειρῶν ἔχεσι μᾶλλον τὴν πολιτείαν· ὥστε δεῖ τὲς τῆς πολιτείας φροντίζοντας φόβες παρασκευάζειν, ἵνα φυλάττωσι, καὶ μὴ καταλύωσι, ὥσπερ νυκτερινὴν φυλακὴν, τὴν τῆς πολιτείας τήρησιν, καὶ τὸ πόῤῥω ἐγγὺς ποιεῖν. Ἔτι τὰς τῶν γνωρίμων φιλονεικίας καὶ στάσεις καὶ διὰ τῶν νόμων πειρᾶσθαι δεῖ φυλάττειν, καὶ τὲς ἔξω τῆς φιλονεικίας ὄντας, πρὶν παρειληφέναι καὶ αὐτές· ὡς τὸ ἐν ἀρχῇ γινόμενον κακὸν γνῶναι ἐ τῦ τυχόντος, ἀλλὰ τῦ πολιτικῦ ἀνδρός. Πρὸς δὲ τὴν διὰ τὰ τιμήμα- 6.

τα γιγνομένην μεταβολὴν ἐξ ὀλιγαρχίας, καὶ πολιτείας, ὅταν συμβαίνῃ τοῦτο, μενόντων μὲν τῶν αὐτῶν τιμημάτων, εὐπορίας δὲ νομίσματος γιγνομένης, συμφέρει τοῦ τιμήματος ἐπισκοπεῖν τοῦ κοινοῦ τὸ πλῆθος πρὸς τὸ παρελθὸν, ἐν ὅσαις μὲν πόλεσι τιμῶνται κατ' ἐνιαυτὸν, κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον· ἐν δὲ ταῖς μείζοσι διὰ τριετηρίδος ἢ πενταετηρίδος· κἂν ᾖ πολλαπλάσιον ἢ πολλοστημόριον τοῦ πρότερον, ἐν ᾧ αἱ τιμήσεις] κατέστησαν τῆς πολιτείας, νόμον εἶναι καὶ τὰ τιμήματα ἐπιτείνειν ἢ ἀνιέναι· ἐὰν μὲν ὑπερβάλλῃ, ἐπιτείνοντας κατὰ τὴν πολλαπλασίωσιν, ἐὰν δ' ἐλλείπῃ, ἀνιέντας καὶ ἐλάττω ποιοῦντας τὴν τίμησιν.

7. Ἐν μὲν γὰρ ταῖς ὀλιγαρχίας καὶ ταῖς πολιτείαις, μὴ ποιούντων μὲν οὕτως, ἔνθα μὲν ὀλιγαρχίαν, ἔνθα δὲ δυναστείαν γίνεσθαι συμβαίνει, ἐκείνως δὲ, ἐκ μὲν πολιτείας δημοκρατίαν, ἐκ δ' ὀλιγαρχίας πολιτείαν ἢ δῆμον. Κοινὸν δὲ καὶ ἐν δήμῳ καὶ ὀλιγαρχίᾳ καὶ μοναρχίᾳ καὶ πάσῃ πολιτείᾳ μήτ' αὐξάνειν λίαν μηθένα παρὰ τὴν συμμετρίαν, ἀλλὰ μᾶλλον πειρᾶσθαι μικρὰς καὶ πολυχρονίους διδόναι τιμὰς ἢ βραχυχρονίους καὶ μεγάλας. Διαφθείρονται γὰρ· καὶ φέρειν οὐ παντὸς ἀνδρὸς εὐτυχίαν· εἰ δὲ μὴ, μήτοιγ' ἀθρόας δόντας ἀφαιρεῖσθαι πάλιν

8. ἀθρόας, ἀλλ' ἐκ προσαγωγῆς. Καὶ μάλιστα μὲν πειρᾶσθαι τοῖς νόμοις οὕτως ἄγειν, ὥστε μηθένα ἐγγίγνεσθαι πολὺ ὑπερέχοντα δυνάμει μήτε φίλων

μήτε χρημάτων· εἰ δὲ μὴ, ἀποδημητικὰς ποιεῖσθαι τὰς παραστάσεις αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ καὶ διὰ τὰς ἰδίας βίας νεωτερίζασι, δεῖ ἐμποιεῖν ἀρχήν τινα τὴν ἐποψομένην τὰς ζῶντας ἀσυμφόρως πρὸς τὴν πολιτείαν, ἐν μὲν δημοκρατίᾳ πρὸς τὴν δημοκρατίαν, ἐν δ' ὀλιγαρχίᾳ πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἄλλων πολιτειῶν ἑκάστη. Καὶ τὸ εὐημερᾶν δὲ τῆς πόλεως ἀνὰ μέρος φυλάττεσθαι διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας· τάτα δ' ἄκος τὸ αἰεὶ τοῖς ἀντικειμένοις μορίοις ἐγχειρίζειν τὰς πράξεις καὶ τὰς ἀρχάς. Λέγω δ' ἀντικεῖσθαι τὰς ἐπιεικεῖς τῷ πλήθει, καὶ τὰς ἀπόρας τοῖς εὐπόροις. Καὶ τὸ πειρᾶσθαι ἢ σιμμιγνύναι τὸ τῶν ἀπόρων πλῆθος καὶ τὸ τῶν εὐπόρων, ἢ τὸ μέσον αὔξειν· τᾶτο γὰρ διαλύει τὰς διὰ τὴν ἀνισότητα στάσεις. Μέγιστον 9.
δ' ἐν πάσῃ πολιτείᾳ τὸ καὶ τοῖς νόμοις καὶ τῇ ἄλλῃ οἰκονομίᾳ ὅτω τετάχθαι, ὥστε μὴ εἶναι τὰς ἀρχὰς κερδαίνειν. Τᾶτο δὲ μάλιστα ἐν ταῖς ὀλιγαρχικαῖς δεῖ τηρεῖν· ὁ γὰρ ὅτως ἀγανακτᾶσιν εἰργόμενοι τᾶ ἄρχειν οἱ πολλοὶ, ἀλλὰ καὶ χαίρασιν, ἐάν τις ἐᾷ πρὸς τοῖς ἰδίοις σχολάζειν, ὡς ἐὰν οἴωνται τὰ κοινὰ κλέπτειν τὰς ἄρχοντας· τότε δ' ἀμφότερα λυπεῖ, τό τε τῶν τιμῶν μὴ μετέχειν καὶ τὸ τῶν κερδῶν. Μοναχῶς δὲ καὶ ἐνδέχεται 10.
ἅμα εἶναι δημοκρατίαν καὶ ἀριστοκρατίαν, εἰ τᾶτο κατασκευάσειέ τις, (ἐνδέχοιτο γὰρ ἂν) καὶ τὰς γνωρίμας καὶ τὸ πλῆθος ἔχειν ἃ βάλονται ἀμ-

φοτέρȢς. Τὸ μὲν γὰρ ἐξεῖναι πᾶσιν ἄρχειν δημοκρατικόν, τὸ δὲ τȢ̀ς γνωρίμȢς εἶναι ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἀριστοκρατικόν. ΤȢ̃το δ' ἔσται, ὅταν μὴ ᾖ κερδαίνειν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν· οἱ γὰρ ἄποροι Ȣ̓ βȢλήσονται ἄρχειν, τῷ μηδὲν κερδαίνειν, ἀλλὰ πρὸς τοῖς ἰδίοις εἶναι μᾶλλον· οἱ δ' εὔποροι δυνήσονται, διὰ τὸ μηδενὸς προσδεῖσθαι τῶν κοινῶν. Ὥστε συμβήσεται τοῖς μὲν ἀπόροις γίνεσθαι εὐπόροις, διὰ τὸ διατρίβειν πρὸς τοῖς ἔργοις, τοῖς δὲ γνωρίμοις μὴ ἄρχε-
11. σθαι ὑπὸ τῶν τυχόντων. ΤȢ̃ μὲν Ȣ̓̃ν μὴ κλέπτεσθαι τὰ κοινὰ, ἡ παράδοσις γιγνέσθω τῶν χρημάτων παρόντων πάντων τῶν πολιτῶν· καὶ ἀντίγραφα κατὰ φρατρίας καὶ λόχȢς καὶ φυλὰς τιθέσθωσαν· τȢ̃ δ' ἀκερδῶς ἄρχειν τιμὰς εἶναι δεῖ νενομοθετημένας τοῖς εὐδοκιμȢ̃σι. Δεῖ δ' ἐν μὲν ταῖς δημοκρατίαις τῶν εὐπόρων φείδεσθαι, (καὶ) μὴ μόνον τὰς κτήσεις μὴ ποιεῖν ἀναδάστȢς, ἀλλὰ μηδὲ τȢ̀ς καρπȢ̀ς, ὃ ἐν ἐνίαις τῶν πολιτειῶν λανθάνει γιγνόμενον. Βέλτιον δὲ καὶ βȢλομένȢς κωλύειν λειτȢργεῖν τὰς δαπανηρὰς μὲν μὴ χρησίμȢς δὲ λειτȢργίας, οἷον χορηγίας καὶ λαμπαδαρ-
12. χίας καὶ ὅσαι ἄλλαι τοιαῦται. Ἐν δ' ὀλιγαρχίᾳ τῶν ἀπόρων ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι πολλὴν, καὶ τὰς ἀρχὰς, ἀφ' ὧν λήμματα, τȢ́τοις ἀπονέμειν· κἄν τις ὑβρίσῃ τῶν εὐπόρων εἰς τȢ́τȢς, μείζω τὰ ἐπιτίμια εἶναι, ἢ ἂν σφῶν αὐτῶν. Καὶ τὰς κληρονομίας μὴ κατὰ δόσιν εἶναι ἀλλὰ κατὰ γένος· μηδὲ πλειόνων ἢ μιᾶς τὸν αὐτὸν κληρονομεῖν·

ὅτω γὰρ ἂν ὁμαλώτεραι αἱ ὀσίαι εἶεν, καὶ τῶν ἀπόρων εἰς εὐπορίαν ἂν καθίσταιντο πλείȣς. Συμ- 13.
φέρει δὲ καὶ ἐν δημοκρατίᾳ καὶ ἐν ὀλιγαρχίᾳ τῶν ἄλλων ἢ ἰσότητα ἢ προεδρίαν νέμειν τοῖς ἧττον κοινωνȣ̃σι τῆς πολιτείας, ἐν μὲν δήμῳ τοῖς εὐπόροις, ἐν δ' ὀλιγαρχίᾳ τοῖς ἀπόροις, πλὴν ὅσαι ἀρχαὶ κύριαι τῆς πολιτείας· ταύτας δὲ τοῖς ἐκ τῆς πολιτείας ἐγχειρίζειν ἢ μόνοις ἢ πλείοσι. Τρία δέ τινα 14.
χρὴ ἔχειν τȣ̀ς μέλλοντας ἄρχειν τὰς κυρίας ἀρχάς· πρῶτον μὲν φιλίαν πρὸς τὴν καθεστῶσαν πολιτείαν, ἔπειτα δύναμιν μεγίστην τῶν ἔργων τῆς ἀρχῆς, τρίτον δ' ἀρετὴν καὶ δικαιοσύνην, ἐν εκάστῃ πολιτείᾳ τὴν πρὸς τὴν πολιτείαν· εἰ γὰρ μὴ ταὐτὸν τὸ δίκαιον κατὰ πάσας τὰς πολιτείας, ἀνάγκη καὶ τῆς δικαιοσύνης εἶναι διαφοράς. Ἔχει δ' ἀπορίαν, ὅταν μὴ συμβαίνῃ ταῦτα πάντα περὶ τὸν αὐτὸν, πῶς χρὴ ποιεῖσθαι τὴν αἵρεσιν. Οἷον εἰ στρατηγικὸς μέν τις εἴη, πονηρὸς δὲ καὶ μὴ τῇ πολιτείᾳ φίλος, ὁ δὲ δίκαιος καὶ φίλος, ἀστρατήγητος δὲ, πῶς δεῖ ποιεῖσθαι τὴν αἵρεσιν; Ἔοικε 15.
δὲ δεῖν βλέπειν εἰς δύο, τίνος πλεῖον μετέχȣσι πάντες, καὶ τίνος ἔλαττον. Διὸ ἐν στρατηγίᾳ μὲν εἰς τὴν ἐμπειρίαν μᾶλλον τῆς ἀρετῆς· ἔλαττον γὰρ σ[τ]ρατηγίας μετέχȣσι, τῆς δ' ἐπιεικίας πλεῖον. Ἐν δὲ φυλακῇ καὶ ταμιείᾳ τȣ̓ναντίον· πλείονος γὰρ ἀρετῆς δεῖται ἢ ὅσην οἱ πολλοὶ ἔχȣσιν· ἡ δ' ἐπιστήμη κοινὴ πᾶσιν. Ἀπορήσειε δ' ἄν τις, κἂν δύ-

ναμις ὑπάρχῃ τῆς πολιτείας καὶ φιλία, τί δεῖ τῆς ἀρετῆς; ποιήσει γὰρ τὰ συμφέροντα καὶ τὰ δύο· ἢ ὅτι ἐνδέχεται τὰς τὰ δύο ταῦτα ἔχοντας ἀκρατεῖς εἶναι, ὥστε, καθάπερ καὶ αὐτοῖς ὰχ ὑπηρετᾶσιν, εἰδότες καὶ φιλᾶντες αὐτὰς, ἄτω καὶ πρὸς τὸ
16. κοινὸν ἀθὲν κωλύει ἔχειν ἐνίας; Ἁπλῶς δὲ ὅσα ἐν τοῖς νόμοις ὡς συμφέροντα λέγομεν ταῖς πολιτείαις, ἅπαντα ταῦτα σώζει τὰς πολιτείας. Καὶ τὸ πολλάκις εἰρημένον μέγιστον στοιχεῖον, τὸ τηρεῖν, ὅπως κρεῖττον ἔσται τὸ βαλόμενον τὴν πολιτείαν πλῆθος τᾶ μὴ βαλομένα. Παρὰ πάντα δὲ ταῦτα δεῖ μὴ λανθάνειν, ὃ νῦν λανθάνει τὰς παρεκβεβηκυίας πολιτείας, τὸ μέσον· πολλὰ γὰρ τῶν δοκάντων δημοτικῶν λύει τὰς δημοκρατίας, καὶ τῶν
17. ὀλιγαρχικῶν τὰς ὀλιγαρχίας. Οἱ δ᾽ οἰόμενοι ταύτην εἶναι μίαν ἀρετὴν, ἕλκασιν εἰς τὴν ὑπερβολὴν, ἀγνοᾶντες, ὅτι, καθάπερ ῥίς ἐστι παρεκβεβηκυῖα μὲν τὴν εὐθύτητα τὴν καλλίστην πρὸς τὸ γρυπὸν ἢ τὸ σιμὸν, ἀλλ᾽ ὅμως ἔτι καλὴ καὶ χάριν ἔχασα πρὸς τὴν ὄψιν· ἀλλ᾽ ἐὰν ἐπιτείνῃ τις ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ὑπερβολὴν, πρῶτον μὲν ἀποβαλεῖ τὴν μετριότητα τᾶ μορία, τέλος δὲ ἄτω ποιήσει ὥστε μηδὲ ῥῖνα φαίνεσθαι διὰ τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἐναντίων· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἔχει καὶ περὶ τῶν ἄλλων μορίων· συμβαίνει δὴ τᾶτο
18. καὶ περὶ τὰς (ἄλλας) πολιτείας. Καὶ γὰρ ὀλιγαρχίαν καὶ δημοκρατίαν ἐστὶν ὡς ἔχειν ἱκανῶς καί-

περ ἐξεστηκυίας τῆς βελτίστης τάξεως· ἐὰν δέ τις ἐπιτείνῃ μᾶλλον ἑκατέραν αὐτῶν, πρῶτον μὲν χείρω ποιήσει τὴν πολιτείαν, τέλος δ' ἐδὲ πολιτείαν. Διὸ δεῖ τἔτο μὴ ἀγνοεῖν τὸν νομοθέτην καὶ τὸν πολιτικόν, ποῖα σώζει τῶν δημοτικῶν καὶ ποῖα φθείρει τὴν δημοκρατίαν, καὶ ποῖα τῶν ὀλιγαρχικῶν τὴν ὀλιγαρχίαν· ἐδετέραν μὲν γὰρ ἐνδέχεται αὐτῶν εἶναι καὶ διαμένειν ἄνευ τῶν εὐπόρων καὶ τἔ πλήθες· ἀλλ' ὅταν ὁμαλότης γένηται τῆς ἐσίας, ἄλλην ἀνάγκη εἶναι ταύτην τὴν πολιτείαν· ὥστε φθείροντες τοῖς καθ' ὑπεροχὴν νόμοις φθείρεσι τὰς πολιτείας. Ἁμαρτάνεσι δὲ καὶ ἐν ταῖς 19.
δημοκρατίαις καὶ ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις· ἐν μὲν ταῖς δημοκρατίαις οἱ δημαγωγοί, ὅπε τὸ πλῆθος κύριον τῶν νόμων· δύο γὰρ ποιἔσιν ἀεὶ τὴν πόλιν μαχόμενοι τοῖς εὐπόροις· δεῖ δὲ τἐναντίον αἰεὶ δοκεῖν λέγειν ὑπὲρ τῶν εὐπόρων· ἐν δὲ ταῖς ὀλιγαρχίαις ὑπὲρ τἔ δήμε τὲς ὀλιγαρχικές. Καὶ τὲς ὅρκες ἐναντίες ἢ νῦν ὀμνύναι τὲς ὀλιγαρχικές· νῦν μὲν γὰρ ἐν ἐνίαις ὀμνύεσι καὶ τῷ δήμῳ κακόνες ἔσομαι, καὶ βελεύσω ὅ τι ἂν ἔχω κακόν. Χρὴ δὲ καὶ ὑπολαμβάνειν καὶ ὑποκρίνεσθαι τἐναντίον ἐπισημαινομένες ἐν τοῖς ὅρκοις, ὅτι ἐκ ἀδικήσω τὸν δῆμον. Μέγιστον δὲ πάντων τῶν εἰρημένων πρὸς 20.
τὸ διαμένειν τὰς πολιτείας, ὃ νῦν ὀλιγωρἔσι πάντες, τὸ παιδεύεσθαι πρὸς τὰς πολιτείας. Ὄφελος γὰρ ἐθὲν τῶν ὠφελιμωτάτων νόμων καὶ συνδεδο-

ζασμένων ὑπὸ πάντων τῶν πολιτευομένων, εἰ μὴ ἔσονται εἰθισμένοι καὶ πεπαιδευμένοι ἐν τῇ πολιτείᾳ, εἰ μὲν οἱ νόμοι δημοτικοὶ, δημοτικῶς, εἰ δ' ὀλιγαρχικοὶ, ὀλιγαρχικῶς. Εἴπερ γάρ ἐστιν ἐφ' ἑνὸς
21. ἀκρασία, ἐστὶ καὶ ἐπὶ πόλεως. Ἔστι δὲ τὸ πεπαιδεῦσθαι πρὸς τὴν πολιτείαν, ἐ τᾶτο ποιεῖν οἷς χαίρεσιν οἱ ὀλιγαρχᾶντες ἢ οἱ δημοκρατίαν βελόμενοι, ἀλλ' οἷς δυνήσονται οἱ μὲν ὀλιγαρχεῖν οἱ δὲ δημοκρατεῖσθαι. Νῦν δ' ἐν μὲν ταῖς ὀλιγαρχίαις οἱ τῶν ἀρχόντων υἱοὶ τρυφῶσιν, οἱ δὲ τῶν ἀπόρων γίγνονται γεγυμνασμένοι καὶ πεπονηκότες· ὥστε καὶ
22. βέλονται μᾶλλον καὶ δύνανται νεωτερίζειν. Ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις ταῖς μάλιστα εἶναι δοκέσαις δημοκρατικαῖς τἐναντίον τε συμφέροντος καθέστηκεν. Αἴτιον δὲ τέτε, ὅτι κακῶς ὁρίζονται τὸ ἐλεύθερον. Δύο γάρ ἐστιν, οἷς ἡ δημοκρατία δοκεῖ ὡρίσθαι, τῷ τὸ πλεῖον εἶναι κύριον καὶ τῇ ἐλευθερίᾳ· τὸ μὲν γὰρ δίκαιον ἴσον δοκεῖ εἶναι· ἴσον δὲ ὅ τι ἂν δόξῃ τῷ πλήθει, τᾶτ' εἶναι κύριον· ἐλεύθερον δὲ καὶ ἴσον τὸ ὅ τι ἂν βέληταί τις ποιεῖν· ὥστε ζῇ ἐν ταῖς τοιαύταις δημοκρατίαις ἕκαστος ὡς βέλεται, καὶ εἰς ὃ χρήζων, ὥς φησιν Εὐριπίδης. Τᾶτο δ' ἐστὶ φαῦλον· ἐ γὰρ δεῖ οἴεσθαι δελείαν εἶναι τὸ ζῆν πρὸς τὴν πολιτείαν, ἀλλὰ σωτηρίαν. Ἐξ ὧν μὲν ἐν αἱ πολιτεῖαι μεταβάλλεσι καὶ φθείρονται, καὶ διὰ τίνων σώζονται καὶ διαμένεσιν, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, τοσαῦτά ἐστι.

Κεφ. η.

Λείπεται δ' ἐπελθεῖν καὶ περὶ μοναρχίας, ἐξ ὧν τε φθείρεται καὶ δι' ὧν σώζεσθαι πέφυκε. Σχεδὸν δὲ παραπλήσια τοῖς εἰρημένοις περὶ τὰς πολιτείας ἐστὶ καὶ τὰ συμβαίνοντα περὶ τὰς βασιλείας καὶ τὰς τυραννίδας. Ἡ μὲν γὰρ βασιλεία κατὰ τὴν ἀριστοκρατίαν ἐστὶν, ἡ δὲ τυραννὶς ἐξ ὀλιγαρχίας τῆς ὑστάτης σύγκειται καὶ δημοκρατίας. Διὸ δὴ καὶ βλαβερωτάτη τοῖς ἀρχομένοις ἐστὶν, ἅτε ἐκ δυοῖν συγκειμένη κακῶν, καὶ τὰς παρεκβάσεις καὶ τὰς ἁμαρτίας ἔχουσα τὰς παρ' ἀμφοτέρων τῶν πολιτειῶν. Ὑπάρχει δὲ ἡ γένεσις 2.
εὐθὺς ἐξ ἐναντίων ἑκατέρα τῶν μοναρχιῶν. Ἡ μὲν γὰρ βασιλεία πρὸς βοήθειαν τὴν ἀπὸ τοῦ δήμου τοῖς ἐπιεικέσι γέγονε, καὶ καθίσταται βασιλεὺς ἐκ τῶν ἐπιεικῶν καθ' ὑπεροχὴν ἀρετῆς ἢ πράξεων τῶν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, ἢ καθ' ὑπεροχὴν τοιούτου γένους· ὁ δὲ τύραννος ἐκ τοῦ δήμου καὶ τοῦ πλήθους ἐπὶ τοὺς γνωρίμους, ὅπως ὁ δῆμος ἀδικῆται μηθὲν ὑπ' αὐτῶν. Φανερὸν δ' ἐκ τῶν συμβεβηκότων. Σχεδὸν γὰρ οἱ πλεῖστοι τῶν τυράννων γεγόνασιν 3.
ἐκ δημαγωγῶν ὡς εἰπεῖν, πιστευθέντες ἐκ τοῦ διαβάλλειν τοὺς γνωρίμους. Αἱ μὲν γὰρ τοῦτον τὸν τρόπον κατέστησαν τῶν τυραννίδων, ἤδη τῶν πόλεων ηὐξημένων· αἱ δὲ πρὸ τούτων ἔκ τε τῶν βασιλέων παρεκβαινόντων τὰ πάτρια καὶ δεσποτικωτέ-

ρας ἀρχῆς ὀρεγομένων· αἱ δ' ἐκ τῶν αἱρετῶν ἐπὶ τὰς κυρίας ἀρχάς· τὸ γὰρ ἀρχαῖον οἱ δῆμοι καθίστασαν πολυχρονίȣς τὰς δημιȣργίας καὶ τὰς θεωρίας· αἱ δ' ἐκ τῶν ὀλιγαρχιῶν αἱρȣμένων ἕνα
4. τινὰ κύριον ἐπὶ τὰς μεγίστας ἀρχάς. Πᾶσι γὰρ ὑπῆρχε τοῖς τρόποις τȣ́τοις τὸ κατεργάζεσθαι ῥαδίως, εἰ μόνον βȣληθεῖεν, διὰ τὸ δύναμιν προϋπάρχειν, τοῖς μὲν βασιλικῆς ἀρχῆς, τοῖς δὲ τὴν τῆς τιμῆς· οἷον Φείδων μὲν περὶ Ἄργος καὶ ἕτεροι τύραννοι κατέστησαν βασιλείας ὑπαρχȣ́σης· οἱ δὲ περὶ τὴν Ἰωνίαν καὶ Φάλαρις ἐκ τῶν τιμῶν. Παναίτιος δὲ ἐν Λεοντίνοις καὶ Κύψελος ἐν Κορίνθῳ καὶ Πεισίστρατος Ἀθήνησι καὶ Διονύσιος ἐν Συρακȣ́σαις καὶ ἕτεροι τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκ δημαγωγί-
5. ας. Καθάπερ ȣ̂ν εἴπομεν, ἡ βασιλεία τέτακται κατὰ τὴν ἀριστοκρατίαν· κατ' ἀξίαν γάρ ἐστιν ἢ κατ' ἰδίαν ἀρετὴν ἢ κατὰ γένος ἢ κατ' εὐεργεσίας ἢ κατὰ ταῦτά τε καὶ δύναμιν· ἅπαντες γὰρ εὐεργετήσαντες ἢ δυνάμενοι τὰς πόλεις ἢ τὰ ἔθνη εὐεργετεῖν ἐτύγχανον τῆς τιμῆς ταύτης, οἱ μὲν κατὰ πόλεμον κωλύσαντες δȣλεύειν, ὥσπερ Κόδρος, οἱ δ' ἐλευθερώσαντες, ὥσπερ Κῦρος, ἢ κτίσαντες, ἢ κτησάμενοι χώραν, ὥσπερ οἱ Λακεδαιμονίων βασιλεῖς
6. καὶ Μακεδόνων καὶ Μολοττῶν. Βȣ́λεται δὲ ὁ βασιλεὺς εἶναι φύλαξ, ὅπως οἱ μὲν κεκτημένοι ȣ̓σίας μηδὲν ἄδικον πάσχωσιν, ὁ δὲ δῆμος μὴ ὑβρίζηται μηθέν. Ἡ δὲ τυραννὶς, ὥσπερ εἴρηται πολλάκις,

πρὸς ὐδὲν ἀποβλέπει κοινὸν, εἰ μὴ τῆς ἰδίας ὠφελείας χάριν· ἐστὶ δὲ σκοπὸς τυραννικὸς μὲν τὸ ἡδὺ, βασιλικὸς δὲ τὸ καλόν. Διὸ καὶ τῶν πλεονεκτημάτων τὰ μὲν χρημάτων τυραννικὰ, τὰ δ' εἰς τιμὴν βασιλικὰ μᾶλλον· καὶ φυλακὴ βασιλικὴ μὲν πολιτικὴ, τυραννικὴ δὲ διὰ ξένων. Ὅτι δὲ ἡ τυ- 7.
ραννὶς ἔχει κακὰ καὶ τὰ τῆς δημοκρατίας καὶ τὰ τῆς ὀλιγαρχίας, φανερόν· ἐκ μὲν ὀλιγαρχίας τὸ τὸ τέλος εἶναι πλῦτον· ὕτω γὰρ καὶ διαμένειν ἀναγκαῖον μόνως τήν τε φυλακὴν καὶ τὴν τρυφήν· καὶ τὸ τῷ πλήθει μηδὲν πιστεύειν· διὸ καὶ τὴν παραίρεσιν ποιῦνται τῶν ὅπλων· καὶ τὸ κακῦν τὸν ὄχλον, καὶ τὸ ἐκ τῦ ἄστεος ἀπελαύνειν καὶ διοικίζειν ἀμφοτέρων κοινὸν καὶ τῆς ὀλιγαρχίας καὶ τῆς τυραννίδος. Ἐκ δημοκρατίας δὲ τὸ πολεμεῖν τοῖς γνωρίμοις, καὶ διαφθείρειν λάθρα καὶ φανερῶς, καὶ φυγαδεύειν ὡς ἀντιτέχνυς καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐμποδίυς· ἐκ γὰρ τύτων συμβαίνει γίγνεσθαι καὶ τὰς ἐπιβυλὰς, τῶν μὲν ἄρχειν αὐτῶν βυλομένων, τῶν δὲ μὴ δυλεύειν. Ὅθεν καὶ τὸ Περιάνδρυ πρὸς Θρασύβυλον συμβύλευμά ἐστιν, ἡ τῶν ὑπερεχόντων σταχύων κόλυσις, ὡς δέον ἀεὶ τὺς ὑπερέχοντας τῶν πολιτῶν ἀναιρεῖν. Καθάπερ ὖν σχεδὸν ἐλέ- 8.
χθη, τὰς αὐτὰς ἀρχὰς δεῖ νομίζειν περί τε τὰς πολιτείας εἶναι τῶν μεταβολῶν καὶ περὶ τὰς μοναρχίας. Διά τε γὰρ ἀδικίαν καὶ διὰ φόβον καὶ διὰ καταφρόνησιν ἐπιτίθενται πολλοὶ τῶν ἀρχο-

μένων ταῖς μοναρχίαις· τῆς δ' ἀδικίας μάλιστα δι' ὕβριν, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ τὴν τῶν ἰδίων στέρησιν. Ἔστι δὲ καὶ τὰ τέλη ταὐτὰ, καθάπερ κἀκεῖ, καὶ περὶ τὰς τυραννίδας καὶ τὰς βασιλείας· μέγεθος γὰρ ὑπάρχει πλέτε καὶ τιμῆς τοῖς μονάρχοις, ὧν
9. ἐφίενται πάντες. Τῶν δ' ἐπιθέσεων αἱ μὲν ἐπὶ τὸ σῶμα γίγνονται τῶν ἀρχόντων, αἱ δ' ἐπὶ τὴν ἀρχήν. Αἱ μὲν ἓν δι' ὕβριν ἐπὶ τὸ σῶμα· τῆς δὲ ὕβρεως ἔσης πολυμερᾶς, ἕκαστον αὐτῶν αἴτιον γίγνεται τῆς ὀργῆς· τῶν δ' ὀργιζομένων σχεδὸν οἱ πλεῖστοι τιμωρίας χάριν ἐπιτίθενται, ἀλλ' ἐχ ὑπεροχῆς. Οἷον ἡ μὲν τῶν Πεισιστρατιδῶν διὰ τὸ προπηλακίσαι μὲν τὴν Ἁρμοδίε ἀδελφὴν, ἐπηρεάσαι δὲ Ἁρμόδιον· ὁ μὲν γὰρ Ἁρμόδιος διὰ τὴν ἀδελφὴν, ὁ δ' Ἀριστογείτων διὰ τὸν Ἁρμόδιον. Ἐπεβέλευσαν δὲ καὶ Περιάνδρῳ τῷ ἐν Ἀμβρακίᾳ τυράννῳ, διὰ τὸ συμπίνοντα μετὰ τῶν παιδικῶν
10. ἐρωτῆσαι αὐτὸν, εἰ ἤδη ἐξ αὐτᾶ κύει. Ἡ δὲ Φιλίππε ὑπὸ Παυσανίε, διὰ τὸ ἐᾶσαι ὑβρισθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν περὶ Ἄτταλον. Καὶ ἡ Ἀμύντε τᾶ μικρᾶ ὑπὸ Δέρδα, διὰ τὸ καυχήσασθαι, εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτᾶ. Καὶ ἡ τᾶ Εὐνέχε Εὐαγόρᾳ τῷ Κυπρίῳ· διὰ γὰρ τὸ τὴν γυναῖκα παρελέσθαι τὸν υἱὸν αὐτᾶ ἀπέκτεινεν ὡς ὑβρισμένος. Πολλαὶ δ' ἐπιθέσεις γεγένηνται καὶ διὰ τὸ εἰς τὸ σῶμα αἰ-
11. σχύνεσθαι ὑπὸ τῶν μονάρχων τινάς. Οἷον καὶ ἡ Κραταίε εἰς Ἀρχέλαον· ἀεὶ γὰρ βαρέως εἶχε

πρὸς τὴν ὁμιλίαν· ὥστε ἱκανὴ καὶ ἐλάττων ἐγένετο πρόφασις, διότι τῶν θυγατέρων ἐδεμίαν ἔδωκεν ὁμολογήσας αὐτῷ, ἀλλὰ τὴν μὲν προτέραν κατεχόμενος ὑπὸ πολέμε πρὸς Σίῤῥαν καὶ Ἀῤῥάβαιον ἔδωκε τῷ βασιλεῖ τῷ τῆς Ἐλιμείας, τὴν δὲ νεωτέραν τῷ υἱεῖ Ἀμύντᾳ, οἰόμενος ἔτως ἂν ἐκεῖνον ἥκιστα διαφέρεσθαι καὶ τὸν ἐκ τῆς Κλεοπάτρας· ἀλλὰ τῆς γε ἀλλοτριότητος ὑπῆρχεν ἀρχὴ τὸ βαρέως φέρειν πρὸς τὴν ἀφροδισιαστικὴν χάριν. Συν- 12.
επέθετο δὲ καὶ Ἑλλανοκράτης ὁ Λαρισσαῖος διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν· ὡς γὰρ χρώμενος αὐτῦ τῇ ἡλικίᾳ οὐ κατῆγεν ὑποσχόμενος, δι' ὕβριν καὶ ἐ δι' ἐρωτικὴν ἐπιθυμίαν ᾤετο εἶναι τὴν γεγενημένην ὁμιλίαν. Πάρων δὲ καὶ Ἡρακλείδης οἱ Αἴνιοι Κότυν διέφθειραν τῷ πατρὶ τιμωρῦντες. Ἀδάμας δ' ἀπέστη Κότυος διὰ τὸ ἐκτμηθῆναι παῖς ὢν ὑπ' αὐτῦ, ὡς ὑβρισμένος. Πολλοὶ δὲ καὶ διὰ τὸ εἰς τὸ 13.
σῶμα αἰκισθῆναι πληγαῖς ὀργισθέντες, οἱ μὲν διέφθειραν, οἱ δ' ἐνεχείρησαν, ὡς ὑβρισθέντες, καὶ τῶν περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ βασιλικὰς δυναστείας. Οἷον ἐν Μιτυλήνῃ τὲς Πενθελίδας Μεγακλῆς περιϊόντας καὶ τύπτοντας ταῖς κορύναις ἐπιθέμενος μετὰ τῶν φίλων ἀνεῖλε. Καὶ ὕστερον Σμέρδις Πένθιλον πληγὰς λαβὼν καὶ παρὰ τῆς γυναικὸς ἐξελκυσθεὶς διέφθειρε. Καὶ τῆς Ἀρχελάε δ' ἐπιθέσεως Δεκάμνιχος ἡγεμὼν ἐγένετο, παροξύνων τὲς ἐπιθεμένες πρῶτος· αἴτιον δὲ τῆς ὀργῆς, ὅτι

αὐτὸν ἐξέδωκε μαστιγῶσαι Εὐριπίδῃ τῷ ποιητῇ· ὁ δ' Εὐριπίδης ἐχαλέπαινεν εἰπόντος τι αὐτῦ εἰς δυςωδίαν τῦ στόματος.
14. Καὶ ἄλλοι δὲ πολλοὶ διὰ τοιαύτας αἰτίας οἱ μὲν ἀνηρέθησαν, αἱ δ' ἐπεβȣλεύθησαν. Ὁμοίως δὲ καὶ διὰ φόβον· ἓν γὰρ τῦτο τῶν αἰτίων ἦν, ὥςπερ καὶ περὶ τὰς πολιτείας καὶ τὰς μοναρχίας. Οἷον Ξέρξην Ἀρταβάνης, φοβȣ́μενος τὴν διαβολὴν τὴν περὶ Δαρεῖον, ὅτι ἐκρέμασεν ȣ̓ κελεύσαντος Ξέρξȣ, ἀλλ' οἰόμενος συγγνώσεσθαι, ὡς ἀμνημονȣ̃ντα διὰ τὸ δειπνεῖν. Αἱ δὲ διὰ καταφρόνησιν· ὥςπερ Σαρδανάπαλον ἰδών τις ξαίνοντα μετὰ τῶν γυναικῶν, εἰ ἀληθῆ ταῦτα οἱ μυθολογȣ̃ντες λέγȣσιν· εἰ δὲ μὴ ἐπ' ἐκείνȣ, ἀλλ' ἐπ' ἄλλȣ γε ἂν γένοιτο ἀληθές. Καὶ Διονυσίῳ τῷ ὑστέρῳ Δίων ἐπέθετο διὰ τὸ καταφρονεῖν, ὁρῶν τȣ̀ς τε πολίτας ȣ̓́τως ἔχοντας καὶ αὐτὸν ἀεὶ μεθύοντα.
15. Καὶ τῶν φίλων δέ τινες ἐπιτίθενται διὰ καταφρόνησιν· διὰ γὰρ τὸ πιστεύεσθαι καταφρονȣ̃σιν ὡς λήσοντες. Καὶ οἱ οἰόμενοι δύνασθαι κατασχεῖν τὴν ἀρχὴν τρόπον τινὰ διὰ τὸ καταφρονεῖν ἐπιτίθενται· ὡς δυνάμενοι γὰρ καὶ καταφρονȣ̃ντες τȣ̃ κινδύνȣ διὰ τὴν δύναμιν, ἐπιχειρȣ̃σι ῥᾳδίως· ὥςπερ οἱ στρατηγȣ̃ντες τοῖς μονάρχοις· οἷον Κῦρος Ἀστυάγῃ, καὶ τȣ̃ βίȣ καταφρονῶν καὶ τῆς δυνάμεως, διὰ τὸ τὴν μὲν δύναμιν ἐξηργηκέναι, αὐτὸν δὲ τρυφᾷν. Καὶ Σεύθης ὁ Θρᾲξ Ἀμαδόκῳ στρατηγὸς ὤν. Οἱ δὲ, διὰ πλείω τȣ́των ἐπιτίθενται,

οἷον, καὶ καταφρονοῦντες καὶ διὰ κέρδος· ὥσπερ Ἀριοβαρζάνη Μιθριδάτης. Μάλιστα δὲ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἐγχειροῦσιν οἱ τὴν φύσιν μὲν θρασεῖς, τιμὴν δ' ἔχοντες πολεμικὴν παρὰ τοῖς μονάρχοις· ἀνδρεία γὰρ δύναμιν ἔχουσα θράσος ἐστί· δι' ἃς ἀμφοτέρας ὡς ῥαδίως κρατήσοντες ποιοῦνται τὰς ἐπιθέσεις. Τῶν δὲ διὰ φιλοτιμίαν ἐπιτιθεμένων 16. ἕτερος τρόπος ἐστὶ τῆς αἰτίας παρὰ τοὺς εἰρημένους πρότερον· οὐ γὰρ, ὥσπερ ἔνιοι τοῖς τυράννοις ἐπιχειροῦσιν ὁρῶντες κέρδη τε μεγάλα καὶ τιμὰς μεγάλας οὔσας αὐτοῖς, οὕτω καὶ τῶν διὰ φιλοτιμίαν ἐπιτιθεμένων ἕκαστος προαιρεῖται κινδυνεύειν· ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν, οὗτοι δὲ, ὥσπερ κἂν ἄλλης τινὸς γενομένης πράξεως περιττῆς καὶ δι' ἣν ὀνομαστοὶ γίγνονται καὶ γνώριμοι τοῖς ἄλλοις, οὕτω καὶ τοῖς μονάρχοις ἐγχειροῦσιν, οὐ κτήσασθαι βουλόμενοι μοναρχίαν, ἀλλὰ δόξαν. Οὐ μὴν ἀλλ' 17. ἐλάχιστοί γε τὸν ἀριθμόν εἰσιν οἱ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ὁρμῶντες· ὑποκεῖσθαι γὰρ δεῖ τὸ τοῦ σωθῆναι μηδὲν φροντίζειν, ἂν μὴ μέλλῃ κατασχήσειν τὴν πρᾶξιν· οἷς ἀκολουθεῖν μὲν δεῖ τὴν Δίωνος ὑπόληψιν· οὐ ῥάδιον δ' αὐτὴν ἐγγενέσθαι πολλοῖς. Ἐκεῖνος γὰρ μετ' ὀλίγων ἐστράτευσεν ἐπὶ Διονύσιον, οὕτως ἔχειν φάσκων, ὡς, ὅπουπερ ἂν δύνηται προελθεῖν, ἱκανὸν αὐτῷ τοσοῦτον μετασχεῖν τῆς πράξεως, οἷον εἰ μικρὸν ἐπιβάντα τῆς γῆς εὐθὺς συμβαίη τελευτῆσαι, τοῦτον καλῶς ἔχειν αὐτῷ τὸν

18. θάνατον. Φθείρεται δὲ τυραννὶς ἕνα μὲν τρόπον, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων ἑκάστη πολιτειῶν, ἔξωθεν, ἐὰν ἐναντία τις ᾖ πολιτεία κρείττων· τὸ μὲν γὰρ βούλεσθαι δῆλον ὡς ὑπάρξει, διὰ τὴν ἐναντιότητα τῆς προαιρέσεως· ἃ δὲ βούλονται, δυνάμενοι πράττουσι πάντες. Ἐναντίαι δὲ αἱ πολιτεῖαι, δῆμος μὲν τυραννίδι καθ' Ἡσίοδον, ὡς κεραμεῖ κεραμεύς· καὶ γὰρ ἡ δημοκρατία ἡ τελευταία τυραννίς ἐστι· βασιλεία δὲ καὶ ἀριστοκρατία διὰ τὴν ἐναντιότητα τῆς πολιτείας· διὸ Λακεδαιμόνιοι πλείστας κατέλυσαν τυραννίδας καὶ Συρακούσιοι κατὰ τὸν χρόνον,
19. ὃν ἐπολιτεύοντο καλῶς. Ἕνα δ' ἐξ αὑτῆς, ὅταν οἱ μετέχοντες στασιάζωσιν, ὥσπερ ἡ τῶν περὶ Γέλωνα, καὶ νῦν ἡ τῶν περὶ Διονύσιον· ἡ μὲν Γέλωνος, Θρασυβούλου, τοῦ Ἱέρωνος ἀδελφοῦ, τὸν υἱὸν τοῦ Γέλωνος δημαγωγοῦντος καὶ πρὸς ἡδονὰς ὁρμῶντος, ἵν' αὐτὸς ἄρχῃ, τῶν δ' οἰκείων συστησάντων, ἵνα μὴ τυραννὶς ὅλως καταλυθῇ, ἀλλὰ Θρασύβουλος· οἱ δὲ συστάντες [κατ'] αὐτῶν ὡς καιρὸν ἔχοντες, ἐξέβαλον ἅπαντας αὐτούς. Διονύσιον δὲ Δίων στρατεύσας, κηδεστὴς ὤν, καὶ προσλαβὼν τὸν δῆμον,
20. ἐκεῖνον ἐκβαλὼν διεφθάρη. Δύο δ' οὐσῶν αἰτιῶν, δι' ἃς μάλιστ' ἐπιτίθενται ταῖς τυραννίσι, μίσους καὶ καταφρονήσεως, θάτερον μὲν δεῖ τούτων ὑπάρχειν τοῖς τυράννοις, τὸ μῖσος. Ἐκ δὲ τοῦ καταφρονεῖσθαι πολλαὶ γίνονται τῶν καταλύσεων· σημεῖον δέ· τῶν μὲν γὰρ κτησαμένων οἱ πλεῖστοι

καὶ

καὶ διεφύλαξαν τὰς ἀρχὰς, οἱ δὲ παραλαβόντες εὐθὺς ὡς εἰπεῖν ἀπολλύασι πάντες· ἀπολαυστικῶς γὰρ ζῶντες εὐκαταφρόνητοί τε γίγνονται, καὶ πολλοὺς καιροὺς παραδιδόασι τοῖς ἐπιτιθεμένοις. Μόριον δέ τι τοῦ μίσους καὶ τὴν ὀργὴν δεῖ τιθέναι· 21.
τρόπον γάρ τινα τῶν αὐτῶν αἰτία γίνεται πράξεων· πολλάκις δὲ καὶ πρακτικώτερον τοῦ μίσους· συντονώτερον γὰρ ἐπιτίθενται διὰ τὸ μὴ χρῆσθαι λογισμῷ τὸ πάθος. Μάλιστα δὲ συμβαίνει τοῖς θυμοῖς ἀκολουθεῖν διὰ τὴν ὕβριν· δι᾽ ἣν αἰτίαν ἥ τε τῶν Πεισιστρατιδῶν κατελύθη τυραννὶς καὶ πολλαὶ τῶν ἄλλων. Ἀλλὰ μᾶλλον τὸ μῖσος· ἡ μὲν γὰρ ὀργὴ μετὰ λύπης πάρεστιν· ὥστε οὐ ῥάδιον λογίζεσθαι· ἡ δ᾽ ἔχθρα ἄνευ λύπης. Ὡς δ᾽ ἐν κεφαλαίοις εἰπεῖν, ὅσας αἰτίας εἰρήκαμεν τῆς τε ὀλιγαρχίας τῆς ἀκράτου καὶ τελευταίας καὶ τῆς δημοκρατίας τῆς ἐσχάτης, τοσαύτας καὶ τῆς τυραννίδος θετέον· καὶ γὰρ αὗται τυγχάνουσιν οὖσαι διαιρεταὶ τυραννίδες. Βασιλεία δὲ ὑπὸ μὲν τῶν ἔξωθεν ἥκι- 22.
στα φθείρεται· διὸ καὶ πολυχρόνιός ἐστιν· ἐξ αὐτῆς δὲ αἱ πλεῖσται φθοραὶ συμβαίνουσι. Φθείρεται δὲ κατὰ δύο τρόπους· ἕνα μὲν, στασιασάντων τῶν μετεχόντων τῆς βασιλείας· ἄλλον δὲ τρόπον, τυραννικώτερον πειρωμένων διοικεῖν, ὅταν εἶναι κύριοι πλειόνων ἀξιῶσι καὶ παρὰ τὸν νόμον. Οὐ γίγνονται δ᾽ ἔτι βασιλεῖαι νῦν, ἀλλ᾽ ἄν περ γίγνωνται,

μοναρχίαι καὶ τυραννίδες μᾶλλον, διὰ τὸ τὴν βασιλείαν ἑκέσιον μὲν ἀρχὴν εἶναι, μειζόνων δὲ κυρίαν, πολλὲς δ' εἶναι τὲς ὁμοίες, καὶ μηδένα διαφέροντα τοσἔτον, ὥςτε ἀπαρτίζειν πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχῆς. Ὥςτε διὰ μὲν τἔτο ἑκόντες ἐχ ὑπομένεσιν, ἂν δὲ δι' ἀπάτης ἄρξῃ τις
23. ἢ βίας, ἤδη δοκεῖ τἔτο εἶναι τυραννίς. Ἐν δὲ ταῖς κατὰ γένος βασιλείαις τιθέναι δεῖ τῆς φθορᾶς αἰτίαν πρὸς ταῖς εἰρημέναις καὶ τὸ γίνεσθαι πολλὲς εὐκαταφρονήτες, καὶ τὸ δύναμιν μὴ κεκτημένες τυραννικὴν ἀλλὰ βασιλικὴν τιμὴν ὑβρίζειν. Ῥαδία γὰρ ἐγίνετο ἡ κατάλυσις· μὴ βελομένων γὰρ εὐθὺς ἐκ ἔσται βασιλεύς. Ἀλλ' ὁ τύραννος καὶ μὴ βελομένων. Φθείρονται μὲν ἔν αἱ μοναρχίαι διὰ ταύτας καὶ τοιαύτας ἑτέρας αἰτίας.

Κεφ. θ.

Σώζονται δὲ [δῆλον] ὡς ἁπλῶς μὲν εἰπεῖν ἐκ τῶν ἐναντίων, ὡς δὲ καθ' ἕκαστον, τῷ τὰς μὲν βασιλείας ἄγειν ἐπὶ τὸ μετριώτερον. Ὅσῳ γὰρ ἂν ἐλαττόνων ὦσι κύριοι, πλείω χρόνον ἀναγκαῖον μένειν πᾶσαν τὴν ἀρχήν· αὐτοί τε γὰρ ἧττον γίνονται δεσποτικοὶ καὶ τοῖς ἤθεσιν ἴσοι μᾶλλον, καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχομένων φθονἔνται ἧττον. Διὰ γὰρ τἔτο καὶ ἡ περὶ Μολοττὲς πολὺν χρόνον βασιλεία διέμεινε, καὶ ἡ Λακεδαιμονίων, διὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς τε εἰς δύο μέρη διαιρεθῆναι τὴν ἀρχήν, καὶ

πάλιν Θεοπόμπε μετριάσαντος τοῖς τ' ἄλλοις καὶ τὴν τῶν ἐφόρων ἀρχὴν ἐπικαταστήσαντος. Τῆς γὰρ δυνάμεως ἀφελὼν ηὔξησε τῷ χρόνῳ τὴν βασιλείαν· ὥστε τρόπον τινὰ ἐποίησεν ἐκ ἐλάττονα ἀλλὰ μείζονα αὐτήν. Ὅπερ καὶ πρὸς τὴν γυναῖκα ἀποκρίνασθαί φασιν αὐτὸν εἰπέσαν, εἰ μηδὲν αἰσχύνεται τὴν βασιλείαν ἐλάττω παραδιδὲς τοῖς υἱέσιν ἢ παρὰ τε πατρὸς παρέλαβεν; Οὐ δῆτα, φάναι· παραδίδωμι γὰρ πολυχρονιωτέραν. Αἱ δὲ 2.
τυραννίδες σώζονται κατὰ δύο τρόπες τὲς ἐναντιωτάτες, ὧν ἅτερός ἐστιν ὁ παραδεδομένος, καὶ καθ' ὃν διοικεσιν οἱ πλεῖστοι τῶν τυράννων τὴν ἀρχήν. Τέτων δὲ τὰ πολλά φασι καταστῆσαι Περίανδρον τὸν Κορίνθιον· πολλὰ δὲ καὶ παρὰ τῆς τῶν Περσῶν ἀρχῆς ἔστι τοιαῦτα λαβεῖν. Ἔστι δὲ τά τε πάλαι λεχθέντα πρὸς σωτηρίαν ὡς οἷόν τε τῆς τυραννίδος, τὸ τὲς ὑπερέχοντας κολέειν, καὶ τὲς φρονηματίας ἀναιρεῖν, καὶ μήτε συσσίτια ἐᾷν μήτε ἑταιρείαν μήτε παιδείαν μήτε ἄλλο μηθὲν τοιετον, ἀλλὰ πάντα φυλάττειν, ὅθεν εἴωθε γίνεσθαι δύο, φρονήματά τε καὶ πίστις· καὶ μήτε σχολὰς μήτε ἄλλες συλλόγες ἐπιτρέπειν γίνεσθαι σχολαστικές. Καὶ πάντα ποιεῖν, ἐξ ὧν ὅτι μάλιστα ἀγνῶτες ἀλλήλοις ἔσονται πάντες· ἡ γὰρ γνῶσις πίστιν ποιεῖ μᾶλλον πρὸς ἀλλήλες. Καὶ 3.
τὸ τὲς ἐπιδημεντας ἀεὶ φανερὲς εἶναι καὶ διατρίβειν περὶ θύρας· ἕτω γὰρ ἂν ἥκιστα λανθάνοιεν

τί πράττουσι, καὶ φρονεῖν ἂν ἐθίζοιντο μικρὸν αἰεὶ δουλεύοντες. Καὶ τἄλλα ὅσα τοιαῦτα Περσικὰ καὶ βάρβαρα, τυραννικά ἐστι· πάντα γὰρ ταὐτὸν δύναται. Καὶ τὸ μὴ λανθάνειν πειρᾶσθαι, ὅσα τυγχάνει τις λέγων ἢ πράττων τῶν ἀρχομένων, ἀλλ' εἶναι κατασκόπους· οἷον περὶ Συρακούσας αἱ ποταγωγίδαι καλούμεναι. Καὶ τοὺς ὠτακουστὰς ἐξέπεμπεν Ἱέρων, ὅπου τις εἴη συνουσία καὶ σύλλογος· παρρησιάζονταί τε γὰρ ἧττον φοβούμενοι τοὺς τοιούτους, κἂν παρρησιάζωνται, λανθάνουσιν ἧττον.
4. Καὶ τὸ διαβάλλειν ἀλλήλοις καὶ συγκρούειν καὶ φίλους φίλοις καὶ τὸν δῆμον τοῖς γνωρίμοις καὶ τοὺς πλουσίους ἑαυτοῖς. Καὶ τὸ πένητας ποιεῖν τοὺς ἀρχοντας τυραννικὸν, ὅπως ἥτε φυλακὴ τρέφηται, καὶ πρὸς τῷ καθημέραν ὄντες ἄσχολοι ὦσιν ἐπιβουλεύειν. Παράδειγμα δὲ τούτου αἵτε πυραμίδες αἱ περὶ Αἴγυπτον καὶ τὰ ἀναθήματα τῶν Κυψελιδῶν καὶ τοῦ Ὀλυμπίου ἡ οἰκοδόμησις ὑπὸ τῶν Πεισιστρατιδῶν, καὶ τῶν περὶ Σάμον ἔργα Πολυκράτεια· πάντα γὰρ ταῦτα δύναται ταὐτὸν, ἀσχολίαν καὶ πενίαν τῶν ἀρχομένων.
5. Καὶ ἡ εἰσφορὰ τῶν τελῶν, οἷον ἐν Συρακούσαις· ἐν πέντε γὰρ ἔτεσιν ἐπὶ Διονυσίου τὴν οὐσίαν ἅπασαν εἰσενηνοχέναι συνέβαινεν. Ἔστι δὲ καὶ πολεμοποιὸς ὁ τύραννος, ὅπως ἄσχολοί τε ὦσι καὶ ἡγεμόνος ἐν χρείᾳ διατελῶσιν ὄντες. Καὶ ἡ μὲν βασιλεία σώζεται διὰ τῶν φίλων, τυραννικὸν δὲ τὸ μάλιστ' ἀπιστεῖν τοῖς φίλοις, ὡς

βȣλομένων μὲν πάντων, δυναμένων δὲ μάλιστα τȣ́των αὐτὸν καθελεῖν. Καὶ τὰ περὶ τὴν δημοκρατίαν δὲ 6.
γιγνόμενα τὴν τελευταίαν τυραννικὰ πάντα, γυναικοκρατία τε περὶ τὰς οἰκίας, ἵν' ἐξαγγέλλωσι κατὰ τῶν ἀνδρῶν, καὶ δȣ́λων ἄνεσις διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν· ȣ̓́τε γὰρ ἐπιβȣλεύȣσιν οἱ δȣ̃λοι καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς τυράννοις, εὐημερȣ̃ντάς τε ἀναγκαῖον εὔνȣς εἶναι καὶ ταῖς τυραννίσι καὶ ταῖς δημοκρατίαις. Καὶ γὰρ ὁ δῆμος εἶναι βȣ́λεται μόναρχος· διὸ καὶ ὁ κόλαξ παρ' ἀμφοτέροις ἔντιμος· παρὰ μὲν τοῖς δήμοις ὁ δημαγωγός· ἔστι γὰρ ὁ δημαγωγὸς τȣ̃ δήμȣ κόλαξ· παρὰ δὲ τοῖς τυράννοις οἱ ταπεινῶς ὁμιλȣ̃ντες· ὅπερ ἐστὶν ἔργον κολακίας. Καὶ γὰρ διὰ τȣ̃το πονηρόφιλον ἡ τυραννίς· κολακευόμενοι γὰρ χαίρȣσι· τȣ̃το δ' ȣ̓δ' ἂν εἷς ποιήσειε φρόνημα ἔχων ἐλεύθερον, ἀλλὰ φιλȣ̃σιν οἱ ἐπιεικεῖς ἢ ȣ̓ κολακεύȣσι· καὶ χρήσιμοι οἱ πονηροὶ εἰς τὰ πονηρά· ἥλῳ γὰρ ὁ ἧλος, ὥσπερ ἡ παροιμία.
Καὶ τὸ μηδενὶ χαίρειν σεμνῷ μηδ' ἐλευθέρῳ τυ- 7.
ραννικόν· αὐτὸν γὰρ εἶναι μόνον ἀξιοῖ τοιȣ̃τον ὁ τύραννος· ὁ δ' ἀντισεμνυνόμενος καὶ ἐλευθεριάζων ἀφαιρεῖται τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὸ δεσποτικὸν τῆς τυραννίδος· μισȣ̃σιν ȣ̓̃ν ὥσπερ καταλύοντας τὴν ἀρχήν. Καὶ τὸ χρῆσθαι συσσίτοις καὶ συνημερευταῖς ξενικοῖς μᾶλλον ἢ πολιτικοῖς τυραννικόν· ὡς τȣ̀ς μὲν πολεμίȣς, τȣ̀ς δ' ȣ̓κ ἀντιποιȣμένȣς. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τυραννικὰ μὲν καὶ σωτήρια

8. τῆς ἀρχῆς, ὅθεν δ' ἐλλείπει μοχθηρίας. Ἔστι δ' ὡς εἰπεῖν πάντα ταῦτα περιειλημμένα τρισὶν εἴδεσι· στοχάζεται γὰρ ἡ τυραννὶς τριῶν· ἑνὸς μὲν τοῦ μικρὰ φρονεῖν τοὺς ἀρχομένους· οὐδενὶ γὰρ ἂν μικρόψυχος ἐπιβουλεύσειε· δευτέρου δὲ τοῦ διαπιστεῖν ἀλλήλοις· οὐ καταλύεται γὰρ πρότερον τυραννὶς, πρὶν ἢ πιστεύσωσί τινες αὑτοῖς. Διὸ καὶ τοῖς ἐπιεικέσι πολεμοῦσιν ὡς βλαβεροῖς πρὸς τὴν ἀρχὴν, οὐ μόνον διὰ τὸ μὴ ἀξιοῦν ἄρχεσθαι δεσποτικῶς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πιστοὺς καὶ ἑαυτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις εἶναι, καὶ μὴ καταγορεύειν μήτε ἑαυτῶν μήτε τῶν ἄλλων. Τρίτον δ' ἀδυναμία τῶν πραγμάτων· οὐθεὶς γὰρ ἐπιχειρεῖ τοῖς ἀδυνάτοις· ὥστε οὐδὲ τυραννίδα καταλύειν, μὴ δυνάμεως ὑπαρχούσης.
9. [Εἰς οὓς μὲν οὖν ὅρους ἀνάγεται τὰ βουλήματα τῶν τυράννων, οὗτοι τρεῖς τυγχάνουσιν ὄντες· πάντα γὰρ ἀναγάγοι τις ἂν τὰ τυραννικὰ πρὸς ταύτας τὰς ὑποθέσεις, τὰ μὲν ὅπως μὴ πιστεύωσιν ἀλλήλοις, τὰ δ' ὅπως μὴ δύνωνται, τὰ δ' ὅπως μικρὸν φρονῶσιν.] Ὁ μὲν οὖν εἷς τρόπος, δι' οὗ γίνεται σωτηρία ταῖς τυραννίσι, τοιοῦτός
10. ἐστιν. Ὁ δ' ἕτερος σχεδὸν ἐξ ἐναντίας ἔχει τοῖς εἰρημένοις τὴν ἐπιμέλειαν. Ἔστι δὲ λαβεῖν αὐτὸν ἐκ τῆς φθορᾶς τῆς τῶν βασιλειῶν· ὥσπερ γὰρ τῆς βασιλείας εἷς τρόπος τῆς φθορᾶς τὸ ποιεῖν τὴν ἀρχὴν τυραννικωτέραν, οὕτω τῆς τυραννίδος σωτηρία ποιεῖν αὐτὴν βασιλικωτέραν, ἓν φυλάττοντα μόνον, τὴν δύναμιν, ὅπως ἄρχῃ μὴ μόνον βουλομένων, ἀλλὰ

καὶ μὴ βυλομένων· προϊέμενος γὰρ καὶ τῦτο προΐεται καὶ τὸ τυραννεῖν. Ἀλλὰ τῦτο μὲν ὥςπερ ὑπόθεσιν δεῖ μένειν, τὰ δ' ἄλλα τὰ μὲν ποιεῖν τὰ δὲ δοκεῖν, ὑποκρινόμενον τὸ βασιλικὸν καλῶς.
Πρῶτον μὲν δοκεῖν Φροντίζειν τῶν κοινῶν, μήτε δα- 11.
πανῶντα δωρεὰς τοιαύτας, ἐφ' αἷς τὰ πλήθη χαλεπαίνυσιν, ὅταν ἀπ' αὐτῶν μὲν λαμβάνωσιν ἐργαζομένων καὶ πονύντων γλίσχρως, διδῶσι δ' ἑταίραις καὶ ξένοις καὶ τεχνίταις ἀφθόνως· λόγον τε ἀποδιδόντα τῶν λαμβανομένων καὶ δαπανωμένων· ὅπερ ἤδη πεποιήκασί τινες τῶν τυράννων· ὕτω γὰρ ἄν τις διοικῶν οἰκονόμος ἀλλ' ὐ τύραννος εἶναι δόξειεν. Οὐ δεῖ δὲ Φοβεῖσθαι, μή ποτε ἀπορήσῃ χρημάτων, κύριος ὢν τῆς πόλεως. Ἀλλὰ τοῖς γ' ἐκτοπίζυσι τυ- 12.
ράννοις ἀπὸ τῆς οἰκίας καὶ συμφέρει τῦτο μᾶλλον ἢ καταλιπεῖν ἀθροίσαντας· ἧττον γὰρ ἂν οἱ Φυλάττοντες ἐπιτιθεῖντο τοῖς πράγμασιν· εἰσὶ δὲ Φοβερώτεροι τῶν τυράννων τοῖς ἀποδημῦσιν οἱ Φυλάττοντες τῶν πολιτῶν· οἱ μὲν γὰρ συναποδημῦσιν, οἱ δὲ ὑπομένυσιν. Ἔπειτα τὰς εἰςφορὰς καὶ τὰς λειτυργίας δεῖ Φαίνεσθαι τῆς τε οἰκονομίας ἕνεκα συνάγοντα, κἂν ποτε δεηθῇ, χρῆσθαι πρὸς τὺς πολεμικὺς καιρὺς, ὅλως τε αὐτὸν παρασκευάζειν Φύλακα καὶ ταμίαν ὡς κοινῶν, ἀλλὰ μὴ ὡς ἰδίων. Καὶ Φαίνεσθαι μὴ χαλεπὸν, ἀλλὰ σεμνόν· 13.
ἔστι δὲ τοιῦτόν, ὥστε μὴ Φοβεῖσθαι τὺς ἐντυγχάνοντας, ἀλλὰ μᾶλλον αἰδεῖσθαι. Τῦτυ μέντοι

τυγχάνειν ȣ̓ ῥᾴδιον ὄντα εὐκαταφρόνητον. Διὸ δεῖ, κᾂν μὴ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἐπιμέλειαν ποιῆται, ἀλλὰ τῆς πολιτικῆς, καὶ δόξαν ἐμποιεῖν περὶ αὑτȣ̃ τοιαύτην. Ἔτι δὲ μὴ μόνον αὐτὸν φαίνεσθαι μηθένα τῶν ἀρχομένων ὑβρίζοντα μήτε νέον μήτε νέαν, ἀλλὰ μηδ᾽ ἄλλον μηδένα τῶν περὶ αὐτόν. Ὁμοίως δὲ καὶ τὰς οἰκείας ἔχειν γυναῖκας πρὸς τὰς ἄλλας· ὡς καὶ διὰ γυναικῶν ὕβρεις πολλαὶ

14. τυραννίδες ἀπολώλασι. Περί τε τὰς ἀπολαύσεις τὰς σωματικὰς τȣ̓ναντίον ποιεῖν ἢ νῦν τινες τῶν τυράννων ποιȣ̃σιν· ȣ̓ γὰρ μόνον εὐθὺς ἕωθεν τȣ̃το δρῶσι καὶ συνεχῶς πολλὰς ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ φαίνεσθαι τοῖς ἄλλοις βȣ́λονται τȣ̃το πράττοντες, ἵν᾽ εὐδαίμονας καὶ μακαρίȣς θαυμάσωσιν· ἀλλὰ μάλιστα μὲν μετριάζειν τοῖς τοιȣ́τοις· εἰ δὲ μή, τό γε φαίνεσθαι τοῖς ἄλλοις διαφεύγειν· ȣ̓́τε γὰρ εὐεπίθετος ȣ̓́τ᾽ εὐκαταφρόνητος ὁ νήφων, ἀλλ᾽ ὁ

15. μεθύων, ȣ̓δ᾽ ὁ ἄγρυπνος, ἀλλὰ ὁ καθεύδων. Τȣ̓ναντίον τε ποιητέον τῶν πάλαι λεχθέντων σχεδὸν πάντων· κατασκευάζειν γὰρ δεῖ καὶ κοσμεῖν τὴν πόλιν, ὡς ἐπίτροπον ὄντα καὶ μὴ τύραννον. Ἔτι δὲ τὰ πρὸς τȣ̀ς θεȣ̀ς φαίνεσθαι ἀεὶ σπȣδάζοντα διαφερόντως· ἧττόν τε γὰρ φοβȣ̃νται τὸ παθεῖν τι παράνομον ὑπὸ τῶν τοιȣ́των, ἐὰν δεισιδαίμονα νομίζωσιν εἶναι τὸν ἄρχοντα καὶ φροντίζειν τῶν θεῶν· καὶ ἐπιβȣλεύȣσιν ἧττον ὡς συμμάχȣς ἔχοντι καὶ τȣ̀ς θεȣ́ς· δεῖ δ᾽ ἄνευ ἀβελτηρίας φαίνεσθαι τοιȣ̃τον.

Τὺς τ' ἀγαθὺς περί τι γιγνομένυς τιμᾶν ὕτως, ὥςτε μὴ νομίζειν ἄν ποτε τιμηθῆναι μᾶλλον ὑπὸ τῶν πολιτῶν αὐτονόμων ὄντων· καὶ τὰς μὲν τοιαύτας τιμὰς ἀπονέμειν αὐτὸν, τὰς δὲ κολάσεις δι' ἑτέρων ἀρχόντων καὶ δικαστηρίων. Κοινὴ δὲ Φυλακὴ πάσης μοναρχίας τὸ μηθένα ποιεῖν ἕνα μέγαν, ἀλλ' εἴπερ, πλείυς· τηρήσυσι γὰρ ἀλλήλυς. Ἐὰν δ' ἄρα τινὰ δέῃ ποιῆσαι μέγαν, μήτοι τό γε ἦθος θρασύν· ἐπιθετικώτατον γὰρ τὸ τοιῦτον ἦθος περὶ πάσας τὰς πράξεις. Κἂν τῆς δυνάμεώς τινα δοκῇ παραλύειν, ἐκ προσαγωγῆς τῦτο δρᾶν, καὶ μὴ πᾶσαν ἀθρόον ἀφαιρεῖσθαι τὴν ἐξυσίαν. Ἔτι 17. δὲ πάσης μὲν ὕβρεως εἴργεσθαι, παρὰ πάσας δὲ δυοῖν, τῆς τε εἰς τὰ σώματα [κολάσεως] καὶ τῆς εἰς τὴν ἡλικίαν. Μάλιστα δὲ ταύτην ποιητέον τὴν εὐλάβειαν περὶ τὺς Φιλοτίμυς· τὴν μὲν γὰρ εἰς τὰ χρήματα ὀλιγωρίαν οἱ Φιλοχρήματοι Φέρυσι βαρέως, τὴν δ' εἰς ἀτιμίαν οἵτε Φιλότιμοι καὶ οἱ ἐπιεικεῖς τῶν ἀνθρώπων. Διόπερ ἢ μὴ χρῆσθαι δεῖ τοῖς τοιύτοις, ἢ τὰς μὲν κολάσεις πατρικῶς Φαίνεσθαι ποιύμενον καὶ μὴ δι' ὀλιγωρίαν, τὰς δὲ πρὸς τὴν ἡλικίαν ὁμιλίας δι' ἐρωτικὰς αἰτίας, ἀλλὰ μὴ δι' ἐξυσίαν. Ὅλως δὲ τὰς δοκύσας ἀτιμίας ἐξωνεῖσθαι μείζοσι τιμαῖς. Τῶν δ' ἐπιχειρύντων 18. ἐπὶ τὴν τῦ σώματος διαΦθορὰν ὗτοι Φοβερώτατοι καὶ δέονται πλείστης Φυλακῆς, ὅσοι μὴ προαιρῦνται περιποιεῖσθαι τὸ ζῆν διαΦθείραντες. Διὸ μά-

λιστα εὐλαβεῖσθαι δεῖ τȣς ὑβρίζεσθαι νομίζοντας ἢ αὐτȣς ἢ ὧν κηδόμενοι τυγχάνȣσιν· ἀφειδῶς γὰρ ἑαυτῶν ἔχȣσιν οἱ διὰ θυμὸν ἐπιχειρȣ̃ντες, καθάπερ καὶ Ἡράκλειτος εἶπε, χαλεπὸν φάσκων εἶναι θυ-
19. μῷ μάχεσθαι· ψυχῆς γὰρ ὠνεῖσθαι. Ἐπεὶ δὲ αἱ πόλεις ἐκ δύο συνεστήκασι μορίων, ἔκ τε τῶν ἀπόρων ἀνθρώπων καὶ τῶν εὐπόρων, μάλιστα μὲν ἀμφοτέρȣς ὑπολαμβάνειν δεῖ σώζεσθαι διὰ τὴν ἀρχὴν, καὶ τȣς ἑτέρȣς ὑπὸ τῶν ἑτέρων ἀδικεῖσθαι μηδέν· ὁπότεροι δ' ἂν ὦσιν κρείττȣς, τȣ́τȣς ἰδίȣς μάλιστα ποιεῖσθαι τῆς ἀρχῆς· ὡς, ἂν ὑπάρξῃ τȣ̃το τοῖς πράγμασιν, ȣ̃τε δȣ́λων ἐλευθέρωσιν ἀνάγκη ποιεῖσθαι τὸν τύραννον, ȣ̃τε ὅπλων παραίρεσιν· ἱκανὸν γὰρ θάτερον μέρος πρὸς τῇ δυνάμει προστιθέμενον, ὥστε κρείττȣς εἶναι τῶν ἐπιτιθεμένων.
20. Περίεργον δὲ τὸ λέγειν καθέκαστον τῶν τοιȣ́των· ὁ γὰρ σκοπὸς φανερὸς, ὅτι δεῖ μὴ τυραννικὸν ἀλλ' οἰκονομικὸν καὶ βασιλικὸν εἶναι φαίνεσθαι τοῖς ἀρχομένοις, καὶ μὴ σφετεριστὴν, ἀλλ' ἐπίτροπον, καὶ τὰς μετριότητας τȣ̃ βίȣ διώκειν, μὴ τὰς ὑπερβολάς. Ἔτι δὲ τȣς μὲν γνωρίμȣς καθομιλεῖν, τȣς δὲ πολλȣς δημαγωγεῖν· ἐκ γὰρ τȣ́των ἀναγκαῖον ȣ̓ μόνον τὴν ἀρχὴν εἶναι καὶ καλλίω καὶ ζηλωτοτέραν, τῷ βελτιόνων ἄρχειν καὶ μὴ τεταπεινωμένων, μηδὲ μισȣ́μενον καὶ φοβȣ́μενον διατελεῖν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχὴν εἶναι πολυχρονιωτέραν. Ἔστι δ' αὐτὸν διακεῖσθαι κατὰ τὸ ἦθος ἤτοι καλῶς πρὸς

ἀρετὴν ἢ ἡμίχρηστον ὄντα καὶ μὴ πονηρὸν, ἀλλ᾽ ἡμιπόνηρον. Καίτοι πασῶν ὀλιγοχρονιώτεραι τῶν 21.
πολιτειῶν εἰσιν ὀλιγαρχία καὶ τυραννίς· πλεῖστον γὰρ ἐγένετο χρόνον ἡ περὶ Σικυῶνα τυραννὶς ἡ τῶν Ὀρθαγόρȣ παίδων καὶ αὐτȣ̃ Ὀρθαγόρȣ. Ἔτη δ᾽ αὕτη διέμεινεν ἑκατόν· τȣ́τȣ δ᾽ αἴτιον, ὅτι τοῖς ἀρχομένοις ἐχρῶντο μετρίως, καὶ πολλὰ τοῖς νόμοις ἐδȣ́λευον· καὶ διὰ τὸ πολεμικὸς γενέσθαι Κλεισθένης ȣ̓κ ἦν εὐκαταφρόνητος· καὶ τὰ πολλὰ ταῖς ἐπιμελείαις ἐδημαγώγȣν. Λέγεται γȣ̃ν Κλεισθένης τὸν ἀποκρίναντα τῆς νίκης αὐτὸν ὡς ἐστεφάνωσεν· ἔνιοι δ᾽ εἰκόνα φασὶν εἶναι τȣ̃ κρίναντος ȣ̃τως τὸν ἀνδριάντα τὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ καθήμενον. Φασὶ δὲ καὶ Πεισίστρατον ὑπομεῖναί ποτε προσκληθέντα δίκην εἰς ἄρειον πάγον. Δευτέρα δὲ περὶ Κόρινθον 22.
ἡ τῶν Κυψελιδῶν· καὶ γὰρ αὕτη διετέλεσεν ἔτη τρία καὶ ἑβδομήκοντα καὶ ἓξ μῆνας. Κύψελος μὲν γὰρ ἐτυράννησεν ἔτη τριάκοντα, Περίανδρος δὲ τετταράκοντα (καὶ τέτταρα,) Ψαμμήτιχος δ᾽ ὁ Γορδίȣ τρία ἔτη. Τὰ δ᾽ αἴτια ταὐτὰ καὶ ταύτης· ὁ μὲν γὰρ Κύψελος δημαγωγὸς ἦν, καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν διετέλεσεν ἀδορυφόρητος· Περίανδρος δ᾽ ἐγένετο μὲν τυραννικὸς ἀλλὰ πολεμικός. Τρίτη δὲ 23.
ἡ τῶν Πεισιστρατιδῶν Ἀθήνησιν· ȣ̓κ ἐγένετο δὲ συνεχής· δὶς γὰρ ἔφυγε Πεισίστρατος τυραννῶν· ὥστε ἐν ἔτεσι τριάκοντα καὶ τρισὶν ἑπτακαίδεκα ἔτη τȣ́των ἐτυράννησεν· ὀκτωκαίδεκα δὲ οἱ παῖδες·

ὥστε τὰ πάντα ἐγένετο ἔτη τριάκοντα καὶ πέντε. Τῶν δὲ λοιπῶν ἡ περὶ Ἱέρωνα καὶ Γέλωνα περὶ Συρακέσαις· ἔτη δ' ἐδ' αὕτη πολλὰ διέμεινεν, ἀλλὰ τὰ σύμπαντα δυοῖν δέοντα εἴκοσι. Γέλων μὲν γὰρ ἑπτὰ τυραννεύσας τῷ ὀγδόῳ τὸν βίον ἐτελεύτησε· δέκα δ' Ἱέρων· Θρασύβελος δὲ τῷ ἑνδεκάτῳ μηνὶ ἐξέπεσεν. Αἱ δὲ πολλαὶ τῶν τυραννίδων ὀλιγοχρόνιαι πᾶσαι γεγόνασι παντελῶς. Τὰ μὲν ἔν περὶ τὰς πολιτείας καὶ τὰ περὶ τὰς μοναρχίας, ἐξ ὧν τε φθείρονται καὶ πάλιν σώζονται, σχεδὸν εἴρηται περὶ πάντων.

Κεφ. ι.

Ἐν δὲ τῇ τῦ Πλάτωνος πολιτείᾳ λέγεται μὲν περὶ τῶν μεταβολῶν ὑπὸ τῦ Σωκράτες, ὐ μέντοι λέγεται καλῶς· τῆς τε γὰρ ἀρίστης πολιτείας καὶ πρώτης ὔσης ὐ λέγει τὴν μεταβολὴν ἰδίως· φησὶ γὰρ αἴτιον εἶναι τὸ μὴ μένειν μηθὲν, ἀλλ' ἔν τινι περιόδῳ μεταβάλλειν· ἀρχὴν δ' εἶναι τύτων, ὧν, ἐπίτριτος πυθμὴν πεμπάδι συζυγεὶς δύο ἁρμονίας παρέχεται, λέγων ὅταν ὁ τῦ διαγράμματος ἀριθμὸς τύτυ γένηται στερεὸς· ὡς τῆς φύσεώς ποτε φυέσης φαύλες καὶ κρείττες τῆς παιδείας· τῦτο μὲν ἔν αὐτὸ λέγων ἴσως ὐ κακῶς· ἐνδέχεται γὰρ εἶναί τινας, ὕς καὶ γενέσθαι σπυδαίυς ἄνδρας ἀδύνατον· ἀλλ' αὕτη τί ἂν ἴδιος εἴη μεταβολὴ τῆς ὑπ' ἐκείνυ λεγομένης ἀρίστης πολιτείας μᾶλλον

ἢ τῶν ἄλλων πασῶν καὶ τῶν γιγνομένων πάντων; Καὶ διά τε τοῦ χρόνου, δι' ὃν λέγει πάντα μεταβάλλειν, καὶ τὰ μὴ ἅμα ἀρξάμενα γίγνεσθαι ἅμα μεταβάλλει· οἷον εἰ τῇ προτέρᾳ ἡμέρᾳ ἐγένετο τῆς τροπῆς, ἅμα ἄρα μεταβάλλει. Πρὸς δὲ τούτοις διὰ τίν' αἰτίαν ἐκ ταύτης εἰς τὴν Λακωνικὴν μεταβάλλει; Πλεονάκις γὰρ εἰς τὴν ἐναντίαν μεταβάλλουσι πᾶσαι αἱ πολιτεῖαι ἢ εἰς τὴν σύνεγγυς. Ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τῶν ἄλλων μεταβολῶν· ἐκ γὰρ τῆς Λακωνικῆς, φησὶ, μεταβάλλει εἰς τὴν ὀλιγαρχίαν, ἐκ δὲ ταύτης εἰς δημοκρατίαν, εἰς τυραννίδα δὲ ἐκ δημοκρατίας. Καίτοι καὶ ἀνάπαλιν μεταβάλλουσιν, οἷον ἐκ δήμου εἰς ὀλιγαρχίαν, καὶ μᾶλλον ἢ εἰς μοναρχίαν. Ἔτι δὲ τυραννίδος 2.

3. οὐ λέγει οὔτ', εἰ ἔσται μεταβολὴ, εἰς ποίαν πολιτείαν, οὔτ', εἰ μὴ ἔσται, διὰ τίν' αἰτίαν. Τούτου δ' αἴτιον, ὅτι οὐ ῥάδιον ἂν εἶχε λέγειν· ἀόριστον γάρ· ἐπεὶ κατ' ἐκεῖνον δεῖ εἰς τὴν πρώτην καὶ τὴν ἀρίστην· οὕτω γὰρ ἂν ἐγίγνετο συνεχὲς καὶ κύκλος. Ἀλλὰ μεταβάλλει καὶ εἰς τυραννίδα τυραννὶς, ὥσπερ ἡ Σικυῶνος ἐκ τῆς Μύρωνος εἰς τὴν Κλεισθένους· καὶ εἰς ὀλιγαρχίαν, ὥσπερ ἡ ἐν Χαλκίδι ἡ Ἀντιλέοντος· καὶ εἰς δημοκρατίαν, ὥσπερ ἡ τοῦ Γέλωνος ἐν Συρακούσαις· καὶ εἰς ἀριστοκρατίαν, ὥσπερ ἡ Χαριλάου ἐν Λακεδαίμονι, καὶ ἐν Καρχηδόνι.

4. Καὶ εἰς τυραννίδα μεταβάλλει ἐξ ὀλιγαρχίας, ὥσπερ ἐν Σικελίᾳ σχεδὸν αἱ πλεῖσται τῶν

ἀρχαίων, ἐν Λεοντίνοις εἰς τὴν Παναιτίȣ τυραννίδα, καὶ ἐν Γέλᾳ εἰς τὴν Κλεάνδρȣ, καὶ ἐν Ῥηγίῳ εἰς τὴν Ἀναξιλάȣ, καὶ ἐν ἄλλαις πολλαῖς πόλεσιν ὡσαύτως. Ἄτοπον δὲ καὶ τὸ οἴεσθαι εἰς ὀλιγαρχίαν διὰ τȣ̃το μεταβάλλειν, ὅτι φιλοχρήματοι καὶ χρηματισταὶ οἱ ἐν ταῖς ἀρχαῖς, ἀλλ᾽ ȣ̓χ ὅτι οἱ πολὺ ὑπερέχοντες ταῖς ȣ̓σίαις ȣ̓ δίκαιον οἴονται εἶναι, ἴσον μετέχειν τῆς πόλεως τȣ̀ς κεκτημένȣς μηθὲν τοῖς κεκτημένοις. Ἐν πολλαῖς τε ὀλιγαρχίαις ȣ̓κ ἔξεστι χρηματίζεσθαι, ἀλλὰ νόμοι εἰσὶν οἱ κωλύοντες· ἐν Καρχηδόνι δὲ δημοκρατȣμένῃ
5. χρηματίζονται, καὶ ȣ̓́πω μεταβεβλήκασιν. Ἄτοπον δὲ καὶ τὸ φάναι δύο πόλεις εἶναι τὴν ὀλιγαρχικὴν, πλȣσίων καὶ πενήτων· τί γὰρ αὐτὴ μᾶλλον τῆς Λακωνικῆς πέπονθεν ἢ ὁποιασȣ̃ν ἄλλης, ȣ̓ μὴ πάντες κέκτηνται ἴσα, ἢ μὴ πάντες ὁμοίως εἰσὶν ἀγαθοὶ ἄνδρες; Οὐδενὸς δὲ πενεστέρȣ γενομένȣ ἢ πρότερον, ȣ̓θὲν ἧττον μεταβάλλȣσιν εἰς δῆμον ἐξ ὀλιγαρχίας, ἂν γένωνται πλείȣς οἱ ἄποροι, καὶ ἐκ δήμȣ εἰς ὀλιγαρχίαν, ἐὰν κρεῖττον ᾖ τȣ̃ πλήθȣς τὸ εὔπορον, καὶ οἱ μὲν ἀμελῶσιν, οἱ δὲ προσέχωσι τὸν νȣ̃ν. Πολλῶν τε ȣ̓σῶν αἰτιῶν, δι᾽ ὧν γίγνονται αἱ μεταβολαὶ, ȣ̓ λέγει ἀλλὰ μίαν, ὅτι ἀσωτευόμενοι καὶ κατατοκιζόμενοι γίγνονται πένητες, ὡς ἐξ ἀρχῆς πλȣσίων ὄντων πάντων ἢ τῶν
6. πλείστων. Τȣ̃το δ᾽ ἐστὶ ψεῦδος· ἀλλ᾽ ὅταν μὲν τῶν ἡγεμόνων τινὲς ἀπολέσωσι τὰς ȣ̓σίας, καινοτο-

μῦσιν· ὅταν δὲ τῶν ἄλλων, ὐθὲν γίγνεται δεινόν. Καὶ μεταβάλλυσιν ὐθὲν μᾶλλον ὐδὲ τότε εἰς δῆμον ἢ εἰς ἄλλην πολιτείαν. Ἔτι δὲ, κἂν τιμῶν μὴ μετέχωσι, κἂν ἀδικῶνται ἢ ὑβρίζωνται, στασιάζυσι καὶ μεταβάλλυσι τὰς πολιτείας, κἂν μὴ καταδαπανήσωσι τὴν ὐσίαν .... διὰ τὸ ἐξεῖναι, ὅ, τι ἂν βύλωνται ποιεῖν· ὗ αἰτίαν τὴν ἄγαν ἐλευθερίαν εἶναί φησι. Πλειόνων δ' ὐσῶν ὀλιγαρχιῶν καὶ δημοκρατιῶν, ὡς μιᾶς ὔσης ἑκατέρας λέγει τὰς μεταβολὰς ὁ Σωκράτης.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟ ΣΤ.

Κεφάλαιον α.

Πόσαι μὲν ἔν διαφοραὶ καὶ τίνες τἔτε βελευτικἔ καὶ κυρίε τῆς πολιτείας, καὶ τῆς περὶ τὰς ἀρχὰς τάξεως, καὶ περὶ δικαστηρίων, καὶ ποῖα πρὸς ποίαν σύντέτακται πολιτείαν, ἔτι δὲ περὶ φθορᾶς τε καὶ σωτηρίας τῶν πολιτειῶν, ἐκ ποίων τε γίνεται καὶ διὰ τίνας αἰτίας, εἴρηται πρότερον, Ἐπεὶ δὲ τετύχηκεν εἴδη πλείω δημοκρατίας ὄντα καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως πολιτειῶν, ἅμα τε περὶ ἐκείνων εἴτι λοιπὸν ἐ χεῖρον ἐπισκέψασθαι, καὶ τὸν οἰκεῖον καὶ τὸν συμφέροντα τρόπον ἀποδἔναι πρὸς ἑκάστην. Ἔτι δὲ καὶ τὰς συναγωγὰς αὐτῶν τῶν εἰρημένων ἐπισκεπτέον πάντων τῶν τρόπων· ταῦτα γὰρ συνδυαζόμενα ποιεῖ τὰς πολιτείας ἐπαλλάττειν, ὥςτε ἀριστοκρατίας τε ὀλιγαρχικὰς εἶναι καὶ πολιτείας δημοκρατικωτέρας. Λέγω δὲ τὲς συνδυασμὲς,

ασμοὺς, οὓς δεῖ μὲν ἐπισκοπεῖν, οὐκ ἐσκεμμένοι δ' εἰσὶ νῦν, οἷον, ἂν τὸ μὲν βουλευόμενον καὶ τὸ περὶ τὰς ἀρχαιρεσίας ὀλιγαρχικῶς ᾖ συντεταγμένον, τὰ δὲ περὶ δικαστήρια ἀριστοκρατικῶς, ἢ ταῦτα μὲν καὶ τὸ περὶ τὸ βουλευόμενον ὀλιγαρχικῶς, ἀριστοκρατικῶς δὲ τὸ περὶ τὰς ἀρχαιρεσίας, ἢ κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον μὴ πάντα συντεθῇ τὰ τῆς πολιτείας οἰκεῖα. Ποία μὲν οὖν δημοκρατία πρὸς ποί- 3.
αν ἁρμόττει πόλιν, ὡσαύτως δὲ καὶ ποία τῶν ὀλιγαρχιῶν ποίῳ πλήθει, καὶ τῶν λοιπῶν πολιτειῶν τίς συμφέρει τίσιν, εἴρηται πρότερον· ὅμως δὲ δεῖ γενέσθαι δῆλον μὴ μόνον ποία τούτων τῶν πολιτειῶν ἀρίστη ταῖς πόλεσιν, ἀλλὰ καὶ πῶς δεῖ κατασκευάζειν καὶ ταύτας καὶ τὰς ἄλλας ἐπέλθωμεν συντόμως. Καὶ πρῶτον περὶ δημοκρατίας εἴπωμεν· ἅμα γὰρ καὶ περὶ τῆς ἀντικειμένης πολιτείας φανερόν· αὕτη δ' ἐστὶν, ἣν καλοῦσί τινες ὀλιγαρχίαν.
Ληπτέον δὲ πρὸς ταύτην τὴν μέθοδον πάντα τὰ 4.
δημοτικὰ καὶ τὰ δοκοῦντα ταῖς δημοκρατίαις ἀκολουθεῖν· ἐκ γὰρ τούτων συντιθεμένων τὰ τῆς δημοκρατίας εἴδη γίνεσθαι συμβαίνει καὶ πλείους δημοκρατίας μιᾶς εἶναι καὶ διαφόρους. Δύο γάρ εἰσιν αἰτίαι, δι' ἅσπερ αἱ δημοκρατίαι πλείους εἰσί· πρῶτον μὲν ἡ λεχθεῖσα πρότερον, ὅτι διάφοροι οἱ δῆμοι· γίνεται γὰρ τὸ μὲν γεωργικὸν πλῆθος, τὸ δὲ βάναυσον καὶ θητικόν· ὧν τοῦ πρώτου τῷ δευτέρῳ προσλαμβανομένου, καὶ τοῦ τρίτου πάλιν τοῖς ἀμφοτέ-

ροις, ȣ̓ μόνον διαφέρει τῷ βελτίω καὶ χείρω γίνεσθαι τὴν δημοκρατίαν, ἀλλὰ καὶ τῷ μὴ τὴν αὐτήν.
5. Δευτέρα δὲ, περὶ ἧς νῦν λέγομεν· τὰ γὰρ ταῖς δημοκρατίαις ἀκολȣθȣ̃ντα καὶ δοκȣ̃ντα εἶναι τῆς πολιτείας οἰκεῖα ταύτης, ποιεῖ συντιθέμενα τὰς δημοκρατίας ἑτέρας· τῇ μὲν γὰρ ἐλάττω, τῇ δ᾽ ἀκολȣθήσει πλείονα, τῇ δ᾽ ἅπαντα ταῦτα. Χρήσιμον δὲ ἕκαστον αὐτῶν γνωρίζειν πρός τε τὸ κατασκευάζειν ἣν ἄν τις αὐτῶν τύχῃ βȣλόμενος, καὶ πρὸς τὰς διορθώσεις. Ζητȣ̃σι μὲν γὰρ οἱ τὰς πολιτείας καθιστάντες ἅπαντα τὰ οἰκεῖα συναγαγεῖν πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, ἁμαρτάνȣσι δὲ τȣ̃το ποιȣ̃ντες, καθάπερ ἐν τοῖς περὶ τὰς φθορὰς καὶ τὰς σωτηρίας τῶν πολιτειῶν εἴρηται πρότερον. Νυνὶ δὲ τὰ ἀξιώματα καὶ τὰ ἤθη καὶ ὧν ἐφίενται λέγωμεν.
6. Ὑπόθεσις μὲν ȣ̃ν τῆς δημοκρατικῆς πολιτείας ἐλευθερία· τȣ̃το γὰρ λέγειν εἰώθασιν, ὡς ἐν μόνῃ τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ μετέχοντας ἐλευθερίας· τȣ́τȣ γὰρ στοχάζεσθαί φασι πᾶσαν δημοκρατίαν. Ἐλευθερίας δὲ ἓν μὲν τὸ ἐν μέρει ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν· καὶ γὰρ τὸ δίκαιον τὸ δημοτικὸν τὸ ἴσον ἔχειν ἐστὶ κατ᾽ ἀριθμὸν, ἀλλὰ μὴ κατ᾽ ἀξίαν· τȣ́τȣ δ᾽ ὄντος τȣ̃ δικαίȣ, τὸ πλῆθος ἀναγκαῖον εἶναι κύριον, καὶ ὅ, τι ἂν δόξῃ τοῖς πλείοσι, τȣ̃τ᾽ εἶναι καὶ τέλος, καὶ τȣ̃τ᾽ εἶναί τὸ δίκαιον· φασὶ γὰρ δεῖν ἴσον ἔχειν ἕκαστον τῶν πολιτῶν. Ὥστε ἐν ταῖς δημοκρατίαις συμβαίνει κυριωτέρȣς εἶναι τὸ

ἀπόρους τῶν εὐπόρων· πλείους γάρ εἰσι· κύριον δὲ τὸ τοῖς πλείοσι δόξαν. Ἓν μὲν οὖν τῆς ἐλευθερί- 7.
ας σημεῖον τοῦτο, ὃν τίθενται πάντες οἱ δημοτικοὶ τῆς πολιτείας ὅρον. Ἓν δὲ τὸ ζῆν, ὡς βούλεταί τις· τοῦτο γὰρ τῆς ἐλευθερίας ἔργον εἶναί φασιν, εἴπερ τοῦ δούλου ὄντος τὸ ζῆν μὴ ὡς βούλεται. Τῆς μὲν οὖν δημοκρατίας ὅρος οὗτος δεύτερος. Ἐντεῦθεν δ' ἐλήλυθε τὸ μὴ ἄρχεσθαι, μάλιστα μὲν ὑπὸ μηθενὸς, εἰ δὲ μὴ, κατὰ μέρος· καὶ συμβάλλεται ταύτῃ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τὴν κατὰ τὸ
ἴσον. Τούτων δ' ὑποκειμένων, καὶ τοιαύτης οὔσης 8.
τῆς ἀρχῆς, τὰ τοιαῦτα δημοτικά· τὸ αἱρεῖσθαι τὰς ἀρχὰς πάντας ἐκ πάντων· τὸ ἄρχειν πάντας μὲν ἑκάστου, ἕκαστον δ' ἐν μέρει πάντων· τὸ κληρωτὰς εἶναι τὰς ἀρχὰς ἢ πάσας, ἢ ὅσαι μὴ ἐμπειρίας δέονται καὶ τέχνης· τὸ μὴ ἀπὸ τιμήματος μηθενὸς εἶναι τὰς ἀρχὰς ἢ ὅτι μικροτάτου· τὸ μὴ δὶς τὸν αὐτὸν ἄρχειν μηδεμίαν ἢ ὀλιγάκις ἢ ὀλίγας, ἔξω τῶν κατὰ πόλεμον· τὸ ὀλιγοχρονίους (ἄρχειν) τὰς ἀρχὰς ἢ πάσας ἢ ὅσας ἐνδέχεται· τὸ δικάζειν πάντας καὶ ἐκ πάντων καὶ περὶ πάντων ἢ περὶ τῶν πλείστων καὶ τῶν μεγίστων καὶ τῶν κυριωτάτων, οἷον περὶ εὐθυνῶν καὶ πολιτείας καὶ τῶν ἰδίων συναλλαγμάτων· τὸ τὴν ἐκκλησίαν κυρίαν εἶναι πάντων ἢ τῶν μεγίστων, ἀρχὴν δὲ μη-
δεμίαν μηθενὸς ἢ τῶν ὀλιγίστων (κυρίαν.) Τῶν δ' 9.
ἀρχῶν δημοτικώτατον βουλὴ, ὅπου μὴ μισθοῦ εὐπορία

πᾶσιν· ἐνταῦθα γὰρ ἀφαιρῦνται καὶ ταύτης τῆς ἀρχῆς τὴν δύναμιν· εἰς αὐτὸν γὰρ ἀνάγει τὰς κρίσεις πάσας ὁ δῆμος εὐπορῶν μισθῦ, καθάπερ εἴρηται πρότερον ἐν τῇ μεθόδῳ τῇ πρὸ ταύτης. Ἔπειτα τὸ μισθοφορεῖν μάλιστα μὲν πάντας, ἐκκλησίαν, δικαστήρια, ἀρχὰς, εἰ δὲ μὴ, τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ δικαστήρια καὶ τὴν βυλὴν καὶ τὰς ἐκκλησίας τὰς κυρίας, ἢ τῶν ἀρχῶν ἃς ἀνάγκη συσσιτεῖν μετ' ἀλλήλων. Ἔτι, ἐπειδὴ ὀλιγαρχία καὶ γένει καὶ πλύτῳ καὶ παιδείᾳ ὁρίζεται, τὰ δημοτικὰ δοκεῖ τἀναντία τύτων εἶναι, ἀγέννεια, πενία, βαναυ-
10. σία. Ἔτι δὲ τῶν ἀρχῶν τὸ μηδεμίαν ἀΐδιον εἶναι· ἐὰν δέ τις καταλειφθῇ ἐξ ἀρχαίας μεταβολῆς, τότε περιαιρεῖσθαι τὴν δύναμιν αὐτῆς, καὶ ἐξ αἱρετῶν κληρωτὺς ποιεῖν. Τὰ μὲν ὖν κοινὰ ταῖς δημοκρατίαις ταῦτ' ἐστί. Συμβαίνει δ' ἐκ τῦ δικαίυ τῦ ὁμολογυμένυ εἶναι δημοκρατικῦ (τῦτο δ' ἐστὶ τὸ ἴσον ἔχειν ἅπαντας κατ' ἀριθμὸν) ἣ μάλιστ' εἶναι δοκῦσα δημοκρατία καὶ δῆμος· ἴσον γὰρ τὸ μηθὲν μᾶλλον ἄρχειν τὺς ἀπόρυς ἢ τὺς εὐπόρυς, μηδὲ κυρίυς εἶναι μόνυς, ἀλλὰ πάντας ἐξ ἴσυ κατ' ἀριθμόν· ὕτω γὰρ ἂν ὑπάρχειν νομίζοιεν τήν τ'
11. ἰσότητα τῇ πολιτείᾳ καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Τὸ δὲ μετὰ τῦτο ἀπορεῖται πῶς ἕξυσι τὸ ἴσον; πότερον δεῖ τὰ τιμήματα διελεῖν χιλίοις τὰ τῶν πεντακοσίων, καὶ τὺς χιλίυς ἴσον δύνασθαι τοῖς πεντακοσίοις; ἢ ὐχ ὕτω δεῖ τιθέναι τὴν κατὰ τῦτο ἰσότη-

τα, ἀλλὰ διελεῖν μὲν ὅτως, ἔπειτα ἐκ τῶν πενταϰοσίων ἴσως λαβόντα καὶ ἐκ τῶν χιλίων τότως κυρίως εἶναι τῶν αἱρέσεων καὶ τῶν δικαστηρίων; Πότερον ὖν αὕτη ἡ πολιτεία δικαιοτάτη κατὰ τὸ δημοτικὸν δίκαιον, ἢ μᾶλλον ἡ κατὰ τὸ πλῆθος; Φασὶ γὰρ οἱ δημοτικοὶ τῦτο δίκαιον, ὅ, τι ἂν δόξῃ τοῖς πλείοσιν· οἱ δ' ὀλιγαρχικοὶ, ὅ, τι ἂν δόξῃ τῇ πλείονι ὀσίᾳ· κατὰ πλῆθος γὰρ ὀσίας φασὶ κρίνεσθαι δεῖν. Ἔχει δ' ἀμφότερα ἀνισότητα καὶ 12.
ἀδικίαν· εἰ μὲν γὰρ, ὅ, τι ἂν οἱ ὀλίγοι, τυραννίς· καὶ γὰρ ἐὰν εἷς ἔχῃ πλείω τῶν ἄλλων εὐπόρων, κατὰ τὸ ὀλιγαρχικὸν δίκαιον ἄρχειν δίκαιος μόνος· εἰ δ', ὅ, τι ἂν οἱ πλείως κατ' ἀριθμὸν, ἀδικήσωσι δημεύοντες τὰ τῶν πλωσίων καὶ ἐλαττόνων, καθάπερ εἴρηται πρότερον. Τίς ἂν ὖν εἴη ἰσότης, ἣν ὁμολογήσωσιν ἀμφότεροι, σκεπτέον ἐξ ὧν ὁρίζονται δικαίων ἀμφότεραι· λέγωσι γὰρ ὡς ὅ, τι ἂν δόξῃ τοῖς πλείοσι τῶν πολιτῶν, τῦτο εἶναι δεῖ κύριον. Ἔστω δὴ τῦτο, μὴ μέντοι πάντως· ἀλλ' ἐπειδὴ 13.
δύο μέρη τετύχηκεν, ἐξ ὧν ἡ πόλις, πλώσιοι καὶ πένητες, ὅ, τι ἂν ἀμφοτέροις δόξῃ ἢ τοῖς πλείοσι, τῦτο κύριον ἔστω· ἐὰν δὲ τἀναντία δόξῃ, ὅ, τι ἂν οἱ πλείως καὶ ὧν τὸ τίμημα πλεῖον· οἷον εἰ οἱ μὲν δέκα, οἱ δ' εἴκοσιν· ἔδοξε δὲ τῶν μὲν πλωσίων τοῖς ἓξ, τῶν δ' ἀπορωτέρων τοῖς πεντεκαίδεκα· προσγεγένηνται τοῖς μὲν πένησι τέτταρες τῶν πλωσίων, τοῖς δὲ πλωσίοις πέντε τῶν πενήτων· ὁπο-

τέρων ἂν τὸ τίμημα ὑπερτείνει, συναριθμουμένων
14. ἀμφοτέρων ἑκατέροις, τοῦτο κύριον. Ἐὰν δ' ἴσοι συμπέσωσι, κοινὴν εἶναι ταύτην νομιστέον ἀπορίαν, ὥσπερ νῦν, ἐὰν δίχα ἡ ἐκκλησία γένηται ἢ τὸ δικαστήριον· ἢ γὰρ ἀποκληρωτέον, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον ποιητέον. Ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ ἴσου καὶ τοῦ δικαίου, κἂν ᾖ πάνυ χαλεπὸν εὑρεῖν τὴν ἀλήθειαν περὶ αὐτῶν, ὅμως ῥᾷον τυχεῖν ἢ συμπεῖσαι τοὺς δυναμένους πλεονεκτεῖν· ἀεὶ γὰρ ζητοῦσι τὸ ἴσον καὶ τὸ δίκαιον οἱ ἥττους, οἱ δὲ κρατοῦντες οὐδὲν φροντίζουσι.

Κεφ. β.

Δημοκρατιῶν δ' οὐσῶν τεττάρων, βελτίστη μὲν ἡ πρώτη τάξει, καθάπερ ἐν τοῖς πρὸ τούτων ἐλέχθη λόγοις· ἔστι δὲ καὶ ἀρχαιοτάτη πασῶν αὕτη. Λέγω δὲ πρώτην, ὥσπερ ἄν τις διέλοι τοὺς δήμους· βέλτιστος γὰρ δῆμος ὁ γεωργικός ἐστιν· ὥστε καὶ ποιεῖν ἐνδέχεται δημοκρατίαν, ὅπου ζῇ τὸ πλῆθος ἀπὸ γεωργίας ἢ νομῆς. Διὰ μὲν γὰρ τὸ μὴ πολλὴν οὐσίαν ἔχειν, ἄσχολος· ὥστε μὴ πολλάκις ἐκκλησιάζειν· διὰ δὲ τὸ μὴ ἔχειν τἀναγκαῖα, πρὸς τοῖς ἔργοις διατρίβουσι, καὶ τῶν ἀλλοτρίων οὐκ ἐπιθυμοῦσιν, ἀλλ' ἥδιον τὸ ἐργάζεσθαι τοῦ πολιτεύεσθαι καὶ ἄρχειν, ὅπου ἂν μὴ ᾖ λήμματα μεγάλα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν· οἱ γὰρ πολλοὶ μᾶλλον ὀρέγονται
2. τοῦ κέρδους ἢ τῆς τιμῆς. Σημεῖον δ'· καὶ γὰρ καὶ

τὰς ἀρχαίας τυραννίδας ὑπέμενον, καὶ τὰς ὀλιγαρ-
χίας ὑπομένουσιν, ἐάν τις αὐτοὺς ἐργάζεσθαι μὴ
κωλύῃ μηδ' ἀφαιρῆται μηθέν· ταχέως γὰρ οἱ μὲν
πλουτοῦσιν αὐτῶν, οἱ δ' οὐκ ἀποροῦσιν. Ἔτι δὲ τὸ
κυρίους εἶναι τοῦ ἑλέσθαι καὶ εὐθύνειν ἀναπληροῖ
τὴν ἔνδειαν, εἴτι φιλοτιμίας ἔχουσιν· ἐπεὶ παρ' ἐνί-
οις δήμοις, κἂν μὴ μετέχωσι τῆς αἱρέσεως τῶν ἀρ-
χῶν, ἀλλά τινες αἱρετοὶ κατὰ μέρος ἐκ πάντων,
ὥσπερ ἐν Μαντινείᾳ, τοῦ δὲ βουλεύεσθαι κύριοι ὦσιν,
ἱκανῶς ἔχει τοῖς πολλοῖς. Καὶ δεῖ νομίζειν καὶ
τοῦτ' εἶναι σχῆμά τι δημοκρατίας, ὥσπερ ἐν Μαν-
τινείᾳ ποτ' ἦν. Διὸ δὴ καὶ συμφέρον ἐστὶ τῇ 3.
πρότερον ῥηθείσῃ δημοκρατίᾳ, καὶ ὑπάρχειν εἴωθεν
αἱρεῖσθαι μὲν τὰς ἀρχὰς καὶ εὐθύνειν καὶ δικάζειν
πάντας, ἄρχειν δὲ τὰς μεγίστας αἱρετοὺς καὶ ἀπὸ
τιμημάτων, τὰς μείζους ἀπὸ μειζόνων, ἢ καὶ ἀπὸ
τιμημάτων μὲν μηδεμίαν, ἀλλὰ τοὺς δυναμένους.
Ἀνάγκη δὲ πολιτευομένους οὕτω πολιτεύεσθαι κα-
λῶς· αἵ τε γὰρ ἀρχαὶ ἀεὶ διὰ τῶν βελτίστων ἔ-
σονται, τοῦ δήμου βουλομένου καὶ τοῖς ἐπιεικέσιν οὐ
φθονοῦντος· καὶ τοῖς ἐπιεικέσι καὶ γνωρίμοις ἀρκοῦ-
σαν εἶναι ταύτην τὴν τάξιν· ἄρξονται γὰρ οὐχ ὑπ'
ἄλλων χειρόνων· καὶ ἄρξουσι δικαίως, διὰ τὸ τῶν
εὐθυνῶν εἶναι κυρίους ἑτέρους. Τὸ γὰρ ἐπανακρέ- 4.
μασθαι καὶ μὴ πᾶν ἐξεῖναι ποιεῖν, ὅ, τι ἂν δόξῃ,
συμφέρον ἐστίν· ἡ γὰρ ἐξουσία τοῦ πράττειν, ὅ, τι
ἂν ἐθέλῃ τις, οὐ δύναται φυλάττειν τὸ ἐν ἑκάστῳ

τῶν ἀνθρώπων φαῦλον. Ὥστε ἀναγκαῖον συμβαίνειν, ὅπερ ἐστὶν ὠφελιμώτατον ἐν ταῖς πολιτείαις, ἄρχειν τὲς ἐπιεικεῖς ἀναμαρτήτες ὄντας, μηδὲ ἐλαττεμένε τε πλήθες. Ὅτι μὲν ἓν αὕτη τῶν δημοκρατιῶν ἀρίστη, φανερὸν, καὶ διὰ τίν' αἰτίαν, ὅτι
5. διὰ τὸ ποιόν τινα εἶναι τὸν δῆμον. Πρὸς δὲ τὸ κατασκευάζειν γεωργὸν τὸν δῆμον, τῶν τε νόμων τινὲς τῶν παρὰ τοῖς πολλοῖς κειμένων τὸ ἀρχαῖον χρήσιμοι πάντες, ἢ τὸ ὅλως μὴ ἐξεῖναι κεκτῆσθαι πλείω γῆν μέτρε τινὸς, ἢ ἀπό τινος τόπε πρὸς τὸ ἄστυ καὶ τὴν πόλιν. Ἦν δὲ τό γ' ἀρχαῖον ἐν πολλαῖς πόλεσι νενομοθετημένον, μηδὲ πωλεῖν ἐξεῖναι τὲς πατρῴες κλήρες. Ἔστι δὲ καὶ ὃν λέγεσιν Ὀξύλε νόμον εἶναι τοιἕτόν τι δυνάμενος, τὸ μὴ δανείζειν εἴς τι μέρος τῆς ὑπαρχέσης ἑκάστῳ γῆς.
6. Νῦν δὲ δεῖ διορθἕν καὶ τῷ Ἀφυταίων νόμῳ· πρὸς γὰρ ὃ λέγομεν ἐστὶ χρήσιμος· ἐκεῖνοι γὰρ καίπερ ὄντες πολλοὶ, κεκτημένοι δὲ γῆν ὀλίγην, ὅμως πάντες γεωργἕσι· τιμῶνται γὰρ ἐχ ὅλας τὰς κτήσεις, ἀλλὰ κατὰ τηλικαῦτα μόρια διαιρἕντες, ὥςτ' ἔχειν
7. ὑπερβάλλειν ταῖς τιμήσεσι καὶ τὲς πένητας. Μετὰ δὲ τὸ γεωργικὸν πλῆθος βέλτιστος δῆμός ἐστιν, ὅπε νομεῖς εἰσι, καὶ ζῶσιν ἀπὸ βοσκημάτων· πολλὰ γὰρ ἔχει τῇ γεωργίᾳ παραπλησίως, καὶ τὰ πρὸς τὰς πολεμικὰς πράξεις μάλισθ' ἕτοι γεγυμνασμένοι τὰς ἕξεις, καὶ χρήσιμοι τὰ σώματα, καὶ δυνάμενοι θυραυλεῖν. Τὰ δ' ἄλλα πλήθη πάντα

σχεδὸν, ἐξ ὧν αἱ λοιπαὶ δημοκρατίαι συνεστᾶσι, πολλῷ φαυλότερα τέτων· ὁ γὰρ βίος φαῦλος, καὶ ἐθὲν ἔργον μετ' ἀρετῆς, ὧν μεταχειρίζεται τὸ πλῆθος τό τε τῶν βαναύσων καὶ τὸ τῶν ἀγοραίων ἀνθρώπων καὶ τὸ θητικόν. Ἔτι δὲ διὰ τὸ περὶ τὴν ἀγορὰν καὶ τὸ ἄστυ κυλίεσθαι, πᾶν τὸ τοιἕτον γένος ὡς εἰπεῖν ῥαδίως ἐκκλησιάζει· οἱ δὲ γεωργἕντες, διὰ τὸ διεσπάρθαι κατὰ τὴν χώραν, ἕτ' ἀπαντῶσιν ἕθ' ὁμοίως δέονται τῆς συνόδε ταύτης. Ὅπε δὲ καὶ συμβαίνει τὴν χώραν τὴν 8.
θέσιν ἔχειν τοιαύτην, ὥστε τὴν χώραν πολὺ τῆς πόλεως ἀπηρτῆσθαι, ῥάδιον καὶ δημοκρατίαν ποιεῖσθαι χρηστὴν καὶ πολιτείαν· ἀναγκάζεται γὰρ τὸ πλῆθος ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ποιεῖσθαι τὰς ἀποικίας. Ὥστε δεῖ, κἂν ἀγοραῖος ὄχλος ᾖ, μὴ ποιεῖν ἐν ταῖς δημοκρατίαις ἐκκλησίας ἄνευ τε κατὰ τὴν χώραν πλήθες. Πῶς μὲν ἕν δεῖ κατασκευάζειν τὴν βελτίστην καὶ πρώτην δημοκρατίαν, εἴρηται. Φανερὸν δὲ καὶ πῶς τὰς ἄλλας· ἑπομένως γὰρ δεῖ παρεκβαίνειν, καὶ τὸ χεῖρον ἀεὶ πλῆθος χωρίζειν. Τὴν 9.
δὲ τελευταίαν, διὰ τὸ πάντας κοινωνεῖν, ὅτε πάσης ἐστὶ πόλεως φέρειν, ὅτε ῥάδιον διαμένειν, μὴ τοῖς νόμοις καὶ τοῖς ἤθεσιν εὖ συγκειμένην. Ἃ δὲ φθείρειν συμβαίνει καὶ ταύτην καὶ τὰς ἄλλας πολιτείας εἴρηται πρότερον τὰ πλεῖστα σχεδόν. Πρὸς δὲ τὸ καθιστάναι ταύτην τὴν δημοκρατίαν, καὶ τὸν δῆμον ποιεῖν ἰσχυρὸν, εἰώθασιν οἱ προεστῶ-

τες προςλαμβάνειν ὡς πλείστους, καὶ ποιεῖν πολί-
τας μὴ μόνον τοὺς γνησίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς νόθους
καὶ τοὺς ἐξ ὁποτερουοῦν πολίτου, λέγω δὲ οἷον πα-
τρὸς ἢ μητρός· ἅπαν γὰρ οἰκεῖον τοῦτο τῷ τοιούτῳ
10. δήμῳ μᾶλλον. Εἰώθασι μὲν οὖν οἱ δημαγωγοὶ κα-
τασκευάζειν οὕτω· δεῖ μέντοι προςλαμβάνειν μέ-
χρις ἂν ὑπερτείνῃ τὸ πλῆθος τῶν γνωρίμων καὶ
τῶν μέσων, καὶ τούτου μὴ πέρα προβαίνειν· ὑπερβάλ-
λοντες γὰρ ἀτακτοτέραν τε ποιοῦσι τὴν πολιτείαν,
καὶ τοὺς γνωρίμους πρὸς τὸ χαλεπῶς ὑπομένειν τὴν
δημοκρατίαν παροξύνουσι μᾶλλον· ὅπερ συνέβη τῆς
στάσεως αἴτιον γενέσθαι περὶ Κυρήνην· ὀλίγον μὲν
γὰρ πονηρὸν παρορᾶται, πολὺ δὲ γινόμενον ἐν ὀ-
11. φθαλμοῖς μᾶλλόν ἐστιν. Ἔτι δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα
κατασκευάσματα χρήσιμα πρὸς τὴν δημοκρατίαν
τὴν τοιαύτην, οἷς Κλεισθένης τε Ἀθήνησιν ἐχρή-
σατο, βουλόμενος αὐξῆσαι τὴν δημοκρατίαν, καὶ
περὶ Κυρήνην οἱ τὸν δῆμον καθιστάντες· φυλαί τε
γὰρ ἕτεραι ποιητέαι πλείους καὶ φρατρίαι, καὶ τὰ
τῶν ἰδίων ἱερῶν συνακτέον εἰς ὀλίγα καὶ κοινά, καὶ
πάντα σοφιστέον, ὅπως ἂν ὅτι μάλιστα ἀναμιχθῶ-
σι πάντες ἀλλήλοις, αἱ δὲ συνήθειαι διαζευχθῶσιν
12. αἱ πρότερον. Ἔτι δὲ καὶ τὰ τυραννικὰ κατασκευ-
άσματα δημοτικὰ δοκεῖ πάντα· λέγω δὲ οἷον ἀναρ-
χία τε δούλων, (αὕτη δ' ἂν εἴη μέχρι του συμφέ-
ρουσα) καὶ γυναικῶν καὶ παίδων, καὶ τὸ ζῆν, ὅπως
τις βούλεται, παρορᾶν· πολὺ γὰρ ἔσται τὸ τῇ τοι-

αὐτῃ πολιτείᾳ βοηθεῖν· ἥδιον γὰρ τοῖς πολλοῖς τὸ ζῆν ἀτάκτως ἢ τὸ σωφρόνως.

Κ ε φ. γ.

Ἔτι δ' (ἔργον) τοῦ νομοθέτου καὶ τῶν βουλομένων συνιστάναι τινὰ τοιαύτην πολιτείαν οὐ, τὸ καταστῆσαι μέγιστον ἔργον οὐδὲ μόνον (ἕν,) ἀλλ' ὅπως σώζηται μᾶλλον· μίαν γὰρ ἢ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας οὐ χαλεπὸν μεῖναι πολιτευομένους ὁπωσοῦν. Διὸ δεῖ, περὶ ὧν τεθεώρηται πρότερον, τίνες σωτηρίαι καὶ φθοραὶ τῶν πολιτειῶν, ἐκ τούτων πειρᾶσθαι κατασκευάζειν τὴν ἀσφάλειαν, εὐλαβουμένους μὲν τὰ φθείροντα, τιθεμένους δὲ τοιούτους νόμους καὶ τοὺς ἀγράφους καὶ τοὺς γεγραμμένους, οἳ περιλήψονται μάλιστα τὰ σώζοντα τὰς πολιτείας· καὶ μὴ νομίζειν τοῦτ' εἶναι δημοτικὸν μηδ' ὀλιγαρχικὸν, ὃ ποιήσει τὴν πόλιν ὅτι μάλιστα δημοκρατεῖσθαι ἢ ὀλιγαρχεῖσθαι, ἀλλ' ὃ πλεῖστον χρόνον. Οἱ δὲ νῦν 2. δημαγωγοὶ χαριζόμενοι τοῖς δήμοις πολλὰ δημεύουσι διὰ τῶν δικαστηρίων. Διὸ δεῖ πρὸς ταῦτα ἀντιπράττειν τοὺς κηδομένους τῆς πολιτείας, νομοθετοῦντας, μηδὲν εἶναι δημόσιον τῶν καταδικαζομένων καὶ φερόντων πρὸς τὸ κοινὸν, ἀλλ' ἱερόν. Οἱ μὲν γὰρ ἀδικοῦντες οὐδὲν ἧττον εὐλαβεῖς ἔσονται· ζημιώσονται γὰρ ὁμοίως· ὁ δ' ὄχλος ἧττον καταψηφιεῖται τῶν κρινομένων, λήψεσθαι μηθὲν μέλλων. Ἔτι δὲ τὰς γινομένας δημοσίας δίκας ὡς ὀλιγίστας

ἀεὶ ποιεῖν, μεγάλοις ἐπιτιμίοις τοὺς εἰκῆ γραφομένους κωλύοντας· οὐ γὰρ τοὺς δημοτικοὺς ἀλλὰ τοὺς γνωρίμους εἰώθασιν εἰσάγειν. Δεῖ δὲ καὶ τῇ πολιτείᾳ πάντας μάλιστα μὲν εὔνους εἶναι τοὺς πολίτας, εἰ δὲ μή, μήτοιγε ὡς πολεμίους νομίζειν τοὺς
3. κυρίους. Ἐπεὶ δὲ αἱ τελευταῖαι δημοκρατίαι πολυάνθρωποί τ' εἰσί, καὶ χαλεπὸν ἐκκλησιάζειν ἀμίσθους· τοῦτο δ', ὅπου πρόσοδοι μὴ τυγχάνουσιν οὖσαι, πολέμιον τοῖς γνωρίμοις· ἀπό τε γὰρ εἰσφορᾶς καὶ δημεύσεως ἀναγκαῖον γίνεσθαι καὶ δικαστηρίων φαύλων, ἃ πολλὰς ἤδη δημοκρατίας ἀνέτρεψεν· ὅπου μὲν οὖν πρόσοδοι μὴ τυγχάνουσιν οὖσαι, δεῖ ποιεῖν ὀλίγας ἐκκλησίας, καὶ δικαστήρια πολλῶν μέν, ὀλίγας δ' ἡμέρας· τοῦτο γὰρ φέρει μὲν καὶ πρὸς τὸ μὴ φοβεῖσθαι τοὺς πλουσίους τὰς δαπάνας, ἐὰν οἱ μὲν εὔποροι μὴ λαμβάνωσι δικαστικόν, οἱ δ' ἄποροι· φέρει δὲ καὶ πρὸς τὸ κρίνεσθαι τὰς δίκας πολὺ βέλτιον· οἱ γὰρ εὔποροι πολλὰς μὲν ἡμέρας οὐκ ἐθέλουσιν ἀπὸ τῶν ἰδίων ἀπεῖναι, βραχὺν δὲ
4. χρόνον ἐθέλουσιν. Ὅπου δ' εἰσὶ πρόσοδοι, μὴ ποιεῖν, ὃ νῦν οἱ δημαγωγοὶ ποιοῦσι· τὰ γὰρ περιόντα νέμουσι, λαμβάνουσι δὲ ἅμα, καὶ πάλιν δέονται τῶν αὐτῶν· ὅ τε τετρημένος γάρ ἐστι πίθος ἡ τοιαύτη βοήθεια τοῖς ἀπόροις. Ἀλλὰ δεῖ τὸν ἀληθινῶς δημοτικὸν ὁρᾶν, ὅπως τὸ πλῆθος μὴ λίαν ἄπορον ᾖ· τοῦτο γὰρ αἴτιον τοῦ μοχθηρὰν εἶναι τὴν δημοκρατίαν. Τεχναστέον οὖν, ὅπως ἂν εὐπορία

γένοιτο χρόνιος. Ἐπεὶ δὲ συμφέρει τȣ̃το καὶ τοῖς εὐπόροις, τὰ μὲν ἀπὸ τῶν προσόδων γινόμενα συναθροίζοντας ἀθρόα χρὴ διανέμειν τοῖς ἀπόροις· μάλιστα μὲν, εἴ τις δύναται τοσȣ̃τον ἀθροίζειν, ὅσον εἰς γηδίȣ κτῆσιν· εἰ δὲ μὴ, πρὸς ἀφορμὴν ἐμπορίας καὶ γεωργίας· καὶ εἰ μὴ πᾶσι δυνατὸν, ἀλλὰ κατὰ φυλὰς ἤ τι μέρος ἕτερον ἐν μέρει διανέμειν. Ἐν δὲ τȣ́τῳ πρὸς τὰς ἀναγκαίας συνόδȣς τȣ̀ς εὐπόρȣς εἰςφέρειν τὸν μισθὸν ἀφειμένȣς τῶν ματαίων λειτȣργιῶν. Τοιȣ̃τον δέ τινα τρόπον Καρχη- 5.
δόνιοι πολιτευόμενοι φίλον κέκτηνται τὸν δῆμον· ἀεὶ γάρ τινας ἐκπέμποντες τȣ̃ δήμȣ πρὸς τὰς περιοικίδας ποιȣ̃σιν εὐπόρȣς. Καλῶς δ' ἔχει μιμεῖσθαι καὶ τὰ Ταραντίνων· ἐκεῖνοι γὰρ κοινὰ ποιȣ̃ντες τὰ κτήματα τοῖς ἀπόροις ἐπὶ τὴν χρῆσιν, εὔνȣν παρασκευάζȣσι τὸ πλῆθος. Ἔτι δὲ τὰς ἀρχὰς πάσας ἐποίησαν διττὰς, τὰς μὲν αἱρετὰς τὰς δὲ κληρωτὰς, τὰς μὲν κληρωτὰς, ὅπως ὁ δῆμος αὐτῶν μετέχῃ, τὰς δ' αἱρετὰς, ἵνα πολιτεύωνται βέλτιον. Ἔστι δὲ τȣ̃το ποιῆσαι καὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς μερίζοντας, τȣ̀ς μὲν κληρωτȣ̀ς τȣ̀ς δ' αἱρετȣ́ς. Πῶς μὲν ȣ̃ν δεῖ τὰς δημοκρατίας κατασκευάζειν, εἴρηται.

Κεφ. δ.

Σχεδὸν δὲ καὶ περὶ τὰς ὀλιγαρχίας πῶς δεῖ (ποιεῖν,) φανερὸν ἐκ τούτων· ἐκ τῶν ἐναντίων γὰρ δεῖ συνάγειν ἑκάστην ὀλιγαρχίαν πρὸς τὴν ἐναντίαν δημοκρατίαν ἀναλογιζόμενον· τὴν μὲν εὔκρατον μάλιστα τῶν ὀλιγαρχιῶν καὶ πρώτην· αὕτη δ' ἐστὶν ἡ σύνεγγυς τῇ καλουμένῃ πολιτείᾳ· ᾗ δεῖ τὰ τιμήματα διαιρεῖν, τὰ μὲν ἐλάττω τὰ δὲ μείζω ποιοῦντας· ἐλάττω μὲν, ἀφ' ὧν τῶν ἀναγκαίων μεθέξουσιν ἀρχῶν· μείζω δ', ἀφ' ὧν τῶν κυριωτέρων· τῷ τε κτωμένῳ τὸ τίμημα μετέχειν ἐξεῖναι τῆς πολιτείας· τοσοῦτον εἰσαγομένους τοῦ δήμου πλῆθος διὰ τοῦ τιμήματος, μεθ' οὗ κρείττονες ἔσονται τῶν μὴ μετεχόντων· ἀεὶ δὲ δεῖ παραλαμβάνειν ἐκ τοῦ
2. βελτίονος δήμου τοὺς κοινωνούς. Ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ἐχομένην ὀλιγαρχίαν ἐπιτείνοντας δεῖ μικρὸν κατασκευάζειν. Τῇ δ' ἀντικειμένῃ τῇ τελευταίᾳ δημοκρατίᾳ, τῇ δυναστικωτάτῃ καὶ τυραννικωτάτῃ τῶν ὀλιγαρχιῶν, ὅσῳπερ χειρίστη, τοσούτῳ δεῖ πλείονος φυλακῆς. Ὥσπερ γὰρ τὰ μὲν σώματα εὖ διακείμενα πρὸς ὑγίειαν, καὶ πλοῖα πρὸς ναυτιλίαν καλῶς ἔχοντα τοῖς πλωτῆρσιν, ἐπιδέχεται πλείους ἁμαρτίας, ὥστε μὴ φθείρεσθαι δι' αὐτάς· τὰ δὲ νοσερῶς ἔχοντα τῶν σωμάτων, καὶ τὰ τῶν πλοίων ἐκλελυμένα καὶ πλωτήρων τετυχηκότα φαύλων οὐδὲ τὰς μικρὰς δύναται φέρειν ἁμαρτίας· οὕτω καὶ τῶν

πολιτειῶν αἱ χείρισται πλείστης δέονται φυλακῆς. Τὰς μὲν οὖν δημοκρατίας ὅλως ἡ πολυανθρωπία 3.
σώζει· τοῦτο γὰρ ἀντίκειται πρὸς τὸ δίκαιον τὸ κατὰ τὴν ἀξίαν· τὴν δ' ὀλιγαρχίαν δῆλον ὅτι τοὐναντίον ὑπὸ τῆς εὐταξίας δεῖ τυγχάνειν τῆς σωτηρίας. Ἐπεὶ δὲ τέτταρα μέν ἐστι μέρη μάλιστα τοῦ πλήθους, γεωργικὸν, βάναυσον, ἀγοραῖον, θητικόν· τέτταρα δὲ τὰ χρήσιμα πρὸς πόλεμον, ἱππικὸν, ὁπλιτικὸν, ψιλὸν, ναυτικόν· ὅπου μὲν συμβέβηκε τὴν χώραν εἶναι ἱππάσιμον, ἐνταῦθα μὲν εὐφυῶς ἔχει κατασκευάζειν τὴν ὀλιγαρχίαν (τὴν) ἰσχυράν· ἡ γὰρ σωτηρία τοῖς οἰκοῦσι διὰ ταύτης ἐστὶ τῆς δυνάμεως· αἱ δ' ἱπποτροφίαι τῶν μακρὰς οὐσίας κεκτημένων εἰσίν. Ὅπου δ' ὁπλίτιν, τὴν ἐχομένην ὀλιγαρχίαν· τὸ γὰρ ὁπλιτικὸν τῶν εὐπόρων μᾶλλον ἢ τῶν ἀπόρων· ἡ δὲ ψιλὴ δύναμις καὶ ναυτικὴ δημοκρατικὴ πάμπαν. Νῦν μὲν οὖν, ὅπου 4.
τοιοῦτον πολὺ πλῆθός ἐστιν, ὅταν διαστῶσι, πολλάκις ἀγωνίζονται χεῖρον· δεῖ δὲ πρὸς τοῦτο φάρμακον παρὰ τῶν πολεμικῶν λαμβάνειν στρατηγῶν, οἳ συνδυάζουσι πρὸς τὴν ἱππικὴν δύναμιν καὶ τὴν ὁπλιτικὴν τὴν ἁρμόττουσαν τῶν ψιλῶν. Ταύτῃ δ' ἐπικρατοῦσιν ἐν ταῖς διαστάσεσιν οἱ δῆμοι τῶν εὐπόρων. Ψιλοὶ γὰρ ὄντες πρὸς ἱππικὴν καὶ ὁπλιτικὴν ἀγωνίζονται ῥᾳδίως. Τὸ μὲν οὖν ἐκ τούτων κα- 5.
θιστάναι ταύτην τὴν δύναμιν, ἐφ' ἑαυτοὺς ἐστι καθιστάναι· δεῖ δὲ, διῃρημένης τῆς ἡλικίας, καὶ

τῶν μὲν ὄντων πρεσβυτέρων τῶν δὲ νέων, ἔτι μὲν ὄντας νέες τὲς αὐτῶν υἱεῖς διδάσκεσθαι. τὰς κέφας καὶ τὰς ψιλὰς ἐργασίας, ἐκκεκριμένες δ' ἐκ παίδων ἀθλητὰς εἶναι αὐτὲς τῶν ἔργων. Τὴν δὲ μετάδοσιν γίνεσθαι τῷ πλήθει τῦ πολιτεύματος, ἤτοι, καθάπερ εἴρηται πρότερον, τοῖς τὸ τίμημα κτωμένοις, ἢ, καθάπερ Θηβαίες, ἀποσχομένοις χρόνον τινὰ τῶν βαναύσων ἔργων, ἢ, καθάπερ ἐν Μασσαλίᾳ, κρίσιν ποιεμένες τῶν ἀξίων τῶν ἐν τῷ πολι-
6. τεύματι καὶ τῶν ἔξω. Ἔτι δὲ καὶ ταῖς ἀρχαῖς ταῖς κυριωτάταις, ἃς δεῖ τὲς ἐν τῇ πολιτείᾳ κατέχειν, δεῖ προσκεῖσθαι λειτεργίας, ἵν' ἑκὼν ὁ δῆμος μὴ μετέχῃ, καὶ συγγνώμην ἔχῃ τοῖς ἄρχεσιν, ὡς μισθὸν πολὺν διδεσι τῆς ἀρχῆς. Ἁρμόττει δὲ θυσίας τε εἰσιόντας ποιεῖσθαι μεγαλοπρεπεῖς, καὶ κατασκευάζειν τι τῶν κοινῶν, ἵνα τῶν περὶ τὰς ἑστιάσεις μετέχων ὁ δῆμος, καὶ τὴν πόλιν ὁρῶν κοσμεμένην τὰ μὲν ἀναθήμασιν τὰ δ' οἰκοδομήμασιν, ἄσμενος ὁρᾷ μένεσαν τὴν πολιτείαν· συμβήσεται δὲ καὶ τοῖς γνωρίμοις εἶναι μνημεῖα τῆς δαπάνης. Ἀλλὰ τῦτο νῦν οἱ περὶ τὰς ὀλιγαρχίας ὲ ποιεσιν, ἀλλὰ τὐναντίον· τὰ λήμματα γὰρ ζητῦσιν ὲχ ἧττον ἢ τὴν τιμήν· διόπερ εὖ ἔχει λέγειν ταύτας εἶναι δημοκρατίας μικράς. Πῶς μὲν ὖν χρὴ καθιστάναι τὰς δημοκρατίας καὶ τὰς ὀλιγαρχίας, διωρίσθω τὸν τρόπον τῦτον.

Κεφ. ε.

Ἀκόλουθον δὲ τοῖς εἰρημένοις ἐστὶ τὸ διῃρῆσθαι καλῶς τὰ περὶ τὰς ἀρχὰς, πόσαι καὶ τίνες καὶ τίνων, καθάπερ εἴρηται καὶ πρότερον· τῶν μὲν γὰρ ἀναγκαίων ἀρχῶν χωρὶς ἀδύνατον εἶναι πόλιν, τῶν δὲ πρὸς εὐταξίαν καὶ κόσμον ἀδύνατον οἰκεῖσθαι καλῶς. Ἔτι δ' ἀναγκαῖον, ἐν μὲν ταῖς μικραῖς ἐλάττους εἶναι τὰς ἀρχὰς, ἐν δὲ ταῖς μεγάλαις πλείους, ὥσπερ τυγχάνει πρότερον εἰρημένον. Ποίας οὖν ἁρμόττει συνάγειν καὶ ποίας χωρίζειν, δεῖ μὴ λανθάνειν. Πρῶτον μὲν οὖν ἐπιμέλεια τῶν 2. ἀναγκαίων ἡ περὶ τὴν ἀγορὰν, ἐφ' ᾗ δεῖ τινα ἀρχὴν εἶναι τὴν ἐφορῶσαν περί τε τὰ συμβόλαια καὶ τὴν εὐκοσμίαν· σχεδὸν γὰρ ἀναγκαῖον πάσαις ταῖς πόλεσι τὰ μὲν ὠνεῖσθαι τὰ δὲ πωλεῖν πρὸς τὴν ἀλλήλων ἀναγκαίαν χρείαν· καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὑπογυιότατον πρὸς αὐτάρκειαν, δι' ἣν δοκοῦσιν εἰς μίαν πολιτείαν συνελθεῖν. Ἑτέρα δ' ἐπιμέλεια 3. ταύτης ἐχομένη καὶ σύνεγγυς ἡ τῶν περὶ τὸ ἄστυ δημοσίων καὶ ἰδίων, ὅπως εὐκοσμία ᾖ, καὶ τῶν πιπτόντων οἰκοδομημάτων καὶ ὁδῶν σωτηρία καὶ διόρθωσις, καὶ τῶν ὁρίων τῶν πρὸς ἀλλήλους, ὅπως ἀνεγκλήτως ἔχωσι, καὶ ὅσα τούτοις ἄλλα τῆς ἐπιμελείας ὁμοιότροπα. Καλοῦσι δ' ἀστυνομίαν οἱ πλεῖστοι τὴν τοιαύτην ἀρχήν. Ἔχει δὲ μόρια πλείω τὸν ἀριθμὸν, ὧν ἑτέρους ἐφ' ἕτερα καθιστᾶ-

σιν ἐν ταῖς πολυανθρωποτέραις πόλεσιν, οἷον τειχοποιὺς καὶ κρηνῶν ἐπιμελητὰς καὶ λιμένων φύ-
4. λακας. Ἄλλη δ' ἀναγκαία τε καὶ παρακλησία ταύτῃ· περὶ τῶν αὐτῶν μὲν γὰρ, ἀλλὰ περὶ τὴν χώραν ἐστὶ καὶ [τὰ] περὶ τὰ ἔξω τῦ ἄστεος. Καλῦσι δὲ τὺς ἄρχοντας τύτυς οἱ μὲν ἀγρονόμυς, οἱ δ' ὑλωρύς. Αὗται μὲν ὖν ἐπιμέλειαί εἰσι τύτων τρεῖς. Ἄλλη δ' ἀρχὴ, πρὸς ἣν αἱ πρόσοδοι τῶν κοινῶν ἀναφέρονται· παρ' ὧν φυλαττόντων μερίζονται πρὸς ἑκάστην διοίκησιν. Καλῦσι δὲ ἀποδέκτας τύτυς καὶ ταμίας. Ἑτέρα δ' ἀρχὴ, πρὸς ἣν ἀναγράφεσθαι δεῖ τά τ' ἴδια συμβόλαια καὶ τὰς κρίσεις ἐκ τῶν δικαστηρίων· παρὰ δὲ τοῖς αὐτοῖς τύτοις καὶ τὰς γραφὰς τῶν δικῶν γίνεσθαι δεῖ καὶ τὰς εἰςαγωγάς. Ἐνιαχῦ μὲν ὖν μερίζυσι καὶ ταύτην εἰς πλείυς, ἔστι δὲ μία κυρία τύτων πάντων· καλῦνται δὲ ἱερομνήμονες καὶ ἐπιστάται καὶ μνημονες, καὶ τύτοις ἄλλα ὀνόματα σύνεγγυς.
5. Μετὰ δὲ ταύτην ἐχομένη μὲν ἀναγκαιοτάτη δὲ σχεδὸν καὶ χαλεπωτάτη τῶν ἀρχῶν ἐστιν ἡ περὶ τὰς πράξεις τῶν καταδικασθέντων καὶ τῶν προτιθεμένων κατὰ τὰς ἐγγραφὰς, καὶ περὶ τὰς φυλακὰς τῶν σωμάτων. Χαλεπὴ μὲν ὖν ἐστι, διὰ τὸ πολλὴν ἔχειν ἀπέχθειαν· ὥστε ὅπυ μὴ μεγάλα ἐστὶ κερδαίνειν, ὔτ' ἄρχειν ὑπομένυσιν αὐτὴν, ὔθ' ὑπομείναντες ἐθέλυσι πράττειν κατὰ τὺς νόμυς. Ἀναγκαία δ' ἐστὶν, ὅτι ὐδὲν ὄφελος γίνεσθαι μὲν

δίκας περὶ τῶν δικαίων, ταύτας δὲ μὴ λαμβάνειν
τέλος· ὥστ' εἰ μὴ γιγνομένων, κοινωνεῖν ἀδύνατον
ἀλλήλοις, καὶ πράξεων μὴ γιγνομένων. Διὸ βέλ- 6.
τιον μὴ μίαν εἶναι ταύτην τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ἄλλους
ἐξ ἄλλων δικαστηρίων, καὶ περὶ τὰς προθέσεις
τῶν ἀναγεγραμμένων ὡσαύτως πειρᾶσθαι διαιρεῖν·
ἔτι δ' ἔνια πράττεσθαι καὶ τὰς ἀρχὰς τάς τε ἄλ-
λας καὶ τὰς τῶν νέων μᾶλλον τὰς νέας. Καὶ τὰς
τῶν ἐνεστώτων ἑτέρας καταδικασάσης ἑτέραν εἶναι
τὴν πραττομένην, οἷον ἀστυνόμους τὰς παρὰ τῶν
ἀγορανόμων, τὰς δὲ παρὰ τούτων ἑτέρους· ὅσῳ γὰρ
ἂν ἐλάττων ἀπέχθεια ἐνῇ τοῖς πραττομένοις, το-
σούτῳ μᾶλλον λήψονται τέλος αἱ πράξεις. Τὸ
μὲν οὖν τοὺς αὐτοὺς εἶναι τοὺς καταδικάσαντας καὶ
πραττομένους ἀπέχθειαν ἔχει διπλῆν, τὸ δὲ περὶ
πάντων τοὺς αὐτοὺς, πολεμίους πᾶσιν [ἀπεργάζεται.]
Πολλαχοῦ δὲ διῄρηται καὶ ἡ φυλάττουσα πρὸς τὴν 7.
πραττομένην, οἷον Ἀθήνησι τῶν ἕνδεκα καλουμένων·
διὸ βέλτιον καὶ ταύτην χωρίζειν καί τι σόφισμα
ζητεῖν καὶ περὶ ταύτην· ἀναγκαία μὲν γάρ ἐστιν
οὐχ ἧττον τῆς εἰρημένης. Συμβαίνει δὲ τοὺς μὲν
ἐπιεικεῖς φεύγειν μάλιστα ταύτην τὴν ἀρχὴν, τοὺς
δὲ μοχθηροὺς οὐκ ἀσφαλὲς ποιεῖν κυρίους· αὐτοὶ γὰρ
δέονται φυλακῆς μᾶλλον ἢ φυλάττειν ἄλλους δύ-
νανται. Διὸ δεῖ μὴ μίαν ἀποτεταγμένην ἀρχὴν εἶ-
ναι πρὸς αὐτοῖς μηδὲ συνεχῶς τὴν αὐτὴν, ἀλλὰ
τῶν τε νέων, ὅπου τις ἐφήβων ἢ φρουρῶν ἐστι τάξις,

σιν ἐν ταῖς πολυανθρωποτέραις πόλεσιν, οἷον τειχοποιὲς καὶ κρηνῶν ἐπιμελητὰς καὶ λιμένων φύ-
4. λακας. Ἄλλη δ' ἀναγκαία τε καὶ παραπλησία ταύτῃ· περὶ τῶν αὐτῶν μὲν γὰρ, ἀλλὰ περὶ τὴν χώραν ἐστὶ καὶ [τὰ] περὶ τὰ ἔξω τῦ ἄστεος. Καλῦσι δὲ τὺς ἄρχοντας τύτυς οἱ μὲν ἀγρονόμυς, οἱ δ' ὑλωρύς. Αὗται μὲν ὖν ἐπιμέλειαί εἰσι τύτων τρεῖς. Ἄλλη δ' ἀρχὴ, πρὸς ἣν αἱ πρόσοδοι τῶν κοινῶν ἀναφέρονται· παρ' ὧν φυλαττόντων μερίζονται πρὸς ἑκάστην διοίκησιν. Καλῦσι δὲ ἀποδέκτας τύτυς καὶ ταμίας. Ἑτέρα δ' ἀρχὴ, πρὸς ἣν ἀναγράφεσθαι δεῖ τά τ' ἴδια συμβόλαια καὶ τὰς κρίσεις ἐκ τῶν δικαστηρίων· παρὰ δὲ τοῖς αὐτοῖς τύτοις καὶ τὰς γραφὰς τῶν δικῶν γίνεσθαι δεῖ καὶ τὰς εἰσαγωγάς. Ἐνιαχῦ μὲν ὖν μερίζυσι καὶ ταύτην εἰς πλείυς, ἔστι δὲ μία κυρία τύτων πάντων· καλῦνται δὲ ἱερομνήμονες καὶ ἐπιστάται καὶ μνήμονες, καὶ τύτοις ἄλλα ὀνόματα σύνεγγυς.
5. Μετὰ δὲ ταύτην ἐχομένη μὲν ἀναγκαιοτάτη δὲ σχεδὸν καὶ χαλεπωτάτη τῶν ἀρχῶν ἐστιν ἡ περὶ τὰς πράξεις τῶν καταδικασθέντων καὶ τῶν προτιθεμένων κατὰ τὰς ἐγγραφὰς, καὶ περὶ τὰς φυλακὰς τῶν σωμάτων. Χαλεπὴ μὲν ὖν ἐστι, διὰ τὸ πολλὴν ἔχειν ἀπέχθειαν· ὥστε ὅπυ μὴ μεγάλα ἐστὶ κερδαίνειν, ὔτ' ἄρχειν ὑπομένυσιν αὐτὴν, ὔθ' ὑπομείναντες ἐθέλυσι πράττειν κατὰ τὺς νόμυς. Ἀναγκαία δ' ἐστὶν, ὅτι ὐδὲν ὄφελος γίνεσθαι μὲν

δίκας περὶ τῶν δικαίων, ταύτας δὲ μὴ λαμβάνειν τέλος· ὥστ' εἰ μὴ γιγνομένων, κοινωνεῖν ἀδύνατον ἀλλήλοις, καὶ πράξεων μὴ γιγνομένων. Διὸ βέλ- 6.
τιον μὴ μίαν εἶναι ταύτην τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ἄλλυς ἐξ ἄλλων δικαστηρίων, καὶ περὶ τὰς προθέσεις τῶν ἀναγεγραμμένων ὡσαύτως πειρᾶσθαι διαιρεῖν· ἔτι δ' ἔνια πράττεσθαι καὶ τὰς ἀρχὰς τάς τε ἄλλας καὶ τὰς τῶν νέων μᾶλλον τὰς νέας. Καὶ τὰς τῶν ἐνεστώτων ἑτέρας καταδικασάσης ἑτέραν εἶναι τὴν πραττομένην, οἷον ἀστυνόμυς τὰς παρὰ τῶν ἀγορανόμων, τὰς δὲ παρὰ τύτων ἑτέρυς· ὅσῳ γὰρ ἂν ἐλάττων ἀπέχθεια ἐνῇ τοῖς πραττομένοις, τοσύτῳ μᾶλλον λήψονται τέλος αἱ πράξεις. Τὸ μὲν ὖν τὺς αὐτὺς εἶναι τὺς καταδικάσαντας καὶ πραττομένυς ἀπέχθειαν ἔχει διπλῆν, τὸ δὲ περὶ πάντων τὺς αὐτὺς, πολεμίυς πᾶσιν [ἀπεργάζεται.]
Πολλαχῦ δὲ διήρηται καὶ ἡ φυλάττυσα πρὸς τὴν 7.
πραττομένην, οἷον Ἀθήνησι τῶν ἕνδεκα καλυμένων· διὸ βέλτιον καὶ ταύτην χωρίζειν καί τι σόφισμα ζητεῖν καὶ περὶ ταύτην· ἀναγκαία μὲν γάρ ἐστιν ὐχ ἧττον τῆς εἰρημένης. Συμβαίνει δὲ τὺς μὲν ἐπιεικεῖς φεύγειν μάλιστα ταύτην τὴν ἀρχὴν, τὺς δὲ μοχθηρὺς ὐκ ἀσφαλὲς ποιεῖν κυρίυς· αὐτοὶ γὰρ δέονται φυλακῆς μᾶλλον ἢ φυλάττειν ἄλλυς δύνανται. Διὸ δεῖ μὴ μίαν ἀποτεταγμένην ἀρχὴν εἶναι πρὸς αὐτοῖς μηδὲ συνεχῶς τὴν αὐτὴν, ἀλλὰ τῶν τε νέων, ὅπυ τις ἐφήβων ἢ φρυρῶν ἐστι τάξις,

καὶ τῶν ἀρχῶν δεῖ κατὰ μέρη ποιεῖσθαι τὴν ἐπι-
8. μέλειαν ἑτέρȣς. Ταύτας μὲν ȣ̃ν τὰς ἀρχὰς ὡς
ἀναγκαιοτάτας θετέον εἶναι πρώτας. Μετὰ δὲ
ταύτας, τὰς ἀναγκαίας μὲν ȣ̓θὲν ἧττον, ἐν σχήμα-
τι δὲ μείζονι τεταγμένας· καὶ γὰρ ἐμπειρίας καὶ
πίστεως δέονται πολλῆς. Τοιαῦται δ' εἶεν αἵ τε
περὶ τὴν φυλακὴν τῆς πόλεως, καὶ ὅσαι τάττον-
ται πρὸς τὰς πολεμικὰς χρείας. Δεῖ δὲ καὶ ἐν
εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ πυλῶν τε καὶ τειχῶν φυλα-
κῆς ὁμοίως ἐπιμελητὰς εἶναι, καὶ ἐξετάσεως καὶ
9. συντάξεως τῶν πολιτῶν. Ἔνθα μὲν ȣ̃ν ἐπὶ πᾶσι
τȣ́τοις ἀρχαὶ πλείȣς εἰσὶν, ἔνθα δ' ἐλάττȣς, οἷον
ἐν ταῖς μικραῖς πόλεσι μία περὶ πάντων· καλȣ̃σι
δὲ στρατηγȣ̀ς καὶ πολεμάρχȣς τȣ̀ς τοιȣ́τȣς. Ἔτι
δὲ κἂν ὦσιν ἱππεῖς ἢ ψιλοὶ ἢ τοξόται ἢ ναυτικὸν,
καὶ ἐπὶ τȣ́των ἑκάστῳ ἐνιότε καθίστανται ἀρχαὶ,
αἳ καλȣ̃νται ναυαρχίαι καὶ ἱππαρχίαι καὶ ταξιαρ-
χίαι, καὶ κατὰ μέρος δὲ αἱ ὑπὸ ταύτας τριηραρ-
χίαι καὶ λοχαγίαι καὶ φυλαρχίαι, καὶ ὅσα τȣ́των
μόρια. Τὸ δὲ πᾶν ἕν τι τȣ́των ἐστὶν εἶδος ἐπιμε-
10. λείας πολεμικῶν. Περὶ μὲν ȣ̃ν ταύτην τὴν ἀρχὴν
ἔχει τὸν τρόπον τȣ̃τον. Ἐπεὶ δ' ἔνιαι τῶν ἀρχῶν,
εἰ καὶ μὴ πᾶσαι, διαχειρίζȣσι πολλὰ τῶν κοινῶν,
ἀναγκαῖον ἑτέραν εἶναι τὴν ληψομένην λογισμὸν
καὶ προσευθυνȣ̃σαν, αὐτὴν μηθὲν διαχειρίζȣσαν
ἕτερον. Καλȣ̃σι δὲ τȣ́τȣς οἱ μὲν εὐθύνας, οἱ δὲ
λογιστὰς, οἱ δ' ἐξεταστὰς, οἱ δὲ συνηγόρȣς. Πα-

ρα πάσας δὲ ταύτας τὰς ἀρχὰς ἡ μάλιστα κυρία πάντων ἐστίν· ἡ γὰρ αὐτὴ πολλάκις ἔχει τὸ τέλος καὶ τὴν εἰσφορὰν, ἢ προκάθηται τȣ͂ πλήθȣς, ὅπȣ κύριός ἐστιν ὁ δῆμος. Δεῖ γὰρ εἶναι τὸ συνάγον τὸ κύριον τῆς πολιτείας· καλεῖται δ' ἔνθα μὲν πρόβȣλοι, διὰ τὸ προβȣλεύειν· ὅπȣ δὲ τὸ πλῆθός ἐστι, βȣλὴ μᾶλλον. Αἱ μὲν ȣ̓͂ν πολιτικαὶ τῶν ἀρχῶν σχεδὸν τοσαῦταί τινές εἰσιν. Ἄλλο δ' εἶ- 11.
δος ἐπιμελείας ἡ περὶ τȣ̀ς θεȣ̀ς, οἷον ἱερεῖς τε καὶ ἐπιμεληταὶ τῶν περὶ τὰ ἱερὰ, τȣ͂ σώζεσθαι τὰ ὑπάρχοντα καὶ ἀνορθȣ͂σθαι τὰ πίπτοντα τῶν οἰκοδομημάτων καὶ τῶν ἄλλων, ὅσα τέτακται πρὸς τȣ̀ς θεȣ́ς. Συμβαίνει δὲ τὴν ἐπιμέλειαν ταύτην ἐνιαχȣ͂ μὲν εἶναι μίαν, οἷον ἐν ταῖς μικραῖς πόλεσιν, ἐνιαχȣ͂ δὲ πολλὰς καὶ κεχωρισμένας τῆς ἱερωσύνης, οἷον ἱεροποιȣ̀ς καὶ ναοφύλακας καὶ ταμίας τῶν ἱερῶν χρημάτων. Ἐχομένη δὲ ταύτης ἡ πρὸς τὰς θυσίας ἀφωρισμένη τὰς κοινὰς πάσας, ὅσας μὴ τοῖς ἱερεῦσιν ἀποδίδωσιν ὁ νόμος, ἀλλὰ [τοῖς] ἀπὸ τῆς κοινῆς ἑστίας ἔχȣσι τὴν τιμήν. Καλȣ͂σι δ' οἱ μὲν ἄρχοντας τȣ́τȣς, οἱ δὲ βασιλεῖς, οἱ δὲ πρυτάνεις. Αἱ μὲν ȣ̓͂ν ἀναγκαῖαι ἐπιμέλειαί εἰσι 12.
περὶ τȣ́των, ὡς εἰπεῖν συγκεφαλαιωσαμένȣς, περί τε τὰ δαιμόνια καὶ τὰ πολεμικὰ καὶ περὶ τὰς προσόδȣς καὶ περὶ τὰ ἀναλισκόμενα καὶ περὶ ἀγορὰν καὶ περὶ τὸ ἄστυ καὶ λιμένας καὶ τὴν χώραν· ἔτι [τὰ] περὶ τὰ δικαστήρια καὶ συναλλαγμάτων ἀνα-

γραφὰς καὶ πράξεις καὶ φυλακὰς καὶ ἀπολογισμούς τε καὶ ἐξετάσεις καὶ [πρὸς] εὐθύνας τῶν ἀρχόντων, καὶ τέλος αἱ περὶ τὸ βουλευόμενον περὶ
13. τῶν κοινῶν. Ἴδια δὲ ταῖς σχολαστικωτέραις καὶ μᾶλλον εὐημερούσαις πόλεσιν, ἔτι δὲ φροντιζούσαις εὐκοσμίας γυναικονομία, νομοφυλακία, παιδονομία, γυμνασιαρχία· πρὸς δὲ τούτοις περὶ ἀγῶνας ἐπιμέλεια γυμνικοὺς καὶ διονυσιακούς, κἂν εἴ τινας ἑτέρας συμβαίνει τοιαύτας γενέσθαι θεωρίας. Τούτων δ' ἔνιαι φανερῶς εἰσιν οὐ δημοτικαὶ τῶν ἀρχῶν, οἷον γυναικονομία καὶ παιδονομία· τοῖς γὰρ ἀπόροις ἀνάγκη χρῆσθαι καὶ γυναιξὶ καὶ παισὶν ὥσπερ ἀκολούθοις διὰ τὴν ἀδουλίαν. Τριῶν δ' οὐσῶν ἀρχῶν, [καθ'] ἃς αἱροῦνταί τινες ἀρχὰς τὰς κυρίους, νομοφυλάκων, προβούλων, βουλῆς, οἱ μὲν νομοφύλακες ἀριστοκρατικὸν, ὀλιγαρχικὸν δ' οἱ πρόβουλοι, βουλὴ δὲ δημοτικόν. Περὶ μὲν οὖν τῶν ἀρχῶν ὡς τύπῳ σχεδὸν εἴρηται περὶ πασῶν. . . . . . .

. . . .

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟ Ζ.

Κεφάλαιον α.

Περὶ πολιτείας ἀρίστης τὸν μέλλοντα ποιήσασθαι τὴν προσήκουσαν ζήτησιν ἀνάγκη διορίσασθαι πρῶτον, τίς αἱρετώτατος βίος· ἀδήλου γὰρ ὄντος τούτου, καὶ τὴν ἀρίστην ἀναγκαῖον ἄδηλον εἶναι πολιτείαν. Ἄριστα γὰρ πράττειν προσήκει τοὺς ἄριστα πολιτευομένους ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, ἐὰν μή τι γίγνηται παράλογον. Διὸ δεῖ πρῶτον ὁμολογεῖσθαι, τίς ὁ πᾶσιν ὡς εἰπεῖν αἱρετώτατος βίος· μετὰ δὲ τοῦτο, πότερον κοινῇ καὶ χωρὶς ὁ αὐτὸς ἢ ἕτερος. Νομίσαντας οὖν ἱκανῶς πολλὰ λέ- 2.
γεσθαι καὶ [τῶν] ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις περὶ τῆς ἀρίστης ζωῆς, καὶ νῦν χρηστέον αὐτοῖς· ὡς ἀληθῶς γὰρ πρός γε μίαν διαίρεσιν οὐδεὶς ἀμφισβητήσειεν ἄν, ὡς οὐ, τριῶν οὐσῶν μερίδων, τῶν τε ἐκτὸς καὶ τῶν ἐν τῷ σώματι καὶ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ,

πάντα ταῦτα ὑπάρχειν τοῖς μακαρίοις δεῖ. Οὐδεὶς γὰρ ἂν φαίη μακάριον τὸν μηθὲν μόριον ἔχοντα ἀνδρείας μηδὲ σωφροσύνης μηδὲ δικαιοσύνης μηδὲ φρονήσεως, ἀλλὰ δεδιότα μὲν τὰς παραπετομένας μυίας, ἀπεχόμενον δὲ μηθενὸς, ἂν ἐπιθυμήσῃ τȣ̃ φαγεῖν ἢ πιεῖν, τῶν ἐσχάτων, ἕνεκα δὲ τεταρτημορίȣ διαφθείροντα τȣ̀ς φιλτάτους φίλȣς· ὁμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν διάνοιαν ȣ̔́τως ἄφρονα καὶ διεψευσμένον ὥσπερ τι παιδίον ἢ μαινόμενον.

3. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν λεγόμενα, ὥσπερ . . πάντες ἂν συγχωρήσειαν, διαφέρονται δ' ἐν τῷ ποσῷ καὶ ταῖς ὑπεροχαῖς. Τῆς μὲν γὰρ ἀρετῆς ἔχειν ἱκανὸν νομίζȣσιν ὁποσονȣ̃ν, πλȣ́τȣ δὲ καὶ χρημάτων καὶ δυνάμεως καὶ δόξης καὶ πάντων τῶν τοιȣ́των εἰς ἄπειρον ζητȣ̃σι τὴν ὑπερβολήν. Ἡμεῖς δ' αὐτοῖς ἐρȣ̃μεν, ὅτι ῥάδιον μὲν περὶ τȣ́των καὶ διὰ τῶν ἔργων λαμβάνειν τὴν πίστιν, ὁρῶντας, ὅτι κτῶνται καὶ φυλάττȣσιν ȣ̓ τὰς ἀρετὰς τοῖς ἐκτὸς, ἀλλ' ἐκεῖνα ταύταις· καὶ τὸ ζῆν εὐδαιμόνως, εἴτ' ἐν τῷ χαίρειν ἐστὶν εἴτ' ἐν ἀρετῇ τοῖς ἀνθρώποις, εἴτ' ἐν ἀμφοῖν, ὅτι μᾶλλον ὑπάρχει τοῖς τὸ ἦθος μὲν καὶ τὴν διάνοιαν κεκοσμημένοις εἰς ὑπερβολὴν, περὶ δὲ τὴν ἔξω κτῆσιν τῶν ἀγαθῶν μετριάζȣσιν, ἢ τοῖς ἐκεῖνα μὲν κεκτημένοις πλείω τῶν χρησίμων, ἐν δὲ τȣ́τοις ἐλλείπȣσιν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ λόγον σκοπȣμένοις εὐσύνοπτόν ἐστι· τὰ μὲν γὰρ ἐκτὸς ἔχει πέρας, ὥσπερ ὄργανόν τι· πᾶν δὲ τὸ χρήσιμόν ἐστιν,

ὧν τὴν ὑπερβολὴν ἢ βλάπτειν ἀναγκαῖον ἢ μηθὲν ὄφελος εἶναι αὐτῶν τοῖς ἔχουσι. Τῶν δὲ περὶ ψυχὴν ἕκαστον ἀγαθῶν ὅσῳπερ ἂν ὑπερβάλλῃ, τοσούτῳ μᾶλλον χρήσιμον, εἰ δεῖ καὶ τούτοις ἐπιλέγειν μὴ μόνον τὸ καλὸν ἀλλὰ καὶ τὸ χρήσιμον· ὅλως τε δῆλον, ὡς ἀκολουθεῖν φήσομεν τὴν διάθεσιν τὴν ἀρίστην ἑκάστου πράγματος κατὰ τὴν διάστασιν, ἥνπερ εἴληχε πρὸς ἄλληλα τῇ ὑπεροχῇ, ὧν φαμεν αὐτὰς εἶναι διαθέσεις ταύτας. Ὥστ', εἴπερ ἐστὶν ἡ ψυχὴ καὶ τῆς κτήσεως καὶ τοῦ σώματος τιμιώτερον καὶ ἁπλῶς καὶ ἡμῖν, ἀνάγκη καὶ τὴν διάθεσιν τὴν ἀρίστην ἑκάστου ἀνάλογον τούτων ἔχειν. Ἔτι δὲ τῆς ψυχῆς ἕνεκεν ταῦτα πέφυκεν αἱρετὰ, καὶ δεῖ πάντας αἱρεῖσθαι τοὺς εὖ φρονοῦντας, ἀλλ' οὐκ ἐκείνων ἕνεκεν τὴν ψυχήν.

Ὅτι μὲν οὖν ἑκάστῳ τῆς εὐδαιμονίας ἐπιβάλλει τοσ- 5.
οῦτον, ὅσονπερ ἀρετῆς καὶ φρονήσεως καὶ τοῦ πράττειν κατὰ ταύτας, ἔστω συνωμολογημένον ἡμῖν, μάρτυρι τῷ θεῷ χρωμένοις, ὃς εὐδαίμων μέν ἐστι καὶ μακάριος, δι' οὐθὲν δὲ τῶν ἐξωτερικῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ δι' αὐτὸν αὐτὸς καὶ τῷ ποιός τις εἶναι τὴν φύσιν. Ἐπεὶ καὶ τὴν εὐτυχίαν τῆς εὐδαιμονίας διὰ ταῦτ' ἀναγκαῖον ἑτέραν εἶναι· τῶν μὲν γὰρ ἐκτὸς ἀγαθῶν τῆς ψυχῆς αἴτιον ταὐτόματον καὶ ἡ τύχη· δίκαιος δ' οὐδεὶς οὐδὲ σώφρων ἀπὸ τύχης οὐδὲ διὰ τὴν τύχην ἐστίν. Ἐχόμενον δ' ἐστὶ καὶ τῶν αὐτῶν λόγων δεόμενον, καὶ πόλιν εὐδαίμονα

τὴν ἀρίστην εἶναι καὶ πράττουσαν καλῶς. Ἀδύνατον δὲ καλῶς πράττειν τοῖς μὴ τὰ καλὰ πράττουσιν· οὐθὲν δὲ καλὸν ἔργον οὔτ' ἀνδρὸς οὔτε πόλεως χωρὶς ἀρετῆς καὶ Φρονήσεως· ἀνδρεία δὲ πόλεως καὶ δικαιοσύνη καὶ Φρόνησις τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν καὶ μορφὴν, ὧν μετασχὼν ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων λέγεται δίκαιος καὶ Φρόνιμος καὶ σώφρων.
6. Ἀλλὰ γὰρ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον ἔστω πεφροιμιασμένα τῷ λόγῳ· οὔτε γὰρ μὴ θιγγάνειν αὐτῶν δυνατὸν, οὔτε πάντας τοὺς οἰκείους ἐπεξελθεῖν ἐνδέχεται λόγους· ἑτέρας γάρ ἐστιν ἔργον σχολῆς ταῦτα. Νῦν δὲ ὑποκείσθω τοσοῦτον, ὅτι βίος μὲν ἄριστος καὶ χωρὶς ἑκάστῳ καὶ κοινῇ ταῖς πόλεσιν ὁ μετὰ ἀρετῆς κεχορηγημένης ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μετέχειν τῶν κατ' ἀρετὴν πράξεων. Πρὸς δὲ τοὺς ἀμφισβητοῦντας, ἐάσαντας ἐπὶ τῆς νῦν μεθόδου, διασκεπτέον ὕστερον, εἴ τις τοῖς εἰρημένοις τυγχάνει μὴ πειθόμενος.

Κεφ. β.

Πότερον δὲ τὴν εὐδαιμονίαν τὴν αὐτὴν εἶναι φατέον ἑνός τε ἑκάστου τῶν ἀνθρώπων καὶ πόλεως, ἢ μὴ τὴν αὐτὴν, λοιπόν ἐστιν εἰπεῖν. Φανερὸν δὲ καὶ τοῦτο· πάντες γὰρ ἂν ὁμολογήσειαν εἶναι τὴν αὐτήν· ὅσοι γὰρ ἐν πλούτῳ τὸ ζῆν εὖ τίθενται ἐφ' ἑνὸς, οὗτοι καὶ τὴν πόλιν ὅλην, ἐὰν ᾖ πλουσία, μακαρίζουσιν· ὅσοι τε τὸν τυραννικὸν βίον μάλιστα

τιμῶσιν, ἤτοι καὶ πόλιν τὴν πλείστων ἄρχουσαν εὐδαιμονεστάτην ἂν εἶναι φαῖεν· εἴτε τις τὸν ἕνα δι' ἀρετὴν ἀποδέχεται, καὶ πόλιν εὐδαιμονεστέραν φήσει τὴν σπουδαιοτέραν. Ἀλλὰ ταῦτ' ἤδη δύο ἐστὶν, 2.
ἃ δεῖται σκέψεως· ἓν μὲν, πότερος αἱρετώτερος βίος, ὁ διὰ τοῦ συμπολιτεύεσθαι καὶ κοινωνεῖν πόλεως, ἢ μᾶλλον ὁ ξενικὸς καὶ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας ἀπολελυμένος· ἔτι δὲ τίνα πολιτείαν θετέον καὶ ποίαν διάθεσιν πόλεως ἀρίστην, εἴτε πᾶσιν ὄντος αἱρετοῦ κοινωνεῖν πόλεως, εἴτε καὶ τισὶ μὲν μὴ, τοῖς δὲ πλείστοις. Ἐπεὶ δὲ τῆς πολιτικῆς διανοίας καὶ θεωρίας τοῦτ' ἐστιν ἔργον, ἀλλ' οὐ τὸ περὶ ἕκαστον αἱρετὸν, ἡμεῖς δὲ ταύτην προῃρήμεθα νῦν τὴν σκέψιν, ἐκεῖνο μὲν πάρεργον εἴη, τοῦτο δὲ ἔργον τῆς μεθόδου ταύτης. Ὅτι μὲν οὖν ἀναγκαῖον εἶναι πο- 3.
λιτείαν ἀρίστην ταύτην, καθ' ἣς τάξιν κἂν ὁστισοῦν ἄριστα πράττοι καὶ ζῴη μακαρίως, φανερόν ἐστιν· ἀμφισβητεῖται δὲ παρ' αὐτῶν τῶν ὁμολογούντων τὸν μετ' ἀρετῆς βίον εἶναι αἱρετώτατον, πότερον ὁ πολιτικὸς καὶ πρακτικὸς βίος αἱρετὸς ἢ μᾶλλον ὁ πάντων τῶν ἐκτὸς ἀπολελυμένος, οἷον θεωρητικός τις, ὃν μόνον τινές φασιν εἶναι φιλόσοφον. Σχεδὸν γὰρ τούτους τοὺς δύο βίους τῶν ἀνθρώπων οἱ φιλοτιμώτατοι πρὸς ἀρετὴν φαίνονται προαιρούμενοι καὶ τῶν προτέρων καὶ τῶν νῦν, λέγω δὲ δύο τόν τε πολιτικὸν καὶ τὸν φιλόσοφον. Διαφέρει δὲ οὐ μι- 4.
κρὸν, ποτέρως ἔχει τὸ ἀληθές· ἀνάγκη γὰρ τόν τε

εὖ Φρονᾶντα πρὸς τὸν βελτίω σκοπὸν συντάττεσθαι καὶ τῶν ἀνθρώπων ἕκαστον καὶ κοινῇ τὴν πολιτείαν. Νομίζᾶσι δὲ οἱ μὲν τὸ τῶν πέλας ἄρχειν, δεσποτικῶς μὲν γιγνόμενον, μετ' ἀδικίας τινὸς εἶναι τῆς μεγίστης· πολιτικῶς δὲ, τὸ μὲν ἄδικον ᾶκ ἔχειν, ἐμπόδιον δ' ἔχειν τῇ περὶ αὐτᾶς εὐημερίᾳ. Τᾶτων δὲ ὥσπερ ἐξ ἐναντίας ἕτεροι τυγχάνᾶσι δοξάζοντες· μόνον γὰρ ἀνδρὸς τὸν πρακτικὸν εἶναι βίον καὶ πολιτικόν· ἐφ' ἑκάστης γὰρ ἀρετῆς ᾶκ εἶναι πράξεις μᾶλλον τοῖς ἰδιώταις ἢ τοῖς τὰ κοινὰ πράττᾶσι καὶ πολιτευομένοις. Οἱ μὲν ᾶν

5. ᾶτως ὑπολαμβάνᾶσιν. Οἱ δὲ τὸν δεσποτικὸν τρόπον τῆς πολιτείας εἶναι μόνον εὐδαίμονα φασι· παρ' ἐνίοις δὲ καὶ τῆς πολιτείας ᾶτος ὅρος τῶν νόμων, ὅπως δεσπόζωσι τῶν πέλας. Διὸ καὶ τῶν πλείστων νομίμων χύδην ὡς εἰπεῖν κειμένων παρὰ τοῖς πλείστοις, ὅμως εἴ πᾶ τι πρὸς ἓν οἱ νόμοι βλέπᾶσι, τᾶ κρατεῖν στοχάζονται πάντες· ὥσπερ ἐν Λακεδαίμονι καὶ Κρήτῃ πρὸς τᾶς πολέμᾶς συντέτακται σχεδὸν ἥτε παιδεία καὶ τὸ τῶν νόμων πλῆθος. Ἔτι δ' ἐν τοῖς ἔθνεσι πᾶσι τοῖς δυναμένοις πλεονεκτεῖν ἡ τοιαύτη τετίμηται δύναμις, οἷον ἐν Σκύ-

6. θαις καὶ Πέρσαις καὶ Θραξὶ καὶ Κελτοῖς. Ἐν ἐνίοις γὰρ καὶ νόμοι τινές εἰσι παροξύνοντες πρὸς τὴν ἀρετὴν ταύτην, καθάπερ ἐν Καρχηδόνι φασὶ τὸν ἐκ τῶν κρίκων κόσμον λαμβάνειν, ὅσας ἂν στρατεύσωνται στρατείας. Ἦν δέ ποτε καὶ περὶ Μα-

κεδονίαν νόμος, τὸν μηθένα ἀπεκτακότα πολέμιον ἄνδρα περιεζῶσθαι τὴν φορβειάν. Ἐν δὲ Σκύθαις ὐκ ἐξῆν πίνειν ἐν ἑορτῇ τινι σκῦφον περιφερόμενον τῷ μηθένα ἀπεκτακότι πολέμιον. Ἐν δὲ τοῖς Ἴβηρσιν, ἔθνει πολεμικῷ, τοσύτυς τὸν ἀριθμὸν ὀβελίσκυς καταπηγνύυσι περὶ τὴν τάφον, ὅσυς ἂν διαφθείρῃ τῶν πολεμίων· καὶ ἕτερα δὴ παρ᾽ ἑτέροις ἐστὶ τοιαῦτα πολλὰ, τὰ μὲν νόμοις κατειλημμένα τὰ δὲ ἔθεσι. Καίτοι δόξειεν ἂν ἄγαν ἄτο- 7.
πον ἴσως εἶναι τοῖς βυλομένοις ἐπισκοπεῖν, εἰ τῦτ᾽ ἐστὶν ἔργον τῦ πολιτικῦ, τὸ δύνασθαι θεωρεῖν, ὅπως ἄρχῃ καὶ δεσπόζῃ τῶν πλησίων καὶ βυλομένων καὶ μὴ βυλομένων. Πῶς γὰρ ἂν εἴη τῦτο πολιτικὸν ἢ νομοθετικὸν, ὅγε μηδὲ νόμιμόν ἐστιν; ὐ νόμιμον δὲ τὸ μὴ μόνον δικαίως ἀλλὰ καὶ ἀδίκως ἄρχειν. Κρατεῖν δ᾽ ἐστὶ καὶ μὴ δικαίως. Ἀλ- 8.
λὰ μὴν ὐδ᾽ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμαις τῦτο ὁρῶμεν· ὔτε γὰρ τῦ ἰατρῦ ὔτε τῦ κυβερνήτυ ἔργον ἐστὶ τὸ ἢ πεῖσαι ἢ βιάσασθαι, τῦ μὲν τὺς θεραπευομένυς, τῦ δὲ τὺς πλωτῆρας. Ἀλλ᾽ ἐοίκασιν οἱ πολλοὶ τὴν δεσποτικὴν πολιτικὴν οἴεσθαι εἶναι· καὶ ὅπερ αὐτοῖς ἕκαστοι ὔ φασιν εἶναι δίκαιον ὐδὲ συμφέρον, τῦτ᾽ ὐκ αἰσχύνονται πρὸς τὺς ἄλλυς ἀσκῦντες· αὐτοὶ μὲν γὰρ παρ᾽ αὐτοῖς τὸ δικαίως ἄρχειν ζητῦσι, πρὸς δὲ τὺς ἄλλυς ὐδὲν μέλει τῶν δικαίων. Ἄτοπον δὲ, εἰ μὴ φύσει τὸ μὲν δεσπό- 9.
ζον ἐστὶ, τὸ δὲ ὐ δεσπόζον· ὥστε, εἴπερ ἔχει τὸν

τρόπον τἕτον, ἐ δεῖ πάντων πειρᾶσθαι δεσπόζειν, ἀλλὰ τῶν δεσποστῶν, ὥσπερ ἐδὲ θηρεύειν ἐπὶ θοίνην ἢ θυσίαν ἀνθρώπες, ἀλλὰ τὸ πρὸς τἕτο θηρευτόν· ἔστι δὲ θηρευτὸν, ὃ ἂν ἄγριον ᾖ ἐδεστὸν ζῶον. Ἀλλὰ μὴν εἴη γ' ἂν καὶ καθ' ἑαυτὴν μία πόλις εὐδαίμων, ἣ πολιτεύεται δηλονότι καλῶς, εἴπερ ἐνδέχεται πόλιν οἰκεῖσθαί πε καθ' ἑαυτὴν, νόμοις χρωμένην σπεδαίοις, ἧς τῆς πολιτείας ἡ σύνταξις ἐ πρὸς πόλεμον ἐδὲ πρὸς τὸ κρατεῖν ἔσται τῶν πολεμίων· μηθὲν γὰρ ὑπαρχέτω τοιἕτον.

10. Δῆλον ἄρα, ὅτι πάσας τὰς πρὸς τὸν πόλεμον ἐπιμελείας καλὰς μὲν θετέον, ἐχ ὡς τέλος δὲ πάντων ἀκρότατον, ἀλλ' ἐκείνε χάριν ταύτας. Τἕ δὲ νομοθέτε τἕ σπεδαίε ἐστὶ τὸ θεάσασθαι πόλιν καὶ γένος ἀνθρώπων καὶ πᾶσαν ἄλλην κοινωνίαν, ζωῆς ἀγαθῆς πῶς μεθέξεσι καὶ τῆς ἐνδεχομένης αὐτοῖς εὐδαιμονίας· διοίσει μέντοι τῶν ταττομένων ἔνια νομίμων. Καὶ τἕτο τῆς νομοθετικῆς ἐστιν ἰδεῖν, ἐάν τινες ὑπάρχωσι γειτνιῶντες, ποῖα πρὸς ποίες ἀσκητέον, ἢ πῶς τοῖς καθήκεσι προς ἑκάστες χρηστέον. Ἀλλὰ τἕτο μὲν κἂν ὕστερον τύχοι τῆς προσηκέσης σκέψεως, πρὸς τί τέλος δεῖ τὴν ἀρίστην πολιτείαν συντείνειν.

Κεφ. γ.

Πρὸς δὲ τοὺς ὁμολογοῦντας μὲν τὸν μετ' ἀρε-
τῆς εἶναι βίον αἱρετώτατον, διαφερομένους δὲ περὶ
τῆς χρήσεως αὐτοῦ, λεκτέον ἡμῖν πρὸς ἀμφοτέρους
αὐτούς, (οἱ μὲν γὰρ ἀποδοκιμάζουσι τὰς πολιτικὰς
ἀρχάς, νομίζοντες τόν τε τοῦ ἐλευθέρου βίον ἕτε-
ρόν τινα εἶναι τοῦ πολιτικοῦ καὶ πάντων αἱρετώτα-
τον, οἱ δὲ τοῦτον ἄριστον· ἀδύνατον γὰρ τὸν μηθὲν
πράττοντα πράττειν εὖ, τὴν δ' εὐπραγίαν καὶ τὴν
εὐδαιμονίαν εἶναι ταὐτόν,) ὅτι τὰ μὲν ἀμφότεροι
λέγουσιν ὀρθῶς, τὰ δ' οὐκ ὀρθῶς· οἱ μέν, ὅτι ὁ τοῦ
ἐλευθέρου βίος τοῦ δεσποτικοῦ ἀμείνων· τοῦτο γὰρ
ἀληθές· οὐθὲν γὰρ τῷ γε δούλῳ ᾗ δοῦλος χρῆσθαι
σεμνόν· ἡ γὰρ ἐπίταξις ἡ περὶ τῶν ἀναγκαίων
οὐδενὸς μετέχει τῶν καλῶν. Τὸ μέντοι νομίζειν, 2.
πᾶσαν ἀρχὴν εἶναι δεσποτείαν, οὐκ ὀρθόν· οὐ γὰρ
ἔλαττον διέστηκεν ἡ τῶν ἐλευθέρων ἀρχὴ τῆς τῶν
δούλων ἢ αὐτὸ τὸ φύσει ἐλεύθερον τοῦ φύσει δούλου·
διώρισται δὲ περὶ αὐτῶν ἱκανῶς ἐν τοῖς πρώτοις
λόγοις. Τὸ δὲ μᾶλλον ἐπαινεῖν τὸ ἀπρακτεῖν τοῦ
πράττειν οὐκ ἀληθές· ἡ γὰρ εὐδαιμονία πρᾶξίς
ἐστιν· ἔτι δὲ πολλῶν καὶ καλῶν τέλος ἔχουσιν αἱ
τῶν δικαίων καὶ σωφρόνων πράξεις. Καίτοι τάχ' 3.
ἂν ὑπολάβοι τις τούτων οὕτω διωρισμένων, ὅτι τὸ
κύριον εἶναι πάντων ἄριστον· οὕτω γὰρ ἂν πλεί-
στων καὶ καλλίστων κύριος εἴη πράξεων· ὥστε οὐ

δεῖ τὸν δυνάμενον ἄρχειν παριέναι τῷ πλησίον, ἀλλὰ μᾶλλον ἀφαιρεῖσθαι, καὶ μήτε πατέρα παίδων μήτε παῖδας πατρὸς μηθ' ὅλως φίλον φίλου μηθένα ὑπολογίζειν, μηδὲ πρὸς τοῦτο φροντίζειν· τὸ γὰρ ἄριστον αἱρετώτατον, τὸ δ' εὖ
4. πράττειν ἄριστον. Τοῦτο μὲν οὖν ἀληθῶς ἴσως λέγουσιν, εἴπερ ὑπάρξει τοῖς ἀποστεροῦσι καὶ βιαζομένοις τὸ τῶν ὄντων αἱρετώτατον. Ἀλλ' ἴσως οὐχ οἷόν τε ὑπάρχειν, ἀλλ' ὑποτίθενται τοῦτο ψεῦδος. Οὐ γὰρ ἔτι καλὰς τὰς πράξεις ἐνδέχεται εἶναι τῷ μὴ διαφέροντι τοσοῦτον, ὅσον ἀνὴρ γυναικὸς ἢ πατὴρ τέκνων ἢ δεσπότης δούλων· ὥστε ὁ παραβαίνων οὐθὲν ἂν τηλικοῦτον κατορθώσειεν ὕστερον, ὅσον ἤδη παρεκβέβηκε τῆς ἀρετῆς. Τοῖς γὰρ ὁμοίοις τὸ καλὸν καὶ τὸ δίκαιον ἐν τῷ μέρει· τοῦτο γὰρ ἴσον καὶ ὅμοιον· τὸ δὲ μὴ ἴσον τοῖς ἴσοις καὶ τὸ μὴ ὅμοιον τοῖς ὁμοίοις παρὰ φύσιν· οὐδὲν δὲ τῶν παρὰ φύσιν καλόν. Διὸ κἂν ἄλλος τις ᾖ κρείττων κατ' ἀρετὴν καὶ κατὰ δύναμιν τὴν πρακτικὴν τῶν ἀρίστων, τούτῳ καλὸν ἀκολουθεῖν καὶ τούτῳ πείθεσθαι δίκαιον. Δεῖ δ' οὐ μόνον ἀρετήν, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ὑπάρχειν, καθ' ἣν ἔσται πρακτι-
5. κός. Ἀλλ' εἰ ταῦτα λέγεται καλῶς, καὶ τὴν εὐδαιμονίαν εὐπραγίαν θετέον, καὶ κοινῇ πάσης πόλεως ἂν εἴη καὶ καθ' ἕκαστον ἄριστος βίος ὁ πρακτικός. Ἀλλὰ τὸν πρακτικὸν οὐκ ἀναγκαῖον εἶναι πρὸς ἑτέρους, καθάπερ οἴονταί τινες, οὐδὲ τὰς διανοίας

εἶναι

εἶναι μόνας ταύτας πρακτικὰς, τὰς τῶν ἀποβαινόντων χάριν γιγνομένας ἐκ τȣ͂ πράττειν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον τὰς αὐτοτελεῖς καὶ τὰς αὑτῶν ἕνεκεν θεωρίας καὶ διανοήσεις. Ἡ γὰρ εὐπραξία τέλος· ὥστε καὶ πρᾶξίς τις· μάλιστα δὲ καὶ πράττειν λέγομεν καὶ κυρίως τῶν ἐξωτερικῶν πράξεων τȣ̀ς ταῖς διανοίαις ἀρχιτέκτονας. Ἀλλὰ μὴν ȣ̓δ' ἀπρακτεῖν 6.
ἀναγκαῖον τὰς καθ' αὑτὰς πόλεις ἱδρυμένας καὶ ζῆν ȣ̔́τω προῃρημένας· ἐνδέχεται γὰρ κατὰ μέρη καὶ τȣ͂το συμβαίνειν· πολλαὶ γὰρ κοινωνίαι πρὸς ἄλληλα τοῖς μέρεσι τῆς πόλεώς εἰσιν. Ὁμοίως δὲ τȣ͂το ὑπάρχει καὶ καθ' ἑνὸς ὁτȣȣ͂ν τῶν ἀνθρώπων· σχολῇ γὰρ ἂν ὁ θεὸς ἔχοι καλῶς καὶ πᾶς ὁ κόσμος, οἷς ȣ̓κ εἰσὶν ἐξωτερικαὶ πράξεις παρὰ τὰς οἰκείας τὰς αὐτῶν. Ὅτι μὲν ȣ̓͂ν τὸν αὐτὸν βίον ἀναγκαῖον εἶναι τὸν ἄριστον ἑκάστῳ τε τῶν ἀνθρώπων καὶ κοινῇ ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς ἀνθρώποις, φανερόν ἐστιν.

Κεφ. δ.

Ἐπεὶ δὲ πεφροιμίασται τὰ νῦν εἰρημένα περὶ αὐτῶν, καὶ περὶ τὰς ἄλλας πολιτείας ἡμῖν τεθεώρηται πρότερον, ἀρχὴ τῶν λοιπῶν εἰπεῖν πρῶτον, ποίας τινὰς δεῖ τὰς ὑποθέσεις εἶναι περὶ τῆς μελλȣ́σης κατ' εὐχὴν συνεστάναι πόλεως· ȣ̓ γὰρ οἷόν τε πολιτείαν γενέσθαι τὴν ἀρίστην ἄνευ συμμέτρȣ χορηγίας. Διὸ δεῖ πολλὰ προυποτίθεσθαι

καθάπερ εὐχομένες. εἶναι μέντοι μηθὲν τέτων ἀδύνατον· λέγω δὲ οἷον περί τε πλήθες πολιτῶν καὶ
2. χώρας. Ὥςπερ γὰρ καὶ τοῖς ἄλλοις δημιεργοῖς οἷον ὑφάντῃ καὶ ναυπηγῷ δεῖ τὴν ὕλην ὑπάρχειν ἐπιτηδείαν ἔσαν πρὸς τὴν ἐργασίαν· ὅσῳ γὰρ ἂν αὕτη τυγχάνῃ παρεσκευασμένη βέλτιον, ἀνάγκη καὶ τὸ γιγνόμενον ὑπὸ τῆς τέχνης εἶναι κάλλιον· ὅτω καὶ τῷ πολιτικῷ καὶ τῷ νομοθέτῃ δεῖ τὴν οἰκείαν ὕλην ὑπάρχειν ἐπιτηδείως ἔχεσαν. Ἔστι δὲ πολιτικῆς χορηγίας πρῶτον τό τε πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, πόσες τε καὶ ποίες τινὰς ὑπάρχειν δεῖ φύσει· καὶ κατὰ τὴν χώραν ὡςαύτως, πόσην τε
3. εἶναι καὶ ποίαν τινὰ ταύτην. Οἴονται μὲν ἒν οἱ πλεῖστοι, προςήκειν μεγάλην εἶναι τὴν εὐδαίμονα πόλιν· εἰ δὲ τἒτ' ἀληθὲς, ἀγνοἒσι ποία μεγάλη καὶ ποία μικρὰ πόλις· κατ' ἀριθμἒ γὰρ πλῆθος τῶν ἐνοικέντων κρίνεσι τὴν μεγάλην. Δεῖ δὲ μᾶλλον μὴ εἰς τὸ πλῆθος, εἰς δὲ δύναμιν ἀποβλέπειν. Ἔστι γάρ τι καὶ πόλεως ἔργον. Ὥςτε τὴν δυναμένην τἒτο μάλιστ' ἀποτελεῖν ταύτην οἰητέον εἶναι μεγίστην· οἷον Ἱπποκράτην ἐκ ἄνθρωπον ἀλλ' ἰατρὸν εἶναι μείζω φήσειεν ἄν τις τἒ διαφέροντος
4. κατὰ τὸ μέγεθος τἒ σώματος. Οὐ μὴν ἀλλὰ κἂν εἰ δεῖ κρίνειν πρὸς τὸ πλῆθος ἀποβλέποντας, ἐ κατὰ τὸ τυχὸν πλῆθος τἒτο ποιητέον· (ἀναγκαῖον γὰρ ἐν ταῖς πόλεσιν ἴσως ὑπάρχειν καὶ δέλων ἀριθμὸν πολλῶν καὶ μετοίκων καὶ ξένων,) ἀλλ'

ὅσοι πόλεώς εἰσι μέρος, καὶ ἐξ ὧν συνίσταται πό-
λις οἰκείων μορίων. Ἡ γὰρ τούτων ὑπεροχὴ τοῦ
πλήθους μεγάλης πόλεως σημεῖον· ἐξ ἧς δὲ βά-
ναυσοι μὲν ἐξέρχονται πολλοὶ τὸν ἀριθμὸν, ὁπλῖ-
ται δὲ ὀλίγοι, ταύτην ἀδύνατον εἶναι μεγάλην· οὐ
γὰρ ταὐτὸ μεγάλη τε πόλις καὶ πολυάνθρω-
πος. Ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦτό γε ἐκ τῶν ἔργων φα- 5.
νερὸν, ὅτι χαλεπὸν, ἴσως δὲ ἀδύνατον, εὐνομεῖσθαι
τὴν λίαν πολυάνθρωπον· τῶν γοῦν δοκουσῶν πο-
λιτεύεσθαι καλῶς οὐδεμίαν ὁρῶμεν ἀνειμένην πρὸς
τὸ πλῆθος. Τοῦτο δὲ δῆλον καὶ διὰ τῆς τῶν λό-
γων πίστεως· ὅ τε γὰρ νόμος τάξις τίς ἐστι, καὶ
τὴν εὐνομίαν ἀναγκαῖον εὐταξίαν εἶναι· ὁ δὲ λίαν
ὑπερβάλλων ἀριθμὸς οὐ δύναται μετέχειν τάξεως·
θείας γὰρ δὴ τοῦτο δυνάμεως ἔργον, ἥτις καὶ τόδε
συνέχει τὸ πᾶν. Ἐπεὶ τό γε καλὸν ἐν πλήθει 6.
καὶ μεγέθει εἴωθε γίνεσθαι· διὸ καὶ πόλιν, ἧς
μετὰ μεγέθους ὁ λεχθεὶς ὅρος ὑπάρχει, ταύτην
εἶναι καλλίστην ἀναγκαῖον. Ἀλλ' ἔστι τὶ καὶ
πόλεσι μεγέθους μέτρον, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων πάν-
των, ζώων, φυτῶν, ὀργάνων· καὶ γὰρ τούτων ἕκα-
στον οὔτε λίαν μικρὸν οὔτε κατὰ μέγεθος ὑπερβάλ-
λον ἕξει τὴν αὑτοῦ δύναμιν, ἀλλ' ὁτὲ μὲν ὅλως
ἐστερημένον ἔσται τῆς φύσεως, ὁτὲ δὲ φαύλως
ἔχον· οἷον πλοῖον σπιθαμιαῖον μὲν οὐκ ἔσται πλοῖ-
ον ὅλως, οὐδὲ δυοῖν σταδίοιν· εἰς δέ τι μέγεθος
ἐλθὸν ὁτὲ μὲν διὰ σμικρότητα φαύλην ποιήσει

7. τὴν ναυτιλίαν, ὁτὲ δὲ διὰ τὴν ὑπερβολήν. Ὁμοίως δὲ καὶ πόλις ἡ μὲν ἐξ ὀλίγων λίαν ȣ̓κ αὐτάρκης· ἡ δὲ πόλις αὔταρκες· ἡ δ᾽ ἐκ πολλῶν ἄγαν ἐν μὲν τοῖς ἀναγκαίοις αὐτάρκης, ὥσπερ ἔθνος, ἀλλ᾽ ȣ̓ πόλις· πολιτείαν γὰρ ȣ̓ ῥᾴδιον ὑπάρχειν. Τίς γὰρ στρατηγὸς ἔσται τȣ͂ λίαν ὑπερβάλλοντος πλήθȣς; ἢ τίς κήρυξ μὴ στεντόρειος; Διὸ πρώτην μὲν εἶναι πόλιν ἀναγκαῖον τὴν ἐκ τοσȣ́τȣ πλήθȣς, ὃ πρῶτον πλῆθος αὔταρκες πρὸς τὸ εὖ ζῆν ἐστι κατὰ τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν. Ἐνδέχεται δὲ καὶ τὴν ταύτης ὑπερβάλλȣσαν κατὰ πλῆθος εἶναι [μείζω] πόλιν· ἀλλὰ τȣ͂τ᾽ ȣ̓κ ἔστιν, ὥσπερ εἴπομεν, ἀόριστον. Τίς δ᾽ ἐστὶν ὁ τῆς ὑπερβολῆς ὅρος, ἐκ τῶν ἔργων ἰδεῖν ῥᾴδιον· εἰσὶ γὰρ αἱ πράξεις τῆς πόλεως, τῶν μὲν ἀρχόντων τῶν δ᾽ ἀρχομένων· ἄρχοντος δ᾽ ἐπίταξις καὶ κρίσις ἔργον. Πρὸς δὲ τὸ κρίνειν περὶ τῶν δικαίων καὶ πρὸς τὸ τὰς ἀρχὰς διανέμειν κατ᾽ ἀξίαν, ἀναγκαῖον γνωρίζειν ἀλλήλȣς, ποῖοί τινές εἰσι, τȣ̀ς πολίτας· ὡς ὅπȣ τȣ͂το μὴ συμβαίνει γίγνεσθαι, φαύλως ἀνάγκη γίγνεσθαι τὰ περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς κρίσεις. Περὶ ἀμφότερα γὰρ ȣ̓ δίκαιον αὐτοσχεδιάζειν, ὅπερ ἐν τῇ
8. πολυανθρωπίᾳ τῇ λίαν ὑπάρχει φανερῶς. Ἔτι δὲ ξένοις καὶ μετοίκοις ῥᾴδιον μεταλαμβάνειν τῆς πολιτείας· ȣ̓ γὰρ χαλεπὸν τὸ λανθάνειν διὰ τὴν ὑπερβολὴν τȣ͂ πλήθȣς. Δῆλον τοίνυν, ὡς ȣ̓τός ἐστι πόλεως ὅρος ἄριστος, ἡ μεγίστη τȣ͂ πλήθȣς

ὑπερβολὴ πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς, εὐσύνοπτος. Περὶ μὲν οὖν μεγέθους πόλεως διωρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον.

Κεφ. ε.

Παραπλησίως δὲ καὶ τὰ περὶ τῆς χώρας
ἔχει· περὶ μὲν γὰρ τοῦ ποίαν τινὰ, δῆλον ὅτι τὴν
αὐταρκεστάτην πᾶς τις ἂν ἐπαινέσειε· ταύτην δ'
ἀναγκαῖον εἶναι τὴν παντοφόρον· τὸ γὰρ πάντα
ὑπάρχειν καὶ δεῖσθαι μηθενὸς αὔταρκες. Πλήθει
δὲ καὶ μεγέθει τοσαύτην, ὥστε δύνασθαι τοὺς οἰ-
κοῦντας ζῆν σχολάζοντας ἐλευθερίως ἅμα καὶ σω-
φρόνως. Τοῦτον δὲ τὸν ὅρον εἰ καλῶς ἢ μὴ καλῶς
λέγομεν, ὕστερον ἐπισκεπτέον ἀκριβέστερον, ὅταν
ὅλως περὶ κτήσεως καὶ τῆς περὶ τὴν οὐσίαν εὐπορί-
ας συμβαίνῃ ποιεῖσθαι μνείαν, πῶς δεῖ καὶ τίνα
τρόπον ἔχειν πρὸς τὴν χρῆσιν αὐτήν. Πολλαὶ
γὰρ περὶ τὴν σκέψιν ταύτην εἰσὶν ἀμφισβητήσεις
διὰ τοὺς ἕλκοντας ἐφ' ἑκατέραν τοῦ βίου ὑπερβο-
λὴν, τοὺς μὲν ἐπὶ τὴν γλισχρότητα, τοὺς δ' ἐπὶ
τὴν τρυφήν. Τὸ δ' εἶδος τῆς χώρας οὐ χαλε- 2.
πὸν εἰπεῖν· δεῖ δ' ἔνια πείθεσθαι καὶ τοῖς περὶ
τὴν στρατηγίαν ἐμπείροις, ὅτι χρὴ μὲν τοῖς πολε-
μίοις εἶναι δυσέμβολον, αὐτοῖς δ' εὐέξοδον· ἔτι δὲ,
ὥσπερ τὸ πλῆθος τὸ τῶν ἀνθρώπων εὐσύνοπτον
ἔφαμεν εἶναι δεῖν, οὕτω καὶ τὴν χώραν. Τὸ δ' εὐ-
σύνοπτον τὸ εὐβοήθητον εἶναι τὴν χώραν ἐστί.

Τῆς δὲ πόλεως τὴν θέσιν εἰ χρὴ ποιεῖν κατ' εὐχὴν, πρός τε τὴν θάλατταν προσήκει κεῖσθαι καλῶς πρός τε τὴν χώραν. Εἷς μὲν [οὖν] ὁ λεχθεὶς ὅρος· δεῖ γὰρ πρὸς τὰς ἐκβοηθείας κοινὴν εἶναι τῶν τόπων ἁπάντων. Ὁ δὲ λοιπὸς πρὸς τὰς τῶν γιγνομένων καρπῶν παραπομπὰς, ἔτι δὲ τῆς περὶ ξύλα ὕλης, κἂν εἴ τινα ἄλλην ἐργασίαν ἡ χώρα τυγχάνοι κεκτημένη τοιαύτην, εὐπαρακόμιστον.

3. Περὶ δὲ τῆς πρὸς τὴν θάλατταν κοινωνίας, πότερον ὠφέλιμος ταῖς εὐνομουμέναις πόλεσιν ἢ βλαβερὰ, πολλὰ τυγχάνουσιν ἀμφισβητοῦντες. Τό τε γὰρ ἐπιξενοῦσθαί τινας ἐν ἄλλοις τεθραμμένους νόμοις, ἀσύμφορον εἶναί φασι πρὸς τὴν εὐνομίαν καὶ τὴν πολυανθρωπίαν· γίνεσθαι μὲν γὰρ, ἐκ τοῦ χρῆσθαι τῇ θαλάττῃ διαπέμποντας καὶ δεχομένους, ἐμπόρων πλῆθος, ὑπεναντίον δ' εἶναι πρὸς τὸ πο-

4. λιτεύεσθαι καλῶς. Ὅτι μὲν οὖν, εἰ ταῦτα μὴ συμβαίνει, βέλτιον καὶ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ πρὸς εὐπορίαν τῶν ἀναγκαίων μετέχειν τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν τῆς θαλάττης, οὐκ ἄδηλον. Καὶ γὰρ πρὸς τὸ ῥᾷον φέρειν τοὺς πολέμους εὐβοηθήτους εἶναι δεῖ κατ' ἀμφότερα τοὺς σωθησομένους, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν· καὶ πρὸς τὸ βλάψαι τοὺς ἐπιτιθεμένους, εἰ μὴ κατ' ἄμφω δυνατὸν, ἀλλά γε κατὰ θάλατταν ὑπάρξει μᾶλλον ἀμφοτέρων μετέχουσιν· ὅσα τ' ἂν μὴ τυγχάνῃ παρ' αὐτοῖς ὄντα, δέξασθαι ταῦτα, καὶ τὰ πλεονάζοντα τῶν γιγνο-

μένων ἐκπέμψασθαι τῶν ἀναγκαίων ἐστίν. Αὐ-
τῇ γὰρ ἐμπορικὴν ἀλλ᾽ οὐ τοῖς ἄλλοις δεῖ εἶναι τὴν
πόλιν. Οἱ δὲ παρέχοντες σφᾶς αὐτοὺς πᾶσιν ἀγο- 5.
ρὰν προσόδου χάριν ταῦτα πράττουσιν· ἣν δὲ μὴ
δεῖ πόλιν τοιαύτης μετέχειν πλεονεξίας, οὐδ᾽ ἐμπό-
ριον δεῖ κεκτῆσθαι τοιοῦτον. Ἐπεὶ δὲ καὶ νῦν ὁρῶ-
μεν πολλαῖς ὑπάρχειν καὶ χώραις καὶ πόλεσιν
ἐπίνεια καὶ λιμένας εὐφυῶς κείμενα πρὸς τὴν πό-
λιν, ὥστε μήτε τὸ αὐτὸ νέμειν ἄστυ, μήτε πόῤῥω
λίαν, ἀλλὰ κρατεῖσθαι τείχεσι καὶ τοιούτοις ἄλλοις
ἐρύμασι, φανερὸν, ὡς, εἰ μὲν ἀγαθόν τι συμβαίνει
γίγνεσθαι διὰ τῆς κοινωνίας αὐτῶν, ὑπάρξει τῇ πόλει
τοῦτο τὸ ἀγαθόν· εἰ δέ τι βλαβερὸν, φυλάξασθαι
ῥᾴδιον τοῖς νόμοις, φράζοντας καὶ διορίζοντας, τίνας
οὐ δεῖ καὶ τίνας ἐπιμίσγεσθαι δεῖ πρὸς ἀλλήλους. Περὶ
δὲ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, ὅτι μὲν βέλτιστον ὑπάρ- 6.
χειν μέχρι τινὸς πλήθους, οὐκ ἄδηλον· οὐ γὰρ μόνον
αὑτοῖς ἀλλὰ καὶ τῶν πλησίον τισὶ δεῖ καὶ φο-
βεροὺς εἶναι καὶ δύνασθαι βοηθεῖν, ὥσπερ κατὰ γῆν,
καὶ κατὰ θάλατταν. Περὶ δὲ πλήθους ἤδη καὶ
μεγέθους τῆς δυνάμεως ταύτης πρὸς τὸν βίον σκε-
πτέον τῆς πόλεως· εἰ μὲν γὰρ ἡγεμονικὸν καὶ πο-
λιτικὸν ζήσεται βίον, ἀναγκαῖον καὶ ταύτην τὴν
δύναμιν ὑπάρχειν πρὸς τὰς πράξεις σύμμετρον.
Τὴν δὲ πολυανθρωπίαν τὴν γιγνομένην περὶ τὸν 7.
ναυτικὸν ὄχλον οὐκ ἀναγκαῖον ὑπάρχειν ταῖς πόλε-
σιν· οὐθὲν γὰρ αὐτοὺς μέρος εἶναι δεῖ τῆς πόλεως·

τὸ μὲν γὰρ ἐπιβατικὸν ἐλεύθερον καὶ τῶν πεζευόντων ἐστὶν, ὃ κύριόν ἐστι καὶ κρατεῖ τῆς ναυτιλίας. Πλήθȣς δὲ ὑπάρχοντος περιοίκων καὶ τῶν τὴν χώραν γεωργȣ́ντων, ἀφθονίαν ἀναγκαῖον εἶναι καὶ ναυτῶν· ὁρῶμεν δὲ καὶ τȣ̃το καὶ νῦν ὑπάρχον τισὶν, οἷον τῇ πόλει τῶν Ἡρακλεωτῶν· πολλὰς γὰρ ἐκπληρȣ̃σι τριήρεις κεκτημένοι τῷ μεγέθει πόλιν ἑτέρων ἐμμελεστέραν. Περὶ μὲν ȣ̃ν χώρας καὶ λιμένων [καὶ πόλεων] καὶ θαλάττης καὶ περὶ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως ἔστω διωρισμένον τȣ̃τον τὸν τρόπον.

Κεφ. ϛ.

Περὶ δὲ τȣ̃ πολιτικȣ̃ πλήθȣς, τίνα μὲν ὅρον ὑπάρχειν χρὴ, πρότερον εἴπομεν· ποίȣς δέ τινας τὴν φύσιν εἶναι δεῖ, νῦν λέγωμεν. Σχεδὸν δὲ κατανοήσειεν ἄν τις τȣ̃τό γε βλέψας ἐπί τε τὰς πόλεις τὰς εὐδοκιμȣ́σας τῶν Ἑλλήνων καὶ πρὸς πᾶσαν τὴν οἰκȣμένην, ὡς διείληπται τοῖς ἔθνεσι. Τὰ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ψυχροῖς τόποις ἔθνη καὶ τὰ περὶ τὴν Εὐρώπην θυμȣ̃ μέν ἐστι πλήρη, διανοίας δὲ ἐνδεέστερα καὶ τέχνης· διόπερ ἐλεύθερα μὲν διατελεῖ μᾶλλον, ἀπολίτευτα δὲ, καὶ τῶν πλησίον ἄρχειν ȣ̓ δυνάμενα. Τὰ δὲ περὶ τὴν Ἀσίαν διανοητικὰ μὲν καὶ τεχνικὰ τὴν ψυχὴν, ἄθυμα δέ· διόπερ ἀρχόμενα καὶ δȣλεύοντα διατελεῖ. Τὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων γένος, ὥσπερ μεσεύει κατὰ τȣ̀ς τό-

πυς, ὕτως ἀμφοῖν μετέχει· καὶ γὰρ ἔνθυμον καὶ διανοητικόν ἐστι· διόπερ ἐλεύθερόν τε διατελεῖ καὶ βέλτιστα πολιτευόμενον, καὶ δυνάμενον ἄρχειν πάντων, μιᾶς τυγχάνον πολιτείας. Τὴν αὐτὴν δ' ἔχει 2.
διαφορὰν καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων ἔθνη πρὸς ἄλληλα· τὰ μὲν γὰρ ἔχει τὴν φύσιν μονόκωλον, τὰ δ' εὖ κέκραται πρὸς ἀμφοτέρας τὰς δυνάμεις ταύτας. Φανερὸν τοίνυν, ὅτι δεῖ διανοητικύς τε εἶναι καὶ θυμοειδεῖς τὴν φύσιν τὺς μέλλοντας εὐαγώγυς ἔσεσθαι τῷ νομοθέτῃ πρὸς τὴν ἀρετήν. Ὅπερ γάρ φασί τινες δεῖν ὑπάρχειν τοῖς φύλαξι, τὸ φιλητικὺς μὲν εἶναι τῶν γνωρίμων, πρὸς δὲ τὺς ἀγνῶτας ἀγρίυς, ὁ θυμός ἐστιν ὁ ποιῶν τὸ φιλητικόν· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ τῆς ψυχῆς δύναμις, ᾗ φιλῦμεν. Σημεῖον δέ· πρὸς γὰρ τὺς συνήθεις καὶ φίλυς ὁ 3.
θυμὸς αἴρεται μᾶλλον ἢ πρὸς τὺς ἀγνῶτας, ὀλιγωρεῖσθαι νομίσας. Διὸ καὶ Ἀρχίλοχος προσηκόντως τοῖς φίλοις ἐγκαλῶν διαλέγεται πρὸς τὸν θυμὸν

οὐ γὰρ δὴ περὶ φίλων ἀπήγχεο.

Καὶ τὸ ἄρχον δὲ καὶ τὸ ἐλεύθερον ἀπὸ τῆς δυνάμεως ταύτης ὑπάρχει πᾶσιν· ἀρχικὸν γὰρ καὶ ἀήττητον ὁ θυμός. Οὐ καλῶς δ' ἔχει λέγειν χαλεπὺς εἶναι πρὸς τὺς ἀγνῶτας· πρὸς ὐθένα γὰρ εἶναι χρὴ τοιῦτον, ὐδ' εἰσὶν οἱ μεγαλόψυχοι τὴν φύσιν ἄγριοι πλὴν πρὸς τὺς ἀδικῦντας. Τῦτο δὲ μᾶλλον ἔτι πρὸς τὺς συνήθεις πάσχυσιν, ὥσπερ εἴρηται πρότερον, ἂν ἀδικεῖσθαι νομίσωσι. Καὶ 4.

τ8το συμβαίνει κατὰ λόγον· παρ' οἷς γὰρ ὀφείλεσθαι τὴν εὐεργεσίαν ὑπολαμβάνεσι, πρὸς τῷ βλάβει καὶ ταύτης ἀποστερεῖσθαι νομίζεσιν. Ὅθεν εἴρηται

χαλεποὶ γὰρ πόλεμοι ἀδελφῶν.

καὶ

οἵ τοι πέρα στέρξαντες οἵδε καὶ πέρα μισ8σι.

Περὶ μὲν 8ν τῶν πολιτευομένων, πόσ8ς τε ὑπάρχειν δεῖ καὶ ποί8ς τινὰς τὴν φύσιν, ἔτι δὲ τὴν χώραν πόσην τέ τινα καὶ ποίαν τινὰ, διώρισται σχεδόν· 8 γὰρ τὴν αὐτὴν ἀκρίβειαν δεῖ ζητεῖν διά τε τῶν λόγων καὶ τῶν γιγνομένων διὰ τῆς αἰσθήσεως.

Κεφ. ζ.

Ἐπεὶ δὲ, ὥσπερ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ φύσιν συνεστώτων, 8 ταῦτά ἐστι μόρια τῆς ὅλης συστάσεως, ὧν ἄνευ τὸ ὅλον 8κ ἂν εἴη, δῆλον ὡς 8δὲ πόλεως μέρη θετέον, ὅσα ταῖς πόλεσιν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν, 8δ' ἄλλης κοινωνίας 8δεμιᾶς, ἐξ ἧς ἕν τι τὸ γένος. Ἕν γάρ τι καὶ κοινὸν εἶναι δεῖ καὶ ταὐτὸ τοῖς κοινωνοῖς, ἄν τε ἴσον ἄν τε ἄνισον μεταλαμβάνωσι, οἷον εἴτε τροφὴ τ8τό ἐστιν εἴτε χώρας πλῆθος εἴτ' ἄλλο τι τῶν τοι8των ἐστίν. Ὅταν
2. δ' ᾖ τὸ μὲν τ8τ8 ἕνεκεν, τὸ δὲ 8 ἕνεκεν, 8θὲν ἔν γε τ8τοις κοινὸν ἀλλ' ἢ τῷ μὲν ποιῆσαι, τῷ δὲ λαβεῖν. Λέγω δὲ οἷον ὀργάνῳ τε παντὶ πρὸς τὸ γιγνόμενον ἔργον καὶ τοῖς δημι8ργοῖς· οἰκίᾳ γὰρ

πρὸς οἰκοδόμον οὐθὲν ἐστιν ὃ γίγνεται κοινὸν, ἀλλ'
ἔστι τῆς οἰκίας χάριν ἡ τῶν οἰκοδόμων τέχνη. Διὸ
κτήσεως μὲν δεῖ ταῖς πόλεσιν, οὐδὲν δ' ἐστὶν ἡ
κτῆσις μέρος τῆς πόλεως· πολλὰ δ' ἔμψυχα μέρη
τῆς κτήσεώς ἐστιν· ἡ δὲ πόλις κοινωνία τίς ἐστι
τῶν ὁμοίων, ἕνεκεν δὲ ζωῆς τῆς ἐνδεχομένης ἀρί-
στης. Ἐπεὶ δ' ἐστὶν εὐδαιμονία τὸ ἄριστον, αὕτη 3.
δ' ἀρετῆς ἐνέργεια καὶ χρῆσίς τις τέλειος, συμβέ-
βηκε δὲ οὕτως, ὥστε τοὺς μὲν ἐνδέχεσθαι μετέχειν
αὐτῆς, τοὺς δὲ μικρὸν ἢ μηδὲν, δῆλον ὡς τοῦτ' αἴτιον
τοῦ γίγνεσθαι πόλεως εἴδη καὶ διαφορὰς, καὶ πολι-
τείας πλείους· ἄλλον γὰρ τρόπον καὶ δι' ἄλλων ἕκα-
στοι τοῦτο θηρεύοντες τούς τε βίους ἑτέρους ποιοῦνται
καὶ τὰς πολιτείας. Ἐπισκεπτέον δὲ καὶ πόσα ταῦτ'
ἐστὶν, ὧν ἄνευ πόλις οὐκ ἂν εἴη· καὶ γὰρ ἃ λέγομεν
εἶναι μέρη πόλεως, ἐν τούτοις ἂν εἴη ἀναγκαῖον ὑπάρ-
χειν. Ληπτέον τοίνυν τῶν ἔργων τὸν ἀριθμόν· ἐκ 4.
τούτων γὰρ ἔσται δῆλον. Πρῶτον μὲν οὖν ὑπάρχειν
δεῖ τροφὴν, ἔπειτα τέχνας· πολλῶν γὰρ ὀργάνων
δεῖται τὸ ζῆν· τρίτον δὲ ὅπλα· τοὺς γὰρ κοινωνοῦν-
τας ἀναγκαῖον καὶ ἐν αὐτοῖς ἔχειν ὅπλα πρός τε
τὴν ἀρχὴν τῶν ἀπειθούντων χάριν, καὶ πρὸς τοὺς
ἔξωθεν ἀδικεῖν ἐπιχειροῦντας· ἔτι χρημάτων τινὰ
εὐπορίαν, ὅπως ἔχωσι καὶ πρὸς τὰς καθ' αὑτοὺς
χρείας καὶ πρὸς τὰς πολεμικάς· πέμπτον δὲ καὶ
πρῶτον τὴν περὶ τὸ θεῖον ἐπιμέλειαν, ἣν καλοῦσιν
ἱερατείαν· ἕκτον δὲ τὸν ἀριθμὸν καὶ πάντων ἀνα-

γκαιότατον κρίσιν περὶ τῶν συμφερόντων καὶ τῶν
5. δικαίων τῶν πρὸς ἀλλήλους. Τὰ μὲν οὖν ἔργα ταῦτ' ἐστὶν, ὧν δεῖται πᾶσα πόλις ὡς εἰπεῖν· ἡ γὰρ πόλις πλῆθός ἐστιν, οὐ τὸ τυχὸν, ἀλλὰ πρὸς ζωὴν αὔταρκες, ὥς φαμέν. Ἐὰν δέ τι τυγχάνῃ τούτων ἐκλεῖπον, ἀδύνατον ἁπλῶς αὐτάρκη τὴν κοινωνίαν εἶναι ταύτην. Ἀνάγκη τοίνυν κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας συνεστάναι πόλιν. Δεῖ ἄρα γεωργῶν τ' εἶναι πλῆθος, οἵπερ παρασκευάσουσι τὴν τροφὴν, καὶ τεχνίτας καὶ τὸ μάχιμον καὶ τὸ εὔπορον καὶ ἱερεῖς καὶ κριτὰς τῶν δικαίων καὶ τῶν συμφερόντων.

Κεφ. η'.

Διωρισμένων δὲ τούτων λοιπὸν σκέψασθαι, πότερον πᾶσι κοινωνητέον πάντων τούτων· ἐνδέχεται γὰρ τοὺς αὐτοὺς ἅπαντας εἶναι καὶ γεωργοὺς καὶ τεχνίτας καὶ τοὺς βουλευομένους καὶ δικάζοντας· ἢ καθ' ἕκαστον ἔργον τῶν εἰρημένων ἄλλους ὑποθετέον, ἢ τὰ μὲν ἴδια, τὰ δὲ κοινὰ τούτων ἐξ ἀνάγκης ἐστίν. Οὐκ ἐν πάσῃ δὲ τοῦτο πολιτείᾳ· καθάπερ γὰρ εἴπομεν, ἐνδέχεται καὶ πάντας κοινωνεῖν πάντων, καὶ μὴ πάντας πάντων, ἀλλὰ τινὰς τινῶν. Ταῦτα γὰρ καὶ ποιεῖ τὰς πολιτείας ἑτέρας· ἐν μὲν γὰρ ταῖς δημοκρατίαις μετέχουσι πάντες πάν-
2. των, ἐν δὲ ταῖς ὀλιγαρχίαις τοὐναντίον. Ἐπεὶ δὲ τυγχάνομεν σκοποῦντες περὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας, αὕτη δ' ἐστὶ, καθ' ἣν ἡ πόλις ἂν εἴη μάλιστ'

εὐδαίμων· τὴν δ' εὐδαιμονίαν ὅτι χωρὶς ἀρετῆς ἀδύ-
νατον ὑπάρχειν, εἴρηται πρότερον· Φανερὸν, ὡς ἐν τῇ
κάλλιστα πολιτευομένῃ πόλει καὶ τῇ κεκτημένῃ δι-
καίους ἄνδρας ἁπλῶς ἀλλὰ μὴ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν,
οὔτε βάναυσον βίον οὔτ' ἀγοραῖον δεῖ ζῆν τοὺς πολίτας·
ἀγεννὴς γὰρ ὁ τοιοῦτος βίος καὶ πρὸς ἀρετὴν ὑπεναν-
τίος· οὐδὲ δεῖ γεωργοὺς εἶναι τοὺς μέλλοντας ἔσεσθαι
πολίτας· δεῖ γὰρ σχολῆς καὶ πρὸς τὴν γένεσιν τῆς
ἀρετῆς καὶ πρὸς τὰς πράξεις τὰς πολιτικάς. 3.
Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ πολεμικὸν καὶ τὸ βουλευόμενον περὶ
τῶν συμφερόντων καὶ κρῖνον περὶ τῶν δικαίων ἐνυπάρ-
χει, καὶ μέρη φαίνεται τῆς πόλεως μάλιστα ὄντα,
πότερον ἕτερα καὶ ταῦτα θετέον, ἢ τοῖς αὐτοῖς
ἀποδοτέον ἄμφω; Φανερὸν δὲ καὶ τοῦτο, διότι τρό-
πον μέν τινα τοῖς αὐτοῖς, τρόπον δέ τινα καὶ ἑτέροις·
ᾗ μὲν γὰρ ἑτέρας ἀκμῆς ἑκάτερον τῶν ἔργων, καὶ
τὸ μὲν δεῖται φρονήσεως, τὸ δὲ δυνάμεως, ἑτέροις·
ᾗ δὲ τῶν ἀδυνάτων ἐστὶ, τοὺς δυναμένους βιάζεσθαι
καὶ κωλύειν τούτους ὑπομένειν ἀρχομένους ἀεὶ, ταύ-
τῃ δὲ τοῖς αὐτοῖς· οἱ γὰρ τῶν ὅπλων κύριοι καὶ
μένειν καὶ μὴ μένειν κύριοι τὴν πολιτείαν. Λείπε- 4.
ται τοίνυν τοῖς αὐτοῖς μὲν ἀμφοτέροις ἀποδιδόναι
τὴν πολιτείαν ταύτην, μὴ ἅμα δὲ, ἀλλ' ὥσπερ πέ-
φυκεν· ἡ μὲν [γὰρ] δύναμις ἐν νεωτέροις, ἡ δὲ φρό-
νησις ἐν πρεσβυτέροις ἐστίν· οὐκοῦν οὕτως ἀμφοῖν νε-
νεμῆσθαι συμφέρει καὶ δίκαιον εἶναι [δοκεῖ]· ἔχει
γὰρ αὕτη ἡ διαίρεσις τὸ κατ' ἀξίαν. Ἀλλὰ μὴν 5.

καὶ τὰς κτήσεις δεῖ εἶναι περὶ τέτες· ἀναγκαῖον γὰρ εὐπορίαν ὑπάρχειν τοῖς πολίταις· πολῖται δὲ ἔτοι· τὸ γὰρ βάναυσον ἐ μετέχει τῆς πόλεως, ἐδ' ἄλλο ἐθὲν γένος, ὃ μὴ τῆς ἀρετῆς δημιεργόν ἐστι. Τἕτο δὲ δῆλον ἐκ τῆς ὑποθέσεως· τὸ μὲν γὰρ εὐδαιμονεῖν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν μετὰ τῆς ἀρετῆς· εὐδαίμονα δὲ πόλιν ἐκ εἰς μέρος τι βλέψαντας δεῖ λέγειν αὐτῆς, ἀλλ' εἰς πάντας τὲς πολίτας. Φανερὸν δὲ καὶ ὅτι δεῖ τὰς κτήσεις εἶναι τέτων, εἴπερ ἀναγκαῖον εἶναι τὲς γεωργὲς δέλες ἢ βαρ-
6. βάρες ἢ περιοίκες. Λοιπὸν δ' ἐκ τῶν καταριθμηθέντων τὸ τῶν ἱερέων γένος· Φανερὰ δὲ καὶ ἡ τέτων τάξις. Οὔτε γὰρ γεωργὸν ἔτε βάναυσον ἱερέα καταστατέον· ὑπὸ γὰρ τῶν πολιτῶν πρέπει τιμᾶσθαι τὲς θεές. Ἐπεὶ δὲ διήρηται τὸ πολιτικὸν εἰς δύο μέρη, τετέστι τό τε ὁπλιτικὸν καὶ τὸ βελευτικὸν, πρέπει δὲ τήν τε θεραπείαν ἀποδιδόναι τοῖς θεοῖς, καὶ τὴν ἀνάπαυσιν ἔχειν περὶ αὐτὲς τὲς διὰ τὸν χρόνον ἀπειρηκότας, τέτοις ἂν εἴη τὰς ἱερωσύνας ἀποδοτέον. Ὧν μὲν τοίνυν ἄνευ πόλις ἐ συνίσταται, καὶ ὅσα μέρη πόλεως, εἴρηται. Γεωργοὶ μὲν γὰρ καὶ τεχνῖται καὶ πᾶν τὸ θητικὸν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν ταῖς πόλεσι, μέρη δὲ τῆς πόλεως τό τε ὁπλιτικὸν καὶ βελευτικόν· καὶ κεχώρισται δὲ τέτων ἕκαστον, τὸ μὲν ἀεὶ, τὸ δὲ κατὰ μέρος.

Κεφ. θ.

Ἔοικε δ' οὐ νῦν οὐδὲ νεωστὶ τοῦτ' εἶναι γνώριμον
τοῖς περὶ πολιτείας φιλοσοφοῦσιν, ὅτι δεῖ διῃρῆσθαι
χωρὶς κατὰ γένη τὴν πόλιν, καὶ τό τε μάχιμον
ἕτερον εἶναι καὶ τὸ γεωργοῦν· ἐν Αἰγύπτῳ τε γὰρ
ἔχει τὸν τρόπον τοῦτον ἔτι καὶ νῦν, τά τε περὶ
τὴν Κρήτην· τὰ μὲν οὖν περὶ Αἴγυπτον Σεσώστριος
ὥς φασιν οὕτω νομοθετήσαντος, Μίνω δὲ τὰ περὶ
Κρήτην. Ἀρχαία δ' ἔοικεν εἶναι καὶ τῶν συσσιτί- 2.
ων ἡ τάξις, τὰ μὲν περὶ Κρήτην γενόμενα περὶ
τὴν Μίνω βασιλείαν, τὰ δὲ περὶ τὴν Ἰταλίαν πολ-
λῷ παλαιότερα τούτων. Φασὶ γὰρ οἱ λόγιοι τῶν
ἐκεῖ κατοικούντων Ἰταλόν τινα γενέσθαι βασιλέα
τῆς Οἰνωτρίας, ἀφ' οὗ τό τε ὄνομα μεταβαλόντας
Ἰταλοὺς ἀντ' Οἰνωτρῶν κληθῆναι, καὶ τὴν ἀκτὴν
ταύτην τῆς Εὐρώπης Ἰταλίαν τοὔνομα λαβεῖν, ὅση
τετύχηκεν ἐντὸς οὖσα τοῦ κόλπου τοῦ Σκυλλητικοῦ
καὶ τοῦ Λαμητικοῦ· ἀπέχει γὰρ ταῦτα ἀπ' ἀλλή-
λων ὁδὸν ἡμισείας ἡμέρας. Τοῦτον δὴ λέγουσι τὸν 3.
Ἰταλὸν νομάδας τοὺς Οἰνωτροὺς ὄντας ποιῆσαι γεωρ-
γούς, καὶ νόμους ἄλλους τε αὐτοῖς θέσθαι, καὶ τὰ
συσσίτια καταστῆσαι πρῶτον. Διὸ καὶ νῦν ἔτι
τῶν ἀπ' ἐκείνου τινὲς χρῶνται τοῖς συσσιτίοις καὶ
τῶν νόμων ἐνίοις. Ὤικουν δὲ τὸ μὲν πρὸς τὴν Τυῤ-
ῥηνίαν Ὀπικοί, καὶ πρότερον καὶ νῦν καλούμενοι
τὴν ἐπωνυμίαν Αὔσονες· τὸ δὲ πρὸς τὴν Ἰαπυγίαν

καὶ τὸν Ἰόνιον Χῶνες τὴν καλουμένην Σίριν· ἦσαν
4. δὲ καὶ οἱ Χῶνες Οἰνωτροὶ τὸ γένος. Ἡ μὲν οὖν τῶν συσσιτίων τάξις ἐντεῦθεν γέγονε πρῶτον. Ὁ δὲ χωρισμὸς ὁ κατὰ γένος τοῦ πολιτικοῦ πλήθους ἐξ Αἰγύπτου· πολὺ γὰρ ὑπερτείνει τοῖς χρόνοις τὴν Μίνω βασιλείαν ἡ Σεσώστριος. Σχεδὸν μὲν οὖν καὶ τὰ ἄλλα δεῖ νομίζειν εὑρῆσθαι πολλάκις ἐν τῷ πολλῷ χρόνῳ, μᾶλλον δὲ ἀπειράκις. Τὰ μὲν γὰρ ἀναγκαῖα τὴν χρείαν διδάσκειν εἰκὸς αὐτήν, τὰ δ' εἰς εὐσχημοσύνην καὶ περιουσίαν ὑπαρχόντων ἤδη τούτων εὔλογον λαμβάνειν τὴν αὔξησιν· ὥστε καὶ τὰ περὶ τὰς πολιτείας οἴεσθαι δεῖ τὸν αὐτὸν
5. ἔχειν τρόπον. Ὅτι δὲ πάντα ἀρχαῖα, σημεῖον τὰ περὶ Αἴγυπτόν ἐστιν. Οὗτοι γὰρ ἀρχαιότατοι μὲν δοκοῦσιν εἶναι· νόμων δὲ τετυχήκασι καὶ τάξεως πολιτικῆς· διὸ δεῖ τοῖς μὲν εὑρημένοις ἱκανῶς χρῆσθαι, τὰ δὲ παραλελειμμένα πειρᾶσθαι ζητεῖν. Ὅτι μὲν οὖν δεῖ τὴν χώραν εἶναι τῶν ὅπλα κεκτημένων καὶ τῶν τῆς πολιτείας μετεχόντων, εἴρηται πρότερον· καὶ διότι τοὺς γεωργοῦντας αὐτῶν ἑτέρους εἶναι δεῖ, καὶ πόσην τινὰ χρὴ καὶ ποίαν εἶναι τὴν
6. χώραν. Περὶ δὲ τῆς διανομῆς καὶ τῶν γεωργούντων, τίνας καὶ ποίους εἶναι χρή, λεκτέον πρῶτον, ἐπειδὴ οὔτε κοινήν φαμεν εἶναι δεῖν τὴν κτῆσιν, ὥσπερ τινὲς εἰρήκασιν, ἀλλὰ τῇ χρήσει φιλικῶς γινομένην κοινήν, οὔτ' ἀπορεῖν οὐθένα τῶν πολιτῶν τροφῆς. Περὶ συσσιτίων τε συνδοκεῖ πᾶσι, χρήσιμον εἶναι

ταῖς

ταῖς εὖ κατεσκευασμέναις πόλεσιν ὑπάρχειν· δι' ἣν δ' αἰτίαν συνδοκεῖ καὶ ἡμῖν, ὕστερον ἐρῦμεν. Δεῖ δὲ τύτων κοινωνεῖν πάντας τὺς πολίτας· ὐ ῥάδιον δὲ τὺς ἀπόρυς ἀπὸ τῶν ἰδίων τε εἰςφέρειν τὸ συντεταγμένον καὶ διοικεῖν τὴν ἄλλην οἰκίαν. Ἔτι δὲ 7.
τὰ πρὸς τὺς θεὺς δαπανήματα κοινὰ πάσης τῆς πόλεώς ἐστιν· ἀναγκαῖον τοίνυν εἰς δύο μέρη διῃρῆσθαι τὴν χώραν, καὶ τὴν μὲν εἶναι κοινὴν, τὴν δὲ τῶν ἰδιωτῶν· καὶ τύτων ἑκατέραν διῃρῆσθαι δίχα πάλιν, τῆς μὲν κοινῆς τὸ μὲν ἕτερον μέρος εἰς τὰς πρὸς τὺς θεὺς λειτυργίας, τὸ δὲ ἕτερον εἰς τὴν τῶν συσσιτίων δαπάνην· τῆς δὲ τῶν ἰδιωτῶν τὸ μὲν ἕτερον μέρος πρὸς ταῖς ἐσχατιαῖς, τὸ δὲ ἕτερον πρὸς τῇ πόλει, ἵνα, δύο κλήρων ἑκάστῳ νεμηθέντων, ἀμφοτέρων τῶν τόπων πάντες μετέχωσι.
Τό τε γὰρ ἴσον ὕτως ἔχει καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ 8.
πρὸς τὺς ἀστυγείτονας πολέμυς ὁμονοητικώτερον. Ὅπυ γὰρ μὴ τῦτον ἔχει τὸν τρόπον, οἱ μὲν ὀλιγωρῦσι τῆς πρὸς τὺς ὁμόρυς ἔχθρας, οἱ δὲ λίαν φροντίζυσι καὶ παρὰ τὸ καλόν. Διὸ παρ' ἐνίοις νόμος ἐστὶ, τὺς γειτνιῶντας τοῖς ὁμόροις μὴ συμμετέχειν βυλῆς τῶν πρὸς αὐτὺς πολέμων, ὡς διὰ τὸ ἴδιον ὐκ ἂν δυναμένυς βυλεύσασθαι καλῶς. Τὴν μὲν ὖν χώραν ἀνάγκη διῃρῆσθαι τὸν τρόπον τῦτον διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας. Τὺς δὲ γεωρ- 9.
γήσοντας μάλιστα μὲν δεῖ κατ' εὐχὴν δύλυς εἶναι, μήτε ὁμοφύλυς πάντας μήτε θυμοειδεῖς· ὕτω γὰρ

ἂν πρός τε τὴν ἐργασίαν εἶεν χρήσιμοι καὶ πρὸς τὸ μηδὲν νεωτερίζειν ἀσφαλεῖς· δεύτερον δὲ βαρβάρους ἢ περιοίκους παραπλησίους τοῖς εἰρημένοις τὴν φύσιν· τούτων δὲ τοὺς μὲν ἰδίους ἐν τοῖς ἰδίοις εἶναι τῶν κεκτημένων τὰς οὐσίας, τοὺς δὲ ἐπὶ τῇ κοινῇ γῇ κοινούς. Τίνα δὲ δεῖ τρόπον χρῆσθαι δούλοις, καὶ διότι βέλτιον πᾶσι τοῖς δούλοις ἆθλον προκεῖσθαι τὴν ἐλευθερίαν, ὕστερον ἐροῦμεν.

Κεφ. ι.

Τὴν δὲ πόλιν ὅτι μὲν δεῖ κοινὴν εἶναι τῆς ἠπείρου τε καὶ τῆς θαλάττης, καὶ τῆς χώρας ἁπάσης ὁμοίως ἐκ τῶν ἐνδεχομένων, εἴρηται πρότερον. Αὐτῆς δὲ πρὸς αὐτὴν εἶναι τὴν θέσιν εὔχεσθαι δεῖ κατατυγχάνειν πρὸς τέτταρα βλέποντας, πρῶτον μὲν, ὡς ἀναγκαῖον, πρὸς ὑγίειαν· αἵτε γὰρ πρὸς ἕω τὴν ἔγκλισιν ἔχουσαι καὶ πρὸς τὰ πνεύματα πνέοντα ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς ὑγιεινότερα· δεύτερον δὲ, κατὰ
2. βορέαν· εὐχείμεροι γὰρ αὗται μᾶλλον. Τῶν δὲ λοιπῶν, πρός τε τὰς πολιτικὰς πράξεις καὶ πολεμικὰς καλῶς ἔχειν· πρὸς μὲν οὖν τὰς πολεμικὰς, αὐτοῖς μὲν εὐέξοδον εἶναι χρὴ, τοῖς δ' ἐναντίοις δυσπρόσοδον καὶ δυσπερίληπτον· ὑδάτων τε καὶ ναμάτων μάλιστα μὲν ὑπάρχειν πλῆθος οἰκεῖον, εἰ δὲ μὴ, τοῦτό γ' εὑρῆσθαι διὰ τοῦ κατασκευάζειν ὑποδοχὰς ὀμβρίοις ὕδασιν ἀφθόνους καὶ μεγάλας, ὥστε μηδέποτε ὑπολείπειν εἰργομένους τῆς χώρας διὰ

πόλεμον. Ἐπεὶ δὲ δεῖ περὶ ὑγιείας φροντίζειν τῶν ἐνοικούντων, τοῦτο δ' ἐστὶν ἐν τῷ κεῖσθαι τὸν τόπον ἔν τε τοιούτῳ καὶ πρὸς τοιοῦτον καλῶς, δεύτερον δὲ, ὕδασιν ὑγιεινοῖς χρῆσθαι, καὶ τούτου [δεῖ] τὴν ἐπιμέλειαν ἔχειν μὴ παρέργως. Οἷς γὰρ πλείστοις χρώμεθα πρὸς τὸ σῶμα καὶ πλειστάκις, ταῦτα πλεῖστον συμβάλλεται πρὸς τὴν ὑγίειαν. Ἡ δὲ τῶν ὑδάτων καὶ τοῦ πνεύματος δύναμις τοιαύτην ἔχει τὴν φύσιν. Διόπερ ἐν ταῖς εὖ φρονούσαις δεῖ διωρίσθαι πόλεσιν, ἐὰν μὴ πάνθ' ὅμοια μήτ' ἀφθονία τούτων ᾖ ναμάτων, χωρίς τά τε εἰς τροφὴν ὕδατα καὶ τὰ πρὸς τὴν ἄλλην χρείαν. 3.

Περὶ δὲ τόπων τῶν ἐρυμνῶν οὐ πάσαις ὁμοίως ἔχει τὸ συμφέρον ταῖς πολιτείαις· οἷον ἀκρόπολις ὀλιγαρχικὸν καὶ μοναρχικόν· δημοκρατικὸν δὲ ὁμαλότης· ἀριστοκρατικὸν δὲ οὐδέτερον, ἀλλὰ μᾶλλον ἰσχυροὶ τόποι πλείους. Ἡ δὲ τῶν ἰδίων οἰκήσεων διάθεσις ἡδίων μὲν νομίζεται καὶ χρησιμωτέρα πρὸς τὰς ἄλλας πράξεις, ἂν εὔτομος ᾖ, καὶ κατὰ τὸν νεώτερον [καὶ] τὸν Ἱπποδάμειον τρόπον· πρὸς δὲ τὰς πολεμικὰς ἀσφαλείας τοὐναντίον, ὡς εἶχον κατὰ τὸν ἀρχαῖον χρόνον· δυσέξοδος γὰρ ἐκείνη τοῖς ξενικοῖς καὶ δυσεξερεύνητος τοῖς ἐπιτιθεμένοις. 4.

Διὸ δεῖ τούτων ἀμφοτέρων μετέχειν· ἐνδέχεται γὰρ, ἄν τις οὕτω κατασκευάζῃ, καθάπερ ἐν τοῖς γεωργικοῖς ἃς καλοῦσί τινες τῶν ἀμπέλων συστάδας· καὶ τὴν μὲν ὅλην μὴ ποιεῖν πόλιν εὔτομον, κατὰ μέρη δὲ 5.

καὶ τόπους· οὕτω γὰρ καὶ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ [πρὸς] κόσμον ἕξει καλῶς. Περὶ δὲ τειχῶν, οἱ μὴ φάσκοντες δεῖν ἔχειν τὰς τῆς ἀρετῆς ἀντιποιουμένας πόλεις λίαν ἀρχαίως ὑπολαμβάνουσι, καὶ ταῦθ' ὁρῶντες ἐλεγχομένας ἔργῳ τὰς ἐκείνως καλλωπισα-
6. μένας. Ἔστι δὲ πρὸς μὲν τοὺς ὁμοίους καὶ μὴ πολὺ τῷ πλήθει διαφέροντας οὐ καλὸν τὸ πειρᾶσθαι σώζεσθαι διὰ τῆς τῶν τειχῶν ἐρυμνότητος· ἐπεὶ δὲ καὶ συμβαίνει καὶ ἐνδέχεται πλείω τὴν ὑπεροχὴν γίγνεσθαι τῶν ἐπιόντων καὶ τῆς ἀνθρωπίνης καὶ τῆς ἐν τοῖς ὀλίγοις ἀρετῆς, εἰ δεῖ σώζεσθαι καὶ μὴ πάσχειν κακῶς, μηδὲ ὑβρίζεσθαι, τὴν ἀσφαλεστάτην ἐρυμνότητα τῶν τειχῶν οἰητέον εἶναι πολεμικωτάτην, ἄλλως τε καὶ νῦν εὑρημένων τῶν περὶ τὰ βέλη καὶ τὰς μηχανὰς εἰς ἀκρί-
7. βειαν πρὸς τὰς πολιορκίας. Ὅμοιον γὰρ τὸ τείχη μὴ περιβάλλειν ταῖς πόλεσιν ἀξιοῦν καὶ τὸ τὴν χώραν εὐέμβολον ζητεῖν, καὶ περιαιρεῖν τοὺς ὀρεινοὺς τόπους. Ὁμοίως δὲ καὶ ταῖς οἰκήσεσι ταῖς ἰδίαις μὴ περιβάλλειν τοίχους, ὡς ἀνάνδρων ἐσομένων τῶν κατοικούντων. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τοῦτό γε δεῖ λανθάνειν, ὅτι τοῖς μὲν περιβεβλημένοις τείχη περὶ τὴν πόλιν ἔξεστιν ἀμφοτέρως χρῆσθαι ταῖς πόλεσι, καὶ ὡς ἐχούσαις τείχη καὶ ὡς μὴ ἐχούσαις· τοῖς δὲ μὴ κεκτημένοις οὐκ ἔξεστιν.
8. Εἰ δὴ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, οὐχ ὅτι τείχη μόνον περιβλητέον, ἀλλὰ καὶ τούτων ἐπιμελητέον, ὅπως

καὶ πρὸς κόσμον ἔχῃ τῇ πόλει πρεπόντως, καὶ πρὸς τὰς πολεμικὰς χρείας τάς τε ἄλλας καὶ τὰς νῦν ἐπεξευρημένας. Ὥσπερ γὰρ τοῖς ἐπιτιθεμένοις ἐπιμελές ἐστι, δι' ὧν τρόπων πλεονεκτήσουσιν, οὕτω τὰ μὲν εὕρηται, τὰ δὲ δεῖ ζητεῖν καὶ φιλοσοφεῖν καὶ τοὺς φυλαττομένους. Ἀρχὴν γὰρ οὐδ' ἐπιχειροῦσιν ἐπιτίθεσθαι τοῖς εὖ παρεσκευασμένοις. Ἐπεὶ δὲ δεῖ τὸ μὲν πλῆθος τῶν πολιτῶν ἐν συσσιτίοις καταvενεμῆσθαι, τὰ δὲ τείχη διειλῆφθαι φυλακτηρίοις καὶ πύργοις κατὰ τόπους ἐπικαίρους, δῆλον ὡς αὐτὰ προκαλεῖται παρασκευάζειν ἔνια τῶν συσσιτίων ἐν τούτοις τοῖς φυλακτηρίοις. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ τοῦτον ἄν τις διακοσμήσειε τὸν τρόπον.

Κ ε φ. ια.

Τὰς δὲ τοῖς θείοις ἀποδεδομένας οἰκήσεις καὶ τὰ κυριώτατα τῶν ἀρχείων συσσίτια ἁρμόττει τόπον ἐπιτήδειόν τε ἔχειν καὶ τὸν αὐτὸν, ὅσα μὴ τῶν ἱερῶν ὁ νόμος ἀφορίζει χωρὶς ἤτοι μαντεῖον ἄλλο πυθόχρηστον. Εἴη δ' ἂν τοιοῦτος ὁ τόπος, ὅστις ἐπιφάνειάν τε ἔχει πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς θέσιν ἱκανῶς, καὶ πρὸς τὰ γειτνιῶντα μέρη τῆς πόλεως ἐρυμνοτέρως. Πρέπει δὲ ὑπὸ μὲν τοῦτον τὸν τόπον 2.
τοιαύτης ἀγορᾶς εἶναι κατασκευὴν, οἵαν καὶ περὶ Θετταλίαν ὀνομάζουσιν, ἣν ἐλευθέραν καλοῦσιν. Αὕτη δ' ἐστὶν, ἣν δεῖ καθαρὰν εἶναι τῶν ὠνίων πάντων, καὶ μήτε βάναυσον μήτε γεωργὸν μήτ'

ἄλλον μηθένα τοιῦτον παραβάλλειν μὴ καλούμενον ὑπὸ τῶν ἀρχόντων. Εἴη δ' ἂν εὔχαρις ὁ τόπος, εἰ καὶ τὰ γυμνάσια τῶν πρεσβυτέρων ἔχοι τὴν τάξιν ἐνταῦθα· πρέπει γὰρ διῃρῆσθαι κατὰ τὰς ἡλικίας καὶ τοῦτον τὸν κόσμον, καὶ παρὰ μὲν τοῖς νεωτέροις ἄρχοντάς τινας διατρίβειν, τοὺς δὲ πρεσβυτέρους παρὰ τοῖς ἄρχουσιν. Ἡ γὰρ ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν ἀρχόντων παρουσία μάλιστα ἐμποιεῖ τὴν ἀληθινὴν αἰδῶ καὶ τὸν τῶν ἐλευθέρων φόβον. Τὴν δὲ τῶν ὠνίων ἀγορὰν ἑτέραν τε δεῖ ταύτης εἶναι καὶ χωρὶς, ἔχουσαν τόπον εὐσυνάγωγον τοῖς τε ἀπὸ τῆς θαλάττης πεμπομένοις καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς χώ-
3. ρας πᾶσιν. Ἐπεὶ δὲ τὸ πλῆθος διαιρεῖται τῆς πόλεως εἰς ἱερεῖς [καὶ] εἰς ἄρχοντας, πρέπει καὶ τῶν ἱερέων συσσίτια περὶ τὴν τῶν ἱερῶν οἰκοδομημάτων ἔχειν τὴν τάξιν. Τῶν δ' ἀρχείων ὅσα περὶ τὰ συμβόλαια ποιεῖται τὴν ἐπιμέλειαν, περί τε γραφὰς δικῶν καὶ τὰς κλήσεις καὶ τὴν ἄλλην τὴν τοιαύτην διοίκησιν, ἔτι δὲ περὶ τὴν ἀγορανομίαν καὶ τὴν καλουμένην ἀστυνομίαν, πρὸς ἀγορᾷ μὲν δεῖ, καὶ συνέδῳ τινὶ κοινῇ κατεσκευάσθαι. Τοιοῦτος δὲ ὁ περὶ τὴν ἀναγκαίαν ἀγοράν ἐστι τόπος· ἐνσχολάζειν μὲν γὰρ τὴν ἄνω τίθεμεν, ταύτην δὲ πρὸς
4. τὰς ἀναγκαίας πράξεις. Μεμιμῆσθαι δὲ χρὴ τὴν εἰρημένην τάξιν καὶ τὰ περὶ τὴν χώραν· καὶ γὰρ ἐκεῖ τοῖς ἄρχουσιν, οὓς καλοῦσιν οἱ μὲν ὑλωροὺς οἱ δὲ ἀγρονόμους, καὶ φυλακτήρια καὶ συσσίτια πρὸς φυ-

λακὴν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν, ἔτι δὲ ἱερὰ κατὰ τὴν χώραν εἶναι νενεμημένα, τὰ μὲν θεοῖς τὰ δὲ ἥρωσιν. Ἀλλὰ τὸ διατρίβειν ἀκριβολογȣμένȣς καὶ λέγοντας περὶ τῶν τοιȣ́των ἀργόν ἐστιν· ȣ̓ γὰρ χαλεπόν ἐστι τὰ τοιαῦτα νοῆσαι, ἀλλὰ ποιῆσαι μᾶλλον. Τὸ μὲν γὰρ λέγειν εὐχῆς ἔργον ἐστὶ, τὸ δὲ συμβῆναι τύχης. Διὸ περὶ μὲν τῶν τοιȣ́των τό γ' ἐπὶ πλεῖον ἀφείσθω τανῦν.

Κ ε φ. ιβ.

Περὶ δὲ τῆς πολιτείας αὐτῆς, ἐκ τίνων καὶ ἐκ ποίων δεῖ συνεστάναι τὴν μέλλȣσαν ἔσεσθαι πόλιν μακαρίαν καὶ πολιτεύεσθαι καλῶς, λεκτέον. Ἐπεὶ δὲ δύ' ἐστὶν, ἐν οἷς γίγνεται τὸ εὖ πᾶσιν, τȣ́τοιν δ' ἐστὶν ἓν μὲν ἐν τῷ τὸν σκοπὸν κεῖσθαι καὶ τὸ τέλος τῶν πράξεων ὀρθῶς, ἓν δὲ τὰς πρὸς τὸ τέλος φερȣ́σας πράξεις εὑρίσκειν· ἐνδέχεται γὰρ ταῦτα καὶ διαφωνεῖν ἀλλήλοις καὶ συμφωνεῖν· ἐνιότε γὰρ ὁ μὲν σκοπὸς ἔκκειται καλὸς, ἐν δὲ τῷ πράττειν τȣ͂ τυχεῖν αὐτȣ͂ διαμαρτάνȣσιν· ὁτὲ δὲ τῶν μὲν πρὸς τὸ τέλος πάντων ἐπιτυγχάνȣσιν, ἀλλὰ τὸ τέλος ἔθεντο φαῦλον· ὁτὲ δὲ ἑκατέρων διαμαρτάνȣσιν· οἷον περὶ ἰατρικήν· ȣ̓́τε γὰρ, ποῖόν τι δεῖ τὸ ὑγιαῖνον εἶναι σῶμα, κρίνȣσιν ἐνιότε καλῶς, ȣ̓́τε πρὸς τὸν ὑποκείμενον αὐτοῖς ὅρον τυγχάνȣσι τῶν ποιητικῶν· δεῖ δ' ἐν ταῖς τέχναις καὶ ἐπιστήμαις ταῦτα ἀμφότερα κρατεῖσθαι τὸ

2. τέλος καὶ τὰς εἰς τὸ τέλος πράξεις. Ὅτι μὲν οὖν τοῦ τ' εὖ ζῆν καὶ τῆς εὐδαιμονίας ἐφίενται πάντες, φανερόν· ἀλλὰ τούτων τοῖς μὲν ἐξουσία τυγχάνει, τοῖς δ' οὔ, διά τινα τύχην ἢ φύσιν· δεῖται γὰρ καὶ χορηγίας τινὸς τὸ ζῆν καλῶς, τούτου δὲ ἐλάττονος μὲν τοῖς ἄμεινον διακειμένοις, πλείονος δὲ τοῖς χείροσι. Οἱ δ' εὐθὺς οὐκ ὀρθῶς ζητοῦσι τὴν εὐδαιμονίαν, ἐξουσίας οὔσης. Ἐπεὶ δὲ τὸ προκείμενόν ἐστι τὴν ἀρίστην πολιτείαν ἰδεῖν, αὕτη δ' ἐστὶ καθ' ἣν ἄριστ' ἂν πολιτεύοιτο πόλις· ἄριστα δ' ἂν πολιτεύοιτο, καθ' ἣν εὐδαιμονεῖν μάλιστα ἐνδέχεται τὴν πόλιν· δῆλον ὅτι τὴν εὐδαιμονίαν δεῖ τί ἐστι

3. μὴ λανθάνειν. Φαμὲν δὲ καὶ ἐν τοῖς Ἠθικοῖς, εἴ τι τῶν λόγων ἐκείνων ὄφελος, ἐνέργειαν εἶναι καὶ χρῆσιν ἀρετῆς τελείαν, καὶ ταύτην οὐκ ἐξ ὑποθέσεως, ἀλλὰ ἁπλῶς. Λέγω δ' ἐξ ὑποθέσεως τἀναγκαῖα, τὸ δ' ἁπλῶς τὸ καλῶς· οἷον τὰ περὶ τὰς δικαίας πράξεις αἱ δίκαιαι τιμωρίαι καὶ κολάσεις ἀπ' ἀρετῆς μέν εἰσιν, ἀναγκαῖαι δὲ, καὶ τὸ καλῶς ἀναγκαίως ἔχουσιν· αἱρετώτερον μὲν γὰρ μηδενὸς δεῖσθαι τῶν τοιούτων μήτε τὸν ἄνδρα μήτε τὴν πόλιν. Α δ' ἐπὶ τὰς τιμὰς καὶ τὰς εὐπορίας ἁπλῶς εἰσι κάλλισται πράξεις· τὸ μὲν γὰρ ἕτερον κακοῦ τινος αἵρεσίς ἐστιν, αἱ τοιαῦται δὲ πράξεις τοὐναντίον· κατασκευαὶ γὰρ ἀγαθῶν εἰσι καὶ γεννήσεις.

4. Χρήσαιτο δ' ἂν ὁ σπουδαῖος ἀνὴρ καὶ πενίᾳ καὶ νόσῳ καὶ ταῖς ἄλλαις τύχαις ταῖς φαύλαις καλῶς,

ἀλλὰ τὸ μακάριον ἐν τοῖς ἐναντίοις ἐστί· καὶ γὰρ τȣ̃το διώρισται κατὰ τȣ̀ς Ἠθικȣ̀ς λόγȣς, ὅτι τοιȣ̃-τός ἐστιν ὁ σπȣδαῖος, ᾧ διὰ τὴν ἀρετὴν τὰ ἀγαθά ἐστι τὰ ἁπλῶς ἀγαθά. Δῆλον δ' ὅτι καὶ τὰς χρήσεις ἀναγκαῖον σπȣδαίας καὶ καλὰς εἶναι ταύτας ἁπλῶς· διὸ καὶ νομίζȣσιν ἄνθρωποι τῆς εὐδαιμονίας αἴτια τὰ ἐκτὸς εἶναι τῶν ἀγαθῶν, ὥσπερ εἰ τȣ̃ κιθαρίζειν λαμπρὸν καὶ καλῶς αἰτιῷτο τὴν λύραν μᾶλλον τῆς τέχνης. Ἀναγκαῖον τοίνυν ἐκ τῶν εἰρημένων, τὰ μὲν ὑπάρχειν, τὰ δὲ παρασκευάσαι τὸν νομοθέτην. Διὸ κατ' εὐ- 5.
χὴν εὐχόμεθα τὴν τῆς πόλεως σύστασιν [ἐξ] ὧν ἡ τύχη κυρία· κυρίαν γὰρ αὐτὴν ὑπάρχειν τίθεμεν. Τὸ δὲ σπȣδαίαν εἶναι τὴν πόλιν, ȣ̓κέτι τύχης ἔργον ἀλλ' ἐπιστήμης καὶ προαιρέσεως. Ἀλλὰ μὴν σπȣδαία πόλις ἐστὶ τῷ τȣ̀ς πολίτας τȣ̀ς μετέχοντας τῆς πολιτείας εἶναι σπȣδαίȣς· ἡμῖν δὲ πάντες οἱ πολῖται μετέχȣσι τῆς πολιτείας. Τȣ̃τ' ἄρα σκεπτέον, πῶς ἀνὴρ γίνεται σπȣδαῖος· καὶ γὰρ εἰ μὴ πάντας ἐνδέχεται σπȣδαίȣς εἶναι, καθ' ἕκαστον δὲ τῶν πολιτῶν, ȣ̃τως αἱρετώτερον· ἀκολȣθεῖ γὰρ τῷ καθέκαστον καὶ τὸ πάντας. Ἀλλὰ μὴν ἀγα- 6.
θοί γε καὶ σπȣδαῖοι γίγνονται διὰ τριῶν· τὰ τρία δὲ ταῦτά ἐστι, Φύσις, ἔθος, λόγος· καὶ γὰρ φῦναι δεῖ πρῶτον οἷον ἄνθρωπον, ἀλλὰ μὴ τῶν ἄλλων τι ζώων· εἶτα καὶ ποιόν τινα τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν. Ἔνιά τε ȣ̓θὲν ὄφελος φῦναι· τὰ γὰρ

ἔθη μεταβαλεῖν ποιεῖ· ἔνια γάρ ἐστι διὰ τῆς φύ-
σεως, ἐπαμφοτερίζοντα διὰ τῶν ἐθῶν ἐπὶ τὸ χεῖ-
7. ρον καὶ τὸ βέλτιον. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα τῶν ζώων μάλιστα μὲν τῇ φύσει ζῇ, μικρὰ δ' ἔνια καὶ τοῖς ἔθεσιν· ἄνθρωπος δὲ καὶ λόγῳ· μόνον γὰρ ἔχει λόγον. Ὥστε δεῖ ταῦτα συμφωνεῖν ἀλλήλοις· πολλὰ γὰρ παρὰ τοὺς ἐθισμοὺς καὶ τὴν φύσιν πράττουσι διὰ τὸν λόγον, ἐὰν πεισθῶσιν ἄλλως ἔχειν βέλτιον. Τὴν μὲν τοίνυν φύσιν οἵους εἶναι δεῖ τοὺς μέλλοντας εὐχειρώτους ἔσεσθαι τῷ νομοθέτῃ, διωρίσμεθα πρότερον· τὸ δὲ λοιπὸν ἔργον ἤδη παιδείας· τὰ μὲν γὰρ ἐθιζόμενοι μανθάνουσι, τὰ δ' ἀκούοντες.

Κεφ. ιγ.

Ἐπεὶ δὲ πᾶσα πολιτικὴ κοινωνία συνέστηκεν ἐξ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, τοῦτο δὴ σκεπτέον, εἰ ἑτέρους εἶναι δεῖ τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς ἀρχομένους, ἢ τοὺς αὐτοὺς διὰ βίου· δῆλον γὰρ ὡς ἀκολουθεῖν δεήσει καὶ τὴν παιδείαν κατὰ τὴν διαίρεσιν ταύτην. Εἰ μὲν τοίνυν εἴησαν τοσοῦτον διαφέροντες ἅτεροι τῶν ἄλλων, ὅσον τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἥρωας ἡγούμεθα τῶν ἀνθρώπων διαφέρειν, εὐθὺς πρῶτον κατὰ τὸ σῶμα πολλὴν ἔχοντας ὑπερβολήν, εἶτα κατὰ τὴν ψυχήν, ὥστε ἀναμφισβήτητον εἶναι καὶ φανερὰν τὴν ὑπεροχὴν τοῖς ἀρχομένοις τὴν τῶν ἀρχόντων, δῆλον ὅτι βέλτιον ἀεὶ τοὺς αὐτοὺς τοὺς μὲν ἄρ-

χειν τοὺς δ' ἄρχεσθαι καθάπαξ· ἐπεὶ δὲ τοῦτ' οὐ 2.
ῥᾴδιον λαβεῖν, οὐδέ ἐστιν, ὥσπερ ἐν Ἰνδοῖς φησι
Σκύλαξ εἶναι τοὺς βασιλέας τοσοῦτον διαφέροντας
τῶν ἀρχομένων, φανερὸν ὅτι διὰ πολλὰς αἰτίας
ἀναγκαῖον πάντας ὁμοίως κοινωνεῖν τοῦ κατὰ μέρος
ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι· τό τε γὰρ ἴσον ταὐτὸν τοῖς
ὁμοίοις, καὶ χαλεπὸν μένειν τὴν πολιτείαν τὴν συν-
εστηκυῖαν παρὰ τὸ δίκαιον· μετὰ γὰρ τῶν ἀρχο-
μένων ὑπάρχουσι νεωτερίζειν βουλόμενοι πάντες οἱ
κατὰ τὴν χώραν· τοσούτους τε εἶναι τοὺς ἐν τῷ πο-
λιτεύματι τὸ πλῆθος, ὥστ' εἶναι κρείττους πάντων
τούτων, ἕν τι τῶν ἀδυνάτων ἐστίν. Ἀλλὰ μὴν ὅτι 3.
γε δεῖ τοὺς ἄρχοντας διαφέρειν τῶν ἀρχομένων,
ἀναμφισβήτητον. Πῶς οὖν ταῦτ' ἔσται, καὶ πῶς
μεθέξουσι, δεῖ σκέψασθαι τὸν νομοθέτην. Εἴρηται
δὲ πρότερον περὶ αὐτοῦ· ἡ γὰρ φύσις δέδωκε τὴν
αἵρεσιν, ποιήσασα τῶν αὐτῶν τῷ γένει τὸ μὲν νεώ-
τερον τὸ δὲ πρεσβύτερον, ὧν τοῖς μὲν ἄρχεσθαι
πρέπει τοῖς δ' ἄρχειν. Ἀγανακτεῖ δ' οὐδεὶς καθ'
ἡλικίαν ἀρχόμενος, οὐδὲ νομίζει εἶναι κρείττων, ἄλ-
λως τε καὶ μέλλων ἀντιλαμβάνειν τοῦτον τὸν ἔρα-
νον, ὅταν τύχῃ τῆς ἱκνουμένης ἡλικίας. Ἔστι μὲν 4.
ἄρα ὡς τοὺς αὐτοὺς ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι φατέον,
ἔστι δὲ ὡς ἑτέρους· ὥστε καὶ τὴν παιδείαν ἔστιν
ὡς τὴν αὐτὴν ἀναγκαῖον, ἔστι δὲ ὡς ἑτέραν εἶναι·
τόν τε γὰρ μέλλοντα καλῶς ἄρχειν ἀρχθῆναί φα-
σι δεῖν πρῶτον. Ἔστι δὲ ἀρχὴ, καθάπερ ἐν τοῖς

πρώτοις εἴρηται λόγοις, ἡ μὲν τȣ͂ ἄρχοντος χάριν, ἡ δὲ τȣ͂ ἀρχομένȣ· τȣ́των δὲ τὴν μὲν δεσποτικὴν
5. εἶναί φαμεν, τὴν δὲ τῶν ἐλευθέρων. Διαφέρει δ' ἔνια τῶν ἐπιταττομένων ȣ̓ τοῖς ἔργοις, ἀλλὰ τῷ τίνος ἕνεκα· διὸ πολλὰ τῶν εἶναι δοκȣ́ντων διακονικῶν ἔργων καὶ τῶν νέων τοῖς ἐλευθέροις καλὸν διακονεῖν· πρὸς γὰρ τὸ καλὸν καὶ τὸ μὴ καλὸν ȣ̓χ ȣ̓́τω διαφέρȣσιν αἱ πράξεις καθ' αὑτὰς, ὡς ἐν τῷ τέλει καὶ τῷ τίνος ἕνεκεν. Ἐπεὶ δὲ πολίτȣ καὶ ἄρχοντος τὴν αὐτὴν ἀρετὴν εἶναί φαμεν, καὶ τȣ͂ ἀρίστȣ ἀνδρὸς, τὸν δ' αὐτὸν ἀρχόμενόν τε δεῖν γίγνεσθαι πρότερον καὶ ἄρχοντα ὕστερον, τȣ͂τ' ἂν εἴη τῷ νομοθέτῃ πραγματευτέον, πῶς ἄνδρες ἀγαθοὶ γίγνωνται, καὶ διὰ τίνων ἐπιτηδευμάτων, καὶ
6. τί τὸ τέλος τῆς ἀρίστης ζωῆς. Διῄρηται δὲ δύο μέρη τῆς ψυχῆς, ὧν τὸ μὲν ἔχει λόγον καθ' αὑτὸ, τὸ δ' ȣ̓κ ἔχει μὲν καθ' αὑτὸ, λόγῳ δ' ὑπακȣ́ειν δυνάμενον· ὧν φαμεν τὰς ἀρετὰς εἶναι, καθ' ἃς ἀνὴρ ἀγαθὸς λέγεταί πως. Τȣ́των δὲ ἐν ποτέρῳ μᾶλλον τὸ τέλος, τοῖς μὲν ȣ̓́τω διαιρȣ͂σιν, ὡς ἡμεῖς φαμεν, ȣ̓κ ἄδηλον, πῶς λεκτέον· αἰεὶ γὰρ τὸ χεῖρον τȣ͂ βελτίονός ἐστιν ἕνεκεν· καὶ τȣ͂το φανερὸν ὁμοίως ἔν τε τοῖς κατὰ τέχνην καὶ τοῖς
7. κατὰ φύσιν· βέλτιον δὲ τὸ λόγον ἔχον. Διῄρηταί τε διχῇ, καθ' ὅνπερ εἰώθαμεν τρόπον διαιρεῖν· ὁ μὲν γὰρ πρακτικός ἐστι λόγος, ὁ δὲ θεωρητικός. Ὡσαύτως ȣ̓͂ν ἀνάγκη διῃρῆσθαι καὶ τȣ͂το τὸ μέρος

δηλονότι· καὶ τὰς πράξεις δ' ἀνάλογον ἐροῦμεν
ἔχειν· καὶ δεῖ τὰς τοῦ φύσει βελτίονος αἱρετωτέ-
ρας εἶναι τοῖς δυναμένοις τυγχάνειν ἢ πασῶν
ἢ τοῖν δυοῖν· αἰεὶ γὰρ ἑκάστῳ τοῦθ' αἱρετώτατον,
οὗ τυχεῖν ἐστιν ἀκροτάτου. Διῄρηται δὲ καὶ πᾶς
ὁ βίος εἰς ἀσχολίαν καὶ εἰς σχολὴν, καὶ πόλε-
μον καὶ εἰρήνην· καὶ τῶν πρακτῶν τὰ μὲν εἰς τὰ
ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα, τὰ δ' εἰς τὰ καλά· περὶ
ὧν ἀνάγκη τὴν αὐτὴν διαίρεσιν εἶναι καὶ τοῖς τῆς
ψυχῆς μέρεσι καὶ ταῖς πράξεσιν αὐτῶν, πόλεμον
μὲν εἰρήνης χάριν, ἀσχολίαν δὲ σχολῆς, τὰ δ'
ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα τῶν καλῶν ἕνεκεν. Πρὸς 9.
πάντα μὲν τοίνυν τῷ πολιτικῷ βλέποντι νομοθε-
τητέον καὶ κατὰ τὰ μέρη τῆς ψυχῆς καὶ κατὰ
τὰς πράξεις αὐτῶν, μᾶλλον δὲ πρὸς τὰ βελτίω
καὶ τὰ τέλη. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ τοὺς
βίους καὶ τὰς τῶν πραγμάτων διαιρέσεις· δεῖ μὲν
γὰρ ἀσχολεῖν δύνασθαι καὶ πολεμεῖν, μᾶλλον δ'
εἰρήνην ἄγειν καὶ σχολάζειν· καὶ τἀναγκαῖα καὶ
τὰ χρήσιμα δὲ πράττειν, τὰ δὲ καλὰ δεῖ μᾶλλον.
Ὥστε πρὸς τούτους τοὺς σκοποὺς καὶ παῖδας ἔτι ὄν-
τας παιδεύειν, καὶ τὰς ἄλλας ἡλικίας, ὅσαι δέον-
ται παιδείας. Οἱ δὲ νῦν ἄριστα δοκοῦντες πολιτεύ- 10.
εσθαι τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν νομοθετῶν οἱ ταύτας
καταστήσαντες τὰς πολιτείας οὔτε πρὸς τὸ βέλτι-
ον τέλος φαίνονται συντάξαντες τὰ περὶ τὰς πο-
λιτείας, οὔτε πρὸς πάσας τὰς ἀρετὰς τοὺς νόμους

καὶ τὴν παιδείαν, ἀλλὰ φορτικῶς ἀπέκλιναν πρὸς τὰς χρησίμȢς εἶναι δοκȢ́σας καὶ πλεονεκτικωτέρας. Παραπλησίως δὲ τȢ́τοις καὶ τῶν ὕστερόν τινες γραψάντων ἀπεφήναντο τὴν αὐτὴν δόξαν, ἐπαινȢ̃ντες γὰρ τὴν Λακεδαιμονίων πολιτείαν ἄγανται τȢ̃ νομοθέτȢ τὸν σκοπὸν, ὅτι πάντα πρὸς τὸ κρατεῖν
11. καὶ πρὸς πόλεμον ἐνομοθέτησεν. Ἃ καὶ κατὰ τὸν λόγον ἐστὶν εὐέλεγκτα καὶ τοῖς ἔργοις ἐξεληλέγκται νῦν· ὥσπερ γὰρ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων ζητȢ̃σι τῶν πολλῶν δεσπόζειν, ὅτι πολλὴ χορηγία γίγνεται τῶν εὐτυχημάτων, Ȣ̔́τω καὶ Θίβρων ἀγάμενος φαίνεται τὸν τῶν Λακεδαιμονίων νομοθέτην, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος τῶν γραφόντων περὶ πολιτείας αὐτῶν, ὅτι διὰ τὸ γεγυμνάσθαι πρὸς τȢ̀ς
12. κινδύνȢς πολλῶν ἦρχον. Καίτοι δῆλον, ὡς, ἐπειδὴ νῦν γε Ȣ̓κέτι ὑπάρχει τοῖς Λάκωσι τὸ ἄρχειν, Ȣ̓κ εὐδαίμονες, Ȣ̓δ᾽ ὁ νομοθέτης ἀγαθός. Ἔτι δὲ τȢ̃το γελοῖον, εἰ μένοντες ἐν τοῖς νόμοις αὐτȢ̃, καὶ μηδενὸς ἐμποδίζοντος πρὸς τὸ χρῆσθαι τοῖς νόμοις, ἀποβεβλήκασι τὸ ζῆν καλῶς. Οὐκ ὀρθῶς δ᾽ ὑπολαμβάνȢσιν Ȣ̓δὲ περὶ τῆς ἀρχῆς, ἣν δεῖ τιμῶντα φαίνεσθαι τὸν νομοθέτην· τȢ̃ γὰρ δεσποτικῶς ἄρχειν ἡ τῶν ἐλευθέρων ἀρχὴ καλλίων καὶ μᾶλλον
13. μετ᾽ ἀρετῆς. Ἔτι δὲ Ȣ̓ διὰ τȢ̃το δεῖ τὴν πόλιν εὐδαίμονα νομίζειν, καὶ τὸν νομοθέτην ἐπαινεῖν, ὅτι κρατεῖν ἤσκησεν ἐπὶ τὸ τῶν πέλας ἄρχειν· ταῦτα γὰρ μεγάλην ἔχει βλάβην. Δῆλον γὰρ

ὅτι καὶ τῶν πολιτῶν τῷ δυναμένῳ τοῦτο πειρατέον διώκειν, ὅπως δύνηται τῆς οἰκείας πόλεως ἄρχειν· ὅπερ ἐγκαλοῦσιν οἱ Λάκωνες Παυσανίᾳ τῷ βασιλεῖ, καίπερ ἔχοντι τηλικαύτην τιμήν. Οὔτε δὴ πολιτικὸς τῶν τοιούτων λόγων καὶ νόμων οὐθεὶς οὔτε ὠφέλιμος οὔτε ἀληθής ἐστι· ταὐτὰ γὰρ ἄριστα καὶ ἰδίᾳ καὶ κοινῇ τὸν νομοθέτην ἐμποιεῖν δεῖ ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων. Τήν τε τῶν πολεμικῶν ἄ- 14.
σκησιν οὐ τούτου χάριν δεῖ μελετᾷν, ἵνα καταδουλώσωνται τοὺς ἀναξίους, ἀλλ' ἵνα πρῶτον μὲν αὐτοὶ μὴ δουλεύωσιν ἑτέροις, ἔπειτα ὅπως ζητῶσι τὴν ἡγεμονίαν τῆς ὠφελείας ἕνεκα τῶν ἀρχομένων, ἀλλὰ μὴ πάντων δεσποτείας· τρίτον δὲ τὸ δεσπόζειν τῶν ἀξίων δουλεύειν. Ὅτι δὲ δεῖ τὸν νομοθέ- 15.
την μᾶλλον σπουδάζειν, ὅπως καὶ τὴν περὶ τὰ πολεμικὰ καὶ τὴν ἄλλην νομοθεσίαν τοῦ σχολάζειν ἕνεκεν τάξῃ καὶ τῆς εἰρήνης, μαρτυρεῖ τὰ γιγνόμενα τοῖς λόγοις. Αἱ γὰρ πλεῖσται τῶν τοιούτων πόλεων πολεμοῦσαι μὲν σώζονται, κατακτησάμεναι δὲ τὴν ἀρχὴν ἀπόλλυνται· τὴν γὰρ βαφὴν ἀφιᾶσιν, ὥσπερ ὁ σίδηρος, εἰρήνην ἄγοντες. Αἴτιος δ' ὁ νομοθέτης, οὐ παιδεύσας δύνασθαι σχολάζειν.
Ἐπεὶ δὲ τὸ αὐτὸ τέλος εἶναι φαίνεται καὶ κοινῇ 16.
καὶ ἰδίᾳ τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τὸν αὐτὸν ὅρον ἀναγκαῖον εἶναι τῷ τε ἀρίστῳ ἀνδρὶ καὶ τῇ ἀρίστῃ πολιτείᾳ, φανερὸν ὅτι δεῖ τὰς εἰς τὴν σχολὴν ἀρετὰς ὑπάρχειν· τέλος γὰρ, ὥσπερ εἴρηται πολλάκις,

17. εἰρήνη μὲν πολέμȣ, σχολὴ δ' ἀσχολίας. Χρήσιμαι δὲ τῶν ἀρετῶν εἰσι πρὸς τὴν σχολὴν καὶ διαγωγὴν, ὧν τε ἐν τῇ σχολῇ τὸ ἔργον καὶ ὧν ἐν τῇ ἀσχολίᾳ. Δεῖ γὰρ πολλὰ τῶν ἀναγκαίων ὑπάρχειν, ὅπως ἐξῇ σχολάζειν· διὸ σώφρονα τὴν πόλιν εἶναι προσήκει καὶ ἀνδρείαν καὶ καρτερικήν· κατὰ γὰρ τὴν παροιμίαν ȣ̓ σχολὴ δȣ́λοις. Οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι κινδυνεύειν ἀνδρείως, δȣ̑λοι τῶν ἐπιόντων
18. εἰσίν. Ἀνδρείας μὲν ȣ̓̑ν καὶ καρτερίας δεῖ πρὸς τὴν ἀσχολίαν, φιλοσοφίας δὲ πρὸς τὴν σχολὴν, σωφροσύνης δὲ καὶ δικαιοσύνης ἐν ἀμφοτέροις τοῖς χρόνοις καὶ μᾶλλον εἰρήνην ἄγȣσι καὶ σχολάζȣσιν· ὁ μὲν γὰρ πόλεμος ἀναγκάζει δικαίȣς εἶναι καὶ σωφρονεῖν, ἡ δὲ τῆς εὐτυχίας ἀπόλαυσις καὶ τὸ σχολάζειν μετ' εἰρήνης ὑβριστὰς ποιεῖ μᾶλλον.
19. Πολλῆς ȣ̓̑ν δεῖ δικαιοσύνης καὶ πολλῆς σωφροσύνης τȣ̀ς ἄριστα δοκȣ̑ντας πράττειν, καὶ πάντων τῶν μακαριζομένων ἀπολαύοντας· οἷον εἴτινές εἰσιν, ὥσπερ οἱ ποιηταί φασιν, ἐν μακάρων νήσοις· μάλιστα γὰρ ȣ̓̑τοι δεήσονται φιλοσοφίας καὶ σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης, ὅσῳ μᾶλλον σχολάζȣσιν ἐν ἀφθονίᾳ τῶν τοιȣ́των ἀγαθῶν. Διότι μὲν ȣ̓̑ν τὴν μέλλȣσαν εὐδαιμονήσειν καὶ σπȣδαίαν ἔσεσθαι πόλιν τȣ́των δεῖ τῶν ἀρετῶν μετέχειν, φανερόν· αἰσχρȣ̑ γὰρ ὄντος μὴ δύνασθαι χρῆσθαι τοῖς ἀγαθοῖς, ἔτι μᾶλλον μὴ δύνασθαι ἐν τῷ σχολάζειν χρῆσθαι, ἀλλ' ἀσχολȣ̑ντας μὲν καὶ πολεμȣ̑ντας

φαίνεσθαι

φαίνεσθαι ἀγαθοὺς, εἰρήνην δ' ἄγοντας καὶ σχολά-
ζοντας ἀνδραποδώδεις. Διὸ δεῖ μὴ, καθάπερ ἡ 20.
Λακεδαιμονίων πόλις, τὴν ἀρετὴν ἀσκεῖν· ἐκεῖνοι
μὲν γὰρ οὐ ταύτῃ διαφέρουσι τῶν ἄλλων, τῷ μὴ νο-
μίζειν ταὐτὰ τοῖς ἄλλοις μέγιστα τῶν ἀγαθῶν,
ἀλλὰ τῷ γενέσθαι ταῦτα μᾶλλον διά τινος ἀρε-
τῆς. Ἐπεὶ δὲ μείζω τε ἀγαθὰ ἢ τὰ τοῦ πολέμου,
ταῦτα καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τὴν τούτων ἢ τὴν τῶν
ἀρετῶν, καὶ ὅτι δι' αὐτὴν, φανερὸν ἐκ τούτων. Πῶς 21.
δὲ καὶ διὰ τίνων ἔσται, τοῦτο δὴ θεωρητέον. Τυγχά-
νομεν δὴ διῃρημένοι πρότερον, ὅτι φύσεως καὶ ἔθους
καὶ λόγου δεῖ· τούτων δὲ ποίους μέν τινας εἶναι χρὴ
τὴν φύσιν, διώρισται πρότερον· λοιπὸν δὲ θεωρῆσαι
πότερον παιδευτέον τῷ λόγῳ πρότερον ἢ τοῖς ἔθε-
σι. Ταῦτα γὰρ δεῖ πρὸς ἄλληλα συμφωνεῖν συμ-
φωνίαν τὴν ἀρίστην· ἐνδέχεται γὰρ διημαρτηκέναι
καὶ τὸν λόγον τῆς βελτίστης ὑποθέσεως· καὶ διὰ
τῶν ἐθῶν ὁμοίως ἦχθαι. Φανερὸν δὴ τοῦτό γε 22.
πρῶτον μὲν, καθάπερ ἐν τοῖς ἄλλοις, ὡς ἡ γένε-
σις ἀπ' ἀρχῆς ἐστι, καὶ τὸ τέλος ἀπό τινος
ἀρχῆς ἄλλου τέλους· ὁ δὲ λόγος ἡμῖν καὶ ὁ
νοῦς τῆς φύσεως τέλος· ὥστε πρὸς τούτους τὴν
γένεσιν καὶ τὴν τῶν ἐθῶν δεῖ παρασκευάζειν
μελέτην. Ἔπειτα ὥσπερ ψυχὴ καὶ σῶμα δύ' 23.
ἐστὶν, οὕτω καὶ τῆς ψυχῆς ὁρῶμεν δύο μέρη, τό
τε ἄλογον καὶ τὸ λόγον ἔχον, καὶ τὰς ἕξεις τὰς
τούτων δύο τὸν ἀριθμόν· ὧν τὸ μέν ἐστιν ὄρεξις,

τὸ δὲ νȣ̃ς. Ὥσπερ δὲ τὸ σῶμα πρότερον τῇ γενέσει τῆς ψυχῆς, ȣ̃τω καὶ τὸ ἄλογον τȣ̃ λόγον ἔχοντος. Φανερὸν δὲ καὶ τȣ̃το· θυμὸς γὰρ καὶ βȣ́λησις ἔτι δὲ ἐπιθυμία καὶ γενομένοις εὐθὺς ὑπάρχει τοῖς παιδίοις, ὁ δὲ λογισμὸς καὶ ὁ νȣ̃ς προϊȣ̃σιν ἐγγίνεσθαι πέφυκε. Διὸ πρῶτον μὲν τȣ̃ σώματος τὴν ἐπιμέλειαν ἀναγκαῖον εἶναι προτέραν ἢ τὴν τῆς ψυχῆς, ἔπειτα τὴν τῆς ὀρέξεως· ἕνεκα μέντοι τȣ̃ νȣ̃ τὴν τῆς ὀρέξεως, τὴν δὲ τȣ̃ σώματος, τῆς ψυχῆς.

Κεφ. ιδ.

Εἴπερ ȣ̃ν ἀπ' ἀρχῆς τὸν νομοθέτην ὁρᾷν δεῖ, ὅπως βέλτιστα τὰ σώματα γένηται τῶν τρεφομένων, πρῶτον μὲν ἐπιμελητέον περὶ τὴν σύζευξιν, πότε καὶ ποίȣς τινὰς ὄντας χρὴ ποιεῖσθαι πρὸς ἀλλήλȣς τὴν γαμικὴν ὁμιλίαν. Δεῖ δ' ἀποβλέποντα νομοθετεῖν περὶ ταύτην τὴν κοινωνίαν πρὸς αὐτȣ́ς τε καὶ τὸν τȣ̃ ζῆν χρόνον, ἵνα συγκαταβαίνωσι ταῖς ἡλικίαις ἐπὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν, καὶ μὴ διαφωνῶσιν αἱ δυνάμεις, τȣ̃ μὲν ἔτι δυναμένȣ γεννᾷν, τῆς δὲ μὴ δυναμένης, ἢ ταύτης μὲν, τȣ̃ δ' ἀνδρὸς μή· ταῦτα γὰρ ποιεῖ καὶ στάσεις πρὸς ἀλλήλȣς καὶ
2. διαφοράς. Ἔπειτα καὶ πρὸς τὴν τῶν τέκνων διαδοχήν· δεῖ γὰρ ȣ̃τε λίαν ὑπολείπεσθαι ταῖς ἡλικίαις τὰ τέκνα τῶν πατέρων· ἀνόνητος γὰρ τοῖς μὲν πρεσβυτέροις ἡ χάρις παρὰ τῶν τέκνων, ἡ δὲ

 παρὰ τῶν πατέρων βοήθεια τοῖς τέκνοις· ὔτε λίαν πάρεγγυς εἶναι· πολλὴν γὰρ ἔχει δυσχέρειαν· ἥ τε γὰρ αἰδὼς ἧττον ὑπάρχει τοῖς τοιὔτοις, ὥσπερ ἡλικιώταις, καὶ περὶ τὴν οἰκονομίαν ἐγκληματικὸν τὸ πάρεγγυς. Ἔτι δὲ, ὅθεν ἀρχόμενοι δεῦρο μετέβημεν, ὅπως τὰ σώματα τῶν γεννωμένων ὑπάρχῃ πρὸς τὴν τῦ νομοθέτυ βύλησιν. Σχεδὸν δὴ 3.
πάντα ταῦτα συμβαίνει κατὰ μίαν ἐπιμέλειαν· ἐπεὶ γὰρ ὥρισται τέλος τῆς γεννήσεως, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰπεῖν, ἀνδράσι μὲν ὁ τῶν ἑβδομήκοντα ἐτῶν ἀριθμὸς ἔσχατος, πεντήκοντα δὲ γυναιξὶ, δεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς συζεύξεως κατὰ τὴν ἡλικίαν εἰς τὺς χρόνυς καταβαίνειν τύτυς. Ἔστι δὲ ὁ τῶν νέων 4.
συνδυασμὸς φαῦλος πρὸς τεκνοποιΐαν· ἐν γὰρ πᾶσι ζώοις ἀτελῆ τὰ τῶν νέων ἔγγονα καὶ θηλυτόκα μᾶλλον, καὶ μικρὰ τὴν μορφήν· ὥςτ' ἀναγκαῖον ταὐτὸ τῦτο συμβαίνειν καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. Τεκμήριον δέ· ἐν ὅσαις γὰρ τῶν πόλεων ἐπιχωριάζεται τὸ νέυς συζευγνύναι καὶ νέας, ἀτελεῖς καὶ μικροὶ τὰ σώματά εἰσιν. Ἔτι δὲ ἐν τοῖς τόκοις αἱ νέαι πονῦσί τε μᾶλλον καὶ διαφθείρονται πλείυς· διὸ καὶ τὸν χρησμὸν γενέσθαι τινές φασι διὰ τοιαύτην αἰτίαν τοῖς Τροιζηνίοις, ὡς πολλῶν διαφθειρομένων διὰ τὸ γαμίσκεσθαι τὰς νεωτέρας, ἀλλ' ὐ πρὸς τὴν τῶν καρπῶν κομιδήν. Ἔτι δὲ καὶ πρὸς 5.
σωφροσύνην συμφέρει τὰς ἐκδόσεις ποιεῖσθαι πρεσβυτέραις· ἀκολαστότεραι γὰρ εἶναι δοκῦσι νέαι

χρησάμεναι ταῖς συνουσίαις. Καὶ τὰ τῶν ἀῤῥένων δὲ σώματα βλάπτεσθαι δοκεῖ πρὸς τὴν αὔξησιν, ἐὰν ἔτι τοῦ σώματος αὐξανομένου ποιῶνται τὴν συνουσίαν· καὶ γὰρ τούτου τις ὡρισμένος χρόνος, ὃν οὐχ ὑπερβαί-
6. νει πληθύον ἔτι. Διὸ τὰς μὲν ἁρμόττει περὶ τὴν ὀκτωκαίδεκα ἐτῶν ἡλικίαν συζευγνύναι, τοὺς δ' ἑπτὰ καὶ τριάκοντα ἢ μικρόν· ἐν τοσούτῳ γὰρ ἀκμάζουσί τε τοῖς σώμασιν ἡ σύζευξις ἔσται καὶ πρὸς τὴν παῦλαν τῆς τεκνοποιΐας συγκαταβήσεται τοῖς χρόνοις εὐκαίρως. Ἔτι δὲ ἡ διαδοχὴ τῶν τέκνων τοῖς μὲν ἀρχομένης ἔσται τῆς ἀκμῆς, ἐὰν γίγνηται κατὰ λόγον εὐθὺς ἡ γένεσις, τοῖς δὲ ἤδη καταλελυμένης τῆς ἡλικίας πρὸς τὸν τῶν ἑβδομήκον-
7. τα ἐτῶν ἀριθμόν. Περὶ μὲν οὖν τοῦ πότε δεῖ ποιεῖσθαι τὴν σύζευξιν, εἴρηται· τοῖς δὲ περὶ τὴν ὥραν χρόνοις δεῖ χρῆσθαι οἷς οἱ πολλοὶ χρῶνται καλῶς καὶ νῦν, ὁρίσαντες χειμῶνος τὴν συναυλίαν ποιεῖσθαι ταύτην. Δεῖ δὴ καὶ αὐτοὺς ἤδη θεωρεῖν πρὸς τὴν τεκνοποιΐαν τά τε παρὰ τῶν ἰατρῶν λεγόμενα καὶ τὰ παρὰ τῶν φυσικῶν· οἵ τε γὰρ ἰατροὶ τοὺς καιροὺς τῶν σωμάτων ἱκανῶς λέγουσι, καὶ περὶ τῶν πνευμάτων οἱ φυσικοὶ, τὰ βόρεια τῶν νοτίων ἐπαι-
8. νοῦντες μᾶλλον. Ποίων δέ τινων τῶν σωμάτων ὑπαρχόντων μάλιστα ὄφελος εἴη τοῖς γεννωμένοις, ἐπιστήσασι μὲν μᾶλλον λεκτέον ἐν τοῖς περὶ τῆς παιδονομίας, τύπῳ δὲ ἱκανὸν εἰπεῖν καὶ νῦν· οὔτε γὰρ ἡ τῶν ἀθλητῶν χρήσιμος ἕξις πρὸς πολιτικὴν εὐε-

ίαν, ὔτε πρὸς ὑγίειαν καὶ τεκνοποιΐαν, ὔτε ἡ θε-
απευτικὴ καὶ κακοπονητικὴ λίαν, ἀλλ' ἡ μέση τέ-
ων. Πεπονημένην μὲν ὖν ἔχειν δεῖ τὴν ἕξιν, πε-
ονημένην δὲ πόνοις μὴ βιαίοις μηδὲ πρὸς ἕνα μό-
ον, ὥςπερ ἡ τῶν ἀθλητῶν ἕξις, ἀλλὰ πρὸς τὰς
ῶν ἐλευθέρων πράξεις. Ὁμοίως δὲ δεῖ ταῦτα
πάρχειν ἀνδράσι καὶ γυναιξί. Χρὴ δὲ καὶ τὰς 9.
γκύϐς ἐπιμελεῖσθαι τῶν σωμάτων, μὴ ῥαθυμέσας,
ηδ' ἀραιᾷ τροφῇ χρωμένας. Τϐτο δὲ ῥάδιον τῷ
ομοθέτῃ ποιῆσαι προστάξαντι, καθ' ἡμέραν τινὰ
οιεῖσθαι πορείαν πρὸς θεῶν ἀποθεραπείαν τῶν
ιληχότων τὴν περὶ τῆς γενέσεως τιμήν. Τὴν μέν-
οι διάνοιαν τϐναντίον τῶν σωμάτων ῥαθυμοτέρως
ρμόττει διάγειν· ἀπολαύοντα γὰρ φαίνεται τὰ
εννώμενα τῆς ἐχϐσης, ὥςπερ καὶ τὰ φυόμενα τῆς
ῆς. Περὶ δὲ ἀποθέσεως καὶ τροφῆς τῶν γιγνο- 10.
ένων ἔστω νόμος, μηδὲν πεπηρωμένον τρέφειν.
ιὰ δὲ πλῆθος τέκνων, ἐὰν ἡ τάξις τῶν ἐθνῶν
ωλύῃ μηδὲν, ἀποτίθεσθαι τῶν γιγνομένων· ὡρί-
θαι γὰρ δεῖ τῆς τεκνοποιΐας τὸ πλῆθος. Ἐὰν
τισι γίγνηται παρὰ ταῦτα συνδυασθέντων, πρὶν
ίσθησιν ἐγγενέσθαι καὶ ζωὴν, ἐμποιεῖσθαι δεῖ
ὴν ἄμβλωσιν· τὸ γὰρ ὅσιον καὶ τὸ μὴ διωρισμέ-
ν τῇ αἰσθήσει καὶ τῷ ζῆν ἔσται. Ἐπεὶ δ' ἡ μὲν 11.
ρχὴ τῆς ἡλικίας ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ διώρισται, πό-
ἄρχεσθαι χρὴ τῆς συζεύξεως, καὶ πόσον χρό-
ν λειτϐργεῖν ἁρμόττει πρὸς τεκνοποιΐαν, ὡρίσθω·

χρησάμεναι ταῖς συνȣσίαις. Καὶ τὰ τῶν ἀῤῥένων δὲ σώματα βλάπτεσθαι δοκεῖ πρὸς τὴν αὔξησιν, ἐὰν ἔτι τȣ̃ σώματος αὐξανομένȣ ποιῶνται τὴν συνȣσίαν· καὶ γὰρ τȣ́τȣ τις ὡρισμένος χρόνος, ὃν ȣ̓χ ὑπερβαί-
6. νει πληθύον ἔτι. Διὸ τὰς μὲν ἁρμόττει περὶ τὴν ὀκτωκαίδεκα ἐτῶν ἡλικίαν συζευγνύναι, τȣ̀ς δ' ἑπτὰ καὶ τριάκοντα ἢ μικρόν· ἐν τοσȣ́τῳ γὰρ ἀκμάζȣσί τε τοῖς σώμασιν ἡ σύζευξις ἔσται καὶ πρὸς τὴν παῦλαν τῆς τεκνοποιΐας συγκαταβήσεται τοῖς χρόνοις εὐκαίρως. Ἔτι δὲ ἡ διαδοχὴ τῶν τέκνων τοῖς μὲν ἀρχομένης ἔσται τῆς ἀκμῆς, ἐὰν γίγνηται κατὰ λόγον εὐθὺς ἡ γένεσις, τοῖς δὲ ἤδη καταλελυμένης τῆς ἡλικίας πρὸς τὸν τῶν ἑβδομήκον-
7. τα ἐτῶν ἀριθμόν. Περὶ μὲν ȣ̓̃ν τȣ̃ πότε δεῖ ποιεῖσθαι τὴν σύζευξιν, εἴρηται· τοῖς δὲ περὶ τὴν ὥραν χρόνοις δεῖ χρῆσθαι οἷς οἱ πολλοὶ χρῶνται καλῶς καὶ νῦν, ὁρίσαντες χειμῶνος τὴν συναυλίαν ποιεῖσθαι ταύτην. Δεῖ δὴ καὶ αὐτȣ̀ς ἤδη θεωρεῖν πρὸς τὴν τεκνοποιΐαν τά τε παρὰ τῶν ἰατρῶν λεγόμενα καὶ τὰ παρὰ τῶν Φυσικῶν· οἵ τε γὰρ ἰατροὶ τȣ̀ς καιρȣ̀ς τῶν σωμάτων ἱκανῶς λέγȣσι, καὶ περὶ τῶν πνευμάτων οἱ Φυσικοὶ, τὰ βόρεια τῶν νοτίων ἐπαι-
8. νȣ̃ντες μᾶλλον. Ποίων δέ τινων τῶν σωμάτων ὑπαρχόντων μάλιστα ὄφελος εἴη τοῖς γεννωμένοις, ἐπιστήσασι μὲν μᾶλλον λεκτέον ἐν τοῖς περὶ τῆς παιδονομίας, τύπῳ δὲ ἱκανὸν εἰπεῖν καὶ νῦν· ȣ̓́τε γὰρ ἡ τῶν ἀθλητῶν χρήσιμος ἕξις πρὸς πολιτικὴν εὐε-

ξίαν, ὅτε πρὸς ὑγίειαν καὶ τεκνοποιΐαν, ὅτε ἡ θεραπευτικὴ καὶ κακοπονητικὴ λίαν, ἀλλ' ἡ μέση τούτων. Πεπονημένην μὲν οὖν ἔχειν δεῖ τὴν ἕξιν, πεπονημένην δὲ πόνοις μὴ βιαίοις μηδὲ πρὸς ἕνα μόνον, ὥσπερ ἡ τῶν ἀθλητῶν ἕξις, ἀλλὰ πρὸς τὰς τῶν ἐλευθέρων πράξεις. Ὁμοίως δὲ δεῖ ταῦτα ὑπάρχειν ἀνδράσι καὶ γυναιξί. Χρὴ δὲ καὶ τὰς 9.
ἐγκύους ἐπιμελεῖσθαι τῶν σωμάτων, μὴ ῥαθυμούσας, μηδ' ἀραιᾷ τροφῇ χρωμένας. Τοῦτο δὲ ῥάδιον τῷ νομοθέτῃ ποιῆσαι προστάξαντι, καθ' ἡμέραν τινὰ ποιεῖσθαι πορείαν πρὸς θεῶν ἀποθεραπείαν τῶν εἰληχότων τὴν περὶ τῆς γενέσεως τιμήν. Τὴν μέντοι διάνοιαν τοὐναντίον τῶν σωμάτων ῥαθυμοτέρως ἁρμόττει διάγειν· ἀπολαύοντα γὰρ φαίνεται τὰ γεννώμενα τῆς ἐχούσης, ὥσπερ καὶ τὰ φυόμενα τῆς γῆς. Περὶ δὲ ἀποθέσεως καὶ τροφῆς τῶν γιγνο- 10.
μένων ἔστω νόμος, μηδὲν πεπηρωμένον τρέφειν. Διὰ δὲ πλῆθος τέκνων, ἐὰν ἡ τάξις τῶν ἐθνῶν κωλύῃ μηδέν, ἀποτίθεσθαι τῶν γιγνομένων· ὡρίσθαι γὰρ δεῖ τῆς τεκνοποιΐας τὸ πλῆθος. Ἐὰν δέ τισι γίγνηται παρὰ ταῦτα συνδυασθέντων, πρὶν αἴσθησιν ἐγγενέσθαι καὶ ζωήν, ἐμποιεῖσθαι δεῖ τὴν ἄμβλωσιν· τὸ γὰρ ὅσιον καὶ τὸ μὴ διωρισμένον τῇ αἰσθήσει καὶ τῷ ζῆν ἔσται. Ἐπεὶ δ' ἡ μὲν 11.
ἀρχὴ τῆς ἡλικίας ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ διώρισται, πότε ἄρχεσθαι χρὴ τῆς συζεύξεως, καὶ πόσον χρόνον λειτουργεῖν ἁρμόττει πρὸς τεκνοποιΐαν, ὡρίσθω·

τὰ γὰρ τῶν πρεσβυτέρων ἔκγονα, καθάπερ τὰ τῶν νεωτέρων, ἀτελῆ γίνεται καὶ τοῖς σώμασι καὶ ταῖς διανοίαις, τὰ δὲ τῶν γεγηρακότων ἀσθενῆ. Διὸ κατὰ τὴν τῆς διανοίας ἀκμήν· αὕτη δ' ἐστὶν ἐν τοῖς πλείστοις, ἥνπερ τῶν ποιητῶν τινες εἰρήκασιν οἱ μετρῦντες ταῖς ἑβδομάσι τὴν ἡλικίαν, περὶ
12. τὸν χρόνον τὸν τῶν πεντήκοντα ἐτῶν· ὥςτε τέτταρσιν ἢ πέντε ἔτεσιν ὑπερβάλλοντα τὴν ἡλικίαν ταύτην ἀφεῖσθαι δεῖ τῆς εἰς τὸ φανερὸν γεννήσεως· τὸ δὲ λοιπὸν ὑγιείας χάριν ἢ τινος ἄλλης τοιαύτης αἰτίας φαίνεσθαι δεῖ ποιϋμένυς τὴν ὁμιλίαν. Περὶ δὲ τῆς πρὸς ἄλλην ἢ πρὸς ἄλλον, ἔστω μὲν ἁπλῶς μὴ καλὸν ἁπτόμενον φαίνεσθαι μηδαμῆ μηδαμῶς, ὅταν ᾖ καὶ προσαγορευθῇ πόσις· περὶ δὲ τὸν χρόνον τὸν τῆς τεκνοποιΐας ἐάν τις φαίνηται τοιῦτόν τι δρῶν, ἀτιμίᾳ ζημιύσθω πρεπύσῃ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν.

Κεφ. ιϛ.

Γενομένων δὲ τῶν τέκνων οἴεσθαι μεγάλην εἶναι διαφορὰν πρὸς τὴν τῶν σωμάτων δύναμιν τὴν τροφὴν ὁποία τις ἂν ᾖ. Φαίνεται δὲ διά τε τῶν ἄλλων ζώων ἐπισκοπῦσι καὶ διὰ τῶν ἐθνῶν, οἷς ἐπιμελές ἐστιν εἰσάγειν τὴν πολεμικὴν ἕξιν, ἡ τῦ γάλακτος πληθύυσα τροφὴ μάλιστα οἰκεία τοῖς
2. σώμασιν, ἀοινοτέρα δὲ, διὰ τὰ νοσήματα. Ἔτι δὲ κινήσεις, ὅσας ἐνδέχεται ποιεῖσθαι τηλικύτων, συμ-

φέρει· πρὸς δὲ τὸ μὴ διαστρέφεσθαι τὰ μέλη δι'
ἁπαλότητα χρῶνται καὶ νῦν ἔνια τῶν ἐθνῶν ὀργά-
νοις τισὶ μηχανικοῖς, ἃ τὸ σῶμα ποιεῖ τῶν τοιούτων
ἀστραβές. Συμφέρει δὲ εὐθὺς καὶ πρὸς τὰ ψύχη
συνεθίζειν ἐκ μικρῶν παίδων· τοῦτο γὰρ καὶ πρὸς
ὑγίειαν καὶ πρὸς πολεμικὰς πράξεις εὐχρηστότα-
τον· διὸ παρὰ πολλοῖς ἐστι τῶν βαρβάρων ἔθος
τοῖς μὲν εἰς ποταμὸν ἀποβάπτειν τὰ γιγνόμενα
ψυχρὸν, τοῖς δὲ σκέπασμα μικρὸν ἀμπίσχειν, οἷον
Κελτοῖς. Πάντα γὰρ, ὅσα δυνατὸν ἐθίζειν, εὐθὺς 3.
ἀρχομένων βέλτιον μὲν ἐθίζειν, ἐκ προσαγωγῆς δ'
ἐθίζειν· εὐφυὴς δ' ἡ τῶν παίδων ἕξις διὰ θερμό-
τητα πρὸς τὴν τῶν ψυχῶν ἄσκησιν. Περὶ μὲν οὖν
τὴν πρώτην συμφέρει ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν τοι-
αύτην τε καὶ τὴν ταύτῃ παραπλησίαν. Τὴν δ' ἐχο-
μένην ταύτης ἡλικίαν μέχρι πέντε ἐτῶν, (ἣν οὐδέπω
πρὸς μάθησιν καλῶς ἔχει προσάγειν οὐδεμίαν οὔτε
πρὸς ἀναγκαίους πόνους, ὅπως μὴ τὴν αὔξησιν ἐμ-
ποδίζωσι,) δεῖ τοσαύτης τυγχάνειν κινήσεως, ὥστε
διαφεύγειν τὴν ἀργίαν τῶν σωμάτων· ἣν χρὴ πα-
ρασκευάζειν καὶ δι' ἄλλων πράξεων καὶ διὰ τῆς
παιδιᾶς. Δεῖ δὲ καὶ τὰς παιδιὰς εἶναι μήτ' ἀνε-
λευθέρους μήτ' ἐπιπόνους μήτε ἀνειμένας. Καὶ περὶ 5.
λόγων δὲ καὶ μύθων, ποίους τινὰς ἀκούειν δεῖ τοὺς
τηλικούτους, ἐπιμελὲς ἔστω τοῖς ἄρχουσιν, οὓς καλοῦσι
παιδονόμους· πάντα γὰρ δεῖται τοιαῦτα προοδοποι-
εῖν πρὸς τὰς ὕστερον διατριβάς. Διὸ τὰς παιδιὰς

εἶναι δεῖ τὰς πολλὰς μιμήσεις τῶν ὕστερον σπουδα-
6. ζομένων. Τὰς δὲ διατάσεις τῶν παίδων καὶ τοὺς
κλαυθμοὺς οὐκ ὀρθῶς ἀπαγορεύουσιν οἱ κωλύοντες ἐν
τοῖς νόμοις· συμφέρουσι γὰρ πρὸς αὔξησιν· γίνεται
γὰρ τρόπον τινὰ γυμνάσια τοῖς σώμασιν· ἡ γὰρ
τοῦ πνεύματος κάθεξις ποιεῖ τὴν ἰσχὺν τοῖς πονοῦ-
σιν· ὃ συμβαίνει καὶ τοῖς παιδίοις διατεινομένοις.
Ἐπισκεπτέον δὲ τοῖς παιδονόμοις τὴν τούτων διαγω-
γὴν τήν τ' ἄλλην, καὶ ὅπως ὅτι ἥκιστα μετὰ δού-
λων ἔσται· ταύτην γὰρ τὴν ἡλικίαν καὶ μέχρι τῶν
ἑπτὰ ἐτῶν ἀναγκαῖον οἴκοι τὴν τροφὴν ἔχειν.
7. Εὔλογον οὖν ἀπελαύνειν ἀπὸ τῶν ἀκουσμάτων καὶ
τῶν ὁραμάτων τῶν ἀνελευθέρων καὶ τηλικούτους ὄν-
τας. Ὅλως μὲν οὖν αἰσχρολογίαν ἐκ τῆς πόλεως
ὥσπερ ἄλλο τι δεῖ τὸν νομοθέτην ἐξορίζειν· (ἐκ
γὰρ τοῦ εὐχερῶς λέγειν ὁτιοῦν τῶν αἰσχρῶν γίνε-
ται καὶ τὸ ποιεῖν σύνεγγυς·) μάλιστα μὲν οὖν ἐκ
τῶν νέων, ὅπως μήτε λέγωσι μήτε ἀκούωσι μηδὲν
τοιοῦτον. Ἐὰν δέ τις φαίνηταί τι λέγων ἢ πράτ-
των τῶν ἀπηγορευμένων, τὸν μὲν ἐλεύθερον, μήπω
δὲ κατακλίσεως ἠξιωμένον ἐν τοῖς συσσιτίοις, ἀτι-
μίαις κολάζειν καὶ πληγαῖς, τὸν δὲ πρεσβύτερον
τῆς ἡλικίας ταύτης ἀτιμίαις ἀνελευθέροις ἀνδραπο-
8. δωδίας χάριν. Ἐπεὶ δὲ τὸ λέγειν τι τῶν τοιούτων
ἐξορίζομεν, φανερὸν ὅτι καὶ τὸ θεωρεῖν ἢ γραφὰς
ἢ λόγους ἀσχήμονας. Ἐπιμελὲς μὲν οὖν ἔστω τοῖς
ἄρχουσι, μηθὲν μήτε ἄγαλμα μήτε γραφὴν εἶναι

τοιέτων πράξεων μίμησιν, εἰ μὴ παρά τισι θεοῖς τοιέτοις, οἷς καὶ τὸν τωθασμὸν ἀποδίδωσιν ὁ νόμος. Πρὸς δὲ τέτες ἀφίησιν ὁ νόμος τὲς ἔχοντας ἡλικίαν πλέον προήκεσαν καὶ ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τέκνων καὶ γυναικῶν τιμαλφεῖν τὲς θεές. Τὲς δὲ 9.
νεωτέρες ὔτ' ἰάμβων ὔτε κωμῳδίας θεατὰς νομοθετητέον, πρὶν ἢ τὴν ἡλικίαν λάβωσιν, ἐν ᾗ καὶ κατακλίσεως ὑπάρξει κοινωνεῖν ἤδη καὶ μέθης καὶ τῆς ἀπὸ τῶν τοιέτων γιγνομένης βλάβης ἀπαθεῖς ἡ παιδεία ποιήσει πάντας. Νῦν μὲν ὖν τῦτον ἐν παραδρομῇ πεποιήμεθα τὸν λόγον, ὕστερον δ' ἐπιστήσαντας δεῖ διορίσαι μᾶλλον, εἴτε μὴ δεῖ πρῶτον εἴτε δεῖ, διαπορήσαντας, καὶ πῶς δεῖ· κατὰ δὲ τὸν παρόντα καιρὸν ἐμνήσθημεν ὡς ἀναγκαῖον. Ἴσως 10.
γὰρ ὐ κακῶς ἔλεγε τὸ τοιῦτον Θεόδωρος ὁ τῆς τραγῳδίας ὑποκριτής· ὐθενὶ γὰρ πώποτε παρῆκεν ἑαυτῦ προεισάγειν ὐδὲ τῶν εὐτελῶν ὑποκριτῶν, ὡς οἰκειεμένων τῶν θεατῶν ταῖς πρώταις ἀκοαῖς. Συμβαίνει δὲ ταὐτὸ τῦτο καὶ πρὸς τὰς τῶν ἀνθρώπων ὁμιλίας καὶ πρὸς τὰς τῶν πραγμάτων· πάντα γὰρ στέργομεν τὰ πρῶτα μᾶλλον. Διὸ δεῖ τοῖς νέοις πάντα ποιεῖν ξένα τὰ φαῦλα, μάλιστα δ' αὐτῶν ὅσα ἔχει ἢ μοχθηρίαν ἢ δυσμένειαν. Διελθόντων δὲ τῶν πέντε ἐτῶν, τὰ δύο μέχρι τῶν ἑπτὰ δεῖ θεωρὲς ἤδη γίγνεσθαι τῶν μαθήσεων, ἃς δεήσει μανθάνειν αὐτές. Δύο δ' εἰσὶν ἡλικίαι, πρὸς 11.
ἃς ἀναγκαῖον διῃρῆσθαι τὴν παιδείαν μετὰ τὴν ἀπὸ

τῶν ἑπτὰ μέχρι ἥβης, καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἀφ' ἥβης μέχρι τῶν ἑνὸς καὶ εἴκοσιν ἐτῶν· οἱ γὰρ ταῖς ἑβδομάσι διαιρȣ̃ντες τὰς ἡλικίας ὡς ἐπιτοπολὺ λέγȣσιν ȣ̓ καλῶς. Δεῖ δὲ τῇ διαιρέσει τῆς φύσεως ἐπακολȣθεῖν· πᾶσα γὰρ τέχνη καὶ παιδεία τὸ προσλεῖπον βȣ́λεται τῆς φύσεως ἀναπληρȣ̃ν. Πρῶτον μὲν ȣ̃ν σκεπτέον εἰ ποιήτεον τάξιν τινὰ περὶ τȣ̀ς παῖδας· ἔπειτα πότερον συμφέρει κοινῇ ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῶν, ἢ κατ' ἴδιον τρόπον, ὃ γίγνεται καὶ νῦν ἐν ταῖς πλείσταις τῶν πόλεων· τρίτον δὲ, ποίαν τινὰ δεῖ ταύτην.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟ Η.

Κεφάλαιον α.

Ὅτι μὲν οὖν τῷ νομοθέτῃ μάλιστα πραγματευτέ-
ον περὶ τὴν τῶν νέων παίδευσιν, οὐδεὶς ἂν ἀμφισβη-
τήσειε· καὶ γὰρ ἐν ταῖς πόλεσιν οὐ γιγνόμενον τοῦ-
το βλάπτει τὰς πολιτείας. Δεῖ γὰρ πρὸς ἑκάστην
πολιτεύεσθαι· τὸ γὰρ ἦθος τῆς πολιτείας ἑκάστης
τὸ οἰκεῖον καὶ φυλάττειν εἴωθε τὴν πολιτείαν καὶ
καθίστησιν ἐξ ἀρχῆς· οἷον τὸ μὲν δημοκρατικὸν
δημοκρατίαν, τὸ δ᾽ ὀλιγαρχικὸν ὀλιγαρχίαν· ἀεὶ
δὲ τὸ βέλτιστον ἦθος βελτίονος αἴτιον πολιτείας.
Ἔτι δὲ πρὸς πάσας δυνάμεις καὶ τέχνας ἐστὶν ἃ a.
δεῖ προπαιδεύεσθαι, καὶ προεθίζεσθαι πρὸς τὰς
ἑκάστων ἐργασίας· ὥστε δῆλον ὅτι καὶ πρὸς τὰς
τῆς ἀρετῆς πράξεις. Ἐπεὶ δὲ ἓν τὸ τέλος τῇ πό-
λει πάσῃ, φανερὸν, ὅτι καὶ τὴν παιδείαν μίαν καὶ
τὴν αὐτὴν ἀναγκαῖον εἶναι πάντων· καὶ ταύτης
τὴν ἐπιμέλειαν εἶναι κοινὴν καὶ μὴ κατ᾽ ἰδίαν, ὃν

τρόπον νῦν ἕκαστος ἐπιμελεῖται τῶν αὑτȣ̃ τέκνων, ἰδίᾳ τε καὶ μάθησιν ἰδίαν, ἣν ἂν δόξῃ, διδάσκων. Δεῖ δὲ τῶν κοινῶν κοινὴν ποιεῖσθαι καὶ τὴν ἄσκησιν. Ἅμα δὲ ȣ̉δὲ χρὴ νομίζειν αὐτὸν αὑτȣ̃ τινα εἶναι τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ πάντας τῆς πόλεως· μόριον γὰρ ἕκαστος τῆς πόλεως· ἡ δ' ἐπιμέλεια πέφυκεν ἑκάστȣ μορίȣ βλέπειν πρὸς τὴν
3. τȣ̃ ὅλȣ ἐπιμέλειαν. Ἐπαινέσειε δ' ἄν τις καὶ τȣ̃το Λακεδαιμονίȣς· καὶ γὰρ πλείστην ποιȣ̃νται σπȣδὴν περὶ τȣ̀ς παῖδας καὶ κοινῇ ταύτην. Ὅτι μὲν ȣ̂ν νομοθετητέον περὶ παιδείας, καὶ ταύτην κοινὴν ποιητέον, φανερόν. Τίς δ' ἐστὶν ἡ παιδεία, καὶ πῶς χρὴ παιδεύεσθαι, δεῖ μὴ λανθάνειν· νῦν γὰρ ἀμφισβητεῖται περὶ τῶν ἔργων· ȣ̓ γὰρ ταὐτὰ πάντες ὑπολαμβάνȣσι δεῖν μανθάνειν τȣ̀ς νέȣς ȣ̈τε πρὸς ἀρετὴν ȣ̈τε πρὸς τὸν βίον τὸν ἄριστον· ȣ̓δὲ φανερὸν, πότερον πρὸς τὴν διάνοιαν πρέπει μᾶλλον ἢ
4. πρὸς τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος. Ἔκ τε τῆς ἐμποδὼν παιδείας ταραχώδης ἡ σκέψις, καὶ δῆλον ȣ̓δὲν, πότερον ἀσκεῖν δεῖ τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον ἢ τὰ τείνοντα πρὸς ἀρετὴν ἢ τὰ περιττά· πάντα γὰρ εἴληφε ταῦτα κριτάς τινας, περί τε τῶν πρὸς ἀρετὴν ȣ̓θέν ἐστιν ὁμολογȣ́μενον. καὶ γὰρ τὴν ἀρετὴν ȣ̓ τὴν αὐτὴν εὐθὺς πάντες τιμῶσιν· ὥστ' εὐλόγως διαφέρονται καὶ πρὸς τὴν ἄσκησιν αὐτῆς.

Κεφ. β.

Ὅτι μὲν ἦν τὰ ἀναγκαῖα δεῖ διδάσκεσθαι τῶν χρησίμων, ἐκ ἄδηλον· ὅτι δὲ ἐ πάντα, διῃρημένων τῶν τε ἐλευθέρων καὶ τῶν ἀνελευθέρων, φανερόν· ὅτι τῶν τοιέτων δεῖ μετέχειν, ὅσα τῶν χρησίμων ποιήσει τὸν μετέχοντα μὴ βάναυσον. Βάναυσον δ' ἔργον εἶναι δεῖ τῦτο νομίζειν, καὶ τέχνην ταύτην καὶ μάθησιν, ὅσαι πρὸς τὰς χρήσεις καὶ τὰς πράξεις τὰς τῆς ἀρετῆς ἄχρηστον ἀπεργάζονται τὸ σῶμα τῶν ἐλευθέρων ἢ τὴν ψυχὴν ἢ τὴν διάνοιαν. Διὸ τάς τε τοιαύτας τέχνας, ὅσαι τὸ σῶμα παρασκευάζεσι χεῖρον διακεῖσθαι, βαναύσες καλῦμεν, καὶ τὰς μισθαρνικὰς ἐργασίας· ἄσχολον γὰρ ποιῦσι τὴν διάνοιαν καὶ ταπεινήν. Ἔστι δὲ καὶ τῶν 2. ἐλευθερίων ἐπιστημῶν μέχρι μέν τινος ἐνίων μετέχειν ἐκ ἀνελεύθερον· προσεδρεύειν δὲ λίαν πρὸς τὸ ἐντελὲς, ἔνοχον ταῖς εἰρημέναις βλάβαις. Ἔχει δὲ πολλὴν διαφορὰν καὶ τὸ τίνος χάριν πράττει τις ἢ μανθάνει· αὑτῦ μὲν γὰρ χάριν ἢ φίλων ἢ δι' ἀρετὴν, ἐκ ἀνελεύθερον· ὁ δ' αὐτὸ τῦτο πράττων δι' ἄλλες, πολλάκις θητικὸν καὶ δελικὸν δόξειεν ἂν πράττειν. Αἱ μὲν ἦν καταβεβλημέναι νῦν μαθήσεις, καθάπερ ἐλέχθη πρότερον, ἐπαμφοτερίζεσιν. Ἔστι δὲ τέτταρα σχεδὸν, ἃ παιδεύειν εἰώ- 3. θασι, γράμματα καὶ γυμναστικὴν καὶ μεσικὴν, καὶ τέταρτον ἔνιοι γραφικήν· τὴν μὲν γραμματικὴν καὶ

Κεφ. γ'.

Ὅτι μὲν τοίνυν ἐστὶ παιδεία τις, ἣν ὐχ ὡς χρησίμην παιδευτέον τὺς υἱεῖς, ὐδ' ὡς ἀναγκαῖον, ἀλλ' ὡς ἐλευθέριον καὶ καλὴν, φανερόν ἐστι. Πότερον δὲ μία τὸν ἀριθμὸν ἢ πλείυς, καὶ τίνες αὗται καὶ πῶς, ὕστερον λεκτέον περὶ αὐτῶν. Νῦν δὲ τοσῦτον ἡμῖν εἶναι πρὸ ὁδῦ γέγονεν, ὅτι καὶ παρὰ τῶν ἀρχαίων ἔχομέν τινα μαρτυρίαν [ἐκ] τῶν καταβεβλημένων παιδευμάτων· ἡ γὰρ μυσικὴ τῦτο ποιεῖ δῆλον. Ἔτι δὲ καὶ τῶν χρησίμων ὅτι δεῖ τινα παιδεύεσθαι τὺς παῖδας, ὐ μόνον διὰ τὸ χρήσιμον, οἷον τὴν τῶν γραμμάτων μάθησιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πολλὰς ἐνδέχεσθαι γίγνεσθαι δι' αὐ-
2. τῶν μαθήσεις ἑτέρας. Ὁμοίως δὲ καὶ τὴν γραφικὴν, ὐχ ἵνα ἐν τοῖς ἰδίοις ὠνίοις μὴ διαμαρτάνωσιν, ἢ ὦσιν ἀνεξαπάτητοι πρὸς τὴν τῶν σκευῶν ὠνήν τε καὶ πρᾶσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι ποιεῖ θεωρητικὸν τῦ περὶ τὰ σώματα κάλλυς. Τὸ δὲ ζητεῖν πανταχῦ τὸ χρήσιμον ἥκιστα ἁρμόττει τοῖς μεγαλοψύχοις καὶ τοῖς ἐλευθέροις. Ἐπεὶ δὲ φανερὸν, πρότερον τοῖς ἤθεσιν ἢ τῷ λόγῳ παιδευτέον εἶναι, καὶ περὶ τὸ σῶμα πρότερον ἢ τὴν διάνοιαν, δῆλον ἐκ τύτων, ὅτι παραδοτέον τὺς παῖδας γυμναστικῇ καὶ παιδοτριβικῇ· τύτων γὰρ ἡ μὲν ποιάν τινα ποιεῖ τὴν ἕξιν τῦ σώματος, ἡ δὲ τὰ ἔργα.
3. Νῦν μὲν ὖν αἱ μάλιστα δοκῦσαι τῶν πόλεων ἐπιμελεῖσθαι

μελεῖσθαι τῶν παίδων αἱ μὲν ἀθλητικὴν ἕξιν ἐμποιοῦσι, λωβώμεναι τά τε εἴδη καὶ τὴν αὔξησιν τῶν σωμάτων· οἱ δὲ Λάκωνες ταύτην μὲν οὐχ ἥμαρτον τὴν ἁμαρτίαν, θηριώδεις δ' ἀπεργάζονται τοῖς πόνοις, ὡς τοῦτο μάλιστα πρὸς ἀνδρείαν συμφέρον. Καίτοι, καθάπερ εἴρηται πολλάκις, οὔτε πρὸς μίαν οὔτε πρὸς μάλιστα ταύτην βλέποντα ποιητέον τὴν ἐπιμέλειαν. Εἰ δὲ καὶ πρὸς ταύτην, οὐδὲ τοῦτο ἐξευρίσκουσιν· οὔτε γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις οὔτ' ἐπὶ τῶν ἐθνῶν ὁρῶμεν τὴν ἀνδρίαν ἀκολουθοῦσαν τοῖς ἀγριωτάτοις, ἀλλὰ μᾶλλον τοῖς ἡμερωτέροις καὶ λεοντώδεσιν ἤθεσι. Πολλὰ δ' ἐστὶ τῶν ἐθνῶν, ἃ 4.
πρὸς τὸ κτείνειν καὶ πρὸς τὴν ἀνθρωποφαγίαν εὐχερῶς ἔχει, καθάπερ τῶν περὶ τὸν Πόντον Ἀχαιοί τε καὶ Ἡνίοχοι, καὶ τῶν ἠπειρωτικῶν ἐθνῶν ἕτερα, τὰ μὲν ὁμοίως τούτοις, τὰ δὲ μᾶλλον· ἃ λῃστικὰ μέν ἐστιν, ἀνδρίας δ' οὐ μετειλήφασιν. Ἔτι δ' αὐτοὺς τοὺς Λάκωνας ἴσμεν, ἕως μὲν αὐτοὶ προσήδρευον ταῖς φιλοπονίαις, ὑπερέχοντας τῶν ἄλλων· νῦν δὲ καὶ τοῖς γυμνασίοις καὶ τοῖς πολεμικοῖς ἀγῶσι λειπομένους ἑτέρων· οὐ γὰρ τῷ τοὺς νέους γυμνάζειν τὸν τρόπον τοῦτον διέφερον, ἀλλὰ τῷ μόνον μὴ πρὸς ἀσκοῦντας ἀσκεῖν. Ὥστε τὸ καλὸν ἀλλ' οὐ 5.
τὸ θηριῶδες δεῖ πρωταγωνιστεῖν· οὐ γὰρ λύκος οὐδὲ τῶν ἄλλων θηρίων τι ἀγωνίσαιτ' ἂν οὐθένα καλὸν κίνδυνον, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνὴρ ἀγαθός. Οἱ δὲ λίαν εἰς ταῦτα ἀνέντες, τοὺς παῖδας καὶ τῶν ἀναγκαί-

ων ἀπαιδαγώγους ποιήσαντες, βαναύσους κατεργά-
ζονται κατά γε τὸ ἀληθὲς, πρὸς ἕν τε μόνον ἔρ-
γον τῇ πολιτικῇ χρησίμους ποιήσαντες, καὶ πρὸς
τοῦτο χεῖρον, ὥς φησιν ὁ λόγος, ἑτέρων. Δεῖ δὲ
οὐκ ἐκ τῶν προτέρων ἔργων κρίνειν, ἀλλ' ἐκ τῶν
νῦν· ἀνταγωνιστὰς γὰρ τῆς παιδείας νῦν ἔχουσι,
πρότερον δ' οὐκ εἶχον.

Κεφ. δ.

Ὅτι μὲν οὖν χρηστέον τῇ γυμναστικῇ καὶ πῶς
χρηστέον, ὁμολογούμενόν ἐστι· μέχρι μὲν γὰρ ἥβης
κουφότερα γυμνάσια προσοιστέον, τὴν βίαιον τρο-
φὴν καὶ τοὺς πρὸς ἀνάγκην πόνους ἀπείργοντας, ἵνα
μηθὲν ἐμποδὼν ᾖ πρὸς τὴν αὔξησιν. Σημεῖον γὰρ
οὐ μικρὸν, ὅτι δύνανται τοῦτο παρασκευάζειν· ἐν γὰρ
τοῖς Ὀλυμπιονίκαις δύο τις ἂν ἢ τρεῖς εὕροι τοὺς
αὐτοὺς νενικηκότας ἄνδρας τε καὶ παῖδας, διὰ τὸ νέους
ἀσκοῦντας ἀφαιρεῖσθαι τὴν δύναμιν ὑπὸ τῶν ἀνα-
2. γκαίων γυμνασίων. Ὅταν δὲ ἀφ' ἥβης ἔτη τρία
πρὸς τοῖς ἄλλοις μαθήμασι γένωνται, τότε ἁρμότ-
τει καὶ τοῖς πόνοις καὶ ταῖς ἀναγκοφαγίαις κατα-
λαμβάνειν τὴν ἐχομένην ἡλικίαν· ἅμα γὰρ τῇ δια-
νοίᾳ καὶ τῷ σώματι διαπονεῖν οὐ δεῖ· τοὐναντίον γὰρ
ἑκάτερος ἀπεργάζεσθαι πέφυκε τῶν πόνων, ἐμπο-
δίζων ὁ μὲν τοῦ σώματος πόνος τὴν διάνοιαν, ὁ δὲ
3. ταύτης τὸ σῶμα. Περὶ δὲ μουσικῆς ἔνια μὲν διη-
πορήσαμεν τῷ λόγῳ καὶ πρότερον, καλῶς δ' ἔχει

καὶ νῦν ἀναλαβόντας αὐτὰ προαγαγεῖν, ἵνα ὥσπερ
ἐνδόσιμον γένηται τοῖς λόγοις, οὓς ἄν τις εἴποιεν
ἀποφαινόμενος περὶ αὐτῆς. Οὔτε γὰρ τίνα ἔχει
δύναμιν, ῥᾴδιον περὶ αὐτῆς διελεῖν, οὔτε τίνος δεῖ
χάριν μετέχειν αὐτῆς, πότερον παιδιᾶς ἕνεκα καὶ
ἀναπαύσεως, καθάπερ ὕπνου καὶ μέθης· ταῦτα γὰρ
καθ' αὑτὰ μὲν οὐδὲ τῶν σπουδαίων, ἀλλ' ἡδέα καὶ
ἅμα παύει μέριμναν, ὥς φησιν Εὐριπίδης· διὸ καὶ
τάττουσιν αὐτὴν καὶ χρῶνται πᾶσι τούτοις ὁμοίως
οἴνῳ καὶ μέθῃ καὶ μουσικῇ· τιθέασι δὲ καὶ τὴν ὄρ-
χησιν ἐν τούτοις. Ἢ μᾶλλον οἰητέον πρὸς ἀρετήν 4.
τι τείνειν τὴν μουσικήν, ὡς δυναμένην, καθάπερ ἡ
γυμναστικὴ τὸ σῶμα ποιόν τι παρασκευάζει, καὶ
τὴν μουσικὴν τὸ ἦθος ποιόν τι ποιεῖν, ἐθίζουσαν
δύνασθαι χαίρειν ὀρθῶς. Ὅτι μὲν οὖν δεῖ τοὺς
νέους μὴ παιδιᾶς ἕνεκα παιδεύειν, οὐκ ἄδηλον· οὐ
γὰρ παίζουσι μανθάνοντες· μετὰ λύπης γὰρ ἡ
μάθησις· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ διαγωγὴν τοῖς παισὶν
ἁρμόττει καὶ ταῖς ἡλικίαις ἀποδιδόναι ταῖς τοιαύ-
ταις· οὐθενὶ γὰρ ἀτελεῖ προσήκει τέλος. Ἀλλ' 5.
ἴσως ἂν δόξειεν ἡ τῶν παίδων σπουδὴ παιδιᾶς εἶναι
χάριν ἀνδράσι γενομένοις καὶ τελειωθεῖσιν. Ἀλλ'
εἰ τοῦτ' ἐστὶ τοιοῦτον, τίνος ἂν ἕνεκα δέοι μανθάνειν
αὐτούς, ἀλλὰ μή, καθάπερ οἱ τῶν Περσῶν καὶ
Μήδων βασιλεῖς, δι' ἄλλων αὐτὸ ποιούντων μετα-
λαμβάνειν τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς μαθήσεως; καὶ γὰρ
ἀναγκαῖον βέλτιον ἀπεργάζεσθαι τοὺς αὐτὸ τοῦτο

πεποιημένȣς ἔργον καὶ τέχνην τῶν τοσȣ̃τον χρόνον ἐπιμελȣμένων, ὅσον πρὸς μάθησιν μόνον. Εἰ δὲ δεῖ τὰ τοιαῦτα διαπονεῖν αὐτȣ̀ς, καὶ περὶ τὴν τῶν ὄψων πραγματείαν αὐτȣ̀ς ἂν δέοι παρασκευάζειν·
6. ἀλλ' ἄτοπον. Τὴν δ' αὐτὴν ἀπορίαν ἔχει καὶ, εἰ δύναται τὰ ἤθη βελτίω ποιεῖν· ταῦτα γὰρ τί δεῖ μανθάνειν αὐτȣ̀ς, ἀλλ' ȣ̓χ ἑτέρων ἀκȣ́οντας ὀρθῶς τε χαίρειν καὶ δύνασθαι κρίνειν; ὥσπερ οἱ Λάκωνες· ἐκεῖνοι γὰρ ȣ̓ μανθάνοντες ὅμως δύνανται κρίνειν ὀρθῶς, ὥς φασι, τὰ χρηστὰ καὶ τὰ μὴ χρηστὰ τῶν μελῶν. Ὁ δ' αὐτὸς λόγος κἂν εἰ πρὸς εὐημερίαν καὶ διαγωγὴν ἐλευθέριον χρηστέον αὐτῇ· τί γὰρ δεῖ μανθάνειν αὐτȣ̀ς, ἀλλ' ȣ̓χ ἑτέρων χρωμένων
7. ἀπολαύειν; Σκοπεῖν δ' ἔξεστι τὴν ὑπόληψιν ἣν ἔχομεν περὶ τῶν θεῶν· ȣ̓ γὰρ ὁ Ζεὺς αὐτὸς ᾄδει καὶ κιθαρίζει τοῖς ποιηταῖς. Ἀλλὰ καὶ βαναύσȣς καλȣ̃μεν τȣ̀ς τοιȣ́τȣς, καὶ τὸ πράττειν ȣ̓κ ἀνδρὸς μὴ μεθύοντος ἢ παίζοντος. Ἀλλ' ἴσως περὶ μὲν τȣ́των ὕστερον ἐπισκεπτέον.

Κεφ. ε.

Ἡ δὲ πρώτη ζήτησίς ἐστι, πότερον ȣ̓ θετέον εἰς παιδείαν τὴν μȣσικὴν ἢ θετέον; καὶ τί δύναται τῶν διαπορηθέντων τριῶν, πότερον παιδείαν ἢ παιδιὰν ἢ διαγωγήν; Εὐλόγως δ' εἰς πάντα τάττεται, καὶ φαίνεται μετέχειν. Ἥ τε γὰρ παιδιὰ χάριν ἀναπαύσεώς ἐστι· τὴν δ' ἀνάπαυσιν ἀναγκαῖον ἡ-

δεῖαν εἶναι· τῆς γὰρ διὰ τῶν πόνων λύπης ἰατρεία τίς ἐστι. Καὶ τὴν διαγωγὴν ὁμολογȣμένως δεῖ μὴ μόνον ἔχειν τὸ καλὸν ἀλλὰ καὶ τὴν ἡδονήν· τὸ γὰρ εὐδαιμονεῖν ἐξ ἀμφοτέρων τȣ́των ἐστί· τὴν δὲ μȣσικὴν πάντες εἶναί φαμεν τῶν ἡδίστων καὶ ψιλὴν ȣ̓͂σαν καὶ μετὰ μελωδίας. Φησὶ γȣ̃ν καὶ Μȣ- 2.
σαῖος εἶναι βροτοῖς ἥδιστον ἀείδειν· διὸ καὶ εἰς τὰς συνȣσίας καὶ διαγωγὰς εὐλόγως παραλαμβάνȣσιν αὐτήν, ὡς δυναμένην εὐφραίνειν. Ὥστε καὶ ἐντεῦθεν ἄν τις ὑπολάβοι παιδεύεσθαι δεῖν αὐτὴν τȣ̀ς νεωτέρȣς. Ὅσα γὰρ ἀβλαβῆ τῶν ἡδέων, ȣ̓ μόνον ἁρμόττει πρὸς τὸ τέλος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἀνάπαυσιν. Ἐπεὶ δ' ἐν μὲν τῷ τέλει συμβαίνει τοῖς ἀνθρώποις ὀλιγάκις γίγνεσθαι, πολλάκις δὲ ἀναπαύονται καὶ χρῶνται ταῖς παιδιαῖς, ȣ̓χ ὅσον ἐπὶ πλέον ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἡδονήν, χρήσιμον ἂν εἴη διαναπαύειν ἐν ταῖς ἀπὸ ταύτης ἡδοναῖς. Συμβέ- 3.
βηκε δὲ τοῖς ἀνθρώποις ποιεῖσθαι τὰς παιδιὰς τέλος· ἔχει γὰρ ἴσως ἡδονήν τινα καὶ τὸ τέλος, ἀλλ' ȣ̓ τὴν τυχȣ̃σαν· ζητȣ̃ντες δὲ ταύτην λαμβάνȣσιν ὡς ταύτην ἐκείνην, διὰ τὸ τῷ τέλει τῶν πράξεων ἔχειν ὁμοίωμά τι. Τό τε γὰρ τέλος ȣ̓θενὸς τῶν ἐσομένων χάριν αἱρετὸν, καὶ αἱ τοιαῦται τῶν ἡδονῶν ȣ̓θενός εἰσι τῶν ἐσομένων ἕνεκεν, ἀλλὰ τῶν γεγονότων, οἷον πόνων καὶ λύπης. Δι' ἣν μὲν ȣ̓͂ν αἰτίαν ζητȣ̃σι τὴν εὐδαιμονίαν γίγνεσθαι διὰ τȣ́των τῶν ἡδονῶν, ταύτην ἄν τις εἰκότως ὑπολάβοι τὴν

4. αἰτίαν. Περὶ δὲ τοῦ κοινωνεῖν τῆς μουσικῆς οὐ διὰ
ταύτην μόνην ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ χρήσιμον εἶναι πρὸς
τὰς ἀναπαύσεις, ὡς ἔοικεν, οὐ μὴν ἀλλὰ ζητητέον,
μή ποτε τοῦτο μὲν συμβέβηκε, τιμιωτέρα δ᾽ αὐτῆς
ἡ φύσις ἐστὶν ἢ κατὰ τὴν εἰρημένην χρείαν, καὶ
δεῖ μὴ μόνον τῆς κοινῆς ἡδονῆς μετέχειν ἀπ᾽ αὐ-
τῆς, ἧς ἔχουσι πάντες αἴσθησιν, (ἔχει γὰρ ἡ μουσι-
κὴ τὴν ἡδονὴν φυσικήν· διὸ πάσαις ἡλικίαις καὶ
πᾶσιν ἤθεσιν ἡ χρῆσις αὐτῆς ἐστι προσφιλής·)
ἀλλ᾽ ὁρᾶν, εἴ πη καὶ πρὸς τὸ ἦθος συντείνει καὶ
πρὸς τὴν ψυχήν. Τοῦτο δ᾽ ἂν εἴη δῆλον, εἰ ποιοί
5. τινες τὰ ἤθη γιγνόμεθα δι᾽ αὐτῆς. Ἀλλὰ μὴν ὅτι
γιγνόμεθα ποιοί τινες, δῆλον διὰ πολλῶν μὲν καὶ
ἄλλων, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ διὰ τῶν Ὀλύμπου μελῶν.
Ταῦτα γὰρ ὁμολογουμένως ποιεῖ τὰς ψυχὰς ἐνθου-
σιαστικάς· ὁ δ᾽ ἐνθουσιασμὸς τοῦ περὶ τὴν ψυχὴν
ἤθους πάθος ἐστίν. Ἔτι δὲ ἀκροώμενοι τῶν μιμή-
σεων γίγνονται πάντες συμπαθεῖς καὶ χωρὶς τῶν
ῥυθμῶν καὶ τῶν μελῶν αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ συμβέ-
βηκεν εἶναι τὴν μουσικὴν τῶν ἡδέων, τὴν δ᾽ ἀρετὴν
περὶ τὸ χαίρειν ὀρθῶς καὶ φιλεῖν καὶ μισεῖν, δεῖ
δηλονότι μανθάνειν καὶ συνεθίζεσθαι μηθὲν οὕτως,
ὡς τὸ κρίνειν ὀρθῶς καὶ τὸ χαίρειν τοῖς ἐπιεικέσιν
6. ἤθεσι καὶ ταῖς καλαῖς πράξεσιν. Ἔστι δὲ ὁμοιώ-
ματα μάλιστα παρὰ τὰς ἀληθινὰς φύσεις ἐν τοῖς
ῥυθμοῖς καὶ τοῖς μέλεσιν ὀργῆς καὶ πραότητος, ἔτι
δὲ ἀνδρείας καὶ σωφροσύνης καὶ πάντων τῶν ἐναν-

τίων τέτοις καὶ τῶν ἄλλων ἠθικῶν. Δῆλον δ' ἐκ τῶν ἔργων· μεταβάλλομεν γὰρ τὴν ψυχὴν ἀκροώμενοι τοιέτων. Ὁ δ' ἐν τοῖς ὁμοίοις ἐθισμὸς τῦ λυπεῖσθαι καὶ χαίρειν ἐγγύς ἐστι τῷ πρὸς τὴν ἀλήθειαν τὸν αὐτὸν ἔχειν τρόπον· οἷον εἴ τις χαίρει τὴν εἰκόνα τινὸς θεώμενος μὴ δι' ἄλλην αἰτίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν μορφὴν αὐτὴν, ἀναγκαῖον τέτῳ καὶ αὐτὴν ἐκείνην τὴν θεωρίαν, ὗ τὴν εἰκόνα θεωρεῖ, ἡδεῖαν εἶναι. Συμβέβηκε δὲ τῶν αἰσθητῶν ἐν μὲν 7.
τοῖς ἄλλοις μηδὲν ὑπάρχειν ὁμοίωμα τοῖς ἤθεσιν, οἷον ἐν τοῖς ἁπτοῖς καὶ τοῖς γευστοῖς, ἀλλ' ἐν τοῖς ὁρατοῖς ἠρέμα· σχήματα γάρ ἐστι τοιαῦτα, ἀλλ' ἐπὶ μικρὸν, καὶ πάντες τῆς τοιαύτης αἰσθήσεως κοινωνῦσιν. Ἔτι δὲ ὐκ ἔστι ταῦτα ὁμοιώματα τῶν ἠθῶν, ἀλλὰ σημεῖα μᾶλλον, τὰ γιγνόμενα σχήματα καὶ χρώματα, τῶν ἠθῶν, καὶ ταῦτ' ἐστὶν ἐπὶ τῦ σώματος ἐν τοῖς πάθεσιν. Οὐ μὴν ἀλλ' ὅσον διαφέρει καὶ περὶ τὴν τέτων θεωρίαν, δεῖ μὴ τὰ Παύσωνος θεωρεῖν τὺς νέυς, ἀλλὰ τὰ Πολυγνώτυ καὶ εἴ τις ἄλλος τῶν γραφέων ἢ τῶν ἀγαλματοποιῶν ἐστιν ἠθικός. Ἐν δὲ τοῖς μέλεσιν αὐτοῖς ἐστι 8.
μιμήματα ἠθῶν, καὶ τῦτ' ἐστι φανερόν· εὐθὺς γὰρ ἡ τῶν ἁρμονιῶν διέστηκε φύσις, ὥστε ἀκύοντας ἄλλως διατίθεσθαι καὶ μὴ τὸν αὐτὸν ἔχειν τρόπον πρὸς ἑκάστην αὐτῶν, ἀλλὰ πρὸς μὲν ἐνίας ὀδυρτικωτέρως καὶ συνεστηκότως μᾶλλον, οἷον πρὸς τὴν μιξολυδιστὶ καλυμένην· πρὸς δὲ τὰς μαλακω-

τέρως τὴν διάνοιαν, οἷον πρὸς τὰς ἀνειμένας· μέσως δὲ καὶ καθεστηκότως μάλιστα πρὸς ἑτέραν, οἷον δοκεῖ ποιεῖν ἡ δωριστὶ μόνη τῶν ἁρμονιῶν· ἐν-
9. θυσιαστικὺς δὲ ἡ Φρυγιστί. Ταῦτα γὰρ καλῶς λέγυσιν οἱ περὶ τὴν παιδείαν ταύτην πεφιλοσοφηκότες· λαμβάνυσι γὰρ τὰ μαρτύρια τῶν λόγων ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων. Τὸν αὐτὸν γὰρ τρόπον ἔχει καὶ τὰ περὶ τὺς ῥυθμύς· οἱ μὲν γὰρ ἦθος ἔχυσι στασιμώτερον, οἱ δὲ κινητικόν· καὶ τύτων οἱ μὲν Φορτικωτέρας ἔχυσι τὰς κινήσεις, οἱ δὲ ἐλευθεριωτέρας. Ἐκ μὲν ὖν τύτων Φανερὸν ὅτι δύναται ποιόν τι τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος ἡ μυσικὴ παρασκευάζειν. Εἰ δὲ τῦτο δύναται ποιεῖν, δῆλον, ὅτι προσακτέον καὶ
10. παιδευτέον ἐν αὐτῇ τὺς νέυς. Ἔστι δὲ ἁρμόττυσα πρὸς τὴν Φύσιν τὴν τηλικαύτην ἡ διδασκαλία τῆς μυσικῆς· οἱ μὲν γὰρ νέοι διὰ τὴν ἡλικίαν ἀνήδυντον ὐθὲν ὑπομένυσιν ἑκόντες· ἡ δὲ μυσικὴ Φύσει τῶν ἡδυσμένων ἐστί. Καί τις ἔοικε συγγένεια ταῖς ἁρμονίαις καὶ τοῖς ῥυθμοῖς εἶναι· διὸ πολλοί Φασι τῶν σοφῶν οἱ μὲν ἁρμονίαν εἶναι τὴν ψυχὴν, οἱ δ' ἔχειν ἁρμονίαν.

Κεφ. ϛ.

Πότερον δὲ δεῖ μανθάνειν αὐτὺς ᾄδοντας τε καὶ χειρυργῦντας ἢ μὴ, καθάπερ ἠπορήθη πρότερον, νῦν λεκτέον. Οὐκ ἄδηλον δὲ, ὅτι πολλὴν ἔχει διαφορὰν πρὸς τὸ γίγνεσθαι ποιύς τινας, ἐάν τις

αὐτὸς κοινωνῇ τῶν ἔργων· ἕν γάρ τι τῶν ἀδυνάτων ἢ χαλεπῶν ἐστι τὸς μὴ κοινωνήσαντας τῶν ἔργων κριτὰς γενέσθαι σπȣδαίȣς. Ἅμα δὲ καὶ δεῖ τὸς παῖδας ἔχειν τινὰ διατριβήν· καὶ τὴν Ἀρχύτȣ πλαταγὴν οἴεσθαι γενέσθαι καλῶς, ἣν διδόασι τοῖς παιδίοις, ὅπως χρώμενοι ταύτῃ μηδὲν καταγνύωσι τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν· ȣ̓ γὰρ δύναται τὸ νέον ἡσυχάζειν. Αὕτη μὲν ȣ̓̃ν ἐστὶ τοῖς νηπίοις ἁρμόττȣσα τῶν παιδίων, ἡ δὲ παιδεία πλαταγὴ τοῖς μείζοσι τῶν νέων. Ὅτι μὲν ȣ̓̃ν παιδευτέον τὴν μȣσικὴν ȣ̓́τως, ὥστε καὶ κοινωνεῖν τῶν ἔργων, φανερὸν ἐκ τῶν τοιȣ́των. Τὸ δὲ πρέπον καὶ τὸ μὴ πρέπον ταῖς ἡλικίαις ȣ̓ χαλεπὸν διορίσαι, καὶ λῦσαι πρὸς τὸς φάσκοντας βάναυσον εἶναι τὴν ἐπιμέλειαν. Πρῶτον 2.
μὲν γὰρ, ἐπεὶ τȣ̃ κρίνειν χάριν μετέχειν δεῖ τῶν ἔργων, διὰ τȣ̃το χρὴ νέȣς μὲν ὄντας χρῆσθαι τοῖς ἔργοις, πρεσβυτέρȣς δὲ γενομένȣς τῶν μὲν ἔργων ἀφεῖσθαι, δύνασθαι δὲ τὰ καλὰ κρίνειν, καὶ χαίρειν ὀρθῶς διὰ τὴν μάθησιν τὴν γενομένην ἐν τῇ νεότητι. Περὶ δὲ τῆς ἐπιτιμήσεως, ἥν τινες ἐπιτι- 3.
μῶσιν, ὡς ποιȣ́σης τῆς μȣσικῆς βαναύσȣς, ȣ̓ χαλεπὸν λῦσαι, σκεψαμένȣς, μέχρι τε πόσȣ τῶν ἔργων κοινωνητέον τοῖς πρὸς ἀρετὴν παιδευομένοις πολιτικὴν, καὶ ποίων μελῶν καὶ ποίων ῥυθμῶν κοινωνητέον, ἔτι δὲ ἐν ποίοις ὀργάνοις τὴν μάθησιν ποιητέον· καὶ γὰρ τȣ̃το διαφέρειν εἰκός· ἐν τȣ́τοις γὰρ ἡ λύσις ἐστὶ τῆς ἐπιτιμήσεως. Οὐθὲν γὰρ κωλύει τρόπȣς τι-

4. νὰς τῆς μȣσικῆς ἀπεργάζεσθαι τὸ λεχθέν. Φανερὸν τοίνυν, ὅτι δεῖ τὴν μάθησιν αὐτῆς μήτε ἐμποδίζειν πρὸς τὰς ὕστερον πράξεις, μήτε τὸ σῶμα ποιεῖν βάναυσον καὶ ἄχρηστον πρὸς τὰς πολεμικὰς καὶ πολιτικὰς ἀσκήσεις· πρὸς μὲν τὰς χρήσεις ἤδη, πρὸς δὲ τὰς μαθήσεις ὕστερον. Συμβαίνοι δ' ἄν, περὶ τὴν μάθησιν εἰ μήτε τὰ πρὸς τȣ̀ς ἀγῶνας τȣ̀ς τεχνικȣ̀ς συντείνοντα διαπονοῖεν, μήτε τὰ θαυμάσια καὶ περιττὰ τῶν ἔργων, ἃ νῦν ἐλήλυθεν εἰς τȣ̀ς ἀγῶνας, ἐκ δὲ τῶν ἀγώνων εἰς τὴν παιδείαν. Ἀλλὰ καὶ τὰ τοιαῦτα μέχρι περ ἂν δύνωνται χαίρειν τοῖς καλοῖς μέλεσι καὶ ῥυθμοῖς, καὶ μὴ μόνον τῷ κοινῷ τῆς μȣσικῆς, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων ἔνια ζώων, ἔτι δὲ καὶ πλῆθος ἀνδραπόδων

5. καὶ παιδίων. Δῆλον δὲ ἐκ τȣ́των καὶ ποίοις ὀργάνοις χρηστέον· ȣ̎τε γὰρ αὐλȣ̀ς εἰς παιδείαν ἀκτέον ȣ̎τ' ἄλλο τεχνικὸν ὄργανον, οἷον κιθάραν κἂν εἴ τι τοιȣ̂τον ἕτερόν ἐστιν, ἀλλὰ ὅσα ποιήσει αὐτῶν ἀκροατὰς ἀγαθȣ̀ς ἢ τῆς μȣσικῆς παιδείας ἢ τῆς ἄλλης. Ἔτι δ' ȣ̓κ ἔστιν ὁ αὐλὸς ἠθικὸν, ἀλλὰ μᾶλλον ὀργιαστικόν· ὥστε πρὸς τȣ̀ς τοιȣ́τȣς αὐτῷ καιρȣ̀ς χρηστέον, ἐν οἷς ἡ θεωρία κάθαρσιν μᾶλλον δύναται ἢ μάθησιν. Προσθῶμεν δὲ, ὅτι συμβέβηκεν ἐναντίον αὐτῷ πρὸς παιδείαν καὶ τὸ κωλύειν τῷ λόγῳ χρῆσθαι τὴν αὔλησιν· διὸ καλῶς ἀπεδοκίμασαν αὐτȣ̂ οἱ πρότερον τὴν χρῆσιν ἐκ τῶν νέων καὶ τῶν ἐλευθέρων, καίπερ χρησάμενοι τὸ πρῶτον αὐτῷ.

Σχολαστικώτεροι γὰρ γενόμενοι διὰ τὰς εὐπορίας 6.
καὶ μεγαλοψυχότεροι πρὸς ἀρετὴν, ἔτι τε πρότερον καὶ μετὰ τὰ Μηδικὰ Φρονηματισθέντες ἐκ τῶν ἔργων πάσης ἥπτοντο μαθήσεως, ὐδὲν διακρίνοντες, ἀλλ' ἐπιζητῦντες· διὸ καὶ τὴν αὐλητικὴν ἤγαγον πρὸς τὰς μαθήσεις. Καὶ γὰρ ἐν Λακεδαίμονί τις χορηγὸς αὐτὸς ηὔλησε τῷ χορῷ, καὶ περὶ Ἀθήνας ὕτως ἐπεχωρίασεν, ὥστε σχεδὸν οἱ πολλοὶ τῶν ἐλευθερίων μετεῖχον αὐτῆς. Δῆλον δὲ ἐκ τῦ πίνακος, ὃν ἀνέθηκε Θράσιππος Ἐκφαντίδῃ χορηγήσας. Ὕστερον δ' ἀπεδοκιμάσθη διὰ τῆς πείρας 7.
αὐτῆς βέλτιον δυναμένων κρίνειν τὸ πρὸς ἀρετὴν καὶ τὸ μὴ πρὸς ἀρετὴν συντεῖνον. Ὁμοίως δὲ καὶ πολλὰ τῶν ὀργάνων τῶν ἀρχαίων οἷον πηκτίδες καὶ βάρβιτοι καὶ τὰ πρὸς ἡδονὴν συντείνοντα τοῖς ἀκῦσι τῶν χρωμένων, ἑπτάγωνα καὶ τρίγωνα καὶ σαμβύκαι καὶ πάντα τὰ δεόμενα χειρυργικῆς ἐπιστήμης. Εὐλόγως δ' ἔχει καὶ τὸ περὶ τῶν αὐ- 8.
λῶν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μεμυθολογημένον· Φασὶ γὰρ δὴ τὴν Ἀθηνᾶν εὑρῦσαν ἀποβαλεῖν τὺς αὐλύς. Οὐ κακῶς μὲν ὖν ἔχει Φάναι καὶ διὰ τὴν ἀσχημοσύνην τῦ προσώπυ τῦτο ποιῆσαι δυσχεράνασαν τὴν θεόν· ὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλον εἰκὸς, ὅτι πρὸς τὴν διάνοιαν ὐθέν ἐστιν ἡ παιδεία τῆς αὐλήσεως· τῇ δὲ Ἀθηνᾷ τὴν ἐπιστήμην περιτίθεμεν καὶ τὴν τέχνην.

Κεφ. ζ.

Ἐπεὶ δὲ τῶν τέ ὀργάνων καὶ τῆς ἐργασίας ἀποδοκιμάζομεν τὴν τεχνικὴν παιδείαν, (τεχνικὴν δὲ τίθεμεν τὴν πρὸς τὰς ἀγῶνας· ἐν ταύτῃ γὰρ ὁ πράττων ἐ τῆς αὐτῦ μεταχειρίζεται χάριν ἀρετῆς, ἀλλὰ τῆς τῶν ἀκȣόντων ἡδονῆς καὶ ταύτης φορτικῆς· διόπερ ἐ τῶν ἐλευθέρων κρίνομεν εἶναι τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ θητικωτέραν· καὶ βαναύσȣς δὴ συμβαίνει γίγνεσθαι· πονηρὸς γὰρ ὁ σκοπὸς, πρὸς ὃν ποιȣ̃νται τὸ τέλος· ὁ γὰρ θεατὴς φορτικὸς ὢν μεταβάλλειν εἴωθε τὴν μȣσικήν· ὥςτε καὶ τȣ̀ς τεχνίτας τȣ̀ς πρὸς αὐτὸν μελετῶντας αὐτȣ́ς τε ποιȣ́ς τινας ποιεῖ καὶ τὰ σώματα διὰ τὰς κινήσεις·)

2. σκεπτέον ἔτι τὰ περί τε τὰς ἁρμονίας καὶ τȣ̀ς ῥυθμȣ̀ς, καὶ πρὸς παιδείαν πότερον πάσαις χρηστέον ταῖς ἁρμονίαις καὶ πᾶσι τοῖς ῥυθμοῖς, ἢ διαιρετέον; ἔπειτα τοῖς πρὸς παιδείαν διαπονȣ̃σι πότερον τὸν αὐτὸν διορισμὸν θήσομεν, ἢ τρίτον δεῖ τινα ἕτερον; ἐπειδὴ τὴν μὲν μȣσικὴν ὁρῶμεν διὰ μελοποιΐας καὶ ῥυθμῶν ȣ̃σαν· τȣ́των δὲ ἑκάτερον ȣ̓ δεῖ λεληθέναι, τίνα ἔχει δύναμιν πρὸς παιδείαν· καὶ πότερον προαιρετέον τὴν εὐμελῆ μȣσικὴν ἢ τὴν εὔρυθμον;

3. Νομίσαντες ȣ̃ν πολλὰ καλῶς λέγειν περὶ τȣ́των τῶν τε νῦν μȣσικῶν ἐνίȣς καὶ τῶν ἐκ φιλοσοφίας ὅσοι τυγχάνȣσιν ἐμπείρως ἔχοντες τῆς περὶ τὴν μȣσικὴν παιδείας, τὴν μὲν καθ' ἕκαστον ἀκρι-

βουλογίαν ἀποδώσομεν ζητεῖν τοῖς βουλομένοις παρ' ἐκείνων, νῦν δὲ νομικῶς διέλωμεν, τοὺς τύπους μόνον εἰπόντες περὶ αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ τὴν διαίρεσιν ἀποδεχόμεθα τῶν μελῶν, ὡς διαιροῦσί τινες τῶν ἐν Φιλοσοφίᾳ, τὰ μὲν ἠθικὰ τὰ δὲ πρακτικὰ τὰ δ' ἐνθουσιαστικὰ τιθέντες, καὶ τῶν ἁρμονιῶν τὴν φύσιν πρὸς ἕκαστα τούτων οἰκείαν, ἄλλην πρὸς ἄλλο μέρος τιθέασι· φαμὲν δ' οὐ μιᾶς ἕνεκεν ὠφελείας τῇ μουσικῇ χρῆσθαι δεῖν, ἀλλὰ καὶ πλειόνων χάριν· καὶ γὰρ παιδείας ἕνεκεν καὶ καθάρσεως· (τί δὲ λέγομεν κάθαρσιν, νῦν μὲν ἁπλῶς, πάλιν δὲ ἐν τοῖς περὶ ποιητικῆς ἐροῦμεν σαφέστερον·) τρίτον δὲ πρὸς διαγωγὴν, πρὸς ἄνεσίν τε καὶ πρὸς τὴν τῆς συντονίας ἀνάπαυσιν· φανερὸν ὅτι χρηστέον μὲν πάσαις ταῖς ἁρμονίαις, οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον πάσαις χρηστέον· ἀλλὰ πρὸς μὲν τὴν παιδείαν ταῖς ἠθικωτάταις, πρὸς δὲ ἀκρόασιν ἑτέρων χειρουργούντων καὶ ταῖς πρακτικαῖς καὶ ταῖς ἐνθουσιαστικαῖς. Ὃ γὰρ περὶ ἐνίας συμβαίνει πάθος ψυχὰς ἰσχυρῶς, τοῦτο ἐν πάσαις ὑπάρχει, τῷ δὲ ἧττον διαφέρει καὶ τῷ μᾶλλον· οἷον ἔλεος καὶ φόβος, ἔτι δὲ ἐνθουσιασμός. Καὶ γὰρ ὑπὸ ταύτης τῆς κινήσεως κατακώχιμοί τινές εἰσιν· ἐκ δὲ τῶν ἱερῶν μελῶν ὁρῶμεν τούτους, ὅταν χρήσωνται τοῖς ἐξοργιάζουσι τὴν ψυχὴν μέλεσι, καθισταμένους, ὥσπερ ἰατρείας τυχόντας καὶ καθάρσεως. Ταὐτὸ δὴ τοῦτο ἀναγκαῖον πάσχειν καὶ τοὺς ἐλεήμονας καὶ τοὺς φοβητικοὺς καὶ

4. 5. 6.

τὰς ὅλως παθητικὰς· τὰς δ' ἄλλας, καθ' ὅσον ἐπιβάλλει τῶν τοιούτων ἑκάστῳ· καὶ πᾶσι γίγνεσθαί τινα κάθαρσιν, καὶ κουφίζεσθαι μεθ' ἡδονῆς. Ὁμοίως δὲ καὶ τὰ μέλη τὰ καθαρτικὰ παρέχει χαρὰν ἀβλαβῆ τοῖς ἀνθρώποις· διὸ ταῖς μὲν τοιαύταις ἁρμονίαις καὶ τοῖς τοιούτοις μέλεσι θετέον τοὺς τὴν θεατρικὴν μουσικὴν μεταχειριζομένους ἀγωνιστάς.

7. Ἐπεὶ δ' ὁ θεατὴς διττὸς, ὁ μὲν ἐλεύθερος καὶ πεπαιδευμένος, ὁ δὲ φορτικὸς ἐκ βαναύσων καὶ θητῶν καὶ ἄλλων τοιούτων συγκείμενος, ἀποδοτέον ἀγῶνας καὶ θεωρίας καὶ τοῖς τοιούτοις πρὸς ἀνάπαυσιν. Εἰσὶ δ' ὥσπερ αὐτῶν αἱ ψυχαὶ παρεστραμμέναι τῆς κατὰ φύσιν ἕξεως, οὕτω καὶ τῶν ἁρμονιῶν παρεκβάσιές εἰσι, καὶ τῶν μελῶν τὰ σύντονα καὶ παρακεχρωσμένα. Ποιεῖ δὲ τὴν ἡδονὴν ἑκάστοις τὸ κατὰ φύσιν οἰκεῖον· διόπερ ἀποδοτέον ἐξουσίαν τοῖς ἀγωνιζομένοις πρὸς τὸν θεατὴν τὸν τοιοῦτον τοιούτῳ τινὶ χρῆσθαι τῷ γένει τῆς μουσικῆς. Πρὸς δὲ παιδείαν,

8. ὥσπερ εἴρηται, τοῖς ἠθικοῖς τῶν μελῶν χρηστέον καὶ ταῖς ἁρμονίαις ταῖς τοιαύταις. Τοιαύτη δ' ἡ Δωριστὶ, καθάπερ εἴπομεν πρότερον· δέχεσθαι δὲ δεῖ κἄν τινα ἄλλην ἡμῖν δοκιμάζωσιν οἱ κοινωνοὶ τῆς ἐν φιλοσοφίᾳ διατριβῆς καὶ τῆς περὶ τὴν μουσικὴν παιδείας. Ὁ δ' ἐν τῇ πολιτείᾳ Σωκράτης οὐ καλῶς τὴν Φρυγιστὶ μόνην καταλείπει μετὰ τῆς Δωριστὶ, καὶ ταῦτα ἀποδοκιμάσας τῶν ὀργάνων τὸν αὐλόν· ἔχει γὰρ τὴν αὐτὴν δύναμιν ἡ Φρυ-

γιστὶ τῶν ἁρμονιῶν, ἥνπερ αὐλὸς ἐν τοῖς ὀργάνοις· ἄμφω γὰρ ὀργιαστικὰ καὶ παθητικά. Δηλοῖ 9.
δ' ἡ ποίησις· πᾶσα γὰρ βακχεία καὶ πᾶσα ἡ τοιαύτη κίνησις μάλιστα τῶν ὀργάνων ἐστὶν ἐν τοῖς αὐλοῖς· τῶν δ' ἁρμονιῶν ἐν τοῖς Φρυγιστὶ μέλεσι λαμβάνει ταῦτα τὸ πρέπον· οἷον ὁ διθύραμβος ὁμολογουμένως εἶναι δοκεῖ Φρύγιον. Καὶ τούτου πολλὰ παραδείγματα λέγουσιν οἱ περὶ τὴν σύνεσιν ταύτην ἄλλα τε, καὶ διότι Φιλόξενος ἐγχειρήσας ἐν τῇ Δωριστὶ ποιῆσαι διθύραμβον, τοὺς μύθους, οὐχ οἷός τ' ἦν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς ἐξέπεσεν εἰς τὴν Φρυγιστὶ τὴν προσήκουσαν ἁρμονίαν πάλιν.
Περὶ δὲ τῆς Δωριστὶ πάντες ὁμολογοῦσιν ὡς στασι- 10.
μωτάτης οὔσης καὶ μάλιστ' ἦθος ἐχούσης ἀνδρεῖον· ἔτι δὲ, ἐπεὶ τὸ μέσον μὲν τῶν ὑπερβολῶν ἐπαινοῦμεν, καὶ χρῆναι διώκειν φαμὲν, ἡ δὲ Δωριστὶ ταύτην ἔχει τὴν φύσιν πρὸς τὰς ἄλλας ἁρμονίας, φανερὸν ὅτι τὰ Δώρια μέλη πρέπει παιδεύεσθαι μᾶλλον τοῖς νεωτέροις. Εἰσὶ δὲ δύο σκοποὶ τό τε δυνατὸν καὶ τὸ πρέπον· καὶ γὰρ τὰ δυνατὰ δεῖ μεταχειρίζεσθαι μᾶλλον καὶ τὰ πρέποντα ἑκάστοις· ἔστι δὲ καὶ ταῦτα ὡρισμένα ταῖς ἡλικίαις· οἷον τοῖς ἀπειρηκόσι διὰ χρόνον οὐ ῥᾴδιον ᾄδειν τὰς συντόνους ἁρμονίας, ἀλλὰ τὰς ἀνειμένας ἡ φύσις ὑποβάλλει τοῖς
τηλικούτοις. Διὸ καλῶς ἐπιτιμῶσι καὶ τοῦτο Σωκρά- 11.
τει τῶν περὶ τὴν μουσικὴν τινες, ὅτι τὰς ἀνειμένας ἁρμονίας ἀποδοκιμάσειεν εἰς τὴν παιδείαν, ὡς μεθυ-

στικὰς λαμβάνων αὐτὰς, ȣ̓ κατὰ τὴν τῆς μέθης δύναμιν, (βακχευτικὸν γὰρ ἥ γε μέθη ποιεῖ μᾶλλον,) ἀλλ' ἀπειρηκυίας. Ὥστε καὶ πρὸς τὴν ἐσομένην ἡλικίαν τὴν τῶν πρεσβυτέρων δεῖ καὶ τῶν τοιȣ́των ἁρμονιῶν ἅπτεσθαι καὶ τῶν μελῶν τῶν τοιȣ́των· ἔτι δ', εἴ τίς ἐστι τοιαύτη τῶν ἁρμονιῶν, ἣ πρέπει τῇ τῶν παίδων ἡλικίᾳ, διὰ τὸ δύνασθαι κόσμον τ' ἔχειν ἅμα καὶ παιδείαν, οἷον ἡ Λυδιστὶ φαίνεται πεπονθέναι μάλιστα τῶν ἁρμονιῶν. Δῆλον [ȣ̃ν,] ὅτι τȣ́τȣς ὅρȣς τρεῖς ποιητέον εἰς τὴν παιδείαν, τό τε μέσον καὶ τὸ δυνατὸν καὶ τὸ πρέπον. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

Berolini typis G. Haynii.

ARISTOTELIS
POLITICORUM
SEU DE OPTIMO CIVITATIS STATU
LIBRI OCTO SUPERSTITES
LATINI FACTI PARTIM A
DIONYSIO LAMBINO,
PARTIM A
GENESIO SEPULVEDA.

Prooemium.

(Ex Ethicorum Nicomacheorum libro et capite postremo).

Cum igitur superiores illi legum ferendarum rationem exquirere atque investigare omiserint, praestiterit fortasse nos ipsos de ea et omnino de omni reipublicae administrandae forma attentius commentari: ut, quantum in nobis est, tota, quae ad res humanas pertinet, philosophia perfecta sit. Primum igitur si quid praeclare hac de re a veteribus singillatim litteris proditum est, id persequi conemur: deinde ex rerumpublicarum formis undique collectis, quae res civitatibus interitum salutemque afferant, quaeque respublicas jungant ac dissolvant, et quibus de causis aliae bene aliae secus administrentur, videamus. His enim perspectis et cognitis, fortasse et qui sit optimus reipublicae status, et quibus unamquamque rempublicam institutis, quibusque legibus ac moribus temperari conveniat ad id ut sit optima, planum fiet. Exordiamur igitur dicere.

Libri primi Caput primum.

Quandoquidem videmus, omnem civitatem societatem quandam esse, omnemque societatem boni alicuius gratia coiri: ejus enim, quod boni speciem prae se fert, causa agunt omnes omnia: apparet omnes quidem societates bonum aliquod, veluti scopum, petere ac destinare: eam vero, quae est omnium maxime princeps ac domina, quaeque caeteras continet, id sibi bonum propositum habere, quod sit omnium summum ac praestantissimum. Haec autem est ea, quae civi-
2. tas appellatur, et societas civilis. Ii igitur omnes, qui existimant, politicum, id est, virum ad civitatem moderandam idoneum, et hominem ad regalem potestatem aptum, quem basilicum Graeci nominant, et eum, qui rei familiaris tuendae facultate sit praeditus, quem oeconomicum, et eum, qui servis imperare sciat, quem despoticum, eundem esse, minus recte dicunt. Putant enim unumquemque horum multitudine et paucitate, non genere aut specie, differre: verbi gratia, si paucis praeesse atque imperare possit, esse despoticum, hoc est, ad herile imperium idoneum natura: si pluribus, oeconomicum: si aliquanto pluribus, vel politicum, id est, ad civitatem moderandam aptum, vel basilicum, hoc est, ad regalem potestatem idoneum: quasi vero nihil intersit inter magnam domum et parvam civitatem. Et politicum quidem et basilicum ita inter se differre putant: cum ipse quidem solus et semper civitati praeest, ad regalem potestatem idoneum; ubi vero ex rationibus talis scientiae vicissim imperat ac paret,
3. politicum appellant. Sed haec non sunt vera: atque id quod a nobis dicitur, iis planum fiet, qui hoc spectabunt ex ea in-

ſtitutione ac docendi ratione, quam nós antea ſecuti atque ingreſſi ſumus. Quemadmodum enim in aliis rebus compoſitum usque ad ſimplicia et compoſitionis expertia dividere neceſſe eſt (hae enim ſunt particulae totius minimae) ſic et, ſi, quibus ex partibus conſtet civitas, videamus, eadem opera et quid haec inter ſe differant, cognoſcemus, et fierine poſſit, ut quippiam eorum, quae dicta ſunt, arte tractari atque explicari poſſit, intelligemus. Itaque ſi quis a principio res orientes ac naſcentes inſpexerit, quemadmodum in aliis, ſic et in his hoc modo optime rei veritatem perſpexerit. Neceſſe 4.
igitur eſt primum eos conjungi et copulari, quorum alter ſine altero eſſe non poteſt, ut marem et foeminam procreationis cauſa; atque hoc non ex conſilio proficiſcitur, ſed, quemadmodum et in aliis animantibus et ſtirpibus naturale eſt, tale alterum, quale ipſum ſit, cupere relinquere. Copulantur autem etiam natura id, quod imperat, et id quod imperio paret, propter ſalutem. Nam quod mentis agitatione providere poteſt, imperandi jus habet natura, et dominatur natura: quod autem poteſt corpore imperata facere, id imperio alterius parere et ſervire debet natura. Quapropter domino et ſervo idem expedit. Foemina igitur et ſervus diſtincta 5.
ſunt natura. Nihil enim tale efficit natura, quale fabri ferrarii, gladium Delphicum, parce, tenuiter, et anguſte: ſed ſingula ad ſingulos uſus. Sic enim abſolutiſſimum et perfectiſſimum fuerit unumquodque inſtrumentum, ſi non multis operibus ſed uni ſerviat. Apud barbaros autem foemina et ſervus eodem ſunt ordine et loco. Cuius rei cauſa eſt, quod non habent quod imperet natura, ſed eorum ſocietas ex ſervo et ancilla conſtat. Quocirca par eſſe aiunt poetae, Barbaris Graecos imperare: proinde quaſi idem ſit barbarus et ſervus natura. Ex his igitur duabus ſocietatibus prima domus con- 6.
ſtituitur: recteque Heſiodus ſcripſit: Eſto domus primum, et mulier tibi, bos et arator: Bos enim pauperibus pro ſervo eſt. Societas igitur in omnes vitae dies conſtituta naturae conveniens et conſentanea, domus eſt: cuius ſocietatis participes et conſortes ὁμοσιπύους Charondas appellat (id eſt, ex eodem panario, ſeu ex eadem apotheca victum ſumen-

tes: nos convictores appellemus) Epimenides autem Cretensis ὁμοκάπυς, (id est, uno et communi praesepi vel mensa
7. utentes: dicamus, si placet, concoenatores.), Societas autem prima ex pluribus domibus conflata, non diurni usus gratia, vicus est seu vicinitas. Maxime vero videtur esse naturae consentanea vicinitas, veluti quaedam domus colonia, quos nonnulli collactaneos appellunt, et filios et filiorum filios. Itaque et principio civitates sub regum imperio erant, et nunc etiam gentes; quia ex iis, qui sub regno vivebant, convenerunt. Omnis enim domus eius, qui aetate antecedit, regno subjecta est; ergo et coloniae i. e familiae plures, quae ab una domo fluxerunt, propter cognationem. Atque hoc illud est, quod ait Homerus:

jura autem uxoribus unusquisque dat et natis.

Nam hoc modo per agros dispersi primis illis temporibus vitam colebant. Atque iccirco omnes aiunt deos sub regno aetatem agere: quia partim ipsi quoque etiam nunc, partim primis illis et priscis temporibus sub regibus erant. Quemadmodum enim formas, ita et vivendi genera deorum sibi
8. similia faciunt homines. Perfecta autem societas, ex pluribus
(vulgo C. 2.) vicis conflata, civitas est, quae ad summum jam, ut ita dicam, omnis copiae, bonis omnibus cumulatae, nihilque praeterea requirentis culmen pervasit: orta quidem vivendi causa, constans autem bene vivendi gratia. Quapropter civitas omnis natura constat, siquidem et primae societates constant natura. Finis enim illarum haec est. At natura finis est. Quale enim quidque est ortu eius absoluto atque perfecto, hanc cuiusque naturam esse dicimus, ut hominis, equi, domus. Praeterea id, cuius gratia res fit, et cuiusque rei finis, optimum quiddam est. At copia ipsa suis opibus pollens et contenta, et nihil extra se desiderans, finis est, et optimum.
9. Ex his igitur perspicuum est, civitatem in iis rebus, quae natura constant, esse numerandam: et hominem civile animal esse natura: et eum, qui naturae impulsu, non fortunae culpa, civitatis sit expers, aut esse improbum, aut homine meliorem: ut is, in quem ab Homero hoc maledictum conjectum est: Cui neque curia, nec lex est, neque Vesta Laresque.

Non enim potest quisquam talis esse, qui uno eodemque tempore non sit et belli cupidus, tanquam inter aves genus insociabile. Hominem autem esse animal civile magis, quam 10.
apem et quodvis animal congregabile, perspicuum est. Nihil enim frustra facit natura, ut dicimus. Homini autem soli ex animantibus sermo tributus est. Vox quidem igitur jucundi et molesti signum est. Quapropter etiam aliis animantibus suppetit. Nam hucusque progressa est eorum natura, ut molestum et jucundum sentiant, et inter se haec significent. Sermo autem ad id, quod prodest, et id quod nocet, declarandum, valet: ergo etiam ad id quod justum atque injustum est. Hoc enim praeter caeteras animantes hominis est pro- 11.
prium, ut solus boni et mali, justi et injusti, et aliorum similium sensum habeat. At horum societas et communio domum facit et civitatem. Prius igitur natura est civitas, quam domus, et unusquisque nostrum. Totum enim parte prius esse necesse est. Nam si homo, qui totum quiddam est, intereat, neque pes neque manus erit nisi ex communione nomini, (non rationis) quemadmodum si quis manum lapideam manum esse dicat: corrupta enim manus, talis erit. Omnia autem opere definita ac distincta sunt et potestate. Quare posteaquam talia esse desierunt, non jam sunt re aut formia eadem dicenda, sed homonyma, id est, nominis communitate tantum similia. Civitatem igitur singulis homini- 12.
bus esse priorem, perspicuum est. Si enim singuli separati et sejuncti non sunt instructi copia per se suis bonis cumulata, et nihil praeterea requirente: similiter atque aliae partes a suo toto separatae, (quae proprie partes non sunt, nec cum toto commune aliquid habent,) ad civitatem, quae est totum, erunt affecti. Qui autem non potest res suas communicare aut societatem contrahere cum aliis, aut qui non eget communicatione, propterea quod ipse suis pollet opibus, suisque bonis contentus est, nihil praetrea desiderans, nulla pars civitatia est. Itaque aut fera aut Deus est. Omnes igitur ad hanc societatem animi impetu feruntur natura. Qui autem primus eam instituit, maximorum bonorum auctor et causa fuit. Quemadmodum enim homo suis omnibus nume-

ris abſolutus, animal eſt animalium optimum: ita a lege et jure ſemotus ac ſejunctus, omnium deterrimum. Saeviſſima enim et aſperrima injuſtitia eſt armis inſtructa. At homo armis inſtructus naſcitur, prudentia et virtute: quibus ad res contrarias maxime uti licet. Quapropter ſceleratiſſimum et immaniſſimum animal eſt ſine virtute, et ad res venereas cibumque profligatiſſimum. Juſtitia vero civilis res eſt. Nam judicium ſocietatis civilis ordo eſt. Juris autem diſceptatio judicium eſt.

Caput II. (vulgo 3.)

Quando autem perſpicuum eſt, quibus ex partibus conſtet civitas, neceſſario de domus adminiſtrandae ratione prius dicendum eſt. Omnis enim civitas ex domibus et familiis componitur. Oeconomiae autem partes ſunt, ex quibus rurſus domus conſtituitur. At domus perfecta atque integra ex ſervis et liberis conſtat. Quoniam autem primum quidque in unaquaque re explicanda in minimis partibus quaerendum eſt, ab iisque initium ducendum: primae autem et minimae domus partes ſunt dominus et ſervus, vir et uxor, pater et liberi: de his tribus, quid et quale unum-
2. quidque eſſe debeat, conſiderandum videtur. Sunt autem haec, herilis ratio, ſeu diſciplina ſervis praecipiendi atque imperandi: et nuptialis, (nomine enim vacat uxoris et viri conjugatio) et ea, quae ad imperium patris in liberos a ſe procreatos pertinet: nam neque huic proprium nomen impoſitum eſt. Atque hae tres rationes ſunto, quas diximus. Eſt quaedam praeterea pars, quae videtur aliis quidem rei familiaris adminiſtratio; aliis vero pars eius maxima. Quomodo autem res ſe habeat, deinceps erit diſpiciendum. Dico autem de ea, quae appellatur rei numerariae parandae, ſeu pecuniae quaerendae ratio, quae a Graecis chrematiſtica nominatur. Sed primum de domino et ſervo dicamus: ut et quae ad neceſſarium uſum pertinent, videamus, et ad ſcientiam, ſi quid de iis melius quam quae nunc in communi hominum exiſtimatione atque opinione verſantur, conſequi

et reperire possimus. Quibusdam enim scientia quaedam videtur esse domini imperium seu herilis potestas: eademque domus administrandae ratio et herilis potestas, et civilis et regia, quemadmodum initio diximus. Aliis praeter naturam esse, in alterum dominari. Lege enim alium esse servum, alium liberum: natura autem nihil interesse. Quocirca neque justum esse, quia sit violentum. Quoniam igitur rerum sive partarum et quaesitarum, sive etiam relictarum possessio, pars domus est: ergo et ratio rei quaerendae, rationis rei familiaris administrandae pars est. Nam sine rebus ad victum necessariis neque vivere neque bene vivere fas est. 3
Quemmadmodum autem artibus definitis ac terminatis instrumenta accomodata suppetere necesse est, si futurum est, ut opus ab artifice absolvatur: ita et rei familiaris administrandae rationi sua praesto debent esse instrumenta. Jam instrumentorum alia sunt inanima alia animata: verbi gratia, navis gubernatori clavus quidem instrumentum est inanimum, prorae praefectus vero animatum. Minister enim artibus similitudinem quandam speciemque gerit instrumenti. Sic et res parta et quaesita sive etiam relicta instrumentum est ad vitam degendam comparatum. Rerum autem partarum seu relictarum possessio, multitudo instrumentorum est: et servus, res quaedam possessa animata est: et minister omnis veluti instrumentum est instrumenta omnia antecellens. 4
Nam si, ut ferunt Daedali simulacra, aut Vulcani tripodas, quos ait poeta Divinum vel sponte sua certamen inisse, ita et unumquodque instrumentorum vel artificis dominique jussu, vel praesentiens domini voluntatem et ultro, suum opus posset absolvere; et si radii textoris per se texerent, et plectra citharam pulsarent, non opus esset neque opificibus opera ministrorum, neque dominis servorum. Instrumenta igitur quae appellantur, instrumenta sunt ad efficiendum valentia: res parta et possessa vero ad agendum valet. Nam a radio aliud quiddam efficitur praeter usum eius: ex veste autem et lecto usus duntaxat proficiscitur. 5
Praeterea quoniam effectio et actio inter se specie differunt, et utrique instrumentis opus est: necesse etiam est haec eodem modo inter se differre. Vita por- 6

ro actio, non effectio eſt. Quocirca et ſervus eorum, quae ad actionem pertinent, miniſter eſt. Jam res poſſeſſa ſic dicitur, ut et pars. Nam et pars non ſolum alterius eſt pars, ſed etiam ſimpliciter alterius eſt. Et res poſſeſſa ſimiliter. Quapropter dominus ſervi quidem dominus eſt tantum, ſed illius non eſt. Servus autem non modo domini ſervus eſt,
7. ſed etiam abſolute et omnino illius eſt. Quae ſit igitur ſervi natura, quaeque vis ac poteſtas, ex his perſpicuum eſt. Nam qui non eſt ſuus natura, ſed alterius, et praeterea vero homo eſt, hic ſervus eſt natura. Alterius porro homo eſt, qui cum homo ſit, res poſſeſſa eſt. Jam vero res poſſeſſa, inſtrumentum eſt ad agendum accommodatum et ſeparabile. Utrum autem ſit aliquis talis natura, necne, et utrum praeſtet et juſtum ſit alicui ſervire, necne, ſed potius omnis ſervitus ſit praeter naturam, poſterius erit conſiderandum.
8. Veruntamen non eſt difficile etiam ratione hoc conſequi et ex iis, quae fiunt intelligere. Imperare enim et imperio parere non ſolum ex numero rerum neceſſariarum ſunt, verum etiam ex utilium. Et ſtatim ab ortu primo nonnulla inter ſe diſtant, alia ut pareant imperio, alia ut imperent. Tum plura ſunt et imperantium et imperio ſubjectorum genera: ſemperque id melius imperium eſt, quo melius ac praeſtantius id, quod imperio eſt ſubjectum: verbi gratia, melius eſt imperium in hominem, quam in feram. Nam quo unumquodque opus ex melioribus abſolvitur, eo eſt melius. Ubi autem aliud imperat, aliud imperio paret, ali-
9. quod horum opus exſtat. Quaecunque enim ex pluribus conſtant, et unum quiddam commune fiunt, ſive ex continuis ſive ex disjunctis, in iis omnibus elucet atque apparet id, quod imperat, et id, quod imperio ſubjectum eſt. Atque hoc ex omni natura in animatis ineſt. Nam etiam in iis, quae ſunt vitae expertia, aliquod imperium eſt quaſi harmoniae ſeu concentus. Sed haec fortaſſe minus ſunt huius quaeſtionis propria, atque aliquanto alieniora et extra rem.
10. Animal autem primum ex animo et corpore conſtat: quorum alter imperium gerit natura, alterum imperio paret. Oportet autem ſpectare vim naturae in iis, quae natura ſunt opti-

ma, non in corruptis ac depravatis. Quare contemplari debemus hominem et animo et corpore optime affectum: in quo hoc apparet. Nam vitiosorum et vitiose affectorum saepenumero videtur corpus animo praeesse atque imperare, propterea quod male et praeter naturam affecti sunt. Licet igitur, quemadmodum diximus, in animali primum cernere et herile imperium et civile. Animus enim in corpus imperium herile obtinet, mens autem in appetitum civile et regium. In quibus perspicuum est, consentaneum esse naturae, atque expedire et corpori, animo servire, et ei animi particulae, quae ad metus suscipiendos valet, mentis ejusque particulae, quae ratione praedita est, imperio parere: juris aequalitatem autem, aut contrarium ejus, quod diximus, omnibus esse detrimentosum. Rursum in homine 12.
et in aliis animantibus similiter se res habet. Cicures enim bestiae feris sunt meliores natura. His autem omnibus melius est, hominis imperio subiecta esse: ita enim salutem adipiscuntur. Praeterea mas cum foemina comparatus, melior est, haec autem deterior: et ille quidem imperare, haec autem imperio parere debet. Eodem modo se res habeat etiam in omnibus hominibus necesse est. Quicunque 13.
igitur tanto caeteris hominibus sunt inferiores ac deteriores, quanto animus corpori, et homo ferae praestat, (tales autem sunt ii, quorum opera usu corporis constat, quorumque hoc unum est, quod ab iis optimum proficisci potest), hi sunt servi natura; quibus melius est huic imperio parere: siquidem supra dictis credere licet. Natura enim servus est is, qui alterius esse potest: ideoque et alterius est: et qui eo usque rationis est particeps, quoad eam sentiat quidem (atque intelligat) sed ipse non habeat. Nam alia animalia cum rationis nec sensum ullum (nec intellectum) habeant, affectibus serviunt. Et vero servorum et animantium muto- 14.
rum usus parum admodum inter se differt; ab utrisque enim, a servis et a bestiis cicuribus, ad res necessarias adjumenta corpore afferuntur. Conatur autem natura quidem etiam corpora liberorum et servorum dissimilia efficere: haec quidem ad usum necessarium valida, illa autem erecta, et ad tales ope-

ras inutilia, sed ad vitam civilem utilia atque opportuna: (haec autem divisa est in usum pacis et belli,) accidit autem saepenumero etiam contrarium, nempe alios quidem corpora, alios autem animos habere liberorum. Nam hoc quidem
15. in promptu est, si qui nascantur tanto aliis corpore excellentiores, quanto (formae humanae) antecellunt deorum imagines: reliquos ab omnibus dignos pronunciatum iri, qui his serviant. Quod si in corpore hoc verum, multo justius est hoc in animo definitum esse. Sed non aeque facile est, animi pulcritudinem atque corporis cernere. Esse igitur alios liberos, alios servos natura, quibus expediat, quosque justum sit servire, perspicuum hinc est. Verum eos
16. (vulgo C. 4.) etiam, qui contra dicunt, quodammodo recte dicere, non est difficile videre. Duobus enim modis dicuntur servire et servus. Est enim aliquis lege servus et homo serviens. Lex enim pactum conventum quoddam est, qua lege bello capta eorum, qui vicerunt eaque ceperunt, esse dicunt. Hoc igitur jus multi ex iis, qui in legibus versantur, tanquam rhetorem, vocant in judicium et crimen rogationis contra leges latae: quasi grave sit minimeque ferendum, si ei, qui vim afferre possit, quique viribus antecellat, servire et parere cogatur is, cui vis allata fuerit. Atque his quidem ita videtur: aliter aliis etiam ex numero
17. sapientum. Huius autem controuersiae origo et causa, et quod facit ut argumentis disputatio in utramque partem trahi et variari possit, est, quia, cum virtus quodammodo commeatu instructa, et adjumentis freta, vim afferre maxime possit, tum id, quod victoria potitur, bono aliquo semper antecellit: quo fit, ut non sine virtute vis esse, sed de jure tantum ambigi videatur, propterea quoniam alii putant jus esse cum benevolentia conjunctum: aliis hoc ipsum jus esse videtur, ut, qui viribus sit superior ac potentior, is praesit atque imperet. Nam, si separentur a se rationes hae, neutra neque firmum quicquam neque probabile habet, quin oporteat, id quod virtute praestat, dominari atque imperare.
18. In summa autem nonnulli jure quodam, ut arbitrantur, nitentes (lex enim jus quoddam est) servitutem bellicam sta-

tuunt esse justam: simul autem (sed simpliciter et absolute) justam esse negant. Nam primum contingere potest, ut principium bellorum non sit justum: deinde indignum, qui serviat, nemo ullo modo dixerit esse servum. Alioqui eveniet, ut, qui honestissimo et clarissimo loco nati existimentur, servi sint, et ex servis nati, si forte acciderit, ut capti venierint. Quapropter non eos dicere servos volunt, sed barbaros. Atqui cum hoc dicunt, nihil aliud quaerunt, quam natura servum: qua de re nobis initio sermo institutus est. Necesse enim est fateri, aliquos esse ubique locorum servos, alios nusquam. 19.
Eodem autem modo et de nobilitate sentiendum. Se ipsos enim non solum domi nobiles, sed ubique gentium claros arbitrantur. Barbaros vero domi tantum; proinde quasi aliquid sit simpliciter nobile et liberum, aliud non simpliciter: quemadmodum ait et Theodectae Helena:

Divina ab utraque stirpe prognatam, quis hanc
Servam vocare non iniquum censeat?

Cum autem hoc dicunt, nulla alia re quam virtute et vitio servum et liberum, nobilesque et ignobiles definiunt. Par enim esse censent, ut ex homine homo, et ex fera fera nascitur, sic ex bonis bonum nasci. Natura autem vult illa quidem hoc facere; sed saepenumero non potest. Hanc igitur 20.
controversiam suis rationibus non destitui et esse alios natura servos, alios liberos, ex iis, quae supra explicata sunt, intelligere licet. Ne hoc quidem obscurum est, hoc in quibusdam esse definitum ac distinctum; quorum huic quidem expedit servire, illi autem imperare: et justum est, atque oportet hunc imperio alterius parere, illum imperium obtinere, id imperium scilicet, quod utriusque naturae convenit; ergo et dominari. Male autem imperare, id est, non ejuscemodi imperium, ad quod uterque sit aptus natura, exercere, est utrique inutile et noxium. Idem enim expedit parti et toti, idemque corpori et animo. At servus pars quaedam domini est, veluti animata quaedam corporis sed tamen separata pars. Quare etiam utilitas quaedam et amicitia servo et 21.
domino inter ipsos intercedit, iis quidem quibus haec contigerunt natura. Iis autem, qui non ita dominantur et ser-

vivunt, sed lege et vi coacti, contraria. Perspicuum est autem etiam ex his, non idem esse dominium, seu herile imperium, atque civilem principatum: neque omnia imperia inter se esse paria, aut eadem, quemadmodum aiunt quidam. Civilis enim principatus est liberorum natura: herile imperium vero servorum. Et domesticum quidem imperium, monarchia, id est, unius principatus est: domus enim omnis unius imperio regitur: civilis principatus autem liberorum
22. et aequalium imperium est. Dominus igitur non appellatur ex eo, quod scientiam aliquam habeat, sed quod talis sit: itemque servus et liber. Scientia tamen aliqua esse videtur et herilis et servilis. Servilis quidem, qualis ea, quam ille Syracusanus tradebat. Illic enim quidam mercede accepta pueros usitata et vulgaria ministeria docebat. Possit autem etiam latius manare talium ministeriorum disciplina: ut ea quae ad obsonia coquenda atque apparanda pertinet, et caetera huiusmodi ministerii genera. Sunt enim munera alia aliis honoratiora, alia magis necessaria, et ut est in prouerbio,

dominus domino, servusque praestat servo.

23. Tales igitur sunt omnes scientiae serviles. Herilis autem, seu domino conveniens scientia est, quae ad usum servorum pertinet. Dominus enim non in possessione, sed in usu servorum cernitur. Haec porro scientia nihil habet magnum, nihil amplum. Nam quae servum scire facere oportet, haec illum scire praecipere convenit. Quapropter quibus licet hac molestia solutis et vacuis esse, apud eos curator rei domesticae has partes agit: ipsi autem domini rempublicam administrant aut philosophantur. Ars porro quaerendae et augendae possessionis ab utraque hac diversa est, quae quidem naturalis est et justa; qualis est ars belli gerendi et venatoria. De servo igitur et domino hoc modo explicatum sit.

Caput III. vulgo 5.

Universe autem de omni possessione reique nummariae quaerendae ratione, quemadmodum instituimus, videamus: quandoquidem etiam servum possessionis partem quandam

esse diximus. Primum igitur dubitaverit aliquis, utrum ratio pecuniae quaerendae eadem sit, atque rei familiaris tuendae ratio, an pars aliqua, an eius administra: et si administra, utrum ut ars conficiendorum radiorum textoriae seu textrinae, an ut ars aeraria statuariae: non enim eodem modo asserviunt ac ministrant: sed illa quidem arti textoriae instrumenta praebet, haec statuariae materiam. materiam autem appello rem subjectam, unde opus aliquod efficitur atque absolvitur: ut est textori quidem lana, statuarum autem fictori aes. Non esse igitur idem rationem tuendae rei familia- 2.
ris atque artem pecuniae quaerendae, hinc licet intelligere. Hujus enim est suppeditare, illius uti. Quae enim alia erit ars, quae usura sit rebus domesticis, praeter rationem tuendae rei familiaris? Sed utrum pars eius sit, an alia forma seu species, controversia est. Nam si est eius, qui ad pecuniam quaerendam aptus sit, providere, unde pecunia et possessio suppetat: possessio autem et divitiae multas partes complectuntur: ergo quaerendum est primum, utrum agricultura, et universe utrum curatio in victu parando occupata, et possessio ad eam pertinens, pars aliqua sit rationis tuendae rei familiaris, an alia quaedam species. Atqui multa sunt victus seu 3.
alimenti genera. Quapropter etiam multa sunt et varia vitae colendae genera et in animantibus et in hominibus: sine alimento enim et pabulo vivi non potest. Itaque alimenti victusque differentiae, vitae colendae rationes in animantibus effecerunt dissimiles ac diversas. Bestiarum enim aliae gregatim, aliae sparsim et vage vivunt, utrocunque modo iis ad pastum expedit: propterea quod earum aliae animantibus, aliae fructibus, aliae omni pabuli genere vescuntur. Itaque ad facilitatem commoditatemque victus, et harum rerum electionem, earum vitae genera natura distinxit. Quoniam autem non est idem cuique jucundum natura, sed alia aliis: etiam bestiarum tum earum, quae animantibus vescuntur, tum earum, quae fructibus, vivendi genera inter se distant: itemque hominum. Multis enim rebus differunt horum vitae 4.
genera. Omnium pigerrimi ac desidiosissimi sunt pecuarii, quos graeci nomadas appellant. Victus enim ab animantibus

cicuribus ſine labore iis contingit et ceſſantibus. Cum porro neceſſe ſit pecoribus locum mutare propter paſcua, ipſi quoque una ſequi coguntur, veluti vivae agriculturae operam dantes. Alii ex venatione vivunt: ſed alii ex alia: exempli gratia, hi ex latrocinio, illi ex piſcatu, quicunque lacus et paludes et fluvios, aut mare piſcationi opportunum accolunt: alii ex aucupio, aut praeda ferarum beſtiarum. Plerique autem homines e terra vivunt et ex fructibus man-
5. ſuetis. Vivendi igitur genera, quae quidem opera nativa conſtent, et non permutatione aut cauponatione victum ſuppeditent, haec fere ſunt: pecuarium, in agro colendo occupatum, in latrocinando poſitum, piſcatorium, venaticum. Nonnulli porro haec inter ſe miſcentes jucunde vivunt; ut quaeque vita egentiſſima eſt, ita eam, qua parte ei aliqua deſunt, ſupplentes, ut ſint ipſi omnibus copiis cumulati ac referti, nihilque praeterea deſiderent: verbi gratia, hi pecuariam vitam cum latrocinio conjungunt: illi agriculturam cum venatione: itemque alia vitae genera, quemadmodum uſus
6. flagitaverit, tractant ac perſequuntur. Talis igitur rerum partarum poſſeſſio ab ipſa natura videtur omnibus tribui, ut ſtatim ab ortu primo, ſic etiam adultis ac perfectis. Etenim principio et ab ipſa origine prima aliae quidem animantes tantum victum una cum foetu pariunt, ut ſatis eſſe poſſit ad alendum id, quod natum eſt, donec ipſum ſibi ſuppeditare alimentum poſſit: exempli gratia, quaecunque vermes aut ova pariunt. Quaecunque vero animal edunt, ea genitis alimenti genus in ſe ipſis habent et praebent uſque ad aliquod
7. tempus, quod lac appellatur. Itaque ſimiliter etiam adultis et perfectis alimentum a natura comparatum eſſe debet: atque exiſtimare oportet herbas quidem ac ſtirpes animalium cauſa eſſe natas, hominum vero gratia caetera animalia: manſueta quidem cum propter uſum, tum propter victum: fera autem et agreſtia, ſi non omnia, at certe plurima, victus et caeteri ſubſidii atque alimenti cauſa, ut et veſtitus et alia inſtrumenta ex iis comparentur. Si igitur natura nihil neque imperfectum neque fruſtra facit, neceſſe eſt ea omnia hominum cauſa feciſſe naturam. Quapropter etiam ſcientia

belli

belli gerendi quodammodo pertinet ad artem possessionis augendae a natura assignatam homini. Venatoria enim pars eius est, qua utendum est et in feras, et in eos homines, qui ad parendum imperio natura facti parere nolunt; hoc enim bellum iustum est natura et primum. Una igitur species artis acquirendae possessionis quae naturae congruat, oenomicae scientiae et rationis pars est: cui quidem aut suppetere oportet res necessarias, aut ipsam suppeditare, ut eae res et copiae suppetant ac praesto sint, quae recondi ac reponi solent, tanquam ad vitam degendam necessariae, et ad communionem civitatis aut domus utiles. Et vero ex his verae 9.
divitiae videntur constare. Talis enim possessionis copia ea, quae sufficiat ad bene vivendum, non est infinita, quemadmodum ait Solon hoc versu;

Nulla homini finis certa haeret divitiarum.

Haeret enim divitiis certus aliquis finis, quemadmodum et aliis artibus. Nullum enim cuiusquam artis instrumentum neque multitudine infinitum est neque magnitudine immensum. Divitiae autem instrumentorum domesticorum et civilium sunt multitudo. Esse igitur genus aliquod artis possessionis augendae naturae congruens, quod pertineat cum ad rationem rei domesticae tuendae tum ad artem reipublicae administrandae, et propter quam causam, ex superioribus intelligere licet. Est autem genus aliud artis quae- 10.
rendi et possessionis augendae, quam appellant maxime et (Vlg. C. 6.)
meritissimo artem pecuniae quaerendae, propter quam nullus videtur divitiarum et rei familiaris finis esse: quam unam et eandem esse atque eam, quae a nobis modo dicta est, multi existimant, propter similitudinem ac vicinitatem. Sed neque eadem est atque ea, quam diximus, neque longe ab illa distat intervallo. Constat autem earum altera natura, altera non natura, sed usu quodam potius et arte tractatur, atque exercetur. Atque de ea disputandi exordium hinc sumamus. Uniuscuiusque rei, quae paratur ac possidetur, duplex 11.
usus est. Uterque autem per se quidem est, verum non similiter per se: sed alter rei accomodatus ac proprius, alter alienus neque proprius: verbi gratia, calceum induere, et calce-

um permutare. Utroque enim modo calceo uti licet. Nam etiam qui calceum numo aut victu permutat cum eo, qui eget calceo, utitur ille quidem calceo, qua ratione calceus eſt: ſed non ex uſu proprio. Non enim permutationis cauſa factus calceus eſt. Idemque de aliis rebus, quae parantur ac poſſidentur, ſentiendum. Nam permutandi ratio omnibus in rebus locum habet: eaque primum quidem duxit initium ex eo, quod eſt naturae conſentaneum; quia homines aliarum rerum maiorem aliarum minorem copiam, quam ſa-
12. tis eſſet, habebant. Ex quo licet intelligere, cauponariam, quam profitentur atque exercent ii, qui ab aliis emunt, quod pluris revendant, non eſſe partem artis pecuniae quaerendae natura. Nam quoad eis ſatis eſſet, eatenus rerum commutationem neceſſario fecerunt. In prima igitur ſocietate, haec autem eſt domus, perſpicuum eſt, commutatione non opus eſſe, ſed tum denique, cum jam maior ſocietas facta eſt: inter illos enim eorundem omnium erat communio: hi autem ſegregati multis aliis indigebant, quae pro cuiusque egeſtate neceſſe erat inter ſe impertiri, quemadmodum etiam nunc multae faciunt barbarae nationes: ipſa enim utilia cum utilibus commutant, nihil amplius; ut vinum pro frumento dan-
13. tes et accipientes: et unumquidquid aliud tale. Talis igitur permutandi ratio neque averſa a natura eſt, neque ulla eſt artis pecuniae quaerendae ſpecies: ad ſupplendam enim copiam neceſſariam, ſufficientemque uſibus et naturae conſentaneam valebat. Ex hac tamen nata illa eſt convenienter rationi. Cum enim ſubſidium illud fieret magis ac magis externum ac longinquum, partim ſupportandis iis, quibus egebant, partim exportandis, quibus abundabant: neceſſario numi uſus repertus et introductus eſt. Non enim facilis eſt ad portandum unaquaeque earum rerum, quae ſunt neceſſa-
14. riae natura. Quapropter ad res contrahendas tale quiddam de communi ſententia conſtituerunt inter ſe dare et accipere, quod cum eſſet e numero rerum utilium, uſum haberet tractabilem ac facilem ad vitam degendam: quale eſt ferrum et argentum, et ſi quid tale aliud eſt: primo quidem ſimpliciter magnitudine et pondere definitum: ad extremum vero

etiam ab iis nota signatum, ut labore metiendi ac ponderandi
defungerentur. Nota enim impressa est ad quantum signi-
ficandum. Numo igitur ex necessaria permutatione compa- 15.
rato ac suppeditato, alia species artis pecuniae quaerendae
orta est, mercatura cauponaria: quae initio quidem fortasse
simpliciter factitabatur; postea vero propter usum et periti-
am callidius jam atque artificiosius, cum quaereret, unde et
quomodo permutando plurimum lucri faceret. Quocirca vi-
detur ars quaerendi et rei familiaris augendae maxime circa
numos versari, et ejus esse munus, unde maxima vis pecuniae
suppetat, videre ac dispicere posse. Existimatur enim di-
vitiarum et pecuniarum causa efficiens esse. Divitias enim 16.
saepenumero statuunt numorum multitudinem, propterea
quod ars pecuniae quaerendae, et mercatura cauponaria in
hac re versentur. Interdum vero contra nugatorium quid-
dam videtur esse numus, et lege prorsus constare, nullus au-
tem natura; quia, ubi qui eo utuntur, eum immutarunt, ni-
hil est, neque ad ullam rem necessariam parandam est utilis,
et saepe evenire potest, ut is, qui numis circumfluit, rebus
ad victum necessariis egeat. Atqui absurdum est tales esse
divitias, quibus qui abundat, fame periturus est: quemad-
modum Midam illum fabulantur, cum omnia, quae ei
apponebantur, propter votum inexplebile aurea fierent. Quo- 17.
circa alias faciunt divitias, aliamque pecuniae quaerendae
rationem, qui rectius rem inquisiverunt. Alia enim pecu-
niae quaerendae ratio est, aliaeque divitiae, nempe naturae
congruentes et consentaneae. Atque haec quidem ad ratio-
nem rei familiaris tuendae pertinet: illa autem caupo-
naria est, quae pecuniae effectrix est, non omni modo
sed pecuniae permutatione: et videtur haec in numo versa-
ri. Numus enim elementum et extremum est permutationis.
Hae igitur divitiae sunt infinitae, quae ab hac pecuniae quae-
rendae ratione proficiscuntur. Quemadmodum enim medi-
cina sanandi, et unaquaeque ars finem suum expetit et pro-
sequitur in infinitum: quam maxime enim illum consequi
et efficere vult. Ea autem, quae ad finem pertinent, non per-
sequitur infinite: omnibus enim artibus finis est extremum.

Ita et huius rationis pecuniae quaerendae finis nullum habet extremum; finis autem eius ſunt tales divitiae et pecunia-
18. rum poſſeſſio. Rationis autem tuendae rei familiaris, non rationis pecuniae quaerendae, aliquod eſt extremum. Non enim eſt hoc rationis tuendae rei familiaris munus, rem augere. Quapropter ſic quidem neceſſarius videtur eſſe omnium divitiarum terminus: ſed in iis, quae in vita quotidiana fiunt, contrarium videmus uſu venire. Omnes enim ii, qui pecuniae quaerendae ſtudent, numum augent infinite. Cauſa autem huius rei eſt, quaeſtuum iſtorum inter ſe affinitas. Alternat enim ejusdem rei uſus, cum ſit utriusque rationis ad pecuniam quaerendam pertinentis. Ad eundem enim uſum pertinet (bonorum poſſeſſio,) verum non eodem modo: ſed huius quidem alius finis eſt, (ipſa nempe poſſeſſio) illius autem amplificatio. Itaque videtur quibusdam hoc eſſe rationis tuendae rei familiaris munus: et in hac ſententia perſeverant, ut ſervari aut augeri infinite copiam
19. numariam oportere putent. Cauſa autem huius affectionis eſt, quod vivendi ſtudio ducantur, non bene vivendi. Cum ſit igitur infinita cupiditas illa, fit ut etiam ea, quibus vitam conſervari exiſtimant, infinita concupiſcant. Quicunque autem etiam ad bene vivendum curam ſuam conferunt, quaerunt unde ſuas cupiditates explere, et voluptatibus corporis perfrui poſſint. Itaque quoniam hoc in bonorum poſſeſſione ineſſe videtur, omnis eorum opera atque adeo tota aetas in pecunia quaerenda conſumitur; et propter hanc cauſam altera pecuniae quaerendae ratio introducta eſt. Nam cum fruendae voluptatis nullus ſit modus, rationem, quae efficiat immoderationem voluptatum fruendarum, conquirunt. Quod ſi per artem ipſam pecuniae quaerendae comparare non poſſunt, alia experiuntur via, unaquaque facultate ad quaeſtum abu-
20. tentes. Fortitudinis enim eſt non pecuniam conficere, ſed fiduciam gignere: neque artis imperatoriae aut medicinae: ſed illius quidem victoriam, huius autem bonam valetudinem ſeu ſanitatem efficere. Homines autem has omnes virtutes ac facultates cogunt quaeſtui ſervire ſuo, proinde ac ſi hic ſit finis, ad finem autem omnia referri oporteat. De ratione

igitur pecuniae quaerendae tum non necessaria, quae sit, et quam ob causam eam requiramus: tum de necessaria, hanc quidem esse ab ea diversam: eam autem, quae ad rem familiarem tuendam pertinet, quaeque in rebus ad victum necessariis parandis occupata est, esse naturae consentaneam, neque ut illam, interminatam atque infinitam, sed finitam ac terminatam, dictum est. Perspicuum autem est etiam il- 21. (Vlg. C. 7.)
lud, de quo initio quaerebatur, utrum ars pecuniae quaerendae sit hominis ad rem familiarem administrandam apti, et viri reipublicae administrandae periti, necne: nempe hoc oportet suppetere ac praesto esse: (quemadmodum enim homines non procreat scientia reipublicae administrandae, sed iis a natura acceptis utitur; ita et victum natura subministret oportet, nempe terra aut mare aut aliud quippiam) quomodo autem haec sint procuranda et tractanda, ad partes eius, qui rem domesticam administrat ac procurat, pertinet. Non est enim artis textoriae, lanam facere, sed ea uti, et praeterea qualis sit bona et apta, qualisve mala atque inepta, cognoscere ac judicare. Etenim dubitare possit aliquis, quam 22.
ob rem ars pecuniae quaerendae quidem rei domesticae administrationis particula sit, medicina autem non sit. Atqui bene valere oportet eos, qui domi sunt, quemadmodum vivere, et aliud quippiam necessarium. Quoniam autem aliquo modo est eius, qui rem domesticam administrat, et ejus qui civitati praeest, etiam bonae valetudinis suorum curam habere, aliquo modo non est, sed medici: sic et videre, ut pecunia suppetat, aliqua ratione est ejus, qui rem familiarem tuetur atque administrat, aliqua ratione non est, sed artis ministrae et subservientis. Maxime autem, quemadmodum ante dictum est, eam praesto esse oportet natura. Naturae enim munus est, victum ei, quod procreatum est, praebere. Omni enim eius, unde oritur, reliquum victus est. Quare ea pecuniae quaerendae ratio naturae consentanea omnibus est, quae est a fructibus et animalibus. Cum sit autem ea du- 23.
plex, quemadmodum diximus, et altera quidem sit cauponaria, altera ad rem familiarem tuendam pertinens: et haec quidem necessaria sit, et laudetur; illa autem, quae in per-

mutatione numi conſiſtit, merito vituperetur, (non enim naturae conſentanea eſt, ſed in ea alter ab altero lucrum aucupatur,) optima ratione omnibus in odio eſt ratio foeneratoria, quod ab ipso numo quaeſtus fiat, et non ad quam rem paratus eſt uſurpetur. Permutationis enim gratia factus eſt: foenus autem eum auget, et multiplicat: unde etiam apud Graecos hoc nomen reperit, (τόκος enim a pariendo, quod illi dicunt τίκτειν, manavit: et apud Latinos foenus a foetu.) Similia enim ſunt ea, quae pariuntur, iis quae gignunt et procreant. In foenere autem pecunia pecuniae partus ac foetus eſt. Quapropter maxime omnium quaerendae pecuniae rationum abhorret haec a natura.

Caput IV. (Zuingero et Lambino 11.)

Quoniam autem, quae ad ſcientiam pertinent, ſatis explicavimus ac diſtinximus: quae ad uſum referuntur, perſequi nos oportet. Omnia porro haec huiusmodi cognitionem quidem et contemplationem habent liberalem, peritiam vero neceſſariam. Sunt igitur rationis pecuniae quaerendae partes utiles hae, primum uſu atque experientia didiciſſe, quales res poſſeſſae ſint utiliſſimae atque opportuniſſimae, et ubi, et quomodo; verbi gratia, equorum aut boum aut pecorum qualis ſit poſſeſſio, itemque ceterorum animalium. Oportet enim uſu didiciſſe, et quaenam horum inter ſe comparata ſint utiliſſima, et qualia qualibus in locis: aliorum enim aliis in locis ubertas et proſperitas eſt. Deinde de agricultura cognoviſſe, eaque tum nuda, tum conſita: et de apum curandarum, aliarumque animantium aut aquatilium aut volatilium, ex quibus aliquid opis aut adjumenti conſequi licet, ratione. Artis igitur pecuniae quaerendae, nobis
2. conjunctiſſimae maximeque propriae hae ſunt primae partes, primaque primordia. Eius autem pecuniae quaerendae rationis, quae in permutatione poſita eſt, pars prima et maxima eſt mercatura. Atque huius partes ſunt tres, una quae ſit navibus: altera, quae plauſtris aut jumentis: tertia, quae ſine labore aut periculo vecturae, iisdem in locis, ubi merx nata eſt, factitatur, quam παράστασιν vocant Graeci. Diffe-

runt autem hae inter se; quod aliae sint tutiores minusque periculosae, aliae maiorem fructum ferant. Secunda pecuniae quaerendae rationis pars est foeneratio: tertia operae locatio, sive opera mercenaria. Huius autem duae sunt partes, altera artium sordidarum atque illiberalium: altera earum, quae sunt artis expertes, et corpore duntaxat utiles sunt. Tertia autem rationis pecuniae quaerendae species inter hanc et primam interjecta est. Habet enim et partem aliquam ejus, quae consentanea naturae est, et ejus, quae permutatione constat. Eam dico, quae pecuniam e terra atque ex iis, quae terra nata sunt, quaerit, fructu carentibus quidem illis, sed tamen utilibus: qualis est sylvae sive materiae (alias saxorum) excisio, et ars omnis, quae ad metallorum effossionem pertinet. Haec autem multa jam complectitur genera: multae enim sunt earum, quae e terra effodiuntur, rerum formae, multaeque species. De unaquaque porro harum dictum quidem est universe etiam nunc: subtiliter autem et tenuiter 3.
singulas partes persequendo de iis disputare utile illud quidem est ad opera et usum, sed in iis immorari, ineptum ac putidum. Sunt autem ea opera artificiosissima, in quibus minimum fortunae relictum est loci: sordidissima vero, in quibus corpora maxime deformantur et corrumpuntur: servilissima porro, in quibus corporum plurimus est usus: ignobilissima denique, in quibus minimum praeterea virtutis requiritur. Quoniam autem his de rebus a nonnullis scri- 4.
ptum est, ut a Charete Pario et ab Apollodoro Lemnio de agricultura tum nuda tum arboribus consita, itemque ab aliis de aliis: haec quidem ex his cognoscat, cui ea scire curae est: praeterea vero etiam quae passim narrantur, quibus aliqui pecuniae quaerendae studentes rem suam bene et ex sententia gesserunt, ea colligere oportet. Haec enim omnia iis utilia sunt, qui studium pecuniae quaerendae magni faciunt. Cuius modi est etiam illud Thaletis Milesii (nam hoc inventum quoddam acutum est ad pecuniam quaerendam acconmodatum, quanquam illi quidem id propter sapientiam attribuunt: verumtamen aliquod est generale praeceptum.) Cum enim ei paupertatem vitio verterent atque

exprobrarent, tanquam ſapientiae ſtudium inutile ſit: aiunt eum, cum ex aſtrologia intellexiſſet olearum ubertatem fore, hyeme nondum exacta, paucorum numorum copia inſtructum, omnes molas et cellas olearias, quae Mileti et in Chio eſſent, datis arrhabonibus parvo conduxiſſe; quippe cum licitator nullus, qui mercedem augeret, exſtitiſſet. Ubi autem tempus venit, cum multae ſimul et ſubito quaererentur molae, illis ſuo arbitratu, et quanti vellet, elocatis et traditis, multas pecunias coegiſſe, atque ita oſtendiſſe, facile eſſe philoſophis, ſi velint, diteſcere: ſed hoc non eſſe id, in
6. quod ſtudium ſuum conferant. Thales igitur hoc modo dicitur ſapientiae ſuae ſpecimen edidiſſe. Eſt autem, quemadmodum diximus, univerſe hoc tale genus ad pecuniam faciendam accommodatum, ſi quis poſſit privo ſibi rei vel mercis vendendae facultatem comparare. Quare et nonnullae civitates hac ratione pecuniae parandae, cum eius indigent, utuntur: ſibi enim vindicant privatim rerum venalium venden-
7. darum facultatem. In Sicilia autem quidam numis apud eum depoſitis ferrum omne ex ferrariis officinis coemit. Poſtea, ubi ex emporiis convenerunt mercatores, ferrum omne ſolus vendebat, non ita immoderate aucto pretio: verumtamen ta-
8. lentis quinquaginta expenſis, centum lucri fecit. Quod cum audiſſet Dionyſius, pecuniae quidem ſecum exportandae ei poteſtatem fecit, verum Syracuſis eum excedere juſſit, tanquam qui vias pecuniae faciendae reperiſſet ſuis rebus ac rationibus inutiles. Thaletis quidem inventum, et hoc, de quo proxime locuti ſumus, idem eſt; uterque enim callide excogitavit, quo pacto ſolus vendendi poteſtatem haberet. Utile autem eſt haec cognoſcere etiam civitatum rectoribus: multis enim civitatibus opus eſt hac et huius modi pecuniae faciendae ratione, quemadmodum et domui, atque adeo magis. Quapropter nonnulli ex iis, qui rempublicam gerunt, haec duntaxat provident ac procurant.

Caput. V. (vulgo C. 8.)

Quoniam autem tres partes rationis tuendae rei familiaris esse diximus: unam, rationem herilem, seu ad imperium domini in servos pertinentem, de qua antea dictum est: alteram patriam, quae spectat ad auctoritatem patris in liberos: tertiam nuptialem, quae refertur ad principatum viri in uxorem. Etenim vir in uxorem et in filios imperium habet; atque in utrosque sane, ut in personas liberas, verum non eodem genere imperii: sed in uxorem quidem civili, in filios vero regio. Nam et mas ad principatum obtinendum aptior est, quam foemina, natura: nisi forte ita comparatus est, ut a natura desciverit: et natu grandior, etiam adultus atque aetate corroborata, quam junior et adolescens aetate immatura. In civilibus igitur magistratibus mutatur, 2.
atque alternat id, quod imperat, et quod imperio paret. Civis enim aequalis debet esse natura, nihilque differre. Veruntamen cum aliud imperat, aliud imperio paret, postulant, ut inter se differant et vestitu et sermonibus et honoribus: quemadmodum is, quem habuit Amasis de vase, in quo lavabantur pedes, sermo declarat. At mas ad foeminam semper hoc modo se habet. Imperium autem in liberos est regium. Nam quod procreavit, tum amoris abundantia, tum temporis antiquitate debet imperare: quod est regii imperii genus. Quocirca praeclare Homerus Jovem hoc nomine appellavit, his verbis:

hominum pater atque deorum;

qui horum omnium rex est. Regem enim natura quidem differre oportet, sed genere eundem esse; quod accidit grandiori natu cum eo, qui junior sit, comparato, et ei, qui procreavit, cum filio. Perspicuum igitur est, domus administratio- 3.
nem plus studii ponere majoremque diligentiam adhibere debere in hominibus, quam in inanimorum possessione: et in horum virtute, quam in possessionis, quas divitias appellamus; et in liberis, quam in servis. Primum igitur de servis dubitare possit aliquis, sitne servi virtus aliqua alia praeter eas, quae ad instrumenta, et quae ad ministeria pertinent,

his honoratior: verbi gratia, temperantia et fortitudo et justitia et aliquis ex aliis talibus animi habitibus? an vero nulla sit, praeter ministeria, quae corporis usu continentur. Dubitationem enim habet, utrumcunque dixeris. Nam sive est, quid a liberis different? sive non est, cum sint homines,
4. et rationis participes, dictu absurdum est. Propemodum autem idem est, quod quaeritur in uxore et filio, utrum etiam horum sint virtutes, et oporteatne uxorem esse temperantem et fortem et justam: et utrum puer sit intemperans et temperans, necne. Et universe hoc est considerandum de eo, qui paret imperio natura, et eo, qui praeest atque imperat, utrum sit eadem utriusque virtus, an alia. Nam si utrumque oportet praestantis probitatis esse participem, quid est, cur oporteat modis omnibus et perpetuo hunc praeesse, illum imperio subjectum esse? Neque enim fieri potest, ut eo inter se differant, quod magis et minus probitatis sint participes. Parere imperio enim et imperare, specie differunt:
5. magis et minus autem nihil specie differunt. Quod si alterum quidem probitatis esse participem oportet, alterum non oportet: dictu mirum. Nam sive is, qui debet imperare, non erit temperans et justus, quomodo bene imperabit? Sive qui imperio subjectus esse debet, non erit, quomodo imperio bene parebit? Si enim intemperans et nequam, nihil faciet eorum, quae facere convenit. Perspicuum igitur est, necessario utrumque virtutis participem esse debere: sed ejus esse quasdam differentias, quemadmodum ii, qui praesunt natura, et subiecti sunt imperio, natura inter se differunt. Atque hoc statim in animo promtum atque explicatum est. In eo enim alterum est, quod praesit natura: alterum, quod imperio subjectum sit: quorum virtutes dispares inter se ac dissimiles esse dicimus, videlicet eius, quod rationis est compos, et eius, quod ratio-
6. nis expers est. Licet igitur intelligere, ita rem se habere etiam in aliis. Quare complura imperant natura, et imperio parent. Alio enim modo liber servo praeest, et mas feminae, et vir puero: et in omnibus insunt animi particulae, sed dissimili modo insunt. Servus enim omnino et universe non habet consultandi facultatem: femina habet illa quidem,

ſed irritam et imbecillam: puer habet ille quidem, ſed imperfectam. Similiter igitur et in virtutibus moralibus rem 7.
ſe habere necesse est: atque exiſtimandum eſt, omnes quidem earum participes eſſe oportere, verum non eodem modo, ſed quantum quisque opus habet ad munus ſuum obeundum. Quapropter eum quidem, qui praeeſſe debet, virtute morali perfecta praeditum eſſe oportere: (is enim munere fungitur ſimpliciter et abſolute, qui aliis praecipit ac praeſcribit quod faciant: ratio autem praecipiendi et praeſcribendi ius obtinet:). aliorum vero unumquemque tanta, quanta in eos cadit. Itaque perſpicuum eſt, ad eos omnes, 8.
qui a nobis dicti ſunt, virtutem moralem pertinere: neque eandem mulieris et viri eſſe temperantiam, neque fortitudinem, neque juſtitiam, quemadmodum putabat Socrates: ſed hanc quidem fortitudinem eſſe ad imperandum accommodatam, illam ad parendum ac miniſtrandum. Similiter porro ſe res habet et in aliis. Hoc autem iis erit in promtu et patebit, qui ſingillatim potius et per partes rem conſiderabunt. Nam qui univerſe dicunt, virtutem eſſe bonum animi habitum, aut recte faciendi rationem, aut aliquid tale, ii ſe ipſi fallunt. Contra multo rectius, qui virtutes enumerant, quemadmodum Gorgias, quam qui hoc modo definiunt. Quapropter exiſtimare oportet, quemadmodum de muliere dixit poeta, item rem ſe habere de omnibus:

affert decus omni feminae ſilentium:

ſed non hoc idem viro etiam convenit. Quoniam autem 9.
puer imperfectus eſt, huius virtus ſcilicet non in ipſo ad ipſum relata cernitur, ſed ad perfectum ſeu adultum, et eum, qui ei praefectus et cuſtos appoſitus eſt: itemque virtus ſervi ad dominum refertur. Poſuimus autem, ſervum ad res neceſſarias eſſe utilem: ex quo intelligere licet, ei exigua virtute opus eſſe: nimirum tanta, quanta fretus neque propter intemperantiam neque propter ignaviam munus ſibi a domino aſſignatum defugiat, aut minus cumulate expleat. Dubitare autem poſſit aliquis, ſi id, quod a nobis 10.
eſt dictum, verum eſt, utrum etiam artifices virtute praeditos eſſe oporteat, necne. Saepenumero enim propter intem-

perantiam minus accurate munus ſuum explent. An plurimum inter hos intereſt? nam ſervus quidem vitae ſocius eſt: ille autem diſtat longius, et tantum ad eum virtutis attinet, quantum et ſervitutis. Nam ſordidus et illiberalis artifex definitam et terminatam quandam ſervit ſervitutem. Tum ſervus ex eorum numero eſt, quae natura conſtant. At nullus ſutor, neque quisquam alius artifex, natura eſt artifex.
11. Perſpicuum igitur eſt, talis virtutis effectorem et cauſam ſervo dominum eſſe oportere; non quenquam, qui habeat ſcientiam quandam herilem, ad docenda munera ſervilia accommodatam. Quapropter non recte dicunt, qui ſervos omni colloquio privant, et dominum tantum imperio uti volunt: monendi enim ſunt ſervi multo magis quam pueri. Sed haec quidem hoc modo diſtincta atque explicata ſint. De uxore autem et viro, de liberis et patre, et cuiusque eorum virtute, et quomodo alter cum altero verſari et congredi debeat: quid pulcre, quid non pulcre fiat: et quo pacto virtutem quidem perſequi, vitium autem fugere oporteat, in eis, quae ad rerumpublicarum formas pertinent, neceſſe erit
12. disputare atque explicare. Quoniam enim domus quidem omnis pars civitatis eſt, haec autem domus: partis autem ad totius virtutem intueri oportet; neceſſe eſt ad civitatis ſtatum intuentes, pueros et mulieres erudire: ſiquidem refert ad id, ut civitas bona et bene morata ſit, tum pueros bonos eſſe, tum mulieres bonas. At neceſſario refert. Nam mulieres quidem hominum liberorum pars dimidia ſunt. Ex pueris vero participes et ſocii fiunt reipublicae et civitatis. Quare quoniam de his quidem explicatum ac diſtinctum eſt, de reliquis autem in aliis libris dicendum eſt; omiſſa hac disputatione, tanquam abſoluta atque ad finem perducta, aliud dicendi initium faciamus: et primum eorum, qui aliquid de optimo reipublicae adminiſtrandae genere dixerunt aut tradiderunt, ſententias videamus.

Libri secundi Caput I.

Quoniam consilium nostrum est, de societate civili considerare; quaenam sit omnium optima iis, qui possunt quam maxime ex sententia vivere: oportet nos etiam alias reipublicae administrandae formas inspicere, et quibus utuntur nonnullae civitates, quae bene moratae bonisque legibus temperatae dicuntur, et si quae forte aliae ab aliquibus excogitatae et dictae sint, quae videntur esse bonae: primum ut et id, quod rectum, et id, quod utile est, sit in promtu, atque in oculis omnium positum: deinde ut aliquid ab iis diversum quaerere, non prorsus hominum sapientiam et ingenium suum ostentare volentium esse videatur: sed propterea, quod hae, quae nunc sunt, minus bonae ac rectae sint, iccirco hanc disputationem suscepisse atque instituisse videamur. Sumendum autem initium est, quod est huius dis- 2.
putationis maxime proprium natura. Necesse igitur est, aut cives omnes omnium rerum esse participes ac socios, aut nullius, aut quorundam esse, quorundam non. Atque ut nullius quidem rei inter eos sit communio, fieri non posse, in promtu est. Civitatis enim et civis notio communione quadam continetur et societate. Ac primum sane necesse est, loci inter eos esse communionem. Locus enim unius civitatis unus est. At cives unius urbis ac civitatis participes et socii sunt. Sed utrum praestat, quorumcunque communitas esse potest, ea omnia esse communia in ea civitate, quae sit bonis institutis usura, civesque bonos ac beatos habitura; an aliqua esse, aliqua non esse communia, melius est? Fieri enim potest, ut liberi et uxores et possessiones sint civibus inter ipsos communes, quemadmodum in republica Platonis. Ait enim ibi Socrates, oportere liberos et uxores et rei familiaris facultates ac fortunas esse communes. Hoc igitur utrum, ut nunc usurpatur, ita esse melius est, an ad legem

3. in libris Platonis scriptam accommodate? Cum multas autem alias habeat difficultates uxorum inter omnes cives communitas, tum id, propter quod ait oportere Socrates huiusmodi legem esse latam, non efficitur neque evenit ex rationibus ibi positis. Praeterea ad eum finem, quem ait civitatibus propositum esse oportere, quemadmodum nunc quidem dictum est, hoc institutum nullo modo pervenire potest. Quomodo autem hoc sit distinguendum, quove modo intelligendum, nihil est definitum neque explicatum. Dico autem eum finem, quem civitati putat longe esse optimum, ut una sit tota civitas. Hoc enim supponit, et a se suppositum
4. sumit Socrates. Atqui perspicuum est, civitatem longius progressam, et magis ac magis unam effectam, ne civitatem quidem futuram. Multitudo enim quaedam est civitas natura. Quod si magis fiat una, ex civitate domus, et ex domo homo existet. Domum enim magis unam, quam civitatem, et hominem magis unum, quam domum dixerimus. Itaque quamvis possit aliquis hoc efficere, non est faciendum tamen. Civitatem enim tollet. Non enim solum ex pluribus hominibus constat civitas, sed etiam specie, id est, ordine et fortuna et instituto vitae differentibus. Nam non fit civitas ex similibus. Aliud enim est belli societas, aliud civitas. Illa enim magnitudine et numero utilis est, etiam si specie sit eadem: auxilii enim causa belli societas comparata est natura: quemadmodum in statera maius pondus
5. plus trahit et deprimit. Tali autem re differet et civitas a gente, ubi unius gentis multitudo non per vicos divisa erit, [sed] Arcadum more. Ex quibus autem rebus unum fieri oportet, eae res specie inter se differunt. Quapropter aequalitas mutua et reciproca civitates tuetur et conservat incolumes, quemadmodum in libris de Moribus antea dictum est: quoniam et in liberis hominibusque aequalibus necesse est hoc inesse. Fieri enim non potest, ut simul omnes gerant magistratus, sed aut singuli annuos, aut alio quodam ordine aut tempore. Atque hoc modo evenit, ut omnes reipublicae praesint, gerantque magistratum: quemadmodum si sutores et fabri inter se permutarent vices, et non semper su-

tores essent et fabri. Quoniam autem praestat artifices omnes 6.
ita esse, ut sunt: in iis quoque, quae ad societatem civilem pertinent, nimirum satius est, eosdem semper praeesse, si fieri possit. Apud quos autem hoc fieri non potest, (quia omnes sunt aequales natura: simulque quia justum est, sive bonum sive malum sit, reipublicae praeesse et magistratum gerere, omnes eius esse participes:) apud eos praestat aequalitatem imitari introducta vicissitudine, ut aequales vicissim cedant novis magistratibus, similiter atque ii, qui initio praefuerunt, aliis concesserunt; alii enim gerunt magistratum, alii parent vicissim, veluti alii facti. Ad eundem igitur modum eorum, qui reipublicae praesunt, alii alios magistratus gerunt. Licet igitur ex his intelligere, neque civitatis natu- 7.
ram ferre, ut ita fiat una, quemadmodum dicunt quidam: et id quod ab illis tanquam maximum bonum civitatis praedicatur, civitatem perdere ac delere. Atqui cuiusque rei bonum unamquamque rem conservat. Perspicuum etiam ex alia ratione est, operam inutilem dare, qui studet civitatem plus nimio unam facere. Domus enim res quaedam est suis ipsa copiis magis contenta, quam homo unus: civitas quam domus. Et vero videtur tum demum proprie civitas esse, cum evenit, ut multitudinis societas suis ipsa opibus et copiis cumulata atque contenta vivat. Si igitur quod suis ipsum opibus magis contentum est, optabilius eo est, quod est minus: ergo et quod minus est unum, eo, quod est magis, optabilius est. Neque porro, si demus hoc esse optimum, 8. (vulgo C. 2.)
societatem esse quam maxime unam, hoc ea ratione videtur demonstrari, si omnes simul dicant meum, et non meum. Hoc enim signum atque argumentum esse putat Socrates, civitatem perfecte esse unam. Nam vox Omnes, duobus modis intelligi potest. Si igitur ita accipiatur, ut singuli seu unusquisque, fortasse magis id fuerit, quod vult efficere Socrates. Unusquisque enim filium suum dicet eundem, et uxorem suam eandem: et de facultatibus ac fortunis, deque iis, quae hominibus evenire solent, similiter sentiet. Nunc 9.
autem non ita dicent, qui communibus uxoribus et liberis utuntur: verum omnes quidem dicent, sed non singuli: item-

que rem familiarem omnes quidem ſuam eſſe dicent, ſed non unusquisque eorum ſingulatim. Eſſe igitur fallacem ratiocinationem in voce Omnes, apparet. Omnes enim, et utrumque, et paria et imparia ſunt, propterea quod dupliciter dicuntur: et in disputationibus ac ſermonibus rationes gignunt litigioſas ac fallaces. Quapropter omnes dicere eandemque vocem mittere, uno quidem modo praeclarum eſt, ſed non eſt fas: altero autem modo nihil valet ad concordiam
10. conciliandam. Praeterea aliud malum ineſt in eo, quod a Socrate dicitur. Nam quod plurimorum commune eſt, in eo procurando minima diligentia adhibetur. Rerum enim propriarum maximam curam habent, communium aut minorem, aut quanta ad quemque attinet. Nam praeter alias cauſas, eo ſunt in rebus communibus negligentiores, quod eas aliis curae eſſe exiſtiment: quemadmodum evenire ſolet in miniſteriis vernalibus ac ſervilibus. Multi enim famuli interdum deterius famulantur ac miniſtrant, quam pauciores.
11. Fiunt autem unicuique civi mille filii: atque hi non ut uniuscuiusque filii ſunt, ſed cuiuslibet quilibet aeque filius eſt, Itaque omnes ſimiliter liberos negligent. Praeterea unusquisque civem ſive bene rem ſuam gerentem ſive male, quotuscunque numero ſit, filium ſuum eſſe dicet, verbi gratia, hic filius meus aut illius eſt: atque hoc modo appellat unum quemque ex mille civibus, aut quotquot civibus conſtat civitas: idque dubitans et haeſitans. Obſcurum enim eſt, cui contigerit, ut procrearetur ab eo filius: et cum procrea-
12. tus eſſet, etiam ſervaretur. Atqui utrum melius eſt, ita meum dicere unumquemque idem appellantes, quod ſit unum de duobus aut decem hominum millibus, an potius ut nunc in civitatibus meum dicunt? Alius enim filium ſuum, alius fratrem ſuum eundem appellat, alius patruelem ſeu conſobrinum, aut alio quodam cognationis ſeu propinquitatis nomine, vel ex ſangiune vel ex alia coniunctione et affinitate primum ſua, deinde ſuorum. Praeterea alium curialem aut tribulem. Satius eſt enim aliquem mihi privum ac propri-
13. um conſobrinum eſſe, quam hoc modo filium. Veruntamen ne hoc quidem effugi poteſt, quin nonnulli videantur ſibi

agnoſ-

agnoſcere ſuos fratres et filios et patres et matres. Ex ſimilitudinibus enim filiorum cum parentibus neceſſe eſt eis fidem fieri mutuae cognationis ac proprinquitatis. Quod etiam fieri narrant quidam eorum, qui terrae circuitus et deſcriptiones ſtudioſe conſcribunt. Eſſe enim quibusdam ſuperioris Libyae gentibus communes uxores tradunt: filios porro natos dividere inter ſe ex formarum ſimilitudine. Sunt autem nonnullae etiam aliarum animantium feminae, ut equae et vaccae, quae valde ſimiles patribus filios edere ſolent ſuapte natura: quemadmodum equa illa Pharſalica, quae Juſta appellata eſt. Praeterea etiam huiusmodi incommoda et no- 14.
xas non eſt facile vitare iis, qui hanc communitatem introducunt: verbi gratia, verberationes, et caedes, alias invite admiſſas, alias ſponte, rixas et verborum contumelias: quorum aliquid fieri in patres et matres, et eos qui non longe abſunt a cognatione et communione ſanguinis, nefarium eſt, non item in eos qui longius remoti ſunt. Quin etiam neceſſe eſt huiusmodi facinora eſſe crebriora apud eos qui inter ſe ignorant, quam apud eos qui inter ſe noti ſunt. Et cum admiſſa ſunt, apud eos quidem, qui inter ſe noti ſunt, natura rerum fert, ut expiationes et ſatisfactiones uſitatae legibusque ac moribus receptae fiant: apud eos vero, qui inter ſe ignoti ſunt, nulla. Abſurdum vero etiam eſt, eum qui filios fecit 15.
communes, concubitum ſolum amantibus ademiſſe: neque amandi licentiam, et alios uſus aliasque conſuetudines patri cum filio, fratrique cum fratre et ſorore, omnium maxime indecoras, quoniam et amare ſolum turpiſſimum eſt, vetuiſſe ac prohibuiſſe. Abſurdum illud quoque, concubitum quidem ademiſſe nullam aliam ob cauſam, quam quod vehemens nimis ex re venerea naſcatur voluptas: ceterum utrum hic ſit pater, aut filius, utrum hi fratres inter ſe, necne, nihil referre exiſtimans. Videtur porro expedire agricolis potius communes eſſe inter ipſos uxores et liberos, quam cuſtodibus. Minus enim contrahetur inter eos amicitia, ſi communes ſint liberi et uxores. At tales oportet eſſe eos, qui imperio ſubjecti ſunt, ut pareant, et ne rebus novis ſtudeant. Omnino autem neceſſe eſt contrarium earum re- 16.

rum, quarum effectrices convenit eſſe leges recte conſtitutas, contrariumque eius cauſae, propter quam cauſam Socrates putat oportere ea, quae ad liberos et uxores pertinent, ita eſſe edicenda ac ſtatuenda, ex tali lege evenire. Nam et amicitiam bonorum maximum eſſe civitatibus arbitramur. Sic enim ad ſeditionem faciendam minime impelluntur: et civitatem eſſe unam maxime vult Socrates: quod et videtur, et ille dicit, amicitiam efficere: quemadmodum in ſermone amatorio ſcimus dicere Ariſtophanem (in Platonico Convivio) amantes, propterea, quod vehementer amant, cupere coaleſcere, et ambos ex duobus unum effici. Neceſſe igitur eſt,
17. hic quidem vel ambos vel unum interire: in civitate vero amicitiam quaſi nimia aqua dilutam eſſe, propter talem communionem: minimeque dicere aut meum filium, patrem: aut meum patrem, filium. Quemadmodum enim exiguum dulce ad multam aquam admixtum, temperationem efficit vix percipiendam ſenſu: ſic evenit, ut propter conjunctionem et propinquitatem mutuam ex his nominibus proficiſcentem, minimam curam habeat in tali reipublicae adminiſtrandae forma aut pater tanquam filiorum, aut filius tanquam patris, aut fratres tanquam fratrum: cum ſit hoc tamen neceſſarium. Duo enim ſunt, quae homines ad curandum atque amandum maxime impellunt, proprietas et amor: quorum neutrum iis ſuppetere poteſt, qui in republica ita
18. inſtituta verſantur. Jam vero de filiis, qui naſcuntur, aliis quidem ab agricolis et opificibus ad cuſtodes, aliis autem a cuſtodibus ad opifices transferendis; magnam habet confuſionem ac perturbationem, quonam modo hoc ſit futurum. Tum neceſſe eſt eos, qui tradunt ac transferunt, quibus quos tradant non ignorare. Praeterea quae jam pridem dicta ſunt, in his magis eveniant neceſſe eſt, nempe verbera, contumeliae, caedes, amores. Non enim amplius fratres et liberos et patres et matres appellant ii, qui aliis civibus traditi ſunt, puto cuſtodibus: neque rurſus ii, qui apud cuſtodes nati ſunt aliis civibus traditi: ut vereantur aut caveant, ne quid tale admittant propter cognationem. De liberorum igitur et uxorum communione hoc modo explicatum ſit.

Caput II. (vulgo C. 3.)

Sequitur deinceps, ut de civium bonis ac facultatibus rei familiaris videamus, quomodo eas constitui oporteat iis, qui optima reipublicae administratione usuri sunt, utrum communes necne. Possit autem haec aliquis etiam seorsum ab iis, quae sunt de liberis et uxoribus lege Socratis sancita, considerare: ea dico, quae ad facultates et fortunas pertinent: utrum etiam, si propria et separata sint illa de uxoribus et liberis, quemadmodum nunc sunt apud omnes, possessiones et usumfructum communes esse melius sit; verbi gratia agros et fundos seorsum possideri, fructus autem in commune collatos consumi: (quod nonnullae nationes faciunt) an contra, agros quidem esse communes, et arari communiter, fructus autem dividi ad proprios cuiusque usus: (dicuntur autem nonnulli barbari etiam hoc modo inter se res communicare) an et fundos et fructus esse communes. Si igi- 2.
tur alii sint, qui agros colant, alius modus fuerit, isque facilior atque expeditior. Sin ipsi sibi colant, et laborem perferant in iis, quae ad agros et ceteras possessiones pertinent, plures hoc afferet difficultates. Nam cum in fruendo, et in opere faciendo, laboreque sufferendo non est aequalitas, sed inaequalitas, necesse est criminationes et querelas oriri adversus eos, qui fruuntur quidem multis, aut percipiunt multa, parvos autem labores capiunt, ab iis, qui pauciora quidem percipiunt, plures autem labores sufferunt. In summa vero, 3.
cum una vivere, et rerum omnium humanarum communionem habere difficile sit, tum maxime talium; id quod declarant eorum, qui una peregrinantur, communitates. Propemodum enim plurimi dissidentes de rebus ante pedes positis et parvis, graves inter se offensiones atque inimicitias suscipiunt. Praeterea vero e famulis maxime offendunt ii, quorum opera ad ministeria quotidiana plurimum utimur. Bonorum igitur, quae possidentur, communicatio et has et alias habet difficultates. Quomodo autem nunc vivitur, hoc si et bonis 4
moribus ornatum, atque in ordinem adductum, et rectis le-

gibus temperatum fuerit, non paulo praeſtiterit. Habebit enim id, quod ex utroque proficiſcitur, commodi. Commodum autem ex utroque proficiſcens dico, et quod ex bonorum communione, et quod ex proprietate oritur. Oportet enim bona quodammodo eſſe communia, ſimpliciter et universe propria. Curationes enim bonorum diviſae criminationes et querelas inter eos non gignent: ſed potius illae amplificabuntur et creſcent, cum unusquisque rei propriae aſſiduam curam impendet. Propter virtutem vero ad utendi facultatem bona, ut eſt in proverbio, amicorum erunt com-
5. munia. Eſt autem jam nunc in quibusdam civitatibus huiuscemodi conſuetudinis informata deſcriptio, quo fit manifeſtum, hoc non fieri non poſſe: tum vero maxime in civitates, quae bene gubernantur, partim huiuscemodi vivendi conſuetudo introducta eſt, partim introduci poſſit. Proprio enim quisque et privato jure bona poſſidens partim ea fruenda permittit amicis, partim iis utitur, ut communibus: veluti Lacedaemonii etiam et ſervis utuntur alter alterius, ut ſuis, et praeterea equis et canibus et penu, ſi quis forte rure in agris opus habeat. Perſpicuum igitur eſt, eſſe commodius ac praeſtabilius, bona quidem eſſe propria, uſum autem eorum communem. Quomodo autem cives ſic animati reddi
6. poſſint, hae ſunt partes latoris legum. Praeterea nemo dicendo conſequi poſſit, quantum referat ad voluptatem, exiſtimare, aliquid eſſe proprie ſuum. Non enim fruſtra ipſe erga ſe amicitiam unusquisque gerit: ſed hoc a natura eſt inſitum. Eſſe autem ſui amantem, quem dicunt Graeci φίλαυτον, merito vituperatur. At non eſt hoc ſeipſum amare, ſed magis, quam oportet, amare: quemadmodum pecuniae eſſe amantem. Namque amant fere omnes unumquidque talium rerum. Verum etiam munificentiam conferre in amicos, iisque opem ferre, aut hospitibus, aut ſodalibus, jucundiſſimum eſt: quod tum fit, cum bona proprie a ſingulis poſſidentur. Haec igitur ſunt ea quae conſequentur, ſi quis cum Platone civitatis nimiam unitatem efficere conetur. Praeterea tolluntur etiam duarum vitutum munera; quod ad uxores quidem attinet, temperantiae: honeſtum enim et pulcrum eſt,

ab aliena uxore propter temperantiam abstinere: quod ad fortunas autem, liberalitatis. nam neque apparebit, quis sit liberalis, neque ullam actionem expromet liberalem. In usu enim bonorum, quae possidentur, liberalitatis munus situm est. Huius igitur legis rogatio speciosa quidem et humana 8.
videri possit: nam qui eam audit, libenter et cupide amplectitur atque approbat, existimans, admirabilem quandam omnibus inter omnes amicitiam futuram: praesertim si quis, mala, quae nunc sunt in his reipublicae administrandae formis, accuset, quasi ex eo nascantur, quod non sint omnium civium facultates communes: dico autem lites et controversias inter ipsos de rebus contractis, et falsorum testimoniorum iudicia, et divitum assentationes; quorum nihil sit propterea quod bonorum non sit communicatio, sed propter improbitatem. Nam etiam eos qui bona communiter 9.
possident atque inter se communicant, multo magis inter se diffidere videmus, quam qui seorsum facultates habent. Sed paucos conspicimus ex communicatione bonorum inter se diffidentes, cum multis proprie sibi rem familiarem possidentibus comparantes. Praeterea aequum est, non solum quot malis carituri sint, qui bonorum communicationem fecerint: sed etiam quot bonis, exponere. Videtur autem prorsus fieri non posse, ut haec vitae ratio consistat. Causam autem et originem fraudis atque erroris Socrati fuisse existimare oportet id, quod ab eo suppositum est, quasi verum ac rectum, cum aliter sit. Debet enim quadam ex parte et quodammodo una esse et domus et civitas, sed non omni ex parte, neque omnibus modis. Futurum enim est aliquo modo, ut longius progressa non sit civitas: aliquo modo erit illa quidem civitas, sed cum parum ab eo abfuerit, ut non sit civitas, deterior erit civitas: quemadmodum si quis concentum ex multis vocibus constantem, quam symphoniam vocant Graeci, eo redigat, ut sit unius vocis sonus: et rhythmum ad unam basin deducat. Verum oportet civitatem, cum sit mul- 10.
titudo, quemadmodum antea dictum est, disciplina et institutione communem atque unam efficere. Et vero eum, qui disciplinam sit introducturus, existimans eius opera atque

adjumento civitatem bonam futuram abſurdum eſt ſperare, ſe talibus inſtitutis eam corrigere et meliorem facere poſſe, et non moribus et philoſophia et legibus: quemadmodum quae ad fortunas et rem familiarem pertinent, Lacedaemone et in Creta conviviis ac ſodalitiis introductis legislator communia fecit. Ne hoc quidem ignorare oportet, ad longum tempus et ad multos annos animum eſſe attendendum; quibus haec, ſi bene et recte fieri poſſent, non latuiſſent. Omnia enim propemodum reperta ſunt, quanquam alia non ſunt in unum
11. collecta: aliis etiam cognitis et notis non utuntur. Maxime autem tota res in promtu ſit, ſi quis talem reipublicae administrandae formam re ipſa inſtitui et ad uſum hominum deduci cernat. Non enim poterit, niſi [bona] partiatur et ſeparet, partim in ſodalitia et convivia publica, partim in curias et tribus, facere civitatem. Itaque eveniet, ut nihil aliud lege Socratis ſit inſtitutum, niſi ut ne cuſtodes agros colant: quod et nunc Lacedaemonii facere conantur. Verum enimvero quis totius reipublicae adminiſtrandae modus ſit futurus bona omnia inter ſe communicantibus, neque expoſuit Socrates, neque facile explicari poteſt. Atqui completur fere tota civitas e multitudine civium reliquorum, (agricolarum, opificum et cet.) de quibus nihil diſtinctum neque deciſum eſt, utrum etiam agricolis inter ipſos communes eſſe facultates oporteat, an privim proprias: et praeterea, utrum uxores et
12. liberos eſſe proprios, an communes. Nam ſi eodem modo communia erunt omnium omnia, quid agricolae different a cuſtodibus? aut quomodo compenſabitur obſequium agricolarum erga ipſos, aut qua diſciplina adducentur, ut maneant in officio? niſi forte aliquid tale callide excogitent, quale Cretes. Illi enim caetera eadem ſervis concedentes ac permittentes, duntaxat iis exercitationum uſu et armorum poſſeſſione interdixerunt. Quod ſi qualia in aliis civitatibus, talia etiam apud illos erunt, quis erit communionis modus? In una enim civitate duas eſſe civitates erit neceſſe, easque ſibi contrarias. Facit enim cuſtodes quidem veluti praeſidiarios milites et propugnatores: agricolas autem et artifices et reliquos cives. Criminationes autem et querelae et in-

dicia seu actiones, et quaecunque alia in civitatibus haerere mala dicit, ea omnia his etiam civibus inerunt. Atqui ait idem Socrates, his civibus paucis omnino legibus opus futurum propter disciplinam atque institutionem: verbi gratia, aedilitiis et forensibus, et aliis talibus, cum disciplinam custodibus tantam assignaverit. Praeterea vero agricolas bonorum et possessionum finit esse dominos, dummodo vectigal impositum pensitent. At multo probabilius est, eos magis asperos et superbos fore, quam apud Lacedaemonios Helotes, apud Thessalos Penestae, et similia apud alios servitia. Sed enim 14.
utrum sint haec aeque necessaria, necne, nunc quidem nihil ab eo definitum est. Tum neque de caeteris proximis et deinceps sequentibus, quae sit horum reipublicae administrandae ratio et disciplina, quae leges. Neque est autem ad inveniendum facile, neque parum refert, quomodo sint conformati, ut custodum communitas conservetur. Jam porro si mulieres quidem faciet communes, possessiones autem et facultates proprias, (etiamsi sint communes agricolarum possessiones atque uxores) quis rem familiarem domi administrabit ac procurabit, quemadmodum rure eam viri administrant? Ab- 15.
surdum autem etiam est, facta cum bestiis comparatione probare, eadem studia sequi eademque munera obire mulieres atque viros oportere: cum ad bestias nullam rei domesticae studium attineat. Periculosa porro est etiam magistratuum creandorum ratio, quomodo quidem Socrates creat. Perpetuo enim vult ab eisdem obtineri magistratus. At hinc seditionis causa oritur etiam apud homines contemtissimos atque abjectissimos: multo magis apud animosos et bellicosos viros. Necesse autem habuit perpetuos et semper eosdem facere magistratus, quoniam non interdum horum, mox illorum animis admistum est aurum illud divinum, sed semper iisdem. Ait enim Deum aliis statim nascentibus aurum admiscuisse, aliis argentum: aes autem et ferrum iis, qui futuri sunt artifices et agricolae. Praeterea vero cum beati- 16.
tudinem custodibus adimat, ait latorem legis totam civitatem efficere beatam oportere. Atqui fieri non potest, ut tota civitas sit beata, nisi aut plurimi, si non omnes, aut nonnul-

li beatitudinem sint consecuti. Non enim est beata vita ex earum rerum numero, quarum est numerus par. Contingere enim potest, ut totum quidem aliquod numero pari constet, neutra tamen ejus pars; sed ut totum aliquod sit beatum, partes autem ejus non sint beatae, fieri non potest. At si custodes non erunt beati, quinam alii erunt? Non enim artifices et opificum illiberalium ac sordidorum multitudo. Respublica igitur illa, quam exposuit Socrates, tales habet dubitationes ac difficultates inexplicabiles, et his alias non pauciores.

Caput III. (vulgo C. 4.)

Propemodum autem similiter se habet res de Legibus posterius scriptis: quapropter et de republica hic descripta a Platone pauca differere convenit. Nam in libris de Republica de paucis omnino decidit Socrates, nempe de uxorum et liberorum communione, quomado se res tota habere debeat, et de facultatibus communicandis, et de tota republica ordinanda. Dividit autem in duas partes habitatorum multitudinem, alteram agricolarum, alteram propugnatorum: tertiam ex his eam, quae consultat, quaeque totius civitatis dominatum et potestatem obtinet. De agricolis autem et artificibus, utrum nullius magistratus, an alicuius sint participes: et utrum hos quoque arma gestare, et belli gerendi communiter onus sustinere oporteat, necne, his de rebus nihil distincte explicavit: sed mulieres quidem existimat una cum viris belli munus sustinere, et ejusdem atque custodes institutionis participes esse oportere: caeteroqui sermonibus a re alienis disputationem totam refersit, et qualis debeat esse custodum disciplina, exposuit. Libri autem de Legibus maxima ex parte leges continent: pauca in eis de reipublicae administrandae ratione verba facit: atque hanc dum vult communiorem et usitatis nunc civitatum formis similiorem efficere, paulatim eam ad alteram reipublicae formam circumagens detorquet. Excepta enim uxorum et liberorum et facultatum communione, caetera eadem utrique reipublicae attribuit. Namque cum utrique adscribat eandem disciplinam, tum immunitatem neces-

sariorum dat operum, vitamque ab omni operis functione vacuam, et de conviviis ac sodalitiis eodem modo statuit: nisi quod in hac ait mulierum quoque sodalitia esse oportere. Et in illa quidem mille homines, qui arma gerant, esse vult: in hac quinque millia. Exquisitum igitur quiddam habent 3.
omnes Socratis sermones, comtumque et politum et novitatis plenum, et cum subtilitate quaerendi et disputandi conjunctum: verum ut omnia recte in iis traderentur, fortasse fieri non potuit. Etenim quod ad illam, quae nunc a me inde dicta est, multitudinem attinet, nemini obscurum esse debet, tot hominibus agro Babylonio aut aliquo alio immenso opus futurum, unde quinque millia virorum otiosorum alantur, et praeter hos cetera mulierum et famulorum turba multoties major. Oportet igitur optatum quoddam supponi, nihil tamen ejusmodi, quod fieri non possit. Dicitur autem 4.
ab eo, latorem legis in scribendis et ferendis legibus duo spectare debere, locum et homines. Praeterea vero par est addere etiam loca finitima ac vicina, si civitas civilem vitae cultum retinere debet. Non enim necesse solum est, eam talibus ad bellum gerendum armis uti, quae in domesticis finibus utilia sint: verum etiam quae in externis locis. Quod si quis talem vitae rationem neque privatam neque publicam et communem civitatis probat, nihilominus tamen formidolosos et horribiles esse oportet hostibus, non solum in proprios fines incurrentibus, sed etiam postea quam discesserunt. Tum multitudinem bonorum et magnitudinem rei familiaris 5.
videndum est num quid melius fuerit aliter definire, hoc est, planius atque apertius. Tantas enim cuique rei familiaris facultates suppetere dicit oportere, ut modeste et frugaliter et temperanter vivere queat: proinde ac si quis diceret, ut bene vivere queat. Hoc enim magis universum est, et latius patet. Praeterea vero licet vivere modeste et frugaliter, et tamen aerumnose. At melior erat definitio, ut modeste et liberaliter vivere queat. Utrumque enim separatim positum, alterum quidem luxuriam, alterum egestatem vel molestiam sequetur. Namque hi soli habitus animi in usu rei familiaris spectantur; verbi gratia, re familiari non licet leniter uti aut

fortiter: temperanter vero et liberaliter licet. Quare et hos
6. uſus in facultatibus et pecunia verſari neceſſe eſt. Abſurdum porro eſt, cum aequationem bonorum introducat, de iis, quae ad civium multitudinem pertinent, nihil ſtatuere, ſed liberorum procreationi neque modum conſtituere, neque finem certum imponere; proinde quaſi futurum ſit, ut ſatis exaequetur cum eadem multitudine, quae initio fuerit, propter orbitates, aut propter liberos non ſusceptos, quantumvis multi naſcantur; quia hoc videtur etiam nunc in civitatibus uſu venire. Sed deberet haec res longe juſtioribus et accuratioribus menſuris in civitatibus definiri, ſervata lege Socratis, quam nunc. Nunc enim nemo egeſtate laborat, quia bona multitudini diviſa ſunt, quantaecunque illa ſit. Tunc autem, cum diviſa non fuerint, neceſſe eſſet eos, qui praeter numerum, et extra ordinem acceſſiſſent, nihil habere, ſive paucio-
7. res eſſent numero, ſive plures. Exiſtimarit autem aliquis debuiſſe procreandis liberis certum modum conſtitui magis, quam facultatibus, ut ne quis plures filios procrearet. In hac autem multitudine praefinienda et varios mortis caſus conſiderandos ac ſpectandos eſſe, ſi qui forte eorum, qui procreati ſunt, moriantur, et aliorum civium orbitatis habendam eſſe rationem. Hoc vero ſi cuique relinquatur liberum, ut fit plerumque, paupertatis cauſam civibus afferat neceſſe eſt. At paupertas ſeditionem generat, et maleficium. Itaque Phidon Corinthius, lator legum cum primis antiquus, et domos aequales permanere oportere exiſtimavit, et multitudinem civium: quamvis omnibus ab initio ſortito obtigiſſent partes bonorum magnitudine inaequales. At in his legibus contrarium eſt. Sed his quidem de rebus, quonam modo ſe melius
8. eſſe habituras arbitremur, poſterius erit differendum. Omiſſa ſunt porro in his legibus et ea, quae ad magiſtratus pertinent, quomodo iis, qui ſub imperio ſunt, praeſtituri ſint. Ait enim quemadmodum ex alia lana fit ſtamen, quam ſubtegmen: ſic et magiſtratus et reipublicae praefectos ab iis, qui imperio ſubjecti ſunt, differre oportere. Quoniam autem rem omnem familiarem amplificare permittit uſque ad quincuplum, cur non hoc idem in terra valeat aliquatenus? Tum vero verendum etiam

est, ne areae aedificiorum non satis utiliter aut accommodate ad rei domesticae administrationem divisae sint. Binas enim aedium areas cuique tribuit, seorsum divisas ac distinctas. At difficile est, binas domos unum habitare et curare. To- 9.
ta autem reipublicae descriptio videtur eo referri, ut neque sit potestas popularis, quam democratiam appellant Graeci, neque paucorum principatus, quem oligarchiam: sed harum media reipublicae administrandae forma, quam peculiariter politiam nominant sive rempublicam; constat enim graviter armatis civibus. Si igitur hanc reipublicae administrandae rationem, ut ceterarum omnium maxime civitatibus communem probat, fortasse recte dixit: sin ut omnium optimam secundum primam, non recte. Fortasse enim aliquis Laconicam reipublicae administrandae rationem, aut aliquam aliam, in qua magis optimatium principatus vigeat, praetulerit. Qui- 10.
dam igitur dicunt optimam reipublicae administrandae formam omnibus reipublicae administrandae generibus permixtam ac temperatam esse oportere. Idcirco Lacedaemoniorum rempublicam laudant. Alii enim aiunt, eam ex paucorum potentatu seu oligarchia, et unius dominatu seu monarchia, et populi potestate seu democratia constare. Regum enim potestatem cum oligarchia, senatorum auctoritatem cum oligarchia, ephororum autem magistratum cum democratia seu populari imperio comparant; ephori enim e plebe sumuntur. Alii autem ephororum magistratum cum tyrannide componunt, populi potestati autem imperioque eos subjectos esse per sodalitia et convivia publica reliquamque vitam quotidianam. Contra in libris his de legibus scriptum est, optimam reipublicae administrandae formam ex populi potestate et tyrannide compositam esse debere, quas aut omnino reipublicae administrandae formas esse negaveris, aut omnium deterrimas esse pronuntiaris. Dicunt igitur ii rec- 11.
tius, qui plures inter se permiscent. Ex pluribus enim temperata reipublicae administrandae forma praestabilior est. Deinde Socratica ista respublica nihil, quod ad monarchiam seu unius dominatum pertineat, habere reperitur, sed omnia oligarchiae, h. e. paucorum principatus, et democratiae h. e.

popularis poteſtatis propria: et tum ad paucorum principatum magis propendere videtur natura. Quod ex magiſtratuum conſtituendorum ratione intelligere licet. Nam electionem ad ſortem revocari, electosque ſorti permitti, utriusque commune eſt. Sed locupletioribus neceſſe eſſe, concionibus intereſſe, et magiſtratus renunciare ac declarare, aut aliud aliquod munus civile obire, ceteros autem eſſe ab his muneribus liberos ac ſolutos, hoc paucorum potentatus proprium eſt. Hoc etiam ad paucorum potentatum pertinet, quod vult operam dari, ut major pars eorum, qui civitati praeſunt, ſumatur ex locupletibus, et ut iis, quorum cenſus eſt maximus,
12. magiſtratus ampliſſimi mandentur. Facit vero et ſenatus electionem paucorum principatui conſentaneam. Eligunt enim omnes quidem neceſſario, ſed primum ex primo cenſu: deinde iterum aequales numero ex ſecundo: deinde ex claſſe tertii et quarti cenſus: niſi quod non iis omnibus, qui ſunt tertii aut quarti cenſus, impoſita neceſſitas eſt eligendi, ſed iis, qui ſunt quarti cenſus, primis tantum et ſecundis. Deinde ex his parem ex unoquoque cenſu efficere numerum ait oportere. Erunt igitur plures ex maximis cenſibus, et meliores, quia nonnulli ex popularibus non eligunt: non eligunt autem, quia non eſt iis impoſita neceſſitas eligendi. Talem igitur reipublicae formam ex populari poteſtate et unius principatu ſeu monarchia conſtare, non eſſe dicendum, cum ex his perſpicuum eſt, tum ex iis, quae poſterius dicentur, intelligere licebit, ubi de tali reipublicae adminiſtrandae forma erit conſiderandi et diſputandi locus. Jam vero illud, quod ad electionem magiſtratuum pertinet, ubi electos ad aliam electionem revocat, periculo non vacat. Si qui enim vel mediocri numero coire et conſpirare volent, ſemper ex eorum voluntate et pro eorum arbitratu eligentur. Quae igitur ad rempublicam in libris de legibus expoſitam pertinent, huiusmodi ſunt.

Caput IV. (vulgo C. 5.)

Sunt autem quaedam praeterea reipublicae adminiſtrandae formae, aliae a privatis hominibus, aliae a philoſophis et a

viris et in republica administranda versatis inventae atque institutae: quae quidem omnes propius, quam hae ambae Socraticae, ad eas, quibus nunc utuntur, accedunt. Nullus enim neque novum istud de communione liberorum et uxorum, neque alterum de sodalitiis et conviviis mulierum commentum adhibuit, sed a necessariis ordiuntur potius. Videtur enim quibusdam esse maximum, ea quae ad facultates rei familiaris pertinent, bene esse ordinata: de his enim seditiones inter omnes maxime oriri dicunt. Quapropter Phaleas Chalcedonius hoc induxit primus. Ait enim, civium bona aequalia esse oportere. 2.
Atque hoc quidem eo statim tempore, quo primum urbes conduntur et habitantur, facere non difficile esse existimabat: conditis autem jam urbibus et constitutis civitatibus, majoris hoc quidem fore negotii, sed tamen celerrime facultates civium ad aequalitatem redactum iri, si divites quidem filias suas collocantes dent dotes, ipsi vero uxorem ducentes non accipiant: et contra pauperes non dent, accipiant ipsi. Plato vero, cum leges scriberet, quodamtenus existimabat facultates augere sinere oportere: amplius autem augere atque amplificare quaerendo, quam ut essent quincuplae minimarum, nemini ex civibus licere, quemadmodum et antea dictum est.
Non debent autem hoc ignorare, qui tales leges ferunt, quod 3.
ignorare videntur, eos, qui facultatum magnitudinem praefiniunt, etiam liberorum numerum praefinire debere. Si enim facultatum magnitudinem superet liberorum numerus, primum lex antiquetur necesse est: deinde praeter legis antiquationem, multos ex divitibus pauperes fieri malum est. Fieri enim vix potest, quin tales homines res novas moliantur.
Bonorum igitur aequalitatem vim aliquam habere ad socie- 4.
tatem civilem, nonnulli ex veteribus videntur intellexisse: cuiusmodi et Solon legem composuit: et apud alios lex extat, quae vetat tantum agri comparare, quantum quisque velit. Itemque rem suam familiarem vendere leges vetant: quemadmodum apud Locros lege sancitum est, ne quis patrimonium suum vendat, nisi manifestam calamitatem sibi ostendat accidisse. Praeterea vero jubet patrimonia, quae cuique sortitione facta obvenerunt, servari. Hoc autem Leu-

cade convulsum ac sublatum Leucadiorum rempublicam nimis popularem reddidit: non enim jam amplius eveniebat, ut ex censibus praefinitis ac descriptis ad magistratus accederent.
5. Sed fieri potest, ut bonorum quidem sit aequalitas: verum haec aut sint nimis multa, ut profuse ac luxuriose vivant: aut nimis pauca, ut tenuiter et sordide. Perspicuum igitur est, non satis esse latorem legis bona civium aequare, sed medium animo esse destinandum. Praeterea vero etiam si quis certas omnibus rei familiaris facultates descripserit ac praefinierit, nihil proficiet. Cupiditates enim exaequandae sunt potius, quam facultates. Hoc autem esse non potest, nisi cives tantum, quantum satis est, fuerint a legibus eruditi atque instituti.
6. Sed fortasse dicat Phaleas, haec a se ipso commemorari ac provideri. Existimat enim horum duorum civitatibus aequalitatem esse oportere, possessionis et institutionis. Sed primum quae sit futura institutio, dicendum erat. Deinde nihil prodest unam et eandem esse. Fieri enim potest, ut una quidem et eadem sit, sed haec sit talis tamen, ut ex ea facile consilium capiant appetendi sibique arrogandi
7. vel pecunias, vel honores, vel utraque justo ampliora. Praeterea seditionem solent facere cives propter inaequalitatem non solum bonorum, verumetiam honorum: sed contrario utrumque modo. Vulgus enim propter fortunarum et rei familiaris inaequalitatem concitatur: politiores et venustiores homines de honoribus contendunt et concertant cum vulgo, si sint aequales. Ex quo et illud,

Fortis et ignavus parili afficiuntur honore.

Non solum autem propter res ad victum necessarias homines injuriam faciunt: cuius remedium esse putat fortunarum aequalitatem, ut ne quem frigore aut fame coacti vestitu bonisque spolient: verum etiam propter voluptatem ac dolorem ex cupiditate manantem, ut et voluptatibus perfruantur, et doloribus cupiditatum careant, libidinesque suas expleant. Nam si cupiditatem majorem habeant, quam res necessariae postulent, ut huic cupiditati medeantur, injuriam facient. Neque propter huius cupiditatis medicinam tantum ad injuriam inferendam adducuntur, verum etiam si concupiscant,

ut voluptates percipiant dolorum expertes. Quodnam igitur horum trium malorum remedium? Illis quidem rem familiarem exiguam habere, et ex labore atque opera quaestum facere; alteris autem temperantia: tertium porro remedium, si qui per se gaudere velint, non est quod aliunde quam a philosophia requirant. Nam caeterae voluptates sine hominum opera contingere non possunt. Enimvero maximas injurias inferunt homines propter cupiditates immoderatas, et non propter res necessarias: verbi gratia, tyrannidem occupant, populumque impio dominatu opprimunt, non ut ne algeant, sed ut suas libidines impune expleant. Idcirco magna praemia proposita sunt non ei, qui furem, sed ei, qui tyrannum occiderit. Quare ad parvas levesque injurias repellendas et defendendas solum vim habet reipublicae administrandae modus a Phalea inventus. Praeterea multa 9. ex iis, quae ab eo excogitata et inducta sunt, eo spectant, eoque referuntur, ut cives quidem inter se civitatem habeant bene constitutam: sed oportebat etiam adversus finitimos et externos omnes. Nimirum necesse est, omnem reipublicae administrandae formam ita esse descriptam atque ordinatam, ut viribus et copiis bellicis instructa sit: de quibus ille ne verbum quidem fecit. Similiter vero et de facultatibus rei familiaris. Non enim satis magnas suppetere oportet ad usus civiles tantum, verum etiam ad pericula externa. Quapropter neque tanta bonorum copia praesto esse debet, ut ea finitimi quidem et potentiores concupiscant, qui possident autem, ab injuria incurrentium hostium defendere non possint: neque tantae angustiae, ut bellum sustinere non queant, ne a paribus quidem et similibus illatum. Ille igitur de his nihil definivit. At obscurum esse 10. non debet, quantae rei familiaris cuiusque civium copiae civitati conducant. Fortassis igitur definitio fuerit earum optima haec, ut finitimorum potentiorum non intersit, propter facultatum magnitudinem immensam bellum his inferre, sed potius abstinere ab iis, quippe quorum depraedatione ne belli quidem sumtus sustinere aut compensare possint. Quemadmodum Eubulus, cum Autophradates Atarnea obside-

re atque oppugnare cogitaret, suasit ei, ut complexus animo temporis spatium, quod in urbe capienda consumturus esset, huius temporis sumtus rationem subduceret. Minore enim pecunia accepta velle se relinquere et tradere Atarnea. Hac oratione fecit, ut Autophradates, re diligenter considerata, urbis oppugnandae finem faceret consiliumque abjiceret. Ali-
11. quantum igitur utile est, facultates rei familiaris civibus inter ipsos aequales esse, ne seditionem inter se faciant; non tamen admodum magna haec utilitas est, ut id, quod sentio, dicam. Nam politi homines et qui dici solent optimates, hoc indigne ferent, et querentur, quasi digni sint bonis amplioribus, non aequalibus. Quapropter etiam eos saepe videmus in alios cives invadere, et seditionem excitare. Praeterea vero inexplebile quiddam est hominum improbitas: et primum satis habent duos obolos duntaxat accipere: ubi autem hoc patrium et avitum fuerit, semper eo amplius desiderant, donec in immensum progressi fuerint. Infinita enim et immensa est cupiditatis natura: ad quam explendam plerique homines omne studium atque adeo omnes vitae rationes conferunt.
12. Talium igitur malorum medela multo melior, quam si bona civium exaequare conemur, haec est, ut eos quidem, qui natura modesti et boni sunt, tales efficiamus, ut plus justo habere nolint: malos autem et improbos, ut non possint: non poterunt autem, si et numero vel potestate sint inferiores, et non afficiantur injuria. Sed ne hanc quidem bonorum aequationem recte exposuit. Nam in agrorum possessione duntaxat bona vult aequari. Atqui et in servis et in pecoribus et in numis divitiae consistunt: sunt et in multo supellectilis, quae appellatur, apparatu, multoque instrumento. Aut horum igitur omnium quaerenda aequalitas est, aut haec in aliquem ordinem moderatum et justum redigenda sunt, aut
13. omnia sunt praetermittenda. Apparet autem ex legibus ab eo positis, parvam eum civitatem efficere voluisse, si quidem opifices omnes erunt servi publici, neque partis ullius, qua expleatur civitas, locum obtinebunt. Quod si publicos esse oportet eos, qui communia artificia exercent, debet hoc ita se habere, ut Dyrrachii, et ut aliquando Diophantus Athenis instituit.

instituit. De Phaleae igitur republica, aliquid ne ille recte dixerit, an secus, propemodum ex his intelligere licet.

Caput V. (vulgo C. 6.)

Hippodamus autem Euryphontis filius, Milesius, qui et oppidorum divisionem reperit, et Piraeeum partitus descripsit, vir cum in reliqua vita propter ambitionem aliquanto plus, quam satis esset, elegans atque exquisitus, usque adeo ut nonnullis lautius et splendidius vivere existimaretur, tum capillo denso ac promisso, ornatuque vestis satis quidem vilis [sed calidae,] qua non solum per hiemem sed aestate etiam utebatur; hic igitur Hippodamus, cum alioqui in totius naturae explicatione eruditus esse vellet, primus eorum, qui rempublicam non administrarunt, conatus est aliquid de optima reipublicae administrandae forma dicere. Civitatem autem ita componebat, ut ex decem mil- 2.
libus hominum numero constaret, in tres vero partes esset divisa. Unam porro partem efficiebat ex artificibus, alteram ex agricolis, tertiam ex propugnatoribus et armatis hominibus. Jam vero agrum tres in partes secabat, unam sacram, alteram publicam, tertiam privatam; eam quidem, unde sacra legitima et consuetudine recepta diis immortalibus fierent, sacram: eam autem, unde civitatis propugnatores viverent, communem et publicam: eam denique, quae agricolis esset attributa, propriam ac privatam. Existimabat autem etiam tria legum genera duntaxat esse oportere. Nam quibus de rebus lites intenduntur et judicia fiunt, eas res numero tres esse, contumeliam, damnum injuria illatum, mortem. Lege autem sua etiam unum judicum consessum facie- 3.
bat, cuius summa esset potestas, et ad quem referri oporteret eas res, quae minus bene judicatae viderentur. Hunc autem constituebat ex quibusdam senibus selectis. Sententias porro in foris judicialibus non per calculos ferri debere existimabat, sed dari unicuique tabellam, in qua scriberet, si plane condemnaret: si absolveret, inanem relinqueret: sin neque damnaret, neque absolveret, aut partim damnaret, partim absolveret, hoc ipsum scriptura declararet. Nunc enim hoc

non recte legibus eſſe inſtitutum: cogi enim judices peiera-
4. re, cum aut hanc aut illam ferre ſententiam jubentur. Legem
etiam tulit de iis, qui aliquid utile civitati inveniſſent, ut
honore ac praemio afficerentur: et ut liberis eorum, qui in
bello occubuiſſent, de publico victus praeberetur: quia ſcili-
cet nondum haec lex apud alios eſſet lata. Nunc autem et
Athenis, et in aliis civitatibus poſita eſt. Tum ut magiſtra-
tus omnes a propulo eligerentur. Populum autem faciebat
tres illas partes civitatis. Deinde ut qui lecti eſſent, curam
haberent et rerum civitatis communium, ſeu urbanarum ſeu
extranearum, et earum, quae ad pupillos pertinerent. Haec
igitur maxima ex parte ſunt et commemoratu digniſſima,
5. quae Hippodamus de republica ordinanda expoſuit. Vocare
autem in dubium poſſit aliquis primum quidem civium
multitudinis partitionem. Nam et artifices et agricolae et
qui arma gerunt, omnes reipublicae ſunt participes: ſed ita,
ut agricolae quidem ſint inermes, artifices autem et ſine ar-
mis ſint et ſine agris. Quo fit ut propemodum ſervi ſint
eorum, qui arma tenent. Quare omnium honorum partici-
pes eſſe non poſſunt. Neceſſe enim eſt ex iis, qui arma te-
nent, creari et imperatores et civium cuſtodes, quos appel-
lant Graeci politophylacas, et ſummos, pene dicam, ampliſſi-
mosque magiſtratus. Qui autem reipublicae non ſunt parti-
cipes, qui fieri poteſt, ut ii benevolo et amico in rempubli-
6. cam ſint animo? Jam vero ſuperiores ſint viribus neceſſe
eſt ii, qui arma tenent, utraque parte. Hoc autem non eſt
factu facile, niſi multi ſint. At ſi hoc erit, quid attinet alios
rempublicam participare, et creandorum magiſtratuum po-
teſtatem habere? Praeterea agricolae qua in re civitati
ſunt utiles? Nam artifices quidem eſſe neceſſe eſt. Omnis
enim civitas artificibus eget: et poſſunt ex artificio ſuo
vitam tolerare, quemadmodum in aliis civitatibus. Agri-
colae vero, ſi civibus arma tenentibus victum ſuppedi-
tant, non immerito in partibus civitatis numerentur: nunc
autem proprios agros habent, et hos privatim colunt.
7. Praeterea, ſi communes agros, ex quibus civitatis propugna-
tores victum ſument, ipſi milites arabunt, non differet pars

civitatis militaris ab ea, quae agris colendis praeposita est. At vult lator legis duas dissimiles esse partes. Quod si alii quidam erunt praeter eos, qui privatos agros colunt, et civitatis propugnatores, quarta rursum haec erit pars civitatis, nullius rei particeps, sed a reipublicae statu aliena. Quod si quis eosdem esse ponet, et qui proprios agros colunt, et qui publicos et communes: tunc fructuum copia immensa erit opus, ut ex iis quisque victum duabus familiis subministrare possit. Tum quamobrem non statim ex eadem terra, et ex iisdem agris, qui sorte cuique obtigerint, et sibi victum sument, et bellatoribus praebebunt? Haec igitur omnia magnam habent confusionem. Ne lex quidem ea, quae est de sententia a judice pronuncianda, admodum probanda est: postulat enim, ut actione simpliciter instituta atque intenta, in judicando sententiam dividat, fiatque ex judice arbiter. At hoc in arbitrio etiam pluribus de compromisso facto disceptantibus facere licet, et contingere potest: inter se enim de sententia ferenda communicant. In judiciis vero non potest: quin etiam multi legum scriptores, contra atque hic, dant operam, ne judices inter se communicent. Deinde vero nonne erit haec judicatio turbulenta et confusa, si judex quidem deberi petitori arbitretur, sed non tantum, quantum petitor sibi debere dicit? hic enim minas viginti petit, ille autem decem adjudicat: aut hic quidem plus, ille vero minus, alius autem quinque, alius porro quatuor: atque hoc scilicet modo summam pecuniae divident, aliique omni ex parte contra petitorem sententiam ferent, alii nulla ex parte. Quis igitur erit modus sententiarum discernendarum? Praeterea vero nemo cogit eum peierare, qui simpliciter absolverit, aut damnarit, si lis simpliciter, ut debet, fuerit intenta. Non enim qui reum absoluit, nihil eum debere judicat, sed viginti minas non debere. Verum ille jam peierat, qui non putans reum debere viginti minas, nihilominus eum damnat. De praemio autem et honore aliquo iis decernendo, qui aliquid utile civitati repererunt, non est tutum legem ferre: sed est auditu plausibile et speciosum tantum. Habet enim calumnias, et reipublicae, si ita

cadat, commutationes et converſiones. Incurrit autem in aliam quaeſtionem et diſputationem. Dubitant enim quidam, utrumne detrimentoſum an utile ſit, leges patrias movere et mutare, ſi qua ſit alia melior. Itaque non eſt facile ei, quod dictum eſt de praemio iis decernendo, qui aliquid ex uſu civitatis invenerint, aſſentiri et concedere, ſi non expedit reipublicae quicquam immutare. Evenire autem poteſt, ut aliqui ſuadeant vel legum abrogationem, vel reipublicae adminiſtrandae formae commutationem, tanquam commune bo-
11. num. Sed quoniam in hunc ſermonem incidimus, praeſtiterit etiam pauca hac de re diſputare. Habet enim, ut diximus, dubitationem. Et videri poſſit ſane ſatius eſſe commutare. In aliis enim ſcientiis hoc profuit: ut medicina commutata a patriis inſtitutis, et ars corporum exercendorum, quam gymnaſticam Graeci appellant, omnes denique artes et facultates mutatae magnas rebuspublicis utilitates attulerunt. Quare quoniam et civilis prudentia in his numeranda eſt, nimirum de ea quoque neceſſario idem eſt ſentiendum. Argumentum eorum, quae dicimus, ex factis et eventis ſumere poſſit aliquis. Leges enim antiquas valde ſimplices eſſe et barbaricas. Nam cum armis incedere, et uxores alter ab altero eme-
12. re Graeci tunc ſolebant. Superſunt etiam nunc antiqua quaedam inſtituta, ſtolida prorſus et ſtulta; verbi gratia, lex eſt Cumis de caede, ſi quis accuſator aliquem teſtium numerum produxerit, qui ſibi cognati ſint, reum caedis poena teneri. Praeterea quaerunt omnes non quod eſt patrium, ſed quod bonum. Et veriſimile eſt, primos illos homines, ſive terrae filii et terrigenae erant, ſive ex calamitate et interitione aliqua ſalvi et incolumes evaſerant, ſimiles fuiſſe hominum, qui vulgo nobis occurrunt, et inſipientium ac ſtultorum: quemadmodum de terrigenis dici ſolet. Quare abſurdum ſit in horum decretis permanere. Praeterea ne leges quidem ſcriptas relinquere immutabiles atque immotas praeſtiterit. Quemadmodum enim ſe res habet in aliis artibus, ſic et in prudentia civili, fieri non poſſe, ut omnia, quae ad ordinationem et deſcriptionem reipublicae adminiſtrandae pertinent, ſubtiliter et perfecte ſcripta ſint. Univerſe enim ſcripta ſint

necesse est. At actiones in singularibus versantur. Ex his igitur perspicuum est, et aliquas leges et aliquando esse mutandas. Contra vero si alio modo rem consideremus, multae 13.
cautionis esse videtur. Ubi enim utilitas quidem, quae ad mutandas leges adducit, parva est, assuefacere autem cives legibus facile mutandis, malum: procul dubio nonnulla peccata et latorum legis et magistratuum ferenda, atque intacta relinquenda sunt. Non enim tanto erit ei mutasse leges emolumento, quanto assuevisse magistratibus non parere detrimento.
Praeterea fallax et captiosum est illud ab artibus et scientiis 14.
sumtum exemplum. Non enim simile est artem atque legem commutare. Lex enim nullam vim habet ad parendum impellentem, nisi eam quam a more accepit. Hic autem non nisi ex temporis longinquitate annorumque multitudine nascitur. Itaque a legibus receptis et usitatis ad alias et novas leges facile migrare, vim legis infirmare ac debilitare est. Praeterea, si demus esse mutandas, utrum et omnes, et in omni republica necne? et utrum a quolibet mutandas, an a quibusdam, et a quibusnam? Magnum enim inter haec discrimen est. Quapropter nunc quidem hanc quaestionem omittamus, atque in aliud tempus magis proprium reservemus.

Caput VI. (vulgo C. 7.)

De Lacedaemoniorum autem et Cretum republica et fere etiam de ceteris duo sunt videnda: quorum unum est, sitne aliquid in eis recte, an secus, ad optimam reipublicae administrandae descriptionem legibus constitutum; alterum, sitne aliquid convenienter reipublicae proposito et modo
constitutum, an ei repugnet? Ei igitur civitati, cuius admi- 2.
stratio recta sit futura, a necessariorum ad vitam sustentandam cura vacationem esse oportere convenit inter omnes: sed quomodo hoc possit effici, non est facile excogitare. Nam et Thessalici penestae saepe in Thessalos invaserunt, itemque Helotes in Lacedaemonios. Nam perpetuo veluti casibus eorum adversis insidiantes imminent. Cretensibus autem nihil dum tale accidit. Causa autem huius rei fortasse est, quod nulla finitimarum civitatum, quamvis inter se bellum gerant,

praebeat ſe belli ſociam, auxiliumve ferat ſervis in dominos conſpirantibus, et a civitate deficientibus: ideo quod non ſibi expediat illis auxilium ferre, ut quae etiam ſimiles ſervos habent, quos perioecos vocant. Lacedaemoniis autem finitimi omnes erant inimici atque infeſti, Argivi, Meſſenii, Arcades. Nam et Theſſalis initio ſervi deſciverant, propterea quod bellum etiam tum cum accolis Achaeis, Perrhaebis, Magne-
4. tibus gerebant. Videtur autem etſi nihil aliud, certe rectio atque inſpectio horum hominum magni negotii eſſe, magnae prudentiae, quomodo ſe adverſus eos gerere oporteat. Nam ſi agatur cum iis liberalius ac remiſſius, petulanter exultant, et cum dominis de dignitate contendunt: ſin tractentur aſperius, vivantque laborioſe et miſere, in dominos perniciem moliuntur, eosque oderunt. Ex his igitur intelligere licet, eos, qui in haec mala incidunt propter ſervitium, quam Elotiam appellant, non optimo modo vacationem a cura neces-
5. ſariorum ſibi procuraſſe. Praeterea vero remiſſio et indulgentia in mulieres, et ad conſilium reipublicae et ad beatudinem civitatis inutilis ac damnoſa eſt. Quemadmodum enim domus partes ſunt vir et mulier; ita ſcilicet et civitatem exiſtimare oportet in duas partes aequales eſſe diviſam, in virorum et mulierum multitudinem. Quare quibuscunque in rebuspublicis diſciplina mulierum male habet, in iis dimidium civitatis exiſtimandum eſt non eſſe legibus temperatum: quod illic evenit. Nam cum totam civitatem lator legum vellet ad tolerandos et perferendos labores eſſe fortem ac robuſtam, in viris quidem perſpicue quod volebat aſſecutus eſt: in mulieribus vero negligentem ſe praebuit. Vivunt enim intemperanter et luxurioſe, ad omne ſcilicet intemperantiae genus
6. ſolutae atque effuſae. Itaque neceſſe in tali reipublicae forma plurimi fieri divitias, maxime ſi viri ſub poteſtate mulierum ſint: quemadmodum multae militares et bellicoſae nationes, praeter Celtas, et ſi qui alii palam conſuetudinem et concubitum cum maſculis comprobarunt. Videtur enim is, qui primus fabulam compoſuit, non temere cum Marte Venerem copulaſſe et conjunxiſſe. Aut enim ad maſculorum congreſſum aut ad foeminarum tales homines videntur eſſe

proclives. Idcirco hoc apud Lacedaemonios locum obtinebat, 7.
et multa, quamdiu Graeciae imperium obtinebant, a mulieribus administrabantur. Atqui quid interest, utrum mulieres reipublicae praesint atque imperent, an reipublicae praefecti mulierum arbitratu rempublicam gerant? Idem enim utrinque mali proficiscitur. Cum autem audacia ad nullam rem quotidianam atque usitatam sit utilis, sed, si forte, in bello usui esse possit, etiam in rebus bellicis maximo damno fuerunt Lacedaemoniorum foeminae: idque in incursione Thebanorum declararunt. Nam utilitatem quidem nullam attulerunt, quemadmodum in aliis civitatibus: sed trepidationem et tumultum civitati incusserunt maiorem, quam hostes. Ini- 8.
tio igitur non immerito hanc licentiam videntur Lacedaemonii mulieribus permisisse. Nam procul a domo propter militiam peregrinabantur, nunc bellum Argivum, nunc rursus Arcadium et Messeniacum gerentes. Otium autem et pacem nacti, seipsos quidem propter vitam militarem latori legis quasi praeparatos et flexibiles facilesque praebebant. Multas enim virtutis partes continet illa vita. Foeminas autem aiunt Lycurgum sub legum jugum adducere conatum, cum illae reclamarent, et contra niterentur, ab incoepto destitisse.
Eorum igitur, quae acciderunt, causa haec fuit: quare etiam 9.
huius peccati scilicet. Nos autem non hoc quaerimus, cui sit ignoscendum, cui non: sed quid sit recte, quid secus institutum. Verum ea, quae ad foeminas pertinent, non bene instituta videntur, ut et antea dictum est, ipsa per se non solum rempublicam dedecorare, et macula quadam adspergere, sed etiam ad immoderatum pecuniae studium conferre. Nam 10.
praeter ea, quae dicta sunt, bonorum inaequalitas etiam reprehendi potest. Accidit enim, ut eorum alii rem familiarem amplissimam possideant, alii tenuissimam atque angustissimam. Quapropter ad paucos redactus est ager Spartanus. Hoc autem etiam legibus constitutum est perperam. Fecit enim lator legis, ut patrimonium aut suum vendere, aut alienum emere haberetur non honestum: atque hoc recte. Donandi autem et testamento relinquendi potestatem licentiamque permisit, qui vellent. Atqui idem evenire necesse est et hoc

11. et illo modo. Jam vero ex quinque totius agri partibus duae fere sunt mulierum, tum quia multae puellae orbae fiunt, ad quas omnium paternorum bonorum pervenit haereditas, tum quia magnae sunt puellarum nubentium dotes. Atqui praestabat vel nullam vel exiguam vel mediocrem dotem esse praefinitam. Nunc autem et patri filiam paternorum bonorum haeredem futuram, cuilibet in matrimonium collocare licet: et si pater mortuus sit intestatus, aut non expresserit testamento, cui filiam suam collocari velit: quem haeredem reliquerit, hic cui velit collocat. Itaque cum possit ager Spartanus mille et quingentos equites et triginta millia gravioris armaturae peditum alere, ne mille quidem
12. numero erant. Re autem et eventu planum factum est, hoc ab iis perperam esse institutum. Non enim unam plagam haec civitas ferre potuit, sed ea funditus interiit propter hominum penuriam. Dicuntur autem superioribus regibus regnum obtinentibus jus civitatis civitatibus impertivisse peregrinis, ut ne in hominum penuriam inciderent, diuturnis bellis conflictati; aiuntque quondam Spartae cives fuisse vel decies mille. Veruntamen sive haec vera sunt, sive secus, praestat urbem esse frequentem, et refertam civium multitudine per bono-
13. rum aequationem. Jam vero lex, quae ad liberorum procreationem pertinet, huic correctioni adversatur. Nam cum vellet lator legis quamplurimos esse Spartiatas, invitavit atque allexit cives ad quamplurimos liberos procreandos. Est enim lex apud eos, si quis tres filios procrearit, eum vacationem habere militiae: si quatuor, ab omnibus publicis muneribus immunem esse. Atqui perspicuum est, si multi nascantur, cum ager ita sit divisus, necessario multos pau-
14. peres futuros. At porro etiam ea, quae ad Ephoriam pertinent, minus bene se habent. Cum enim imperium Ephororum ipsum potestatem habeat rerum maximarum, Ephori omnes de plebe creantur. Itaque saepenumero homines valde pauperes atque egentes insperato ad hanc potestatem provehuntur, qui propter egestatem numarii et venales erant. Cum autem saepe antea hoc declararint, tum vero etiam nuperrime in Andriis: corrupti enim pecunia nonnulli

Ephori, quantum in iis fuit, totam civitatem perdiderunt. Et propterea, quod hic magistratus erat admodum potens et cum tyrannide comparandus, etiam reges eorum benevolentiam blanditiis et assentatione colligere atque aucupari cogebantur: usque adeo, ut hinc quoque respublica detrimento afficeretur. Populi enim potentatus ex optimatium principatu exsistebat. Reipublicae statum igitur continet hic ma- 15
gistratus. Quiescit enim populus, propterea quod maximi imperii est particeps. Itaque sive latoris legis consilio, sive fortuito hoc evenit, rationibus civitatis conducit. Oportet enim eam rempublicam quae sit salva et diuturna futura, velle omnes civitatis partes et esse et manere easdem. Reges igitur propter honorem, quo ornati sunt, ita animis affecti sunt: honesti autem et boni viri, propter senatoriam dignitatem. Praemium enim virtutis hic magistratus est. Populus vero propter Ephoriam: ex omnibus enim fiunt Ephori. At hunc magistratum delectu habito deferri opor- 16.
tebat ex omnibus quidem, sed non eo quo nunc modo; valde enim puerilis est. Praeterea rebus maximis judicandis praesunt, cum sint homines forte oblati, et nihil ab aliis differentes. Quocirca non suo arbitratu melius erat eos judicare, sed ex praescripto juris scripti et legum. Tum Ephororum vita et victus non consentit cum voluntate civitatis. Is enim valde dissolutus est: in aliis autem duritie et asperitate modum superat, ita ut eam tolerare non possint, sed clam a legibus transfugientes corporis voluptatibus cupide perfruantur. Jam vero neque ea, quae ad senatorum magistratum 17.
pertinent, videntur bene esse iis instituta. Nam si sint viri boni, et tantum, quantum satis est, ad honestatem cum probitate conjunctam eruditi, fortasse quis eos e re civitatis esse dixerit: quamquam eos per totam vitam rerum maximarum judicandarum esse dominos, ambigi potest, utrum sit utile, necne. Est enim sua, ut corporis, sic et mentis senectus. Sed cum ita sint instituti, ut lator ipse legis iis non omnia credat, tanquam non bonis viris, non est hoc tutum. Reperiun- 18.
tur autem qui hunc magistratum consecuti sunt, multa ad rempublicam pertinentia et pretii et gratiae causa deserere ac

prodere. Quocirca ſatius erat eos non eſſe immunes a rationibus factorum ſuorum reddendis, uti nunc ſunt. Videtur autem Ephororum poteſtas omnes magiſtratus ad judicium referendarum rationum apud ſe ſubeundum adigere. Magnum vero hoc Ephoriae munus datum eſt: et negamus hoc modo reddere rationes oportere. Praeterea vero ipſa electio ſenatorum et modus judicandi puerilis eſt: tum eum, qui omnium judicio dignus magiſtratu futurus eſt, petere magiſtratum, non eſt rectum. Oportet enim eum, qui dignus eſt magiſtratu, ſive velit, ſive nolit, magiſtratum ge-
19. rere. Nunc autem id, quod et in reliqua civitatis adminiſtrandae ratione, lator legis hic facere reperitur. Cives enim ambitioſos efficit, iisque utitur in ſenatoribus eligendis. Nemo enim magiſtratum petat, qui non ſit ambitioſus. Atqui earum injuriarum, quae ſponte inferuntur, plurimae aut propter immoderatum honoris ſtudium, aut propter avaritiam
20. et pecuniae cupiditatem ab hominibus inferuntur. De regno autem, utrum non praeſtet civitate regibus parere, an praeſtet, alius ſane erit disputandi locus. Veruntamen ſatius fuerit non, quemadmodum nunc ſit, ſed ex ſuis factis et vita unumquemque regum ſpectari regnumque obtinere. In promtu autem eſt, ne ipſum quidem latorem legis putaviſſe, poſſe ſe eos efficere viros omni virtute praeſtantes. Iis enim diffidit, neque omnia credit, ut non ſatis bonis viris. Quapropter una cum rege legatos mittere ſolebant eos, qui cum eo inimicitias gererent: et ſalutare civitati eſſe exiſtimabant,
21. reges inter ſe committere et concitare. Ne id quidem, quod ad ſodalitia ſeu convivia, quae Phiditia appellantur, pertinet, ab eo, qui conſtituit primum, recte inſtitutum eſt. Oportebat enim ſumtu publico potius conventum illum fieri, quemadmodum in Creta. Apud Lacedaemonios autem unumquemque conferre oportet, etiam ſi nonnulli valde pauperes ſint, neque hunc ſumtum facere poſſint. Ita contrarium evenit latori legis, atque conſilium ejus eſt. Vult enim concoenationem et conviviorum inventum ad formam reipublicae popularem ſeu democratiam pertinere. Sed ſit minime formae reipublicae populari conſentaneum, ita a latore legis

institutum. Non enim facile est valde pauperibus ea participare. Hic autem reipublicae finis et quasi terminus patrius atque avitus constitutus est, ut is, qui hoc vectigal pensitare non potest, ne sit ejus particeps. 22. Jam legem de navium praefectis, quos navarchos appellant, alii quoque reprehenderunt, idque merito: seditionis enim causa exsistit. Classis enim praefectura regibus, qui sunt belli duces atque imperatores sempiterni, addita, alterum propemodum regnum evadit. Et vero etiam ipsum propositum latoris legis reprehendat aliquis: quod quidem et Plato in libris de Legibus fecit. Tota enim legum descriptio ad unam virtutis partem, artem militarem, refertur. Haec enim ad potiundum rerum utilis est. Itaque salvi quidem erant bellum gerentes, interibant autem imperium adepti: quia otiari et quiescere non didicerant, neque ullam aliam artem militari praestabiliorem exercuerant. 23. Hoc autem peccatum non levius, quod cum bona hominibus maxime omnium exoptata virtute potius quam vitio parari putent, et recte quidem, tamen male haec ipsa virtuti praeferunt. Tum ea, quae ad pecuniam publicam pertinent, perperam sunt apud Lacedaemonios constituta. Nam neque aerarium est apud eos, et cum civitas magna bella gerere necessitate cogatur, tributum male conferunt. Nam propterea quod Lacedaemonii maximam agrorum partem possident, quantum quisque tributi conferat, non admodum accurate inter se exquirunt neque explorant: et hoc modo contrarium evenit latori legis, atque civitati expedit. Civitatem enim fecit nudam atque egenam, cives autem et privatos pecuniae cupidos atque avaros. De Lacedaemoniorum igitur republica hactenus dictum sit. Haec enim sunt, quae quis maxime in ea reprehendat.

Caput VII. (vulgo C. 8.)

Cretensium autem respublica ad hanc proxime quidem accedit: sed cum habeat pauca quaedam non deteriora, tum plurima habet minus exculta, minusque expolita. Videtur enim, et vero ita dicitur, Lacedaemoniorum respublica plerisque in rebus Cretensem esse aemulata. Antiquitas autem

ut plurimum minus est elaborata et perfecta, quam recentiora inventa solent esse. Aiunt enim Lycurgum, cum relicta Charilai regis tutela peregre abiisset, plurimum temporis in insula Creta commoratum esse propter cognationem. Coloni enim erant Lyctii a Lacedaemoniis profecti. Repererunt autem ii, qui in coloniam deducti sunt, incolas tum legibus et institutis utentes, quibus res eorum primus Minos ordinaverat: quocirca etiam nunc vicini eodem modo iis utuntur.
2. tur. Videtur autem insula et ad imperium Graeciae facta natura et commode admodum sita. Omni enim mari propinqua imminet, et Graeci fere omnes circa mare sedes fixerunt. Abest enim hac parte quidem non longe a Peloponneso, illa autem ab Asia, et regione quae est circum Triopium, et Rhodo. Quapropter et maris imperium obtinuit Minos, et insulas alias cepit, alias colonis frequentavit. Ad extremum autem bello Siciliae illato, illic ad Camicum excessit e vita.
3. cessit e vita. Cretensis autem reipublicae descriptio atque ordinatio Laconicae proportione quadam respondet. Agros enim colunt his quidem Helotes, illis autem Perioeci, quos appellant: et convivia publica fiunt apud utrosque. Ac priscis sane temporibus nominabant illa Lacones non Phiditia, uti nunc, sed Andria, quemadmodum Cretenses: ex quo etiam perspicuum est, ab his orta esse. Praeterea et reipublicae administrandae descriptio. Ephori enim eandem Lacedaemone potestatem obtinent, atque in Creta ii, qui dicuntur Cosmi: nisi quod Ephori numero sunt quinque, Cosmi decem: Senatores autem senatoribus, quos Cretes bulan, hoc est, consilium appellant, numero sunt pares. Jam vero regibus antea Cretenses paruerunt: postea regalem potestatem sustulerunt, et Cosmi in bello principem locum imperiumque ob-
4. tinent. Concionis porro omnes sunt quidem participes, sed penes illam nullius rei gerendae potestas est, praeterquam earum rerum, quae senatoribus et Cosmis decretae sunt, suffragio comprobandarum. Jam vero quod ad convivia publica attinet, melius illa sunt instituta apud Cretenses, quam apud Lacones. Lacedaemone enim confert quisque per capita id, quod praefinitum ac praescriptum est: quod si non

fecerit, per legem reipublicae esse particeps non potest, quemadmodum et ante dictum est. Cretenses vero communius id est popularius. Nam ex omnibus fructibus, et pecoribus natis, et ex vectigalibus reipublicae et tributis, quae perioeci pensitant, pars certa praefinita est ad res divinas faciendas et publicorum munerum functiones: altera ad convivia publica, ita ut de publico omnes et mulieres et pueri et viri alantur. Jam vero ad victus parsimoniam cibique paucitatem, ut rem utilem, et ad foeminarum disjunctionem, ne nimis multos filios pariant, masculorum consuetudine introducta (recte, an secus, alius erit disputandi locus,) multa sapienter et acute excogitavit lator legis. Quod igitur attinet ad convivia publica, 5.
melius ea esse descripta atque ordinata apud Cretenses, quam apud Lacedaemonios, perspicuum est. Sed quae ad Cosmos spectant, ea etiam deterius habent, quam Ephororum institutio. Nam quod mali in inest Ephororum imperio, hoc inest etiam in horum potestate: creantur enim homines forte oblati: quod autem illic ad reipublicae statum utile est, hic non est. Illic enim propterea, quod electio fit ex omnibus, populus, qui imperii maximi fit particeps, rempublicam manere studet. Hic autem non ex omnibus eliguntur Cosmi, sed ex quibusdam generibus: senatores autem ex iis, qui Cosmorum munere functi sunt. De quibus eadem quis di- 6.
cere possit, ac de iis, qui Lacedaemone creantur. Nam rationum referendarum judicio non teneri, et per totam vitam gerere magistratum, major est honos, quam pro eorum dignitate: eumque non ex praescripto juris scripti imperare, sed suo arbitratu magistratum gerere, periculosum est. Quod autem quiescit populus, etiamsi huius magistratus non sit particeps, nullum est argumentum reipublicae bene ordinatae. Nam neque ulla Cosmis, ut Ephoris, quaestus faciendi ex magistratu facultas datur, ut qui in insula longe absint ab iis, qui corrupturi sint. Quam autem adhibent ad hoc erratum corrigendum ac sanandum medicinam, cum absurda sit, tum ne civilis quidem est, sed potentiae unius aut paucorum consentanea. Saepenumero enim nonnulli aut ex 7.
collegis aut ex privatis coitione facta Cosmos ejiciunt. Li-

cet etiam iis ante tempus abdicare ſe magiſtratu. Haec igitur omnia praeſtat fieri ex lege, quam ex hominum voluntate: non eſt enim tuta haec regula. Omnium autem remediorum peſſimum eſt magiſtratus huius ampliſſimi vacuitas, quam ſaepenumero potentes inducunt, cum judicium ſubire aut poenas dare nolunt. (Alii: quam ſaepenumero inducunt, cum potentum judicia ſubire nolunt.) Ex quo intelligere licet, in hac reipublicae adminiſtrandae deſcriptione aliquid eſſe politiae, quanquam haec non eſt politia, ſed potius paucorum potentatus aut dynaſtia. Conſueverunt autem populo in partes diſtracto et aſſumtis amicis ſub unius imperium totam rempublicam ſubjungere, et ſeditionem excitare, et inter
8. ſe digladiari ac decertare. At quid hoc aliud eſſe dicas, niſi per aliquod tempus civitatem plane tollere et civilem ſocietatem diſſolvere? Eſt autem tum periculo proxima ſic affecta civitas, cum qui volunt in reipublicae ſtatum invadere, ii etiam poſſunt. Sed, quemadmodum dictum eſt, natura loci eam tuetur et ſervat: inſulae enim longinquitas peregrinos melius arcet, quam lex apud Lacedaemonios. Itaque Perioeci manent in officio apud Cretas: Helotes vero ſaepenumero a Lacedaemoniis deſciſcunt. Nam neque cum ullo imperio externo habent commune quidquam Cretes: et non ita pridem bellum externum in inſulam tranſlatum eſt, quod infirmitatem legum, quae ibi ſunt, patefecit. De hac igitur republica hactenus a nobis dictum ſit.

Caput VIII. (vulgo C. 9.)

Exiſtimantur autem etiam Carthaginienſes reipublicae adminiſtrandae ratione uti recta, et multis in rebus eximia atque egregia, ſi cum aliis comparetur: in nonnullis autem Lacedaemoniorum reipublicae conſimili, et pene gemina. Hae enim tres reſpublicae cum inter ſe quodammodo ſint ſimiles, tum aliis longe praeſtant: Cretenſis, inquam, et Laconica, et tertia Carthaginienſis. Multaque eorum, quae apud Carthaginienſes conſtituta ſunt, praeclare ſe habent. Argumento autem eſt, hanc rempublicam bene eſſe deſcriptam, quod cum populum habeat rerum compotem, maneat in deſcriptione et

ordinatione reipublicae, neque aut seditio unquam in ea coorta sit, memoratu quidem illa digna, aut tyrannus exstiterit. Habet autem haec Laconicae reipublicae similia: primum sodalitiorum convivia, Phiditiis: deinde centum et quatuor virûm imperium Ephororum potestati, et melius quidem institutum. Illi enim e vulgo sunt, hi autem ad hoc imperium eliguntur, ut quisque virtute et dignitate praestat. Postremo reges et senatum habet Lacedaemoniorum regibus et senatui respondentes. Et vero reges quidem rectius creant, neque ex eodem perpetuo genere neque ex quovis fortuna oblato, sed ex aliquo praestanti. Senatores etiam electio, non aetas facit. Nam magnarum rerum domini et compotes effecti, si sint vulgares homines atque abjecti, nulliusque pretii, magna damna inferunt, et magna jam intulerunt Lacedaemoniorum civitati. Plurima igitur eorum, quae reprehendi possunt propter declinationem a recta republica, communia huic fuerunt cum aliis rebuspublicis, quas commemoravimus. Eorum autem, quae optimatium principatum et politiam finem sibi propositum habent, partim quidem ad populi potentiam, alia vero ad paucorum dominatum magis declinant. Reges enim cum senatoribus potestatem habent aliud ad populum deferendi, aliud non deferendi, si quidem omnes inter se consenserint; sin minus, penes populum arbitrium et potestas est. Quae autem hi afferunt ad populum, non modo renunciant populo, ut audiat quae fuerint a principibus civitatis decreta, verum etiam cuivis de populo contra ea, quae afferuntur, dicere licet: quod non fit in aliis rebuspublicis. Quod autem pentarchiae, id est, quinqueviratus, qui sunt multarum magnarumque rerum compotes atque arbitri, et a se ipsi leguntur, et centumvirûm magistratum, qui amplissimus est, eligunt: praetereaque quod pentarchae, seu qui pentarchiarum nomine magistratum gerunt, diutius gerunt magistratum, quam caeteri (nam et extra et domi manentes magistratum gerunt) hoc ad potentatum paucorum pertinet. Quod autem sine mercede et sine sortitione fiunt, hoc ad optimatium principatum pertinere statuendum est, et si quid simile aliud est. Tum lites et controversias omnes ab iis, qui

Margin numbers: 2 (beside "Habet autem…"), 3 (beside "rum civitati. Plurima…"), 4 (beside "Quod autem sine mercede…").

magiſtratum gerunt, diſceptari, non alias ab aliis, quemadmodum Lacedaemone, hoc quoque optimatium principatum attingit. Deflectit autem maxime ab optimatium principatu ad paucorum potentatum Carthaginienſium reipublicae conſtitutio ex quadam cogitatione et opinione vulgi. (alii a multis probata.) Non enim virtutem ſolum, verum etiam divitias in eligendis magiſtratibus putant ſpectari oportere. Fieri enim non poſſe arbitrantur, ut is, cui deſunt rei familiaris facultates, otio neceſſario fruatur et recte fungatur magiſtratu. Si igitur magiſtratuum electio e cenſu facta ad paucorum potentatum pertinet: ex virtute vero, ad optimatium principatum: haec tertia fuerit reipublicae adminiſtrandae ratio ac deſcriptio, qua Carthaginienſes utuntur. In eligendis enim magiſtratibus, iisque maximis, regibus ſcilicet et imperatori-
6. bus, haec duo ſimul ſpectant. Haec autem ab optimatium principatu declinatio latoris legis peccato culpaque accidiſſe exiſtimanda eſt. Nam ſtatim ab initio hoc in primis provideri debet, ut viri optimi otiari poſſint cum aliqua dignitate, aut certe ſine ſpecie deformi atque indecora: idque non ſolum quamdiu publicam perſonam ſuſtinent, magiſtratumque gerunt, verum etiam cum vitam privatam degunt. Quod ſi otii gratia etiam ad facultates et copias rei familiaris attendendus animus eſt, ſummos magiſtratus tamen, regnum et imperium bellicum, eſſe venales, malum eſt. Efficit enim haec lex, ut maiore in pretio atque honore ſint divitiae, quam virtus, et ut tota civitas immoderato pecuniae ſtudio ſit de-
7. dita. Quicquid autem honoratum principes civitatis exiſtimarint, idem et reliquis civibus tale videatur neceſſe eſt. Qua autem in republica non maximo in honore pretioque virtus eſt, haec respublica ad ſtabilem optimatium principatum nullo modo pervenire poteſt. Conſentaneum eſt porro eos, qui magiſtratus emerunt, cum impenſam fecerint in magiſtratum, aſſueſcere quaeſtum facere. Omnium enim minime probabile eſt, ſi quidem pauper, ſed tamen vir bonus, quaeſtus faciendi voluntatem habeat, hominem deteriorem, qui ſumtum fecerit, lucrari nolle. Quapropter oportet eos, qui optime praeeſſe reipublicae poſſunt, hos praeeſſe. Praeſtabat autem, etſi vi-

rorum

rorum honorum indigentiae nullam curam legislator habuerit, at certe magistratuum otio consulere ac prospicere. Malum autem esse videtur etiam hoc, eundem hominem plures magistratus gerere: quod quidem apud Carthaginienses honorificum et gloriosum est. Nam unum opus ab uno optime perficitur. Oportet vero latorem legis, ut hoc fiat, operam dare: non ut idem et tibia canat et sutoriam faciat, negotium dare. Itaque ubi non est parva civitas, civilius est, plures esse magistratuum participes, et magis populare. Nam cum hoc communius sit, quemadmodum diximus, tum unaquaeque res et melius fit a singulis et citius. Licet autem hoc cernere in rebus bellicis et nauticis. In his enim utrisque per omnes fere pervadit imperandi jus et parendi necessitas. Cum autem eorum reipublicae administrandae ratio sit oligarchica, optime tamen hoc incommodum effugiunt eo, quod semper aliquam partem populi ditant in oppida (minora) emittentes. Hac enim re medentur huic malo, et reipublicae statum stabiliunt. Sed hoc fortunae acceptum referendum est. At oportebat eos a seditione tutos esse consilio et opera latoris legis, non beneficio fortunae. Nunc autem, si quid adversi acciderit, et paulo maior numerus civium imperio subjectorum defecerit ac discordarit, nullum est in legibus tranquillitatis et quietis retinendae praesidium. De Lacedaemoniorum igitur reipublicae administrandae forma et de Cretensi et Carthaginiensi, quae quidem merito ab omnibus laudantur, haec habui, quae dicerem.

8.

9.

Caput IX. (vulgo C. 10.)

Eorum autem, qui de republica aliquid pronunciarunt, quidam nullis omnino muneribus civilibus functi sunt, sed vitam privatam perpetuo traduxerunt: de quibus fere omnibus, si quid est sermone dignum, dictum antea a nobis est. Quidam vero latores legum fuerunt partim suis civitatibus, alii externis quibusdam populis, ipsi quoque in republica administranda versati. Atque horum alii quidem legum auctores fuerunt duntaxat, alii etiam reipublicae administrandae rationem et formam descripserunt, ut Lycurgus et Solon.

Hi enim et leges condiderunt, et reipublicae formam inſti-
2. tuerunt. De Lacedaemoniorum igitur republica a nobis dictum eſt. Solonem autem nonnulli quidem latorem legis fuiſſe bonum putant; nam et paucorum dominatum ſuſtuliſſe, qui erat immoderatus: et populum ſervientem liberaſſe: et democratiam patriam, bene inter ſe permiſtis variis reipublicae adminiſtrandae generibus, conſtituiſſe. Senatum enim Areopagiticum ad paucorum principatum pertinere: magiſtratus electione creari more ariſtocratiae, judicia vero eſſe popularia. Videtur autem Solon illa quidem, quae ante fuerant, non ſuſtuliſſe, ſenatum et magiſtratuum electionem: populi vero libertatem de integro conſtituiſſe, rerum judican-
3. darum omnibus civibus, ſi ſortiti eſſent, poteſtate facta. Quapropter etiam reprehendunt eum nonnulli: alteram enim reipublicae partem diſſolviſſe atque enervaſſe, ad judicium, quod ſorti permittitur, omnium rerum auctoritate ac poteſtate delata. Poſteaquam enim hoc valuit, populo, tanquam tyranno, gratiae cauſa omnia largientes atque indulgentes, reipublicae ſtatum in eam, quae nunc eſt, populi potentiam redegerunt. Et ſenatum quidem Areopagiticum Ephialtes et Pericles vi ſua atque auctoritate ſpoliarunt; judicia autem mercenaria reddidit Pericles. Atque hoc ſane modo unusquisque ex blandis populi ductoribus, populi majeſtatem augens, ad eum, qui nunc eſt, popularis potentiae ſtatum promovit ac provexit. Videtur autem hoc non ex conſilio Solonis factum
4. eſſe, ſed potius caſu eveniſſe. Nam quod populus imperii et victoriae navalis cauſa bello Perſico fuiſſet, majores ſolito ſpiritus ſumſit, et improbos oratores ac magiſtros amplexus eſt pro bonis et moderatis adminiſtratoribus. Nam Solon quidem maxime neceſſariam populo poteſtatem tribuiſſe videtur magiſtratuum eligendorum, et rationum ab eis repoſcendarum. Si enim ne huius quidem rei poteſtas ſit penes populum, praeterquam quod ſervus, etiam hoſtis eſt. Magiſtratus autem omnes ex illuſtribus et locupletibus civibus creavit, nempe ex iis, qui quingenta medimna quotannis ex agris ſuis perciperent, et ex iis, qui Zeugitae dicuntur, et ex equeſtri ordine, qui tertii cenſus et tertiae claſſis eſt. Quar-

tae autem classis cives, mercenarii et operarii, sunt nullius
magistratus participes. Latores porro legum fuerunt Zaleu- 5.
cus Locris Epizephyriis, et Charondas Catanaeus suis civibus
et aliis Chalcidicis per Italiam et Siciliam civitatibus. Co-
nantur porro quidam multis argumentis collectis demonstra-
re, Onomacritum primum fuisse in legibus scribendis calli-
dum ac sollertem; eum autem in Creta exercitatum esse,
cum Locrensis esset, in eaque insula peregrinus commorare-
tur propter divinandi scientiam: hujus autem amicum et
sodalem fuisse Thaletem: Thaletis auditorem Lycurgum, et
Zaleucum: Zaleuci Charondam. Sed cum haec inconsiderati-
us loquantur, tum tempora repugnant. Fuit et Philolaus 6.
Corinthius Thebanis legum auctor. Erat autem Philolaus
ex Bacchiadarum genere: sed cum Dioclis eius, qui vicit
Olympia, amator esset: ille autem insanum matris Halcyonae
amorem aspernatus ac detestatus urbem reliquisset, Thebas
una cum eo profectus est, ibique ambo mortui sunt: atque
etiam nunc eorum sepulcra ostendunt, ita posita, ut alterum
quidem ex altero facile conspici possit: sed Corinthiorum
agro alterum sit in conspectu positum, alterum non sit.
Fabulantur enim, eos ita sua sepulcra fieri ac locari jussisse: 7.
Dioclem quidem propter odium casus infandi, ut ne ex se-
pulcri aggere ager Corinthius prospici posset: Philolaum
autem ut posset. Habitabant igitur propter talem causam apud
Thebanos. Leges autem iis scripsit Philolaus, cum de qui-
busdam aliis rebus, tum de adoptione liberorum, quas vo-
cant illi leges adoptivas. Atque hoc proprie legibus illis
constitutum est, ut bonorum, quae cuique sorte obtigissent,
numerus servaretur. Charondae autem legum nihil proprium 8.
est, praeter quam falsorum testimoniorum judicia. Primus
enim falsi testimonii actionem instituit. Subtilitate autem et
diligentia legum scribendarum latoribus legum iis, qui ho-
die sunt, cultior ac politior fuit. Philolai autem propria est
bonorum et rei familiaris adaequatio. Platonis uxorum et
liberorum et rei familiaris communitas, et publica mulierum
convivia. Praeterea lex ad compotationes pertinens, ut ad
sobrios conviviorum magisterium transferatur, et lex de

exercitatione rerum bellicarum, ut aequimani (ambidextri) fiant meditando: quoniam oporteat utramque manum esse
9. utilem, neutram inutilem. Draconis autem leges quidem sunt aliquae, sed illae constitutae jam reipublicae datae. Proprium autem in his legibus nihil est, quod quidem commemoratione dignum sit, praeter saevitiam et poenae magnitudinem. Fuit autem et Pittacus legum quidem opifex, sed non reipublicae administrandae. Lex autem eius propria est, ut si quid ebrius peccaverit, graviores poenas det, quam si siccus. Propterea enim quod frequentior temulentorum atque ebriorum petulantia et contumelia sit quam siccorum et sobriorum, non tam ignoscendi rationem ab ebrietate repetendam spectavit quam utilitatem. Androdamas etiam Rheginus Chalcidensibus Thraciis leges condidit, veluti de caedibus et de puellis orbis, ad quas venit omnis paterna haereditas. Nihil tamen quisquam eius proprium referre possit. Quae igitur ad respublicas pertinent tum eas, quae hodie servantur ratae, tum eas, quae a quibusdam expositae et traditae sunt, hoc modo sint a nobis disputata.

Libri tertii Caput I.

Ei, qui de republica, quae et qualis sit, considerat, primo fere loco quidnam sit civitas videndum. Nunc enim ambigunt et in controversiam vocant, dum alii rem a civitate actam ac transactam esse dicunt, alii non a civitate, sed a paucis potentibus aut tyranno. Hominis autem regendae civitatis periti et legum scriptoris curam atque operam omnem videmus in civitate consumi. Jam vero reipublicae seu civitatis administrandae ratio, quam politiam Graeci appellant, eorum, qui urbem incolunt, descriptio atque ordinatio est.
2. Quoniam autem civitas compositum et concretum quiddam est, quemadmodum et aliquod aliud totum ex multis partius conflatum: nimirum quaerendum ante omnia de cive est.

Civitas enim civium multitudo quaedam est. Quare quis civis appellari debeat, et quis sit civis, videndum. Etenim de cive saepenumero ambigitur: nec omnes eundem esse civem consentiunt. Est enim aliquis, qui cum in civitate libera seu republica populari civis sit, in paucorum principatu saepenumero non est civis. Atque ii quidem, qui aliquo 3.
alio modo hanc appellationem consecuti sunt, veluti civitate donati, missi faciendi sunt. Civis autem non eo, quod urbem aliquam incolat, civis est: etenim inquilini et servi habitationis sunt participes: neque ii, quibuscum jura ita communicata sunt, ut et judicium accipere necesse habeant, et litem intendere atque in jus vocare possint, cives sunt: hoc enim tribuitur etiam iis, qui vel ex foedere vel ex pacto convento inter se jura habent communia, et res contrahunt. Quin saepenumero neque inquilini horum plane sunt participes, sed coguntur auctorem sibi sumere aliquem civium. Quamobrem imperfecte et quodam modo talis communitatis sunt participes. Verum quemadmodum pueri, qui nondum per 4.
aetatem in numerum civium adscripti sunt, et senes, qui vacationem consecuti sunt a muneribus civilibus, dicendi quidem sunt aliquo modo cives: non plane tamen simpliciter et absolute, sed cum adjectione, illi quidem imperfecti, hi autem confecti, aut simili alia ratione: nihil enim refert, quando planum est quod dicimus: quaerimus enim eum, qui sit civis simpliciter, sine ulla exceptione aut vitio. Nam etiam de iis, qui ignominia notati civitatis jus amiserunt, et de exsulibus talia quaedam dubitari possunt, ad quae eadem est responsio. Civis igitur simpliciter dicendus nulla alia re definitur magis, quam quod sit judiciorum et magistratuum particeps. Magistratuum autem alii quidem tempore sunt distincti ac divisi: itaque nonnullos bis eidem gerere omnino licet: aut certis ac praefinitis temporibus licet: alii vero non definiti: exempli gratia judex et qui in concione deliberat et consultat. Fortassis autem dixerit aliquis, nec magistratus 5.
dicendas esse tales cives, neque propterea imperii participes esse. Atqui ridiculum sit iis, qui in civitate maxime dominantur, plurimumque possunt, imperium denegare. Sed sta-

tuamus nihil interesse: de nomine enim agitur: ea enim potestas, quae judici cum suasore, eove, qui in concione deliberat, communis est, nomine vacat; nec satis est in promptu quo nomine communi haec duo civilia munera sint appellanda. Esto igitur, distinctionis causa, magistratus non definitus. Eos itaque, qui ita reipublicae sunt participes, cives statuimus. Quare civis definitio, quae ad eos omnes, qui cives
6. appellantur, maxime quadrare possit, talis fere est. Nemini autem obscurum esse debet, quibus in rebus subiecta specie differunt, ita ut eorum aliud sit primum, aliud secundum, aliud deinceps subsequens, earum rerum aut nihil prorsus esse commune, qua ratione sunt tales, aut perquam tenuiter et anguste. At respublicas differre inter se specie videmus: et earum alias esse priores, alias posteriores. Eae enim, quae depravatae sunt, quaeque deflexerunt a recto, rectis minimeque depravatis posteriores sint necesse est. Degressas autem a recto quomodo dicamus, posterius planum fiet. Ergo etiam civis in quaque republica sit alius ac dissimilis necesse est. Quare is, qui supra a nobis dictus est, in civitate libera, in qua penes populum potestas est, maxime civis est: in aliis
7. vero evenire potest, ut sit, non tamen necesse est. Nonnullae enim civitates neque populum habent, neque concionem usu receperunt, sed conventum civium convocatorum: et lites controversiasque alias alii cognoscunt ac disceptant: ut Lacedaemone lites de rebus contractis dirimunt et dijudicant Ephororum alii alias, senatores autem judicia de caedibus ac parricidiis exercent, alius porro aliquis magistratus fortassis alia. Idemque fit Carthagine; certi enim magistratus re-
8. bus omnibus judicandis praesunt. Sed enim correctionem habet civis definitio. Nam in aliis rebus publicis non magistratus infinitus consultator et judex est, sed pro genere imperii definitus. His enim omnibus aut nonnullis eorum permissa est consultandi ac judicandi potestas aut de rebus omnibus aut de quibusdam. Quis igitur sit civis, ex his perspicuum est. Qui enim potest magistratus ad consultandum et judicandum pertinentis esse particeps, eum jam huius civitatis dicimus esse civem; civitatem autem, ut simpliciter

dicam, talium hominum multitudinem tantam, quanta satis sit ad copiam plenam nihilque foris requirentem rerum ad vitam degendam necessariarum. Definiunt autem quidam civem ad usum vitae communis, qui ex utroque parente cive natus est, non ex altero tantum, velut ex patre aut matre. Alii autem etiam longius progressi requirunt verbi gratia avos duos aut tres aut plures. Cum igitur cives sic definiuntur civili more, et pingui Minerva, dubitant nonnulli de tertio illo, aut quarto, (majorum retro) quomodo civis futurus sit. Gorgias igitur Leontinus, partim fortasse dubitans, dissimulanter loquens dicebat: quemadmodum mortaria sunt, quae a mortariorum opificibus effecta sunt: sic et Larissaeos eos esse, quos Larissaei fecerint: esse enim aliquos Larissaeorum opifices. Sed nihil habet quaestio difficultatis, sed simplex est responsio. Si enim ex ea definitione, quam exposuimus, participes erant reipublicae, cives sane erant: sin minus, non erant cives. Nam ne fieri quidem potest, ut definitio illa civis, qui sit ex cive patre aut matre natus, ad eos, qui primi urbem aliquam habitarunt aut condiderunt, accommodetur. Sed fortasse magis de his dubitari potest, qui reipublicae fuerunt participes, cuius deinde status fuit mutatus: cuiusmodi est id, quod fecit Clisthenes post tyrannos exactos. Multos enim peregrinos et servos et inquilinos in tribus adscripsit. Controversia autem, quae de his est, non est de nomine sed potius de jure, utrum sic factus civis juste an injuste sit civis. Atqui de hoc quoque praeterea dubitaverit aliquis, utrumne, qui juste non est civis, non sit civis: quoniam idem valet injustum ac falsum. Verum videmus, nonnullos etiam injuste magistratum aut imperium gerere, quos magistratum tamen gerere fatebimur, sed non juste: civis autem imperio quodam definitus est: nam qui talis imperii particeps est, civis est, ut diximus: in promptu igitur est etiam hos dicendos quidem esse cives, quaestio autem de jure ad controversiam ante a nobis expositam pertinet. Dubitant enim quidam, quando civitas aliquid egisse dicenda sit, quando non civitas: verbi gratia, cum ex paucorum imperio aut tyrannide populi potestas exstiterit. Tunc enim neque ea, quae

ex pactis conventis debentur, solvere volunt, quasi non civitas, sed tyrannus pecuniam acceperit: neque multa alia huiusmodi servare: proinde quasi nonnullae respublicae potestate atque imperio unius vel plurium non
11. utilitate communi consistent. Si qui etiam in populari statu vivunt, (subito vero deinde mutatio reipublicae facta est) propter eandem rationem similiter dicendum est,
(vulgo huius rei publicae acta esse, uti oligarchiae et tyrannidis. Vi-
C. 2). detur autem disputatio haec pertinere ad eam dubitationem, cum quaeritur, quomodo tandem eadem civitas sit dicenda, aut non eadem, sed alia. Cuius quaestionis explicatio ea quidem, quae maxima sit in promptu, de loco et hominibus est. Evenire enim potest, ut locus et homines disjungantur, et hi quidem alium, illi autem alium locum incolant. Haec igitur quaestio facilior statuenda est. Nam cum civitas multis
12. modis dicatur, ad explicandum promta est ratio. Item cum de hominibus eundem locum incolentibus quaeritur, quando unam esse civitatem existimare oporteat. Non enim muris communibus definienda una civitas est. Licet enim totum Peloponnesum muro complecti. Talis autem fortasse est Babylon, omnisque quae gentis potius, quam urbis aut civitatis circumscriptione continetur: qua quidem tertium jam diem capta, partem quandam urbis non sensisse dicunt. Verum de hac quidem dubitatione utilius erit disputationem ad aliud tempus reservari. Nam de magnitudine civitatis, quanta debeat esse, et utrum gentem unam, an plures esse
13. expediat, hominem politicum ignorare non oportet. Sed iisdem hominibus in eodem loco habitantibus, utrum, quamdiu sit idem genus hominum in urbe habitantium, eadem civitas dicenda est, quamvis aliis intereuntibus, aliis nascentibus: quemadmodum et fluvios eosdem dicere solemus et fontes eosdem, quamvis alia semper aqua affluente alia effluente; an homines quidem iidem esse dicendi sunt propter talem caussam, civitas autem alia? Nam si civitas societas quaedam est, in qua cives reipublicae et vitae civilis communionem inter se habent; ubi civitatis administrandae ratio specie sit dispar ac dissimilis, necesse esse videtur etiam civi-

tatem non esse eandem: quemadmodum chorum nunc comicum nunc tragicum vocamus, aliumque esse dicimus, cum saepenumero iidem homines sint. Similiter autem quamlibet societatem aliam dicere debemus, si compositionis species 14.
sit alia: veluti harmoniam dicimus aliam Doricam, aliam Phrygiam, quamvis ex iisdem sonis compositam. Si igitur hoc modo se res habet, perspicuum est, eandem civitatem maxime esse dicendam, spectata civitatis administrandae ratione: nomine autem vel alio vel eodem licere eam appellare, et iisdem in ea habitantibus hominibus, et prorsus aliis. Sitne autem justum necne, id quod ex conventione debetur, dissolvere, cum in aliam reipublicae administrandae formam civitas traducta sit, non est hujus loci disputare.

Caput II. (vulgo C. 3.)

Iis porro, quae nunc exposita sunt, proximum est, ut videamus, utrum eandem esse virtutem viri boni et boni civis statuere debeamus, necne. Verum enim vero si hoc anquirendum est, civis virtus primum, rudi quadam imagine informata, cognoscenda est. Quemadmodum igitur nauta unus quidam est ex sociis navigationis, sic et civis est membrum societatis civilis. Quamvis autem nautae sint inter se vi et facultate dissimiles: alius enim est remex, alius gubernator, alius prorae praefectus, alius alio nomine a munere appellatur: perspicuum tamen est uniuscuiusque eorum subtilissimam ac perfectissimam definitionem e virtute cuiusque propriam sumi: similiter autem et communem aliquam ad omnes apte quadrantem. Nam salus navigii eorum omnium commune opus et munus est. Hanc enim, tanquam finem, nautarum unusquisque expetit. Sic igitur et civium cuius- 2.
que quantumvis inter se dissimilium salus id est, quod societatis communitate efficere conantur. Societas autem civili vita continetur: quocirca virtus civis ad vitam civilem et rempublicam referatur necesse est. Si igitur plura sunt reipublicae administrationis genera, nimirum fieri non potest, ut boni civis virtus sit una aliqua eaque perfecta. At virum bonum a virtute perfecta appellamus. Evenire igitur posse,

ut, qui sit bonus civis, eam virtutem non sit consecutus, a
3. qua vir bonus appellatur, ex his intelligere licet. Veruntamen etiam alio modo eandem rationem pertractare et concludere licet, si de optima reipublicae administrandae forma quaerimus. Si enim fieri non potest, ut ex omnibus bonis viris constet civitas: suo autem quemque munere probe fungi oportet: hoc autem a virtute proficiscitur: quandoquidem nefas est cives omnes inter se esse similes, una boni civis et boni viri virtus esse non potest. Nam boni quidem civis virtus in omnibus inesse debet: sic enim civitas necessario futura est optima. Boni viri autem virtus in omnibus inesse nequit: si non necesse est omnes viros bonos esse, qui
4. sunt in bona civitate cives. Praeterea quoniam ex dissimilibus constat civitas: quemadmodum, verbi gratia, animans ex animo et corpore, animus humanus ex ratione et appetitione, domus ex viro et uxore; (rei familiaris) possessio ex domino et servo; eodem autem modo et civitas tum ex his omnibus, tum praeterea ex aliis dissimilibus generibus concreta est: necesse est non unam esse omnium civium virtutem, quemadmodum nec in choro praesultoris et eius, qui ei pro-
5. ximus adstat. Boni viri igitur et boni civis virtutem non esse eandem, ex his cognoscere licet. Sed utrumne alicuius boni civis et boni viri eadem virtus erit, necne? Dicimus utique bonum magistratum esse virum bonum et prudentem. Virum autem civitatis regendae facultate praeditum necesse est esse prudentem. Tum quidam dicunt ejus, qui civitati praeest, institutionem ab institutione privatorum diversam esse oportere: quemadmodum regum filios arte equestri et militari erudiri cernimus: et Euripides.

Ne mi ista gloriosa, sed quae civitas desiderat.

6. Proinde quasi aliqua sit futuri rectoris disciplina. Si igitur boni principis seu magistratus et boni viri virtus eadem est: et si is etiam, qui paret imperio, civis est: non eadem simpliciter et absolute fuerit civis et viri virtus, sed tamen alicuius civis: non enim eadem est ejus, qui civitati praeest, et civis. Atque idcirco fortasse Jason se dicebat esurire, quando non regnaret, utpote qui privatus esse non didicerat.

Verumtamen laudatur ſane poſſe et imperare et imperio pa- 7.
rere: tum probi et ſpectati civis eſſe perhibetur, poſſe et
imperio bene praeeſſe et imperio recte parere. Si igitur bo-
ni quidem viri virtutem ad imperandum aptam eſſe poni-
mus, boni civis autem ad imperandum et parendum: non
fuerit utrumque ſimiliter laudabile. Quoniam igitur inter-
dum utrumque horum laudatur, et quoniam videtur non
neceſſe eſſe, ut eadem diſcat is, qui imperat et is qui paret:
civem autem utrumque ſcire oportere, tum praeeſſe, tum im-
perio parere, atque utriusque facultatis participem eſſe debe-
re, quid hinc conſequatur, intelligere licet. Eſt enim impe- 8.
rium aliquod domini proprium, quod ſupra herile appella-
vimus: hoc dico, quod verſatur in iis, quae neceſſaria dicun-
tur: quae ſcire facere eum, qui civitati praeeſt, neceſſe non eſt,
ſed uti potius: facere vero, id eſt miniſtrare et operas ſerviles
praeſtare, mancipiis convenit. Servorum autem genera plura
eſſe dicimus: operae enim ſerviles ſunt plures. Unum genus
eſt eorum, qui operarii et opifices dicuntur a Latinis, a Grae-
cis chernetes: hi autem ſunt, quemadmodum et nomen ſig-
nificat, qui manibus vitam tolerant: in quibus etiam illibe-
ralis numeratur artifex. Quocirca apud quosdam priſcis il-
lis temporibus magiſtratuum non erant participes opifices,
antequam democratia haec noviſſima exſtitiſſet. Opera igi- 9.
tur et munera talium civium imperio ſubjunctorum neque
virum bonum, neque hominem ad regendam civitatem ido-
neum, neque bonum civem discere oportet, niſi forte ſua
ipſius cauſa, et ut aliquando ſibi ipse utatur. Non enim
jam amplius inter dominum et ſervum res agitur, ſed eſt
genus imperii, quod in ſimiles genere et liberos homines exer-
cetur. Hoc enim civile imperium eſſe dicimus: quod opor-
tet eum, qui civitati praeeſt, parendo didiciſſe: veluti qui
equitatui praeeſſe vult, antea magiſtro ſeu praefecto
equitum paruiſſe, qui dux exercitui eſſe, miles imperatori
paruiſſe debet. Quapropter dicitur hoc quoque praeclare,
non poſſe quenquam bene imperare, qui non paruerit. Ho- 10.
rum autem virtus quidem diverſa eſt. Sed oportet bonum
civem et ſcire et poſſe tum imperio parere, tum imperare:

et haec civis virtus eſt, imperium liberorum ſcire in utranque partem. Tum viri boni eſt utrumque: quamvis ſpecie differat temperantia et juſtitia ea quae ad imperandum pertinet: eius enim boni viri, qui paret imperio, ſimulque liber eſt, in promtu eſt non poſſe eſſe unam eandemque virtutem: verbi gratia, juſtitiam: ſed eam duas formas habere, quarum altera ad imperandum, altera ad parendum facta eſt: quemadmodum viri et mulieris diverſa temperantia et fortitudo eſt. Vir enim ignavus eſſe videatur, ſi ſit ita fortis, ut mulierem fortem eſſe decet: et mulier loquax, ſi ſit ita temperans et modeſta, ut vir is, qui bonus eſt. Nam et adminiſtratio rei familiaris alia eſt viri, alia uxoris: illius enim
11. munus eſt quaerere, huius cuſtodire. Prudentia autem ejus, qui praeeſt, ſola virtus propria eſt: ceteras enim, ut apparet, neceſſe eſt eſſe communes et imperio ſubjectorum et imperantium. Eius autem, qui ſub imperio eſt, virtus non eſt prudentia, ſed opinio vera. Nam qui eſt ſub imperio, eſt tanquam tibiarum artifex: qui praeeſt autem, tanquam tibicen, qui tibiis utitur. Utrum igitur eadem ſit virtus boni viri et boni civis, an alia et diverſa, et quomodo ſit eadem et quomodo diverſa, ex his cognoſcere licet.

Caput III.

Sed quod ad civem attinet, dubitatio quaedam reliqua eſt, utrum revera civis ſit, qui magiſtratum capere poteſt, an etiam ii, qui artes illiberales et ſordidas exercent, cives numerandi ſunt. Si igitur etiam ii, qui honorum non ſunt participes, cives numerandi ſunt, fieri non poteſt, ut omnium civium eadem ſit virtus. hic enim civis eſt. Sin horum nullus civis eſt; quo in loco quisque locandus atque habendus eſt? Neque enim inquilinus neque peregrinus eſt. An prop-
2. ter hanc rationem nihil inde abſurdi effici dicemus? Nam neque ſervi neque liberti quicquam eorum, quae diximus, ſunt. Hoc enim verum eſt, non omnes in numero civium eſſe habendos, ſine quibus civitas non poteſt conſiſtere. Nam ne pueri quidem eodem modo ſunt cives, atque viri: ſed hi quidem ſimpliciter, illi autem ex conditione et cum adjecti-

one. Sunt enim cives quidem illi, sed imperfecti. Priscis igitur temporibus apud nonnullos opifices illiberales aut peregrini aut servi erant: quocirca etiam nunc plurimi tales sunt. Optima autem civitas non faciet artificem illiberalem ac sordidum civem. Quod si etiam hic civis est, attamen virtus ea, quam commemoravimus, dicenda est esse non cuiuslibet civis, nec liberi tantum, sed eorum, qui ab operibus necessariis vacui ac soluti sunt. Eorum autem qui ope- 3.
ribus necessariis operam dant ii quidem, qui unius commodis inserviunt, servi sunt: qui multorum et publicis, opifices illiberales et mercenarii. Id vero, quod ex iis, quae jam diximus, consequitur, si paulo diligentius consideremus, statim manifestum fiet, quomodo de hoc genere civium statuendum sit. Res enim ipsa, tantummodo verbis prolata, per se apparet et quaestionem explicat. Quoniam enim plures sunt reipublicae administrandae formae, etiam civis genera sint plura necesse est, et maxime ejus civis qui imperio paret. Itaque in aliqua reipublicae administrandae forma artificem illiberalem et mercenarium cives esse necesse est: in aliquibus non potest fieri ut sint: exempli gratia, si qua est, quam aristocraticam vocamus, in qua ex virtute et dignitate honores deferuntur. Non enim fieri potest, ut is, qui vitam colit illiberalem aut mercenariam, in ea, quae sunt virtutis, studium conferat. In paucorum potentatu autem ut mercenari- 4.
us sit civis, contingere non potest: nam ex magno et amplo censu magistratus imperiaque obtinentur: artifex autem illiberalis potest: plerique enim artifices sunt locupletes. Thebis autem lex erat, ne, qui non decem annos foro rerum venalium abstinuisset, magistratum capere posset. In multis autem rebuspublicis lex etiam peregrinos ad civitatem allicit atque invitat: nam qui ex matre cive natus est, in nonnullis democratiis civis est. Eadem autem apud multos spuriorum, et eorum, qui ex justis nuptiis procreati non sunt, ratio est. Veruntamen quoniam civium germanorum penuria coacti tales homines cives efficiunt: nam propter hominum paucitatem talibus legibus utuntur: ubi primum turba abundare coeperunt, paulatim de civitate circumcidunt at-

que amputant primum eos, qui ex servo aut ancilla, deinde eos, qui ex feminis, non etiam e viris civibus nati sunt: atque ad extremum eos duntaxat, qui ex utroque parente ci-
6. ve orti sunt, cives faciunt. Cum plura igitur civis esse genera ex his intelligere liceat, tum etiam hoc, eum maxime dici civem, qui honorum est particeps, quemadmodum et Homerus Achillem loquentem fecit:

Tanti ab eo factus, quanti advena honoribus expers.

Est enim tanquam inquilinus atque advena, qui honorum particeps non est. Verum ubi res celatur, id fit eorum, qui una habitant, fallendorum gratia. Utrum igitur alia an eadem virtus sit habenda, ex quo vir bonus et bonus civis est, ex iis, quae dicta sunt, perspicuum est: et alicuius civitatis eundem esse bonum civem et bonum virum; alicuius alium ac diversum: illumque non omnem, sed eum, qui civitatis administrandae scientiam habeat, et penes quem reipublicae administrandae sit potestas, aut possit esse potestas, aut solum aut cum aliis.

Caput IV.

Postquam autem haec explicata sunt, deinceps videndum est, utrum una civitatis administrandae forma statuenda sit, an plures; et si plures, quae et quot, et quae sint earum differentiae. Est autem reipublicae administrandae forma, quam Graeci politiam nominant, ordinatio et descriptio cum aliorum civitatis imperiorum, tum eius maxime, quod potestatem atque auctoritatem in civitate habet omnium maximam. Administratio enim et gubernatio civitatis ubique potestatem atque auctoritatem obtinet. Civitatis autem administrandae forma administratione seu gubernatione civitatis continetur: verbi gratia in democratiis summa imperii potestas penes populum est; in oligarchiis contra penes paucos: et dicimus horum rempublicam esse aliam ac diversam. Eadem est
2. ratio de ceteris formis. Supponendum autem primum est, cuius rei gratia constituta fuerit civitas, et quot sint imperii genera ad hominem et ad vitae societatem pertinentia. Dictum igitur est etiam primo libro, in quo de ratione tuen-

dae rei familiaris et herili imperio explicavimus, hominem animal quidem esse ad civilem vitae cultum factum a natura: quo fit, ut, etiamsi mutuo auxilio non egeant, nihilominus societatem et communitatem vitae appetant. Veruntamen communis etiam utilitatis ratio eos congregat ad bene beateque 3.
pro sua cuiusque parte vivendum. Hic igitur maxime propositus finis est et communiter omnibus et proprie singulis. Conveniunt autem etiam eius ipsius rei caussa, ut vivant: et civilem societatem continent atque conservant: videtur enim in ipsa per se vita pars beatitudinis inesse, nisi res adversae in vita valde modum superent. Perspicuum enim est, plerosque homines, vivendi cupiditate captos, multas aerumnas patienter ferre, quoniam quaedam in vivendo dulcedo naturalis inest. Jam vero imperii modos, qui dicuntur esse plures, di- 4.
stincte explicare facile est. Nam etiam in exotericis libris saepenumero iis de rebus dilucide ac definite disseruimus. Domini enim imperium, quamvis re vera natura servo et natura domino idem expediat, nihilominus tamen domini utilitatem spectat per se, servi autem ex eventu. Fieri enim non potest, ut servo intereunte imperium domini sit salvum. Im- 5.
perium autem patris in liberos et in uxorem et in omnem domum, quod appellamus oeconomicum, aut eorum, quibus imperatur, gratia est, aut communem quandam utrorumque utilitatem spectat. Per se quidem eorum, qui parent imperio, gratia, quemadmodum et alias artes videmus, verbi gratia, artem medendi et artem corporum exercendorum, quae quidem ex eventu etiam ipsorum gratia esse possunt. Nihil enim obstat, quo minus is, qui puerorum corpora exercet, unus sit interdum etiam ipse ex iis, qui exercentur: quemadmodum navis gubernator semper unus est e numero nautarum. Paedotriba igitur aut gubernator eorum, qui imperio parent, bonum intuetur: cum autem ipse unus ex horum numero est, communis etiam utilitatis et salutis ex eventu fit particeps: hic enim simul nauta est: paedotriba autem eorum, qui exercentur, fit unus. Quapropter et civilia im- 6.
peria, cum civitas juxta aequalitatem et similitudinem civium constituta est, aequum esse putant se vicissim ge-

rere. Atque olim quidem pro rei natura aequum esse existimabant se pro sua virili parte muneribus fungi, et contra aliquem alium ipsius bonum procurare, quemadmodum ipse antea, magistratum gerens, illius utilitati consulebat. Nunc autem propter emolumenta, quae ex republica et imperio proficiscuntur, perpetuo cupiunt magistratum gerere, quasi eveniret, ut, qui magistratum gerunt, semper bene valerent, si sint infirma valetudine: tum enim fortasse (merito) imperia
7. et magistratus consectarentur. Perspicuum igitur est, quaecunque respublicae communem utilitatem spectant, eas rectas esse, et ei juri, quod simpliciter dicitur, consentaneas: quaecunque vero imperantium duntaxat utilitati consulunt, omnes esse depravatas, et a recta forma detortas. Sunt enim dominorum in servos imperio similes, cum civitas sit liberorum societas. His autem explicatis, consequens est, ut civitatis administrandae formas consideremus, quot sint numero, et quae sint: et primum rectas videamus: his enim explicatis, eae quae a rectis deflexerunt, erunt in promtu.

Caput V.

Quoniam autem civitatis administrandae forma et ratio idem significant: civitatis autem administrandae ratio est id, quod in civitatibus dominatur, necesse autem est dominatum obtinere aut unum aut paucos aut multos: ubi quidem aut unus aut pauci aut multi, qui praesunt civitati, spectant utilitatem communem, has quidem respublicas rectas esse necesse est: ubi vero vel unius vel paucorum vel multitudinis utilitas spectatur, hae a vero deflectunt. Nam aut cives dicendi non sunt, qui sunt unius civitatis participes, aut utili-
2. tatis inter eos debet esse communitas. Consuevimus autem appellare unius principatum eum, qui utilitati communi consulit, regnum: potestatem autem paucorum virtute praeditorum quidem, sed plurium una, aristocratiam, hoc est optimatium potentatum, vel quia optimi viri reipublicae praesunt, vel quia ita praesunt, ut omnia ad id, quod est civitati, iisque quibuscum ea communicatur, utile, referunt: ubi vero multitudo civitatis administrationem ad communem utili-

utilitatem confert, communi omnium civitatis administrandae formam nomine appellatur graece politia. Hoc autem 3.
probabili ratione evenit. Nam ut unus aut plures virtute excellant, fieri potest: plures vero perfecto omni virtute instructos esse, difficile est: sed si qua, maxime bellica valent: haec enim in multitudine nasci atque inesse solet. Quocirca in hac reipublicae administrandae forma maxime dominatur ea pars civitatis, quae pro reliquis civibus propugnat: maximeque ejus sunt participes, qui arma tenent. Di- 4.
gressiones autem ab iis, quae dictae sunt, reipublicae administrandae formis, sunt tyrannis quidem a regno, oligarchia autem ab aristocratia, democratia vero a politia. Tyrannis enim monarchia est ad eius, qui solus imperat, utilitatem spectans: oligarchia ad commoda divitum: democratia ad egentium: reipublicae utilitatem autem nulla earum habet sibi propositam. Jam vero oportet paulo pluribus verbis, quae sit unaquaeque harum rerumpublicarum, exponere: habet enim haec res difficultates quasdam. Ei autem qui disciplinam aliquam philosophiae tractat, neque ad vitae usum solum cogitationes suas confert, convenit acriter rem, de qua agitur, intueri, neque quicquam praetermittere, sed inquirere ac patefacere id quod in quaque re verum inest. Est igi- 5.
tur tyrannis quidem imperium unius herile, quemadmodum dictum est, in societatem civilem; oligarchia autem, cum ii, quorum res familiaris ampla est, auctoritatem et dominatum obtinent in republica. Democratia contra, cum ii, quibus non ampla sed angusta et tenuis est res familiaris, rempublicam administrant. Prima autem dubitatio ad superiorem distinctionem pertinens est haec, quod, si plures, qui sunt locupletes, dominatum in civitate obtineant: democratia autem est, ubi multitudo dominatum in civitate obtinet: similiter vero, si forte contra alibi eveniat, ut inopes numero sint locupletibus pauciores, et tamen, cum viribus praestent, dominatum in civitatis administratione obtineant; ubi autem exigua multitudo dominatum obtinet, oligarchiam esse dicunt: non recte videri possunt reipublicae administrandae formae esse definitae. At porro si quis etiam copulata quidem cum abun- 6.

dantia rei familiaris hominum paucitate, cum anguſtiis autem et inopia bonorum externorum civium multitudine, ita nomina rebuspublicis imponat, et oligarchiam quidem appellet in ea civitate, in qua imperia gerunt pauci numero locupletes: democratiam autem, qua in civitate egentes atque inopes numero multi reipublicae adminiſtrandae praeſunt: aliam haec res difficultatem habet. Quas enim dicemus eas, quae modo a nobis commemoratae ſunt, reipublicae adminiſtrandae formas, eam dico, in qua plures ſunt locupletes, et eam, in qua egentes pauciores, dominatum autem in republica adminiſtranda utrique obtinent? ſi quidem nulla alia eſt reipublicae adminiſtrandae forma praeter eas, quas diximus.

7. Videtur igitur diſputatio haec planum facere, majorem vel minorem numerum eorum, qui dominatum in civitate obtinent, eſſe e rebus accidentibus potius, quam pertinere ad vim et naturam oligarchiae et democratiae; propterea quod locupletes quidem pauci, pauperes autem multi ſunt ubique gentium. Quare neque ex his efficitur, ut ſint illae, quae dictae ſunt, diverſitatis cauſae: ſed eae res, quibus rebus oligarchia et democratia inter ſe differunt, ſint paupertas et divitiae. Ac neceſſe quidem eſt, ubi magiſtratus gerunt propter divitias, ſive ſint pauciores, ſive plures, hanc eſſe oligarchiam: ubi vero egentes, democratiam. Sed e rebus accidentibus eſt, quemadmodum diximus, ut illi quidem ſint pauci, hi vero multi. Abundant enim rei familiaris copiis pauci: libertatis autem ſunt participes omnes: propter quas cauſas vindicant ſibi utrique reipublicae adminiſtrationem.

8. (vulgo C.6.) Explicandum autem eſt primum quos fines et quaſi terminos oligarchiae et democratiae conſtituant, et quod ſit jus oligarchiae et democratiae proprium. Omnes enim juris aliquam partem aliquatenus obtinent, ſed non omne jus nec verum dicunt. Verbi gratia, jus videtur eſſe aequalitas: et vero eſt, verum non omnibus, ſed aequalibus. Tum inaequalitas jus videtur eſſe; et vero eſt: verum non omnibus, ſed inaequalibus: hi vero ſublato perſonarum diſcrimine male judicant. Cuius rei haec cauſa eſt, quia de ſe ipſis judicant: fere autem plurimi de rebus ſuis

mali sunt judices. Quare quoniam justum aliquibus est justum, eademque distinctio adhibenda est in rebus atque in personis, quemadmodum antea a nobis dictum est in libris de Moribus: rei quidem aequalitatem concedunt, personarum vero in controversiam vocant: maxime quidem propter causam antea dictam, quia res suas male judicant: secundo loco vero etiam propterea, quod, cum utrique juris aliquam partem obtineant, existimant se jus omne ac simpliciter obtinere. Hi enim, si aliqua re sint inaequales, verbi gratia pecunia, putant se omnino esse inaequales: illi vero si qua re sint aequales, veluti libertate, se prorsus esse aequales. 9

Sed jus, quod caput rei est, praetermittunt. Si enim bonorum et facultatum gratia societatem coierunt, tam sunt participes civitatis, quantum et facultatum rei familiaris habent. Itaque eorum, qui paucorum imperio favent, ratio valere videtur: non enim justum esse, aequam partem ferre centum minarum eum, qui unam minam attulit, atque eum, qui reliquum omne contulit, neque eorum, quae in societatem initio collata sunt, neque eorum, quae postea accesserunt, et lucri facta sunt. Sin non solum vivendi gratia convenerunt, sed potius bene vivendi: (esset enim alioqui servorum etiam et aliorum animantium civitas: nunc autem non est, quia non sunt beatitudinis, neque vitae ex consilio degendae participes:) neque belli societatis causa, ut ne a quoquam injuste laederentur: neque ut res inter se contraherent et commutarent, neque ut mutua consuetudine atque opera uterentur: nam Tusci et Carthaginenses et omnes, quibus sunt inter se commercia, essent tanquam unius civitatis cives: 10

11 sunt enim cis pacta de rebus importandis, sunt et conventa de non inferenda inter se injuria, et foedera in tabulas publicas relata de belli societate. Verum neque magistratus idcirco creati sunt omnibus inter ipsos communes, sed alii apud utrosque: neque quales alteros esse oporteat, alteri laborant, neque ut nequis eorum, qui communibus pacis et foederibus continentur, injustus sit, et ne ullo vitio sit affectus, solliciti sunt: sed hoc tantum iis curae est, ut ne afferis ab alteris injuria inferatur. Atqui de virtute et vitio civium diligenter cogitant, qui sibi vigilandum esse putant, ut

civitas bonis legibus temperetur. Ex quo etiam intelligere licet,
civitatem eam, quae re vera nominetur civitas, et non ita dicatur
verbotenus, virtutis curam habere debere. Alioqui civium so-
cietas fit belli gerendi societas, ab aliis belli sociis longe distan-
tibus loco tantum differens. Tum lex foedus est, quemadmo-
dum dixit Lycophron sophista, quo spondetur eis inter ipsos
jura servatum iri: sed non potest cives efficere viros bonos
12. et justos. Ita autem rem se habere perspicuum est. Si quis
enim loca inter se disjuncta etiam in unum contrahat, ut
urbs Megarensium urbem Corinthiorum moenibus tangat:
non erit tamen una civitas; ne si connubii quidem jura inter
se pepigerint. Atqui genus hoc communionis, quae fit per con-
nubia, civitatibus est peculiare. Similiter vero neque si qui
seorsum quidem habitarent, non tamen ita longe, ut inter se
non communicarent, sed si essent iis leges, ne inter se inju-
ria afficerent in rerum permutationibus et communicationi-
bus: verbi gratia, si alius quidem esset faber, alius agricola,
alius sutor, alius aliud quippiam tale, numero autem essent
decies mille: non tamen quicquam aliud inter se commune
haberent praeter permutationem et belli societatem, ne sic
13. quidem esset una civitas. Cur tandem? Non enim propte-
rea, quod non sit propinquitas et conjunctio communionis.
Nam etiam si unum in locum convenirent ita communicantes,
et adversus eos, a quibus injuria lacesserentur, auxilio alter
alterum juvarent tantum, tanquam belli societate et foedere
conjuncti: unusquisque tamen domo sua tanquam civitate ute-
retur: ne sic quidem civitas esse acriter et acute intuentibus vi-
debitur, si quidem similiter una inter se communicarent et con-
grederentur congregati atque disparati. Perspicuum igitur est,
civitatem non esse loci communionem, securitatis mutuique au-
xilii atque usus causa initam; sed haec quidem praesto sint ne-
cesse est, si quidem civitas futura est: non tamen etiamsi haec
omnia adsint, jam civitas est; sed ea demum societas civitas
est, quae bene vivendi, et tum domibus seu familiis, tum
generibus seu gentibus, vitae perfectae et omnibus bonis cu-
mulatae suisque rebus per se contentae gratia, comparata est.
14. Non est autem hoc futurum, nisi unum et eundem locum

incolant, et connubiis utantur. Quapropter et affinitates in civitatibus institutae sunt, et curialium sodalitates et sacrificia, quae sunt aliae vitae socialis consuetudines et oblectationes. Haec autem omnia amicitia efficit; consilium enim una vivendi amicitia est. Finis igitur civitatis est bene vivere: haec autem finis gratia sunt. Civitas porro est, quando inter genera seu gentes et vicos est communio vitae perfectae et bonis omnibus necessariis instructae. Hoc autem est, ut dicimus, beate et bene vivere. Statuendum igitur est societatem civilem actionum honestarum, non una vivendi causa, esse comparatam. Quocirca quicunque in talem societatem plurimum conferunt, hi plus civitatis participant, quam qui libertate quidem et genere sunt pares aut majores, virtute vero civili impares: aut qui divitiis quidem sunt superiores, virtute vero inferiores. Omnes igitur eos, qui de reipublicae administrandae formis inter se ambigunt et litigant, partem aliquam juris dicere, ex iis, quae dicta sunt, perspicuum est.

Caput VI. (vulgo C. 7).

In hoc autem dubitatio est, quos oporteat dominationem ac summam auctoritatem in civitate obtinere: nam aut multitudinem aut divites, aut viros bonos et aequos, aut unum omnium optimum, aut tyrannum. At haec omnia videntur habere difficultatem. Quid enim, si pauperes propterea quod sint plures, bona divitum inter se distribuant? nonne hoc sit injustum? At enimvero visum est civium parti ei, quae dominatum obtinet, juste hoc fieri. Quo igitur nomine extrema injuria appellanda est? Rursus si ex omnibus civibus plures bona paucorum inter se partiti fuerint, perspicuum est, eos perdere civitatem. Atqui neque virtus ei rei, in qua ea est, interitum afferre solet: neque jus perdendae aut exstinguendae civitatis vim habet. Quare intelligere licet etiam hanc legem justam esse non posse. Preterea res omnes, quae 2.
a tyranno actae sunt, necesse est injustas esse. Nam cum sit potentior ac valentior viribus, vim affert reipublicae, quemadmodum multitudo divitibus. Utrum igitur pauciores et

divites imperare juftum eft? Si igitur illi eadem faciant, et bona civium diripiant, et facultates multitudinis auferant, hoccine eft juftum? At fi hoc, ergo et alterum. Haec igitur omnia effe male et non jufta, in promptu eft. At viros
3. bonos oportet imperare et omnium rerum dominos effe. Ergo alii omnes honoris expertes et ignominia notati fint neceffe eft, cum civilibus magiftratibus non ornentur: honores enim dicimus effe magiftratus. Ubi autem iidem femper gerunt magiftratus, alios honoris expertes et ignominia notatos effe neceffe eft. At unum virtute praeftantiffimum reipublicae praeeffe atque imperare melius eft. Sed hoc etiam magis ad oligarchiam pertinet. Honoris enim expertes funt plures. Verum dixerit fortaffe quispiam, omnino hominem dominatum in republica obtinere non debere, qui quidem eos affectus habeat, qui in hominis animum cadunt, fed legem. At fi lex quidem fit, fed lex ad imperium paucorum aut ad populi potentiam accommodata, quod ad ea attinet, de quibus dubitatum eft, quid intererit? Nam quae ante dicta
4. ta funt, fimiliter evenient. De aliis igitur erit alibi fermo. Multitudinem autem dominatum atque auctoritatem debere obtinere potius, quam optimates quidem illos, fed tamen paucos, hoc veluti problema folvendum videtur; et nonullam habere quidem dubitationem, fortaffe vero etiam veritatem. Fieri enim poteft, ut multi, quorum unusquisque vir non bonus eft, tamen congregati et congreffi paucis illis fint meliores, non ut finguli, fed ut univerfi: quemadmodum coenae, in quas finguli fymbolam contulerunt, iis, quarum fumtus ab uno fuppeditatus eft, funt copiofiores et lautiores. Nam cum funt multi, fuam quemque virtutis et prudentiae partem habere, iisque congregatis, multitudinem illam fieri tanquam unum hominem multorum pedum et multarum manuum eft multis fenfibus inftructum, itemque multis moribus et cogitationibus praeditum. Quapropter etiam de muficorum et poetarum operibus melius judicat multitudo: alii enim de
5. alia aliqua particula, omnes autem de omnibus. Verum hoc antecellunt viri boni et virtute praeftantes unicuique de multis, quemadmodum pulcros a non pulcris differre dicunt, et

picta ex arte a veris: eo nempe, quod disperfa et feparatim posita in unum collecta sint. Nam seorsim huius quidem oculus picto potest esse pulcrior, illius autem alia quedam pars. Utrum igitur in omni populo atque in omni multitudine possit evenire haec differentia multorum a paucis virtute praeditis, obscurum est: videtur tamen mehercule in nonnullis locum habere non posse. Eadem enim etiam in feras ratio conveniret. Atqui nonne videmus quosdam homines nihil pene a feris differre? Veruntamen in aliqua multitudine nihil obstat, quin id, quod dictum est, verum sit. Quo- 6.
circa et eam, quae antea exposita est, dubitationem possit quis his rationibus solvere atque expedire, et eam, quae est huic proxima, quarum rerum penes liberos et multitudinem civium potestatem esse oporteat: eos dico, quicunque neque divites sunt, neque ullam virtutis dignitatem habent. Hos enim imperia obtinere maxima, non est tutum: namque et propter injustitiam et propter imprudentiam partim injuriam facerent, partim peccarent. Nullos autam iis mandare magistratus, periculosum est. Cum enim multi honoris expertes et pauperes sunt, plena hostium sit civitas necesse est. Reliquum est igitur, ut consultandi et judicandi sint participes.
7. Quocirca et Solon et nonnulli alii latores legum eos comitiis magistratum creandorum, et rationibus ab iis, qui gesserunt magistratus, repetendis praeficiunt; gerere autem magistratum per se et solos non finunt. Omnes enim collecti et congregati satis multum sensum habent, et permixti cum melioribus prosunt civitatibus: quemadmodum victus non purus cum puro conjunctus totam efficit utiliorem pauco: unusquisque autem seorsum in judicando imperfectus et mancus
8. est. Sunt autem in hac reipublicae administrandae ordinatione dubitationes duae: quarum haec prima. Videtur enim esse ejusdem hominis de medici cura judicare, cuius et mederi, aegrumque morbo liberare. Hic autem medicus est. Atque hoc similiter etiam in aliis facultatibus longo usu partis atque artibus locum habet. Quemadmodum igitur medicus apud medicos judicium rationum referendarum subire debet: sic et alii artifices apud artis peritos. Medicus autem est et

is, qui alio praescribente medicinam facit, et is, qui docet ac praescribit, quomodo medicina sit facienda, et tertius, artis medicae intelligens. Sunt enim tales quidam in omnibus, pene dicam, artibus. Tribuimus autem judicandi auctoritatem nihilominus intelligentibus artium, quam eruditis

9. ac scientibus. Praeterea et in eligendo eodem modo se res habere videtur. Etenim recte eligere nisi docti et scientes non possunt, verbi gratia, geometram nisi geometriae periti; gubernatorem, nisi qui artem gubernandi tenent. Etsi enim de quibusdam operibus et artibus judicandi facultatem habeant nonnulli etiam idiotae et imperiti, at non majorem, quam qui sciunt. Itaque ex hac ratione comitiorum et rationum repetendarum potestas multitudini non fuerit man-

10. danda. Verum fortasse non omnia haec recte dicuntur, tum propter rationem illam, quam multo ante exposuimus, nisi multitudo sit admodum servilis: erunt enim singuli quidem judices scientibus deteriores, omnes vero congressi aut meliores, aut non deteriores: tum quod de nonnullis rebus neque solus neque optime judicat artifex, qui eas efficit: eos omnes dico artifices, quorum opera judicant etiam ii, qui artem ignorant: verbi gratia, domum judicare non solum eius est, qui fecit, sed etiam eo melius is, qui ea utitur, judicabit: utitur autem is, qui domum administrat, sive paterfamilias: et de gubernaculo melius judicabit gubernator navis, quam faber: et de epulis convivae melius, quam coquus. Hanc igitur dubitationem fortasse aliquis sat bene sic expe-

11. dire ac dissolvere queat. Altera porro est huic proxima. Videtur enim absurdum esse, penes malos atque improbos rerum majorum auctoritatem et arbitrium esse, quam penes viros bonos et aequos. At rationum referendarum judicia et magistratuum creandorum comitia sunt maximi momenti: quae in quibusdam rebuspublicis, quemadmodum dictum est, populo tribuunt. Concio enim talium rerum omnium auctoritatem atque arbitrium habet. Atqui concionis quidem sunt participes et consultant et judicant ii, quibus est census exiguus, et cuiusvis aetatis homines: aerario autem publico et exercitibus praesunt, et amplissimos maximosque magistratus

gerunt ii quibus magnus census est. Similiter autem aliquis 12.
etiam hanc dubitationem solverit. Fortassis enim haec quoque recte sunt instituta. Non enim judex neque senator, neque is, qui in concione deliberat et consultat, praeest aut imperat: sed consessus judicum et senatus et populus. Eorum autem, qui dicti sunt, unusquisque horum particula est: particulam dico senatorem, deliberatorem concionalem et judicem. Quare non immerito penes multitudinem majorum rerum potestas atque auctoritas est: ex multis enim constat populus et senatus et judicium. Et vero census horum omnium amplior est, quam eorum, qui vel viritim vel cum paucis collegis maximos magistratus gerunt. Haec igitur hoc modo distincta atque explicata sint. Ea autem quae primo 13.
loco exposita dubitatio est, declarat nihil aliud ita ratum et firmum esse oportere, ut leges rectas ac salutares: penes eum autem, qui praeest reipublicae, sive sit unus sive plures, iis de rebus statuendi arbitrium et potestatem esse, de quibus leges accurate loqui non possunt, propterea quod non sit facile universe omnia aperte persequi et complecti. Quales porro esse oporteat leges rectas, nondum planum factum est: sed etiam nunc manet id, quod supra multo ante dubitatum est: veruntamen hoc certe perspicuum est, leges accommodate ad reipublicae formam positas esse oportere. At si hoc verum est, non est obscurum, eas quidem leges, quae sunt reipublicae formis rectis consentaneae, necessario esse justas: eas autem, quae depravatis ac perversis conveniunt, non justas. [Enimvero necesse est, leges malas aut bonas esse, et justas aut injustas similiter atque reipublicae formas.]

Caput VII. (vulgo C. 8.)

Quoniam autem in omnibus quidem scientiis atque artibus, finis bonum est; maximum autem bonum et maxime est in ea, cujus est omnium maxime auctoritas: haec autem est politica scientia; jus porro est bonum civile: hoc autem est, quod communiter omnibus expedit. Omnibus autem jus videtur esse aequalitas quaedam: et aliquatenus consentiunt et congruunt sermonibus philosophorum, in quibus [de iis, quae ad mores per-

tinent,] explicatum est, quid jus et quibus sit jus; et aequalibus aequale esse oportere dicunt: qualium autem rerum sit aequalitas, qualiumque inaequalitas, non est ignorandum: hoc enim habet dubitationem et pertinet ad philosophiam civilem.
2. Fortassis enim dixerit aliquis ex omnis boni praestantia magistratus et imperia tribui inaequaliter oportere, si caeteris rebus omnibus nihil inter se differant, sed sint similes: iis enim, qui inter se differunt, et jus et dignitatem diversa esse. At si hoc verum est, ergo et ex coloris praestantia et ex proceritatis et ex qualiscunque boni ii, qui rebus illis praestabunt, plus jurium civilium obtinere debebunt. An hoc perspicue falsum est? declarant autem aliae scientiae et facultates. Nam ex tibicinibus, qui sint inter se arte pares ac similes, non sunt nobilioribus dandae tibiae meliores: nihilo enim melius tibia canent. Oportet autem ei, qui opus efficit melius, etiam instrumentorum praestantiam tribuere.
3. Quod si nondum satis planum est quod dicitur: paulo longius exemplum id prosequentibus erit manifestum. Si quis enim existat, qui arte quidem tibia canendi excellat, nobilitate autem aut pulcritudine sit inferior, etiam si unumquodque bonorum illorum maius bonum sit, quam ars tibia canendi, (dico autem nobilitatem et pulcritudinem) et quamvis illa arti tibia canendi proportione praestent plus, quam ille arte tibia canendi caeteris antecellit: huic tamen dandae sunt tibiae praestantiores. Oportet enim ad opus conferre et valere praestantiam et divitiarum et nobilitatis: at nihil con-
4. ferunt. Praeterea hac ratione omne bonum cum omni bono comparari posset. Nam si magis est tale, quod aliqua magnitudine tale est, quam illud, quod aliis rebus praestat, ergo et omnino magnitudo contendat cum divitiis et cum libertate. Quare si hic magnitudine praestat plus quam illae virtute, et si omnino virtuti magnitudo antecellit, omnia inter se comparari possint. Si enim tanta magnitudo major est tan-
5. ta magnitudine, licet intelligere, tantam aequalem fore. Quoniam autem hoc fieri non potest, perspicuum est, homines etiam in rebus civilibus probabili ratione non ex omni inaequalitate de magistratibus et imperiis contendere. Nam si

alii quidem tardi sint, alii celeres, nihilo plus oportet idcirco hos quidem plus habere, illos vero minus: sed in certaminibus quidem gymnicis huic praestantiae tribuitur honos: quibus rebus vero constat civitas, his de rebus controversiam esse necesse est. Quapropter probabilem causam habent nobiles et liberi et divites, quamobrem honorem sibi arrogent. Oportet enim in civitate esse homines liberos et locupletes, qui pro censu tributum conferant. Non enim ex omnibus egentibus constare possit civitas, quemadmodum neque ex servis. 6.
At porro si his opus est civitati: et justitia scilicet et bellica virtute opus est: nam nec sine his urbs habitari atque administrari potest: veruntamen sine prioribus quidem illis non potest omnino esse civitas; sine his bene administrari vero non potest. Ad hoc igitur, ut sit civitas, aut haec omnia aut nonnulla certe ex his merito conferre videntur: ad vitam honestam vero doctrina et virtus plurimum, quemadmodum et antea dictum est. Quoniam autem neque omnium rerum aequalem partem ferre debent, qui sunt una quadam re tandum aequales, neque inaequalem, qui sunt una re inaequales, necesse est tales omnes respublicas a rectis deflectere ac deerrare.
Dictum autem est etiam antea, omnes quodammodo jure ambigere: simpliciter vero et absolute non omnes jure. Divites quidem, quia agri terraeque plus eis suppetit: at ager communis est; preterea in rebus contrahendis magnam partem sunt fideliores. Liberos autem et nobiles, ut inter se finitimos. Magis enim cives sunt generosi, quam humili genere et obscuro loco nati: nobilitas autem apud singulas nationes domi est honorata: praeterea quia verisimile est, eos, qui ex melioribus nati sunt, esse meliores: nobilitas enim generis virtus est. Similiter igitur dicemus etiam virtutem jure 8.
ambigere: virtutem enim dicimus ad omne genus societatis accomodatam atque utilem esse justitiam, quam necessario caeterae subsequantur. Quin et plures cum paucioribus non immerito contendunt. Nam etiam potentiores et ditiores et meliores sunt, si plures ita sumantur, ut cum paucioribus conferantur. Utrum igitur, si isti omnes essent in una civitate, boni inquam et divites et nobiles, et praeterea alia mul-

titudo civilis, controverſia aliqua inter hos et multitudinem futura eſt, quos reipublicae praeeſſe oporteat, necne? In unaquaque igitur earum rerumpublicarum, quae ante dictae ſunt, incontroverſum judicium eſt, quos reipublicae praeeſſe oporteat. Illarum enim inter ſe differentia ex eorum, qui dominationem in civitate obtinent, differentia naſcitur: verbi gratia, alia quod penes divites ſumma ſit poteſtas, alia quod penes viros bonos: idemque de unaquaque aliarum ſentiendum. Veruntamen videbimus, cum uno eodemque tempore haec praeſto ſunt, quomodo ſint definienda. Si igitur ii, qui virtute praediti ſunt, pauci ſint omnino numero, quaenam diſtinctio adhibenda eſt? an paucitas ex opere ſpectanda eſt, poſſintne hi adminiſtrare civitatem? an tot numero eſſe debent, ut ex his poſſit conſtare civitas? Dubitatio autem quaedam eſt in omnibus iis, qui de civilibus honoribus inter ſe contendunt. Videntur enim nullam juſtam cauſam afferre, qui ſe propter divitias imperare poſtulant: itemque qui propter genus. Apparet enim, ſi quis rurſus unus caeteris omnibus ditior ſit, propter eandem rationem ſcilicet fore, ut unus in omnes imperium habeat: ſimiliterque ſi quis generis nobilitate excellat, iis im-
11. peret, qui propter libertatem de imperio ambigunt. Hoc idem autem fortaſſe eveniet etiam in ea republica, in qua optimi viri rerum potiuntur; nam ſi quis unus aliis omnibus, qui in adminiſtratione reipublicae boni ſunt, virtute antecellat et ſit optimus, penes hunc eſſe poteſtatem oportet eodem jure. Ergo ſi etiam penes multitudinem ſummam poteſtatem eſſe oportet, propterea quod multi plus poſſint quam pauci: conſequens eſt, ut, ſi unus, aut plures quidem uno, ſed pauciores multis, plus poſſint, quam alii, penes hos potius, quam penes multitudinem, ſummam poteſtatem eſſe oporteat.
12. Haec igitur omnia videntur planum facere, harum terminationum nullam eſſe rectam, ex qua ii ſe quidem reipublicae praeeſſe et imperare, alios autem omnes ſuo imperio ſubjectos eſſe poſtulant. Nam ad eos, qui virtutis nomine poſtulent ſe in republica adminiſtranda dominatum obtinere, ſimiliter et ad eos, qui ob divitias, poſſit plebs et multitudo rationem quandam juſtam opponere. Nihil enim obſtat, quo minus

interdum multitudo paucis et melior sit et locupletior, non
ut singuli, sed ut conferti et universi. Quocirca etiam ad
dubitationem et quaestionem, quam proponunt quidam, licet
hoc modo respondendo occurrere. Dubitant enim nonnulli, 13.
utrum scriptor legis, qui leges optimas ferre velit, in legi-
bus scribendis utilitatem meliorum an plurium intueri de-
beat, cum id, quod dictum est, evenit. Rectum autem ae-
qualiter accipiendum est: quod vero est aequaliter rectum,
id ad totius civitatis utilitatem et ad ad communem omni-
um civium pertinet. Civis porro est communiter quidem is,
qui imperandi et parendi est particeps; in unaquàque autem
republica alius ac diversus est: in optima vero is, qui potest
et vult et parere et imperare, proposita sibi vita ex virtute
degenda.

Caput III. (vulgo C. 9.)

Si quis autem unus, aut plures quidem uno, non tamen
ita multi, ut justam civitatis magnitudinem explere possint,
tantopere aliis antecellant praestantia atque exsuperantia
virtutis, ut aliorum omnium neque virtus neque potentia
civilis, si sint plures, cum illorum virtutè et potentia sit
comparanda; sin unus cum illius tantum: non jam hi sunt
in partibus civitatis numerandi: injuria enim afficientur, si
aequalia mereri judicabuntur et non ampliora, qui tantopere
sint virtute et potentia civili inaequales ac superiores. Talis
enim quasi deus aliquis inter homines esse videri debet. Ex 2.
quo intelligere licet, et totam rationem legum ferendarum
ad aequales et genere et potentia referri ac pertinere: in ta-
les autem viros legem non esse: ipsi enim sunt lex. Etenim
ridiculus sit, qui conetur in eos leges ferre: dicerent enim
fortasse, quod Antisthenes ait leones dixisse in concione, ubi
lepores aequalitatem rerum omnium oratione introducere
conabantur. Quapropter et decernunt ostracismum eae civi-
tates, in quibus populus rerum potitur, propter hujusmodi
caussam: hae enim maxime omnium aequalitatem persequi vi-
dentur. Itaque qui videbantur potentia excellere propter divitias
aut amicorum multitudinem aut alias aliquas vires civiles, eos

exſilio per teſtae jactum e patria pellebant, et ad definitum
3. tempus e civitate ſummovebant. Fabulantur autem etiam
Argonautas Herculem propter talem cauſam reliquiſſe: noluiſſe
enim Argo navim eum cum aliis vehere, ut longe ceteros
vectores ſuperantem. Quocirca et ii, qui tyrannidem
conſiliumque, quod dedit Periander Thraſybulo, vituperant,
non ſunt exiſtimandi ſimpliciter id recte reprehendere. Aiunt
enim Periandrum nihil illum quidem ei nuncio, qui miſſus
fuerat, de eo, quod conſuleretur, reſpondiſſe; ſed ſpicas eminentes
demendo ſegetem adaequaſſe, ex quo, cum facti cauſam
nuncius ignoraret, id autem, quod accidiſſet, renunciasſet,
intellexiſſe Thraſybulum, viros ſupereminentes de medio
4. eſſe tollendos. Hoc enim non ſolum tyrannis expedit, neque
hoc tyranni tantum faciunt, ſed ſimilis etiam in oligarchiis
et democratiis ratio locum habet. Nam oſtracismus idem valet
quodammodo atque decurtare ſupereminentes viros eosque
ſolum vertere jubere. Idem autem faciunt etiam in civitatibus
et gentibus ii, penes quos ſumma eſt poteſtas; exempli
gratia, Athenienſes in Samiis et Chiis et Lesbiis. Nam
ubi primum imperii compotes fuerunt, contra pacta eos humiles
reddiderunt ac depreſſerunt. Jam rex Perſarum Medis
et Babyloniis et nonnullis aliis, qui quidem majores ſpiritus
gerebant, eo quod aliquando imperium obtinuiſſent, ſae-
5. penumero vires imminuit atque amputavit. Quaeſtio autem
a nobis poſita univerſe ad omnes respublicas rectas pertinet.
Nam eae ſane, quae a rectis deflexerunt ac deerrarunt, utilitatem
privatam ſpectantes hoc agunt; veruntamen in iis etiam,
quae utilitatem reipublicae intuentur, eodem modo ſe res
habet. Licet autem hoc intelligere etiam in aliis artibus ac
ſcientiis: nam neque pictor pedem eſſe majorem ſinat, quam
partium inter ſe commenſus poſtulat, ne ſi pulchritudine quidem
excellat: neque navium opifex puppim aliamve navis
partem reliquis juſto majorem eſſe patiatur: neque chori magiſter
eum, qui vocis ſonum majorem et meliorem quam
6. chorus univerſus edat, in chorum recipiat. Itaque nihil obſtat,
quo minus monarchae hac quidem de cauſa cum civitatibus
concordent, ſi, cum propium eorum imperium civi-

tatibus utile sit, hoc faciant. Quocirca in excellentiis incontroversis civilis quadam juris specie defendi potest ostracismi ratio. Praestat igitur latorem quidem legis statim ab initio rempublicam ita instituere, ut non opus sit tali remedio: sin minus, peccatum tali quodam remedio adhibito emendandum est. Quod in civitatibus factum non est, quoniam reipublicae utilitatem non spectabant, sed seditiose ostracismis utebantur. In rebuspublicis igitur iis, quae a recta forma deflexerunt, hoc privatim expedire et justum esse, perspicuum est. Fortasse vero etiam non simpliciter esse justum, ne hoc quidem obscurum est. Sed in aristocratia mul- 7
tam habet difficultatem, non si sit in aliquo aliorum bonorum excellentia, verbi gratia, virium et divitiarum et amicorum multitudinis, sed si quis virtute aliis praestet, quid sit opus facto. Non enim jam dixerint, talem virum esse e patria exterminandum. Neque vero tali viro imperandum: simile enim fuerit, atque si imperia partientes se Jovi imperare postularent. Reliquum igitur est, quod videtur ita comparatum esse natura, ut omnes huic ultro pareant ac libenter: itaque tales viri in civitatibus perpetui reges esse videntur.

Caput IX. (vulgo C. 10).

Fortasse autem his expositis alio transire, et de regno considerare convenit. Hanc enim reipublicae formam in rectis numerandam esse dicimus. Videndum autem est, utrum expediat et civitati et regioni, in qua futurum est ut omnes bene et beate vivant, regis imperio parere, an alia aliqua potius reipublicae forma uti: an aliquibus regali imperio parere conducat, aliquibus non conducat. Sed primum videndum, utrum eorum genus unum sit, in plura genera diversa. Facile igitur hoc quidem est intelligere, complura esse regno- 2
rum genera, neque omnium imperii modum esse unum. Reipublicae enim Laconicae regnum videtur quidem esse omnium maxime legitimum, verum penes regem non est summa rerum omnium potestas: sed ubi extra fines Lacedaemonios prodierit, dux et princeps est eorum, quae ad bellum perti-

nent: praeterea rerum divinarum cura regibus mandata eſt. Hoc igitur regnum inſtar eſt ſummi et perpetui imperii militaris. Necis enim poteſtatem non habet, niſi in expeditionibus bellicis, ſi quem manu ſua occiderit: quemadmodum apud antiquos factum eſt: quod declarat Homerus. Agamemnon enim maledicta et contumelias verborum patienter audiebat in concionibus: extra concionem autem etiam necandi poteſtatem liberam atque integram habebat, ſic enim ait:

Quem longe a pugna ad naves diſcedere cernam,
Non tamen ille ideo volucres fugiſſe, canesque
Se putet; et alibi:
Mortis me penes arbitrium eſt, et ſumma poteſtas.

3. Hoc igitur unum regni genus eſt, imperium bellicum per totam vitam. Atque horum alia ſunt haereditaria et quaſi gentilia: alia optiva. Aliud eſt praeter hoc monarchiae genus, cujusmodi regna ſunt apud nonnullos barbaros. Habent autem haec omnia vim et poteſtatem tyrannico imperio perſimilem, veruntamen legi ſunt conſentanea et paterna. Nam propterea quod et barbari moribus ſunt ſervilioribus, quam Graeci, et Aſiani, quam Europaei, herile imperium patienter ferunt. Sunt igitur haec regna tyrannica, propter talem cauſam: et tamen ſtabilia, tum quia ſunt patria atque
4. avita, tum quia legitima. Et vero cuſtodia regia eſt, non tyrannica, propter eandem cauſam. Reges enim ſepti ſunt armis civium, tyranni externorum. Illi enim ex lege et hominibus ſponte parentibus, hi praeter legem et invitis imperant. Itaque illi quidem a civibus acceptam, hi autem in cives comparatam habent corporis cuſtodiam. Duo igitur ſunt haec monarchiarum genera. Aliud porro fuit, apud priſcos Graecos, quos Aeſymnetas appellabant. Eſt autem hoc monarchiae genus plane tyrannis optiva, quae a barbarica tyrannide differt non eo, quod non ſit legi conſentanea, ſed eo tantum, quod non ſit patria neque avita. Hoc autem imperium obtinebant alii per omnem vitam, alii usque ad praefinitum tempus et ad certas res gerendas: verbi gratia, optarunt quondam Mitylenaei Pittacum adverſus exſules, quo-
5. rum duces erant Antimenides et Alcaeus poeta. Declarat

autem

autem ipfe Alcaeus in quodam carmine fcolio Pittacum a Mitylenaeis tyrannum effe fumtum; iis enim vitio vertit, quod perniciofum Pittacum, laudibus in coelum ferentes, univerfi afflictae et infelici civitati tyrannum impofuerint. Hae igitur monarchiae et funt et erant tyrannicae, propterea quia funt herili in fervos imperio fimiles; fed quia funt optivae, et quia in voluntarios ufurpantur, regio imperio fimiles.
Quartum autem genus monarchiae regalis complectitur illas, 6.
quae temporibus heroicis floruerunt, quibus populi fponte fua parebant, quaeque erant avitae et patriae et legitimae. Quia enim primi de multitudine bene meriti fuiffent vel tradendis artibus, vel bellis gerendis, aut quia difperfos congregaffent, aut quia folum agrumque praebuiffent, reges a voluntariis creabantur, regnumque id fuis liberis ac pofteris tradebant. Erat autem penes eos et imperii bellici, et facrificiorum, quae modo ad facerdotum partes non pertinebant, arbitrium ac poteftas: tum praeterea controverfias difceptabant. Hoc autem faciebant alii jurati, alii injurati. Jusjurandum porro erat fceptri fublatio. Reges igitur, qui prifcis 7.
temporibus fuerunt, et domi et foras perpetuum imperium gerebant; pofterius autem partim fponte fua dimittentibus regibus, partim plebe detrahente, in aliis quidem civitatibus facrificia duntaxat regibus relicta funt: in iis vero, in quibus merito regnum appellari poterat, extra regni fines rei militaris duntaxat principatum obtinebant.

Caput X. (vulgo C. 11.)

Regni igitur haec funt genera, quatuor numero: unum quod viguit heroicis temporibus. hoc autem in eos quidem valebat, qui fponte fua parebant: fed ad res certas ac praefinitas. Rex enim erat imperator, et judex, et rerum divinarum arbiter et procurator. Secundum barbaricum; hoc autem gentile imperium eft, herili quidem fimile, fed legitimum. Tertium, quod aefymnetiam nominant: hoc autem eft tyrannis optiva. Quartum eft Laconicum; hoc autem eft, ut paucis dicam, imperium militare perpetuum. Haec igitur hoc modo inter fe differunt. Quintum autem regni genus eft, 2.

cum penes unum omnium rerum est potestas, quemadmodum unaquaeque gens et unaquaeque civitas reipublicae compos et domina est: quod regnum rei familiaris administrandae rationem descriptione et ordine imitatur. Quemadmodum enim rei familiaris tuendae procuratio regnum quoddam domus est: sic regnum civitatis et gentis unius aut plurium tuendarum atque administrandarum ratio est. Duo igitur fere sunt regni genera, de quibus considerandum sit: hoc, et Laconicum. Alia enim pleraque inter haec sunt interjecta. Nam aut pauciorum rerum penes reges est potestas, quam in regno perfecto, aut plurium, quam in Laconico. Quare in duobus propemodum omnis quaestio posita est: quorum unum est, utrum expediat civitatibus imperatorem seu belli ducem esse perpetuum: et hunc utrum ex stirpe et genere, an virtute: an non expediat. Alterum, utrum utile sit penes unum rerum
3. omnium esse potestatem, necne. De tali igitur belli imperio considerare, ad legum rationem potius, quam ad aliquam reipublicae administrandae formam pertinet. In omnibus enim reipublicae formis hoc fieri potest. Quare in praesens hoc omittamus. Alter autem reliquus regni modus reipublicae administrandae genus est. Itaque de hoc considerandum est, et dubitationes, quae in eo insunt, percurrendae ac pertractandae sunt. Caput autem et principium quaestionis est hoc, utrum utilius sit ab uno eoque optimo viro civitatem seu
4. gentem gubernari, an ab optimis legibus. Igitur qui arbitrantur civitatibus expedire a rege gubernari, ii existimant legem universe tantum de rebus loqui, et non accommodate ad ea, quae eveniunt, jubere. Itaque in quavis arte e scripto imperare, stultum esse. Et in Aegypto post diem quartum movere licet medicis: quod si ante id tempus facere conentur, suo periculo faciunt. Perspicuum igitur est, non esse illam optimam reipublicae administrandae rationem, quae litteras et leges sequitur, propter eandem causam. Veruptamen etiam universa illa ratio iis, qui civitates moderantur, suppetere debet. Melius autem est id, in quo nulli insunt animorum affectus, quam id, cum quo una nati sunt. At enim vero animus humanus omnis hos habet necessario;

quod in lege contra est. Sed fortasse dixerit aliquis, virum 5.
bonum de rebus singularibus melius consultaturum, quam leges. Necesse igitur esse, eum latorem legum esse, et leges esse scriptas, in promtu est, non tamen ratas, qua ex parte a recto aberrant: nam quod ad alia attinet, in iis oportet esse ratas. Quaecunque autem lex non potest aut omnino aut bene dijudicare, utrum arbitrio et imperio unius eiusque optimi viri, an omnibus permittenda sunt? Nunc enim congregati disceptant et consultant et judicant. Omnia autem haec judicia sunt de rebus singularibus. Unusquisque igitur per se, quisquis fuerit, si cum multis comparetur, fortasse deterior est. At civitas ex multis constat, eoque pluris est: quemadmodum convivii apparatus multiplex, et in quem multi, symbolam contulerunt, elegantior ac splendidior est, quam unus et simplex. Icciroo multo melius judicat hominum coetus, quam unus, quisquis sit. Praeterea tutior est a 6.
periculo corruptionis multitudo: et quemadmodum uberior aqua minus facile corrumpi potest, sic et multitudo paucitate incorruptior est. Jam vero unius illius, si ab ira aut ab aliliqua tali animi perturbatione superetur, judicium corrumpi necesse est. Illic autem fieri vix potest, ut omnes ira occoecati peccent. Fingamus autem esse multitudinem civium liberorum, qui nihil agant praeter legem, nisi quibus de rebus ei aliquid deesse necesse est. Quodsi hoc non est facile reperire in multis, sed si plures sint boni et viri et cives, utrum unus reipublicae moderator incorruptior est, an potius plures quidem numero, boni autem omnes? An perspicue plures? At hi quidem discordant inter se: quod ab uno illo abest. Verum responderi potest fortasse, plures illos (omnes) animo integro ac sano esse, similiter atque ille unus. Si 7.
igitur plurium quidem imperium, eorumque omnium bonorum virorum, aristocratiam esse statuere oportet: unius autem viri boni regnum: optabilius quiddam sit civitatibus aristocratia, quam regnum, sive cum potestate (praesidio) sive sine potestate sit imperium, si plures similes sibi viros bonos legere liceat. Atque idcirco fortasse sub regibus antea vivebant, quia raro reperire licebat viros plures longe caeteris

virtute praestantes, praesertim cum etiam tunc in parvis urbibus habitarent. Praeterea vero ob beneficentiam reges creabant: quod virorum bonorum munus est. Posteaquam vero multi virtute similes exsistere coeperunt, ferre jam regum dominatum non potuerunt, sed commune quiddam
8. quaesiverunt, politiam instituerunt. Ubi autem deteriores effecti quaestum e republica facere coeperunt, hinc probabile est natam esse oligarchiam. Habebant enim in honore divitias. Ex his autem in tyrannidas primum mutarunt: ex tyrannidibus vero in democratiam. Nam cum propter turpis lucri studium rempublicam semper ad pauciores redigerent, multitudinem robustiorem ac validiorem reddiderunt, ita ut
9. ea imperium tandem arripuerit, et democratia nata sit. Posteaquam autem accidit, ut civitates amplificatae atque auctae sint, fortasse ne facile quidem est aliam exsistere reipublicae formam, quam democratiam. Si quis autem civitatibus optimum esse statuat a regibus gubernari, quid fiet eorum filiis? an etiam genus ac sobolem regnare oportet? Atqui si nascentur filii patri dissimiles ac degeneres, perniciosum est eos regnare. At non relinquet rex tales filios regni successores, cum sit in ejus potestate positum hoc facere. At
10. hoc non jam facile est ei credere. Difficile enim est, et majoris virtutis, quam capere possit humana natura. Inest autem etiam in hoc dubitatio, quod ad poentiam regiam attinet, utrum eum, qui regnaturus est, aliqua vi succinctum ac septum esse oporteat, qua poterit imperium respuentibus et obtemperare recusantibus vim afferre; aut quomodo ei imperium administrare licebit? Nam etiam si penes eum summa sit potestas ex lege, nihilque ex sua voluntate praeter legem agat, potentia tamen, qua leges custodiat, ei suppetat necesse est. Fortasse igitur, quod ad talem regem attinet, non est difficile hanc quaestionem definire. Oportet enim ei vim quidem praesto esse, sed talem, ut validior sit quam singuli et unus et complures, imbecillior tamen quam universa multitudo. Quod faciebant olim, si quem civitatis asymnetem, quemadmodum appellabant, aut tyrannum creabant: item Syracusanis, Dionysio custodes petenti tot numero quidam ut darent, suadebat.

Caput XI. (vulgo C. 12.)

Sequitur nunc de eo rege, qui omnia ſuo nutu atque arbitratu gerit, ut diſpiciamus. Nam qui ex lege imperat et rex appellatur, is non efficit, ut diximus, reipublicae administrandae peculiarem aliquam ſpeciem. In omnibus enim rebuspublicis contingere poteſt, ut ſit imperium belli perpetuum, veluti in democratia et ariſtocratia: et multi uni totius rei bellicae adminiſtrandae poteſtatem deferunt. Tale enim quoddam imperium habet civitas Epidamniorum, et Opuntiorum, aliqua tamen ex parte anguſtius. Verum id 2.
regnum, quod ſuis omnibus partibus abſolutum παμβασιλεία graece appellatur, (hoc autem eſt, ubi rex omnia ſuo arbitratu moderatur) exiſtimant aliqui non eſſe naturae conſentaneum, ut unus omnium civium ſit dominus, ubi ex ſimilibus conſtat civitas. Iis enim, qui ſunt ſimiles natura, idem jus eandemque dignitatem eſſe neceſſe eſt natura. Quare ſi, quemadmodum victum et cultum aequalem hominibus inaequalibus tribui, laedit corpora: ita et de honoribus exiſtimandum eſt: ſimiliter igitur et aequalibus inaequales tribui pernicioſum eſt. Quocirca nihilo magis eos imperare, 3.
quam imperio parere juſtum eſt. Viciſſim igitur imperare, ſimiliter et parere juſtum eſt. Hoc autem jam lex eſt. Ordinis enim deſcriptio lex eſt. Legem igitur imperare optabilius eſt, quam unum aliquem civem. Atque ex hac ipſa ratione, etiamſi aliquos imperare praeſtet, hi tamen faciendi ſunt legum cuſtodes ac miniſtri. Magiſtratus enim eſſe aliquos neceſſe eſt: ſed hunc unum eſſe, juſtum eſſe negant, ſi quidem ſint omnes ſimiles. Verum enim vero quaecunque non 4.
videtur poſſe lex definire, homo autem dignoscere queat, haec lex univerſe et ſtudioſe cum docuit, reliqua mandat magiſtratibus inſtitutis ſententia ac mente juſtiſſima judicanda atque adminiſtranda. Praeterea vero quicquid hominibus periculum facientibus melius, quam leges ſcriptae, viſum fuerit, corrigere permittit. Qui igitur legem praeeſſe atque imperare jubet, is deum et mentem tantum imperare videtur velle: qui vero hominem jubet, addit et feram. Huic enim ſimilis eſt cupiditas; atque

iracundia viros etiam optimos, cum imperium habent, de-
5. pravat. Quocirca lex mens est appetitione vacans. Exemplum porro ab artibus sumtum falsum videtur esse, velut aegros curare ex praeceptis et libris, qui de arte medendi scripti sunt, nihil juvare atque adeo nocere; quin contra optabilius esse peritos medicos adhibere. Hi enim nihil, quod a ratione abhorreat, propter amicitiam faciunt, sed aegris sanatis mercedem accipiunt. At qui magistratus civiles gerunt, multa praeter legem et per gratiam agere solent. Nam et medicos si suspicentur ab inimicis inductos non salutem sed interitum afferre propter quaestum, tum ex praeceptis et li-
6. bris curari maluerint. Atqui medici cum aegrotant ipsi, alios medicos arcessunt; et paedotribae cum ipsi exercentur, alios exercendi magistros adhibent, quasi verum judicare atque examinare non possint, tum quia de sua re judicant, tum quia perturbate judicant. Itaque perspicuum est, eos, qui jus quaerunt, medium quaerere; lex enim medium est. Praeterea majorem auctoritatem habent et sunt de rebus majoribus leges in moribus positae, quam leges scriptae: quare homo, qui reipublicae praeest, minus ille quidem labitur, quam leges scriptae, sed non quam leges moribus comparatae et
7. confirmatae. Jam vero ne facile quidem est unum multa inspicere et curare. Plures igitur magistratus ab eo constitui oportebit. Quare quid interest, utrum hoc statim ab initio instituatur, an unus hoc modo plures alios rebus agendis praeficiat? Praeterea si vir bonus, quod et antea dictum est, quia aliis melior est, dignus est qui imperet: uno autem viro bono duo viri boni sunt meliores, (hoc enim est, quod ait Diomedes apud Homerum:

Namque duo cum una carpunt iter:

Et quod optat Agamemnon apud eundem:

O si consilium socii bis quinque mihi essent tales.)

etiam ita perspicuum est, unum imperare non debere. Sunt autem etiam nunc magistratus, penes quos est arbitrium, quemadmodum penes judicem, iis de rebus judicandi, quas lex non potest definire: quia lex optime imperare et judicare nequeat. Nam quas res lex definire potest, de his nemo am-

bigit, quin optime judicare et imperare valeat. Sed quoniam 8.
alia quidem legibus comprehendi possunt, alia non possunt, haec sunt, quae dubitationem et quaestionem afferunt, utrum praestabilius sit legem optimam, an virum optimum imperare. Nam quibus de rebus consultant homines, de iis rebus lex ferri non potest. Nemo igitur contradicit, quin necesse sit, hominem esse, qui de talibus rebus judicet: verum unum solum esse nolunt, sed multos. Bene enim quisque magistratus judicat, a lege eruditus. Absurdum vero 9.
fortasse videatur, quenquam duobus oculis acutius videre, et duabus auribus acrius audire judicantem, et melius agere duobus pedibus duabusque manibus nitentem, quam multos multis. Nam etiam nunc monarchae dant operam, ut multos habeant oculos et multas aures, et multas manus, et multos pedes. Nam qui eorum imperio et iis sunt amici, hos imperii collegas faciunt. Si igitur amici non sint, non erunt eorum facta monarchae consilio consentanea; si amici, erunt et ejus imperio amici. Amicus autem par et similis est. Quare si hos imperare putat oportere, pares et similes similiter imperare putat oportere. Quae igitur quidam ab aliis dissentientes contra regnum disputant, haec fere sunt. Sed fortassis 10.
haec in nonnullis vera sunt, in aliis non item. Est enim aliquod genus hominum ad imperium domini ferendum aptum natura, aliud ad regium, aliudque ad politiam: et cuique horum aliud est jus, aliudque utile. Tyrannicum autem non est naturae consentaneum, neque ulla aliarum reipublicae formarum, quae a recto deflexerunt. Haec enim fiunt praeter naturam. Verum ex iis, quae dicta sunt, perspicuum est, inter similes et aequales neque utile esse neque justum, penes unum esse omnium rerum potestatem, neque si non sint leges, sed ipse sit tanquam lex, neque si sint leges; neque penes unum virum bonum bonorum, neque penes unum non bonum non bonorum; neque denique si virtute caeteris praestet, nisi certo quodam modo. Quis autem sit hic modus, exponendum est: quanquam dictum est quodammodo jam a nobis antea. Sed definiendum est primum 11.
genus, quod sit aptum ad imperium regium, quod ad aristo-

cratieum, quod ad politicum. Apta igitur est ad imperium regium subeundum multitudo huiusmodi, quae sic est comparata natura, ut genus ferre possit virtute praestans ad civilem principatum. Multitudinem autem appello aristocraticam, si qui, ut liberi, comparati sunt ita a natura, ut ferre possint imperium hominum virtute superiorum et quasi ad principatum civilem natorum. Politica autem multitudo est, in qua solet esse natura etiam una multitudo militaris et bellica, quae potest parere atque imperare ex lege, pro dignitate et
12. meritis imperia et magistratus egenis tribuente. Cum igitur acciderit, ut aut genus totum aut etiam aliorum aliquis unus exoriatur, ita caeteris virtute praestans, ut illius virtus aliorum omnium virtuti antecellat, tunc justum est hoc genus esse regium, et in omnes potestatem obtinere, et hunc unum regem esse. Quemadmodum enim antea dictum est, non modo sic se res habet ex ratione juris ejus, quod proponere solent ii, qui respublicas instituunt, tum qui aristocraticas, tum
13. qui oligarchicas, et rursum qui democraticas; (omnes enim pro ratione praestantiae honores et magistratus censent esse deferendos: non tamen praestantiam eandem omnes dicunt) sed etiam eo jure, quod ante dictum est. Nam neque talem virum interficere, neque in exilium pellere, neque ostracismo e civitate exire jubere, neque, ut vicissim et pro virili parte imperio pareat, postulare decet scilicet. Non enim natura comparatum est, ut pars totum superet. At ei, cuius tanta praestantia est, hoc contigit. Quare reliquum est tantum, ut tali viro ceteri pareant, et penes hunc sit arbitrium rerum omnium ac potestas, non pro virili parte aut vicissim, sed simpliciter. De regno igitur quot sint eius differentiae, et utrum conducat civitatibus nec ne, et quibus conducat, et quomodo, sit a nobis definitum ita atque explicatum.

Caput XII. (vulgo 13.)

Quoniam autem tres dicimus esse rectas reipublicae administrandae formas; harum autem eam necesse est optimam esse, quae ab optimis viris administratur, talis autem est ea, in qua contigit, ut vel unus aliquis universis, vel genus to-

tum, vel multitudo virtute praeſtet, ex qua multitudine alii parendi alii imperandi facultatem habent, eo conſilio, ut optime vivant: libris autem ſuperioribus demonſtratum eſt nobis, eandem neceſſario eſſe viri boni virtutem et boni civis in civitate optima; perſpicuum eſt, eodem modo iisdemque artibus et fieri virum bonum et civitatem conſtitui poſſe vel ariſtocraticam vel regiam, id eſt, quae paucorum optimatium ac virtute praeſtantium poteſtate adminiſtretur, ſive quae regis imperio pareat. Quare et eadem fere inſtitutio et iidem 2.
mores erunt, quae virum bonum efficient, et quae politicum et ad regnandum aptum. His autem definitis, de optima jam reipublicae adminiſtrandae forma dicere conandum eſt, et quonam pacto oriri ſoleat natura, et quomodo inſtitui. Neceſſe igitur eſt, qui de ea convenienter, et ita ut res poſtulat, disputare vult . . . .
. . . .

Libri quarti Caput primum.

In omnibus artibus et ſcientiis, quae non in parte aliqua haerent, ſed in uno aliquo genere verſantur et ſunt perfectae atque abſolutae, unius eiusdemque doctrinae eſt, quid cuique generi conveniat, videre: verbi gratia, qualis exercitatio quali corpori conducat, et quae ſit optima; ei enim, qui optime ſit natura informatus, et maximis adiumentis inſtructus, neceſſe eſt optimam convenire: et quae plerisque una omnibus conducat. Etenim hoc artis gymnaſticae proprium eſt. Praeterea etiam ſi quis neque habitum juſtum atque in ſummo perfectionis gradu poſitum concupiſcant, neque perfectam ſcientiam eorum, quae ad artem gymnaſticam pertinent, expetat, nihilominus tamen paedotribae et exercitiorum magiſtri eſt, etiam hanc facultatem poſſe tradere. Atque hoc ſimi- 2.
liter et in ſcientia medendi et in arte navium aedificandarum et in ea, quae ad rem veſtiariam pertinet, in omni alia de-

nique arte videmus evenire. Quare perſpicuum etiam eſt, eiusdem eſſe ſcientiae, et quae ſit optima reipublicae adminiſtrandae forma, et quae qualisve maxime ſit optabilis, nulla re externa impediente, et quae quibus apta, pervidere. Multis enim optimam conſequi fortaſſe nefas eſt. Quocirca nec eam, quae ſimpliciter eſt praeſtantiſſima, nec eam, quae pro rebus ſubjectis eſt optima, ignorare debet lator legum, quique vere moderandae civitatis peritus, et, ut Graeci appellant, politicus eſt. Poſtremo ne eam quidem oportet ei eſſe ignotam, quae ex conditione atque, ut ita dicam, ſuppoſitione, hoc eſt, quae cuilibet fini propoſito ſit conſentanea. Oportet enim etiam datam quamcunque videre poſſe, et quomodo ab initio conſtituatur, et quomodo conſtituta diutiſſime conſervetur. Dico autem verbi gratia, ſi cui civitati contigit, ut neque optima adminiſtrandae reipublicae forma utatur, neque ſit inſtructa rebus neceſſariis, neque talem adminiſtrationem reipublicae adhibeat, qualem rerum, quae prae-
5. ſto ſunt, natura fert, ſed aliquam deteriorem. Praeter haec omnia autem eam, quae omnibus civitatibus maxime apta eſt, cognoſcere oportet. Nam plurimi ex iis, qui de civitatis adminiſtratione aliquid prodiderunt, etiamſi cetera praeclara dicant, attamen ab utilitate aberrant. Non enim videnda eſt optima tantum ſed etiam ea, quae poteſt eſſe: ſimiliter vero et quae facilior eſt, atque omnibus communior. Nunc autem alii quidem reipublicae adminiſtrandae formam in ſummo praeſtantiae gradu poſitam et multo apparatu egentem quaerunt; alii communem aliquam commemorantes potius, ceteras, quae uſu receptae ſunt, reipublicae adminiſtrandae formas tollentes, Laconicam aut aliam aliquam laudant. Atqui ea deſcriptio atque ordinatio ſuadenda hominibus eſt, quam facile poſſint et velint pro copiis praeſentibus recipere, et ad uſum communem transferre. Nam non minoris operis eſt, reipublicae formam corrigere, quam ab initio novam aliquam inſtituere: quemadmodum et dediſcere difficilius quam a principio diſcere. Quocirca praeter ea, quae dicta ſunt, etiam rebuspublicis, quae ſunt uſu receptae, debet mederi poſſe homo politicus, quemadmodum et ante dictum eſt.

Hoc autem is praeſtare non poteſt, qui ignorat, quot ſint reipublicae adminiſtrandae genera. At nunc unam democratiam quidam eſſe putant, unamque oligarchiam; ſed non eſt ita. Quare ignorare non oportet, quot ſint formarum differentiae, 5.
et quot modis componantur. Cum hac autem eadem prudentia etiam leges optimae et unicuique reipublicae formae convenientes cognoſcendae ſunt. Nam pro reipublicae rationibus leges et ferendae ſunt, et ab omnibus feruntur: non pro legibus reipublicae forma inſtituitur. Reipublicae enim adminiſtrandae ratio deſcriptio ordinis eſt in civitatibus, ad magiſtratus pertinens, quomodo diſtributi ſint, et quid ſit id, quod in reipublicae adminiſtratione ſummam poteſtatem atque auctoritatem obtineat: quis denique cuiusque ſocietatis ſit finis. Leges autem, ex quibus magiſtratus reipublicae praeeſſe, et eos, qui contra leges committunt, coercere debent, ſeparatae ſunt ab ea norma, quae reipublicae adminiſtrandae formam definit et declarat. Quare perſpicuum eſt, 6.
neceſſe eſſe etiam ad leges ſcribendas, cuiusque reipublicae adminiſtrandae formae et differentias et numerum earum tenere. Non enim fieri poteſt, ut eaedem leges neque oligarchiis neque democratiis omnibus ſint utiles, ſi plura ſunt earum genera, et ſi non eſt una duntaxat democratia neque oligarchia.

Caput II.

Quoniam autem in diſputatione ſuperiore de reipublicae formis tali partitione uſi diſſeruimus, ut tres reipublicae adminiſtrandae formas rectas poneremus, regnum, ariſtocratiam et politiam, et tres ab his degreſſiones, a regno quidem tyrannidem, ab ariſtocratia oligarchiam, a politia democratiam: et de ariſtocratia quidem et regno dictum eſt; (nam de optima republica commentari, idem eſt atque de his hominibus conſiderare; debet enim utraque convenienter virtuti, rebus neceſſariis inſtructae, eſſe conſtituta) praeterea vero quid inter ſe differant regnum et ariſtocratia, et quando regnum ſit exiſtimandum, antea explicatum eſt: reliquum eſt, ut de politia diſſeramus ea, quae communi nomine ſic appellatur, et de aliis reipublicae adminiſtrandae formis, oligarchia et

2. democratia et tyrannide. Perſpicuum igitur eſt, etiam ha-
rum degreſſionum a rectis adminiſtrationibus quaenam ſit
peſſima, et quaenam ſecunda. Neceſſe eſt enim declinatio-
nem a prima et diviniſſima eſſe deterrimam. Regnum autem
neceſſario aut nomen habet tantum, aut propter magnam eius,
qui regnat, excellentiam conſtat. Quocirca et tyrannis, quae
deterrima eſt, a reipublicae adminiſtrandae forma longiſſime
diſtat. Secundo loco longe abeſt oligarchia. Nam ariſto-
cratia longe diſtat ab hac reipublicae forma. Moderatiſſi-
3. ma autem democratia eſt. Jam quidam ex iis, qui ante nos
ſcripſerunt, in eadem ſententia fuit, non tamen idem atque
nos ſpectans. Ille enim cenſuit, omnium reipublicae admi-
niſtrandae formarum, quae bonae ſunt, qualis eſt oligarchia
laudabilis (ſive ariſtocratia) et aliae ſimiles, earum peſſimam
4. eſſe democratiam, malarum autem optimam. Nos autem
omnino has depravatas eſſe dicimus; et meliorem quidem
eſſe oligarchiam aliam alia, neque convenit dicere, neque re-
ctum eſt, ſed minus malam. Verum de tali quidem ſenten-
tia omittamus in praeſenti dicere. Nobis autem primum
diſtinguendum eſt, quot ſint reipublicae adminiſtrandae for-
marum differentiae, ſiquidem plura ſunt et democratiae et
oligarchia genera: deinde quae ſit communiſſima, et quae ma-
xime optabilis poſt optimam reipublicae formam: et ſi qua
alia reipublicae adminiſtratio eſt ariſtocratica et bene ab ini-
tio inſtituta, et plurimis civitatibus apta, quaenam ſit. Dein-
de et aliarum quae quibus ſit expetenda: fortaſſe enim his
quidem magis neceſſaria democratia quam oligarchia eſt, illis
5. autem haec magis quam illa. Deinde vero, quonam modo
has reipublicae formas inſtituere oporteat eum, qui hoc face-
re velit; dico autem unumquodque genus democratiae et
iterum oligarchiae. Poſtremo, ubi de his omnibus ita, ut res
poſtulat, breviter expoſuerimus, conandum nobis erit perſe-
qui, et quae res ſint rebuspublicis letales et quae ſalutares
cum communiter tum ſeparatim ſingulis; et quibus de cau-
ſis maxime haec evenire ſoleant.

Caput III.

Cur igitur plures ſint reipublicae adminiſtrandae fo
cauſa eſt, quod omnis civitatis plures ſunt numero p
Primum enim civitates omnes ex domibus videmus con
deinde rurſum huius multitudinis alios eſſe locupletes n
eſt, alios inopes, alios medios. Et locupletium vero
egentium alios eſſe armis gravibus inſtructos, alios ine
et de populo alios eſſe agricolas videmus, alios merc
et in foro occupatos, alios artifices illiberales et ope
Nobilium quoque ſunt differentiae tum ex divitiis et
tudine rei familiaris: verbi gratia, ex facultate equorun
dorum: hoc enim non facile eſt iis facere, qui non l
cupletes. Quocirca priſcis illis temporibus, quibus ci
bus potentia in equitatu conſiſtebat, apud has erant
chiae. Utebantur autem equis in hoſtes quos habebar
timos: verbi gratia Eretrienſes et Chalcidenſes, et Ma
qui Maeandrum accolebant, et multi alii Aſiae populi.
praeter eas, quae in divitiis conſiſtunt, differentias, ali
genere, alia ex virtute, et ſi qua talis alia pars civita
dicta eſt in diſputatione de ariſtocratia. Illic enim e
mus, quot ex partibus neceſſariis conſtet omnis civita
rum enim partium interdum omnes ſunt reipublicae a
ſtrationis participes, interdum pauciores, interdum
Perſpicuum igitur eſt, neceſſario plures eſſe reipubli
miniſtrandae formas genere inter ſe differentes. Ete
partes genere differunt inter ſe. Nam civitatis admi
magiſtratuum deſcriptio atque ordinatio eſt. Hanc a
ſtribuunt omnes aut ex vi et potentia eorum, qui ſu
ordinationis participes: dico autem, verbi gratia, e
aut locupletium: aut ex aliqua eorum aequalitate c
ambobus. Neceſſe igitur eſt tot eſſe reipublicae adm
dae formas, quot ſunt ordines ſeu ordinationes pro
rantiis, et pro differentiis partium. Videntur aut
eſſe maxime; quemadmodum ventorum alii dicuntu
quilonares, alii auſtrales, alii vero horum degreſſio
et reipublicae formarum duae, democratia et oligarc

ſtocratiam enim oligarchiae ſpeciem ponunt, quaſi ſit oligarchia quaedam, et eam, quae politia dicitur, democratiae: quemadmodum in ventis Favonium quidem Aquilonis, Vulturium autem Auſtri partem eſſe volunt. Similisque harmoniarum ſeu concentuum ratio eſt, ut aiunt quidam: nam etiam illic duo earum genera faciunt, Dorum et Phrygum: caeteros modos ut ex his temperatos, earum nominibus ap-
5. pellant Doricos vel Phrygios. Hoc igitur modo de reipublicae adminiſtrandae formis conſueverunt maxime exiſtimare. Sed verius et melius eſt ita dicere, quemadmodum partientes expoſuimus, aut duas aut unam eſſe reipublicae adminiſtrandae formam recte inſtitutam: unamque harmoniam rectam et perfectam, ceteras eſſe a rectis aberrationes ac deflexiones, has quidem ab harmonia bene temperata, illas vero ab optima reipublicae forma: oligarchicas eas, quae ſunt contentiores et domini imperio ſimiliores: populares eas, quae ſunt
6. remiſſiores et molliores. Non oportet autem democratiam ſtatuere ita ſimpliciter, ut nunc ſolent quidam, eam, in qua penes multitudinem arbitrium et auctoritas eſt: nam etiam in oligarchiis et ubique penes majorem partem poteſtas eſt: neque oligarchiam, ubi penes paucos reipublicae poteſtas eſt. Si enim eſſent univerſi cives mille trecenti, et ex his mille divites, neque imperii participes facerent trecentos et pauperes, quantumvis liberos et caetera ſimiles, nemo hos dixerit popularem reipublicae adminiſtrandae formam uſurpare. Itemque ſi pauperes pauci eſſent, et tamen locupletibus pluribus ſuperiores ac potentiores, nemo hanc reipublicae formam oligarchiam appellarit; neque hanc talem, in qua ho-
7. nores cum aliis, qui divites eſſent, communicarentur. Dicendum igitur potius eſt, democratiam eſſe, cum penes liberos ſumma rerum poteſtas eſt: oligarchiam, cum penes divites. Quod autem illi multi ſunt, hi pauci, hoc ita forte evenit. Nam liberi quidem homines multi, locupletes autem pauci. Etenim ſi pro magnitudine et proceritate corporis mandarentur honores, ut in Aethiopia aiunt quidam fieri ſolere, aut pro pulcritudine, eſſet oligarchia: exiguus enim pulcrorum
8. et procerorum numerus eſt. Veruntamen neque his tantum

has reipublicae formas definiri satis est; sed quia part plures democratiae et oligarchiae sunt, praeterea distin dum et statuendum est, neque si liberi, qui pauci sin plures et non liberos imperium obtineant, democratiam quod genus est Apolloniae ad mare Jonium, et Thera utraque enim harum civitatum florebant honoribus qı bilitate praestabant, quique primi colonias occuparant hi essent pauci, alii multi. Neque si divites praesint, terea quod numero sint superiores, democratiam similit habendam: quemadmodum olim in Colophone; illic antequam bellum adversus Lydos ortum esset, major p vium magnas facultates possidebat. Sed democratia q est, cum liberi et pauperes, numero superiores, imp summae rei sunt compotes; oligarchia, cum divites et liores, numero pauciores. Plures igitur esse republic mas, et quam ob causam sint plures, expositum a nol Plures autem esse, quam quae exposita sunt, et qı quam ob causam, nunc dicamus, repetito eodem, quo sumsimus, principio. Convenit enim, civitatis om unam sed plures esse partes. Quemadmodum igitur, silium cepissemus species seu formas animalis describe mum quidem id omne secerneremus, quod necessario animal habet, ut quaedam sensus instrumenta, et par quae valent ad conficiendum aut recipiendum aliment os et ventriculum; deinde quibuscunque particulis quodque animal movetur. Si igitur ponamus has essı axat partium species et non plures, sed tamen sint alic rum differentiae, verbi gratia, oris et ventriculi, et s instrumentorum plura quaedam genera: praeterea vero tium, quae movendi vim habent; harum partium co nis numerus plura necessario animantium genera Non enim fieri potest, ut in eodem animali plures in differentiae: neque item, ut aurium. Quare ubi sum rint omnes, quae esse possunt, harum partium conjug tot species animalis constituent, quot sunt partium n rum copulationes. Sic et de iis reipublicae formis, ximus, sentiendum. Nam et ciuitates non ex una

multis partibus conſtant, quemadmodum ſaepenumero a nobis dictum eſt. Atque una ſane pars eſt ea, quae in alimento parando occupata, multitudo eſt, qui aratores ſeu agricolae nominantur; altera ea, quae appellatur ſedentaria et illiberalis. Eſt autem haec, quae artes eas exercet, ſine quibus urbs habitari et coli non poteſt. Harum porro artium alias neceſſario ſuppetere oportet; aliae ad delicias et luxum aut ad bene vivendum pertinent. Tertia eſt forenſium ſeu eorum, qui forum terunt. Eos dico, qui in vendendo et emendo, in mercatura, et in redimendis mercibus, quas pluris revendant, verſantur. Quarta eſt mercenariorum. Quinta natio militum et eorum, qui propugnaturi ſunt: quam nihilominus, quam has quas diximus, praeſto eſſe neceſſe eſt, niſi volunt ciues alienigenis atque exteris bellum inferentibus ſervire. Fortaſſe enim fieri nullo modo poteſt, ut civitas natura ſerva ciuitatis nomen mereatur. Civitas enim ſuis ipſa viribus pollet, ſuisque bonis contenta eſt. At quod ſervum eſt, non
12. eſt ſuis ipſum bonis contentum. Quapropter in libris Platonis de republica ſcite hoc quidem, ſed anguſte dictum eſt, cum Socrates ait, ex quatuor generibus hominum maxime neceſſariis civitatem conſtare. Dicit autem hos, textores et agricolas et ſutores et fabros lignarios: rurſumque addit, quaſi hi non ſint ſatis, fabros aerarios ac ferrarios, et praeterea eos, qui pecoribus neceſſariis praefecti ſunt, praeterea vero mercatores et caupones. Atque haec omnia valent ad explendam primam civitatem; tanquam civitas omnis neceſſariarum rerum, et non potius boni et honeſti cauſa initio inſtituatur et conſiſtat, quaſique ſutoribus aeque atque aratori-
13. bus egeat. Partem autem propugnantem non prius civitati repraeſentat, quam agri finibus propagatis et ad finitimorum agros uſque perductis, ad belli ſuscipiendi neceſſitatem redacti fuerint. Jam vero et in quatuor hominum generibus, et in quamlibet multis ſociis, neceſſe eſt aliquem intercedere, qui jus ſuum cuique tribuat, rebusque judicandis praeſit. Si quis igitur et animum animalis partem facere debet potius quam corpus, ergo et huiusmodi partes, nempe militaris, juſtitiaeque judicialis particeps, civitatis partes exiſtimandae

ſunt

ſunt potius, quam quae ad uſum neceſſarium pertinent. Ad quas accedere etiam debet ea, cuius eſt conſultare de rebus ad totam civitatem pertinentibus; quod munus eſt prudentiae atque intelligentiae civilis. Atque haec utrum inſint ſeparatim in quibusdam, an in iisdem, ad diſputationem nihil refert. Nam ſaepenumero evenit, ut iidem et gravioris armaturae ſint milites, et in agris colendis verſentur. Quare ſi 14.
et has et illas civitatis partes numerare convenit, perſpicuum eſt, id genus hominum, quod armis inſtructum eſt, partem civitatis eſſe neceſſariam. Septima eſt ea, quae facultatibus rei familiaris munera et onera publica ſubit, quos locupletes appellamus. Octava eſt ea, quae rempublicam adminiſtrat, quaeque in gerendis magiſtratibus reipublicae dat operam; ſi quidem ſine magiſtratibus civitas conſtare non poteſt. Neceſſe igitur eſt, aliquos eſſe, qui poſſint imperare, quique in gerendis magiſtratibus civitati ſerviant aut aſſidue aut alternis. Tum reliquae partes praeſto eſſe debent, de quibus paulo ante diſtincte explicavimus; eam dico, quae conſultandi munere fungatur, eamque, quae litigantibus jus dicat. Si igitur oportet haec ſuppetere civitatibus, et ſi recte juſteque adminiſtrari debent: neceſſe eſt aliquos eſſe, qui ea virtute, quae ad res civiles pertinet, quaeque virorum politicorum propria eſt, ſint inſtructi atque ornati. Multi igitur 15.
poſſe contingere exiſtimant, ut aliae facultates iisdem ſuppetant, verbi gratia, ut iidem ſint propugnatores civitatis et agricolae et artifices: praeterea ut iidem conſultent et judicent. Tum vero virtutem (paulo antea dictam) ſibi omnes vindicant atque arrogant, plurimosque magiſtratus ſe gerere poſſe autumant: ſed ut iidem ſint pauperes et divites, fieri non poteſt. Quapropter hae partes maxime videntur eſſe civitatis, locupletes et egentes. Praeterea quia fere illi quidem pauci ſunt, hi vero multi, hae potiſſimum partes videntur eſſe contrariae ex omnibus partibus civitatis. Itaque et reipublicae adminiſtrandae formas pro harum partium exſuperantiis conſtituunt: duaeque videntur eſſe civitatis adminiſtrandae forme, democratia et oligarchia. Eſſe igitur plures reipublicae adminiſtrandae formas, et quas ob cauſas ſint

plures, dictum est antea: nunc autem et democratiae et oligarchiae plura esse genera ostendamus.

Caput IV. (vulgo adhuc C. 4.)

Licet vero hoc intelligere etiam ex iis, quae dicta sunt. Plura enim genera sunt et populi et eorum, qui clari nobilesque dicuntur: verbi gratia, populi genus unum constituunt agricolae, aliud artifices, aliud caupones et forenses, qui in emendo et vendendo vitam conterunt: aliud, qui in mari assidue versantur. Atque huius generis alii sunt militares, alii pecuniae faciendae studio dediti: alii portitores ac trajectores, alii piscatores. Multis enim in locis horum generum singulorum magna turba est, ut piscatorum Tarenti et Byzantii, hominum in triremibus occupatorum Athenis, mercatorum in Aegina et Chio, traiectorum et portitorum in Tenedo. Praeter hos autem sunt ii, qui operis et manibus suis victum parant vitamque tolerant, et quorum ita tenuis res familiaris est, ut non liceat eis otiosam vitam degere. Praeterea aliqui sunt non ex utroque cive liberi, et si quid tale aliud multitudinis genus est. Nobilium autem et clarorum virorum alii ex divitiis claritatem consecuti sunt, alii ex praestantia generis, alii ex virtute, alii ex doctrina et similibus, quae ex eadem differentia dicuntur.
2. Democratia igitur prima est ea, quae ex aequalitate maxime sic appellatur. Aequalitatem enim edicit lex ea, quae huiusmodi democratiae est, nempe ut nihilo plus imperent locupletes quam egentes, neutrique habeant summam potestatem, sed utrique ut similes similiter. Nam si libertas in democratia est maxime (quemadmodum quidam existimant) et aequalitas: hac maxime ratione fuerit, si inter omnes pariter fuerit reipublicae administratio communis maxime. Quoniam autem populus multitudine et numero superat: id autem, quod a pluribus decretum est, ratum est, hanc esse democratiam necesse est. Unum igitur de-
3. mocratiae genus hoc est. Aliud est, ubi magistratus ex censibus, qui tamen sint angusti, deferuntur. Oportet autem ei, qui censum justum acquisiverit, magistratum gerere licere: qui amiserit, non obtinere. Aliud genus democratiae, ubi

cives omnes, qui modo ab omni culpa et vitio liberi a
luti sint, reipublicae administrationis sunt participes, it
men ut lex dominetur. Aliud genus, ut omnibus, si quis
do sit civis, jus sit obtinendi magistratus, ita tamen, u
imperet. Aliud genus, ubi caetera quidem sunt eadem
nes multitudinem vero summa est rerum potestas, non p
legem. Hoc autem fit, cum multitudinis decreta rata
non lex. Atque hoc propter oratores populares, quos d
gogos Graeci nominant, evenit. Nam in civitatibus,
ex lege a populo obtinentur ac reguntur, demagogus
existit, sed optimus quisque civis principem in repu
locum obtinet. Ubi vero leges non sunt ratae neque
mam auctoritatem habent, hic exoriuntur demagogi.
enim monarcha populus unus ex multis concretus et cc
tus. Nam penes multos summa reipublicae potestas est,
ut singulos sed ut omnes. Qualem porro dicat Homeru
esse bonam multorum dominationem, utrum hanc, an
plures sunt, qui imperant ut singuli, obscurum est.
igitur populus, utpote qui sit monarcha, studet solus i
rare, quia legum imperio non paret; et tale sibi jus im
umque assumit in totam rempublicam, quale domini
servos. Itaque assentatores apud eum honorati sunt: et
populus proportione ex monarchiis tyrannidi respondet.
circa et iidem sunt mores, et uterque domini imperiu
meliores usurpat; et hic sunt psephismata velut illic e
et demagogus et assentator sunt iidem et proportione
se respondent. Et vero utrique apud utrosque valent
mum, assentatores apud tyrannos, demagogi apud tale
pulos. Quam ob rem autem rata sint psephismata et n
ges, hi causam sustinent, qui omnia ad populum ref
Evenit enim, ut crescant et magni fiant, propterea quo
pulus quidem omnium rerum sit dominus, hi vero p
opinionis. His enim fidem habet et obtemperat multi
Praeterea qui magistratus criminantur, populum judica
cunt oportere: hic autem libenter provocationem re
quo fit, ut magistratus omnes infirmentur atque enerv
Merito autem videtur reprehendere, qui dicit, hanc

eſſe democratiam, non civitatis adminiſtrationem. Ubi enim leges non imperant, non eſt civitas vel politia. Oportet enim legem quidem civibus omnibus imperare, magiſtratus vero de ſingularibus, et rempublicam judicare. Quare, ſi democratia in reipublicae adminiſtrandae formis numeranda eſt, perſpicuum eſt, talem reipublicae ſtatum, in quo pſephismate omnia adminiſtrantur, ne democratiam quidem eſſe proprie. Contingere enim non poteſt, ut ullum pſephisma univerſum complectatur. Democratiae igitur genera hoc modo ſint explicata ac diſtincta.

Caput V.

Oligarchiae autem genera cum ſint plura, unum eſt, in quo magiſtratus mandatur ex cenſibus tam magnis, ut pauperes atque egentes, numero plures, eorum participes non ſint, ſed ei, qui tantam rem acquiſiverit, reipublicae adminiſtrationis participi eſſe liceat. Aliud, cum ex amplis cenſibus creantur magiſtratus, et ipſi eos, qui deſunt, cooptant. Si igitur ex his omnibus, qui cenſu ſunt aequales, hoc faciant, videtur hoc eſſe potius ariſtocraticum: ſi vero ex quibusdam certis, oligarchicum. Aliud autem oligarchiae genus eſt, cum filius in locum patris ſuccedens magiſtratum capit. Quartum, cum et id, quod nunc dictum eſt, uſurpatur, et magiſtratus imperant, non leges: atque hoc genus in oligarchiis altera ex parte veluti tyrannidi reſpondet in monarchiis, et ei democratiae, de qua poſtremo loco diximus in democratiis; talemque oligarchiam dynaſtiam, id eſt potentatum, appellant. Oligarchiae igitur et democratiae tot ſunt genera.
2. Ignorare autem non oportet, multis in locis evenire, ut reipublicae adminiſtrandae ratio conſentanea cum ſuis legibus non ſit illa quidem popularis, ſed propter mores et vitae rationem populariter civitas adminiſtretur. Itemque rurſus apud alios, ut adminiſtratio civitatis, quae conſentiat legibus, ſit aliquantum popularis, inſtitutis vitae et moribus ſit oligarchia potius. Evenit autem hoc maxime mutatis reipublicae adminiſtrandae formis. Non enim ſtatim conſueverunt homines immutari et in alios mores migrare; ſed ſatis

habent primo, ſi pauca alii ab aliis, quaſi plus habere c
entes, detrahant ſibique aſſumant. Itaque leges quidem
nent, quae erant antea, ſed ſuperiores ſunt, qui reipub
adminiſtrandae formam immutarunt. Tot autem eſſe de
cratiae et oligarchiae genera, ex iis ipſis, quae dicta ſ
intelligere licet. Neceſſe enim eſt, aut cum omnibus
populi partibus, quae a nobis commemoratae ſunt, reipu
cae adminiſtrationem communicari; aut cum his communi
cum illis non. Cum igitur pars ea, quae agriculturae
ram dat, quaeque mediocres rei familiaris facultates poſſ
in ſua poteſtate poſitam habet reipublicae adminiſtratio
ex legum praeſcripto rempublicam adminiſtrant: habent
unde vitam tolerare queant opere rustico faciendo, nequ
men iis otioſis eſſe licet. Itaque lege adhibita, concio
ubi poſtulat neceſſitas, advocant, in eaque de rebus ne
riis deliberant. Aliis autem ad rempublicam patet ad
ubi acquiſiverint cenſum a legibus praeſtitutum. Quapr
iis omnibus, qui rem habent, ad rempublicam gubernar
patet acceſſus. Omnino enim non omnes eſſe reipublica
miniſtrationis participes, oligarchiae proprium eſt. Oti
autem licentia conſtare non poteſt, niſi reditus ſuppe
Hoc igitur unum democratiae genus eſt propter has ca
Alterum eſt [propter eam, quae deinceps ſequitur, elige
rum magiſtratuum rationem. Fit enim,] ut liceat omn
quos modo generis exceptio non repellat, ad rempubl
accedere, ſi quidem otiari poſſint. Quocirca in tali dem
tia leges imperant, quia vectigal non ſuppetat. Tertiun
nus eſt, ubi licet omnibus, qui modo liberi ſunt, ad re
blicam adminiſtrandam accedere, ſed non adminiſtrant
publicam propter eam cauſam, quae ante dicta eſt. (
etiam in hac legem imperare neceſſe eſt. Quartum dem
tiae genus eſt ea, quae poſtrema omnium in civitatibus
eſt. Nam propterea quod civitates omnes multo ma
factae ſunt, quam erant ab initio, et quia vectigalium
abundare coeperunt, patet quidem omnibus ad remp
cam adminiſtrandam aditus propter ingentem multitud
in ſocietatem autem et communionem reipublicae gerend

cipiuntur etiam pauperes, propterea quia otiari poſſunt, dum mercedem accipiunt. Et vero maxime otiatur talis multitudo: non enim eos impedit rei familiaris procuratio; at divites impedit. Quare ſaepenumero neque in conciones cum reliquo populo conveniunt, neque judicandi munere communiter cum aliis civibus funguntur. Ex quo in multitudinis egentium poteſtatem reipublicae adminiſtratio redigitur, non in legum. Democratiae igitur genera tot et talia ſunt prop-
6. ter has neceſſitates. Quod ad oligarchiae autem genera attinet, ubi plures rem habent, ſed anguſtiorem neque admodum amplam, hoc primum oligarchiae genus eſt. Faciunt enim poteſtatem reipublicae adminiſtrandae ei, qui rem acquiſiverit amplam. Et propterea quod multi ſunt reipublicae adminiſtrationis participes, neceſſe eſt, non penes homines ſed penes legem reipublicae ſummam eſſe poteſtatem. Quanto enim longius abſunt a monarchia, neque tantas facultates habent rei familiaris, ut omni cura ſoluti otiari poſſint: neque rurſum ita tenues, ut eos alere debeat civitas; neceſſe eſt iis aequum videri, legem imperare, non ipſos.
7. Quod ſi ſint pauciores, qui rem habeant, quam qui prius dicti ſunt, ſed ampliorem habeant, ſecundum fit oligarchiae genus. Nam quia plus valent, ſuperiora omnia habere volunt. Quapropter ex aliis civibus ipſi legunt, qui rempublicam ſint geſturi; propterea autem quod nondum ita opibus valent, ut ſine lege imperare poſſint, talem legem ferunt.
8. Quod ſi magis etiam ſuam potentiam intendant, eo quod, cum ſint pauciores, ampliores rei familiaris copias habeant, tertium oligarchiae fit incrementum: in quo per ſe quidem magiſtratus obtinent, ſed ex lege tamen, quae jubet magiſtratuum filios in patrum demortuorum locum ſuccedere. Ubi vero jam et rei familiaris copiis et amicorum multitudine ſupra modum aucti fuerint, ad monarchiam talis potentatus prope accedit; et tum penes homines, non penes legem, civitatis et ſummae rei poteſtas eſt. Atque hoc eſt quartum oligarchiae genus, quod ultimo democratiae generi altera ex
9. (vulgo C. 7.) parte reſpondet. Praeterea vero praeter democratiam et oligarchiam duae ſunt reipublicae formae, quarum alteram om-

nes commemorant, et ex quatuor reipublicae adminift
formis haec quarta numeratur, unumque genus eft. Q
autem has dicunt monarchiam, oligarchiam, democrati
quartam eam, quae ariftocratia nominatur. Quinta aut
ea, quae communi omnium nomine appellatur politia
quia non faepe ufurpatur, ignoratur ab iis, qui reip
formas et genera enumerare conantur: igitur quatuor
xat numerant, quemadmodum Plato in libris de rep
Ariftocratia igitur merito appellatur ea, de qua fupra
tavimus. Ea enim reipublicae adminiftrandae forma
conftat ex optimis viris fimpliciter et ex virtute, non
quem fibi propofitum finem bonis, fola appellanda a
tia eft. In hac fola enim fimpliciter idem eft vir b
bonus civis. At qui in aliis boni funt, hi fpectata
ipforum reipublicae forma boni funt. Verumtamen
lae funt reipublicae formae, quae et a civitatibus pa
imperio parentibus differunt, et ab ea, quae commun
ne appellatur politia: atque hae ariftocratiae nominan
enim magiftratus leguntur et creantur habita non fc
vitiarum verum etiam virtutis ratione, haec reipubl
miniftrandae forma et a duabus illis differt, et ari
appellatur. Nam etiam in iis civitatibus, in quibus
publica virtutis cura, funt tamen aliqui, de quil
exiftimant reliqui cives, et qui habentur viri boni.
tur reipublicae adminiftrandae ratio fpectat et ad d
ad virtutem et ad populum, ut Carthagine, haec o
potentiae feu ariftocratiae convenit: etiam ea, qua
tantum, virtutem et populum, ut Lacedaemonioru
tia adminiftrandae ratio. Horum enim duorum L
ne confufio eft, democratiae et virtutis. Ariftocrat
praeter illam primam, optimam nempe omnium r
adminiftrandae formam, haec duo genera funt. In
nere locandae funt quaecunque ab ea reipublicae fc
politia nominatur, deflectentes ad oligarchiam n
pendent.

Caput VI. (vulgo C. 8.)

Reliquum nobis eſt de eà, quae politia vulgo nominatur, diſſerere, et de tyrannide. Hoc autem ordine politiam poſuimus, quia, tametſi neque haec videatur declinatio a recta republica, neque eae, quae paulo ante expoſitae ſunt; tamen, ſi verum fateri volumus, omnes deerrarunt a rectiſſima reipublicae forma. Praeterea cum his numerantur, etſi ſunt [earum] degreſſiones, quemadmodum initio diximus. Ad extremum autem ut de tyrannide mentionem faciamus, ratio poſtulat, propterea quod, quamvis haec minime omnium ſit reipublicae adminiſtrandae forma, a nobis tamen ſuſcepta ſit civitatis adminiſtrandae inſtitutio. Quamobrem igitur talem ordinem ſecuti ſimus, dictum eſt. Nunc autem quae ad po-
2. litiam pertinent, demonſtranda ſunt. Explicatis enim iis, quae ad oligarchiam et democratiam pertinent, planior et apertior vis eius futura eſt. Politia enim, ut ſimpliciter dicam, cinnus quidam ex oligarchia et democratia eſt. Solent autem eas, quae ad democratiam magis inclinant, politias appellare: quae vero ad oligarchiam, ariſtocratiam potius; quia doctrina et generis amplitudo magis comitatur locupletiores. Praeterea vero eas res locupletes videntur habere, a quibus homines invidi et mali ad injuriam alteri inferendam impelluntur. Ex quo hos viros bonos atque honeſtos et cla-
3. ros homines appellant. Quoniam igitur hoc ariſtocratiae proprium eſt, ut civium optimis egregia et ſumma omnia tribuat, idcirco et oligarchias magis ex viris bonis atque honeſtis conſtare dicunt. Videtur autem unum quiddam eſſe ex iis, quae fieri non poſſunt, civitatem, quae ab optimatibus gubernetur, [quaſi ab improbis regatur,] bonis legibus non uti, neque bonis legibus parere; itemque, quae bonis legibus nec utatur nec pareat, ab optimatibus gubernari. Non eſt porro ſtatus rerum bene legibus ordinatus, ubi leges quidem ſunt bene ſcriptae, ſed legibus bene ſcriptis non paretur. Quocirca unus quidem modus ſtatus legibus bene ordinati eſt exiſtimandus ille, ubi legibus parent: alter vero, ubi bene ſcriptae ſunt eae leges, quas ſervant. Nihil obſtat enim, quominus etiam legibus male

latis pareant. Hoc autem duobus modis contingere p
Parent enim legibus aut omnium, quas talis reipublica
ma capere ac ferre poteſt, optimis, aut ſimpliciter op
Videtur porro ariſtocratia quidem illa eſſe maxime, ub
nores ex virtute deferuntur. Ariſtocratiae enim termin
finis eſt honos, oligarchiae divitiae, democratiae libert
autem valere et ratum eſſe, quod pluribus probetur, h
omnibus reipublicae formis ineſt. Etenim in olig
et in ariſtocratia et in democratia quod viſum fuerit n
parti eorum, qui reipublicae adminiſtrationis ſunt part
hoc ratum eſt. In plurimis igitur civitatibus reip
adminiſtrandae forma politiae, quae generis nomine a
tur, ſpeciem quandam habet: confuſio enim et permi
locupletibus et pauperibus divitias et libertatem ta
ſignum propoſitum intuetur tantum. Nam fere apud
que virorum bonorum atque honeſtorum locum viden
tinere locupletes. Quoniam autem tria ſunt, quae de
blicae adminiſtrationis aequalitate ambigunt et cont
libertas, divitiae, virtus; (quartum enim, quod nobi
vocant, comitatur duobus: nam generis praeſtantia fe
litas nihil aliud eſt, quam divitiae antiquae et virtu
ſpicuum eſt, cinnum ſeu permiſtionem locupletium
perum ſpolitiam dici debere: temperationem autem
bus ariſtocratiam maxime ex aliis eſſe appellandam,
illam veram et primam. Eſſe igitur alia reipublica
niſtrationis genera praeter monarchiam et democra
oligarchiam, dictum eſt; tum qualia haec ſint, et qu
ſe differant ariſtocratiae, et quid politia ab ariſtoc
non longe admodum has inter ſe diſtare perſpicuum

Caput VII. (vulgo C. 9.)

Quonam autem modo praeter democratiam et o
am fiat ea, quae politia nominatur, et quomodo eam c
re oporteat, deinceps poſt ea, quae ante dicta ſunt,
mus. Simul autem planum fiet, quibus rebus de
democratia et oligarchia. Harum enim primum ſum
titio eſt: dein ex his, ab utraque veluti ſymbolum

2. um) accipientes, componere oportebit. Sunt autem tres compositionis et permistionis termini. Nam vel ambo illa simul sumenda sunt, quae utraque reipublicae forma lege instituit, verbi gratia, de rebus judicandis. In oligarchiis enim multam locupletibus irrogant, nisi judicandi munus obeant, pauperibus nullam mercedem constituunt. At in democratiis pauperibus quidem mercedem decernunt, locupletibus vero nullam multam irrogant. Commune autem et medium horum est, hoc utrumque junctum; quapropter et politicum seu politiae conveniens. Ex ambobus enim temperatum est.
3. Unus igitur hic est copulandi et conjugandi modus. Alter ut medium sumatur eorum, quae utraque forma instituit: verbi gratia, habet hoc institutum altera, ut ad concionem pateat aditus civibus aut nullius census aut perquam exigui: altera, ut iis solis, qui magnum habeant censum. Commune est autem neque hoc neque illud, sed quod medium est inter utrumque horum censuum. Tertius est, ut ex duobus duarum reipublicae formarum institutis fiat una reipublicae administrandae forma: nempe partim ex lege oligarchica, partim ex democratica: verbi gratia, videtur democratiae esse proprium, magistratus sortito capi: electione vero creari, oligarchiae convenire: et democratiae proprium est, non ex censu magistratus creari: oligarchiae, ex censu. Aristocratiae igitur est proprium et politiae, ex utraque reipublicae forma utrumque sumere; ex oligarchia, ut magistratus electione deferantur; ex democratia, ut ne ex censu. Permistionis igi-
4. tur modus hic est. Certus autem bene permistae democratiae et oligarchiae finis ac terminus erit, ubi licebit eandem reipublicae administrandae formam democratiam et oligarchiam appellare. Perspicuum enim est, iis, qui ita loquuntur, id ex eo accidere, quod bene sint permistae. Idem porro et medio accidit. In eo enim utrumque extremorum apparet:
5. quod evenit in Lacedaemoniorum republica. Multi enim eam esse democratiam dicere conantur, propterea quia huius reipublicae ordinatio multa habeat democratiae propria: verbi gratia, primum id, quod ad puerorum educationem pertinet: similiter enim aluntur divitum liberi atque pauperum

filii; et eodem modo instituuntur, quomodo et pauperum filii erudiri possint. Similis vero ratio etiam in proxima aetate adhibetur, et cum robustiore corpore fuerint, atque ad aetatem virilem pervenerint, eadem. Nulla enim re illustrior aut insignior est dives quam pauper. Ita quae ad victum pertinent, eadem sunt omnibus in conviviis illis, quae phiditia apud eos nominantur. Denique tali veste utuntur divites, qualem quivis ex pauperibus parare queat. Deinde propterea, quod ex duobus maximis imperiis alterum quidem populus optat et legit, alterius vero est particeps. Nam senatores a populo leguntur; ephoratum populo licet obtinere. Nonnulli autem oligarchiam esse volunt, propterea quod multa habeat oligarchiae propria: verbi gratia, magistratus omnes electione mandari, nullum sortito obvenire: et penes paucos esse necis et exsilii potestatem, et alia multa huiusmodi. Oportet autem in reipublicae administrandae for- 6.
ma bene permista utrumque videri inesse et neutrum: tum eam per se et suis viribus servari, non extrinsecus: et per se servari, non quod plures sint extra, qui eam salvam esse velint, (hoc enim etiam malae reipublicae formae suppetat,) sed eo quod nulla prorsus pars civitatis ullam aliam reipublicae administrandae formam velit. Quonam igitur modo politia sit constituenda, itemque eae, quae aristocratiae nominantur, nunc expositum est.

Caput VIII. (vulgo C. 10.)

De tyrannide autem nobis reliquum erat dicere, non quod longus de ea sermo habendus sit, sed ut suam huius institutionis partem consequatur, quoniam etiam hanc in reipublicae administrandae formis numeramus. De regno igitur in libris superioribus explicuimus, in quibus de eo, quod maxime regnum dicitur, commentabamur, cum quaerebamus, utrum sit inutile an expediat civitatibus: et quem regem et unde et quomodo constituere oporteat. Tyrannidem por- 2.
ro, quo loco de regno disputabamus, in duas partes divisimus, propterea quod utriusque harum vis ac potestas similitudinem quandam habet cum regno: idque quia hoc utrumque

imperium legitimum est. Nam et apud nonnullas babarorum nationes principes, penes quos solos summa sit omnium rerum potestas, eliguntur: et olim apud priscos Graecos fiebant hoc modo quidam principes, soli imperium obtinentes, quos aesymnetas appellabant. Differunt autem haec imperia nonnihil inter se. Ac propterea quidem, quod lege vigebant ac valebant, et quia soli volentibus imperabant, erant regia: sed propterea quod dominorum in morem imperabant
3. arbitrio suo, tyrannica. Tertium autem tyrannidis genus est id, quod maxime tyrannis videtur esse, cum ex altera parte regno absoluto et summo respondeat. Talem autem monarchiam tyrannidem esse necesse est, quae cum referendarum rationum judicio non teneatur, imperium exercet in similes eosque omnes meliores, ad suam ipsius utilitatem omnia referens, non ad eorum, qui parent imperio. Quapropter invitis imperat: nemo enim liber et ingenuus tale imperium aequo animo ferre potest. Tyrannidis igitur haec et tot genera sunt, propter eas quas diximus caussas.

Caput IX. (vulgo C. 11.)

Sed quaenam est optima reipublicae administrandae forma, et quaenam plerisque civitatibus et plerisque hominibus vita optima est, si quis neque cum virtute captum idiotarum superante, neque cum doctrina et naturae bonitatem et adjumentum fortunae desiderante, neque cum reipublicae forma optanda magis, quam ad usurpandum facili, sed cum vita ad communicandum expedita plerisque, et cum ea reipublicae forma, cuius bona pars civitatum possit esse parti-
2. ceps, haec conferre velit? Etenim quas aristocratias appellant, de quibus nunc diximus, partim a plerisque civitatibus sunt remotiores; partim ei, quae politia nominatur, finitimae sunt. Quocirca de ambabus ut de una dicendum est. Judicium autem de his omnibus ex iisdem elementis pendet. Nam si recte dictum est in libris de Moribus, vitam beatam esse, quae virtuti congruit non impeditae: virtutem autem mediocritatem: vita media optima sit necesse est, ex ea, quam
5. quisque consequi potest, mediocritate. Atque his iisdem fini-

bus et civitatis et reipublicae administrationis virtu vitium terminari necesse est. Respublica enim vita qu civitatis est. In omnibus igitur urbibus tres sunt pa vitatis: alii valde locupletes, alii egentissimi: tertii in medii. Itaque, quoniam convenit inter omnes, id q mediocre et medium, esse optimum; perspicuum eti rerum secundarum possessionem mediam omnium ess mam. Facile enim adduci potest, ut rationi obte At qui pulchritudinis aut virium corporis aut nobilit divitiarum modum superat, aut contra qui supra pauper aut supramodum infirmus aut inhonoratus est, est eum rationi obsequi. Fiunt enim illi quidem pe et contumeliosi et insigniter magnisque in facinoribus i hi vero malitiosi ac fraudulenti et levibus in factis m injuriarum aliae nascuntur ex contumelia ac petulant ex calliditate et malitia. Praeterea hi minime magistratu minimeque imperia ambiunt. Atqui hoc utrumque bus est pestiferum. Praeterea qui rebus secundis et corporis et divitiis et amicis et aliis huiusmodi r cellunt, imperium ferre neque volunt neque sciunt hoc malum domi natum statim a pueris habent. N ter luxuriam et delicias ne in ludis quidem imperio parere consueverunt. At qui supra modum harum penuria conflictantur, nimis sunt humiles atque abj que hi imperare quidem nesciunt, sed imperium se bire sciunt: illi nulli quidem imperio parere didice ita imperare sciunt, quomodo domini servis imper igitur servorum et dominorum civitas, non liber hominum partim invidentium, partim contemnenti ab amicitia et societate communioneque civili di rimum. Societas enim et communio ad amicitiam nam neque cum inimicis societatem itineris inire Ea autem natura civitatis est, ut ex paribus et quam maxime fieri possit, constare debeat. Hoc a diis suppetit maxime. Quare necesse est, hanc civi time administrari, quae ex iis partibus constet, ex q statam constitutionem civitatis dicimus esse optima

7. Et vero ex civibus hi in civitatibus salvi sunt maxime. Nam neque ii, ut pauperes, aliena appetunt; neque rem horum familiarem, ut rem divitum, pauperes concupiscunt: et quia neque insidiis oppugnantur, neque aliis insidiantur, ab omni periculo tuti vivunt. Itaque praeclare optavit Phocylides: Esse volo civis medius: namque optima multa sunt mediis.
8. Perspicuum igitur est, societatem civilem illam esse optimam, quae ex mediis constet; talesque civitates bene administrari licere, in quibus media pars multa est, et plus potest, maxime quidem quam ambae, secundo loco vero, quam alterutra. Accrescens enim aliquid momenti affert inclinationemque quandam facit, et obstat, ne accidant contrariae exsuperantiae. Quapropter summae felicitatis est, eos, qui in civitatis administratione versantur, rem familiarem et mediocrem et justam habere. Nam ubi alii valde amplam habent, alii nullam, aut democratia fit postrema et deterrima, aut mera oligarchia aut tyrannis, propter utramque exsuperantiam. Nam ex democratia acerrima et ex oligarchia nascitur tyrannis: ex mediis vero et affinibus multo minus: cuius rei caussam posterius in disputatione de rerum publicarum mutatio-
9. nibus et conversionibus exponemus. Mediam autem reipublicae administrandae formam esse optimam, perspicuam est: sola enim seditionibus non est infesta. Ubi enim late patet id quod interjectum medium est, minime coitiones civium et seditiones oriuntur. Atque ob eandem caussam magnae civitates minus sunt seditionibus opportunae, nempe quia id, quod medium est, late patet. In parvis vero cum facile fit omnes in duas partes dirimere, ut nihil relinquatur medium, tum omnes fere aut egentes sunt aut locupletes. Praeterea democratiae oligarchiis sunt a ruinae periculo tutiores et ad diuturnitatem stabiliores propter medios. Nam et plures sunt, et honorum sunt participes in democratiis magis quam in oligarchiis. Cum enim sine his egentes multitudine superant, male rem suam gerit civitas, et in pessimum locum
10. deducti cives cito intereunt. Argumento autem huic rei esse existimare oportet, quod optimi latores legum de mediocrium civium grege fuerunt. Nam et Solon ex hoc numero fuit

ut declarat ipsius poesis; et Lycurgus, (non enim rex fuit) et Charondas, et fere plerique alii. Perspicuum autem etiam ex his est, quamobrem plurimae reipublicae administrandae formae sint aut democraticae aut oligarchicae. Propterea enim quod in his saepenumero quod medium est, exiguum est, semper utricunque excellant, sive locupletes sive plebecula, qui medium locum exsuperant, hi reipublicae administrationem secum trahunt. Itaque aut fit democratia aut oligarchia. Prop- 11.
terea vero quia seditiones et contentiones inter plebem et locupletes exsistunt, utriscunque acciderit, ut adversariis superiores evadant, ii non communem reipublicae administrandae formam constituunt, neque aequalem, sed exsuperantiam prioris reipublicae administrationis, tanquam victoriae praemium, accipiunt: et hi quidem democratiam, illi oligarchiam efficiunt. Praeterea vero et eorum, qui principatum Graeciae obtinuerunt, utrique ad reipublicae formam, quae apud se vigebat, intuentes, alteri democratias in civitatibus constituerunt, alteri oligarchias, non utilitatem civium spectantes, sed suam ipsorum; ita ut propter has causas aut nunquam media reipublicae forma existat, aut raro et apud paucos. Unus vir 12.
enim solus ex iis, qui olim fuerunt cum imperio, adductus est ut hanc reipublicae administrandae descriptionem redderet. Nunc autem apud eos, qui in civitatibus versantur, haec consuetudo serpere coepit, ut nolint aequalitatem, sed aut imperare studeant, aut victi aequo animo onus imperii subeant ac perferant. Quae sit optima reipublicae administrandae forma, et propter quam causam, ex his intelligere licet. Aliarum 13.
autem reipublicae formarum, (quoniam plures democratias et oligarchias esse dicimus,) quae prima sit locanda, quae secunda, et quae ad eundem modum deinceps proxima, quia alia sit melior, alia deterior, cum ea, quae optima est, distincta ac definita sit, non est difficile intelligere. Oportet enim necessario eam esse meliorem, quae ad hanc proxime accedit: deteriorem eam, quae a medio remotissima est, nisi quis in judicio faciendo finem civitati propositum intueatur. Dico autem finem civitati propositum, quia saepenumero, quamvis sit alia reipublicae administrandae forma optabilior at

praestabilior, nihil obstat tamen, quominus aliquibus magis expediat, aliam esse apud eos reipublicae administrationem.

Caput X. (vulgo C. 12).

Quae autem reipublicae administrandae forma quibus et qualis qualibus expediat, consequens est deinceps iis, quae dicta sunt, exponere. Primum igitur, quod idem universe de omnibus vere dicitur, sumendum est. Oportet enim plus valere eam partem civitatis, quae vult reipublicae formam manere, quam quae non vult. Constat autem civitas omnis ex quali et quanto. Quale dico libertatem, divitias, disciplinam, nobilitatem; quantum, multitudinis exsuperantiam.
2. Contingere autem potest, ut earum partium, ex quibus constat civitas, parti alteri adjunctum sit quale, alteri quantum: verbi gratia, ut plures numero sint homines obscuri et humili loco nati, quam generosi; aut plures egentes quam locupletes; non tam superent tamen quanto, quam superentur quali. Quapropter haec sunt inter se comparanda. Ubi igitur egentium multitudo alteram partem superat ea proportione, quam diximus, hic democratia oriri solet natura, et unumquodque genus democratiae pro cuiusque populi exsuperantia; verbi gratia, si agricolarum superet multitudo, prima exsistit democratia; sin artificum illiberalium et mercenariorum, postrema. Similiterque aliae inter has inter-
3. jectae. Ubi vero locupletium et nobilium multitudo magis superat quanto, hic nascitur oligarchia; et eodem modo unumquodque oligarchiae genus pro exsuperantia multitudinis oligarchicae. Oportet porro latorem legis semper in reipublicae administratione medios assumere. Nam sive leges oligarchiae convenientes ferat, ad medios leges dirigere debet: sive democratiae congruentes, hi legibus adjungendi sunt.
4. Ubi vero mediorum multitudo superat aut utrosque extremos, aut alterutrum tantum: hic fieri potest, ut reipublicae forma sit firma et stabilis. Non est enim metuendum, ne unquam divites cum pauperibus in hos consentiant et conspirent; nam nunquam alteri alteris servire volent. Quodsi communiorem reipublicae administrationem quaerant, nullam

aliam

aliam reperient hac communiorem. Nam viciſſim, p
atque imperare non facile inducent animum propter di
tiam, quae inter eos intercedit. Ubique gentium auten
ter fidiſſimus eſt: at medius, arbiter eſt. Quanto
melius reipublicae adminiſtratio miſta et temperata
tanto firmior et diuturnior eſt. Vehementer autem
multi etiam ex iis, qui reipublicae adminiſtrandae
ariſtocraticas efficere volunt, non in eo ſolum, quod plus
unt locupletibus, quam oportet, verum etiam quod
lum circumveniunt. Neceſſe enim eſt, temporis pr
aliquando ex falſis bonis naſci verum malum. Nam
deratae atque injuſtae divitum cupiditates rempublicam p
potius, quam populi. Quinque autem res numero ſun
in reipublicae adminiſtrationibus per ſpeciem quanda
neſtam callide excogitant in populum: ea quae verſar
concione, in magiſtratibus, in judiciis, in armandis ci
in exercendis. In concionibus quidem, licere civibus
cione deliberandi cauſa intereſſe: multam autem eſſe
tutam in locupletes, ſi non interfuerint in concione:
aut in ſolos locupletes, aut multo majorem. In ma
bus, non licere iis, qui cenſum habeant, ejurare
ſtratum: egentibus et tenuibus licere. In judiciis
eſſe conſtitutam in locupletes, niſi judicandi munere
tur: egentibus licere impune rebus judicandis non p
aut in illos quidem gravem multam eſſe conſtitutam
levem: quemadmodum in Charondae legibus. Alicub
licet quidem omnibus, qui modo profeſſi fuerint, in
ne conſultandi gratia intereſſe, et res judicare: quod
eaquam profeſſi fuerint, neque in concionem veniant
judicandi munus obeant, magnae ſunt his poenae ir
ut propter multae irrogationem profeſſionem fugiant
terea autem quod nomen perſcribendum non dederir
candi munus non obeant, neque in concione deliberar
interſint. Eodem modo et de armis domi habendis
ribus exercendis lege lata conſtituunt. Egentibus er
arma non habere: locupletes vero ſi non habeant,
multantur: et illis licet impune corpus non exercer

corpus non exerceant, multa irrogata eſt: ut hi quidem propter multam corpori exercendo dent operam, illi propter impunitatem corporis exercitationem negligant. Haec igitur ſunt callida legum ferendarum artificia, ad oligarchiam accom-
9. modata. In democratiis vero alias machinas excogitant, quas his opponant. Egentibus enim mercedem praebent in concionem deliberandi cauſa euntibus, et judicandi munus obeuntibus; locupletibus utrumque munus deſugientibus nullam multam irrogant. Itaque perſpicuum eſt, ſi quis vult juſte permiſcere, quae ſunt apud utrosque, in unum eſſe conducenda: et illis quidem mercedem eſſe praebendam, his vero multam irrogandam. Sic enim omnes reipublicae adminiſtrationis fuerint participes: illo modo autem in alterorum poteſtatem venit respublica. Oportet autem reipublicae formam ex his ſane conſtare tantum, qui habent arma, cenſus vero magnitudine non licet ſimpliciter definiendo edicere tantam ſuppetere debere: ſed conſiderato, qualis et quantus ampliſſimus quadret ad id, ut ii, qui reipublicae adminiſtrandae ſunt participes, plures ſint iis, qui non ſunt participes, tantum praefinire ac praeſcribere oportet. Pauperes enim, etiamſi honorum non ſint participes, quieſcere non nolunt, modo ne quis eos contumelioſe vexet, neque de re
10. familiari quicquam detrahat. Sed hoc facile non eſt: non enim ſemper contingit, ut ſint ii humanitate politi, qui reipublicae adminiſtrationis ſunt participes. Et pauperes, ubi bellum ortum fuerit, ſolent eſſe tardiores, niſi alantur: quod ſi quis victum ſuppeditet, militiam non detrectant. Conſtat autem respublica apud nonnullos non ſolum ex iis peditibus, qui arma gerunt: verum etiam ex iis, qui geſſerunt. Apud Malienſes autem respublica quidem ex his conſtabat, magiſtratus vero ex iis, qui militabant, legebantur. Ac prima ſane reipublicae adminiſtrandae forma apud Graecos, poſteaquam regibus uti deſierunt, ex iis, qui arma ferebant, fuit: principio quidem ex equitibus: viribus enim belli ſuperabant, qui equitatu praeſtabant. Nam ſine arte inſtruendi diſponendique exercitus peditatus gravioris armaturae inutilis eſt. At talium rerum uſus et ordinis diſciplina non erat apud

veteres ita, ut in equitatu firmamentum et robur belli carent. Crescentibus autem civitatibus, auctisque eoru arma tractabant, viribus, cum pluribus reipublicae a stratio communicata est. Quapropter quas nunc politi pellamus, majores nostri democratias nominabant. Era tem veteres reipublicae administrandae formae non fine oligarchicae aut regiae. Nam propter hominum pauc civitatumque infrequentiam non admodum multos hal qui medii essent. Itaque cum et numero pauci essent, dinis descriptione, magis imperium perferebant. Qu caussam igitur reipublicae administrandae formae sint et quam ob rem praeter eas, quae commemoratae sunt (nam et democratia una numero non est, et de alii sentiendum) praeterea vero quid inter se differant, et ob caussam hoc eveniat: et praeter haec, quae sit optir publicae administrandae forma, ut universe dicamus; rum reipublicae formarum qualis qualibus conveniat, tum a nobis est.

Caput XI. (vulgo C. 14.)

Rursus autem postquam universe de omnibus, prie de unaquaque explicavimus, de iis quae deinc quuntur, dicamus, eorum principio apto et convenien to. Omnium igitur reipublicae administrandae formar partes sunt, quarum quid cuique expediat, bonum scri legum diligenter attendere et considerare oportet: quib tibus bene affectis, reipublicae formam bene affectam pro uniuscuiusque harum partium differentia reipublicae inter se differre necesse est. Harum autem partium un dam est, quae de republica consultat: altera, quae in m tibus versatur, hoc est, quos magistratus esse, et quar rum potestatem eos habere, et qualem eorum election oportet: tertia ad judices pertinet. Summam autem tem habet ea pars, quae de bello et pace, et de soci de foederibus et de legibus, et de morte et exsilio, et catione bonorum et de rationibus referendis consulta cesse est autem, vel civibus omnibus omnia haec judi

tradita, vel nonnullis omnia: verbi gratia, uni cuidam magiſtratui, aut pluribus, vel aliis alia; vel nonnulla eorum omnibus, nonnulla vero nonnullis. Omnes igitur cives de omnibus rebus ſtatuere, populare eſt; talem enim aequalitatem requirit populus. Sunt autem modi, quibus omnes de rebus omnibus ſtatuant, complures: unus, ut ſinguli viciſſim, non omnes ſimul, deliberent et ſtatuant: quemadmodum ſit in republica a Telecle Mileſio inſtituta. (Et vero in aliis rebus publicis conſultant magiſtratuum collegia congreſſa et in unum coacta; magiſtratus autem obtinent omnes viciſſim cives ex tribubus et particulis civitatis prorſus minimis, donec ad omnes perventum ſit:) conveniant autem omnes ſolum de legibus ferendis ac jubendis, et iis de rebus, quae ad reipublicae adminiſtrationem pertinent: et ut ea audiant, quae
4. a magiſtratibus edicuntur ac denunciantur. Alius modus, ut omnes conferti ſtatuant, ſed conveniant tantum comitiorum diebus, et ad magiſtratus creandos, et ad leges ſciſcendas, et cum de bello et pace agendum eſt, et ad rationes rerum in magiſtratu geſtarum repetendas: de caeteris autem magiſtratus, ut cuique negotio propoſiti ſunt, ſive lecti ex omnibus, ſive ſortito capti, deliberent. Alius modus, ut cives ad magiſtratus creandos, et rationes a magiſtratibus repetendas conveniant, et cum de bello ac ſocietate belli deliberaturi ſunt: caetera a magiſtratibus tranſigantur: qui quidem magiſtratus a populo ſint electi, tot, quot eliguntur rectius. Tales autem ſunt ii, qui non niſi a ſcientibus et uſu peritis geri
5. poſſunt. Quartus modus eſt, ut omnes de rebus omnibus congregati deliberent: magiſtratus vero nulla de re decernant: ſed tantum ſententiam ſuam anquirendi cauſa ante interponant, eamque ad populum poſtea referant: quo modo nunc ultima democratia gubernatur: quam et oligarchico potentatui et monarchiae tyrannicae proportione reſpondere dicimus.
6. Hi igitur omnes modi ſunt democratici. Quosdam vero de omnibus ſtatuere, oligarchiae proprium eſt. Habet porro etiam hoc differentias plures. Cum enim ex mediocribus cenſibus et deliguntur magiſtratus, et ſunt plures propter cenſus mediocritatem, neque quicquam eorum, quae vetat lex, mo-

vent, sed legem sequuntur ducem, et ei, qui censum lege praefinitum habeat, licet ad rempublicam accedere: oligarchia haec talis quidem est, sed politiae similis, quia modum servat. Cum vero non omnes consilii publici sunt participes, sed eliguntur, et tamen ex lege imperant, hoc ita ut et superius, ad oligarchiam pertinet. At cum ii, penes quos est consultandi potestas, se ipsi legunt et creant, cumque filius in locum patris succedit, et cum leges sibi subiungunt, non se legibus: haec reipublicae ordinatio oligarchica fit necesse est. Cum autem partitione quadam facta de nonnullis 7.
rebus statuendi potestatem et jus habent nonnulli, verbi gratia, de bello et pace, et de rationibus repetendis omnes: de caeteris rebus magistratus, hique electi aut sortito facti; haec quidem reipublicae forma aristocratia est. Sed si de aliquibus rebus statuere possint magistratus electi, de aliquibus sortito facti: et qui sortito fiunt, vel simpliciter sumantur ex omnibus, vel ex iis, qui ante meliores judicati sunt: vel communiter et electione et sorte fiant: haec reipublicae administratio partim aristocratia est, partim ipsa politia. Distinctum igitur ac divisum hoc modo est id, quod in civitate consultationi praeest, spectatis reipublicae administrandae formis: et gubernatur unaquaeque reipublicae forma, quemadmodum supra definitum atque explicatum est. Con- 8.
ducit autem ei democratiae, quae maxime hoc nomine digna videtur, huic novissimae nempe, (talem democratiam dico, in qua populus habet potestatem et dominium etiam in leges,) quo melius in senatu deliberent, facere id quod fit in oligarchiis de judiciorum ratione: multam enim iis irrogat, quos judicandi munere fungi volunt, ut eo fungantur: at democratia tenuibus et egentibus mercedem decernit: et hoc idem in concionibus facere. Melius enim consultabunt, si consultent omnes communiter: multitudo quidem cum optimatibus, hi vero cum multitudine. Expedit autem, eos qui consultandi munus obibunt, aut suffragiis creari atque eligi, aut sortito fieri aequaliter ex membris civitatis. Expedit porro illud quoque, si cives populares politicos longe numero superent, aut non omnibus mercedem dare, sed tam mul-

tis, quam multi cum multitudine nobilium commenſu quo-
9. dam comparari queant, aut plures ſorte eligere. In oligarchiis autem utile eſt aut nonnullos ex multitudine eligere, aut curiam aliquam conſtituere talem, qualis eſt in quibusdam rebuspublicis, quos probulos, id eſt praeconſultatores, et nomophylacas, id eſt legum cuſtodes, appellant: et de iis ſtatuere ac decernere, de quibus hi ante conſultarint. Sic enim populus erit conſultandi conſors et particeps, neque quicquam eorum reſcindere poterit, quae ad reipublicae adminiſtrationem pertinent. Praeterea aut eadem decernere populum, aut nihil contrarium iis decernere, quae ad eum referentur: aut cum omnibus quidem deliberationem in concione communicare, ſed ſolis magiſtratibus conſultandi poteſta-
10. tem facere. Et contrarium eius, quod fit in politiis, faciendum eſt. Populi enim in abſolvendo rata debet eſſe auctoritas, in condemnando non debet eſſe rata: ſed provocatio ſit ad eos magiſtratus, qui reipublicae praeſunt. Nam in politiis faciunt ordine converſo: paucorum enim, ſi quidem abſolverunt, rata eſt auctoritas; ſin condemnarunt, rata non eſt; ſed provocatio ſemper eſt ad quamplurimos. De ea igitur civitatis parte, quae conſultat, et de ea, penes quam eſt moderandae atque adminiſtrandae civitatis auctoritas ac poteſtas, ita ſit a nobis explicatum.

Caput XII. (vulgo C. 15.)

His autem proxime conſequens eſt magiſtratuum diſtincta atque explicata partitio. Inſunt enim in hac reipublicae adminiſtrationis parte multae differentiae, quot magiſtratus eſſe debeant, et quarum rerum penes eos poteſtas eſſe debeat: et de tempore, quam diuturnum quemque eſſe oporteat. Alii enim ſemeſtres, alii breviore temporis ſpatio circumſcriptos: alii annuos, alii diuturniores magiſtratus faciunt; et utrum magiſtratus perpetuos eſſe oporteat, an diuturnos, an neutrum, ſed ſaepe eosdem magiſtratum gerere; an non eundem
2. bis magiſtratu fungi, ſed ſemel duntaxat. Praeterea, quod ad rationem conſtituendorum magiſtratuum attinet, ex quibus fieri oporteat, et a quibus, et quomodo. Nam de his

omnibus oportet primum distinguere atque explicare, quot modis contingat, ut fieri possint: deinde videre, magistratus qualibus reipublicae formis sint utiles, et sin ad singulas accommodare. Sed ne hoc quidem definire est, quales magistratus appellandi sint: multis enim prae civilis societas eget. Quapropter non omnes ii sunt in gistratibus numerandi, neque qui suffragiis creantur, neq sortito fiunt; ut primum sacerdotes; hoc enim genus num aliud esse a civilibus magistratibus statuendum est: de chororum duces ac magistri, et praecones; eliguntur gati. Sunt autem curationes aliae civiles, et hae vel um civium ad aliquam actionem: ut imperator iis om qui militant, praeest: vel partis civitatis, ut mulierum fectus aut puerorum; aliae sunt oeconomicae; saepen enim frumenti mensores leguntur: aliae in ministerio stunt, quibus, si copia suppetat, servos praeficiunt. M igitur, ut simpliciter et generaliter dicam, magistratus cendi sunt, quibus de aliquibus rebus consultandi et ju di et imperandi, et quidem huius rei maxime, munus matum est. Imperare enim magistratus proprium mag quam illa superiora. Sed quibus nominibus haec appel nihil propemodum refert ad vitae usum; nondum eni rum, qui de nomine ambigunt, controversia in cium venit: verum habet aliam scientiae ipsi necessariam nitionem. Quales autem magistratus, et quam mult necessarii ad id, ut sit civitas: tum quales non necessar dem sint, sed utiles ad bonam reipublicae formam; dubitare possit aliquis, cum in omni reipublicae form in parvis civitatibus. Nam in magnis fieri et potest bet, ut unus magistratus uni rei praepositus sit; fieri potest, ut multi accedant ad magistratus et imperia multi sunt cives: ita ut alios magistratus diu interm alios semel gerere liceat. Tum praestat unicuique curationem obtingere in uno negotio occupatam, quam tis districtam. In parvis vero multos magistratus ad homines conferre et contrahere necesse est. Nam p hominum paucitatem et penuriam non est facile mu

magistratibus esse. Qui erunt enim ii, qui his rursum successuri sunt? Egent autem interdum iisdem magistratibus et legibus parvae civitates atque magnae. Hoc interest, quod hae quidem saepenumero egent iisdem: illis vero longo temporis spatio hoc evenit. Quapropter nihil obstat, quo minus multae curationes uni simul mandentur; non enim sibi erunt mutuo impedimento: et propter hominum penuriam necesse est, magistratus facere similes instrumentis illis, quae candelabri et verriculi usum praebent, obeliscolychnia a Grae-
6. cis appellata. Si possimus igitur, quot omni civitati magistratus esse necesse sit, et quot non sit quidem necesse, sed tamen esse utile sit, dicere: facilius quis his cognitis contrahat, qui magistratus in unum contrahi commode possunt. Oportet autem ne hoc quidem ignorare, qualis magistratus pro ratione loci multarum rerum curam habere possit, et qualium rerum ubique penes unum magistratum auctoritas ac potestas esse debeat: verbi gratia, modestiae hominum in officio continendorum utrum in foro quidem penes aedilem, in alio loco penes alium, an ubique penes eundem: et utrum ex rebus facienda sit divisio, an ex hominibus: dico, utrum debeat unus esse praefectus disciplinae publicae, an alius pue-
7. rorum, alius mulierum. Et vero ex reipublicae formis, utrum in unaquaque etiam magistratuum genus differat, an nihil differat: verbi gratia, in democratia et oligarchia et aristocratia et monarchia utrum penes eosdem magistratus sit summa potestas, sed non ex paribus, neque ex similibus, verum in aliis rebuspublicis penes alios sit potestas: verbi gratia, in aristocratiis ex hominibus eruditis et bene institutis: in oligarchiis ex divitibus: in democratiis ex liberis. An sint reipublicae formae ipsi quaedam magistratuum differentiae consentaneae: sed alicubi tamen eosdem magistratus esse expediat, alibi utile sit inter se differre: hic enim conve-
8. nit magnos esse magistratus, illic eosdem esse parvos. Veruntamen sunt quidam et proprii, ut eorum, quos probulos Graeci dicunt, Latini praeconsultatores: Provisores fortassis appellare licet. Hic enim magistratus democratiae non convenit, neque popularis est. Consultatio vero senatus popu-

lare quiddam eſt. Oportet enim tales quosdam eſſe, quibus ſit cura populo proſpicere et providere, ut ei liceat eſſe in ſuis negotiis occupato. Quodſi erunt pauci numero, hoc ad oligarchiam pertinebit. At praeconſultatores ſeu proviſores paucos eſſe numero neceſſe eſt: quare hi oligarchiae proprii ſunt. Ubi autem ſunt hi magiſtratus utrique, praeconſultores conſultatoribus et ſenatoribus opponuntur, atque adeo imponuntur. Nam conſultator ſeu ſenator populare quiddam eſt: praeconſultator vero oligarchiae proprium. Frangitur 9. autem atque interit etiam conſultationis publicae, id eſt ſenatus, poteſtas in talibus democratiis, in quibus ipſe populus congregatus omnibus de rebus agit et tranſigit. Hoc porro ſolet evenire, cum vel copiis rei familiaris abundat populus, vel iis, qui in concionem eunt deliberandi gratia, merces datur. Nam cum otiantur ac negotiis ſoluti ſunt, ſaepe congrediuntur, et omnia ipſi diſceptantes decernunt. Puerorum praefectus autem et mulierum, et ſi quis eſt alius magiſtratus, penes quem talis curationis ſit poteſtas, ad ariſtocratiam pertinet, non ad democratiam. Quonam modo enim fieri poſſit, ut pauperum uxores prohibeantur in publicum prodire? Neque eum fert oligarchia: luxuria enim diffluunt paucorum, qui reipublicae praeſunt, uxores. Sed de his quidem 10. rebus hactenus dictum ſit: nunc quae ad magiſtratuum creationes pertinent, ab initio perſequi et pertractare conandum eſt. Tribus autem finibus harum differentiae circumſcriptae ſunt: qui ſi componantur, modos omnes comprehendi neceſſe eſt. Horum autem trium unum eſt, qui ſint ii, qui magiſtratus faciunt: alterum, ex quibus: tertium, quomodo. Uniuscuiusque porro horum trium tres ſunt differentiae. Nam aut omnes cives conſtituunt creantque magiſtratus, aut aliqui: et aut ex omnibus, aut ex quibusdam certis ac definitis, verbi gratia, aut a cenſu, aut a genere, aut a virtute, aut tali alia re aliqua: quemadmodum Megaris ex iis, qui una ab exſilio reverterunt, unaque adverſus populum decertarunt: atque haec aut electione, aut ſorte. Rurſus haec duplicari 11. poſſunt: hoc eſt, alios magiſtratus aliqui conſtituunt, alios omnes: alios ex omnibus civibus, alios ex quibusdam; et

alios ſuffragiis, alios forte. Harum autem differentiarum uniuscuiusque quatuor erunt modi. Aut enim omnes ex omnibus electione fiunt, aut omnes ex omnibus forte: et aut ex univerſis, aut ex omnibus in partes diſtributis, verbi gratia, in tribus, aut pagos, aut curias, donec ad omnes cives perventum, et per omnes itum fuerit: aut ſemper ex omnibus, et partim hoc, partim illo modo. Rurſum ſi certi aliqui ſint, qui conſtituant vel ex omnibus electione, vel ex omnibus forte: vel ex aliquibus electione, vel ex aliquibus forte: vel partim hoc modo, partim illo; hoc eſt, partim ex omnibus electione, partim forte. Itaque duodecim modi ſunt, praeter duas conjunctiones ſeu copulationes. Harum autem con-
2. ſtituendi magiſtratus rationum duae ſunt populares, nempe omnes ex omnibus aut ſuffragiis aut forte fieri, aut utroque: alios quidem magiſtratus forte, alios electione. Conſtitui porro non omnes quidem magiſtratus ſimul, ſed tamen ex omnibus, aut ex quibusdam, aut forte, aut electione, (aut utroque:) aut alios ex omnibus, alios ex quibusdam utroque, (dico autem utroque, alios quidem forte, alios ſuffragio) hoc politiae eſt proprium. Et nonnullos magiſtratus ex omnibus conſtitui, partim electione, partim forte, aut utroque, (hoc eſt, alios forte, alios electione) oligarchiae proprium
5. eſt: et multo magis, ſi utroque. Alios vero ex omnibus, alios ex quibusdam, ad politiam pertinet cum ariſtocratia conjunctam; aut alios electione, alios forte. At quosdam ex quibusdam electione fieri, oligarchiae convenit: et quosdam ex quibusdam forte, et item quosdam ex quibusdam utroque. Quosdam vero ex omnibus fieri, non item oligarchiae convenit. At omnes ex quibusdam fieri electione, ad ariſtocratiam pertinet. Tot igitur numero modi ſunt ii, qui in conſtitutione magiſtratuum vertuntur; et hoc modo pro reipublicae ratione et natura diviſi ac diſtincti ſunt. Quae porro quibus conducant, et quomodo conſtituendi ſint magiſtratus, una cum eorum poteſtate, quae cuiusque ſit, planum fiet. Dico autem poteſtatem magiſtratus, verbi gratia, ſi quis vectigalibus aut cuſtodiae praeſit. Non enim eadem ſunt poteſtatis genera, quemadmodum nec eadem eſt eius, qui exercitui

praeest, potestas, atque eius, penes quem arbitrium rebus in foro contractis disceptandi.

Caput XIII. (vulgo C. 16.)

Reliqua est ex tribus civitatis partibus, ea quae judicandis praeest; itaque nunc de judiciis differamus que horum modi exquirendi sunt eadem methodo, q mus hactenus usi. Judiciorum autem differentia tribu bus continetur, ex quibus, de quibus, quomodo. Ex bus, hoc est, utrum ex omnibus, an ex quibusdam j sumantur. De quibus, quot sint genera judiciorum. modo, utrum sorte, an suffragio judices fiant. Ac p sane exponamus, quot sint judiciorum genera. Octo sunt numero; unum quidem, quod ad repetendas rati magistratibus pertinet: alterum, quod ad delicta p tertium, quod ad peccata in reipublicae statum: quart controversiis et magistratuum et privatorum, cum am de multarum irrogationibus: quintum, de privatis magnarum contractibus, et praeterea de caedibus, et minibus inter sicarios, et de peregrinis. Maleficior tem ad caedes pertinentium genera, sive apud eosd dices res agatur, sive apud diversos, alia sunt sponte sulto admissa, alia inconsulto atque invite: et alia co tur illa quidem, sed de jure ambigitur, quartum mal est, cuius crimen iis infertur, qui ob caedem non tariam exsulabant, ab exsilio revocatis, ut capitis dicerent: quale dicitur Athenis esse etiam id ju quod exercetur in Phreattone. Sed talia haec in om pauca eveniunt, eaque in magnis civitatibus. Jud autem de peregrinis unum genus est, quo peregrinus regrino litigat: alterum, quo peregrinus cum cive. haec autem omnia sunt et judicia de parvis conti ab una drachma usque ad quinque, et paulo amplius tet enim de his judicari, neque tamen cadunt in multitudinem. Sed de his quidem judiciis, et de ad caedem pertinent, et de peregrinorum cont disputare omittamus: de civilibus vero dicamus:

bus, cum neque recte, neque ordine fiunt, ſeditiones excitantur, et ex iisdem turbae ac ſeditiones, denique reipublicae commutationes oriuntur. Neceſſe autem eſt aut omnes de omnibus illis, quae ſupra partite enumerata ſunt, judicare, vel ſuffragio vel ſorte: aut omnes de omnibus partim ſortitione, partim electione: aut de aliquibus iisdem alios ſortito factos, alios ſuffragio electos. Sunt igitur hi modi numero quatuor. Totidem autem ſunt alteri, cum judicia ex parte conſtituuntur. Rurſus enim aut ex quibusdam ſumuntur, qui de rebus omnibus judicent, electione: aut ex quibusdam qui de rebus omnibus judicent, ſortitione: aut partim ſortitione, partim electione: aut nonnulli ſunt judicum conſeſſus iisdem de rebus ex judicibus ſortito factis, et ſuffragio creatis. Hi igitur modi, quemadmodum

4 expoſiti ſunt, iis quos ſupra diximus, conſimiles ſunt. Praeterea vero haec eadem judicia duplicari et copulari poſſunt. Dico autem, verbi gratia, ſi alia quidem ex omnibus, alia ex aliquibus, alia ex utrisque: exempli cauſa, ſi eiusdem judicum conſeſſus alii ſint ex omnibus, alii ex quibusdam: aut ſortitione, aut electione, aut utroque modo. Quot igitur modis poſſint eſſe judicum conſeſſus, expoſitum eſt. Horum autem primi quidem ſunt populares, qui aut conſtant ex omnibus, aut ſunt de omnibus: ſecundi ad oligarchiam pertinent, nempe qui ex quibusdam ſumuntur, et de omnibus judicant: tertii ariſtocratiam et politiam attingunt, videlicet qui partim ex omnibus, partim ex quibusdam ſumuntur.

Libri quinti Caput I.

De aliis igitur rebus, de quibus disputare consili pimus, fere omnibus diximus. Quibus autem ex ca rumpublicarum formae mutentur, et ex quam multi qualibus, et quae sint cuiusque reipublicae pestes atqu itiones, et ex qualibus reipublicae formis in quales versio: praeterea quae res sint et communiter omr seorsum singulis salutares: (*praeterea vero quibus ma: bus unaquaeque respublica conservari possit;*) deinceps la, quae supra dicta sunt, considerandum. Primum existimare oportet, multas initio reipublicae admini formas exstitisse, cum inter omnes quidem convenir quod justum, et quod proportione aequale est, sed aberrarent, quemadmodum et prius dictum est. I tia enim orta ex eo est, quod qui una aliqua re par se simpliciter pares esse existimarent. Nam quia sim beri sunt, se simpliciter aequales esse putant. Oligar tem ex eo nata est, quod qui sunt una aliqua re ir et superiores, se omnino inaequales esse putant. Qu copiis rei familiaris alios superant, idcirco se simpl aequales esse autumant. Inde fit, ut illi quidem pı si sint aequales, omnia aequalia sibi tribui aequum seant: hi proinde quasi sint inaequales, superiora oı bere studeant. Nam quod superat, inaequale est. igitur omnes hae reipublicae formae aliquid juris, pliciter pravae sunt. Et propter hanc causam, cum non pro sua opinione reipublicae administrationis ticipes, seditiones inter eos commoventur. Cum aı nium justissime seditiones excitent ii, qui virtute tum minime hoc faciunt. Maxime enim rationi c um est, hos tantum simpliciter esse inaequales. Su quidam, qui cum genere praestent, dignos se putant r

libus, sed pluribus et amplioribus propter hanc inaequalitatem; videntur enim ii esse nobiles et generosi, quibus maiorum virtus et divitiae suppetunt. Principia igitur haec sunt
4. fere seditionum, hi fontes atque hae caussae, quibus impulsi seditiones concitant. Quocirca conversiones et commutationes reipublicae administrationum duobus modis fiunt. Aliquando enim ipsam reipublicae administrandae formam oppugnant, ut ex eo reipublicae statu, qui nunc est, alium constituant: verbi gratia, ex democratia oligarchiam, aut ex oligarchia democratiam, aut ex his politiam, aut aristocratiam, aut has ex illis. Interdum non quod praesentem reipublicae statum immutare conentur, diffident: sed statum reipublicae eum quidem qui nunc est, omnibus aliis anteponunt: verum se moderatores civitatis et administrationis reipublicae compotes esse volunt: verbi gratia, oligarchiae aut mo-
5. narchiae. Praeterea interdum certant de intendenda aut remittenda reipublicae administrandae forma; verbi gratia, ut, quae reipublicae administratio oligarchica est, fit aut acrior, aut minus acris: aut, quae democratica est, vel intentior vel remissior fiat: itemque de reliquis reipublicae formis id pugnant, ut vel intentae sint vel remissae. Praeterea contendunt partem aliquam reipublicae administrationis movere atque immutare, verbi gratia, magistratum aliquem constituere, aut tollere: quemadmodum aiunt quidam, Lysandrum Lacedaemone regnum tollere esse conatum; et Pausaniam regem
6. ephororum imperium. Et Epidamni mutata est reipublicae administrandae forma ex parte quadam. Nam pro phylarchis (tribunis plebis) senatum fecerant. Jam vero in Heliaeam necesse est etiam magistratus ex iis, qui in reipublicae administratione versantur, venire, cum aliquis magistratus in demortui locum suffragio sufficiendus est. Oligarchiae autem conveniebat etiam praetor seu archon unus in hac republica: ubique enim propter inaequalitatem seu iniquitatem seditio oritur, ubi imparibus non tribuitur id quod proportione debetur. Regnum enim perpetuum inaequale et iniquum est inter aequales. Omnino enim homines aequale seu aequum quaerentes inter se diffident et discordant. Est autem

aequale duplex: unum numero, alterum dignitate. numero dico, quod est multitudine aut magnitudi et aequale: dignitate, quod ratione; verbi gratia, ae mero tria superant duo, et duo unum: aequali vero quatuor duo, et duo unum: uterque enim numerus peratur, eorum numerorum, qui superant, dimi Cum inter eos autem conveniat de eo, quod aequalitatem justum est simpliciter, de eo, quod est proportione, dissident, quemadmodum ante est. Alii enim, si aliqua re sint aequales, existima omnibus rebus aequales: alii, si aliqua re sint ir et superiores, pluribus aut majoribus se dignos tant. Quapropter et duae reipublicae administrandae maxime exsistere solent, democratia et oligarchia. enim et virtus in paucis cernuntur: horum contrar in pluribus. Nam nobiles quidem et viros bonos gentium centum reperias: egentes vero (*et improbos* multis locis. Simpliciter autem et omni ex parte utra aequalitate ordinatam et constitutam esse reipub ministrationem, vitiosum est: quod ex eventu intel cet. Nulla enim ex talibus reipublicae formis ad tatem stabilis est. Huius rei haec causa est, quod potest, ut ex eo, quod primum et ab initio est, non exsistat ad extremum insigne aliquod malu circa oportet partim aequalitate arithmetica, partim trica, et ea quae est ex dignitate, uti. Veruntamen a seditionum periculo munitior democratia, quam o est. Nam in oligarchiis duo mala oriri solent, sedi corum potentium inter ipsos et praeterea adversus p In statu vero populari cum paucorum duntaxat pote sidetur: populus autem inter se aut nihil aut perpa sentit. Praeterea reipublicae administrandae forma e eribus concreta, propius accedit ad democratiam, paucorum imperium: atque haec omnium huius mod publicarum tutissima est.

Caput II.

Quoniam autem quibus e rebus ſeditiones in civitatibus
et commutationes rerumpublicarum oriantur, conſiderare inſti-
tuimus, univerſe primum origines et cauſas earum intelligere
nos oportet. Sunt autem fere numero tres, quae primum
rudi quadam deſcriptione per ſe ſunt explicandae. Oportet
enim explicare et quomodo affecti homines diſſideant inter ſe,
et quarum rerum cauſa: et quod tertium eſt, quae ſint princi-
pia perturbationum civilium et ſeditionum inter cives ortarum.
Quam ob rem igitur affecti ſint ipſi quodammodo ad mutatio-
nem, ea univerſe cauſa ſtatuenda eſt, de qua jam diximus. Alii
enim aequalitatis cupiditate inflammati diſcordant inter ſe,
ſi ſe putent deteriore eſſe conditione, cum ſint iis, qui ſupe-
riora habent omnia, pares. Alii inaequalitatem et praeſtanti-
am concupiſcentes, ſi, cum ſint inaequales et ſuperiores, exi-
ſtiment ſe non ferre partes priores, nec plus habere, quam
2. alios, ſed aequale aut etiam minus. Poteſt autem evenire,
ut haec juſte expetantur: poteſt vero, et ut injuſte. Nam et
cum ſint inferiores, ut ſint aequales, ſeditionem concitant:
et cum aequales, ut ſint majores. Quomodo igitur affecti
ſeditionem concitent, expoſitum eſt. Ea autem quorum cauſa
diſſident, ſunt lucrum et honos, et quae his contraria ſunt.
Nam ignominiam et multam ſeu damnum fugientes, quae
vel ſe vel amicos attingat, ſeditiones in civitatibus commo-
3. vent. Cauſae autem et origines motuum, a quibus et ipſi
hoc modo afficiuntur, et de rebus, quas ante diximus, diſſi-
dent, aliquo modo ſunt numero ſeptem, aliquo modo plu-
res: quarum duae quidem ſunt eaedem atque eae res, quae
a nobis commemoratae ſunt, ſed non eodem modo. Propter
lucrum enim et propter honorem inter ſe excandeſcunt, non
ut illa ſibi comparent, ut ante dictum eſt, ſed quod alios
videant partim juſte partim injuſte his rebus magis auctos.
Praeterea propter contumeliam, propter excellentiam, prop-
ter contemtum, propter incrementum a proportione averſum.
Praeterea vero alio modo propter ambitum, propter negli-
gentiam, propter parvitatem, propter diſſimilitudinem. Ha-
rum

tum autem rerum contumelia et lucrum, quam vim
et quomodo sint seditionum causae, propemodum
Nam cum ii, qui magistratus gerunt, contumeliosi
privatos, et plura atque ampliora omnia per injuriam
ritiam, sibi sumunt: seditionem concitant illi tum
tum in eas reipublicae formas, quae hanc illis l
praebent. Jam vero cupiditas atque avaritia interdu
privatorum, interdum in rem communem et publicai
tur. In promtu etiam est et quid valeat honos, et
do seditionis sit causa. Nam et cum ipsi ignominia
tur, et cum alios honorari vident, diffident ac di
Fiunt autem haec injuste, cum praeter dignitatem ai
re afficiuntur, aut dedecore infamiaque notantur: jul
ex dignitate. Propter excellentiam porro seditio ori
aliquis unus aut plures ampliores opes majoremque
am obtinent, quam pro ratione civitatis et virium reip
ex talibus enim rebus monarchia aut dynastia nas
Quocirca in nonnullis locis solent praestantiores virc
cismo (per testam) ad certum tempus relegare, ut
Athenis. Atqui praestat ab initio providere, ne viri
cellentes possint in civitate exsistere, quam malo e:
gentia nato posterius mederi. Propter metum auten
onem commovent et qui injuriam fecerunt, ne dent
et qui suspicantur futurum, ut injuria afficiantur,
antevertere atque occupare, priusquam injuste la
quemadmodum Rhodi nobiles in populum coierunt
spirarunt propter judiciorum et poenarum, quae int
tur, metum. Propter contemtum autem seditionem
et impetu facto in alios invadunt, ut in oligarchii
plures sunt ii, qui a reipublicae administratione ex
tur: meliores enim esse se putant: et in democratiis
tes contemta confusione et perturbatione rerum imp
cuiusmodi quiddam et Thebis accidit post pugnam i
phytis (in vinetis) commissam: quo tempore, quod r
ca male administraretur a populo, democratia fund
pressa est. Etiam Megarensium democratia, cum prop
dem rerum et imperii perturbationem superati essen

ta eſt. Syracuſis quoque ante Gelonis tyrannidem: Rho-
7. di denique popularis ſtatus ante rebellionem. Oriuntur
et propter incrementum quorundam a proportione aver-
ſum reipublicae commutationes. Quemadmodum enim
corpus ex partibus conſtat, idque oportet proportione cre-
ſcere, ut maneat totius et partium commenſus: ſin mi-
nus, interit, cum pes quidem quatuor eſt cubitorum,
reliquum vero corpus duorum palmorum: interdum vero
etiam in alterius animantis figuram vertitur, ſi non ſolum
quanto ſeu quantitate, verum etiam quali ſeu qualitate au-
geatur et creſcat praeter proportionem: ita et civitas ex par-
tibus concreta et coagmentata eſt, quarum ſaepe aliqua oc-
culte augeſcit: quemadmodum egentium multitudo in de-
8. mocratiis et politiis. Accidit autem hoc interdum et fortui-
to, ut Tarenti ſuperata et exſtincta magna parte optimatium
ab Japygibus, non ita multo poſt bellum Medicum tempore,
democratia ex politia facta eſt. Et Argis, cum ii, qui erant
in Hebdoma, a Cleomene Lacedaemonio eſſent interfecti,
coacti ſunt Argiui nonnullos ex vicinis imperio ſuo ſub-
ditis, quos perioecos nominant, in civitatem aſſumere. Et
Athenis, cum infeliciter terra pugnatum eſſet, optimates pau-
ciores facti ſunt, quod ex delectu milites mittebantur, ſub
bellum Lacedaemonium. Accidit autem hoc etiam in demo-
cratiis, ſed minus ſaepe: pluribus enim locupletibus exorien-
tibus, aut copiis rei familiaris creſcentibus, mutantur in oli-
9. garchias aut dynaſtias ſeu potentatus. Mutantur porro rei-
publicae etiam ſine ſeditione per ambitum: quemadmodum
in Heraea. Nam idcirco magiſtratus, qui antea ſuffragio de-
ferebantur, ſortito mandari coepti ſunt: quia eligebant
homines ambitu graſſantes. Etiam propter incuriam ac
negligentiam ſeditiones oriuntur, cum eos, qui a reipublicae
forma alieno ſunt animo, ad ampliſſimos magiſtratus perve-
nire ſinunt: quemadmodum Orei ſublata oligarchia eſt, eo
quod Heracleodorus in praetorum collegium cooptatus fue-
rat: qui ex oligarchia politiam et democratiam fecit. Prae-
terea mutatio obrepit paullatim: dico autem paullatim, cum
ſaepe fallit civium animadverſionem magna inſtitutorum

reipublicae mutatio quae fit, dum in re parva conni negligentes se praebent: quemadmodum Ambraciae erat parvus eorum, qui reipublicae praeerant; ad ext autem nullius census homines ad magistratus provehel proinde quasi parvum censum habere proximum sit, hil plane differat ab eo, quod est nullum habere. A tionem excitandam valet etiam diversitas gentis et g donec animi consenserint. Quemadmodum enim non libet et fortuito oblata multitudine fit civitas, sic nequ vis tempore. Quapropter qui inquilinos aut advenas vitatem receperunt, ii fere omnes aut certe plurimi nibus conflictati sunt: exempli causa, cum Troezeniis Sybarim condiderunt atque incoluerunt: deinde Achi mero aucti Troezenios ejecerunt: unde scelus seu pi Sybaritis conceptum est. Et Thuriis cum Sybaritae una secum habitantes et in civitatem receptos injust rent, et majorem agri, tanquam sui, partem, super adeo omnia sibi assumerent, exacti sunt. Et cum advenas receptos sibi insidiari comperissent, eos prael misso superatos exterminarunt. Et Antissaei Chioru les in civitatem receptos, cum eos res novas moliri s signis collatis ejecerunt. Et Zanclaei, cum Samios tatem suam recepissent, ipsi ab eis victi et expulsi s Apolloniatae, qui in Ponto Euxino habitant, cum quosdam invitassent, seditionem inter se concitaru Syracusani post tyrannos exactos, peregrinis et me militibus civibus factis, dissenserunt inter se, donec nam ventum est. Et Amphipolitae, Chalcidensium receptis, ab his ejecti sunt eorum plerique. Sediti tem concitat in oligarchiis quidem plebs et multitu quam injuriam accipiens, quod aequalium non sit p cum sit aequalis: quemadmodum ante dictum est. I cratiis vero optimates, quoniam aequalia consequunt aequales non sint, sed superiores. Seditiones oriunt dum in civitatibus etiam de sedibus, cum loci natur est ad urbem et civitatem unam constituendam id Clazomenis inter eos, qui Chytrum incolebant, et in

et inter Colophonios et Notienſes. Quin etiam Athenis non ſimiliter ſunt omnes populares, ſed magis ſunt ii, qui in Piraeeo habitant, quam qui in urbe. Quemadmodum enim in bellis foſſarum vel minimarum tranſitus ordines militum diſtrahunt ac divellunt: ſic omnis diſſimilitudo ac diverſitas diſſidium parere videtur. Ac maxima fortaſſe diſſenſio eſt ea, quae eſt virtuti cum vitio: proxima divitiarum et paupertatis: et ita ſcilicet alia, quam alia, major diſſenſio eſt: quarum etiam una eſt ea, quae a nobis dicta eſt.

Caput III. (vulgo C. 4.)

Oriuntur igitur ſeditiones non de parvis rebus, ſed ex parvis: diſſident enim et ſeditiones excitant homines de rebus magnis, maxime tamen acres et validae ſunt etiam parvae, cum in iis, in quorum moderatione reſpublica vertitur, exiſtunt: cuiusmodi res olim accidit et Syracuſis. Mutata enim eſt reipublicae forma ex duobus juvenibus magiſtratus gerentibus, cum inter eos ex amoribus diſſenſio orta eſſet. Altero enim abſente quidam eius ſodalis puerum, eius delicias, ad ſe pellexerat. Ille autem reverſus, huic iratus, contra eius uxorem induxerat, ut ad ſe veniret: ex quo adiunctis ſibi qui in republica verſabantur, omnes cives ad ſeditionem
2. concitarunt. Quapropter talibus offenſionibus naſcentibus adhibenda cautio eſt: et ducum ac potentium diſcordiae componendae ac dirimendae ſunt: nam in principio peccatum conſiſtit. At principium dimidium totius eſſe dicitur. Itaque et quod peccatum in eo commiſſum parvum eſt, iis peccatis, quae in aliis partibus admittuntur, proportione reſpondet. Omnino autem optimatium ſeditiones totam civitatem contagione malorum contaminatam in eandem fraudem trahunt: quale illud eſt, quod Heſtiaeae accidit poſt bellum Medicum, nato inter duos fratres de bonorum paternorum diviſione diſſidio. Nam is, cuius res familiaris erat anguſtior, cum alter rem a patre relictam non exhiberet, neque theſaurum, quem pater invenerat, proferret, populares advocavit, ſibique adiunxit: alter rei familiaris copiis abun-
3. dans, locupletes. Et Delphis orta ex affinitate diſſenſio fons

et principium omnium, quae posterius coortae sunt, sed
fuit. Sponsus enim nescio quid sinistri sibi portendi om
oblato auguratus, cum ad sponsam venisset, ea repu
scessit. Illi vero, ut contumeliam acceptam ulciscerer
terea dum ille sacrificaret, de supellectile sacra al
canistra eius occulte conjecerunt: deinde eum, ut sac
necaverunt. Et Mitylenenis nata ex puellis orbis et
locupletium haeredibus seditio, multorum malorum
cum Atheniensibus suscepti, in quo Paches Atheniensi
perator urbem cepit, principium atque origo fuit. N
Timophanes quidam, unus ex locupletibus, duas f
perstites reliquisset, Doxanderque, qui eas filiis sui
poposcisset, repulsam tulisset, seditionis auctor ac
fuit: et Athenienses contra patriam concitavit, quoru
tatis erat hospes. Et cum apud Phocenses ex puel
diviti superstite inter Mnaseam Mnesonis patrem, et
cratem Onomarchi seditio coorta esset, haec seditio
cri Phocensibus origo fuit. Mutatus est et Epidam
blicae status ex causa nuptiali. Cum enim quidan
suam cuidam despondisset, et sponsi pater magistratu
multam ei irrogasset, ille alter tanquam injuria et c
lia affectus, eos adjunxit sibi, qui reipublicae admini
exclusi erant. Mutatur autem reipublicae status e
oligarchiam, aut in democratiam, aut in politiam
quod vel ii, qui reipublicae praesunt, vel aliqua par
iis opinionem virtutis praecipuam adepta vel virib
fuerit: quomodo senatus Areopagiticus, cum magn
dem adeptus esset temporibus belli Medici, visus e
blicae rationem severiorem fecisse. Et rursus turba
cum illius ad Salaminem victoriae, et ob victoria
et propter potentiam maritimam totius Graeciae pri
causa fuisset, democratiam roboravit. Et Argis o
magna in praelio adversus Lacedaemonios ad Ma
commisso parta gloria, conati sunt democratiam de
tollere. Et Syracusis, cum in populo causa victori
cum Atheniensibus gesti constitisset, politia in dem
mutata est. Et Chalcide populus, cum Phoxum ty

cum illustribus et claris viris sustulisset, continuo se ad politiam contulit atque applicavit. Et Ambraciae rursum eodem modo populus, Periandro tyranno una cum iis, qui primi invaserant, exacto, ad se reipublicae administrationem pertraxit.
7. In summa intelligendum est, eos, per quos civitati potentia parta est, tum privatos, tum magistratus, tum tribus, partem denique et multitudinem quamlibet, quantacunque illa sit, seditionem commovere. Nam aut qui his honorem habitum invident, seditionis initium faciunt: aut hi propter excellentiam aequali sorte contenti esse nolunt. Mutatur etiam reipublicae forma, cum quae videntur esse inter se contrariae partes, exaequantur, ut divites et multitudo: medium autem aut nihil est aut admodum parvum. Quamdiu enim pars alterutra longe praestat, reliqua cum parte manifesto superiore non vult cum periculo contendere. Quapropter etiam qui virtute praestant, seditionem fere non faciunt: tales enim pauci sunt, si cum vulgo comparentur. Universe igitur in omnibus rebuspublicis seditionum et mutationum prin-
8. cipia et causae hoc modo se habent. Movent autem rempublicam interdum vi, interdum dolo et fallacia. Vi, aut statim ab initio, aut posterius vim afferentes. Nam dolus quoque duplex est: aliquando enim dolis primum usi, adversariorum voluntate reipublicae statum mutant: deinde posterius iis invitis per vim retinent: exempli gratia, temporibus quadringentûm virûm, populum deceperunt, cum dicerent, regem Persarum pecuniam ad bellum cum Lacedaemoniis susceptum suppeditaturum, et per hoc mendacium rempublicam retinere in sua potestate conati sunt. Aliquando et ab initio persuadent, et rursus postea persuasis et libentibus imperant. Ex causis igitur memoratis in universum omnes respublicae mutari solent.

Caput IV. (vulgo C. 5.)

In unoquoque autem reipublicae genere oportet ex his facta partitione eventa considerare. Democratiae igitur mutantur maxime propter demagogorum seu assentatorum popularium insolentiam atque improbitatem. Nam partim locu-

pletes privatim calumniando eos coire et conſpirare cogunt: conciliat enim et coniungit vel inimiciſſimos communis metus: partim publice plebem in eos incitant, quarum rerum exempla multis in civitatibus videre licet. Nam etiam in inſula Co 3.
mutata democratia eſt, exortis in ea improbis demagogis: nobiles enim coiverunt: item Rhodi: reditus enim ad mercedem (*plebi tribuendam*) transferebant, et triremium praefectis juſta perſolvere vetabant. Illi autem judiciorum intentato metu coacti ſunt, coitione facta, populi potentiam evertere. Heracleae quoque popularis ſtatus diſſolutus eſt ſtatim poſt coloniam eo miſſam, culpa popularium ductorum. Nobiles enim injuria affecti exire e civitate coacti ſunt; deinde qui ejecti fuerant, in unum conductis et contractis copiis, in civitatem 5.
ab exſilio reverſi, democratiam ſuſtulerunt. Similiter et quae Megaris erat democratia, diſſoluta eſt; nam populi ductores, ut bona privatorum publicare poſſent, multos nobiles e civitate exterminarunt, uſque eo, donec magnum exſulum numerum fecerunt. Illi autem in civitatem ab exſilio reverſi ſignis collatis populum ſuperarunt, et oligarchiam ex democratia fecerunt. Idem porro et Cumis accidit; qua in urbe democratiam Thraſymachus funditus delevit. Atque in aliis etiam civitatibus, ſiquis animadvertere velit, rerumpublicarum converſiones et mutationes hoc eodem fere modo fieri videre poteſt. Interdum enim, ut a populo gratiam ineant, nobilibus injuriam inferentes, eos ad conſenſionem et coitionem faciendam impellunt, dum aut eorum bona legibus agrariis populo dividunt, bonorumque aequationem inducunt, aut vectigalia impenſis et ſumtibus munerum publicorum exhauriunt; interdum columniando cauſam quaerunt bona 4.
locupletium publicandi. Priſcis porro temporibus, cum idem demagogus ſeu populi ductor eſſet et imperator, democratia in tyrannidem vertebatur; fere enim plerique tyranni antiqui ex populi ductoribus facti ſunt. Cauſa autem quamobrem tunc quidem hoc fieret, nunc vero non item, eſt, quod populi ductores erant ex numero eorum, qui praeerant exercitui. Nondum enim eloquenia praeſtabant. Nunc autem arte et facultate dicendi aucta, qui dicendo valent, fiunt de-

magogi; sed cum sint rei militaris imperiti, rempublicam non
5. invadunt, nisi sicubi leviter quippiam tale tentatum est. Existiebant autem tyrannides antea magis quam nunc, et quia magna imperia certis hominibus tradebantur: ut Mileti tyrannis ex prytania facta est: multarum enim et magnarum rerum penes prytanin potestas erat. Praeterea tunc urbes non erant ita magnae, sed populus in agris commorabatur, in opere rustico occupatus: idcirco populi ductores, usum rei militaris adepti, tyrannidem occupabant. Quod omnes faciebant, dum eis a populo fides haberetur. Fidem autem faciebat odium et inimicitiae, quas illi cum divitibus gerebant: quod Pisistrato Athenis accidit, simultates gerenti cum Pediacis, et Theageni Megaris, cum is locupletium pecora ad fluvium pascentia et pascuorum fines transgressa deprehendisset ac jugulasset: et Dionysius, cum Daphnaeum et caeteros locupletes accusasset, dignus tyrannide existimatus est; propter inimicitias cum illis susceptas fidem apud populum con-
6. secutus, quasi popularis esset. Fit autem etiam mutatio ex democratia patria et antiqua in novissimam: nam ubi magistratus per electionem deferuntur, non ex censibus, et populus eligendi jus habet, in iis ambitiosi homines populo assentantes eo rem deducunt, ut populus etiam legum sit arbiter ac dominus. Quod malum ut ne accidat, vel minus accidat, remedium est in eo, ut magistratus a tribubus, non a populo universo creentur. Democratiarum igitur mutationes fere omnes propter has causas fiunt.

Caput V. (vulgo C. 6.)

Oligarchiae autem commutantur duobus maxime modis manifestissimis: uno quidem, si multitudini injuriam inferant. Quivis enim ad ducendum populum est idoneus, praesertim si quis ex ipsis paucis imperantibus se ducem praebeat: quemadmodum in insula Naxo Lygdamis, qui postea Na-
2. xiorum tyrannus fuit. Habet autem et seditionis principium ab ipsis paucis imperantibus profectum differentias quasdam. Interdum enim ab ipsis divitibus, non iis tamen, qui provecti sunt ad magistratus, nascitur oligarchiae interitus, cum

valde pauci sunt ii, qui honoribus funguntur: ut Massiliae et Istri et Heracleae et in aliis urbibus accidit. Nam qui magistratuum participes non erant, rebus novandis studuerunt, donec ipsi etiam participes facti sunt: fratres quidem maiores natu prius, posterius vero iterum minores. Non enim magistratum simul obtinent in nonnullis locis pater et filius: in quibusdam frater natu maior et minor. Atque illic quidem reipublicae administratio politiae similior facta est, Istri vero in democratiam evasit. At Heracleae a paucioribus potentibus ad sexcentos translata est. Mutata etiam in Cnido oli- 3.
garchia est, cum optimates ipsi inter se dissedissent, propterea quod pauci reipublicae administrationis participes erant: et, quemadmodum dictum est, si pater magistratum obtinebat, filius a magistratu excludebatur: et, si plures fratres erant, soli natu maximo aditus ad magistratus patebat. Nam cum populus eos inter se dissidentes occupasset, et ex optimatium numero ducem cepisset, impetu facto eos adortus profligavit, rerumque potitus est: imbecillum enim est id omne, quod discordat.
Et Erythris Basilidis (*regis Androcli posteris*) oligarchiam ob- 4.
tinentibus, priscis illis temporibus, quamvis rempublicam bene procurarent, indigne ferens tamen populus, quod paucorum imperio subjectus esset, reipublicae statum mutavit. Mutantur autem oligarchiae etiam ipsorum paucorum potentium culpa, cum per contentionem populo assentantur. Duplex autem popularis assentatio est: una, quae in ipsis paucis potentibus vertitur: exsistit enim demagogus, etiam si pauci admodum sint quibus blandiatur: verbi gratia, Athenis in triginta viris Charicles cum assectis viguit ac valuit, dum triginta viris assentabatur; et in quadringentis Phrynichus eodem modo. Altera, cum plebi assentantur pauci dominan- 5.
tes; ut Larissae politophylaces (*civium custodes*), quia ipsi a plebe legebantur, multitudini blandiebantur. Quod etiam fit in iis omnibus oligarchiis, in quibus non hi legendorum magistratuum jus habent, ex quorum ordine sumuntur magistratus, sed magistratus quidem fiunt ex magnis censibus aut sodalitatibus, (*factionibus*), verum eligunt eos aut milites aut populus, quod Abydi contigit. Et ubi rebus judican-

dis non praesunt ii, qui rempublicam administrant: colentes enim populum judiciorum gratia reipublicae statum mutant:
6. quod et Heracleae, quae in Ponto est, accidit. Praeterea cum aliqui ipsam paucorum potentiam ad pauciores trahunt. Nam qui aequalitatem quaerunt, auxilium populi sibi adsciscere coguntur. Fiunt autem oligarchiae conversiones etiam, cum pauci, qui rempublicam moderantur, patrimonia consumserunt intemperanter vivendo. Etenim tales homines rebus novis student, et aut ipsi tyrannidem occupant, aut alium tyrannum parant: quemadmodum Hipparinus Dionysium Syracusis: et Amphipoli is, cui nomen erat Cleotimo, Chalcidensium colonos in urbem adduxit, eosque in locupletes incitavit. Et in Aegina is, qui negotium prodendae urbis Chareti egerat, propter talem causam rempublicam mutare cona-
7. tus est. Interdum igitur aliquid novare conantur: interdum pecuniam publicam furantur, ex quo aut hi inter se diffident, aut qui his rempublicam depeculantibus adversantur: quod Apolloniae Ponticae accidit. Consentiens autem et conspirans oligarchia non facile ex seipsa evertitur, argumento reipublicae Pharsalicae. Illic enim pauci in multos imperium
8. tenent, quoniam se ipsi pauci bene gerunt. Dissolvitur etiam status hic, cum in oligarchiam alteram oligarchiam inducunt, quod fit, cum, ad paucos contracta reipublicae administratione, amplissimorum magistratuum omnes pauci non sunt participes: quod aliquando in Elide accidit. Nam cum respublica a paucis administraretur, pauci omnino fiebant senatores: et quia perpetui erant, numero nonaginta, et quia electio erat dynastica atque ei similis, qua senatores Lacedaemo-
9. ne leguntur. Fit porro etiam in bello et in pace oligarchiarum mutatio: in bello quidem, dum propterea quod populi fidem habent suspectam, militibus externis coguntur uti: cui enim exercitum tradiderint, hic saepenumero tyrannus efficitur: quemadmodum Corinthi Timophanes. Quod si plures fuerint, hi sibi dynastiam vindicant: interdum vero haec veriti, cum multitudine reipublicae administrationem communicant, propterea quod necesse habent populo uti. In pace autem, propterea quod mutuo fidem non habent, custodiam

corporis externis militibus et principi inter eos me
mittunt, qui fit interdum utriusque partis dominus. (
rissae accidit, ex Aleuadarum familia Samo princip
tinente: et Abydi, tempore factionum (*sodalitiorum*)
una erat Iphiadae. Oriuntur etiam seditiones ex
offensis, quas pauci dominantes inter se exercent,
trimonii judiciorumve causa simultates per factione
unt: verbi gratia, ex causa nuptiali seditiones, qua
ximus, ortae sunt. Oligarchiam porro Eretriense
equites obtinebant, Diagoras sustulit, accepta injur
gotio matrimonii. Seditio vero, quae Heracleae
judiciali sententia orta est: et ea quae Thebis, ex e
crimen adulterii poenas justas quidem illas, sed fac
sissent, Heracleenses quidem de Eurytione, Theb
de Archia: odio enim suo pervicerunt ejus inimic
ro vinctus numellae adstringeretur. Multae denic
chiae, quia nimis erant saevae, et dominorum in se
riis similes, a quibusdam rempublicam communit
strantibus, talem dominatum aegre ferentibus, ev
quemadmodum in Cnido et Chio accidit. Fiunt
mutationes cum politiae, quae vocatur, tum olig
in quibus ex censu in ordinem senatorum et nu
dicum adscripti, consultandi et judicandi munere
aliosque magistratus gerunt. Saepenumero enim
fuit census praefinitus, et ad praesentia tempora
tus, ut in oligarchia pauci, in politia medii mag
tinere possent, temporum felicitate propter pacem
prospere gestis contingit, ut eaedem possessiones
majore aestimentur, ita ut omnes omnium magistra
cipes fiant, mutatione modo paulatim ac latenter
celerius. Oligarchiae igitur convertuntur, et seditio
tur propter tales causas. Omnino autem etiam
et oligarchiae interdum non in oppositas reipub
mutantur, sed in alias, quae genere continentur
gratia, ex democratiis et oligarchiis legitimis fiu
tes, hoc est, quae in arbitrio nutuque paucoru
vertuntur, et ex his vicissim illae.

Caput VI. (vulgo C. 7.)

In ariſtocratiis porro ſeditiones exiſtunt, vel quia pauci
honorum ſunt participes, quod etiam oligarchias movere di-
ctum eſt, quoniam ariſtocratia quodammodo ſit oligarchia:
in utraque enim pauci ſunt qui imperent: non tamen eadem
ratione: [alioquin ariſtocratia videri poſſit eſſe oligarchia
propter eandem cauſam.] Hoc autem maxime evenire neceſſe
eſt, cum aliquantus eſt numerus hominum magnos ſpiritus
gerentium, quaſi virtute ſimilium: quales fuerunt Lacedae-
mone, qui Partheniae dicebantur: ex ſimilibus enim orti
erant: quos cum manifeſto comperiſſent reipublicae inſidiari,
2. Tarentum miſerunt in coloniam: vel cum aliqui viri magni
et nihilo virtute inferiores indigne et cum dedecore ab ho-
noratioribus tractantur, ut Lyſander a regibus; vel cum ali-
quis fortitudine praeſtans ad honores non admittitur, ut Ci-
nado, qui, Ageſilao regnum obtinente, coitione facta in Spar-
tiatas conſpiravit. Praeterea cum alii magna egeſtate pre-
muntur, alii valde ſunt locupletes, quod maxime in bellis
fieri ſolet. Accidit autem etiam hoc Lacedaemone ſub bellum
Meſſeniacum: idque ex Tyrtaei poeſi, quae Eunomia appel-
latur, cognoſcere licet. Quidam enim bello attriti poſtula-
runt, ut bonorum aequatio fieret. Praeterea ſi quis magnus
ſit, et qui major etiam fieri poſſit, ut ſolus reipublicae prae-
ſit: quod molitus fuiſſe Lacedaemone videtur Pauſanias, qui
3. bello Medico dux fuerat, et Hanno Carthagine. Convellun-
tur autem et intereunt maxime cum politiae tum ariſtocra-
tiae propterea, quod in ipſa republica jus violetur. Princi-
pium autem mali eſt, quod non bene mixtae ſunt in politia
quidem democratia et oligarchia, in ariſtocratia vero haec
duo et virtus: ſed haec duo maxime. Duo autem dico, po-
puli et paucorum imperium: haec enim et politiae et mul-
tae ex iis, quae ariſtocratiae dicuntur, inter ſe miſcere co-
4. nantur. Nam ariſtocratiae a politiis, quae nominantur, hoc
diſcrimine differunt: et propter hanc cauſam earum aliae
ſunt minus firmae minusque permanentes, aliae ſtabiliores:
eas enim, quae magis ad oligarchiam inclinant, ariſtocratias

appellant: quae magis ad multitudinem, politias. tales aliarum omnium sunt stabilissimae. Nam et quo re superat, potentius est: et homines, cum aequal obtinent, aequiore animo sunt, magisque praesenti cae statu contenti. Locupletes autem, si caeteris in ca praeferantur, contumelias inferre et plus sibi conantur. Omnino in utramcunque partem reipub ministrandae ratio inclinarit, in eam traducitur, partem suam augere conantibus; verbi gratia, politi in democratiam, aristocratia vero in oligarchiam au trarias, verbi causa, aristocratia quidem in democrati: egentiores quasi injuriam accipientes, rempublican in contrarium): politia vero in oligarchiam: id eni confirmat stabilemque facit statum reipublicae, si pro te paria tribuantur, et quisque sua retineat. Even id quod dictum est, in Thuriis. Nam quia magist ferebantur ex ampliore censu, res ad minorem reda ita ad plures magistratus. Jam vero quod nobiles gionis agros praeter legem coemerant et possideba eorum respublica ad oligarchiam inclinabat, atqu facile poterant superiora omnia habere) populus arn que exercitatus, potentior praesidio factus est, don nes qui plura possidebant, agris cesserunt. Praetere am omnes respublicae aristocraticae sunt oligarchic solent et possunt nobiles plura sibi vindicare: ut La ne patrimonia in paucorum possessionem redacta sun bilibus licet magis quicquid libet facere, et affinitatem velint contrahere. Quapropter et Locrorum civitas i affinitate cum Dionysio contracta: quod neque in demo que in aristocratia bene mixta ac temperata contigisset. antem aristocratiae latenter et occulte mutantur, cu tim dissolvuntur, quod universe de omnibus rebu ante dictum est, exiguitatem mutationum esse causa enim aliquid eorum, quae ad rempublicam pertine xerint, postea etiam aliud paulo maius facilius mu nec omnem ordinem reipublicae evertant. Evenit l in Thuriorum republica: nam cum lex esset, nequ

tui praeesset, nisi quinquennio intermisso: juvenes quidam bellicosi natura, et apud praesidiariam multitudinem virtutis opinionem nacti, contemtis iis, qui rebus gerendis erant praepositi, et putantes fore, ut quod habebant in animo, facile obtinerent, hanc legem primum antiquare conati sunt, ita ut iisdem liceret perpetuo exercitum ducere, cum populum viderent sibi libenter suffragaturum. Magistratus autem, qui rei huius curam gerebant, qui symbuli, hoc est consultatores seu consiliarii dicebantur, cum se primum illorum conatibus opposuissent, cesserunt tamen existimantes fore, ut ii hac lege sublata a caetera republica sibi temperarent. Postea vero, cum aliarum rerum mutationi vellent obsistere, nihil profecerunt, sed totus ordo reipublicae in dominationem eorum, qui res novas moliti fuerant, transiit.

9. Omnes autem respublicae franguntur atque intereunt modo ex se, modo extrinsecus, cum prope est respublica contraria: aut procul quidem illa, sed potens: quod accidit Atheniensibus et Lacedaemoniis principatum Graeciae obtinentibus. Nam Athenienses quidem ubique oligarchias tollebant, Lacones vero democratias. Unde igitur reipublicae mutationes et seditiones oriantur, fere dictum est.

Caput VII. (vulgo C. 8.)

De conservatione sequitur ut cum in genere tum separatim uniuscuiusque reipublicae dicamus. Primum igitur perspicuum est, si ea quae sunt perniciosa reipublicae teneamus, ea quoque nobis esse nota, quae sunt his salutaria. Contrariorum enim effectus est contrarius. Interitus autem saluti contrarius est. In rebuspublicis igitur bene temperatis cum videndum sit, siquid aliud, nequid cives praeter instituta et leges faciant: tum maxime cavendum, ne res parvae negligantur, neve in re parva peccetur. Obrepit enim legum violandarum atque institutorum civitatis negligendorum consuetudo: quemadmodum facultates rei familiaris parvi sumtus exhauriunt, si saepe fiant. Non apparet autem mutatio, quia non simul fit universa: decipitur enim ab iis rebus mens; cuiusmodi est sophistica ratio: si unumquicque par-

vum est, ergo et omnia. Hoc autem est quodamm
rum, quodammodo secus. Totum enim et omnia n
res parvae, sed ex parvis componuntur. Huic igitur
pio statim opponenda cautio est. Deinde ne fides l
commentis callide ad populum circumveniendum e
tis, quippe quae rebus ipsis convincuntur. Quae aut
menta et sophismata rerumpublicarum dicamus, su
claratum est. Licet autem animadvertere, nonnul
solum aristocratias verum etiam oligarchias salvas
non quod stabiles et tutae sint respublicae, sed quo
qui magistratus obtinent, recte se gerunt tum adver
qui sunt extra reipublicae administrationem, tum
socios reipublicae administrandae, dum eos, quibus
publica non communicatur, injuria non afficiunt, et
primarios (*vel* ad principatum aptos) ad reipublicae
strationem advocant, nec ambitiosos honore, nec m
nem quaestu defraudant: ipsi vero qui rempublicam
inter se populariter tractant. Quam enim aequalitatem
lares in multitudine quaerunt, hanc similes inter
non modo justum est sed etiam utile. Quocirca si plu
publicam administrent, multa instituta popularia sun
(exempli gratia, ut semestres sint magistratus) ut cu
bus, qui similes sunt, communicentur. Similes e
instar populi sunt. Quo fit, ut saepe demagogi i
exsistant, quemadmodum ante dictum est. Deinde
eto minus in dynastias oligarchiae et aristocratiae t
Non enim similis est occasio malum aliquod mol
brevi tempore, ac si diutius magistratibus praesi
propter hanc causam in oligarchiis et democratiis
des exsistunt: aut enim qui sunt in utraque repul
ximi, in altera demagogi, in altera dynastae, aut
ximos magistratus gerunt, cum diu imperium
tyrannidem invadunt. Servantur autem reipublica
strandae formae, non solum cum procul absunt ab
perniciem afferunt, verum etiam interdum, quia p
Dum metuunt enim, statum reipublicae accuratius
ut ita dicam, manibus retinent. Itaque oportet eo

reipublicae ſtatus cordi eſt, terrores quosdam civibus injicere ut vigilantiores ſint, nec reipublicae cuſtodiam tanquam excubias remittant, et pericula quae procul abſunt, velut impendentia denuntiare. Praeterea ne contentiones ac diſcordiae inter optimates oriantur, per leges oportet cavere, et eorum, qui a contentione ſunt alieni, priusquam eodem malo implicentur, occupare ac praemunire. Nam malum a principio oriens agnoſcere, non eſt cuiusvis hominis, ſed politica
6. intelligentia praediti. Adverſus eam autem mutationem, quae propter cenſus ex oligarchia et politia fieri ſolet tum, cum manentibus quidem iisdem cenſibus ad honores obtinendos praefinitis augetur res nummaria, (ubertas et felicitas ſuccedit,) utile eſt cenſus communis ſeu publici magnitudinem cum praeterito cenſu conferre, in iis quidem civitatibus, in quibus quotannis: cives cenſentur, quotannis in majoribus vero tertio aut quinto quoque anno; et ſi cenſus multis partibus aut major fuerit aut minor, quam eo tempore, cum ratio cenſus ad capeſſendam rempublicam fuit inſtituta, legem ferri, qua cenſus vel augeatur vel minuatur cenſus ratio: augeatur, ſi praeſens cenſus antiquum ſuperet; minuatur, ſi de-
7. creverit, pro ratione factae acceſſionis aut deceſſionis. Nam hoc praetermiſſo, in oligarchiis et politiis accidet ut hic quidem oligarchia, illic vero dynaſtia naſcatur; altero vero modo eveniet, ut ex politia democratia, ex oligarchia politia aut democratia fiat. Commune autem praeceptum eſt, et in democratia et in oligarchia et in monarchia, et in omni denique republica, ne quem augeant ultra commenſum, ſed curent, ut parvos et eosdem diuturnos honores potius, quam breves et magnos deferant. Depravantur enim his et corrumpuntur cives; nec cuiusvis hominis eſt ſecundam fortunam ferre. Quod ſi aliter factum ſit, ne, cum multos ſimul honores in unum aliquem effuderint, eosdem ſimul auferant, ſed
8. paulatim. Ac primum omnium magna cura legibus eſt providendum, nequis magnopere vel clientelis et amicitiis vel opibus potentior fiat: ſin aliter evenerit, eos exſilio vel legatione e civitate ſummovere. Quoniam autem etiam per vitam privatam res novas moliuntur, magiſtratum in urbe conſtituere

tuere oportet, qui eos observet, quorum vita a rei
rationibus abhorreat, democraticae, oligarchicae in oli
et in ceteris rebuspublicis eodem modo. Tum pa
vitatis mutatis vicibus prosperitate vitae et secunda
vigentem et florentem cavere propter easdem causas.
mali primum remedium est, partibus civitatis contr
rum agendarum curam et magistratus tradere. Dic
contrarios esse viros probos vulgo, egentes locu
Deinde curandum, ut egentium multitudo cum locu
misceatur, vel media pars augeatur. Haec enim dir
ditiones ex inaequalitate orientes. Sed caput est i
republica, ut legibus et reliqua institutione civitati
stica provisum sit, ne qua facultas quaestus faciendi n
tibus relinquatur. Atque hoc maxime in oligarchi
vandum est. Non enim tam moleste fert multitudo,
gistratibus gerendis excludi, quin laetatur potius, si
bus vacare permittatur, quam si putet eos, qui
blicae praesunt, rempublicam depeculari et co
Tunc enim utrumque ei molestum est, quod ne
norum neque lucrorum particeps sit. Uno autem mo
tingere potest, ut sit democratia simul et aristocr
quis hoc efficere ac praestare possit; fieri enim potes
nobiles et multitudo quod volunt utrique habeant.
bus enim licere reipublicae praeesse, et gerere magistr
pulare est; nobilibus vero magistratus mandari, arist
proprium est. Hoc autem erit, cum ex magistratibus q
facere non licebit. Egentes enim magistratus gerere
eo quod nullum ex iis quaestum facere liceat: sed
domesticis inservire malent. Poterunt autem locuplet
nulla pecunia publica praeter domesticam egent. Ita
egentes quidem operibus vacantes ditescant, nobiles v
sint imperio vulgarium hominum subjecti. Ut ne ig
rarium compiletur, pecunia publica tradatur praesent
vibus omnibus, et rationum exempla per curias et
as et tribus deponantur. Ut autem sine quaestu geran
gistratus, iis quorum fides et industria fuerit probata
etata, honores oportet lege lata esse decretos. Jam

democratiis quidem locupletibus parcendum est non solum eorum fundis et praediis, sed etiam fructibus non dividendis viritim; quod in nonnullis rebuspublicis occulta aliqua fit ratione. Quin contra satius est eos prohibere, quominus rem profundant in munera sumtuosa et inutilia, ut sunt ludorum scenicorum, chori, lampadum certaminis cura, et si
12. quae alia huiusmodi spectacula. In oligarchia vero egentium maxima cura habenda est, hisque magistratus quaestuosi mandandi sunt: et graviore poena sanciendum, si quis locupletium pauperibus, quam si quis ipsorum contumeliam inferat; et haereditates non donatione, sed jure cognationis ad haeredes debent pervenire, neque ad eundem una plures haereditates. Sic enim erunt magis aequalia patrimonia, et
13. plures egentes possunt locupletes evadere. Utile autem est cum in democratia tum in oligarchia, iis qui reipublicae administrationis minus sunt participes, aliarum rerum aut aequalitatem aut primas partes dare: in democratia locupletibus, in oligarchia egentibus: verumtamen omnia imperia, in quibus totius reipublicae consistit auctoritas ac potestas, haec solis iis, aut pluribus ex iis in quorum potestate est
14. (vulgo C. 9.) respublica, committere. Tria autem debent habere ii, qui summos magistratus gesturi sunt, primum in praesentem reipublicae statum benivolentiam; deinde eius magistratus, quem gerunt, munerum obeundorum facultatem maximam: tertio loco virtutem et justitiam in unaquaque republica cuiusque reipublicae rationi accommodatam. Nam si non idem jus est in omnibus reipublicae formis, justitia quoque differat necesse est. Habet autem res dubitationem, cum haec omnia in eodem non concurrunt, qua ratione sit electio facienda: verbi gratia, si quis ad ducendum quidem exercitum et rem militarem administrandam aptus sit, sed improbus, atque erga rempublicam non benevolus, alter vero et justus et benevolo in rempublicam animo, rei tamen militaris et exerci-
15. tus ducendi imperitus, quomodo facienda sit electio. Duo igitur videntur esse intuenda: cuius rei soleant esse omnes homines magis participes, et cuius minus. Quare in imperatore deligendo peritia usuque rei militaris potius, quam

virtus spectari debet: rariores enim exsistunt boni imperatores, quam viri boni. In custodia vero et quaestura, contrarium: majorem enim virtutem requirunt, quam qua vulgus hominum praeditum est. Scientia vero omnium communis est. Sed quaerat aliquis, si suppetat alicui muneris obeundi facultas, et studium reipublicae, quid opus est virtute? his enim duobus instructus, faciet quae sunt e republica. An quia evenire potest, ut, qui haec duo habent, sint incontinentes? Itaque quemadmodum quidam, quamvis sciant, et se ipsos ament, sibi tamen non consulunt, ita fieri potest, ut eodem modo nonnulli erga rempublicam sint animati. Ceterum universe quae legibus sancita, reipublicae com- 16.
moda esse dicimus: his omnibus respublicae conservantur. Sed quod saepe dictum est, caput est providere, ut multitudo, quae praesenti statu reipublicae contenta est, potentior sit quam diversa. Sed praeter haec omnia non est ignorandum medium illud, quod nunc ignorant eae respublicae, quae a recto deflexerunt. Multa enim, quae popularia videntur, democratias labefactant: multaque, quae sunt oligarchiae consentanea, oligarchias. Qui vero hanc unam esse virtutem 17.
existimant, hi ad excessum trahunt, magno scilicet errore. Quemadmodum enim nasus, qui a pulcherrima rectitudine in aduncum aut simum deflexit, adhuc tamen pulcher est, et visu non injucundus; si quis autem immodice producat, primum mediocritatem partis sustulerit, ad extremum eo deducet, ut ne speciem quidem nasi habeat propter excessum et defectum contrariorum: eodemque modo de aliis partibus corporis se res habet. Ita igitur in omnibus rebuspublicis accidit. Etenim certo quodam modo fieri potest, ut oligar- 18.
chia et democratia sint tolerabiles, etiamsi discesserint ab optimo reipublicae statu. Quod siquis utramque earum magis intendat, primum quidem rempublicam deteriorem efficiet: ad extremum vero, ut nec respublica sit, efficiet. Quare non debet haec ignorare scriptor legum et vir politicus, quales res populares conservent, qualesque perdant democratiam: eodemque modo quales res oligarchiae convenientes, oligarchiam. Neutra enim earum potest sine locupletibus et plebe

conſtare neque permanere: ſed cum bonorum ſit aequatio,
alia respublica ſit haec neceſſe eſt. Itaque qui (*alterutram
partem*) legibus modum excedentibus evertunt, ii respu-
19. blicas evertunt. Peccant autem et in democratiis et in oli-
garchiis: in democratiis quidem, ubi multitudo legum
domina eſt, demagogi; nam dum locupletes oppugnant, ex
una duas civitates faciunt; cum contrarium facere conveni-
at, ut ſemper pro divitibus dicere videantur: et viciſſim pro
populo in oligarchiis, qui ſtudent paucorum dominationi:
atque hos, quos dixi, oligarchiae fautores, jusjurandum ei,
quod nunc jurant, contrarium jurare. Nunc enim in non-
nullis oligarchiis ita jurant: inimicus ero plebi, et in eam
quicquid mali potero moliar: cum oppoſitum oſtentare atque
ſimulare conveniat, ac jurejurando nullam ſe in plebem in-
20. juriam illaturos profiteri. Omnium autem eorum, quae dicta
ſunt, ad rerumpublicarum diuturnitatem et ſtabilitatem ma-
ximum eſt, quod nunc omnes negligunt, puerorum nempe
educatio reipublicae conſentanea. Legum enim vel uti-
liſſimarum et ab omnibus in republica viventibus compro-
batarum nullus eſt uſus, niſi cives erunt eis aſſuefacti atque
ad eas eruditi in republica, ſiquidem leges ſint populares, po-
21. pulariter, in oligarchia vero oligarchiae convenienter. Nam
ſi in hominem cadit incontinentia, etiam in civitatem cadit.
Educari autem et inſtitui convenienter reipublicae, non eſt
ea facere, quibus delectantur pauci imperium obtinentes, aut
ii, quibus democratia cordi eſt; ſed hoc, ea didiciſſe et age-
re poſſe, quibus poterunt illi oligarchiam obtinere, hi in de-
mocratia vivere. Nunc autem in oligarchiis eorum, qui rei-
publicae praeſunt, liberi deliciis et luxuria diffluunt: egenti-
um vero filii exercitati et laboribus durati ſunt. Itaque eo
22. magis et volunt res novas moliri et poſſunt. In democra-
tiis vero iis, quae maxime populares eſſe videntur, contrari-
um atque quod reipublicae conducit, inſtitutum eſt. Huius
rei cauſa eſt, quod male definiunt libertatem. Duo enim
ſunt, quibus democratia definiri videtur: tum eo, quod ſum-
ma poteſtas penes majorem partem ſit: tum libertate. Nam
quod juſtum eſt, id videtur eſſe aequum: aequum autem, ut

ut quicquid multitudini visum sit, id ratum sit; liberun autem et aequum, quicquid velis, facere. Itaque vivit unus quisque in talibus democratiis ut vult, et quo libido trahit ut ait Euripides: quod vitiosum est. Nam vivere convenien ter reipublicae, non servitus sed salus esse putari debet. Hae igitur sunt, universum ut loquar, quibus mutantur respubli cae, et quibus intereunt, et quibus conservantur et perma nent.

Caput VIII. (vulgo C. 10).

Reliquum est ut etiam de monarchia disseramus, et qui bus rebus soleat interire, et quibus conservari. Fere auten iis, quae diximus caeteris rebuspublicis evenire, similia sun ea quae regnis et tyrannidibus accidunt. Nam regnum qui dem aristocratiam aemulatur, tyrannis vero ex oligarchia ul tima et democratia componitur. Quapropter etiam iis, qu sub imperio vivunt, perniciosissima est, utpote quae ex du obus malis concreta sit, et aberrationes et peccata utriusqu habeat. Utriusque autem monarchiae ortus statim ex con trariis rebus est. Regnum enim ad bonorum perfugium a praesidium adversus populi injuriam comparatum est: e constituitur rex ex viris bonis, vel qui virtute aut rerun virtute gestarum magnitudine praestat, vel qui tali aliquo ge nere antecellat: tyrannus vero ex populo et multitudine ad versus nobiles, ne quam populus ab iis injuriam accipiat: at que hoc ex eventis intelligere licet. Nam plerique omne fere tyranni ex demagogis facti sunt; qui nobiles calumniando ut sibi a populo fides haberetur, sunt assecuti. Aliae enin tyrannides hoc modo extiterunt, auctis iam civitatibus: alia antea ex regibus, qui moribus et institutis majorum violati imperium dominio simile concupierunt. Aliae ex iis, qui bus electione summi magistratus mandati fuerant: olim enin munera publica et reipublicae procurationes faciebant diu turniores. Quaedam ex oligarchiis, unum aliquem summ imperii compotem ad maximos magistratus electione promo ventibus. His enim modis omnibus tyrannidis occupandae si modo vellent, facultatem habebant; quia aliis potestas era

delata imperii regii, aliis honoris. Ita Phidon Argis, et alii alibi regnum, quod prius erat, in tyrannidem converterunt. Qui vero in Jonia fuerunt, et Phalaris ex honoribus summis ad tyrannidem evaserunt. Panaetius autem apud Leontinos, Cypselus Corinthi, Pisistratus Athenis, Dionysius Syracusis, et alii eodem modo, ex demagogis facti sunt tyranni.

5. Quemadmodum igitur diximus, regnum aristocratiam imitatur. Nam regnum dignitati, et aut propriae virtutis aut generis, aut beneficiorum, aut honorum simul atque potentiae meritis tribuitur. Omnes enim hunc honorem sunt adepti, quod civitates aut populos beneficiis vel demeruissent vel demerendi facultatem haberent: quidam depulso per bellum servitutis periculo, ut Codrus: alii patria liberata, ut Cyrus: alii aut urbe condita, aut propagatis imperii finibus, quemadmodum Lacedaemoniorum et Macedonum et Molossorum

6. reges. Regis autem est officium providere, ut nec divites injuria nec pauperes et plebs contumelia afficiantur. Tyrannis autem, quemadmodum saepenumero dictum est, nullam boni publici rationem habet praeterquam utilitatis privatae gratia. Proposita autem est tyranno quidem voluptas, regi vero honestas. Itaque velle pecuniarum copiis excellere tyrannicum est, honoribus vero magis regium. Item custodia regia ex civibus et suis constat: tyrannica ex peregrinis et

7. externis. Tyrannidi porro mala inesse et democratiae et oligarchiae, perspicuum est. Ex oligarchia habet tyrannis, quod sibi divitias tanquem finem proponit: aliter enim praesidium nec lautitia sustentari non potest; et quod multitudinem suspectam habet: quae causa est popularibus arma adimendi. Et plebem vexare, et ex urbe summovere et seorsim habitare cogere, commune est oligarchiae et tyrannidis. Ex democratia autem habet, bellum gerere cum nobilibus, eosque et occulte et aperte de medio tollere, et in exsilium pellere, tanquam aemulos, et dominatui suo obstantes. Ab his enim insidiae parari solent, dum quidam eorum ipsi imperare volunt, alii servire nolunt. Unde Periandri consilium Thrasybulo datum manavit, spicarum eminentium mutilatio, proinde quasi cives excellentes semper de medio tollere opor-

teat. Eadem igitur principia easdemque fere causas muta- 8.
tionum esse in aliis rebuspublicis atque in monarchiis existimare oportet, ut supra dictum est. Nam injuria, timor et contemtus magna ex parte subjectos ad conspirandum in monarchias compellunt. Sed ex injuriis maxime contumelia, interdum tamen etiam, si quis fuerit fortunis spoliatus. Sunt autem iidem fines et tyrannidibus et regnis, qui et illis rebuspublicis propositi. Monarchis enim amplitudo divitiarum
et honoris suppetit; quae omnes homines concupiscunt. Con- 9.
spirationes autem quaedam in caput principum, aliae in principatum fiunt. Quae igitur a contumelia proficiscuntur, hae in caput fiunt. Sed cum muliplex sit contumelia, quaelibet est irae seu indignationis causa. Jam vero irati plerique fere omnes non praestantiae sed ulciscendae injuriae acceptae gratia in alterum invadunt. Nam conspiratio quae facta est in Pisistratidas, inde orta est, quod Harmodii sororem contumelia affecerant, Harmodium offenderant. Itaque Harmodium sororis contumelia, Aristogitonem vero Harmodii injuria ad facinus impulerunt. Insidiae etiam Periandro Ambraciae tyranno structae sunt propterea, quod inter compotandum, cum una esset puer, quem ille in deliciis habebat, quaesivis-
set ex eo, essetne jam ex se praegnans? Jam Philippo a Pau- 10.
sania idcirco vis illata est, quia eum impune contumelia et dedecore affici ab Attalo eiusque amicis passus esset: et Amyntae cognomento parvo a Derda, quia in ejus pudicitiam gloriose aliquid jactaverat: et Eunucho ab Evagora Cyprio. Nam propterea quod uxor sibi ab illius filio adenta esset,
eum interfecit, tanquam contumelia accepta. Multae etiam 11.
conspirationes factae sunt in monarchos, propter pudendas contumelias in corpus illatas, ut Crataei in Archelaum. Semper enim graviter ferebat veneream illius consuetudinem: itaque vel levior causa satis idonea visa est illa, quod nullam sibi ex filiabus, ut erat pollicitus, in matrimonium dedisset, sed majorem natu quidem, bello, quod cum Sirra et Arrabaeo gerebat, implicitus, Elimeae regi despondit: minorem vero Amyntae filio, existimans fore hoc pacto, ut minus ille dissentiret ab eo qui fuerat ex Cleopatra natus: sed alienatio-

nis origo fuit, quod graviter consuetudinem stupri tulisset.
12. Una cum eo illum adortus est etiam Hellanocrates Larissaeus propter eandem caussam. Ubi enim se ab illo, cui suae aetatis florem fruendum dederat, ab exsilio non reduci in patriam vidit, quod ille se facturum pollicitus erat, consuetudinem illam non ab amatoria cupiditate sed a voluntate inferendi contumeliam profectam fuisse putavit. Jam Paro et Heraclides Aenii Cotyn interemerunt, patris injuriam ulciscentes. Adamas autem a Coty defecit, tanquam contumelia accepta: quod puer ab eo exsectus fuisset. Multi porro etiam propterea quod corpore verbera pertulissent, irati, tanquam accepta contumelia, summos magistratus et principes cum regia potestate aut occiderunt aut adorti sunt. Ut Mitylenis Megacles, facta cum amicis conspiratione, Penthelidas, qui circumeuntes clavis obvium quemque caedebant, interemit. Et postea Smerdis Penthilum, plagis ab eo acceptis, et ab uxore extractus, necavit. Conspirationis autem in Archelaum factae Decamnichus dux fuit, qui primus ceteros concitavit, iratus quod Euripidi poetae traditus ab eo fuisset verberandus. Euripides autem succensebat, quod ille nescio quid de o-
14. re ejus graviter olente dixisset. Alii denique multi propter tales caussas partim de medio sublati sunt, partim insidiis excepti non longe a periculo absfuerunt. Idem etiam fit propter metum: haec enim erat ex caussis una, ut in rebus publicis sic etiam in monarchiis. Ita Artabanes Xerxem adortus interemit, criminationem de Dario timens, quem iniussu Xerxis suspenderat, putans tamen, se impune laturum, eo dante veniam, velut oblito propter coenam. Aliae fiunt conspirationes contemtu, ut in Sardanapalum, cum quidam inter mulieres nentem conspexisset: si vera sunt haec, a fabularum scriptoribus tradita: sin aliter, in alio tamen vere potest accidere. Et in Dionysium posteriorem Dion propter contemtum invasit, cum et cives ita affectos, et ip-
15. sum semper esse ebrium videret. Et vero nonnulli ex amicis adoriuntur propter contemtum: nam propterea quod sibi fides habetur, tanquam improvisi facinus patrare valeant, contemnunt. Et qui putant fore, ut possint principatum occu-

pare et obtinere, quodam modo propterea quod contemnant, impressionem faciunt: quasi enim rem perficere valeant, periculum contemnentes propter potentiam sine timore aggrediuntur: ut faciunt belli duces in monarchas: quemadmodum Cyrus in Astyagem, dum ejus et vitam et exercitum contemnit; milites enim otium et inertia corruperat, ipse vero mollitia diffluebat. Et Seuthes Thrax cum esset imperator, in Amadocum. Alii pluribus causis ad facinus impelluntur, exempli gratia, contemtu et quaestu, ut Mithridates in Ariobarzanem. Maxime autem propter hanc causam adoriuntur ii, qui cum sint audaces natura, apud principes honore bellico funguntur. Fortitudo enim, potestatem nacta, audacia est: quibus ambabus rebus freti, tanquam facile victoria potituri, invadunt. Eorum autem, qui gloriae studio inflammati aggrediuntur tyrannos, alius causae modus est, ab iis, qui 16.
ante dicti sunt, diversus. Non enim, ut nonnullos, quaestus et magni honores tyrannicidis propositi impellunt, ita et gloriae cupidi periculum subeunt, tanquam aliud ingens facinus patretur, quo nobilitentur, fiantque apud ceteros illustres. Itaque monarchas, non ut sibi vindicent regnum, invadunt sed ut famam adipiscantur. Veruntamen perpauci nu- 17.
merò sunt, quos haec causa ad facinus impellat. Oportet enim hos ita esse animatos, ut nisi facinus patraverint, vitam sibi acerbam esse putent: quocum comes esse debet Dionis opinio, quae non facile multorum animis innascitur. Ille enim cum parva manu adversus Dionysium se contulit, cum hoc animo se esse diceret, ut quocunque progredi daretur, eatenus actionem susceptam perducere satis esset habiturus: hoc est, praeclaram eam mortem non recusaturus vel si statim sibi mori accideret, modo terram illius ad breve tempus attigisset. Interit autem tyrannis uno quidem mo- 18.
do, ut alia quaeque respublica, extrinsecus, si qua contraria respublica potentior sit: voluntatem enim praesto futuram perspicuum est, propterea instituti diversitatem. Quae autem volunt, haec omnes, si facultas adsit, faciunt. Contrariae autem tyrannidi sunt respublicae, democratia quidem, *ut figulus figulo*, quemadmodum ait Hesiodus. Nam democratia

haec postrema tyrannis est. Regno vero aristocratia contraria est propter reipublicae contrarietatem: quare Lacedaemonii plurimas tyrannidas sustulerunt, et item Syracusani,
19. quo tempore rectum reipublicae statum obtinebant. Alio vero modo evertitur tyrannis ex seipsa, per sociorum seditionem: ut Gelonis et nuper Dionysii. Nam Gelonis quidem tyrannis eo eversa est, quod Thrasybulus, Hieronis frater, Gelonis filium demagogorum more blanditiis deliniebat, et ad voluptates incitabat, ut ipse imperaret: necessarii autem ita res composuerant, ut ne tyrannis funditus everteretur, sed solus Thrasybulus: cives et populus occasionem nacti, coitione facta, eos omnes exegerunt. Dionysium autem Dion, ejus affinis, coacta militum manu, et populo sibi adjuncto,
20. tyrannide dejecit et ipse interfectus est. Cum sint autem causae duae, propter quas potissimum in tyrannidas conspiratur, odium et contemtus: horum quidem alterum, odium dico, tyrannis adesse necesse est: tamen ex contemtu tyrannides magna ex parte dissolvuntur. Argumento, quod qui occuparunt imperia, eorum plerique eadem retinuerunt; qui vero tradita ab aliis acceperunt, hi statim fere omnes amiserunt. Nam cum se voluptatibus dedant, facile in contemtum veniunt, et multas se opprimendi occasiones conantibus prae-
21. bent. Odii autem partem etiam iram ponere oportet: nam quodammodo earundem actionum causa esse solet. Quin saepenumero etiam ad agendum majorem vim habet, quam odium; vehementius enim inferuntur, quod perturbatio animi rationem in consilium non adhibeat. Potissimum autem homines ob contumeliam irae indulgent: propter quam causam cum Pisistratidarum tyrannis sublata fuit, tum multae aliae; sed magis propter odium. Nam ira quidem cum dolore conjuncta est. Itaque uti ratione non est facile iratis; odium atque inimicitia sine dolore est. Atque ut in summa dicamus, quot causas esse diximus et oligarchiae merae atque ultimae, et democratiae extremae evertendae, tot etiam tyrannidis statuendae sunt; quoniam formae illae reipublicae tyrannides
22. dividuae sunt. Regnum autem minime omnium a causis externis interit. Quocirca et diuturnum est. Sed plurimae

perniciei intrinsecus existunt, idque duobus modis, uno per regni sociorum seditionem, altero, si reges conantur magis tyrannice rempublicam administrare, cum plura suo arbitratu ac praeter leges gerere volunt. Ceterum jam nostris temporibus regna non constituuntur, sed si quae monarchiae fiunt, tyrannides potius existunt, propterea quod regnum est imperium voluntarium, et rex majorum rerum summam habet potestatem, multi autem sunt ei similes, nec tantopere quisquam excellit, ut imperii magnitudinem et dignitatem exaequet. Itaque propter hanc causam homines sponte quidem sua regnum non sufferunt: quod si quis dolo aut vi occupaverit, jam hoc tyrannis esse videtur. Regnorum autem eo- 23.
rum, quae ex genere ad posteros perveniunt, interitionis hanc etiam causam, praeter supra dictas, statuere oportet, quod multi succedunt tales ut facile contemnantur, et qui, cum dominatum tyrannicum non sint consecuti, sed honores regios obtineant, civibus contumeliam inferant. Tum enim facilis est regni eversio. Nam si nolentibus imperet, protinus desinet esse regnum: tyrannus autem etiam invitis dominatur. Igitur monarchiae propter has et similes causas evertuntur.

Caput IX. (vulgo C. 11.)

Servantur autem, ut universe dicam, contrariis: singulatim vero, regna quidem, si ad mediocritatem magis adducantur. Quanto enim pauciorum rerum penes principes est potestas, tanto diutius omnis principatus maneat necesse est. Nam cum ipsi minus fiant dominorum in morem imperiosi, tum moribus efficiuntur magis ad aequalitatem propensi, tum civibus minus sunt invidiosi. Propter hanc causam enim et regnum Molossorum diu incolume permansit: et regnum Lacedaemoniorum propterea, quod imperium et ab initio in duas partes divisum fuit, et postea Theopompus cum multis aliis in rebus tum in hoc moderatione usus, Ephororum magistratum regno opposuit. Imminuta enim regni potestate diuturnitatem auxit. Itaque id quodammodo non minus, sed majus fecit. Quod ipsum ferunt uxori respondisse, qua exprobrante, quod minus regnum filiis tradere, quam accepis-

set a patre, ipsum non puderet: Minime vero, inquit; trado enim diuturnius. Tyrannides autem duobus modis maxime contrariis servantur: quorum alter est is, qui traditus est, et quo plerique tyranni imperium administrant. Atque ex his pleraque instituisse Periandrum Corinthium ferunt: multa etiam similia a Persarum imperio sumere licet. Sunt autem ea, quibus tyrannides quoad fieri potest conservari diximus, viros praestantes deprimere, et qui sunt elato animo de medio tollere, nec convivia publica ferre, neque sodalitates, neque doctrinam, neque quicquam tale aliud permittere: sed illa omnia, unde duo proficisci solent, spiritus animique elatio et fides, cavere: et coetus vetare, et omnes alios otiosorum conventus prohibere: omnia denique facere, ut quam maxime inter se ignoti omnes sint. Notitia enim mutua

3. fides firmatur. Et dare operam ut cives, qui non absunt peregre, semper sint ante fores atque in oculis; sic enim et minime obscurum erit, quid agant quidque moliantur: et servitute semper pressi animos attollere non audebunt: et caetera quaecunque sunt hujusmodi, Persica et barbara, sunt tyrannica. Omnia enim idem valent. Tum perficere, ut quid subjectorum quisque dicat et agat, non ignoretur, et exploratores habere, quales erant Syracusis, qui potagogidae appellabantur, et otacustae, quasi delatores et auscultatores dicas, quos Hiero submittebat, ubicunque civium coetus et conventus erat: quippe talium hominum metu minus audent libere

4. loqui, et si quid audent, minus latet. Utile etiam est tyranno inter cives calumniando serere discordias, amicos cum amicis, populares cum nobilibus, et divites inter se ipsos committere. Etiam cives spoliare bonis tyrannicum est, quibus praesidium alatur, et ne ab operibus quotidianis otium iis ad parandas insidias supersit. Huius rei exemplum praebent pyramides Aegypti, Cypselidarum Colossi, donaque diis consecrata: et aedes Jovis Olympii a Pisistratidis aedificata, et opera publica Sami a Polycrate facta. Haec enim omnia eodem pertinent, ut cives nec otium habeant et pauperes red-

5. dantur. Quo item spectat tributorum exactio: ut Syracusis, ubi tyrannidem obtinente Dionysio civium opes quinque

annorum spatio tributi nomine collatae fuerunt. Est etiam tyrannicum bella suscitare atque alere, ut sint occupati cives et semper duce indigeant. Praeterea cum regnum quidem studio et opera amicorum servetur, tyranni contra proprium est maxime amicis diffidere: nam omnes quidem tyrannidem evertere volunt, hi tamen maxime possunt.
Ea quoque tyrannica sunt, quae in postrema democratia 6.
fiunt; mulierum licentia et dominatus in domibus, ut virorum consilia factaque enuntient: et seruorum licentia propter eandem causam. Nam nec servi nec mulieres tyrannis insidiantur, et cum prospero fortunae statu fruantur, bene cupiant tyrannidi et democratiae necesse est. Nam etiam populus in democratia expetit esse monarcha. Itaque etiam adulatores apud utrumque summo in honore sunt. Apud populum quidem demagogus; hic enim populi assentator est: apud tyrannos vero ii, qui se demisse in consuetudine gerunt; quod est assentatoris. Nam etiam propter hanc causam tyrannis improborum amicitia jucunda est: gaudent enim assentatione tyranni. Hoc autem nemo fecerit, qui liberum animum gerat: nam viri probi aut amant, aut certe non blandiuntur. Tum improbi ad res improbas sunt utiles: clavus enim clavo truditur, ut in proverbio est. Praeterea tyranni- 7.
cum est consuetudine viri gravis et liberi non delectari: se enim solum talem tyrannus esse postulat. Qui autem gravitate et libertate cum tyranno certat, is illud ipsum, quo tyrannis excellit, et dominatum eius tollit. Tales igitur homines oderunt, tanquam imperii sui eversores. Praeterea peregrinos ad convivium et quotidianam vitae consuetudinem adhibere potius, quam cives, tyrannicum est: quasi hi quidem sint hostes, illi vero nec aemuli nec adversarii. Haec igitur et talia tyrannica sunt quidem illa, et tyrannidem tuentia, quibus tamen nihil improbitatis abest. Sed haec omnia fere tribus generibus continentur. Tria enim sunt quae 8.
tyrannis efficere conatur: primum ut subjecti demissos animos gerant. Nam qui angusto et parvo animo est, is nemini parat insidias. Deinde ne fidem habeant inter se: non

enim prius evertitur tyrannis, quam aliqui in terse fidem habeant. Idcirco viros probos tanquam hostes infectantur, propterea quod obsint imperio, non solum quod dominationem recusent, sed etiam quia sunt et inter se et erga alios fideles, nec se nec alios produnt aut accusant. Tertium est, ut non habeant potestatem rerum agendarum. Nemo enim aggreditur ad eas res agendas, quae effici non possunt: ergo neque ad tyrannidem evertendam, si desit agendi facultas.

9. [Hi sunt igitur tres fines ad quos spectant tyrannorum molitiones. Omnia enim tyrannorum consilia ad haec proposita revocari possunt: partim ne cives fidem habeant inter se, partim ne quid possint, partim ne gerant animos elatos.] Hic

10. est igitur modus unus tyrannidem tuendi. Alter autem rationem et curam iis, quae diximus, contrariam habet, et potest ex interitu regnorum sumi. Quemadmodum enim regni evertendi modus unus est, si fiat imperium magis tyrannicum, sic tyrannidi est salutare, eam facere magis regiam, uno duntaxat retento, potentiam dico, non modo volentibus verum etiam invitis imperandi: quippe quo amisso tyrannis ipsa amittitur. Hoc igitur ut stabili fundamento jacto et conservato, cetera partim facere debet, partim speciem ostentare, callide regiam administrationem simulans; primum quidem, ut reipublicae curam habere videatur, ne sumtus faciat in eas donationes, quae multitudinem offendunt, dum tyrannus a civibus sumit atque exigit, in opere et labore assidue versantibus et tenuiter victitantibus, scortis autem et peregrinis et artificibus effuse largitur. Item ut rationes acceptorum et expensorum refer. ; quod nonnulli jam tyranni fecerunt. Sic enim rempublicam administrans, potius pater familias quam tyrannus esse videbitur. Non est autem metuendum, ne quando pecuniae eum deficiant, cum penes eum

12. civitatis sit potestas. Immo vero tyrannis, cum domo discesserint, hoc utilius est, quam congestas relinquere. Ita enim custodes imperium minus invadunt, qui tyrannis absentibus formidabiliores sunt quam cives. Nam cives comites peregrinationis fiunt, custodes remanent. Deinde tyrannum videri oportet tributa et exactiones ita imponere, ut providendi ac dis-

penſandi gratia numos congerere videatur, cum bellum inciderit, ad uſum militarem. In ſumma ſic ſe comparare, ut tanquam publicae pecuniae non privatae cuſtodem et quae-
ſtorem agat. Ut non difficilis et ſuperbus, ſed gravis eſſe vi- 13
deatur, et praeterea talis, quem colloquentes non formident, ſed potius venerentur, quod tamen ei non facile contingit, qui talis eſt, ut facile contemnatur. Itaque curare debet, ut ſi non ceteris virtutibus, at certe civilibus ſit praeditus, et talem de ſe opinionem faciat: utque non ſolum ipſe ſed omnes eius domeſtici a ſubjectorum contumeliis puerorum puellarumque abſtinere videantur: atque ſuas mulieres eodem modo in officio contineant, ne ſint in alias contumelioſae. Nam propter uxorum contumelias multae tyrannides interie-
runt. De voluptatibus autem corporis contrarium eos face- 14
re oportet, atque nunc quidam tyranni faciunt; qui non ſolum ſtatim a mane et continenter per multos dies hoc agunt, ut voluptatibus perfruantur, verum etiam id notum ceteris eſſe volunt, ut ſe quaſi beatos et felices admirentur. Sed maxime in his rebus ſe moderate gerere debet, aut ſaltem de ſe ceteris facere opinionem temperantiae. Non enim is, qui ſiccus ac ſobrius eſt, ſui invadendi aut contemnendi praebet occaſionem, ſed qui ebrius: non vigilans, ſed ſomno
deditus. Contrarium denique iis omnibus, quae ſupra dicta 15
ſunt, faciendum eſt. Urbem enim exaedificare atque exornare debet, tanquam ſit procurator, non tyrannus. Praeterea curandum eſt, ut deos religionesque ſemper egregie colere videatur. Nam minus injuriam homines a talibus hominibus metuunt, cum principem religioſum eſſe, ac deos vereri putant: et minus inſidiantur ei, qui deos auxiliares habere videatur. Talis autem citra ineptitudinem videri debet. Praeterea eos, qui aliqua virtute praeſtant, talibus honoribus afficere, ut non putent ſe unquam a civibus, ſi liberi eſſent, majores fuiſſe conſecuturos: et hos quidem honores ipſum tribuere: ſupplicia vero per alios magiſtratus et per judices
irrogare. Eſt autem communis monarchiae omnis cautio, ne- 16
minem facere nimis magnum, aut certe plus quam unum facere: ipſi enim inter ſe, quid quisque agat, obſervabunt.

Quod si unum aliquem forte magnum facere oporteat, at ne eum, qui sit ingenio et moribus audax; nam tales mores in cunctis actionibus maxime sunt ad vim inferendam accommodati et proni. Et si cuius sit minuenda potentia, paulatim
17. id faciendum est, non tota simul auferenda. Praeterea cum ab omni contumelia tyrannus debeat sibi temperare, tum maxime a duabus, ut ne quem plagis caedat, nec cuiusquam aetatis flore contumeliose abutatur. Maxime autem haec cautio est in hominibus ambitiosis adhibenda. Nam pecuniae cupidi injuriam sibi per contemtum quendam illatam graviter ferunt, si detrimento, ambitiosi et probi homines, si dedecore sive infamia afficiantur. Quare aut a talibus factis abstinendum est, aut supplicia quidem videri oportet animo paterno irrogare, non per contemtum: consuetudinem autem veneream adolescentium appetere propter amorem, non propter potentiae licentiam. Ad summam, si quid de honore detraxerit, debet id majoribus honoribus redimere atque sarci-
18. re. Eorum autem, qui ipsam tyranni vitam et caput petunt, hi sunt maxime horribiles, et plurimam accuratissimamque custodiam desiderant, qui modo tyrannum interficiant, nihil sunt de salute sua solliciti. Quocirca ii maxime cavendi sunt, qui aut seipsos aut sibi caros contumelia affectos esse putant: nihil enim sibi parcunt, qui ab ira impulsi in alterum irruunt, auctore Heraclito. *Difficile est*, inquit *cum ira pugnare;*
19. *quippe quae anima redimitur.* Quoniam autem civitas ex duabus particulis constat, nempe ex egentibus et locupletibus, providere oportet, ut utrique semper imperium conservari putent, nec alteri ab alteris injuria afficiantur: proxime vero, utri sint potentiores, hos imperio maxime conciliare. Nam si res tyranni hoc modo fuerint compositae et firmatae, neque servos necesse habebit tyrannus ad libertatem vocare, neque civibus arma demere: pars enim altera adjuncta tyranni potentiae satis erit valida ad conatus impetentium superandos. Sed supervacaneum est talia singula persequi. In prom-
20. tu est enim, quid monarchae propositum esse debeat. Huc enim omnia redeunt, ut iis, qui sub imperio sunt, non tyrannum sed patrem familias aut regem agere videatur, et rem

non

non quasi dominus sed quasi procurator et praefectus administrare: tum in vita moderationem, nec quod nimium est consectari. Praeterea nobiles quidem consuetudine et sermonibus sibi conciliare, multitudinem vero populari oratione demulcere. Ex his enim necessario fiet, ut imperium non solum honestius ac fortunatius sit, quia melioribus imperat, nec animo dejectis, et ipse non erit civibus odio nec timori, sed etiam diuturnius. Praeterea probis moribus esse oportet, aut certe semibonis, et non malis, sed semimalis. Atque 21. (vulgo C. 12.)
ex omnibus rebuspublicis oligarchia et tyrannis citissime delentur. Diutissime enim stetit ea, quae Sicyone fuit Orthagorae liberorum et ipsius Orthagorae tyrannis: annos enim centum permansit. Cuius rei causa est, quod subjectos moderate tractabant, et plurimum legibus serviebant. Et Clisthenes, quia bellicosus erat, non fuit contemtui habitus: item populares indulgenter habebant, ipsorum rebus consulendo. Dicitur enim Clisthenes eum, qui victoriam ab ipso abjudicarat, corona donasse: nonnulli autem statuam illam in foro sedentem, eius, qui ita judicavit, simulacrum esse dicunt. Aiunt etiam Pisistratum, cum ei dies dicta fuisset, judicium ad Areopagum subiisse. Proxime diuturna fuit Cypselidarum 22.
tyrannis Corinthi: haec enim firma permansit annos nonaginta tres, et sex menses. Nam Cypselus annos triginta regnavit: Periander, quadraginta [quatuor], Psammetichus Gordiae filius, annos tres. Causae autem huius quoque sunt eaedem. Nam Cypselus quidem populum indulgenter tractabat, nec ab initio praesidio ad sui corporis custodiam usus est. Periander vero fuit ille quidem tyrannicus, sed tamen bellicosus. Tertia Pisistratidarum Athenis, sed non fuit continua: 23.
Bis enim exsulavit Pisistratus, cum tyrannidem obtineret. Itaque ex annis tribus et triginta, decem et septem tyrannidem obtinuit: decem et octo eius filii: itaque anni omnes fuerunt quinque et triginta. [Reliquarum autem maxime diuturna fuit Hieronis et Gelonis tyrannis Syracusis.] Annos autem ne haec quidem stabilis permansit multos; sed anni sunt omnino decem et octo. Nam Gelo cum annos septem tyrannidem obtinuisset, octavo excessit e vita. Hiero decimo,

Thrasybulus undecimo mense exactus est. Plurimae autem tyrannides breves omnes fuerunt omnino. Ac respublicae quidem et monarchiae quibus rebus intereant, et quibus rursus conserventur, dictum fere est de omnibus.

Caput X. (vulgo C. 12.)

In Platonis autem libris de Republica disputatur quidem a Socrate de mutationibus rerumpublicarum, sed minus recte. Nec enim optimae reipublicae et primae mutationem privatim exponit, qui caussam esse tradit, quod nihil perpetuo maneat, sed omnia certo quodam temporis ambitu spatioque mutentur. Horum autem esse principium ea, quorum radix sesquitertia numero quinario juncta, duas harmonias (*concentus*) efficit, id est, quando huius diagrammatis seu figurae numerus solidus factus fuerit. Naturam enim interdum gignere homines, quorum pravitas disciplina emendari, ac superari nequeat. Atque hoc quidem ipsum ille fortasse non male dixit. Fieri enim potest, ut exsistant nonnulli, qui nulla institutione erudiri, bonique viri fieri queant. Haec autem mutatio quid habet, cur eius reipublicae, quae ab illo dicitur optima, magis quam aliarum omnium, atque adeo re-
a. rum omnium, quae oriuntur, propria dici debeat? Tum quo temporis spatio dicit omnia mutari, etiam ea, quae non simul fieri coepta sunt, simul mutantur: verbi gratia, siqua pridie conversionis facta sunt, ergo simul mutantur. Praeterea quaenam caussa est, quare ex hac republica in Laconicam fiat mutatio? cum omnes respublicae saepius in contrariam, quam in proximam mutentur. Eadem est ratio ceterarum, quas dicit, mutationum. Nam ex Laconica republica, inquit, in oligarchiam fit conversio: ex hac in democratiam, ex democratia in tyrannidem. Atqui etiam contraria ratione mutantur: verbi gratia, democratia in oligarchiam, atque
ß. adeo magis quam in monarchiam. Praeterea vero neque si futura est tyrannidis mutatio, in quam formam mutatio futura sit, exponit, neque si futura non est, hujus rei caussam explicat. Ratio est, quia non erat ei facilis explicatio. Hoc enim totum incertum minimeque definitum est. Nam illius

quidem sententia, eius commutatio in primam et optimam fieri deberet: ita enim continuum quiddam et circulus fieret. Verum saepenumero mutatur in tyrannidem tyrannis: quemadmodum Sicyone a Myrone ad Clisthenem translata est: et in oligarchiam, ut in Chalcide, quam Antileon obtinuit: et in democratiam, quemadmodum Syracusana Gelonis: et in aristocratiam, quemadmodum Charilai Lacedaemonia, et Carthaginiensis. Etiam in tyrannidem oligarchia vertitur; ut 4.
in Sicilia propemodum antiquae pleraeque, velut apud Leontines in Panaetii tyrannidem, Gelae in Cleandri, Rhegii in Anaxilai, et in aliis multis item civitatibus. Absurdum etiam illud est, existimare idcirco tyrannidem in oligarchiam mutari, quia, qui imperia obtinent, pecuniae et quaestus cupidi sunt; et non potius quod ii, qui sunt opibus multo superiores, non putant esse justum, ut egeni paria opulentis habeant in civitate. Atque in multis oligarchiis non licet quaestum e magistratibus facere, sed leges sunt, quae vetant. Carthagine vero, quae civitas populariter administratur, quaestum faciunt; necdum tamen reipublicae statum mutaverunt. Jam vero etiam hoc absurdum est, dicere civitatem, in qua 5.
pauci imperium obtinent, ex duabus civitatibus constare, alteram divitum, altera pauperum. Nam cur haec magis, quam Laconica vel quaevis alia, ubi non omnes habent paria patrimonia, vel non omnes similiter sunt viri probi? At, licet nemo fuerit pauperior factus, tamen, si creverit egenorum multitudo, in democratiam mutatur oligarchia; et vicissim in oligarchiam democratia, si locupletes fuerint plebe potentiores; et alteri quidem negligentes, alteri vero vigilantiores sint. Et cum sint multae mutandarum rerumpublicarum caussae, unam duntaxat commemorat, quod per sumtus immoderatos et usuras in egestatem rediguntur; quasi vero omnes aut plerique ab initio divites fuerint; quod falsum est. Verum cum aliqui ex principibus bona dissiparunt, ii res novas moliuntur: cum vero alius, nihil est quod sit magnopere inde metuendum; neque tunc magis commutatio fit oligarchiae in democratiam, quam in aliam reipublicae formam. Praeterea sive honoribus excludantur, sive injuriam accipiant,

ſive afficiantur contumeliis, ſeditiones movent, et reipublicae ſtatum mutant, etiamſi patrimonia non abſumſerint. . . . . quia licet eis facere, quod volunt: cuius rei cauſam dicit eſſe nimiam libertatem. Denique cum ſint plura oligarchiae et democratiae genera, Socrates tamen ita de mutationibus diſſerit, quaſi unum duntaxat cuiusque genus habeatur.

Libri ſexti Caput primum.

Quot igitur et quae ſint differentiae ejus civitatis partis, quae conſultandi munere fungitur, quaeque ſummam habet reipublicae poteſtatem, et magiſtratuum deſcriptionis atque ordinis, deque tribunalibus et quae cuique reipublicae conveniant, ſupra diſſeruimus; praeterea de interitu et conſervatione rerumpublicarum, ex quibus et propter quas cauſas fiant, disputavimus. Quoniam autem plura ſunt democratiae et aliarum item rempublicarum genera, non fuerit ab re, ſimul de ipſis, ſiquid ſupereſt, diſſerere, ac proprium et cuique accommodatum modum exponere, et item conjugationes et
2. copulationes omnium dictorum modorum explicare. Nam quot modis haec inter ſe bina copulantur, tot pariunt rerumpublicarum varietates, ita ut et ariſtocratiae ad oligarchias, et politiae ad democratias magis declinent. Copulationes autem ſeu conjugationes dico, de quibus diſſerere oportet, nec eſt hactenus diſputatum, ſi conſilium et item magiſtratuum creandorum ratio oligarchiae convenienter ſit deſcripta atque ordinata: tribunalia vero ariſtocratiae: aut haec quidem et conſilium, oligarchiae convenienter: ratio vero creandorum magiſtratuum ariſtocratiae: aut alio aliquo modo, ne cuncta
3. quae reipublicae propria ſunt, componantur. Qualis igitur democratia quali civitati conveniat, atque eodem modo quae oligarchia cui multitudini ſit accommodata, et e ceteris rebuspublicis quae quibus conducat, ſupra eſt dictum. Verum-

tamen oportet non solum ex his rebuspublicis quae sit optima civitatibus, sed etiam quomodo sit constituenda, declarare. De his igitur ac ceteris rebuspublicis pauca disputemus, ac primum de democratia. Nam simul et ea, quae huic contraria est, quam nonnulli oligarchiam appellant, cognoscetur.
Ad hanc autem disserendi rationem sumenda sunt popularia 4.
cuncta, et quae popularibus statibus videntur esse adjuncta. Ex his enim copulatis species democratiae existunt, efficiturque ut plures quam una sint et variae democratiae. Duae enim causae sunt, propter quas sunt plures democratiae. Prima quidem, quam supra memoravimus, quoniam populi diversi sunt. Est enim una multitudo agricolarum, altera opificum, alia mercenariorum; quarum si prima addatur secundae, et tertia rursum utrique, non solum in eo discrimen erit, quod democratia melior et deterior fiet, sed etiam in eo,
quod non erit eadem. Secunda autem causa est ea, quam 5.
in praesenti tractamus. Nam quae democratiis adjuncta et consentanea esse videntur, ea si alio atque alio modo componantur, dissimiles ac diversas democratias faciunt. Hanc enim pauciora comitabuntur, illam plura, aliam haec omnia: quorum singulorum cognitio cum ad constituendam, quam ex iis quis velit, rempublicam, tum etiam ad emendandam prodest. Nam qui respublicas constituunt, ii cuncta, quae propria sunt cuiusque, ad propositum finem collecta conferre nituntur: qua in re vehementer errant, ut supra in quaestione de interitu et salute rerumpublicarum declaravimus. Nunc au-
tem postulata, et mores, et quae expetant, exponamus. Fun- 6.
damentum igitur reipublicae popularis est libertas: sic enim (vulgo
dici solet, in sola populari republica homines libertate frui. C. 2.)
Huc enim spectare status omnis popularis dicitur. Jam vero unum libertatis argumentum est, si sit imperandi et parendi vicissitudo. Etenim jus populare est, ut aequalia quisque habeat numero, non dignitate. Hoc autem jure posito ac recepto necesse est, multitudinem esse dominum, et quicquid pluribus visum fuerit, hoc esse finem, et hoc esse jus. Nam civis quisque ut aequum habeat, oportere aiunt. Quo fit, ut in democratiis plus auctoritatis ac potestatis habeant egentes,

quam locupletes, quoniam numero plures sunt. Ratum au-
7. tem est, quod pluribus visum est. Hoc igitur est unum libertatis signum: quam quidem omnes popularis reipublicae definitionem ponunt. Alterum signum est, vivere ut quisque vult. Hunc enim libertatis effectum esse dicunt, cum servitutis argumentum sit, ex alieno arbitrio vivere, non ex suo. Democratiae igitur terminatio haec est altera. Hinc autem natum est illud, nullius imperio parere velle, sin minus hoc liceat, at vicissim parere. Atque hac ratione ad libertatem confert eam, quae in aequalitate posita est. His igitur suppositis et tali principio iacto, haec popularia sunt, ut omnes magistratus ex omnibus constituantur; ut omnes imperium in singulos et singuli vicissim in omnes teneant; ut magistratus sorte mandentur vel omnes, vel certe quicunque usum vel artem non requirunt: ut magistratus ex censu aut nullo aut minimo mandentur; ut nullum magistratum idem bis gerat, vel raro vel paucos, bellicis exceptis: ut breuis temporis sint magistratus vel omnes, vel certe ii, quorum ratio id patitur: ut omnes judicia exerceant, vel ex omnibus vel de rebus omnibus, aut de plurimis et maximis, et in quibus vertitur summa rerum, verbi caussa, de rationibus referendis, de statu reipublicae, et de contractibus privatis; ut et conventus popularis summam rerum omnium potestatem, aut certe maximarum habeat, nullius autem magistratus arbitrio
9. quicquam vel quam paucissima permittantur. Ex magistratibus autem maxime populare est consilium (senatus,) ubi non suppetit omnibus mercedis copia: hic enim huius etiam magistratus potestatem minuunt; quoniam populus mercede suppetente ad se cuncta judicia trahit, quemadmodum in disputatione superiore dictum est. Praeterea ut merces omnibus tribuatur, concioni, tribunalibus et magistratibus; sin hoc minus licet, at saltem magistratibus, tribunalibus, consilio, et concionibus principalibus, aut iis magistratibus, qui una cibum capere necesse habent. Praeterea cum oligarchia genere, divitiis, et doctrina definiatur, quae his opposita sunt, ea popularia videntur esse, ignobilitas, paupertas, et sordida
10. opificia. Est etiam populare, nullum esse magistratum per-

petunm: aut si quis ex antiqua reipublicae mutatae forma relictus sit, ut ejus potentia circumcidatur, utque ex suffragiis ad sortes revocetur. Haec igitur sunt democratiarum communia. Jam vero ex eo jure, quod democratiae proprium esse convenit inter omnes; hoc autem est, ut omnes aequale habeant secundum numerum; status is, qui maxime popularis dicitur et esse videtur, et populus existit. Aequale enim est, ut imperia nihilo magis locupletes teneant quam egeni, nec soli summam potestatem, sed omnes ex aequo, secundum numerum, non pro dignitate teneant. Sic enim demum reipublicae aequalitatem et libertatem adesse putant. Quaeritur 11. (vulgo C. 3.)
nunc qua ratione futurum sit, ut aequalitatem hanc consequantur atque obtineant. Utrum verbi gratia quingentorum civium census oporteat mille hominibus partiri, utque ipsi mille tantum quantum quingenti valeant? an non sit hac ratione aequalitas ex numero constituenda, sed facta in hunc modum partitione, totidem ex quingentis quot ex mille hominibus sumere conveniat, et his summam creandorum magistratuum et judicandi potestatem tradere? Utrum igitur haec respublica justissima est jure populari, an ea potius, quae multitudinem spectat? Populares enim aiunt hoc esse justum quod pluribus visum: at ii, qui oligarchiae student, id, quod ampliora patrimonia habentibus placuerit: ex amplitudine enim opum judicium esse faciendum. Sed habet utraque res inaequali- 12.
tatem atque injustitiam. Nam si pro jure habendum est, quicquid pauci constituerint, tyrannis erit. Nam si quis unus plura quam ceteri divites possideat, is utique jure oligarchiae debet solus imperare. Sin autem quod pluribus numero, injuriam inferent, bonis divitum et paucorum publicandis, quemadmodum supra dictum est. Quaenam igitur sit aequalitas, de qua utrique consentiant, ex iis juribus, quae utrique definiunt, videndum. Dicunt enim quicquid majori parti civium visum sit, id ratum esse oportere. Demus ita 13.
esse, non tamen omni ratione: sed cum duae sint partes, ex quibus constat civitas, divites et pauperes, id ratum sit, quod utrisque aut majori parti visum fuerit: sin contraria placuerint, id quod pluribus visum fuerit, et iis qui majorem

cenſum habent: exempli cauſa, ſunt hi quidem decem, illi vero viginti: et ex divitum numero ſex aliquid placuit, aliud quindecim ex pauperum multitudine. Acceſſerunt igitur ad pauperes quidem quindecim, divites quatuor: ad divites vero ſex pauperes quinque: utrorumcumque igitur cenſus ſuperaverit alterum, utrisque connumeratis, horum ſententia
14. vincat. Quod ſi forte pares fuerint, communis et ſimilis exiſtimanda haec dubitatio eſt, atque nunc, ſi concio aut judices in duas aequas partes ſcinduntur: aut enim ſorti res permittenda eſt, aut alia ratio ſimilis ineunda. Ceterum de aequo et jure quamvis verum invenire difficillimum ſit, facilius tamen id fortuna continget, quam iis, qui ſuperiores eſſe poſſunt, idem perſuadere. Semper enim aequum et juſtum quaerunt imbecilliores: potentiores vero minime id curant.

Caput II. (vulgo C. 4.)

Cum ſint autem democratiae quatuor, optima quidem eſt ea, quae eſt ordine prima, quemadmodum ſuperioribus libris expoſitum eſt. Et vero haec eadem omnium eſt etiam antiquiſſima. Primam autem appello, ut ſi quis populorum diviſionem faciat. Optimus enim populus eſt agricolarum. Itaque democratia conſtitui poteſt, ubi multitudo ex agricultura aut pecore paſcendo vivit. Nam propter rei familiaris tenuitatem ſemper in opere occupata conciones frequentare nequit. Quod vero caret rebus ad victum neceſſariis, in opere faciendo aſſidue verſatur, neque alienum appetit: ſed magis opere ruſtico faciendo, quam rempublicam vel magiſtratum gerendo, cum magiſtratus non ſunt admodum quaeſtuoſi, delectatur. Nam vulgus quaeſtui ſtudet magis quam
2. honori. Argumento, quod et olim tyrannidas ferebant, et ferunt etiam nunc oligarchias, ſi nec ab opere faciendo prohibeantur, nec ſpolientur re familiari. Sic enim ſit, ut quidam eorum celeriter diteſcant, alii non opprimantur egeſtate. Praeterea ſi deligendi magiſtratus et rationum a magiſtratibus repetendarum poteſtatem habeant, hac ratione quod deeſt, ſi quid ambitione ducuntur, reſarcietur. Nam apud nonnul-

los populos etiamsi non habeant universi jus mandandorum
magistratuum, sed aliqui per vices lecti, ut Mantineae: si mo-
do penes eam consultandi sit potestas, hoc uno est contenta
multitudo. Atque hanc figuram quandam esse democratiae
oportet existimare, qualis erat olim Mantineae. Quapropter 3.
et utile est ei democratiae, quae antea exposita est, et solet
hoc in ea servari, ut omnes quidem cives et magistratus eli-
gant, et rationes a magistratibus reposcant, et exerceant ju-
dicia: maxima tamen imperia et magistratus a majore censu,
prout major erit quisque magistratus, delecti gerant; aut
nullo census habita ratione gerant, qui gerendi facultatem ha-
bent. Hac autem ratione recte rempublicam administrari ne-
cesse est: nam semper magistratus ab optimis quibusque vo-
lente populo, nec viris probis invidente, gerentur; et hoc
ordine probos et nobiles viros contentos esse necesse est, quo-
niam nec suberunt deteriorum imperio, et ipsi juste fungen-
tur magistratu, quia aliis gesti magistratus rationes red-
dere coguntur. Pendere enim ex aliorum judicio atque auc- 4.
toritate, et quicquid velint facere, iis non licere, utile est.
Nam quidlibet agendi licentia non potest id, quod in uno-
quoque homine mali inest, cavere. Itaque necessario id, quod
rebuspublicis utilissimum, fit, ut viri boni citra peccatum
magistratus gerant, et sine ullo multitudinis detrimento. Hanc
igitur democratiarum esse optimam, et propter quam causam
perspicuum est: nempe quia populus certo quodam modo af-
fectus atque animatus est. Ut autem populus ad agricultu- 5.
rae studium inducatur, utiles omnino sunt leges quaedam,
quibus multi antiquitus utebantur, ut prorsus non liceat
cuiquam agri plus certa mensura possidere, aut ne liceat a
certo loco ad urbem et oppidum. Antiquitus etiam in multis
civitatibus primae sortes lege vendi vetabantur. Est etiam lex,
quam ab Oxylo latam esse dicunt, agrum foenori ad certam
partem addicere vetans. Nunc autem etiam Aphytaeorum
lege uti et prava instituta corrigere oportet: est enim ad id,
quod agimus, utilis. Nam cum illi angustos fines pro mul-
titudine hominum possideant, omnes tamen sunt agricolae:
non enim censentur totas possessiones, sed per tantas partes,

7. ut possint etiam pauperes censibus superare, dividant. Post agricolas optimus est pastorum populus et qui e pecore vivunt. Multa enim habet agriculturae similia res pecuaria, et hi maximos per exercitationem habitus nacti sunt bellicis muneribus accommodatos, et habent durata corpora, ut facile sub dio manere possint. Ceterae multitudines, ex quibus aliae democratiae constant, his multo sunt deteriores. Vita enim est ignava, nec cum virtute fit opus ullum ex his, quae opificum et forensium et mercenariorum hominum multitudo tractat. Praeterea quia hoc fere genus hominum in foro atque in urbe volutatur, facile conciones frequentat. Agricolae vero, quia sunt per agros dispersi, neque ad tempus concionibus occurrere possunt, nec iis perinde huiusmodi
8. conventus est cordi. Verumtamen ubi talis est regionis situs, ut agri procul ab urbe distent, hic facile est optimum democratiam et politiam constituere, necesse enim habet multitudo in agris procul habitare. Itaque in democratiis etiamsi turba forensis adsit, tamen sine agresti concionem cogere non oportet. Quomodo igitur sit optima et prima democratia constituenda, dictum est. Non est autem obscurum quomodo sint caeterae constituendae. Nam ratione consentanea discedere oportet a primae norma, et semper deteriorem mul-
9. titudinem separare. Postremam autem democratiam, in qua cives omnes reipublicae administrationis sunt participes, neque cuiusvis civitatis est ferre; neque ea facile conservari potest, nisi legibus et institutis bene sit constituta. Ceterum quae res hanc et caeteras respublicas perdere atque evertere soleant, magna ex parte supra sunt expositae. Ad constituendam autem hanc democratiam et populum validum efficiendum, solent populi duces quam plurimos adsciscere non solum legitimos cives, sed etiam nothos et ex alterutro parente cive procreatos, hoc est, ex patre aut matre. Omne enim genus hoc hominum ad talem democratiam magis accommodatum
10. est. Solent igitur demagogi haec excogitare et machinari; sed oportet assumere usque eo, dum multitudo nobiles et et medios superet, nec tamen ultra procedere convenit. Nam si modum superent, statum reipublicae magis perturbant,

magisque nobiles ira incendunt, quo minus statum popularem ferant; quod Cyrenis causa fuit seditionis. Nam exiguum malum non animadvertitur: idem si fiat majus, magis in oculos incurrit. Praeterea ad talem democratiam utilia sunt 11. talia commenta atque inventa, quibus Clisthenes Athenis usus est, cum democratiam amplificare atque augere vellet, et ii, qui Cyrenis democratiam constituerunt. Nam et aliae pluresque tribus et curiae faciendae sunt, et sacra privata in pauca et communia contrahenda sunt: omnia denique artificia adhibenda sunt, ut quam maxime omnes inter se permisceantur, pristinae autem consuetudines et societates disjungantur atque aboleantur. Praeterea vero et commmenta 12. tyrannica popularia videntur omnia; ut servorum licentia, (haec autem quadamtenus fuerit utilis) et mulierum et puerorum: et sinere unumquemque ut velit, vivere. Ita enim magna erit tali reipublicae faventium multitudo. Nam vulgo dissoluta gratior est quam temperata et modesta vita.

Caput III. (vulgo C. 5.)

Est autem legumlatoris et eorum, qui talem quandam rempublicam constituendam susceperint, neque permagnum neque unum opus eam constituisse, sed potius ut conservetur, videre. Nam unum aut alterum treave dies qualemcunque reipublicae rationem conservari, non est difficile. Quapropter ex iis praeceptis, quae supra ad salutem vicissimque rerumpublicarum perniciem pertinentia dedimus, diligenter oportet praesidium, ut tutior sit respublica, comparare, vitandis iis, quae labefactare solent; et legibus cum scriptis tum non scriptis ferendis, quae res maxime rebuspublicis salutares contineant; nec id populare esse aut oligarchiae conveniens existimare, quod maxime faciet, ut civitas populi aut paucorum imperio pareat, sed quod ut diutissime pareat. At demagogi 2. qui nunc sunt, ut a populo gratiam ineant, multorum bonorum publicationem tribunalium occasione moliuntur. Quapropter oportet eos, quibus cordi respublica est, his obviam ire, et lege sancire, ut damnatorum quae publicantur bona, non populo sed sacris adjudicentur. Nec enim minus homi-

nes ab injuria et peccato deterrebuntur, cum perinde mulctentur, et turba popularis nullo quaestu proposito minus cupide reos damnabit. Providendum est etiam, ut judicia quae fiunt publica quam paucissima sint, maximis poenis in eos, qui falso alterum accusaverint, constitutis: nec enim humiles et populares homines, sed nobiles et illustres viros criminari atque in judicium vocare solent. Oportet autem ut cives omnes reipublicae sint amici, aut certe ne eos, penes

3. quos summa est potestas, hostili odio prosequantur. Sed quoniam postremae democratiae hominum frequentia ac multitudine celebrantur, et sine mercede conciones obire difficile est: quod quidem, ubi non suppetunt vectigalia, nobilibus est perniciosum, cum hoc ex collatione tributorum et publicatione bonorum et judiciis falsis fieri sit necesse: quae res multas jam democratias evertit: ubi igitur vectigalia non suppetunt, raras conciones cogere, et judicia multis quidem de rebus sed paucis diebus exerceri convenit. Hoc enim prodest, ut ne divites sumtus extimescant, si merces non divitibus sed egenis tribuatur. Valet etiam eo, ut causae melius judicentur, quoniam divitibus diutius abesse a re sua familiari molestum est, quod iidem paucis diebus non aegre ferunt.

4. Ubi vero vectigalia suppetunt, vitari id debet, quod nunc demagogi faciunt, qui quod superest, dividunt populo: ille autem accipit, et rursus eget iisdem. Est enim dolium pertusum talis ad auxilium egentibus ferendum comparata largitio. Sed oportet eum, qui vere popularis est, ne multitudo nimium egestate laboret, providere: haec enim causa est, quare prava sit democratia. Excogitandum igitur aliquid, ut iis diutius copia suppetat. Quod cum sit etiam locupletibus utile, ea, quae ex vectigalibus supersunt, congerere et congesta pauperibus distribuere convenit universa, praesertim si tantum cogi possit, ut emendo agello sufficiat; sin minus, quod ad mercaturae agriculturaeve instrumentum et praesidium: et si cunctis non liceat, ut certe per tribus aut alias civitatis partes per vices fiat distributio. Atque interea locupletes ad necessarias conciones habendas mercedem conferre debent, sumtu et cura munerum inanium liberati. Huius modi qua-

dam ratione Carthaginienses rempublicam administrantes populi benevolentiam colligunt. Semper enim aliquos de plebe ad urbes circumiectas (*regendas*) mittentes locupletant. Est autem hoc quoque intelligentium et prudentium nobilium, egentibus inter se distributis suppeditato instrumento atque adjumento pecuniae, eos ad opus et quaestum aliquem excitare. Est etiam honestum Taurentinos imitari, qui possessionum usu cum egentibus communicato multitudinis benevolentiam sibi comparant. Praeterea magistratuum omnium duo genera fecerunt, ut alii suffragio, alii sortitione mandarentur: sortitione, ut plebs eorum esset particeps: suffragio, quo melius respublica administraretur. Licet autem 11. hoc facere etiam in eodem magistratu, partitione ita facta, ut alii eum sorte alii suffragio obtineant. Quomodo igitur democratiae constituendae sint, expositum est.

Caput IV. (vulgo C. 6.)

Quomodo autem oligarchiae constituendae sint, ex his fere intelligere licet. Ex oppositis enim quaeque oligarchia conficienda est, ad contrariam democratiam spectantibus, praesertim quae probe temperata et prima est oligarchiarum. Haec autem est, quae prope ad politiam vocatam accedit: in qua census partiri, et alios minores alios majores facere oportet; minores, a quibus necessarii magistratus, majores a quibus summi mandentur: et ut quicunque censum nactus fuerit, huic aditus ad gerendam rempublicam pateat; et eo numero populares per censum adsciscantur, ut qui gerunt rempublicam, reliquis sint superiores et potentiores. Semper autem ex meliore populo reipublicae administrandae socii assumendi sunt. Atque oligarchiam huic proximam simili ra- 2. tione oportet constituere, parum scilicet intendendo. Ea autem, quae democratiae postremae contraria est oligarchia, quaeque dominio et tyrannidi simillima est, ut est omnium pessima, ita maxima cautione indiget. Quemadmodum enim corpora firmae valetudinis, et nauigia recte nautis ad nauigandum instructa, plura errata citra interitum patiuntur: corpora vero morbosa et nauigia fatiscentia, et pravis instructa

nautis, ne parva quidem errata ferre possunt: sic pessima
3. quaeque respublica plurimam cautionem desiderat. Omnino igitur democratias magna hominum copia conservat: hoc enim oppositum est ei, quod est pro dignitate justum: oligarchiae contra in recti ordinis descriptione atque observatione salutem esse positam, perspicuum est. Quoniam autem
(vulgo c. 7.) quatuor sunt in primis multitudinis genera, agricolae, opifices, forenses ac mercenarii, et item quatuor bellis gerendis utilia, equites, pedites gravioris armaturae, ferentarii, et classici milites: ubi quidem ager campestris est et equitatui accommodatus, situs natura est ad validam oligarchiam constituendam idoneus, quoniam salus incolarum in equestri manu consistit. Equos autem alere, nisi qui magna patrimonia possident, non possunt. Ubi vero ager est peditibus gravioris armaturae accommodatus, hic locus proxime oligarchiae conveniens est; quoniam gravis armatura locupletium potius quam egenorum est. Expeditorum autem et classicorum militum manus prorsus est democratiae conveniens.
4. Nunc igitur ubi talium hominum multitudo magna est, exorta seditione saepius deterius pugnant. Huic incommodo remedium a bellicis ducibus sumtum afferre convenit, qui cum equitatu et gravioris armaturae peditibus convenientem ferentariorum numerum conjungunt: qua ratione in seditionibus populares locupletes vincunt. Nam quia sunt expediti, cum equitatu et peditatu gravioris armaturae facile depugnant. Has igitur copias ex his comparare, est contra se comparare. Sed cum duplex sit aetas, sintque alii seniores, alii adolescentes, filios suos in aetate puerili ad leves et expeditas pugnas erudire convenit: postea vero quam e pueris excesserint, curare ut sint militarium operum athletae. Communicari autem cum multitudine reipublicae administratio debet, aut quemadmodum antea dictum est, cum iis qui censum justum nacti fuerint, aut more Thebanorum cum iis, qui certo tempore ab opificiis et sordidis artibus abstinuerint: aut ritu Massiliensium, judicio dignorum facto, tum eorum, qui rempublicam administrant, tum eorum, qui a reipubli-
5. cae muneribus exclusi sunt. Praeterea magistratibus iis, pe-

nes quos maximarum rerum est potestas, quosque gerere debent ii, qui in republica versantur, adiungendae sunt sumtuosorum munerum functiones, ut populus libenter huiusmodi magistratu careat, nec iis invideat, quibus tam magna mercede contingit. Convenit autem, ut ineuntes magistratus sacrificia magnifica faciant, et in opus aliquod publicum aedificandum pecuniam insumant, ut populus epularum et conviviorum particeps factus, et urbem statuis, templis, et publicis aedificiis ornatam cernens, rempublicam saluam esse velit. Huc accedit, quod haec nobilibus facti sumtus exstabunt monumenta. Quod nunc tam longe abest ab eorum, qui nunc oligarchias tenent, consuetudine, ut faciant etiam contrarium; quippe qui non minus quaestui student quam honoribus; ut recte has possis veras democratias nominare. Quomodo igitur democratiae et oligarchiae constituendae sint, a nobis definitum atque explicatum est.

Caput V. (vulgo C. 8.)

Sequitur, ut recte de magistratibus, quot et qui sint, et quarum rerum, ut supra dictum est, disseramus. Nam ut sine magistratibus necessariis civitas constare nequit, ita sine iis, qui ad recti ordinis descriptionem atque observationem pertinent, civitas recte non potest administrari. Necesse autem est, in parvis quidem civitatibus pauciores, in magnis autem plures, esse magistratus, quemadmodum antea dictum est. Quales igitur magistratus in unum conferre, et quales sejungere conveniat, ignorare non decet. Prima igitur ex necessariis procuratio est, quae in foro versatur: cui muneri magistratum, qui commercia et decentiam dispiciat, praeficere oportet. Nam fere omnibus civitatibus quaedam emere, alia vendere, ad mutuos rerum necessariorum usus necesse est. Atque hoc in primis pertinet ad copiam bonis omnibus cumulatam atque instructam, cuius gratia in unam civitatem homines convenisse videntur. Altera autem huic proxima procuratio est rerum urbanarum cum publicarum tum privatarum, ut cum decente ornatu aedificia et viae conserventur, et collapsa reficiantur, et limites communes sine querimo-

nia teneantur, et cetera quae ſimilem curam attingunt. Appellant autem plerique talem magiſtratum apud Graecos aſtynomiam, apud Romanos aedilitatem, quae plures numero partes habet: atque harum alias aliis in urbibus magnis praeficiunt, ut quidam curandis moenibus, alii fontibus et ductibus aquarum praeſunt, nonnulli portubus tuendis.

4. Alia eſt neceſſaria, et huic conſimilis: easdem enim res procurat, per agrum tamen extra urbem: cui qui praeſunt agrorum praefecti, et ab aliis ſylvarum inſpectores: graece autem agronomi et hylori nominantur. Hae igitur harum rerum procurationes tres ſunt. Alius eſt magiſtratus, ad quem publica vectigalia referuntur, quique pecuniam publicam cuſtodit, et ad ſingulos reipublicae uſus depromit ac diſtribuit: hos autem receptores et quaeſtores appellant. Alius, apud quem contractus privati et ſententiae judiciales perſcribi debent: apud eoſdem litium intentiones atque introductiones perſcribi oportet. In nonnullis igitur civitatibus hic magiſtratus in plures dividitur; unus eſt tamen his omnibus praefectus, qui ſcribae et tabelliones (graece hieromnemones, epiſtatae, mnemonos) et aliis ſimilibus vocabulis appellantur. Hunc deinceps ſequitur, qui idem et maxime omnium magiſtratuum neceſſarius eſt et difficillimus: cuius eſt poenas a damnatis expetere, et multas a multatis exigere, corpora noxiorum cuſtodia aſſervare. Itaque propter odium quod magnum incurrit, moleſtus eſt. Quamobrem ubi non eſt merces magna propoſita, hunc magiſtratum homines recuſant: nec qui ſuſceperunt, fungi munere ex legis praeſcripto volunt: eſt tamen neceſſarius. Fruſtra enim exercentur judicia, niſi ad finem perducantur. Itaque ſi judiciorum uſu ſublato ſocietas hominum conſtare non poteſt: ergo neque

6. ſi nemo quod judicatum fuerit, exequatur. Quare praeſtat hunc magiſtratum non eſſe unum, ſed alios ex aliis tribunalibus. Eodemque modo promulgationes eorum, qui ad aerarium delati ſunt, dividere convenit. Praeterea ut quaedam diverſi magiſtratus exequantur, et cauſas juniorum juniores potius magiſtratus; cauſas vero conſiſtentium, quos mitis magiſtratus condemnaverit, alius exequatur: exempli gratia eos,

quas

quae agoranomi seu annonae praefecti vel aediles judicaverint, astynomi seu aediles majores exequantur, et alii quae ab aliis fuerint judicata. Nam quo minus odii executores contraxerint, hoc magis executiones ad finem perducentur. Igitur si condemnantes iidem sint et exequentes, duplex odium contrahitur: si iidem de cunctis (*rebus judicia exequantur*), omnium hostile odium incurrunt. Multis autem in civitati- 7.
bus custodiarum praefectus diversus est ab executore, ut Athenis magistratus eorum, qui Undecimviri dicuntur. Quocirca praestat etiam hunc magistratum separare, et commentum aliquod callidum etiam in hoc excogitare. Nihilo enim minus hic necessarius est, quam qui proxime commemoratus est. Fieri autem solet, ut viri boni hunc magistratum maxime fugiant: improbis non recte committitur, qui custodiri magis ipsi debent quam alios custodire. Quapropter non oportet unum separatum huic negotio praepositum esse magistratum, neque perpetuo eundem geri: sed et ex juvenibus, ubi aliquis est epheborum seu puberum et praesidiariorum militum ordo, et ex magistratibus alios atque alios sumi, qui vicissim hanc provinciam gerant. Hi igitur magistratus, ut ma- 8.
xime omnium necessarii, primi statuendi sunt: sequuntur deinceps non minus illi quidem necessarii, sed in majore splendore collocati, majorisque auctoritatis, quoniam peritiam et fidem magnam requirunt: cuiusmodi sunt, qui custodiam urbis et usus bellicos attingunt. Nam cum in pace tum in bello praefectos esse oportet, qui portarum atque murorum custodiae simili modo praesint, et civium delectus habeant ipsorumque ordines constituant. Ad haec omnia munera admi- 9.
nistranda alibi plures creantur magistratus, alibi pauciores: verbi gratia, in parvis civitatibus magistratus unus omnibus his negotiis gerendis praeponitur. Tales autem appellant Graeci strategos et polemarchos, hoc est, duces exercitus seu imperatores, et belli principes. Praeterea vero si sint equites aut pedites expediti, aut sagittarii, aut classiarii milites, harum cuiusque manuum praefectus interdum constituitur, qui navarchi, hipparchi et taxiarchi nominantur, et per partes qui his subjecti sunt trierarchi, lochagi, phylarchi et quae-

cunque horum magistratuum partes sunt. Universum autem harum rerum unum quoddam genus est, rerum bellicarum procuratio. Atque haec quidem est huius magistratus ratio.

10. Quoniam autem magistratus si non omnes, certe aliqui bonam partem pecuniae publicae tractant, unum aliquem esse necesse est, qui nihil aliud ipse tractet, sed rationes ab illis repetat, et de rebus ab illis gestis cognoscat: quos alii euthynos (*correctores*), quidam logistas (*ratiocinatores*), nonnulli exetastas (*quaesitores*), interdum etiam synegoros (*cognitores* vel *procuratores*) appellant. Est et alius praeter hos omnes magistratus, qui potissimum summam omnium rerum potestatem habet; quoniam saepenumero penes eundem est auctoritas et exitus rerum, de quibus referendi jus habet: qui multitudini praeest, ubi res geritur arbitrio populi. Oportet enim aliquem esse, qui eos in unum cogat, qui summam habent reipublicae potestatem: qui magistratus apud alios probuli (*praeconsultores*) dicuntur, quoniam antea ipsi consulunt: ubi autem multitudo dominatur, potius bule (id est senatus seu consilium) appellatur. Tot igitur fere sunt civiles magi-

11. stratus. Aliud porro procurationis genus est, quae cultum deorum immortalium attingit, ut sacerdotes et qui curam gerunt templorum atque aedium sacrarum, ut sarta tecta conserventur, ruinosa et labentia reficiantur, et cetera quae divini cultus ratio postulat, procurant. Quae procuratio apud quosdam una est, ut in parvis civitatibus: alibi multae, et a sacerdotio separatae, ut hieropoei, (*templorum aedificatores*) naophylaces, (*aeditui*), et sacrarum pecuniarum quaestores. Huic proxima est procuratio sacrificiis publicis separatim destinata: ea dico, quaecunque lege non sunt sacerdotibus attributa, sed iis, qui hunc honorem a communi civitatis foco et totius urbis lare habent, quos quidam archontes (*principes*),

12. alii reges, alii prytanes appellant. Necessariae igitur procurationes, ut eorum, quae diximus, summam faciamus, in his fere rebus versantur, in divinis, in bellicis, in vectigalibus, in sumtibus, in annona et rebus venalibus, in cura rerum urbanarum, portuum et agrorum: praeterea in rebus judicialibus, in rerum contractarum perscriptionibus, in rerumve

judicatarum executionibus, in cuſtodiis, in rationibus putandis, in delectibus, in rationibus a magiſtratibus repoſcendis, denique ii magiſtratus, qui conſilio publico praeſunt. Sed privatim in civitatibus, quae otio magis et proſperitate fruuntur, quaeque curam habent modeſtiae et decori publicam, hi quoque magiſtratus habentur, mulierum et puerorum praefecti, nomophylaces (*legum cuſtodes*), et gymnaſiarchi (*gymnaſiorum praefecti*): praeterea certaminum gymnicorum et ludorum ſcenicorum curatores, et ſi qua ſunt alia id genus ſpectacula. Horum autem magiſtratuum nonullos in promtu eſt non eſſe populares; ut mulierum et puerorum praefecturas. Tenniores enim ſervorum inopia mulieribus et liberis, ut famulis uti coguntur. Cum ſint autem tres magiſtratus, ſumma auctoritate ac poteſtate praediti, quos quidam ſuffragio creant, legum cuſtodes, praeconſultores et conſilium, ariſtocratiae quidem conveniunt legum cuſtodes, oligarchiae praeconſultores, conſilium vero democratiae. Ac de magiſtratibus quidem fere omnibus ſummatim diſſeruimus:

Deſunt quaedam.

Libri ſeptimi Caput I.

Qui de optimo reipublicae ſtatu conveniente ratione diſputare vult, hic primum quae ſit vita maxime expetenda, ſtatuat oportet. Niſi enim hoc bene cognitum ſit, etiam optima reipublicae forma incognita neceſſario futura eſt. Optime enim vivere conſentaneum eſt eos, qui optimo ſtatu reipublicae pro ratione rerum ſuppetentium utuntur, niſi ſi quid praeter omnium opinionem et rationem accidat. Itaque primum omnium, quae vivendi ratio ſit maxime cunctis fere hominibus expetenda, conſtare debet: deinde num eadem publice ſit, quae privatim optima vita, an diverſa. Cum igitur multa ſint a nobis commode, ut exiſtimamus,

de optima vita in libris exotericis (*externis*) diſputata, eadem hoc quoque in loco uſui nobis eſſe debent. Nemo enim profecto, quod ad unam quidem diviſionem attinet, in controverſiam vocarit, quin, cum tria ſint bonorum genera, externa, corporis et animi, haec omnia felicibus hominibus adeſſe debeant. Nemo enim beatum dixerit eum, qui fortitudinis, temperantiae, juſtitiae et prudentiae expers muſcas circumvolitantes metuat, et ſi libido edendi aut bibendi eum inceſſerit, nullo probro abſtineat; quique amicos cariſſimos propter quadrantem interimat: ſimiliterque quod pertinet ad intelligentiam, ſi ſit tam imprudens et mentis errore depra-
3. vatus, quam puer aut furioſus. Sed cum de his, quae modo diximus, inter omnes ſere conveniat, tamen de modo et excellentia controverſia eſt. Virtutis enim quantulumcumque adſit, hoc ſatis eſſe putant; divitias, opes, potentiam, gloriam ſine ſine quaerunt, atque his excellere nituntur. Quorum errorem ſacile nobis erit rebus ipſis convincere, cum non virtutes rebus externis, ſed has virtutibus parare homines atque tueri videamus. Deinde ipſa vita beata, ſive in voluptate ea hominibus poſita ſit, ſive in virtute, ſive in utraque, tamen iis, qui, cum morum probitate intelligentiaque excellant, externorum bonorum cupiditati temperant, magis adeſt, quam qui ex his plus habent, quam ad uſus
4. ſatis eſt; illorum autem inopes habentur. Caeterum qui animum advertit, hunc idem ratio quoque facile docebit. Nam bona externa, tanquam inſtrumentum quoddam, ſuo fine terminantur. Nam quae res uſui accommodantur, earum nimia magnitudo neceſſario aut nocet habentibus aut nihil prodeſt. Ex animi vero bonis quo magis quodque excellit, hoc habetur utilius, ſi haec non tantum honeſta, ſed etiam utilia nominare licet. Ad ſummam dubium non eſt, quin optimae rerum affectiones inter ipſas ſequantur exceſſum et excellentiam, qua res differunt inter ſe, quarum rerum has affectiones eſſe dicimus. Quare ſi animus cum opibus tum corpore, ſimpliciter, tum et nobis eſt potior, etiam optima cuiusque horum affectio eandem proportionem inter ſe habeat neceſſe eſt. Praeterea haec animi gratia, non animus illorum cauſa, expetuntur, et

a prudentibus cunctis expeti debent. Maneat igitur constitutumque nobis sit, quantum cuique virtutis et prudentiae, et quae ab iis proficiscuntur, actionum adest, tantum felicitatis adesse: ut Deus ipse testis est, qui, cum beatus felixque sit, nullo tamen externo bono, sed per se, et quia talis est natura, beatus habetur. Nam etiam propter hanc causam secunda fortuna a felicitate necessario differt: quia bona, quae extra animum sunt, casus et fortunae beneficio contingunt, justus autem et prudens nemo neque a fortuna est, neque propter fortunam. Quo fit, iisdemque rationibus concluditur, civitatem esse beatam, quae optima est et recte agit. Ut autem recte agant, qui recta non agunt, fieri non potest. Nulla vero bona actio neque hominis neque civitatis sine virtute et prudentia esse potest. Fortitudo autem et justitia et prudentia civitatis eandem vim et speciem habent, quam ea, quibus praediti singuli homines justi esse ac prudentes et temperantes dicuntur. Sed haec hactenus praefati sumus, quae ut praeterire non licuit, ita nec omnia, quae hanc quaestionem attingunt, cum huius loci non sint, explicare convenit. Nunc autem hoc positum sit, vitam optimam privatim singulis hominibus et publice civitatibus esse, quae cum virtute degitur, et hactenus est adjumentis bonorum instructa, ut virtutis officia possit obire. Iis autem, quorum est dubia sententia, si cui forte, quae diximus, non satis probantur, omissa hoc in loco disputatione, postea respondebimus.

(margin: 5. beside line 1; 6. beside "temperantes dicuntur. Sed haec hactenus praefati sumus,")

Caput II.

Superest ut disseramus, utrum eadem singulorum hominum et civitatis felicitas dici debeat, an secus; quod tamen constituere in promtu est. Omnes enim eandem esse uno ore consentiunt. Nam qui singulorum hominum beatam vitam opibus metiuntur, hi omnes civitatem, si fuerit opulenta, felicem esse confirmabunt. Qui vero vitam tyrannicam caeteris omnibus anteponunt, hi civitatem plurimis imperantem felicissimam esse confitebuntur. Si quis autem singularem hominem propter virtutem maxime probat, is civitatem, quo magis virtute praedita sit, hoc feliciorem esse asseverabit.

2. Sed haec jam duo ſunt, quae conſiderationis indigent: primum, utra ſit magis expetenda vita, quae in adminiſtratione reipublicae et civitatis communione verſatur, an quae velut peregrini et hoſpitis vita eſt, et a civili communitate ſejuncta. Deinde quae ratio reipublicae et ſtatus civitatibus optimus ſit, ſive omnibus reipublicae adminiſtratio expetenda ſit, ſive quibusdam non, plerisque tamen. Hoc enim intelligentiae et cognitionis civilis munus eſt, non quid ſingulis ſit expetendum, videre: nos autem hanc diſputationem nunc explicandam ſuſcepimus. Ut igitur illud alienum a noſtro inſtituto fuerit, ita huius commentationis hoc proprium munus habe-
3. tur. Haec igitur neceſſario eſt optima reſpublica, quae ita inſtituta atque ordinata eſt, ut quisque optime agere et beate vivere poſſit. Quod uti non eſt dubium, ita inter eos ipſos, qui vitam, quae cum virtute degitur, maxime expetendam eſſe conſentiunt, controverſia eſt, utra ſit magis expetenda, civilis et activa, an quae a rebus omnibus exterioribus ſejuncta, hoc eſt contemplativa; quam ſolam nonnulli vitam philoſopho dignam eſſe cenſent. Has enim duas vitae agendae vias fere qui virtutem maximo ſtudio et ambitione colunt, tum priores tum etiam noſtra memoria ſequi et probare vi-
4. dentur, vitam dico civilem et philoſophorum. Neque vero parvi refert, utri veriora dicant. Neceſſe enim eſt, ut, qui intelligentia prudentiaque valent, cum ſinguli homines privatim tum reſpublica communiter vitam inſtituant ad meliorem ſcopum ſpectantes. Quidam igitur ſic exiſtimant, finitimis imperare, ſi hoc dominorum more ſiat, injuſtiſſimum eſſe: ſin civiliter, abeſſe quidem injuriam, tamen impedimento eſſe, quominus liceat otio et proſperitate frui. Alii tanquam ex adverſo ſolam activam civilemque vitam viro dignam eſſe putant. Nam quae cuiusque virtutis ſunt officia et actiones, non magis ad privatos quam ad eos, qui rempublicam gerunt, per-
5. tinere. Sic igitur quidam exiſtimant. Alii ſolam reipublicae adminiſtrandae rationem dominio ſimilem et tyrannicam felicem eſſe dicunt. Quin etiam apud nonnullos hic eſt reipublicae finis, quo leges ſpectant, ut vicinis dominentur. Quapropter quamvis plurima plurimorum inſtituta inordinata

sint et confusa, sicubi tamen leges ad unum aliquid spectant, hoc petunt, ut victoria et imperio potiantur: quemadmodum Lacedaemone et in Creta cum educatio tum legum summa fere bellis accommodantur. Praeterea in cunctis nationibus, quae possunt esse facultate rei gerendae superiores, huiusmodi facultas in honore est, ut apud Scythas, Persas, Thraces et Celtas. Apud quosdam enim etiam leges quaedam sunt ad 6.
hanc virtutem excitantes, quemadmodum Carthagine ajunt annulorum ornatum cuique pro numero bellorum, quibus interfuerit, concedi. Et olim apud Macedones lex erat, ut capistro cingerentur, qui nullum hostem occidissent: et apud Scythas, qui nullum interemisset hostem, huic ex poculo, quod in solenni quodam epulo circumferebatur, bibere non licebat: et apud Hispanos, gentem bellicosam, tot numero obeliscos, (*verucula* vel *fastigiatas bases*) circum cuiusque tumulum defigebant, (*erigebant*) quot hostes interemisset: et multa huiusmodi alia apud alios partim legibus sancita, partim moribus atque institutis sunt recepta. Quanquam si considerare libeat, perabsurdum fortasse videatur, hominis civili scientia instructi officium esse, praecepta dare posse, quomodo in finitimos volentes juxta et invitos imperium dominatusque obtineatur. Nam qui potest hoc aut politici viri aut latoris legum officio convenire, quod ne legitimum quidem est? Legitimum autem non est, non solum juste, verum etiam injuste imperare. Fieri autem potest, ut quis injuste vincat et superior evadat. At in caeteris scientiis hoc fieri 8.
non videmus. Neque enim medici aut gubernatoris munus est, ut hic nautis, ille aegrotantibus vel persuadeat vel vim inferat. Multi tamen rationem in servos dominandi scientiam civilem esse videntur existimare, et quod in se quisque neque justum esse neque utile dicunt, hoc idem eos in alios exercere non pudet. Ipsi enim inter se justum imperium quaerunt, in alios autem quid justum sit, non curant. Quod est 9.
absurdum, nisi est aliquid, quod natura factum est ad dominandum, aliud ad non dominandum. Quare, si ita se res habet, non est conandum in omnes dominari, sed in eos duntaxat, qui ad domini imperium ferendum a natura facti sunt:

quemadmodum ad epulas seu sacrificium non homines, sed quod est huic rei idoneum, venari oportet. Est autem idoneum animal silvestre, mensis accommodatum. At fieri potest, ut civitas una, quae recte scilicet administretur, separatim sita sit. Quid enim prohibet, quominus alicubi seorsim habitetur, et justis legibus vivatur? cuius reipublicae ratio nec ad bellum nec ad superandos hostes sit accommodata.
10. Fingamus enim nihil adesse tale. Perspicuum igitur est omnia bellica studia honesta quidem statui oportere, verum non ut summum rerum omnium finem, sed illa huius esse gratia. Est autem boni legum latoris civitatem ac genus hominum, et omnem aliam communitatem intueri, et quomodo recta vita et felicitate, quae in eos cadere possit, potiantur, considerare. Erit tamen in quibusdam legibus et institutis differentia. Illud quoque legum latoris officium est, si qui finitimi sunt, quo quique modo tractari debeant, et quae in quosque sint officia servanda, dispicere. Sed haec quidem quaestio ad quem finem optimam rempublicam dirigere oporteat, postea suo loco explicabitur.

Caput III.

In eos autem utrosque, qui cum vitam, quae ex virtute degitur, omnibus anteferendam esse confiteantur, de usu tamen ejusdem dissentiunt, nobis disputandum est. Alteri enim civiles magistratus idcirco improbant, quoniam liberi hominis vitam a vita civili diversam et maxime omnium expetendam esse putant. Alteri hanc cunctarum optimam esse contendunt. Nam fieri posse negant, ut is recte agat, qui nihil agit; felicitatem autem idem esse, quod recte agere confirmant. Dicimus igitur utrosque partim recte, partim perperam statuere: quod enim alteri liberi hominis quam domini potiorem vitam esse dicunt, id a vero non abhorret: quoniam servo, qua servus est, uti, nihil habet gloriatione dignum: nam res ad usum quotidianae vitae necessarias imperare nihil habet pul-
2. crum aut praeclarum. Errat tamen, siquis omne imperium dominatum esse putat: nec enim minus liberorum imperium a servorum dominatione differt, quam liberi hominis natura

a servili: qua de re libris superioribus satis explicatum est. Errat autem, qui nihil agere potius esse dicit, quam agere. Felicitas enim est in agendo; et justorum ac temperantium actiones multarum honestarum rerum finem sibi propositum habent. Quibus rebus constitutis existimabit forsitan aliquis, 3. summum bonum esse omnibus dominari. Sic enim fiet, ut plurimas honestas actiones agendi potestatem habeat, prorsus ut cui licet imperare, is imperium alteri concedere non debeat, sed auferre potius: ita ut nec pater filiorum, nec filii patris hac in parte, ad summam, nec amicus amici rationem ducere debeat. Nam quod optimum est, id esse maxime omnium expetendum: recte autem agere, optimum esse. Hoc 4. igitur vere fortasse dicunt, si quidem futurum est, ut qui alterum spoliant et vim afferunt, id quod omnium maxime est expetendum, consequantur. Sed id consequi posse non videntur, et hoc perperam ponitur ab iis. Neque enim amplius honestis actionibus fungi potest, qui non tantum excellat, quantum vir mulieri, et pater liberis, dominusque praestat servis. Itaque qui semel a recto deflexit, non tantum postea poterit recte agendo procedere, quantum jam a virtute recessit. Similibus enim honestum et justum in vicissitudine positum est: hoc enim et aequum est et simile: non aequum autem inter pares, et non simile inter similes, praeter naturam est. Nihil autem eorum, quae a natura aliena sunt, honestum est. Quocirca siquis alius virtute et agendi facultate optimis etiam praestet, huic obsequi honestum, et huic parere justum est. Oportet tamen non solum virtutem, verum etiam facultatem, qua sit ad agendum instructus, adesse. Quae si recte dicuntur, et felicitas in recte agendo con- 5. sistit, efficitur, ut vita actuosa cum publice civitatis cuiusque tum etiam singulorum privatim optima sit. Verumtamen actuosam vitam ad alios referri, non est, ut quibusdam videtur, necessarium: nec eae tantum cogitationes actuosae sunt, quae certarum actionum causa et eventuum, qui actiones subsequuntur, suscipiuntur: sed multo magis illas contemplationes et meditationes, quae a mente profectae ad eam redeunt, per se ipsas perfectas, et sua ipsarum causa suscep-

tas. Nam recte agere, ac proinde actio quaedam, finis est. Maxime autem eos dicimus agere, et externarum actionum dominos esse, qui mente et cogitationibus sunt archi-
6. tecti. Jam vero quae civitates seorsum sitae sunt, et vitam huiusmodi caeteris praetulerint, hos cessare et nihil agere non est necesse. Hoc enim per partes fieri potest, quoniam civitatis partibus inter ipsas multae communitates sunt: quod ipsum eodem modo in unoquoque homine fit. Alioquin vix ipse Deus et mundus universus bene praeclareque sese haberet, qui, praeter suas et proprias, actionibus externis nullis funguntur. Eandem igitur vitam cuique hominum et publice civitati atque hominibus optimam esse, haud dubie necessarium est.

Caput IV.

Haec postquam prooemii loco exposuimus, supra vero de ceteris rebuspublicis disputavimus, transeundum jam est ad reliqua, quorum initium hinc capiendum censemus, ut exponamus primum quae principia et quasi fundamenta civitatis ex animi sententia constituendae debeant esse. Non enim fieri potest, ut optima exsistat respublica, nisi copia rerum sit justa et convenienti instructa. Quocirca multa antea tanquam voto sumenda et supponenda sunt, quorum tamen nihil eiusmodi esse debet, ut fieri aut contingere non possit,
2. ut civium multitudinem et magnitudinem agri. Quemadmodum enim ceteris artificibus, ut textori et navium fabro, materia suppetat oportet operi conveniens, quae quo fuerit commodius praeparata, hoc artis opus necessario pulchrius existet: sic etiam homini politico legumque latori apta conveniensque materia adesse debet. Ad civilis autem rationis apparatum pertinet inprimis multitudo hominum, quot et quales natura adesse conveniat; deinde loci spatium, quan-
3. tum et quae conditio huius esse debeat. Plerique igitur felicem civitatem magnam esse oportere putant: quod si verum est, quae civitas magna quaeque parva sit dicenda, non intelligunt, habitantium numero civitatis magnitudinem metientes; cum tamen ad potentiam potius quam ad multitudinem

ſpectare oporteat. Eſt enim civitatis etiam quoddam opus,
quod quae maxime poteſt efficere, hanc maximam civitatem
exiſtimare convenit; quemadmodum Hippocratem non homi-
nem, ſed medicum majorem dixeris altero, a quo corporis
magnitudine ſuperetur. Verum etiamſi in aeſtimanda civitatis
magnitudine ſit multitudinis habenda ratio, non tamen opor-
tet quamcunque multitudinem ſpectari: nam fortaſſe in ci-
vitatibus magnum ſervorum, inquilinorum et peregrinorum
numerum adeſſe neceſſe eſt: ſed eorum multitudinem intue-
ri, qui pars civitatis ſunt, et ex quibus tanquam propriis par-
tibus civitas conſiſtit: quippe horum ingens multitudo mag-
nae civitatis eſt argumentum. Ex qua vero civitate opifices
complures numero, armati vero pauci prodeunt, haec non
poteſt eſſe magna. Nec enim magna civitas hoc eſt, quod 5.
civitas hominibus frequentiſſima. Hoc vero etiam res ipſa
declarat, difficile eſſe, fortaſſe vero ne fieri quidem poſſe, ut
civitas nimium frequens hominibus bene legibus regatur.
Earum certe, quae recte adminiſtrari videntur, nullam eſſe
videmus in multitudinem effuſam. Hoc autem etiam ratio-
nibus demonſtrari et confirmari poteſt. Nam lex ordo qui-
dam eſt: et recta legum inſtitutio recta quaedam ordinatio
eſt. At numerus modum excedens ab ordine fere alienus
eſt. Hoc enim divinae potentiae, quae hoc univerſum conti- 6.
net, munus eſt. Quin etiam pulchritudo in multitudine et
magnitudine conſiſtere ſolet; quare etiam cui civitati cum
magnitudine memoratus multitudinis terminus adeſt, haec
eſt neceſſario pulcherrima. Sed ut ceterarum rerum, anima-
lium, ſtirpium, inſtrumentorum, ſic civitatis menſura quaedam
eſt et modus: horum enim quodque nec ſi valde exiguum ſit,
nec ſi magnitudine excedat, vim ſuam retinebit, ſed modo pror-
ſus naturam amittet, modo in ſtatum incommodum delabe-
tur. Ut navigium prorſus non erit, nec ſi unius palmi ſit, nec
ſi pateat ſtadiis duobus, ſed ad magnitudinem quandam pro-
greſſum, modo propter exiguitatem modo propter exſuperan-
tiam incommodam navigationem reddet. Eodem modo civi- 7.
tas, ſi ex admodum paucis conſiſtat, ſibi viribus ſuis non ſuf-
ficiet; quod tamen civitatis proprium eſſe dicimus; ſin au-

tem, ex nimium multis, abundabit quidem necessariis adjumentis, sed quasi gens non civitas erit; nec enim facile est rempublicam adesse. Quis enim dux nimiae multitudinis erit, aut praeco, nisi Stentori similis? Quare prima quidem civitas ea fit necesse est, quae ex multitudine, quanta primum satis est ad recte vivendum in communitate civili, constat. Fieri autem potest, ut etiam ea civitas, quae hanc multitudinem superat, [major] sit civitas: hoc tamen ut diximus, non est infinitum. Quis autem sit exsuperantis magnitudinis terminus, ex operibus intelligere in promtu est. Fiunt enim civitatis actiones, dum alii imperant, alii parent. Est autem imperantis munus praecipere et judicare. Ad judicandum porro de justis, et ad magistratus pro dignitate distribuendos, ut cives qualis quisque sit, inter se cognoscant oportet; quod ubi fieri non potest, quae ad magistratus et iudicia pertinent, minus recte administrentur necesse est. In utrisque enim injustum est aliquid agere temere et inconsiderate: quod haud dubie in nimis frequenti civitate usu,
8. venit. Praeterea, peregrini et inquilini haud magno negotio possunt ad rempublicam obrepere; quippe ubi latere propter nimiam multitudinem hominum non est difficile. Apparet igitur hanc esse civitatis optimam terminationem, ut maxima multitudinis exsuperantia sit tanta, quae sibi suis viribus ad vivendum sufficiat, et inter se nosci possit. Sed de magnitudine civitatis hactenus.

Caput V.

Similis est regionis agrique ratio, de cuius qualitate non dubium est, quin maxime natura instructus et copiosus cunctorum approbatione sit commendabilis: qualem esse necesse est rerum omnium feracem. Nam omnia suppetere, et nihil desiderari, hoc demum est natura et viribus esse instructissimum. Multitudine autem et magnitudine tanta esse debet, ut incolae in otio et liberaliter et temperanter vivere possint. Hanc autem terminationem rectene an secus ponamus, postea erit accuratius considerandum, cum universe de possessionibus atque rei familiaris copiis mentionem faciemus, quo-

modo erga (*earum*) uſum ipſum affectum eſſe oporteat. Haec
enim quaeſtio multas habet controverſias, propter eos, qui
eum reifamiliaris uſum in contrariam utrinque partem, hi
ad nimiam parſimoniam, illi ad luxuriam trahunt. De forma 2.
vero regionis et agri non eſt difficile praecipere: ſed nonnulla
ſunt, in quibus etiam rei militaris peritis habenda fides, qui
aiunt eum eſſe debere hoſtibus quidem ad invadendum diffi-
cilem, ipſis autem ad eruptiones et excurſiones faciendas fa-
cilem. Praeterea quemadmodum hominum multitudinem ejus-
modi eſſe oportere diximus, quae facile conſpici et cognoſci
poſſit, ſic et agrum cenſemus; id eſt, ut facile et promte poſ-
ſit ſubſidium ferri. Urbis vero ſitum, ſi votis ſumere licet,
convenit habere vicini maris et ipſius ſoli ſeu loci oppor-
tunitatem. Cuius cauſa una jam dicta eſt: nam ad ſubmit-
tenda auxilia undique locis omnibus communem eſſe opor-
tet: altera, ut commode fructus agri ſubvehi poſſint. Prae-
terea ut ligna ſeu materia, et ſi quid aliud id genus ager fe-
rat, facile transferri poſſint. Maris autem communio utrum 3. (vulgo C. 6.)
civitatibus, quae bene legibus conſtitutae ſunt, proſit an no-
ceat, magna controverſia eſt. Nam peregrinos in ea aliis le-
gibus aſſuetos verſari, rectae legum inſtitutioni atque obſer-
vationi nocere aiunt, et urbem nimis frequentem facere. Nam
ex uſu maris, exportandis et importandis mercibus, mercatorum
turbam infundi, quod rectae reipublicae adminiſtrationi adver-
ſari contendunt. Quae incommoda ſi vitari poſſint, tutius 4.
omnino et ad rerum neceſſariarum copiam commodius eſſe,
ut urbs communi terrae et maris uſu fruatur, non poteſt du-
bitari. Nam et ad hoſtium incurſionem facilius ſuſtinendam,
oportet eis, qui ſalvi eſſe volunt, utrinque et terra et mari
auxilium in promtu eſſe: et ut hoſtibus invadentibus
detrimentum inferre queant, ſi non utrinque at certe ex al-
tera parte nocendi majorem facultatem habebunt, qui terrae
ſimul et maris opportunitate fruuntur. Praeterea ex rebus
neceſſariis, quae apud eos deſiderantur, invectas accipere, et
viciſſim, quae de copiis nativis ſuperſunt, has exportare li-
cet. Sibi enim, non aliis civitas mercaturam exercere debet.
Qui vero civitatem ſuam emporium commune omnibus prae- 5

bent, lucri et quaestus gratia id faciunt. At in qua civitate satis lucri cupiditas tolerari non debet, forum ejusmodi esse non oportet. Sed cum multis regionibus et oppidis esse videamus stationes et portus opportune ad oppida sitos, ut neque idem oppidum occupent, neque tamen procul absint, muris et aliis huiusmodi munitionibus septi et firmati, non dubium est, si commodum ex hac communione capitur, quin id bonum huiusmodi civitati sit affuturum; sin aliquid detrimenti, id facile erit legibus ferendis cavere et definire, quos

6. liceat et quos inter se versari non oporteat. Ceterum copiarum navalium aliquem numerum suppetere civitati haud dubie maximam habet utilitatem: cum non sibi solum sed finitimorum etiam quibusdam praesidium habere paratum et timori esse conveniat, ut terra, sic item mari. De multitudine vero et magnitudine harum copiarum pro ratione vitae cuiusque civitatis statuendum est: si enim bellicosa principatum affectaverit, necesse erit etiam has ei copias rei navalis

7. suppetere, quae rebus gerendis sint accommodatae. Ingens autem hominum multitudo, quae ex turba navali existit, ut civitatibus adsit non est necesse. Nec enim hoc hominum genus pars civitatis esse debet; quoniam vectores classicique milites, qui principatum tenent, et in quorum potestate turba navalis est, liberi sunt, et ex pedestribus copiis. Quod si accolarum et agros colentium multitudo adsit, nautarum etiam copiam abunde suppetere necesse est; ut hac quoque memoria quibusdam usu venire novimus, ut Heracleotarum civitati, qui licet minorem aliis urbem habitent, multas tamen triremes complent. De regione igitur et portubus, [et urbibus,] et mari et copiis navalibus ad hunc modum disseruisse satis sit. De civili vero multitudine, quis modus ei sit constituendus, antea diximus.

Caput VI. (vulgo C. 7.)

Cuiusmodi autem cives esse debeant, deinceps exponamus. Quod, si quis Graecorum celeberrimas civitates atque orbem terrarum, et gentium, a quibus habitatur, discrimina consideret, haud erit intellectu difficile. Homines enim qui frigi-

ad loca Europamque inhabitant, sunt illi quidem animosi, intelligentia tamen et arte minus solertes habentur. Itaque cum libertatem constanter tueantur, tamen a societate civili et reipublicae sunt alieni, nec finitimis imperare possunt. Qui vero Asiam incolunt, ut ingenio et artificiis praestant, sic parum animosi sunt. Itaque imperio semper subjecti sunt et servitute pressi. Graecorum autem natio, quemadmodum loca terrarum media inter illas gentes tenet, ita et ambarum naturae est particeps: quippe animo simul et intelligentia valet. Quamobrem in libertate persistit, et optima reipublicae ratione utitur, et si unam in rempublicam coierit, utique cunctis hominibus posset imperare. Quanquam Graecorum gentes eandem inter se differentiam habent: quaedam enim una tantum facultate valent, aliae ad utramque bene temperatam habent naturam. Igitur ut legum latori faciles docilesque se ad virtutem praebeant, intelligentes haud dubie et natura animosi esse debent. Nam quod quidam sic custodes affectos esse oportere aiunt, ut se notis amicos, ignotis autem infestos atque intractabiles exhibeant: animus est, qui amorem gignit amici, ignotis vero inimici atque infesti: ardor animi est, qui vim amandi et bene volendi gignit. Haec enim est animae facultas, qua amamus. Argumento est, quod animus in familiares et amicos quam ignotos, cum se contemni putant homines, magis exasperatur. Recte igitur Archilochus amicos incusans cum animo suo colloquitur. *Tu enim* inquit, *propter amicos cruciabaris.* Item imperandi et libertatis amor ab hac omnino proficiscitur. Animus enim (*iratus*) imperiosus et invictus est. Neque vero recte praecipiunt, qui difficiles atque asperos ignotis esse oportere aiunt, cum erga neminem talem esse conveniat. Nec magnanimi saevi atque asperi sunt natura, nisi in eos, a quibus injuria sunt affecti: quod tamen in familiares et amicos, ut supra diximus, si qua injuria ab iis se affici putent, magis usu venit; idque non sine ratione. Quos enim sibi beneficium debere existimant, ab iis se praeter detrimentum fructu benificii et gratia fraudari arbitrantur. Ex quo illud dictum est. *Nam bella fratrum saeva, pugnaeque asperae,* et, *Qui valde amarunt,*

odia gerunt acerrima. Cives igitur quot et quales esse natura, et regio quanta et qualis esse debeat, fere declaravimus: non enim eadem in iis, quae rationibus disputantur, atque in iis, quae sensu et argumentis confirmantur, subtilitas poscenda est.

Caput VII. (vulgo C. 8.)

Sed quemadmodum in rebus naturalibus, non sunt hae totius compositionis partes, sine quibus universum ipsum et totum consistere non possit: sic haud dubie ne civitatis quidem partes esse existimari debent omnia, quae necessario civitatibus adsunt: nec alterius cuiuspiam communitatis, ex qua genus unum aliquod efficitur. Unum enim quiddam et commune et idem consortibus adesse debet, sive id aequaliter sive inaequaliter cum iis communicetur: verbi causa, alimentum, sive agri modus, sive aliud id genus quidquam. Quarum vero rerum ea est conditio, ut haec illius gratia sit, illa cuius gratia, in his nihil est commune, nisi quod haec facit, illa accipit. Ut instrumento et artifici nihil est cum opere, quod efficitur, commune. Nihil enim domui est cum fabro aut architecto commune: sed fabrica domus gratia comparata est. Ita, cum opes civitatibus suppetere debeant ipsae tamen in civitatis partibus non numerantur. Complures vero res animatae divitiarum partes sunt: civitas autem similium (*hominum*) communio quaedam est, vitae, quoad ejus fieri potest, optimae gratia constituta. Sed cum summum bonum felicitas sit, haec autem optio et virtutis usus quidam perfectus, cuius quidam compotes sunt, alii parum aut nihil participes: haec est perspicue causa, cur genera et discrimina civitatum et rerumpublicarum existant. Nam dum alii aliis modis aliisque viis hoc aucupantur, diversa etiam vitae genera et rerum publicarum inde existunt. Dispiciendum autem, quam multa sint ea, sine quibus civitas esse non potest. In his enim necessario insunt, quos civitatis partes esse dicimus. Ergo operum numerus capiendus est; ex his enim facile res intelligetur. Primum igitur alimentum, deinde artes suppetere debent; vita enim instrumentis indiget. Tertio loco arma desiderantur. Nam qui reipublicae communionem inierunt,

inierant, hos armis cum ad tuendum imperium, ut id detrectantes coerceantur, tum ad vim, ſi quis injuriam extrinſecus inferre conetur, propulſandam, inſtructos eſſe neceſſe eſt. Praeterea pecuniarum copia quaedam ad uſus et civiles et militares adeſſe debet. Quinta eſt ea, quae primo loco ponenda fuit, rerum divinarum procuratio, quod ſacerdotium appellatur. Sextum, omniumque maxime neceſſarium, judicium de commodis reipublicae et de juribus, quae inter cives diſceptantur. Haec igitur fere ſunt opera, quae in omni civitate requiruntur. 5. Civitas enim multitudo eſt non quaevis, ſed quae ſibi ſuis viribus ſufficit ad vitam degendam. Quod ſi quid horum forte deſit, fieri non poteſt abſolute, ut haec ſocietas plane ſibi ipſa ſufficiat. Cum igitur per has operationes civitatem conſiſtere oporteat, agricolarum multitudinem, qui in cibo parando ſunt occupati, artifices, milites, locupletes, ſacerdotes, denique commodorum et juſtorum judices civitatibus adeſſe neceſſe eſt.

Caput VIII. (vulgo C. 9.)

His autem conſtitutis, reliquum eſt, ut videamus, utrum haec omnia debeant omnium eſſe communia: fieri enim poteſt, ut omnes agricolae ſint et iidem artifices et conſultatores et judices: an unicuique operi et muneri, quod a nobis commemoratum eſt, alii atque alii praeficiendi ſint, an quaedam ex his propria, quaedam neceſſario ſint communia. Non tamen in omni republica hoc locum habet: quoniam, ut diximus, fieri poteſt, ut ab omnibus omnia, et non omnia ab omnibus, ſed quaedam a quibusdam obeantur: unde rerumpublicarum diverſitas exiſtit. In democratiis enim cuncta munera ab omnibus obeuntur, quod contra ſit in oligarchiis. Sed cum nos de optimo reipublicae ſtatu, id eſt, 6. qui maxime omnium poſſit civitatem reddere felicem, diſſeramus; nec ſine virtute queat, ut ſupra declaravimus, felicitas contingere; ſatis intelligitur oportere, ut in civitate, quae optimo reipublicae ſtatu fruitur, et viros ſimpliciter atque abſolute non cum conditione juſtos poſſidet, civium vita nec forenſis ſit, nec in ſordidis artibus verſetur. Talis enim vita

parum ingenua et virtuti adversaria est. Sed nec agricultores esse convenit futuros cives: otium enim cum ad virtutem ingenerandam tum ad civilia munera obeunda requiritur.
3. Quoniam autem inest in civitate etiam genus militare, et item eorum, qui de commodis reipublicae deliberant, et qui de iustis civium cognoscunt, quae duo genera civitatis partes in primis videntur esse: utrum etiam haec diversa sint statuenda, an iisdem utrumque munus assignandum? quod tamen diiudicare non est difficile. Quodammodo enim iisdem mandari oportet, quodammodo diversis. Nam quatenus utrumque munus diversum virium genus desiderat: alterum enim prudentiam, alterum virile robur requirit, hac quidem ratione diversis mandari debent: quatenus autem fieri non potest, ut qui vim afferre et prohibere possunt, hi semper sub imperio contineantur, hac ratione iisdem. Nam quorum in potestate sunt arma, horum arbitrium est, maneat an non maneat respublica. Relinquitur igitur, ut utrisque et
4. iisdem haec utraque reipublicae pars, non tamen eodem tempore sit committenda: sed prout ratio naturae postulat, quae ut iunioribus vires, ita senioribus prudentiam largitur. Ad hunc igitur modum utrisque tribuere et expedit et iustum esse videtur, quoniam haec partitio rationem sequitur dignitatis.
5. Quin etiam cum civibus sit res familiaris necessaria, et ii sint cives, penes hos ipsos opes esse necessarium est. Nam id genus hominum, quod artes illiberales exercet, non est particeps civitatis, neque ullum aliud, quod non est virtutis opifex. Hoc autem ex eo, quod positum est, planum fit. Nam vita beata necessario cum virtute contingit: beatam vero civitatem non dicimus a parte aliqua, sed ad cives omnes spectantes. Perspicuum autem etiam ex eo est, horum possessiones esse oportere, siquidem necesse est[a], agricultores servos aut barbaros esse, aut accolas, quos Perioecos Graeci vo-
6. cant. Superest ex iis, quae supra recensuimus, sacerdotum genus, quorum descriptio nihil habet dubitationis. Nam cum deos immortales a civibus coli deceat, satis intelligitur, nec agricolam neque opificem sacerdotem esse constituendum. Omnem autem civium multitudinem in duas partes distri-

buimus, quorum alteri armis, alteri consultationibus vacant: decet autem et diis immortalibus cultum exhiberi, et in his colendis qui aetate confecta sunt requiescere: his itaque videntur sacerdotia esse deferenda. Quae sunt igitur ea, sine quibus civitas non consistit, et quae civitatis partes, exposuimus. Nam agricultores et opifices et omne mercenariorum genus civitatibus adesse quidem debet, partes tamen civitatis milites et consultatores sunt; et horum quodque genus divisum est, aliud perpetuo, aliud per partes.

Caput IX. (vulgo C. 10.)

Neque vero nunc primum aut nuper hoc in eorum, qui de republica philosophantur, notitiam venisse videtur, civitatem per genera distingui, et militarem manum ab agricolis diversam esse oportere. Quippe hoc modo etiam nunc sese res habet cum in Aegypto tum in Creta, illic quidem ex Sesostris, uti fertur, hic ex Minois instituto. Conviviorum 2. etiam publicorum institutum antiquum esse videtur; in Creta quidem ab ipsis usque Minois regis temporibus usurpatur, in Italia vero multo vetustius est. Cuius gentis historiae Italum quendam Oenotriae regnum obtinuisse tradunt, a quo Itali nomine mutato pro Oenotriis fuerint appellati, et oram illam Europae, quae inter Scylleticum et Lameticum sinum dimidiati diei itinere distantes continetur, Italiam fuisse nominatam. Hunc igitur Italum ferunt Oenotros e pastoribus 3. agricolas fecisse, et cum alias iis leges tradidisse, tum vero convivia publica primum instituisse. Itaque nonnulli e posteris illius concoenationibus etiam nunc et legibus quibusdam utuntur. Accolebant autem mare Tyrrhenum Opici, ut olim ita et nunc Ausones cognominati. Ad Japygiam vero et mare Jonium Chones Sirin vocatam incolebant. Chones autem et ipsi genere erant Oenotri. Concoenationum igitur 4. institutum hinc primum natum est. Multitudinis vero civilis per genera descriptio ex Aegypto. Sesostris enim regnum longo temporum intervallo regnum Minois antecessit. Ut igitur cetera fere longo tempore saepius ac potius saepissime

inventa fuisse existimare convenit, (ratio enim vincit, res necessarias inveniendi magistram ipsam indigentiam fuisse: his autem suppetentibus, quae ad ornatum et usus liberales pertinent, accrevisse) sic in iis rebus, quae reipublicae admi-
5. nistrationem attingunt, accidisse probabile est. Esse autem omnia vetusta ex Aegyptiis argumentum sumi potest, qui vetustissimi esse videntur, quorum respublica legibus atque institutis fuit ordinata. Quocirca iis quidem, quae satis exquisita esse videntur, utendum est; quae vero praetermissa sunt, haec ut exquirantur, curandum. Agros igitur ab iis, qui arma tenent, quique reipublicae sunt participes, possideri oportere, et cur ab his agricolas diversos esse conveniat, et quantus qualisque ager esse debeat, supra declaravimus.
6. De agri autem distributione et quos qualesque agricolas esse conveniat, primo loco dicendum est. Nobis enim nec bona, ut quidam censuerunt, communia esse, sed per amicitiam usu fieri communia, nec quemquam civium alimento et victu indigere placet. Tum de concoenationibus publicis consentiunt omnes, eas esse civitatibus recte constitutis commodas: quam vero ob causam idem nobis quoque videatur, postea dicemus. Oportet autem inter omnes cives harum esse communionem. Sed egeni non facile de suo praefinitam partem in eas conferre et caeteros sumtus rei familiaris sustinere possunt. Praeterea vero sumtus in deorum cultum faciendi totius civita-
7. tis sunt communes. Necesse igitur est agros in duas partes esse divisos, quarum altera publica, altera sit privata: et harum partium utraque rursus divisam esse bifariam, ut publicae partis reditus partim in sacrificia cultumque deorum, partim in concoenationum sumtus impendantur. Ex privatorum autem agris altera pars in extremis finibus, altera ad urbem esse debet, ut cum binae portiones singulis fuerint
8. distributae, omnes sint utriusque loci participes. Sic enim pari jure continebuntur, et erunt ad finitimorum bella magis concordes. Nam ubi res sese aliter habet, alteri finitimorum inimicitiam parvi faciunt, alteri nimis ea et turpiter sollicitantur. Quare qui finitimis sunt vicini apud quosdam lege a consiliis, cum de bello cum finitimis gerendo deliberatur,

excluduntur, quasi recte, dum suis rationibus prospiciunt, consultare nequeant. Agros igitur in hunc modum propter memoratas causas divisos esse oportet. Agrorum autem cul- 9.
tores ut servi sint, non tamen omnes eiusdem nationis, nec animosi, (sic enim et ad opus conficiendum commodi sunt, et periculum abest, ne quid novi moliantur) maxime optabile est: sin minus, ut barbari aut perioeci, (*accolae*) modo dictis natura similes, quorum privati in agris privatis sint, publici vero in agris publicis. Quomodo autem servis utendum sit, et quamobrem servis omnibus libertatis praemium esse propositum conveniat, postea exponemus.

Caput X. (vulgo C. 11).

Urbem porro terrae continenti marique et perinde, quoad fieri potest, omni agro communem esse oportere, supra demonstratum est. Situm vero ipsius urbis, ad ipsam relatum, talem optandum censemus, ut quatuor res spectentur. Primum quidem valetudo inhabitantium tanquam res plane necessaria. Urbes enim, quae in solem orientem vergunt, et ventis ab ortu flantibus expositae sunt, salubriores habentur. Proximae ab his, quae aquilonem secundum habent: hae namque hiemem commodius tolerant. Quod vero ad reliqua 2.
attinet, videndum, ut situs urbis sit ad civiles et bellicas actiones opportunus. Ad bellicas igitur, oportet ut oppidanis sit exitus facilis, hostibus aditus impeditus, difficulterque oppidum obsideri queat. Quod vero pertinet ad aquas et fontes, primum est, ut aquarum suppetat domestica et nativa copia; quod si non contingat, huic incommodo medendi ratio adhibenda est per cisternas imbribus excipiendis comparatas et capaces, ita ut oppidanos, si bello intra oppidum compulsi usu agri prohibeantur, aqua nunquam deficiat. Sed quoni- 3.
am incolentium valetudinis habenda ratio est, hoc autem primum in loci natura et situ, deinde in salubrium aquarum usu consistit: huius quoque rei cura est non negligenter adhibenda. Nam quibus rebus ad corporis curam et largissime et saepissime utimur, hae plurimum ad valetudinem conferunt. Cum igitur aquarum ventorumque vis talem naturam

obtineant, in civitatibus, quae prudenter administrantur, aquas, nisi omnes similes sint, nec fontium puteorumque copia suppetat, divisas esse oportet, ut quae potui sunt aptae,
4. separatae sint ab his, quae aliis usibus accommodantur. Quod autem pertinet ad loca munita, non sunt ea omnibus perinde reipublicae generibus accommodata: ut arces paucorum potentiae et unius principatui conveniunt: loci aequalitas statui populari apta est: quorum neutrum in aristocratia, sed loca natura munita plura desiderantur. Privatarum vero domorum descriptio et dispositio gratior et ad ceteros vitae usus commodior habetur, si sit directa more nunc recepto et Hippodamio: ad bellorum autem pericula diversa et antiqua ratio tutior est, ut exitus hostibus externis difficiles, et latebras inexplicabiles civibus insidiantibus habeat. Quapropter utramque rationem in aedificando adhiberi convenit: quod fieri potest, si quis ita aedificet, ut imitetur vitium juga earum quas systadas rustici appellant. Totam igitur urbem non convenit ad directum concidere, sed per partes et loca: sic enim et munitior et ornatior simul fuerit. Muris autem qui negant urbes virtutis opinioni studentes cinctas esse oportere, hi nimis prisce sentiunt; praesertim, cum earum civitatum, quae illo modo sese jactant et ostentant, errorem rebus ipsis
6. convictum esse videant. Et vero adversus similes, neque admodum numero superiores velle sese murorum praesidio tueri turpe sit; tamen quoniam accidit fierique potest, ut qui bellum inferunt tanto superiores sint, ut humana et paucorum virtute impetus eorum sustineri nequeat, idcirco si saluti consulendum est, et injuriae contumeliaeque vitandae, murorum praesidium tutissimum et bellicis rationibus convenientissimum esse putari debet, praesertim hoc tempore, cum reperta sint telorum, tormentorum et machinarum genera ad
7. urbium oppugnationes exquisitissima et perfectissima. Simile enim est, urbes muris non esse cingendas censere, et regionem quaerere incursionibus hostium opportunam, editioraque loca demoliri: eodemque modo domibus privatis parietes non circumdare, quominus habitatores imbelles et ignavi fiant. Sed nec illud ignorare oportet, iis qui urbes incolunt

muris circumvallatas, utroque modo urbibus uti licere, quasi muros habentibus, et quasi non habentibus: quod, si muris careant, fieri non potest. Hoc cum ita sit, non solum moenibus urbes muniendae sunt, sed danda etiam opera, ut cum 8.
ad urbis ornatum, tum ad bellicos usus praesertim adversus machinas nuper inventas. Quemadmodum enim qui bellum inferunt, rationes quaerunt, quibus superiores evadant, ita quaedam inventae sunt, aliae quaerendae et solerter investigandae sunt his, qui bellum propulsant. Nam qui recte instructi sunt et habent parata praesidia, in hos ne suscipere quidem bellum animum inducent. Quoniam autem civium (vulgo incipit hic C. 12.) multitudo per sodalitates et concoenationes publicas distributa, muri vero propugnaculis et turribus in locis opportunis intercepti esse debent, res ipsa admonere videtur, ut nonnullae concoenationes in his propugnaculis apparentur et constituantur. Atque haec quidem ad hunc modum disponenda atque ordinanda esse videntur.

Caput XI. (vulgo C. 12.)

Aedes vero diis immortalibus dicatae, et praecipua magistratuum concoenationibus constituta conciliabula, locum opportunum et eundem habere debent, exceptis iis templis, quae lege aut aliquo Pythii Apollinis oraculo segregantur. Talis autem erit locus, si eminentiam probe ad virtutis situm accommodatam habeat, sitque adversus vicinas partes urbis munitior. Sub hoc autem loco forum constituere oportet ei 2.
simile, quod in Thessalia liberum appellant. Hoc autem est hujusmodi, ut nec rebus venalibus inquinari, nec opificibus aut agricolis et ceteris id genus patere debeat, nisi si quis fuerit a magistratibus accersitus. Qui locus gratus etiam atque jucundus erit, si seniorum exercitationibus destinata gymnasia adjuncta habuerit. Decet enim etiam hoc civitatis decus atque ornamentum pro aetatibus esse divisum ac distinctum: et apud adolescentiam quosdam magistratus, apud magistratus autem seniores versari. Magistratuum enim praesentia ob oculos versantium verum pudorem ingenerat, et timorem ingenuum. Forum autem rerum venalium ab hoc

diverſum eſſe debet et loco ſejunctum, et ad eas res, quae
cum a mari advehuntur, tum ex agro mittuntur, colligendas
3. atque excipiendas opportuno. Jam vero cum civitatis mul-
titudo in ſacerdotes et magiſtratus dividatur, locum ad coe-
nam conveniendi ſacerdotibus juxta ſacras aedes conſtitutum
eſſe decet. Magiſtratibus autem, quicunque rerum contra-
ctarum judiciis, cauſarum ſubſcriptionibus, in jus vocatio-
nibus, et talibus aliis procurationibus praeſunt, item aedili-
bus et urbanorum aedificiorum praefectis, conviviorum pu-
blicorum locus circa forum aut publicum aliquem conven-
tum debet eſſe conſtitutus. Cuiusmodi eſt locus foro neceſ-
ſariarum rerum circumjectus: ſuperius enim forum otio de-
4. dicatum, hoc autem negotiis neceſſariis ſervire volumus. In
agro autem memoratum ordinem imitari oportet, et ibi quo-
que magiſtratibus (quos quidam ſilvarum praefectos (graece
hyloros), alii agrorum praefectos (*agronomos*) appellant, pro-
pugnacula et ad cuſtodiam idonea conviviorum publicorum
loca ſuppetere neceſſe eſt. Fana quoque per agros eſſe debent,
cum diis tum etiam heroibus diſtributa. Sed nunc tempus
in his accuratius explicandis conterere otioſum eſt: nec enim
talia excogitare et demonſtrare, ſed facere potius difficile eſt.
Nam dicere optantis eſt opus, ut autem eveniat fortunae
beneficium. De his igitur nunc plura dicere omittamus.

Caput XII. (vulgo C. 13.)

De ipſa autem republica, ex quibus et qualibus civitas conſtare debeat, ut ſit beata, et recte adminiſtretur, dicendum eſt. Duo ſunt, quibus omnium rerum laus et bonitas continetur: unum, ut ſcopus et finis actionum ſit recte conſtitutus: alterum ut actiones ad finem tendentes inveniantur: fieri enim poteſt, iſta ut diſſonent et conſonent. Interdum enim ſcopus quidem recte propoſitus eſt, ſed homines agendo ipſum non aſſequuntur. Modo cuncta, quae ducunt ad finem, faciunt, ſed finis, quem ſibi propoſuerunt, eſt malus. Interdum in utroque peccatur: ut in medicina nonnunquam nec recte quale corpus ſanum eſſe debeat judicant, nec ad eum, quem ſibi finem propoſuerunt, apta remedia reperiunt atque

adhibent. In artibus autem et scientiis ambo haec obtineri debent, finis et ad finem tendentes actiones. Hoc igitur per- 2.
spicuum est, omnes et bene vivendi et beatitudinis cupiditate duci: sed alii eam assequi possunt, alii non possunt, obstante fortuna quapiam aut natura. Adjumenta enim quaedam ad recte et bene vivendum desiderantur, pauciora melius affectis et constitutis, plura iis, qui deterius. Sunt etiam qui statim ab initio vitam beatam, facultate suppetente, non recte quaerunt. Sed quoniam propositum nobis est rempublicam optimam considerare, haec autem est, ubi optime civitas administratur; haec autem administratur optime, ex qua civitati maxime felici esse contingit, satis intelligitur, in quo vita beata posita sit, exploratum esse oportere. Qua de 3.
re dicimus in libris de Moribus, (si quid operae pretium in illis fecimus,) felicitatem contineri efficacitate atque usu virtutis perfecto, eoque non cum conditione sed simpliciter. Conditionem cum dico, necessaria volo intelligi; simpliciter vero, quod laudabiliter fiat: ut in actionibus justitiae justae animadversiones et poenae proficiscuntur illae quidem a virtute, sed necessariae sunt, et honestas ipsarum necessitatem habet adjunctam. Satius enim erat ut neque singuli neque civitas quoquam horum indigeret. Quae vero pertinent ad honores et rerum copiam actiones, eae simpliciter sunt pulcherrimae atque honestissimae. Illud enim alterum est malum tollere: hujusmodi vero actiones e diverso praeparationes bonorum effectionesque sunt. Ceterum licet vir probus 4.
paupertate morboque et alia quapiam adversa atque gravi fortuna laudabiliter uti possit, felicitas tamen in rebus contrariis sita est. Nam et illud est in libris de Moribus declaratum, virum probum esse, cui propter ipsius virtutem bona sunt ea quae simpliciter sunt bona; ut intelligatur necessarium esse, horum quoque bonorum usus esse laudabiles atque honestos simpliciter. Quo fit, ut bona externa felicitatis causam homines esse putent, perinde ac si quis egregii citharistae laudem non artificio sed lyrae assignat. Ex dictis igitur quaedam suppetere a natura, alia a legum latore comparari necesse est. Itaque urbis ac civitatis ex his rebus, quarum 5.

fortuna eſt domina, (eam enim dominam harum rerum nunc ponimus,) conſtitutionem precibus optamus: ut autem civitas probis moribus praedita ſit, jam non fortunae ſed ſcientiae opus eſt atque conſilii. Eſt autem proba civitas eo, quod cives omnes, qui reipublicae ſunt participes, probi ſunt. Nos autem rempublicam cum civibus omnibus communicamus. Hoc igitur eſt conſiderandum, quomodo vir probus fiat. Nam ſi fieri non poteſt, ut omnes ſint viri probi, non autem ut ſinguli aliqui: ſic eſt optabilius: ex hoc enim illud
6. ſubſequitur. Fiunt autem boni et probi tribus rebus, natura, moribus et ratione. Nam primum naſci oportet, id eſt hominem eſſe, non ex alio genere animantium; tum ut certo quodam modo corpore et animo ſit affectus. Atque naturae dotes nonnullae nil admodum faciunt; conſuetudine enim mutantur: cum quaedam ancipitis naturae ſint, quae per
7. conſuetudinem nunc in peius nunc in melius mutantur. Cetera igitur animantia ſic vivunt, ut naturam maxime ſequantur: quaedam nonnihil etiam aſſuetudinem: homo vero ducitur etiam ratione, qua ſolus ipſe praeditus eſt. Haec igitur inter ſe congruere et conſentire debent. Multa enim homines praeter conſuetudinem et naturam propter rationem faciunt, ſi ſibi aliter eſſe melius perſuaſerint. Quales igitur cives eſſe natura oporteat, ut tractabiles ſe docilesque legum latori praebeant, ſupra declaravimus: reliquum eſt, ut de disciplina educationeque diſputemus: homines enim quaedam aſſueſcendo quaedam audiendo diſcunt.

Caput XIII. (vulgo C. 14.)

Quoniam autem ſocietas omnis civilis ex imperantibus atque imperio ſubjectis conſtat: videndum eſt, num qui praeſunt et qui parent diverſos an perpetuo eosdem eſſe oporteat. Huic enim diviſioni conſentanea debet eſſe diſciplina. Si ergo alteri alteris tantopere praeſtarent, quanto dii heroesque hominibus excellere putantur, primum ipſo ſtatim corpore, deinde animo longe ſuperantes, ut indubitata eſſet manifeſtaque ſubjectis imperantium praeſtantia, haud dubie melius foret, eosdem ſemper imperare et eosdem ſemper eſſe ſub-

jectos. Quando autem hôc sumere non est facile, neque id 2. usu venit, quod ait Scylax apud Indos fieri, reges esse tantopere iis, qui sub eorum imperio sunt, praestantes: multis ex causis necesse esse intelligitur, ut cum omnibus similiter imperandi et parendi vicissitudo per partes communiciter. Aequum enim (*et jus*) idem est similibus: et rempublicam quae sit praeter jus constituta, difficile factu est permanere. Cum subjectis enim faciunt regionis (*agrorum*) incolae, quicunque sunt rerum novarum studiosi: nec possunt tot numero esse, qui rempublicam administrant, ut his omnibus sint potentiores. Verum enimvero quin ii, qui tenent im- 3. perium subjectis antecellere debeant, nemo dubitare potest. Quae qua ratione efficiantur, et quomodo sit respublica communicanda, legumlatoris est considerare: qua de re ipsi quoque supra memoravimus. Quippe ipsa natura delectum dedit ex eodem genere alios juniores alios seniores efficiens: quorum illos imperio subesse, hos autem imperare decet. Neque vero quisquam, quod propter aetatem subjectus sit, indignatur, etiamsi se potiorem esse censeat; praesertim qui sit vicem cum aetate permutaturus. Quodam igitur modo iidem 4. esse dicendi sunt, qui imperant et qui parent, quodam modo diversi: ac proinde disciplinam quodammodo eandem esse necesse est, alias diversam. Nam qui recte imperium gesturus sit, eum aiunt prius imperio paruisse debere. Sed imperium, ut superioribus libris memoravimus, alterum ad imperantis, alterum ad parentis commoda refertur: quorum illud domini in servos, hoc liberorum esse dicitur. Differunt autem quae- 5. dam imperata non ipsis operibus, sed fine. Itaque multa, quae servilia opera esse videntur, honeste ab ingenuis adolescentibus obeuntur. Actiones enim honesti atque inhonesti discrimine non tam per se quam ex fine distinguuntur. Quoniam autem civis et imperantis eandem virtutem esse statuimus quam viri optimi, eundemque parere prius oportere, deinde imperio fungi; hoc legumlatori providendum et considerandum est, quomodo et per quae studia et exercitationes viri boni fiant, et qui sit optimae vitae finis. Duae au- 6. tem animi partes distinctae sunt: quarum altera per se

rationis eſt compos, altera per ſe quidem ratione vacat, poteſt tamen rationi parere: quarum partium virtutes eſſe dicimus, per quas vir bonus quodammodo dicitur. In utra autem parte potius finis poſitus ſit dubium eſſe non poteſt iis,
7. qui noſtram partitionem ſequuntur. Semper enim deterius melioris gratia eſt, ut licet eum in iis, quae arte fiunt, tum in rebus naturalibus animadvertere. Eſt nempe potior pars rationis compos. Rationis porro duae ſunt partes, quomodo nos quidem dividere conſuevimus: quarum altera in agendo, altera in contemplando verſatur. Itaque hanc quoque partem (*animi rationis compotem*) eodem modo ſecari eſt neceſſe: et ſimilis eſt ratio actionum (*ejus*) dicenda: quarum quae ſunt partis natura melioris, hae ſunt iis qui omnes
8. aut duas aſſequi poſſunt, optabiliores. Semper enim id cuique maxime expetendum eſt, quo ſummo potiri poteſt. Praeterea omnis etiam vita in negotium et otium, bellum et pacem diviſa eſt. Et ex rebus agendis quaedam neceſſariae et utiles, quaedam honeſtae ſunt; quarum eundem eſſe neceſſe eſt, quem de partibus animi et earum actionibus, delectum, ut bellum pacis, negotium
9. otii, neceſſaria vero utiliaque honeſtorum cauſa ſuſcipiantur. Ad haec igitur omnia quidem ſpectanti viro politico condendae ſunt leges cum per animi partes tum per ipſarum actiones, magis tamen ad meliora et fines ſpectare magis debet: eodemque modo vitae et rerum (*negotiorum, ſtudiorum*) diſcrimina et partitiones conſiderare. Facultas enim negotia atque bella gerendi adeſſe debet, magis tamen pace atque otio fruendi: item neceſſaria commodaque agendi, ſed magis quae honeſta ſunt obeundi. Ad hos igitur fines puerorum educatio et ceterarum, quae
10. diſciplina indigent, aetatum inſtitutio dirigenda eſt. Attamen qui ex Graecis optimam reipublicae formam his temporibus habere putantur, et legumlatores, qui has reſpublicas condiderunt, hi neque ad optimum finem earum rationem direxiſſe, nec ad omnes virtutes legibus diſciplinaque tradendas ſpectaſſe videntur, ſed ad eas inepte delapſi ſunt, quae utiles eſſe putantur, et ad vincendum accommodatiores.
11. A quorum errore poſterorum quorundam ſcriptorum ſenſus et praecepta non abhorrent, qui Lacedaemoniorum rempu-

blicam laudantes propositum legumlatoris probant, quod omnia ad victoriam et bellum dirigendo constituerit. Quae cum ratione facile coargui ac refelli possint, tum rebus ipsis nuperrime convicta sunt. Nam quemadmodum plerique mortales late dominari felicitatem esse putant, propterea quod inde magna rerum commodarum copia suppeditatur: sic Thibro, et quicunque de Lacedaemoniorum republica scripserunt, eorum legumlatorem laudant, quia, cum in periculis exercitati, multorum imperio sunt potiti. Quod si verum est, 12.
dubitari non debet, quin Laçones, postquam imperare desiverunt, nec amplius ipsi felices sint, nec probus legumlator. Praeterea vero hoc dictu ridiculum est, Lacedaemonios in ejus institutis manentes, nullaque re legum usum impediente, rectam beatamque vitam amisisse. Sed neque de imperio recte existimant, quod legumlator in honore habere videri debet. Nam liberorum imperium quam dominatus in servos honestius est et magis cum virtute conjunctum. Praeterea 13.
nulla causa est, cur civitas beata putari, aut legumlator commendari debeat in eo, si finitimis imperandi gratia ad victoriam exercuit; cum in his rebus magnum insit nocumentum. Haud dubie enim suae cuique civitatis imperio, si facultas adsit, eandem scilicet rationem secutis, potiri conandum est: quod crimen Pausaniae regi, quamvis talem honoris gradum obtinenti, Lacones objiciunt. Nulla igitur talis vel ratio vel lex nec civilis est, nec utilis, nec vera. Haec enim eadem privatim ac publice optima esse legumlator persuadere debet, et talem opinionem in animis hominum ponere. Bellicas 14.
autem exercitationes non idcirco meditari homines debent, ut in servitutem redigant ea conditione indignos; sed primum, ne ipsi aliis serviant; deinde ut principatum quaerant, quo subjectorum utilitati consulant, non ut in omnes dominatum exerceant; tum ut servitute dignis dominentur. Legum au- 15.
tem latori id potius elaborandum esse, ut cum leges, quae res bellicas attingunt, tum cetera instituta ad otium et pacem referantur, res ipsae docent cum rationibus congruentes: quoniam tales civitates magna ex parte bellum gerentes conservantur, eaedem imperio potitae perduntur. Nam pacem agen-

tes tanquam ferrum aciem perdit, idque legumlatoris culpa, qui rationem, qua quiescere poſſint et otio frui, non docuerit.
16. Cum autem publice privatimque hominibus finis idem eſſe
(vulgo videatur, eodemque modo virum optimum quo rempublicam
c. 16.) optimam definiri ſit neceſſe, non dubium eſt, quin virtutes ad otium facientes deſiderentur. Ut enim ſaepe diximus, belli pax, otium negotii finis eſt. Utiles autem ſunt ad otium et vitam liberalem virtutes, tum quibus in otio tum quibus
17. in negotiis utimur. Multae enim res neceſſariae ſuppetant oportet, ut otioſi eſſe poſſint. Itaque temperans civitas et eadem fortis eſſe debet, et quae laboribus et calamitatibus non ſuccumbat. Nam ſervis, ut in proverbio eſt, otium non ſuppetit. Qui autem fortiter pericula ſubire nequeunt, hi
18. ſervi fiunt invadentium. Fortitudine igitur et tolerantia ad negotia, ad otium autem philoſophia opus eſt. Temperantia vero et juſtitia utrisque quidem temporibus aptae ſunt, ſed pacem agentibus et otioſis magis neceſſariae. Nam bellum juſtos et temperantes eſſe cogit: ſecunda fortuna et otium
19. cum pace petulantes et contumelioſos magis reddit. Multa igitur juſtitia, multaque temperantia iis opus eſt, qui felices eſſe videntur, et rebus omnibus fruuntur, quae vitam beatam efficere putantur, ut ii qui ſunt, quales a poetis eſſe in Fortunatis inſulis memorantur. His enim maxime philoſophia, temperantia et juſtitia opus eſt, quo magis in talium rerum copia otioſe vivunt. Quamobrem igitur civitatem ad recte beateque vivendum his virtutibus praeditam eſſe oporteat, in promptu eſt intelligere. Nam cum turpe ſit bonis uti non poſſe, tum multo turpius eſt in otio non poſſe uti: ſed negotia bellaque gerentes probos eſſe videri, pacem autem
20. et otium agitantes mancipiorum vitam imitari. Quapropter non quomodo Lacedaemonii colere virtutem oportet: qui non eo differunt a ceteris, quod non idem quod alii ſummum bonum eſſe exiſtimant, ſed quod id per unam aliquam virtutem parari putant. Cum autem haec ſint majora bona, (quam quae bello contingunt,) hinc palam fit, his frui quam virtutibus bellicis praeſtare, et horum fruitionem propter ſe eſſe
21. expetendam. Sed quomodo et quibus id rebus contingat,

considerare oportet. Natura igitur et consuetudine et ratione opus esse supra disseruimus. Atque ex his tribus, quales natura cives esse oporteat, ante est a nobis declaratum. Superest, ut ratione prius an consuetudine instituendi sint, consideremus. Haec enim oportet inter se concinere quam accuratissime. Fieri enim potest, ut et ratio ab optimo fine aberret, et per consuetudinem similiter ducatur. Perspicuum igitur primum 22.
hoc quidem est, ut in ceteris sic et hac in re generationem a principio esse et finem a principio, quod est alterius finis. At ratio et intelligentia homini sunt naturae finis: itaque ad has oportet generationem et consuetudinis meditationem atque exercitationem accommodare. Deinde quemadmodum ani- 23.
mus et corpus duo sunt: sic et animi duas esse partes videmus, alteram rationis expertem, alteram rationis compotem: et duos harum partium habitus. Harum partium altera est appetitus, altera intellectus. Ut autem corpus prius gignitur quam animus, ita et pars animi rationis expers, quam compos: argumento, quod ira et voluntas itemque appetentia pueris etiam statim genitis adsunt, ratiocinatio autem et intelligentia aetate progredientibus innasci solet. Itaque necessario prior est corporis cura, quam animi; deinde appetitionis: verumtamen appetitus cura ad intellectum, corporis ad animum referri debet.

Caput XIV. (vulgo C. 16.)

Si igitur legumlatoris partes sunt, ut alendorum optima corpora generentur, ab initio providere, nimirum prima cura de matrimonio est adhibenda, quando et quales in maritalem consuetudinem convenire debeant. Oportet autem legumlatorem in hac societate instituenda ad ipsos et vivendi tempus spectare, ut aetatibus ad eandem temporis opportunitatem congruant et conveniant, nec discrepent facultates, ut cum vir generare queat, uxor non possit, aut contra: quae res discordias inter ipsos movent, et animos alienant. Secundo loco spectanda est liberorum successio: quo- 2.
niam liberi neque nimio aetatum intervallo subsequi parentes debent, (nam ut parentes natu grandiores nullum beneficii

sui fructum a liberis vicissim percipere possunt: ita liberi a parentibus nulla re juvari aut sublevari queunt) nec rursus prope ad parentum aetatem accedere. Est enim hoc multifariam incommodum, tum quia tales liberi minore verecundia parentes velut aequales suos colunt, et aetatum propinquitas familiarem administrationem contentiosam facit. Praeterea ob id, unde huc digressi sumus, ut corpora procreandorum liberorum apta sint legumlatoris voluntati. Quae

3. dorum liberorum apta sint legumlatoris voluntati. Quae cuncta fere una provisione contingent. Nam cum generandi finis magna ex parte viris sit annus ad summum septuagesimus, mulieribus quinquagesimus, debet et initium conjun-

4. ctionis et aetas conjugii in haec tempora congruere. Est autem adolescentulorum conjunctio ad liberos procreandos inepta. Nam cum in omni animantium genere foetus novellorum imperfecti et feminei exiguaque forma sint, eodem modo in homine accidere necesse est; argumento, quod quibus in civitatibus adolescentulis solent puellulae nubere, in his homines imperfecti et corporibus exigui nascuntur. Ad haec in partu puellae adolescentulae magis laborant, et plures intereunt. Itaque ob talem causam Troezeniis editum esse oraculum quidam interpretantur, proinde quasi multae mulieres interirent, quia juniores nuptui traderentur, non propter

5. fructuum perceptionem (*intempestivam*). Ad temperantiam quoque nuptui tradi grandiores conducit: nam quae adolescentulae rebus venereis usae sunt, hae minus temperantes esse videntur. Marium quoque corporibus ad incrementum obesse videtur, si coitus inter augescendum fiat. Nam huius rei determinatum est tempus quoddam, ultra quod augmentum non progreditur. Itaque mulieres annos decem et octo, viros autem circiter triginta septem natos matrimonio copulari convenit. Sic enim conjunctio vigentibus florentibusque corporibus fiet, et eodem tempore opportune filios procreare desinent: et illis ineunte aetatis robore filii, si statim pro ratione temporis generatio fiat, his aetate jam in annum septuagesimum

7. deficiente succedent. Ac conjunctio quidem maritalis quando fieri debeat, explicuimus. Anni vero tempore uti oportet, quo etiam nunc recte utuntur multi, hibernum tempus huic

confue-

consuetudini destinantes. Ipsi etiam ad filios procreandos medicorum et physicorum philosophorum praecepta considerare debent. Medici enim corporum opportunitates bene docent, et naturales philosophi de ventis tradentes flatus aquilonios australibus anteponunt. Ceterum qualia corpora foetibus generandis maxime conducant, proprius erit disserendi locus, cum de puerorum praefectis disputabitur. Nunc rem summatim attigisse satis erit. Nam nec athletarum habitus ad rectam habitudinem civilem vel valetudinem vel filiorum procreationem utilis est, nec rursus imbecillus et delicatus, sed horum medius desideratur. Habitum igitur laboribus exercitatum habere oportet, sed non violentis, nec ad unum modo opus, ut athletarum habitus, sed ad liberorum hominum actiones accommodatis. Atque haec ad viros similiter et ad mulieres pertinent. Gravidis autem mulieribus 9.
corporum est adhibenda cura, ut neque desidia torpeant, nec cibo utantur tenuiore: quod facile fuerit legumlatori providere, si lege sanxerit, ut singulis diebus spatium aliquod deos, qui generationi praeesse putantur, venerandi gratia conficiant. Mentem contra quam corpus tranquillam magis securamque gerere convenit. Ut enim quae ex terra gignuntur, sic foetus ex praegnante matre bona malaque contrahunt, et contagione quadam afficiuntur. Abolendis autem alendisque 10.
foetibus esto lex, ut nihil alatur mancum et debile. Propter multitudinem autem liberorum, (*quasdam*) foetus abolere oportet, nisi gentis instituta id prohibeant: definitum enim esse oportet procreandorum liberorum numerum. Quod si quibus fuerit aliquid praeterea genitum, abortionem facere conveniet, antequam sensus et vita foetui accesserit. Quatenus enim fas sit progredique liceat, sensu et vita terminabitur. Sed quoniam aetatis initium viro et uxori, quando sit 11.
conjunctio maritalis ineunda, definitum est: illud quoque, quamdiu liberis procreandis operam dare conveniat, definiatur. Ut enim juniorum, sic et seniorum filii imperfecti cum corpore tum etiam mente: confectorum autem aetate imbecilli generantur. Cum igitur ad eam aetatem fuerit processum, qua mens et intellectus maxime viget, haec autem est

in plerisque (ut poetae quidam aetatem hebdomadibus metientes
12. tradiderunt) circa quinquagasimum annum; circa hanc igitur aetatem, quarto post vel quinto anno desistere a filiorum alendorum generatione tempestivum est. In posterum ita temperandum, ut valetudinis gratia vel ob aliquam huiusmodi causam consuetudinem cum uxore habere videantur. Cum alio vero vel alia consuetudinem habere, dum coniuges erant et vocabuntur, in rebus turpissimis habeatur. Intra tempus vero filios procreandi si quis tale quicquam visus fuerit admittere, infamia notetur, prout criminis magnitudo postulat.

Caput XV. (vulgo C. 17.)

Liberis autem natis multum interesse existimandum est ad corporis vires, quali cibo alantur. Facile autem ex ceteris animalibus ac gentium consuetudine, quae bellicae habitudini semper student, si quis animum advertat, intelliget lactis copiosum cibum corporibus esse convenientissimum, sed
2. qui sit vini expers propter morborum pericula. Motibus etiam, qui cadere in hanc aetatem possunt, exerceri confert. Ceterum ne propter teneritatem membra torqueantur, nationes nonnullae quibusdam artificiosis instrumentis utuntur, quae tantillorum corpus tutum a torsionibus reddant. Est etiam utile et statim ab ineunte aetate frigoribus assuescere: hoc enim cum ad valetudinem tum ad munera militaria utilissimum est. Quamobrem multi barbari frigido flumine infantes mergere, alii parvis indumentis vestire con-
3. sueverunt, ut Celtae. Nam quibuscunque rebus fieri potest, statim ab ineunte aetate assuescere commodius est, paulatim tamen. Est autem habitus puerorum aptus natura propter calorem, ut frigore perferendo exerceatur. In prima igitur ae-
4. tate haec et huic similis cura adhiberi debet. Proxima vero aetas usque ad annum quintum, quam nec disciplinae convenit nec laboribus necessariis tradi, quo minus sint augescentibus impedimento, motu debet exerceri, sed quatenus modo corporis desidiam effugiat. Qui motus cum aliunde tum per ludos parandus est. Ludi vero nec illiberales, nec laboriosi, nec

dissoluti esse debent. Neque vero magistratibus, qui paedonomi nominantur, negligenda cura est, quales sermones et fabulas audire huic aetati conveniat. Haec enim cuncta exordia posterioribus exercitationibus debent esse accommodata. Itaque ludi magna ex parte imitationes esse debent earum rerum, quae serio postea sunt obeundae et tractandae. Puerorum autem contentiones et ploratus qui legibus prohibent, non recte faciunt: conferunt enim ad augescendum, quia sunt quodammodo corporum exercitationes. Nam spiritus compressio vires suggerit laborantibus; quod pueris voce et viribus contendentibus contingit. Est autem paedonomorum officium cum reliquam horum vivendi rationum non negligere, tum providere, ut servorum consuetudinem vitent. Haec enim aetas usque ad septimum annum domi alatur necesse est. Ratio igitur postulat, ut, qui hac aetate sunt, ne quid illiberale vel audiant vel videant, prohibeantur. Ad summam, ut cetera mala, sic debet legumlator sermonis turpitudinem e civitate pellere, (nam facile turpia loquendo efficitur, ut homines proxime ea faciant) maxime autem eam removere a pueris, ne quid tale vel dicant vel audiant. Quod si quis comperiatur dicere vel agere vetitorum quicquam, hunc oportet, si quidem liber sit, nondum tamen ad convivia publica admissus, ignominiae genere aliquo affici, et verberibus puniri; sin autem hac aetate major, ignominia illiberali notari, propterea quod se servorum similem moribus praebuerit. Quoniam autem nequis talia proloquatur vetamus, perspicuum est, etiam picturas et fabulas turpes spectare non licere. Dent igitur operam magistratus, ne qua sit nec ficta nec picta imago vel pictura, quae tales actiones imitetur, praeterquam apud deos quosdam, quibus lex irrisionem subobscenam attribuit: apud quos lege pro se liberisque et uxoribus litare iis, qui paulo sunt aetate provectiores, permittitur. Junioribus vero neque jamboa (*tragoediam*), neque comoediam spectare lege permitti debet, priusquam eam aetatem attigerint, quae ad convivia publica et compotationes admittitur: tunc enim educatio omnes ab huiusmodi rerum nocumentis tutos reddet. Nunc igitur hanc disputationis partem obiter

attigimus; post autem accuratius erit disputandum, oporteat an secus, et quomodo: nunc autem locus hic necessario fuit
10. praetereundus. Nam minime Theodorus errasse videtur in eo, quod nulli unquam ne postremo quidem actori, ut ante se in scenam prodiret, concedebat, propterea quod spectatorum animi et aures iis, quae prima audiunt, occupentur. Quod idem in hominum atque in rerum consuetudine usu venit. Nam prima quaeque magis delectant. Cuncta igitur mala, sed ea maxime, quae pravitatem habent, vel odium pariunt, a pueris procul sunt removenda. Post quinquennium vero duobus annis usque ad septem doctrinarum, quibus ali-
11. quando instituui debent, spectatores fiant oportet. Sunt autem aetates, in quas disciplinam dividere necessarium est: post septennium usque ad pubertatem; et rursus hinc ad annum unum et vigesimum. Nam qui hebdomadibus aetates partiuntur, hi magna ex parte non recte praecipiunt. Sed naturae divisione utendum est; omnis enim ars omnisque disciplina naturae defectus explere conatur. Primum igitur videndum erit, num quis ordo in puerorum institutione sit statuendus: deinde publice an privatim, ut nunc in plerisque fit civitatibus, curam puerorum adhibere oporteat: tertio, qualem demum eam esse oporteat.

Libri octavi Caput primum.

Igitur nemo dubitaverit quin legumlatori plurimum operae ponendum sit in puerorum educatione; hoc enim praetermisso reipublicae nocet. Vita enim civis ad reipublicae formam est dirigenda: cum sui quamque mores et tueri et ab initio fundare soleant, hoc est, populares mores democratiam, et oligarchiam, qui sunt huic generi accommodati: semper tamen optimi quique mores melioris reipublicae sunt
2. causa. Praeterea cum ad omnes facultates et artes quaedam

sint exordia doctrinae, et quibus antea assuescere conveniat, ut earum cuiusque muneribus fungamur, dubium esse non potest, quin idem fieri debeat ad virtutis actiones expromendas. Quoniam autem unus est omnis civitatis finis, perspicuum est, etiam unam et eandem omnium necessario esse educationem et disciplinam, huiusque procurationem publicam esse debere, non privatam: quemadmodum nunc suorum quisque filiorum curam gerit, et eos privatim, prout visum est, instituit, cum tamen communium communem esse exercitationem oporteat. Simulque civem neminem existimare oportet, se suum, sed omnes esse civitatis. Est enim unusquisque civitatis pars: cura vero cuiusque partis curam totius lege naturae spectare debet. Quo nomine laudandi sunt 3.
Lacedaemonii, qui magnum studium in pueros et magnam curam eamque publice conferunt. De educatione igitur leges esse ferendas, eamque publicam esse oportere, perspicuum est. Quae sit autem educatio, et quomodo pueri instituti debeant, cognitum esse oportet. Nunc enim de operibus ambigitur, cum non eadem omnes pueris discenda esse existiment, neque ad virtutem neque ad optimam vitam comparandam. Sed neque illud satis constat, ad mores animi an ad intelligentiam potius institutio sit dirigenda. Tum huius rei consideratio, ducta ex educatione usitata, turbulenta, atque obscura est; neque apparet, num rebus ad vitam utilibus, an iis, quae ad virtutem pertinent, an studiis quibusdam exquisitis (*rerum naturalium et mathematicarum*) exerceri debeant. Nam haec omnia quibusdam se judicibus tuentur. Nec vero magis de iis, quae virtutem attingunt, inter omnes convenit. Nam virtutem statim non eandem colunt omnes: ut merito de ipsius exercitatione dissentiant.

Caput II.

Ex operibus igitur utilibus necessaria esse discenda, certum est: sed non omnia: sunt enim partim liberalia, alia illiberalia. Itaque ea duntaxat ex utilibus tractanda sunt, quae tractantem non sordidum neque illiberalem sunt reddituta. Sordidum autem opus et ars doctrinaque sordida putari de-

bet quaecunque liberorum hominum corpus vel animum vel intellectum inutiles ad usus actionesque virtutis reddunt. Quamobrem quaecunque artes corpus in deteriorem habitum inducunt, mercenariasque operas sordidas appellamus, prop-
2. terea quod mentem impediunt abjectamque reddunt. Sunt etiam quaedam e scientiis liberalibus, quibus operam et studium quadamtenus impendere non est illiberale; sed eos, qui nimis assidua cura in eas perdiscendas incumbunt, iisdem damnis, quibus illiberales damnis afficiunt studiosum. Multum autem interest, cuius rei gratia quis aliquid agat aut discat: sua enim causa aut amicorum aut propter virtutem, non est illiberale: sed qui hoc facit aliorum causa, is saepenumero mercenaria servilique opera fungi videri potest. Quae igitur nunc usu receptae sunt disciplinae, quemadmodum supra dictum est, ancipites sunt, et in utramque partem tra-
3. hi possunt. Quatuor autem fere sunt, quibus instituere pueros solent, literae, palaestra, musica; quarto loco nonnulli pictoriam artem addunt. Grammaticam quidem et artem pingendi, ut ad vitam aliosque usus multifariam commodas, palaestram vero, ut ad fortitudinem utilem probant. Musica vero in controversiam venire potest, utpote cui plerique nunc dant operam voluptatis gratia, cum tamen initio in disciplinae parte poneretur, propterea quod ipsa natura, ut saepe diximus, postulat, ut non modo negotia recte gerendi, sed etiam otio honeste fruendi facultas adsit. Haec enim omni-
4. um principium est, ut de hac iterum dicamus. Nam si utrumque adhibendum quidem est, otium tamen negotio est anteponendum, etiam in universum dispicere debemus, quid sit in otio faciendum; non enim ludendum: alioqui ludus nobis necessario finis esset vitae. Quod si fieri non potest, potiusque inter negotia ludis est utendum: nam qui laboribus exercetur, is alternam requiem desiderat: est autem ludus requiescendi gratia: negotium vero cum labore et contentione geritur: quamobrem inducendi sunt ludi occasionem usus observantibus, ut tanquam medicamentum adhiberi videantur: quoniam hic animi commoti remissio est, et propter volupta-
5. tem requies. Otio autem ipso voluptas felicitasque et vita

beata contineri videtur: quae occupatis non suppetit sed otiosis. Nam qui in negotio est, is cujuspiam finis gratia, tanquam is non adsit, negotiatur. Felicitas autem finis est; quam non cum dolore sed cum voluptate contingere omnes existimant. Ceterum hanc voluptatem non eandem omnes statuunt, sed pro suo quisque sensu atque habitu fingit: optimus autem quisque optimam probat et quae a rebus honestissimis proficiscitur. Quare perspicuum est, quaedam ad otium vitae liberalis esse discenda, atque has institutiones et disciplinas propter se, eas vero, quae ad negotia pertinent, ut necessarias, et aliarum rerum causa esse. Quocirca et mu- 6.
sicam majores nostri inter disciplinas pueriles numerarunt, non quod sit necessaria, (nihil enim habet hujusmodi,) neque quod sit utilis, quemadmodum literae sunt utiles ad rationem quaestuariam et rei familiaris administrationem, et ad doctrinam et ad opera multa civilia, (videtur enim ars pingendi ad rectius opera artificum intelligenda et judicanda valere) neque vero, ut gymnastica, valetudini viribusque confert: neutrum enim horum videmus a musica effici. Reliquum igitur est, ut musicae ad vitam in otio liberaliter degendam discenda sit, quo ipsam videmus a veteribus referri. Quam enim vitam liberorum hominum esse putant, huic musicam assignant. Itaque Homerus in carminibus ait: . . . . et alio in loco Ulysses eam vitam optimam esse confirmat, cum homines laetitia perfusi sunt,

Perque domum longa serie conviva residens
Cantorem auscultat:

Caput III.

Disciplinam igitur esse aliquam, qua non ut utili aut necessaria sed tanquam liberali atque honesta filii sint instituendi, perspicuum est. Ceterum una sit, an plures numero, et hae quae sint, et quomodo docendae, postea differemus. Nunc id tantum profecimus, quod nostram sententiam quodam veterum testimonio de disciplinis tunc in usum receptis confirmavimus. Hoc enim musica declarat. Nec dubitari potest, quin ex necessariis aliqua doceri pueros conveniat, ut

litteris erudiri, non ſolum propter utilitatem ſuam, ſed etiam quod multae aliae diſciplinae earum adjumento percipi
2. et comparari poſſunt. Similiter et ars pingendi tradenda eſt, non quo minus in rebus privatis emendis errent, nec in ſupellectilis aut veſtis emtione et venditione fallantur, ſed potius quoniam hinc de corporum pulchritudine ſenſus et judicium ſequitur. Ubique autem utilitatem quaerere et fructum conſectari, nec magnum animum decet nec ingenuum. Jam vero cum ſit manifeſtum pueros moribus prius quam ratione ſermoneque inſtitui debere, et corpore prius quam mente exerceri, ex his palam fit, oportere pueros gymnaſticae et paedotribicae arti tradi, quarum altera corporis membra conformat ad habitum aliquem, altera ad opera civilia et militaria corroborat.
3. (vulgo C. 4.) Nunc igitur civitates, quae curam in pueros maxime conferre videntur, aliae athletarum habitum corporibus conciliant, quae res ſpeciem deformat et obeſt corporum incremento. Lacones autem, licet hoc errore non labantur, tamen laboribus feros et immanes reddunt, tanquam hoc ſit ad fortitudinem accommodatum. Atqui, quemadmodum ſaepenumero dictum eſt, nec ad unam virtutem nec ad hanc maxime eſt ea cura referenda: et ſi ad hanc referri debet, tamen qua id ratione fiat, Lacones non reperierunt. Neque enim in ceteris animantibus, neque in gentibus fortitudinem comitem feritatis eſſe comperimus, ſed mitiores
4. et leonis ſimiliores mores affectari. Sunt autem multae nationes ad caedes et ad humanarum carnium eſum proclives, ut ex iis, quae Pontum accolunt, Achaei et Heniochi, et ex mediterraneis gentes aliae quaedam his ſimiles, etiam immaniores, quae cum latrociniis deditae ſint, a fortitudine tamen abhorrent. Praeterea Lacones ſcimus, quamdiu ſoli ipſi aſſidue laboribus exercebantur, aliis praeſtitiſſe; nunc autem et gymnicis et bellicis certaminibus eſſe ceteris inferiores. Non enim idcirco praeſtabant, quod pueros ad eum modum exercerent, ſed eo tantum, quod adverſus non exercitatos exer-
5. cebant. Ad honeſtatem igitur primae partes deferri debent, non ad feritatem. Non enim lupus nec alia ulla fera, ſed vir probus aptus eſt honeſto periculo ſubeundo. Qui vero

pueros ad haec certamina valde effuse ferri sinunt, nec eos rerum necessariarum disciplina imbuendos curant, hi pueros revera illiberalibus opificibus similes reddunt, et ad unum tantum opus civili ratione utiles, idque ipsum, ut ratio docet, deteriores aliis. Oportet autem non ex superioribus factis judicium, sed ex praesentibus facere. Nunc enim adversarios disciplinae aemulos habent, antea non habebant.

Caput IV.

Utendum igitur esse gymnastica, et quomodo, convenit inter omnes: debent enim ad pubertatem usque levioribus exercitationibus tradi, victu violento et laboribus necessariis remotis, ne incrementum impediant. Quas res hoc malum parere posse, non parvo argumento est, quod inter Olympionicas duos tresve ad summum reperias, qui viri et iidem adolescentes fuerint victoria potiti, propterea quod juniores, dum se necessariis exercitationibus dedunt, vires exhauriunt. Sed cum 2.
tres annos a pubertate aliis disciplinis tribuerint, tunc conconvenit laboribus et certa ciborum necessitate proximam aetatem exercere. Nam simul mentem et corpus laboribus fatigare non convenit: quoniam hi labores contrarium uterque effectum habent. Labor enim corporis menti est impedimento, mentis autem corpori. De musica etsi quaedam jam su- 3.
pra dubitaverimus, non tamen erit alienum ulterius eadem repetentes procedere, ut quaestioni ab aliis ad liquidum perducendae quasi proludamus. Nec enim facile est musica quam vim habeat, nec cuius gratia sit assumenda, constituere, num ludi et requiescendi causa, ut somnus et largior vini potus. Haec enim per se non rebus honestis sed jucundis annumerantur, simulque sollicitudinem auctore Euripide excutiunt. Itaque musica in hunc ordinem redigitur, et his utuntur eodem modo, vino (*somno?*) et musica: saltationem quoque his rebus annumerant. An potius putanda est musica nonnihil 4.
ad virtutem facere, ut, quemadmodum gymnastica corpus habilius et robustius reddit, sic ipsa mores atque animum conformet, ut recte laetitia perfrui possit? An aliquid ad vi-

tam liberalem et prudentiam (*contemplationem, philosophiam,*) confert? Hoc enim tertium eorum, quae memorata sunt, ponendum est. Palam est igitur, pueros non esse ludi causa instituendos: nec enim discere ludus est: nam cum molestia disciplina conjuncta est. Sed neque vitam liberalem pueris decet ac tali aetati tribuere, cum finis imperfecto non con-
5. veniat. At fortasse studium puerile ludi causa, quo viri et perfecta aetate fruantur, inductum esse videri possit. Quod si ita est, quid tandem habent causae, cur ipsi doceantur, et non potius Persarum Medorumque regum more per alios, qui id faciant, et voluptate atque disciplina fruantur? cum sit necesse melius id fieri opus ab illis, qui hanc ipsam artem profitentur, quam ab his, qui tantum temporis et operae in eo, quantum modo in discendo posuerunt. Quod si ipsos in talibus rebus elaborare oportet, debent iidem ipsi etiam condiendorum opsoniorum artem negotiumque discere: quod
6. multum habet absurditatis. Eadem est dubitatio, si ea vis musicae est, ut mores meliores efficiat. Nam quid attinet ipsos discere, et non potius audire alios, ut recte et oblectentur et judicare valeant, Laconum more, qui quamvis non discant (*musicam*), tamen, ut ferunt, recte possunt de modis et cantibus, qui boni sint, qui non, judicare. Eadem est ratio, si ad jucundam liberalemque vitam adhiberi debet. Quid enim attinet ipsos discere et non aliis utentibus frui? Licet autem hoc considerare ex opinione, quam de diis habemus: neque enim Jupiter ipse cantare aut citharam pulsare a poetis memoratur: quin sordidos tales homines appellamus, atque actionem ipsam virum nisi ludentem aut bene potum decere non putamus. Sed de his rebus postea fortassis locus erit differendi.

Caput V.

Prima autem quaestio est, num musica sit ex disciplinarum ordine rejicienda an secus? et ex tribus illis, quae in dubium vocata sunt, cuius potissimum vim habeat, utrum disciplinae, an ludi, an vitae liberalis atque beatae? Merito autem omnibus annumeratur, et omnium particeps videtur.

Nam ludus requietis est causa: requies autem necessario jucunda est, cum sit molestiae, quam labores inferunt, medicina. Et vitae beatae non solum honestatem sed voluptatem etiam inesse oportere, inter omnes convenit. Nam beatitudo ex hac utraque constat. Musicam vero de numero esse jucundissimarum rerum omnes consentimus, tum simplicem, tum eam, quae modulationem et cantum habet adjunctum. Quare 2.
Musaeus *dulcius esse nihil cantu mortalibus* ait. Itaque non temere musica in hominum coetus et ad vitam beate degendam adhiberi solet, quasi vim habeat oblectandi. Unde etiam existimare possit aliquis, adolescentulos ac pueros eam discere oportere. Nam quae sunt absque nocumento jucunda, haec omnia non solum fini, sed etiam remissioni et quieti conveniunt. Verumtamen cum raro homines in ipso fine versentur, saepius autem requiescant et ludis utantur, efficitur, ut non solum ob alia, sed etiam propter voluptatem, commodum sit in jucunditatibus, quas musica praebet, requiescere.
Evenit autem ut homines ludos faciant sibi finem; idcirco for- 3.
tassis, quod fini voluptas quaedam inest, quanquam non vulgaris quaeque. Hanc autem inquirentes pro hac illam accipiunt, propterea quod quaedam habet actionum fini similia. Nam ut finis nullius futurae rei gratia expetendus est, sic huiusmodi voluptates nullius rei futurae gratia petuntur, sed propter antecedentes, hoc est ob labores et molestiam. Cur igitur felicitatem per has voluptates comparare sibi studeant, haec causa probabilis esse videtur. Quod attinet ad 4.
musicae usum referendum non solum ad hanc voluptatem, sed etiam ad requiescendum, ut videtur, ... quaerendum est, utrum hoc ex accidente fiat, ipsius autem natura reconditior et dignior sit quam pro usu antea memorato, oporteatque non solum voluptate communi et vulgari ex ipsa perfrui, cuius omnes habent sensum: (nam musicae voluptas quaedam naturalis inest, unde cunctis et aetatibus et moribus usus ejus est jucundus.) sed etiam videre, num quid ad mores quoque animumque pertineat. Quod facile intelligetur, si per musicam animus afficitur moresque finguntur. Affici autem cum alia tum modi Olympi declarant, quibus

animos conſtat in furorem rapi. Furor autem affectio eſt morum in animo reſidentium. Praeterea qui audiunt imitationes (*affectuum*), ſimiliter iis afficiuntur etiam ſine numeris et modis ipſis. Sed quoniam accidit, ut muſica ſit e numero rerum jucundarum, virtus autem in eo ſpectetur, ſi quis recte gaudeat, amet et oderit; oportet haud dubie hoc diſcere, nec ulli rei aeque aſſueſcere atque ut recte judicemus,
6. et probis moribus honeſtisque actionibus oblectemur. In numeris autem et modis proxime ad veras naturas accedunt irae, lenitatis, praeterea fortitudinis et temperantiae imitationes, et omnium, quae his rebus contraria ſunt, ac ceterorum, quae mores attingunt. Atque hoc facta ipſa declarant: talibus enim audiendis animo mutamur. Cui autem res ſimiles moleſtae ſolent eſſe, ac viciſſim jucundae, hic prope eſt, ut eodem modo ſit ad res ipſas veras affectus. Si quis enim inſpicienda cuiuspiam imagine non ob aliam cauſam quam propter formam ipſam delectatur, huic neceſſe eſt jucunda
7. ſit ipſius, cuius imaginem intuetur, contemplatio. Natura autem ceterarum rerum, quae ſub ſenſum cadunt, ita fert, ut nulla illis inſit morum imitatio, velut in iis, quae in tactum guſtumque cadunt. Nam quae in aſpectum, in his exigua quaedam ineſt imitatio: tales enim ſunt figurae, ſed parum admodum; et omnibus eſt huiusmodi ſenſus communis. Praeterea haec non morum imitationes ſunt, ſed potius ſigna, figuras dico et colores, quibus mores referuntur, et haec (*ipſa*) in corpore affectibus expreſſa apparent. Ceterum, (*ſi cogitamus*) quantum in harum rerum contemplatione interſit, adoleſcentes non Pauſonis opera ſed Polygnoti, et ſi quis alius
8. pictor ſtatuariusve mores expreſſit, intueri debent. At in modis ipſis morum inſunt imitationes: de quo non poteſt dubitari: cum ipſa ſtatim concentuum natura tantum diſtet, ut audientes diverſis modis afficiantur, nec ſimiliter ad eorum quemque ſeſe habeant; ſed quibusdam ad fletum magis animo contracto moveantur, ut eo, qui dicitur mixolydiſti: aliis mente fiant molliores, ut remiſſioribus modis: alio concentu media et moderata et conſtanti ratione afficiantur: quod ex concentibus ſolus doricus efficere videtur: qui vero Phrygius appella-

tur, furorem infert. Haec enim recte traduntur ab iis, qui sunt 9.
in hac disciplina philosophati: quippe ipsarum rerum testimo-
niis rationes confirmant. Nam in numeris eodem modo se
res habet. Quidam enim mores habent magis constantes, alii
mobiliores: et ex his quidam motus importunos concitant,
alii magis liberales: quo plane intelligitur, vim musicae in-
esse mores animi fingendi. Quae si hanc vim habet, dubium
esse non debet, quin hac adolescentes institui atque erudiri
deceat. Est autem ad huius aetatis naturam accommodata 10.
musicae doctrina. Pueri enim propter aetatem nihil inju-
cundum non inviti ferunt. Musica vero suapte natura sua-
vis est: et concentus atque numeri quandam (*cum homine*)
cognationem habere videntur. Quocirca multi sapientes ani-
mum concentum esse asserunt, alii concentum habere.

Caput VI.

Sed utrum sic discere oporteat, ut ipsi canant et manus
adhibeant, an secus, (quam quaestionem supra proposuimus,)
hic est locus disserendi. Neque vero dubium est, quin mul-
tum intersit, ut quodammodo animati simus, an ipsi opus
tractemus. Nequaquam enim aut vix fieri potest, ut probi
judices sint operum, qui ipsi ea non obierint. Huc accedit, quod
pueros oportet in re quapiam esse occupatos. Nec sine causa
inventum esse putare convenit Archytae, quod praebetur
infantibus, crepitaculum, ut hoc utentes nihil ex rebus do-
mesticis frangant. Aetas enim puerilis quiescere non potest.
Hic igitur ludus infantibus convenit; grandioribus autem pro
crepitaculo est disciplina. Ex his igitur palam fit, sic musica
pueros esse instituendos, ut ipsi musicae operibus fungantur.
Quid autem aetates deceat, quid non deceat, constituere, et 2.
quae contra dicuntur ab iis, qui sordidum hoc studium esse
affirmant, non est difficile refellere. Nam primum, quoniam
judicandi gratia fungi operibus oportet, idcirco dum junio-
res sunt, operibus fungi, majores vero natu operibus qui-
dem abstinere debent, posse tamen, quae sunt honesta, discer-
nere, et recte propter disciplinam, qua in pueritia instituti
fuerunt, oblectari. Quod vero quidam musicam eo nomine 3

vituperant, quod quasi opifices ac sordidos efficiat, non est eos refellere difficile, si ad civilem virtutem instituendis quatenus obeunda sint opera considerabimus, et qualibus modis qualibusque numeris utendum, praeterea qualibus instrumentis discere conveniat. Nam qualibus id fiat, interesse probabile est. In his enim consistit incusationis confutatio. Nam fieri potest, ut modi quidam musicae id quod dictum est efficiant.
4. Perspicuum igitur est, oportere ejus studium ac disciplinam neque futuris actionibus obesse, neque corpus sordidum atque inutile ad bellicas et civiles exercitationes reddere: prius ad usus, postea vero ad disciplinas. Quod in doctrina continget, si non in iis elaboraverint, quae ad artificiosa certamina pertinent, nec in admirandis et exquisitis operibus, quae nunc in certamina et ex his in disciplinam processerunt. Quin etiam in talibus tamdiu elaborandum, donec honestis modis et numeris oblectari queant, non solum communi musicae (*genere?* an *sensu?*) frui, ut quaedam ceterorum animalium, itemque servorum et puerorum turbae.
5. Ex quibus rebus palam fit, qualibus instrumentis uti oporteat: non enim tibiae ad disciplinam sunt adhibendae, neque aliud artificiosum instrumentum, ut cithara, et si quod aliud est tale; sed quae probos auditores (*judices*) musicae vel alius disciplinae faciant. Praeterea tibia non ad mores inducendos, sed ad orgiorum enthusiasmum facit. Itaque iis temporibus utendum est tibia, in quibus spectaculum ad purgationem magis quam ad disciplinam valet. Adde quod tibiae in usu accidit id, quod disciplinae contrarium est: nam ejus cantus uti ratione prohibet. Itaque merito ejus usus a majoribus in adolescentibus et ingenuis hominibus fuit improbatus,
6. quamvis initio ipsi tibiarum cantu usi fuissent. Quippe plus otii ex copia rerum suppeditante, et majorem animum ad virtutem nacti et ante bellum Medicum et post, cum ex rebus gestis majores spiritus sumsissent, omne genus disciplinarum attigerunt, cuncta sine dilectu conquirentes. Itaque tibiarum quoque cantum in disciplinam (*puerilem*) induxerunt. Nam Lacedaemone quidam choragus ipse tibia succinit choro; et Athenis usque adeo venit in consuetudinem, ut magna

fere pars ingenuorum tibia disceret. Declarat hoc tabula a Thrasippo dicata, qui Ecphantidae (*poetae*) choro sumtus impenderat. Postea tamen ab expertis improbata est, cum me- 7.
lius possent, quae ad virtutem facerent, et contraria judicare. Eodem modo multa ex veteribus instrumentis rejecta sunt, ut pectides, barbiti, et quae pertinent ad voluptatem audientium eos, qui instrumentis utuntur, septangula (heptagona), triangula (trigona), sambucae, et quaecunque manuum operam scienter adhibitam postulant. Neque vero sine causa ve- 8.
teres fabulam de tibiis commenti sunt. Has enim ferunt Minervae inventum esse, ab eademque abjectas: quod factum ab ipsa non temere traditur oris deformitatem indignante: tamen probabilius est, id causae secutam fuisse, quod tibiae cantus nihil facit ad mentem et intelligentiam, cum scientiam et artem Minervae tribuere soleamus.

Caput VII.

Sed quoniam instrumentorum et usus disciplinam artificiosam improbamus; (artificiosam autem ponimus eam, quae ad certamina pertinet: ubi qui agit, non suae virtuti sed audientium voluptati atque huic importunae atque ineptae, studet; idcirco operis functionem non ingenuis hominibus dignam, sed mercenariam potius esse judicamus: et artifices ipsos illiberales fieri censemus. Nam finis, quem intuentur, malus et turpis est. Spectator enim indoctus et ineptus musicam mutare solet. Itaque et artifices, qui ad ipsum meditando se componunt, cum ipsos, tum corpora propter motus ad deteriorem modum conformat:) de concentibus igitur 2.
et modis differamus, et utrum omnibus concentibus et modis ad disciplinam, an quibusdam cum delectu uti conveniat. Deinde utrum iis, qui in institutione puerorum elaborant, eandem terminationem ponamus, an tertiam quandam addere oporteat, cum musicam in cantus modulatione et numeris consistere videamus. Quorum utrumque quam vim habeat ad disciplinam, notum habere debemus: et utrum musica praeferenda sit bene modulata an bene numerosa. De qui- 3.
bus quoniam recte tum quosdam huius memoriae musicos,

tum etiam philoſophos doctrinae muſicae peritos praecepiſſe putamus, idcirco qui de ſingulis accuratius edoceri voluerint, ad auctores illos rejicimus. Nunc autem quaſi legem ferendo formulas duntaxat et rerum ſummam trademus. Quoniam
4. autem modorum partitionem, quam philoſophi quidam induxerunt, probamus, qui quosdam morales, alios activos, nonnullos inſtinctu divino mentem concitantes eſſe ſtatuunt, et concentuum naturam ad horum quodque, aliam ad aliam partem accommodant; nec unius ſed complurium commoditatum gratia muſica utendum eſſe dicimus: nam tum diſciplinae tum purgationis gratia muſica utendum eſt: (quid autem purgationem appellemus nunc quidem ſimpliciter, ſed alio in loco dicemus apertius, cum de arte poetica diſſeremus:)
5. tum tertio ad vitam liberalem, remiſſionem et requiem: haec igitur cum ita ſint, plane intelligitur, concentibus omnibus uti oportere, non tamen eodem modo, ſed ad diſciplinam iis, qui maxime faciunt ad mores: ad audiendum vero alios, qui manus ipſi adhibent, tum activis tum enthuſiaſticis. Nam affectus, qui quosdam animos vehementer commovet, cunctis animis ineſt, ſed eo differt, quod alios magis alios minus exagitat, ut miſericordia et metus, adde etiam inſtinctum divinum. Nam et huic motui nonnulli ſunt obnoxii, quos modis et carminibus ſacris ſedari videmus, cum modis animum furore levantibus uſi fuerint, velut medicina purgatos.
6. Quod idem accidere neceſſe eſt miſericordibus et timidis; ad ſummam iis, qui ſunt affectibus obnoxii: ceteris autem, prouti commotiones huiusmodi ad quemque attinent: et omnes purgari quodammodo, et affectu cum quadam voluptate levari. Simili vero ratione modi, quibus ineſt purgandi vis, innocuam hominibus jucunditatem afferunt. Quamobrem huiusmodi concentuum et modorum certamine committendi
7. ſunt hi, qui muſicam theatralem tractant. Sed quoniam ſpectator eſt duplex, alter ingenuus atque doctus, alter indoctus et ſtolidus, ex illiberalibus et mercenariis hominibus et huiusmodi aliis concretus et conflatus: his quoque certamina et ſpectacula ſunt ad requiem et remiſſionem animorum exhibenda. Nam ut ſunt ipſorum animi depravati

et

et aversi ab habitu naturali, sic et concentuum et modorum quaedam sunt depravationes; modos dico vehementes et infractos. Delectat autem quemque, quod proprium et aptum est ipsius naturae. Itaque certantibus permittendum est, ut ad talem spectatorem hoc musicae genere utantur. Verum 8.
ad disciplinam moralibus modis oportet, ut diximus, et talibus concentibus uti. Talis est autem Doricus concentus, ut supra memoravimus. Recipiendus etiam est, si quem alium philosophi musicae periti probaverint. Socrates autem, qui in libris de Republica disserit, non recte Phrygium concentum cum Dorico reliquit, praesertim cum tibias ex instrumentis rejecerit. Nam Phrygius ex concentibus eandem vim habet, quam tibia inter instrumenta; quoniam utrisque vis adest concitandi affectusque movendi, ut poesis declarat. Omnis enim Bacchica concitatio et similis ei commotio in 9.
tibiis maxime instrumentis inest, ex concentibus autem modos Phrygios decet: ut Dithyrambus sine controversia Phrygius esse videtur. Quod qui se huic doctrinae dediderunt cum multis aliis tum Philoxeni exemplo confirmant: qui Dorice dithyrambum, Fabulas [*Mysos?*] appellatum, canere conatus efficere non potuit, sed natura ipsa cogente ad Phrygium concentum huic generi convenientem rediens aberravit. Doricum autem 10.
constantem esse et moderatum, et virilibus maxime motibus aptum, omnes consentiunt. Praeterea cum extremorum medium commendemus atque expetendum affirmemus, et ejus naturae Doricus sit inter concentus, satis intelligitur decere, ut adolescentes Doricis modis instruantur. Duo tamen spectanda sunt, quid fieri possit, et quid deceat. Nam quae quisque potest, et quae ipsum decent, tractare magis debet. Haec autem aetatibus sunt definita et distincta, ut qui sunt affecta aetate, hi contentis vehementibusque concentibus uti non facile queunt, sed remissos huic aetati natura subjicit. Recte 11.
igitur musicorum quidam in eo quoque Socratem reprehendunt, quod remissos concentus ad disciplinam improbaverit, dum eos temulentiae convenire statuit, non secundum temulentiae vim et potestatem, quae potius Bacchicos motus concitare solet, interpretatus, sed deficientes et languidos. Itaque

ad majorum natu futuram aetatem oportet tales concentus et modos adhibere. Praeterea ſi quis talis eſt concentus, qui deceat puerorum aetatem, propterea, quod poſſit ornatum ſimul ac doctrinam afferre; qualis ex concentibus Lydius potiſſimum eſſe videtur. Manifeſtum igitur eſt, haec tria ad diſciplinam ſpectari oportere, ut medium teneatur, ut fieri poſſit, ut deceat.

Reliqua deſiderantur.